ספר
דִּבְרֵי יְמֵי עוֹלָם

יְכַלְכֵּל

תולדות בני האדם והעתים אשר עברו על כל ממלכות תבל מִימוֹת עולם, תולדות החכמות והמדעים וחרשת המעשה, תולדות בני ישראל מימי החשמונאים עד היום הזה, תולדות גדולי ישראל אנשי הַשֵּׁם בכל דור ודור, תולדות ההשכלה בישראל מימי הרב ר' משה בן מנחם ז"ל עד ימינו אלה.

מְאֻסָּף

מבחירי החכמים והסופרים יוֹדעי העתים

על ידי

קלמן שולמאן.

חלק ששי

ווילנא

ברפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

שנת תרל"ט לפ"ק

ДИВРЕ ІЕМЕЙ ОЛАМЪ,

т. е.

Всеобщая Исторія. Томъ VI.

Составилъ К. Шульманъ.

1879.

Дозволено цензурою 23 Августа 1879 года. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. дома №№ 327 и 328.

דברי הימים ליתר חלקי התבל זולת איירופא.

אזיה.

אַזיה, ערש הַיִלדות לבני האדם, אבן השתיה אֶל החֶברה הראשונה, אל הליכות המלוכה, אל ארחות החכמה וחרשת המעשה וראש פִּנָה לכל הדתות המתהלכות תחת כל השמים, הארץ הנאורה ההיא כִסתה זה שְׁנוֹת מאות רבות את פניה בצעיף עלטה ותתעלף: חכמת חכמיה אָבָדָה, ובינת נבוניה הִסְתַּתָּרָה, תחת חכמי חרשים יציצו לַבְּקָרִים חרשי משחית, עֲנָנָה הֲרַת רֶשַׁע כֶּסֶל תשכון על ארץ חֵפֶץ הזאת, וערפלי הבלי שוא ועריצות כְּמֵזֶה תמיד יתגרוה, עד כי היתה לארץ איירופא לְחָגָא, כל אשר יזכיר אותה אליו יפחד ויניע בראשו. ואף כי פעמים רבות קָמו גם בתוכה אנשי לב אשר בָּחלה נפשם בחֻקות דתם ואמונתם הַזָבוֹת דָם ויכוננו שִׁטוֹת חדשות בהליכות הדת אשר אהבת אדם יסודתם וְנֹכַח הַיֹּשֶׁר וְהַנְּכוֹחָה דַרכּן, אך לא ארכו הימים וְהַשִּׁטּוֹת ההן עשו להן כנפים וַתְּעוּפֶינה ועקבותיהן לא נודעו או לא הִתחקו על שרשי לב ההמון והיו כְלֹא היו, וההמון שָׁב וְזָנָה אחרי תעתועי דתו העתיקה אשר מרוב ימים קֻדָּשׁוּ. דת מהמד, אשר בעיני בני איירופא בְּגֵל עֲצָמוֹת יבֵשׁוֹת היא מבלי רוח חיים, יתר שאת לה עוד על דת בראַהמאַ ובודאַ, בהיות לה תִקוה להתהפך כחֹמר חותם לרגלי תִקוּנִים (רעפֿאַרמען) טובים לפי רוח הזמן ולפי רוח ההשכלה, לא כן הדתות ההן העתיקות ממנה לימים, כי הן נצבות כְּסַלְעֵי עד וַעֲדֵי עד לא תמושינה ממקומן. גם על כסאות המלוכה התחוללו חליפות רבות בארצות אזיה, גבורים עריצים השואפים לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא להם, הפכו כסא ממלכות, הֵסִיגו גבולות עמים, הקימו מֶמְשָׁלוֹת חדשות והציבו גבולות חדשים ברחבי הארץ הגדולה ההיא, אך בכל אלה לא שֻׁנוּ חֻקֵי הממשלה ומשפטי המלוכה מאשר היו בימי קדם, ורוח העריצות היא רוח הַהַיָּה המתהלכת בכל אופני הַמִּשְׂרָה והשלטון לִרְדּוֹת באף גוים ולהפיל חִתִּית מָוֶת על כל עַמֵי הארצות הסרים אל משמעתם. אולם בתקופת עת

החרשה אשר אנחנו חיים בה, הֵחֵלוּ שביבי אור הדעת לבקוע גם בְּמַחֲשַׁכֵּי ארץ אזיה לגרש ממנה צללי לֵיל הבערות והעריצות אשר יכסוה ימים אין מספר. אך לא על פי ילידי הארץ ההיא נִהיה כדבר הגדול הזה, כי דתם וארחות חייהם נָסכו עליהם רוח עִוְעִים ורוח תרדֵמה עד כי גם עד בלתי שמים לא העירו ולא הקיצו משנתם, רק עַמֵי איירופא ההולכים לנֹגַהּ בְּרַק ההשכלה עשו תושיה ותשועה גדולה כזאת בארץ מַאְפֵּלְיָה הלזו. באזיה הצפונית עשו כן הרוסים הנאזרים בגבורה, ובאזיה הדרומית האַנגלים החרוצים וַאֲבוֹת המסחור בַּיָם. שני העמים ההם אשר זְרֹעָם מֹשְׁלָה להם בים וביבשה, פָּרצו בארץ ההיא צפונה ונגבה ובזרוע עֻזָם פִּזְרוּ את ענני החשך השוכנים עליה;, שִׁבְרוּ מַטה רשעים, שֵׁבט מושלים עריצים, וְהֵרִימוּ עֹל הברזל מֵעַל צוארי העמים הנגשים והנענים. ואף כי לא הצליחה עוד הֶפצם בידם להאיר אור ההשכלה האיירופית בארץ צלמות ההיא בלתי אם שביבי אור אחדים, אשר אין בהם כֹּחַ לְהַגִיהַּ החשכה הנִצחת הרובצת עליה, הפיצו כה וָכה בתוכה, בכל זאת הצליחו לְפַלֵּס נָתִיב לְאוֹר הדעת וּלְפַלֵּג תְּעָלָה לְשֶׁטֶף החכמה בימים יֻצָּרוּ, גם יָרוּ אבן הראשה למוסדות סדרים ישרים בארץ צלמות ולא־סדרים ההיא, להשיב עד צדק משפט ולחוקק חֻקים טובים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. באזיה המערבית תִּתְעוֹדֵד עוד ממלכת תוגרמה, אך תִּתְנוֹדד כמלונה באין מָעמד, כי מצפון ומִיָם תִּלָּחֵץ תמיד בין המְצָרים וּצְפוּיָה היא לנפול בידי עַמֵי איירופא הנאורים גם אם ימיה עוד יִמָּשֵׁכוּ —. באזיה הפנימית, תרים עוד ממלכה אחת את ראשה ומצודתה פרושה על עמים שונים, הלא היא ממלכת פרס אשר עריצות וְאִי־סדרים, עֹשֶׁק רָשׁ וגזל משפט שוררים בתוכה, אך גם היא לא בחָזקתה ועֹצם ידה כי אם בקנאת אנגליה ברוסיא היא עומדת עוד הָכֵן וְתֵשֵׁב באיתן קשתה מבלי סוּר כָּלִיל אל משמעת מלך רב ושליט ממלכי איירופא. מדינת טורקעסטאַן הנשענת על גבול פרס ובימי הַבֵּינַיִם *יצא ממנה אור המדע גם לִשְׁכֵנוֹתֶיהָ, נפלה במהמורות הסכלות והאכזריות כבדורות קדומים בטרם נִבקע עֲנַן אור הדעת להאיר לארץ וְלַדָּרִים עליה. הארצות הנכבדות בעיני מלכי איירופא מכל ארצות אזיה ועיניהם נטויות אליהן בימי הדור הזה, הן ארצות אזיה המזרחית, חֲצִי הָאִי אשר מעֵבר לנהר גוזן (גאַנגעס), ממלכת כינא ויאַפּאַן. כי הארצות ההן הן אוצרות כל סגֻלות הטבע ואין קֵצה למכמַני הזהב ולאבני הֵחֵפץ ושכיות הֶחמדה השפונים בחביון הרריהן ובחֵיק אדמתן, גם ברוכות הן במגד תבואות שמש, בפרי עֲצֵי הָדָר וּבְנִטְעֵי נַעמנים וצמחי תפארה. בימים הראשונים שָׁאפו מלכי איירופא על עֲפַר הארצות ההן ויתחרו בכל עֹז לָרֶשֶׁת אותן בחרב ובמלחמה ולשפוך עליהן רוח ממשלתם בְּתֹר גבורים מְנַצחים. לא כאלה דרכי מַלכי צדק בימים האחרונים האלה, כי בימים האלה אין מגמת פניהם ללכוד את הארצות

ההן

ההן, גם את יתר ארצות אזיה ואפריקא, ולהעמים עליהן על מלכותם להיות להם לעבדי עולם, וכל מזמתם רק להתערב בין העמים יושבי הארצות ההן בהליכות המשא והמתן ולעשות עמהם חוָה בִּדְבַר המסחור ומִקנה וקנין גם לזרוע בתוכם זרע הדעת ואור ההשכלה. בשלום ובמישור יתהלכו את העמים ההם וימשכום אחריהם בחבלי אדם, ורק אם יַקשו את ערפם ויסגרו לפניהם שערי ארצותיהם לבלתי תֵת מַהְלְכִים לְסֹחַר איירופא בכל גבול הארצות הטובות ההן, רק אז יכבידו עליהם את אכפם וְיַרְאוּם נַחַת זְרֹעָם עד אשר יֵאותו להם לפתוח לפניהם שערי ארצותיהם ולבוא אִתָּם במָסורת ברית המסחור. כי תכונות שונות ומשפטים שונים לכל תקופה גדולה בדברי ימי איירופא בארחות דרכה ובפעולותיה תחת השמש, ותקופת העת החדשה הזאת שָׂמָה לה משפטי צדק לָקו ואהבת אדם למשקלת, וכל ישעה וחֶפצה להפיץ שביבי אור הדעת על פני כל חוג הארץ, לְמַטַּעַת חֻקֵי חיים ומשפטים צדיקים גם בארצות רחוקות אשר חֶשכת האִוֶּלת והעריצות רובצת עוד עליהן, ולְקַשֵׁר את כל קַצְוֵי ארץ ותבל במַעדנות המסחור וחרשת המעשה.

פרס.

כְּתֹם מלחמת אַנגליה בפרס וברית השלום יָצאה לאור בפאַריז בעֶזרת הצרפתים (בשנת תרי"ז 1857 בארבעה לחֹדש מאֶרץ) שָׁבָה הארץ הנִרעשה ההיא למנותתה ותרועת מלחמה לא נִשמעה עוד בתוכה. אך בשנת תרכ"ח (1868) התקדרו עוד הפעם שְׁמֵי הארץ ההיא בְעָבֵי רעם, ומלחמה כבֵדה הִתְעַתְּדָה לִפְרוֹץ בֵּינָהּ ובין תוגרמה לולא התערבו האנגלים והצרפתים יודעי בִינָה בהליכות המדינה (דיפלאָמאַטען) ויעצרו בעד הסער המתחולל ההוא. כי ממשלת פרס הִתְעַבְּרָה עם ממשלת תוגרמה על אשר פָּרצו צְבאות חֵילה בגבול ארצה וַחָמְסו ידיהם בארץ פְּלֵסו, שדדו ארחות סוחרים, בזזו בתי עשירים גם שלחו ערים וכפרים רבים באש, ועל כן עָמדה ממשלת פרס ערוכה בַּכֹּל לצאת על תוגרמה למלחמה. איבת עולם בין פרס ותוגרמה כל הימים, ובכל עת מְצוֹא לא תחדלנה מֵהָרֵע ומֵהָצִיק אשה לרעותה. ואף כי שתיהן שומרות תורת מחמד נביאם וַחֲרֵדוֹת על דבריה, אך בפרטים אחדים בעִקרי הדת, נִפרדות הן בדעותיהן, ואשה את רעותה צוררת ושונאת תכלית שִׂנאה בגלל הדבר הזה, וזולת זאת שונים הם הפרסים מהתוגרמים גם בדרכי חייהם ותכונות רוחם וְעוֹיְנִים זה את זה כשני עמים ההולכים מנגד איש לרעהו, וגם יד הקנאה בהליכות המדינה הוֹיָה בם ותעורר מדנים ביניהם, ובימים האחרונים האלה יָצקה עוד ממשלת

תוגרמה

תוגרמה שֶׁמֶן על מוקדי אש השנאה ההיא, כי קַנָאִים רבים המקנאים קִנאת האיש בּאַבִּי נביאם וּמְתַקֵן דתם, הרימו יד בנאַסיר־עד־דין מלך פרס לְהַכּוֹת נפש על אשר יחשוב את הנביא ההוא לאיש משחית ועוכר עַמּוֹ, והקנאים ההם אשר לא הפיקו זְמָמָם להביא הרבם בלבו, ברחו לארץ תוגרמה וימצאו שם מחסה ומסתור, גם מירצאַ יאַהיאַ כהנם הגדול מצא מנוחה נכונה בארץ ההיא, כי פֶּתַח עיר בגדד האיר פניו אליו וישא משאת מאת פניו וארֻחתו ארֻחת תמיד מְדֻשֶּׁן ביתו וְנַחַת שֻׁלְחָנוֹ. המחזיקים בהליכות באַבִּי ובמשפטי פיהו, רֻדפו בלי חָשׂך בתגרת ידי ממשלת פרס, ורבים ועצומים ירדו כַּבָּרִים לַטֶּבַח, כי דרכיהם ומעלליהם לַמְרוֹת עיני הממשלה וּלְמַשְׂאוֹת סדרי מַצָּבָהּ משרשיהם, ובכל זאת הֵרִיצוּ המונים המונים ידיהם אליהם ויחזיקו במעֻזם, וגם אפרתים ושרים רבים משרי המלוכה דָבקו בם בכל לבבם. סוחרי פרס הסוחרים אל תוגרמה באו בברית המסחור עם בעלי המפלגה ההיא אשר הֵחִישׁוּ אל ארץ תוגרמה מפלט למו, ויד מלך פרס קָצרה לעצור בעד ההתחברות ההיא. וַיֵּרַע הדבר בעיני המלך ויתאונן מאד על ממשלת תוגרמה הנותנת לבעלי הפלגה ההיא שנואי נפשו לְהֵאָחֵז בארצה ולסחור אותה. אך ממשלת תוגרמה הִצדיקה את נפשה באָמרה כי בעלי הפלגה ההיא קִצרי יד הם לעשות רעה לממשלת פרס, ועליה החובה לאהוב גרים מרודים הבאים לחסות בְּצִלָּהּ, גם הוכיחה בדברים נמרצים כי הנפות אשר ישבו בהם צְבאותיה נֶחשבו לְפָנִים לגבול ממשלת תוגרמה והפרסים ישבו בהם וַיִּרְשׁוּ אותם בלי צדק ובלי משפט. דברי הריבות גברו בין שתי הממלכות האלה מיום ליום ושתיהן שלחו את אנשי חֵילָן אל גבולות ארצותיהן למלחמה. ומלך פרס בִּצֵּר את עיר טעהעראַן הבירה וַיַּקֵּף אותה בשני טוּרֵי מבצרים וּמִגְדְּלֵי עז, אך בכל זאת לא יצאה החרב מתערה, כי בהִוָּדַע למלך פרס כי היונים (גריכֿען) עָשׂוּ שלום עם תוגרמה, רָפוּ ידיו ויגר מפני שלטון תוגרמה ויעזוב את הנפות אשר לָקחו מידו, ביד התוגרמים, ולא יסף עוד לריב עם שתקיף ממנו. זולת זאת דָאַג עוד מלך פרס את קיסר רוסיא וַיְחַשְׁדֵהוּ פן יקרע מידו את חוף ים הכספי הימני בעת אשר תהיינה ידיו מלֵאות עבודה במלחמת תוגרמה. גם בעיני אנגליה נבאש אז מלך פרס בְּעָברו את חֹק פֶּשֶׁר הפאַריזי וַיִּחַן לפני שערי קאַנדראַהאַר בארץ איפֿגאַניסטאן לתת חִתִּית על עיר הערַאט מקום המסחור הראשי בין ארץ הודו ובין ארץ פרס, וממשלת אנגליה דָאגה פן נתן מלך פרס את ידו בסתר עם קיסר רוסיא להסיר את לבות האיפֿגאַניסטאנים מאחריה לבלתי סור עוד אל משמעתה, ואז תהיה ארץ הודו המזרחית כארץ פרוצה אין חומה לפני הרוסים. הן כל אלה נתנו פחדם בלב מלך פרס מצאת על תוגרמה למלחמה בעת אשר אין שלום אמת לו עם מלכי אירופא ההם.

אחרי הדברים האלה התאושש נאַסער־עד־דין מלך פרס ויתן אל לבו לקנות את חֵן מלכי איירופא מִחוץ ואת לב בני עַמוֹ מִבָּית. הִרבה את מספר הקונזולים בארצו ברצון רוסיא ואנגליא, בא בְמָסורת ברית המסחור עִם ארצות הברית באמעריקא, עם בעלגיה ודאֶנעמאַרק, ויתאמץ לָלֶכת בשלוֹם ובמישור עם כל השליטים האדירים מצוקי איירופא. פָּקַח עיניו על דרכי השופטים כי יציגו בשער משפט ויעשו דין דלים, הִפקיד פקידי חָילים ילידי צרפת על אנשי חֵילו לְלַמֵד ידם לַקְרָב ואצבעותיהם למלחמה כמשפט טכסיסי מלחמה בארצות איירופא, מִלא את ידי בני הנֵכר המתגוררים בפרס לִנְטוֹת קְנֵי הטעלעגראַף במלֹא רוחב ארצו, גם הואיל לָסֹל מסִלות למסִלות הברזל במדינות מלכותו לְהִדָּמוֹת בכל אלה ועוֹד רבות כאלה אל הליכות מלכי איירופא הנאורים. אֶפֶס כי גם אחרי עשותו כל אלה, עוד ארצו מלֵאה מוטה, שֹד וחמס יִשָׁמַע תמיד בשעריה, גֵזֶל משפט ועֹשֶק רָשׁ בכל עריה יותר הרבה עוד מבארץ תוגרמה. כי שריה סָרֵי סוררים הם, כֻּלָם אוהבים בצע מעשקות ורודפי שלמונים, כזאבים רעבים יאכלו שְׁאֵר בני עַמָם ומה גם בני עמים אחרים המתגוררים בתוכם, עורם מעליהם יפשיטו ועצמותיהם יגרמו. קנאתם לדתם עזה היא כמות ובאש קנאתם יגירו את בני דתות אחרות על־ידי חרב, גם כל אזרחי ארץ פרס קנאים עזים הם וידיהם דמים מלאו בכל עת אשר רוח רעה מב־־־ לקנא את קנאת נביאם וקנאת הַקוֹראָן תורתם. היהודים האומללים היושב־־ובקרבם נרדפים הם על צואריהם בלי חָשך בעֶברת זָדון רוח קנאתם הזעומה בשנת תרכ״ו 1866 השתובבו פתאֹם הקנאים העריצים אשר במאַזאַנדעראַן ובאַלפרוש ערי פרס ויתנפלו על היהודים בחרב מלאה דָם ויכבידו אכפם עליהם להמיר את דתם בדת מחמד, רבים מהם נִרצחו בידי המרצחים ההם במָאנם להמיר כבודם, ורבים מהם אשר בִעוּתֵי הַמָוֶת הממו את מורשי לבבם והֶאבידו עשתונותיהם, המירו בפיהם ובשפתם את דתם. ומעשים אשר לא יעשו כאלה נעשים בארץ פרס לעתים קרובות בכל עת אשר רוח הפַאנאַטיזמוס תבעת את הקנאים הזדים ההם. גם זולת זאת עשוקים בני ישראל ורצוצי משפט בארץ מַאְפֵלְיָה הזאת ונחשבו כצאן טִבחה, וזאת תעיד על רָעַת ארץ פרס ומָשְׁחָתָהּ. כי היהודים בכל הארצות אשר נִפזרו שם, אבן בוחן הם לבחון במשפט צדק בין ארץ אשר נֹכח ההשכלה והצדק דרכה ובין ארץ אשר חֶשכת הבערות והרִשעה רובצת בה. בארץ נאורה מְלֵאָתִי צדק יושבים היהודים שלֵוִים ושקטים ככל האזרחים וחֵלק כחלק יאכלו מִטוב הארץ, אך בארץ גוים עריצים רצוצים היהודים ומְרֻדָפִים בלי חשך. הן אמת כי נאַסער־עד־דין מלך פרס עשה תקונים רבים בארץ ממלכתו, אך אם יקומו התקונים ההם ויתעודדו, ימים ידברו. כי הפרסים שובבו ימים רבים אין מספר משובה נצחת, החזיקו

בתרמית

בתרמית והבלי שוא ומדוחים ויתנו כתף סוררת לכל ארחות ישר ומעגלי צדק, ואם לא יתעוררו מלכי אירופא לעשות סדרים ישרים וחקים ומשפטים צדיקים בארץ פרס ולקחת עוד עֲרֻבָּה נכונה ובטוחה מאת השרים והעם לְקַיֵם כל דְבַר חֹק ומשפט אשר ישימו לפניהם, מי יודע אם יעמוד כֹּחַ הזרוע להמלך נאסער־עד־דין ועוד אחרים כמוהו לְתַקֵן ארץ פרס במלכות הצדק והמשפט ולהאיר אור הדעת וההשכלה בכל מַחֲשַׁכֶּיהָ נְאוֹת החמס.

הודו מזרחית הבריטאנית.

המֶרד הנורא אשר פָּרַץ בהודו מזרחית הבריטאַנית בשנת תרי״ז 1857, הֵטִיל תְלָאוֹת נוראות וּזְוָעוֹת עצומות על ממלכת בריטאניה, וגם אחרי אשר חָגרה הממלכה הגדולה ההיא שארית כֹּחָהּ ותֶפצה בידה הצליחה להשקיע את אש המֶרד, נשארו עוד עִקבות ההֵפֵכה האיומה ההיא לאֹרך ימים. וממלכת בריטאניה אשר ידעה נאמנה כי רק לרגלי בעלי החברה הנודעת בשם חברת הודו מזרחית, פָּרַץ המֶרד הגדול ההוא, בהַכבידם אַכְפָּם על הַהוֹדִים אזרחי הארץ מעודם, וּבְשׂוּמָם עֹל ברזל על צואריהם וַיִרדו בהם באכזריות חֵמה, הֵסירה את החֶברה ההיא מגבירה ותקח את רסן השלטון בידה ותחגור בעֹז מתניה לִבְנוֹת הַנֶהרסות, לגדור הפְּרָצוֹת ולשובב נתיבות לָשֶׁבֶת, גם לתת חֻקי חיים ומשפטים צדיקים בהודו המזרחית ארץ ממשלת ידה כבארץ בריטאניה מְכוֹן שִׁבְתָּהּ. בראש הממשלה הִפקידה את הלאָרד קאַנינג אשר היה עד העת ההיא נָגִיד וּמְצַוֶּה (גענעראַל = גובערנער) ותרוממהו להיות: משנה למלך (וויצעקאָניג) בהודו המזרחית, ועל ידו הקימה מַזְכִּיר. ויועץ פלא (שטאַאטס־סעקרעטאֶר) גם בית מועצה (ראַטהסקאַממער) אשר מִסְפַּר היועצים שמנה עשר איש והם יִבָּחרו על ידי פקידי החיל ושרי הנָפות ואפרתי ההודים בעלי הנכסים ועשירי העם, וימי מִשְׁרָתָם יהיו רק שש שנים ואז יִבָּחרו אחרים תחתיהם. מספר אנשי הצבא בהודו מזרחית מעת ההיא והלאה, הוא: 73,577 אנגלים גם 111,120 הודים. הוצאות המלוכה בארץ ההיא גברו על ההכנסות גם לפני פרוץ שם המֶרד הגדול ומה גם אחריו, והמלחמה עִם המורדים אכלה גם היא כסף רב ועצום מאד, בערך 23,501,000 לירא שטערלינג. ולמַלאות את אוצר המדינה כבראשונה הֶעמיס מִשְׁנֵה מלך בריטאניה מס כבד על הסחורות המובאות מארצות אחרות לארץ הודו, ועל סחורות רבות היה המס ההוא פי שלש גם פי ארבע מאשר היה בתחלה. המס החָדש ההוא גם הכסף הרב אשר התנדבה מְלֶכֶת בריטאניה מאוצרה, הֵבִיאוּ עֵזֶר וְיֶשַׁע לאוצר המדינה וַיַתִירוּ את ידי

השרים

השרים והמושלים החדשים לְחַזֵּק את בֶּדֶק הַמִּשְׂרָה הבריטאנית בארץ הודו ולתת לה עוד אֹמֶץ יתר הרבה מבראשונה . בימים ההם ירד מאד מחיר האֲפִיּוּם אשר הובל תמיד מהודו הבריטאנית לממלכת כִּינא , יען כי הכִּינעזים הַהֵלּוּ אז להוציא את האפיום מאדמת ארץ מולדתם בשפע רב , ועל כן שָׂמָה הממשלה את המס אשר היה על האפיום עד העת ההיא , על עלי הטאבאק ועל אגוזי הבעטעל אשר אזרחי הודו הַהֵל: אז לבקש אותם ויהיו להם כלחם חֻקָּם . הלאָרד קאַנינג אשר חָשַׂף את זרוע עֻזּוֹ בימי מלחמת המורדים , ויכלכל את כל עלילותיו ברוח חכמה וגבורה נפלאה , ואשר הִתְעַלָּה בגלל זאת לגֶרם מעלת משנה למלך , נִלְחַץ לעזוב את ארץ הודו בתגרת יד המחלה אשר הֻיָּה בו (בחדש מאֶרץ שנת הרכ"ב 1862) , והאנגלים היושבים בארץ הודו עָשׂוּ לכבודו מצבת נחשת קלל כצלמו וכדמותו להציב אותה בעיר קלקוטא נֹכַח היכל שרי המלוכה . תחת האדם הגדול הזה הוּקַם הלאָרד עלגין למשנה למלך בהודו מזרחית הבריטאַנית , אך לא ארכו הימים ויד מחלה עזה הוּיָה גם בו תורידהו לשערי המות בשמנה ועשרים לחדש נאָוועמבער שנת תרכ"ג 1863 , ויספדו לו כל האנגלים היושבים בהודו , כי הוא היה עוזר ומגנם ומחסה עֹז מפחד אויב , ויותר גָדלה עצבָתם כי לֻקַּח מאתם בעת רעה אשר מלחמה כבדה נשקפה עליהם מגבול צפוני מערבי מארץ חמשת הנהרות (פּענדשאַב) . אחריו הֻקַּם עָל השר יאָהן לאַוורענסע למשנה למלך , והוא איש חי , רב פעלים וְכַבִּיר אונים אשר רק בגלל חכמת לבבו ורוח גבורתו הִתְעַלָּה מִשְּׁפַל מַצָּבוֹ לָשֶׁבֶת עִם נדיבים ולנחול כסא כָבוֹד והוד משנה למלך , גם ידע מֶחקרי ארץ הודו וכל מוצאיה ומבואיה באופן נפלא מאין כמוהו בכל חכמי בריטאניה בימים ההם . בשנת תרכ"ד 1864 בחדש יאַנואַר הופיע במרכבת כבודו בשערי עיר קלקוטא , ועד מהרה הֶרְאָה את עֹצֶם ידו ותפארת עֻזּוֹ לעיני כל יושבי הארץ . בשנה ההיא בימי הבציר נסע לעיר לאַהאָראַ וכל יושבי העיר ראו פניו בתרועה , גם שש מאות נשיאים מנשיאי ההודים קִדמו פניו בכבוד והדר לְאוֹת כי מכבדים הם את הוד מלכות בריטאניה . ובשנה ההיא בימי הקיץ פרצה מלחמה בין האנגלים יושבי ארץ הודו ובין בני עַם בוטאַן אשר איתן מושבם במורד הר הימאַלאַיאַ מצפון לארץ טיבעט . כי בני העם העז ההוא חֵרפו עִקבות ציר אנגליה וכבודו בקלון המירו , ועל כן הקדישו האנגלים עליהם מלחמה ויקחו מהם נָקָם , נְקַם כבודם המְחֻלָּל , ואחרי כן כרתו עמהם ברית שלום (בשנת תרכ"ו 1865 בחדש נאָוועמבער) , ושני נשיאי הביטאַנים נתנו לממלכת בריטאניה ארץ גדולה ורחבת ידים לרגלי הר הימאַלאַיאַ במחיר הכסף אשר הבטיחה לתת להם בכל שנה ושנה . הארץ ההיא הביאה תועלת רַבָּה לבריטאַניה , כי היא השער לבוא מתוכה אל ארץ

בוטאַן פנימה, ארץ אשר תצלח להיות סְחַר גוים ואשר בה נתיבות ומעבָרות בהרי הימאַלאַיאַ המובילות אל טיבעט: מפאת מערבית מפאַנעקאַ תעבורנה שם ארחות סוחרים אל ערי דשאַנזאַ ודיגאטשי, ומפאת מזרחית מבּענקאַר יעלו הסוחרים ויבואו אל המסלה העולה לנפת דשיקאַ, ומשם ילכו לאֹרך נהר מודיק ויגיעו לעיר לאַסא, עיר הראשה בממלכת טיבעט, טַבּור דת בּודראַ ומִקדש כּהנה הגדול (גראַם-לאַמאַ), על גבול טיבעט נשענת מדינת סו-טשוען. מדינה עדינה ועשירה ממדינות כּינא, ונהר יאַנג-טזע-קיאַנג, הגדול בכל נהרות כּינא, שוטף ועובר בתוכה ועל יד עיר שאַנגהאַיי יִפֹּל לתוך ים הכּינעזי. ועל פי יתרון הכשר דעת אשר להאנגלים בהליכות המסחור, לא יִבָּצֵר מהם, אחרי אשר שערי בוטאַן פתוחים לפניהם, להגדיל את מסחרם ולהאדירו ולשלה את פארותיו לארצות טיבעט וכּינא באין מעצור ומפריע. בשמֹנה לחדש מאֶרץ שנת תרכ"ד 1864 נִמתחו קַוֵי הטעלעגראַף בין ארץ אנגליה ובין הודו המזרחית. בכל הערים הגדולות אשר בהודו הבריטאנית הקימה הממשלה בתי ספר לְלַמֵד בהם את נערי ההודים שפת אנגלית גם הידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם, ואף כי התלמידים הולכים בעצלתים וינהגו בכבֵדות אל המטרה אשר הציבה הממשלה לפניהם, בכל זאת ילכו הלוך וקרוב אליה ויש תקוה כי בימים הבאים ימצאו למודי חכמת איירופא והליכותיה מְסִלּות גם בלבות ההודים. בשנת תרכ"ז 1867 ושנת תרכ"ח 1868 התחוללו רעות גדולות ונוראות בהודו הבריטאַנית: בנפות אחדות נִבקעו עבי שחקים ויהיו מְטִרוֹת עֹז וגשמים שוטפים וּמַבּוּל מים עד כי נֶהרסו אלפי בתים ואין קֵצֶה לִגְוִיּוֹת האנשים אשר טֻבְּעוּ בְּמֵי המבול ההוא ויאבדו מתוך הקהל. ולעומת זה היתה בנפות אחרות חֹרֶב וּבַצָּרוֹת וחרבוני קיץ ולהט שָׁרָב ושמש עד כי יבשו המעינים, ומוצאי מים דללו וחרבו, וְאָבַד קְצִיר שדה ומה גם קְצִיר הָאֹרֶז הנותן לחם לאבול לרבבות אלפי אדם ובִלְתּוֹ ישאו זלעפות רעב. לעצור בעד הרעות האלה בימים יֻצָּרוּ, התאזרה ממלכת בריטאניה עֹז לבַצע את אשר יָזמה כבר: לחפור תְּעָלוֹת וּבְרֵכוֹת מים אשר בימי הַבַּצָּרוֹת תַּשְׁקֶינָה בשפעת מֵימֵיהֶן את השדות והגנים, ובימים אשר יזרמו מים עָבוֹת יתר הרבה מִדַי, יִקָוּוּ המים הרבים ההם אל התעלות לבל ישטפו את השְׂדֵמוֹת והגנות. כסף תועפות ודֵי זהב הוציאה בריטאניה על התעלות והברֵכות ההן, ומאז והלאה לא תירא עוד ממלכתה בהודו מזרחית מִשָּׁרָב וְחֹרֶב גם מִשֶּׁטֶף מטרות עֹז ושדמותיה יעשו אֹכֶל למכביר להחיות העמים הרבים היושבים בתוכה.

ממלכת הודו המזרחית היא ראשית גבורת בריטאניה, מוֹצָא לכסף תועפות ומקום לזהב יָזֹקוּ לְמַלאות תמיד את אוצרה הגדול, ולחכמי לב

חוקרי קדמוניות היא מַעין לא־אכזב לשאוב משם תעלומות ימי קדם והמון נסתרות מדורות עולמים. אין ארץ וממלכה בכל רחבי התבל אשר עמים רבים ושונים נמצאים שם במספר רב ועצום כבארץ הזאת מנהר אינדוס עד הראש (קאַפּ) הנקוב בשם קאָמאָרין, והחוקר המתחקה על שרשי תכונות העמים ודרכי חייהם ימצא שם שדה רחב ידים לחקרי לבבו ותעלומה יוציא לאור. העמים ההם אשר מימי קדם קדמתם נזורו מֵעַמֵי איירופא ודעת דרכיהם לא חָפָצוּ, החלו בימים האלה להתערב מעט מעט בין האיירופים היושבים בתוכם ולהטות אזן קַשֶׁבֶת לאִמרי פיהם, וזולת אשר ישלחו את בניהם אל בתי ספר האנגלים לקחת שם לֶקַח, הופיעו בערים הגדולות מכתבי עתים בשפת הודו מזרחית היוצאים בעקבות האנגלים לכתוב בשפה ברורה וקלה ולכלכל דבריהם במשפטי השכל. בעיר קלקוטא ועוד ערים אחדות נוסדו חֲבָרות אנשי רוח אשר יעמלו לצרף ולטהר את דתם מחלאתה, להעביר גלולים ממנה וליסד אבן פִּנָּתָה על האמונה באֵל אחד. ממשלת אנגליה יָעדה מכסת כסף לכל בן הודי אשר יש את נפשו לנסוע לארץ אנגליה לאסוף רוח חכמה ודעת בְּמַסָעוֹ, ורבים מבני הנעורים המתאוים להביא לבב חכמה הֵריצו כפיהם אל חֳפֶן הממשלה וישימו לדרך פעמיהם

ממלכת בירמאַ.

ממלכת בירמאַ (או באַרמאַ) היא אחת הממלכות המפֹאָרות בארץ הודו, מדרתה פי שנים מארץ פרוסיא, נהר אִיראַוואַדי שוטף בתוכה, והוא הנהר הגדול בכל נהרותיה ואניות שם יהלכון עד עיר באַמו הקרובה לגבול ארץ כִּינא. רוב יושבי הממלכה הזאת הם בני עַם הבירמאַני והפעגואַני, הֶטֶר מגזע ההודים והמאָנגאָלים. דת בודדאַ שלטת בה ויושביה מחזיקים בה בכל עֹז. המלך ימלוך ככל אַוַּת נפשו וליכלֶת ידו אין גבול ואין מעצור. על אדמתה ובחֶביון חֵיקה מתנוססות אבני בדכוד, אֹדֶם, ספיר ויהלום מאין כמוהן לזהר וליפעה תחת השמש. בַּהמות בַּיִת ובהמות שדי והיתו יער תרמושנה במספר רב ועצום. עֲצֵי פרי הִלּולים יצלחו בשפע גדול, ויותר עוד עצי יער אשר יביאו ברכה אל יושבי הארץ וימלאו אמתחותיהם כסף. היכלי תפארה רבים הם בממלכה הזאת אשר נקדשו לעבודת אלהיהם, והם גדולים ורחבי ידים, מפֹאָרים בכל פאֵר וַעֲדִי עֲדָיִים ואין קֵצה להעֹשֶר הרב המתנוסס בהם בכל עבר ופִנָּה. עיר הראשה ועיר הממלכה היא אַמאַראַפּוּראַ, עיר בנויה בטח על נהר אִיראַוואַדי מספר יושביה כארבעים אלף, היכלים רבים בתוכה אשר ישׂשׂבו אתריהם גם את עיני בני איירופא, חוצותיה רחבים וישרים ובתיה טובים ויפים.

יושבי העיר יפליאו לעשות בעצי הבאַמבוס הנמצאים בארץ הזאת במספר רב מאד: מְקָנֵי העץ הזה יבנו בתיהם ומלונותיהם בטוב טעם ודעת, גם יעשו מהם מַעְבָּרות וגשרים על פני הנהרות והנחלים, תָּרְני אניות ומשוטים, סירות דוגה, רמחים וכידונים, קשת וחִצים, כובעים ומגבעות ומצנפות, כלי מקטרת, ארונות ותֵבות, כלי שיר וכלי זמרה, יריעות והבלים ועוד רבות כאלה. הממלכה הזאת היתה אבן נגף לממשלת בריטאניה בארץ הודו, ועל כן הקדישה בריטאניה עליה מלחמה, ומלך הבירמאַנים המכונה בשם „מלך בעל רגלי הזהב“ (דער מאָנאַרך מיט גאָלדענען פִּיסען) שלח את אנשי צְבָאוֹ לקראת אנשי מלחמתו ואצל עיר פּאָרמאַזי התלקחה מלחמה עזה ביניהם אשר התעודדה שלשה ימים רצופים (מיום הראשון עד יום השלישי לחדש דעצעמבער שנת תקפ״ו 1825), אך יד האנגלים היתה רוממה במלחמה ההיא והבירמאנים כשלו ונפלו, דֹחו ולא יכלו קום. כראות מלך בירמא כי נגדעה זְרֹעוֹ, הִתְרַפֵּס וירהב את האנגלים המנַצחים ויבקשו מידם לכרות עִמו ברית שלום בכל מְחִיר אשר יטילו עליו. ובשנת תקפ״ז 1826 בכ״ד פֶּעברואַר נֵאוֹתוּ לו האנגלים ויכרתו עִמוֹ ברית על פי האופנים האלה: מלך בירמאַ יסגיר את החֵלק המערבי מארץ ממלכתו לממלכת אנגליה לאֲחֻזת עולם, גם לשקול אל בית גנזי אוצרה מיליאָן לירא שטערלינג. מעת ההיא והלאה נפקחו עיני הבירמאנים לראות כי קצרי יד הם להחזיק מעמד מול האנגלים ולא יספו להתגרות ברעה ולעשות בם מלחמה. ובשנת תרי״ז 1857 כאשר התפרצו ההודים מפני האנגלים אדוניהם וילחמו בם מלחמת כָּלָה, לא נתן מענדונמאַן קיסר הבירמאנים את ידו אל המורדים ההם, וישקוט ויבט במכון היכל מלכותו לראות איך יִפֹּל דָבר ולא דרש מאת האנגלים להשיב לו את הנפות והמדינות אשר קרעו ממנו בשנת תקפ״ו 1826 ובשנת תרי״ג 1853. הארץ ההיא אשר לקחו האנגלים מיד הבירמאנים בחרבם ובקשתם, נודעת היא בשם בריטיש־בירמאַניען מעבר לנהר גוזן, והארץ טובה ורחבת ידים, מספר אזרחיה כשני מיליאָן לבד מאנשי איירופא אשר אִוָּהָ למושב למו, ומלבד האנגלים הרבים והעצומים אשר נאחזו באיי הים וּבְחֻפָּיו, והם יתנו רוח חיים באופני המסחור האנגלי בכל הנפות אשר מהודו החיצונה עד ארץ כִּינא, וכל נשיאי הים לא יוכלו לנגוע או להתחרות את אנגליה בסחרה ואתנגה בכל המקומות ההם.

ממלכת אַנאַם או קָאָכִינכִינאַ.

הממלכה הזאת נבאשה כבר בעיני הצרפתים והספרדים בְּרָדפה בחרב ובדם את הנוצרים הרבים היושבים בתוכה, ויותר עוד את שלוחי

דתם

דת הקאַטולית אשר אזרו חלציהם להרחיב את גבול דתם בממלכה ההיא. רבות פעמים רבו הצרפתים והספרדים את ריב הנוצרים אחיהם הנרדפים בלי חָשך, אך בכל זאת לא הוציאו עוד חרבם מתערה עד אשר צוה הקיסר טו־דוק מלך הארץ ההיא להתיק כצאן לטבחה את ריאַץ הכהן הראשי, כי אז עלה עשן באפם ויתחברו יחד להקדיש על ממלכת אַנאַם מלחמת תנופה. בסער ובסופה השתערו הצרפתים והספרדים על הממלכה ההיא וילכדו את עיר סאַיְגאַן, עיר גדולה ורבת המסחור, ומשם התנפלו על ערים אחרות וילכדו גם אותן בסערת מלחמה, וימצאו בהן שלל רָב וכל הון יקר ונעים בשנת תרי״ט (פֶעברואר 1859). אפס כי עוזה תכונת האקלים ההוא לאנשי איירופא אשר לא נִסו בו וכְקֶטֶב ישוד שָׂם שַׁמות בַּאֲגַפֵּי חיל צרפת וספרד, עד כי לא עצרו כֹחַ להוסיף עֲשׂות עוד מלחמה, גם נלחצו לעזוב ערים רבות מהערים אשר לכדו בחרבם הגדולה. אולם בשנת תרכ״א 1861 התחזק השר האביר שאַרנע נְגִיד אניות המלחמה אשר לממלכת צרפת, ויתאזר עֹז ויחדש את המלחמה ההיא, ובמלחמת תִּגְרָה (אָפֶּענזיוו) נלחם בממלכת אַנאַם ויעש נוראות ויכנע את גְאוֹן עֹז הממלכה העזה ההיא. עיר מיטהאָ, עיר רבתי עָם ורבת אוצרות נפלה בידו, גם עוד ערים רבות ובצורות לכד בסערתו, לא היתה עיר אשר שגבה ממנו, ויושביהן קצרי יד ויהיו כמוץ לפני רוח גבורתו. אחרי אשר עזב השר שארנע את משמרת פקודתו הֻקם השר באָנאַרד תחתיו ויהי נָגִיד ומצֻוה על חיל הצרפתים והספרדים יחדו, והוא הוסיף עוד עֲשׂוֹת חיל וילך הלוך ולָכוד ערים ונפות ומחוזות כגבור מְנַצֵחַ (בשנת תרכ״ב מחדש דעצעמבער 1861 עד חדש פֶעברואר תרכ״ב 1862). ויחלוש את גבורי אַנאַם לפי חרב עד אשר לא מצא הקיסר טו־דוק דרך אחרת לְהִנָּצֵל מחרב הגבור המשכיל ההוא כי אם לְהַטּוֹת לבו אל אָפני השלום אשר שָׂם לפניו. ובחדש יוני שנת תרכ״ב 1862 כרת הקיסר ברית שלום עם הצרפתים והספרדים על פי האָפנים האלה: 1) לתת להצרפתים את גלילות סאַיְגאָן, פֶיענהאָן ומיטהא לאחֻזת עולם; 2) לפתוח שלשה חֳפִים (האַפֶען) בנפת טונקין לפני אניות סוחרי איירופא; במדינות קאַבּינכּינאַ התחתונה אשר נשארו עוד תחת ממשלת הקיסר טו־דוק לא ירים הקיסר תרומת אנשי חיל לַצָבָא כי אם במספר אשר תקצוב ממלכת צרפת; 4) לתת חֹפש ודרור להנוצרים הקאַטולים היושבים בממלכת אַנאַם ללכת בחֻקות דתם באין מפריע ומכלים דָבר. אך הקיסר לא שמר את הבטחתו ולא הוציא את אפני השלום לאור, ויושבי הארץ לא שָׁבו מדרכיהם ויוסיפו לתת חִתִּיתָם על הנוצרים, וַיֵרַע הדבר בעיני הצרפתים והספרדים ויחדשו את המלחמה בכל תֹקֶף, וגם בפעם הזאת יצאו מהמלחמה בעטרת הנצחון, ואז נִלחץ הקיסר להקים את דברי הברית ההיא ועוד דברים רבים אשר הֵטִילו המנַצחים עליו

אפריל

(אפריל תרכ"ג 1863). והנה אחרי כל הגבורות והתשועות אשר עשו הצרפתים בארץ הודו לטובת בני עַמָּם, קָמו בצרפת שרים רבים קריאי מועד ואנשי שֵׁם ויתלוננו באזני הממשלה על מעשיהם והוכיחו בדברים נמרצים כי לְתֹהוּ וריק כל עֲמָלָם אשר יעמלו לכונן מוֹצָאוֹת (קָאלָאניען) בנפות הודו ההם אשר לבדו בהרבם. כי אין הנפות הרחוקות ההן שוות בנֵזק הכסף הרב אשר תוציא ממלכת צרפת מאוצרה לְכַלְכֵּל אותן ולהציב מַצֵּב אנשי חַיִל בתוכן כל הימים, וזולת זאת אין הנפות ההן דרושות לחפצי הצרפתים ולא תצלחנה לְמוֹצָאוֹתֵיהֶם, כי הארץ ההיא ארץ אוכלת ילדי איירופא היא ובעלי המוצאות ההם יְקֻמְּטוּ בלי עת בתגרת יד האקלים ההוא. וממשלת צרפת אשר חָפְצָה להסיר מעליה את תלונות השרים ההם הנוסדות על משפט אמת, עלחה בשנת תרכ"ד 1864 את השר אויבארעט אל ממלכת אַנַּאַם לכרות בריה אחרת עם הקיסר טו־דוק אשר על פיה תשובנה שלש הנפות אשר לכדו הצרפתים אל הקיסר כבראשונה וּבִמְחִירָן ישקול הקיסר מאה מיליאָן פֿראנק אל גנזי מלך צרפת בעד הוצאות המלחמה. אולם דעת הקהל בצרפת לא היתה נוחה גם מהברית החדשה הזאת, יען כי קָצר קצרה יד קיסר אַנַּאַם לְשַׁלֵּם הכסף הרב ההוא, והנפות הנלכדות תשובנה אליו חִנָּם אין כסף, וזולת הנזק הגדול אשר תסבול צרפת יוּעַם עוד גְאוֹן עֻזָּהּ וִיחֻלַּל כבודה בעיני בני הקדם בראותם כי להבל וריק כִּלְּתָה כֹּחָהּ וְהוֹנָהּ במלחמה על שלש הנפות ההן ולאחרונה השיבה אותן ליד אדוניהן בלי מחיר ובלי כסף. על פי הדברים האלה הופרה ברית השלום בין הצרפתים ובין קיסר אַנַּאַם והמלחמה התחדשה ביתר עֹז עוד מבתחלה. ובשנת תרכ"ו 1866 בחדש יולי הציג קיסר אַנַּאַם חמשים אלף איש נֹכַח עיר סאַיְגאָן לְהִלָּחֵם עם הצרפתים, אך גם בפעם הזאת גָּברו הצרפתים וַיַּכּוּ את אנשי מלחמתם מַכּוֹת חדרי בטן, והקשר אשר קשרו אז שרי היכל הקיסר והסריסים על הקיסר, היה גם הוא להם לישועה להתגבר על צבאות חיל אַנַּאַם וּלְנַצְּחָם, וישובו וילכדו את שלש הנפות כבראשונה וידי ממשלת אַנַּאַם קצרו לקחת עוד את הנפות ההן מיד לוכדיהן גבורי החיל. והצרפתים שָׂמוּ מתניהם לְיַסֵּד מוֹצָאוֹת בנפות ההן ולהפקיד שם פקידים ושופטים ושוטרים על פי מִשְׁטְרֵי ארצות איירופא. אפס כי ימים רבים השתרגו על צואריהם תלאות רבות שונות, כי להט חֹם השמש כבד עליהם מִנְּשׂוֹא, גם לא שמעו את שפת אזרחי הארץ ולא ידעו דרכי חייהם ומדותיהם, ועוד מכשולים רבים כאלה פגשו על כל מִדְרַךְ כף רגליהם. אך לאט לאט הִסְכִּינוּ עִם אקלים הארץ ההיא ועם יושביה ושפתם ותכונות חייהם, ואדמת הארץ הטובה ההיא הוציאה להם מאה שערים אֹרֶז, קאַפֿפֿעע, פלפל, אִינדיגאָ, יערות דבש, פרי מגדים ופרי הלולים, עד כי נהרו אליה המונים המונים הארצות איירופא לאכול מפריה ולשבוע מטובה. ממשלת צרפת יסדה בעיר

סאַיגאָן רבת המסחור מאז וַתּבּיר נפות הצרפתים מֵעבר ,לנהר גוזן , בית ספר גדול בעד נערי בני צרפת אשר נִכספו להאחז בנפות ההן ולמצוא שם חַיַת ידם בְרוח , ובבית הספר ההוא למדו בני הנעורים ההם את שפת הארץ ההיא , את הליכות חֻקיה ומשפטיה , את תכונת האדמה וצאצאיה ואת דרכי המסחור וכל מִקנה וקנין . בכל שנה ושנה נָהרו אל הנפות ההן אכרים עובדי האדמה , חרשי עץ וחרשי אבן , גם סוחרים עשירים ובני מְרום העם ויתענגו על כל טוב ועל רוב שלום . אניות סוחר עוברות ושבות שם בחֻפי הים ובכל הנהרות הגדולים . בעיר סאַיגאָן ויתר הערים הנכבדות ידי חכמי חרשי צרפת מלאות עבודה לבנות בתי מושב ובתי תפלה , לְבַצֵר את המקומות אשר יצלחו להיות מחסה עֹז מפני צר ואויב , לָסֹל מסלות רחבות ידים , לנטות קַוֵי הטעלעגראַף ועוד רבות כאלה . בשנת תרכ"ז 1867 הֻקמו שם ארבעה וחמשים בתי ספר לבני הנעורים ויותר מאלף ומאתים תלמידים יקחו שם לקח טוב מפי מורים משכילים , ומשנת תרכ"ח 1868 והלאה יֵלך מספרם הָלוֹך ורב .

בכל ממלכות הודו החיצונה אחת היא ממלכת סִיאַם אשר לא התיצבה לשִׂטנה לפני בני איירופא אשר אִוו לשֶׁבת בתוכה , אחת היא אשר השלימה עִם אֹרחות האיירופים ועם דרכי חייהם וכל הליכותיהם ותבוא אתם במָסורת ברית המסחור בכל אַוַת נפשה . ולפי הנראה פָּעַל כל זאת ועשה המֶלך המשכיל אשר לצֶדק מָלך בה ושמו משׁעאָ-פֿאַ-מאַנגקוט אשר בשנת תרכ"ח 1868 מת בעיר באַנקאָק בירת ממלכתו . הוא היה נְזִיר הרוזנים ובְחִיר המלכים בארץ הודו , ואף בהיותו יליד הודו ומעודו לא הציג כף רגלו על אדמת איירופא , ידע מאד הליכות עַמֵי איירופא הנאורים וילמד את דרכי חכמתם יתר הרבה מכל שלטוני תוגרמה הקרובים אל איירופא . במות אביו המלך , היה הוא האחד אשר לו משפט המלוכה , אך באשמת שרים סוררים ומחרחרי ריב נִדַח יורש עצר הזה מכסא מלכותו ואחיו בן אביו אך לא בן אִמו ישב על כסא המלוכה , ועד היותו בן ארבעים ושבע שנים ישב באחד מבתי תפלות אשר לבעלי דת בודדאַ . שם שָׁקַד יומם ולילה על דלתות החכמה והמדע אשר לא הניח ידו מהם גם בעלותו אחרי כן על כסא מלכותו . זולת למודי הדת אשר הָגה בהם בשום שֶׂכל , דבקה נפשו גם בחכמת הטבע והכימיה ויתר המדעים , וּבְנוּחוֹ מעבודתו הֵעִיר נִבלו וְכִנוֹרוֹ , כי היה גם יודע נַגֵן וּמְנַצֵחַ בנגינות . זולת השפות הרבות המתהלכות מֵעבר לנהר גוזן , ידע גם את לשון רומית ואנגלית וקרא הרבה בספרי ההכמה הכתובות בשתי הלשונות ההן . אנשי חֵילו למדו ידיהם לַקְרָב על פי מכסיסי מלחמה אשר לְעַמֵי איירופא , כי הוא הִפקיד עליהם פקידים ושרים ילידי איירופא אנשי חיל ומלֻמדי מלחמה בכל מדינות מלכותו בנה מבצרים וצריחים , חָפַר תְּעָלות וברֵכות מים , עשה

אניות

אניות מלחמה ועוד רבות כאלה וכל אלה בהשכל ודעת ובטוב טעם. בשנת תרי"ז 1857 שלח מלאכי פניו לעיר לונדון לראות וללמוד את הליכות האַנגלים אָבות הרשת המעשה ומסחור הים, ובשנת תרכ"א 1861 שלח מלאכים לעיר פאריז ולעיר רומה להתחקות על שרשי המדעים ומלאכת מחשבת ויתר הדברים הדרושים לחֶפצו. הוא אהב מאד לדַבר עִם חכמי איירופא על הליכות הדתות והדעות והאמונות השוררות ברחבי התבל ועל דרכי הפלוסופיא וההשכלה אשר להעמים הנאורים בארצות איירופא. אפס כי בכל זאת הלך בנתיבות כל מלכי המזרח; הִרבה לו נשים בהַרמונו (הארעם), כל שריו ועבדיו כרעו לפניו ברך ויפלו אפים ארצה גם נתנו לו כבוד אלהים כאשר הִסכִינו בני ארצו לעשות מימי קדם. ואף כי דָבקה נפשו בדת אבותיו ולא הִטָה אֲשֻרָיו מארחותיה כל ימי חייו, בכל זאת לא בזה ולא הֲדַף באיבה גם את הדתות האחרות, ואף גם זאת כי התִּיר עוד את ידי שלוחי דת הנוצרית (מיסיאָנאֶרע) להכנים את ילידי הארץ תחת כנפי דתם, גם נתן להם רשיון לקנות שדות וכרמים ככל אַוַּת נפשם. אך בכל חכמתו ודעתו ובכל עמָלו נהרב להשכיל ולנטוע חֵפץ המדעים בארץ ממלכתו, לא הִצליח להוציא את מחשבות לבו לאור, כי עַמו וצאן מַרעיתו לא לקחו לֶקח טוב מפי רֹעָם הנאמן, ובמותו שָׁבוּ אל משובותיהם ויאחזו דרכיהם הנלוזים ללכת השֵׁכים ככל אבותיהם.

ממלכת כִינאַ.

ממלכת כִינא הגדולה בכל ממלכות תבל במספר יושביה, היתה עד ימי הדור האחרון הזה סֻגֶרת ומסֻגרת לפני יתר ממלכות תבל מימי עולם ושנים קדמוניות. תכונת הממלכה הזאת אשר מעֵבר מזה יְסֻבֶּהָ הרים גבוהים ומדברות גדולים ורחבי ידים, ומהעבר מזה יקיפוה יַמִּים אדירים ונהרות איתן, גם תכונת יושביה להתבודד במועדיהם ולהחזיק בדרכי אבותיהם הראשונים מבלי נְטות שַׁעל אחד ימין או שמאל, הן כל אלה היו נסִבּה כי הכִינעזים היו עַם לבדד ישכון ובגוים לא יתערב מאז מקדמי ימי עולם עד ימי הדור הזה. הממלכה הבודדת הזאת לא נתנה מדרך כף רגל בתוכה לעמים אחרים רק בשני מקומות: ביבשה בפאת צפונית פִּתחה שערי עיר קיאַכטא לפני הרוסים, ובים נתנה ידים ליורדי הים באניות סוחר לעשות מסחור וקנין בעיר קאַנטאָן *), וגם בשני המקומות ההם לא יכלו סוחרי איירופא לבוא כי אם בימי הבציר ולעשות מסחור רק עם סוחר הכִינעזים

*) קאנטאן היא עיר גדולה מאד, בנויה על יד לשון ים גדול אשר א-רבים בתוכו, מספר יושביה יותר ממיליאן נפש, לבד משמונים אלף איש אשר -

הכּינעזים תחת אשר הִתְיָרה את ידם לבוא בּמָסורת המסחור עם סוחרי איירופא. הכּינעזים אשר עָלו עוד בדורות קדומים מעלות אחדות בסֻלם החכמה בעוד אשר עַמֵי איירופא נצבו עוד בתחתית הסֻלם, ירהיבו מאז ועד עתה בנפשם גאון ורַהַב ויתאמרו כי עַם חכם ונבון הם מאין כמוהם גם בימים האחרונים האלה תחת כל השמים, ולא ישימו על לב כי הם על עָמדם לפני אלפי שנים יעמדו גם הם מבלי עֲלות מַעלה אחת הָלאה אחר אשר עַמֵי איירופא הֶעפילו כבר לעלות עד מְרום קֵץ סֻלם החכמה ולתבונתם אין חֵקֶר, גם לא ידעו ולא יבינו הגאיונים ההם כי בטכסיסי מלחמה ובכל הליכותיה מאה ידות לעַמֵי איירופא עליהם, ותחת אשר על כלי מלחמתם כבר אָבַד כלח, המושים עַמֵי איירופא בכלי רעם וברק וזרוע עֻזם מַעֲלָה להם בים וביבשה כגבורים משכילים. את כל אלה לא יעלו הכּינעזים עליזי גאוה על לב ויָבוזו להעמים הנאורים ההם הנאזרים בגבורה, וכמוהם כְּאַין הם בעיניהם, כל גבוריהם מאפס ותהו נחשבו להם, וחכמיהם כבלי מדע ונבוניהם כבלי השכל. אך עד מהרה נקרע סגור עיניהם וידעו כי ערומים הם וגאותם השפילה אותם עד עֲפַר הארץ, וַיֵבושו מחכמתם וַיֵחַתּו מגבורתם.

האנגלים הביאו מדי שנה בשנה כסף רב מאד לממלכת כּינא לקנות שם את עלי שיח הטהעע אשר מראשית המאה הי"ח הֵחֵלו בני עַמָם להתאוות תאוה אל השקוי הזה ויהי להם לחֹק כלחם חֻקם. והסוחרים האנגלים ההם הביאו אִתם סחורת ידם צאצאי ארצם ומעשה ידי חכמי חרשיהם למכור אותם בכּינא, אך הכּינעזים לא קנו מידם מאומה מכל אשר הביאו, כי גאות לבם לא נתנה אותם לתת יתרון לסחורות עַם אחר על סחורות בני עַמָם. והנה בעת החדשה הזאת התעוררה בין יושבי כּינא תשוקה עזה אל האָפיום הַמַכֶּה את לבות שותיו בתמהון ואת ראשם בשגעון, וכאשר לא מצא להם האפיום אשר בארצם, הובילו האנגלים בני חברת הודו מזרחית אפיום רב ועצום מאדמת מכורותיהם אל ממלכת כּינא, והכּינעזים עָטו אל אהובת נפשם זאת וישקלו כסף רב במחירם, ומהיום ההוא והלאה היתה יד האנגלים על העליונה במסחור האפיום תחת אשר עד הימים ההם היה המסחור הזה רק בידי הכּינעזים. על הדבר הזה חרה לקיסר כּינא ולשריו היושבים ראשונה במלכות, כי צרה עינם בסוחרי אנגליה האוספים כסף תועפות מסחר האפיום ופקודה נמרצה יצאה מטעם הקיסר ושריו לבל יעוז עוד איש להביא את הרעל ההוא בשערי ארצו, כי האפיום משחית לחַבל הוא וכל הנוגע בו יאשם. אפס כי הסוחרים לא חדלו מהמסחור הזה המעשיר

את

להם המקום לשבת בתוך העיר וישימו מעונם על רפסודות ואניות וסירות דוגה על פני הנהרות והנחלים.

את בעליו. ויהי כי יראו מעשות יומם, והיה במַחשך מעשיהם, לשוא חרצה הממשלה משפט מות על סוחרי חֶרש ההם ועל הקונים סחורת ידם, גם לשוא הוציאה אחדים מהם אל הורג, כי המסחור הזה פָּרַץ בארץ והסינעזים הריצו כפיהם אל האפיום כבתחלה, לאחרונה חפשו פקידי הממשלה בכל אניות סוחר אשר לסוחרי האנגלים וימצאו עשרים אלף ומאתים ותשעים תֵבות מלֵאות אֲפיום ומחירם היה רב ועצום מאד, ויקחו את התֵבות מידם בחוזק יד כמצוה עליהם מפי הקיסר ויביאו אותן אל בית גנזי הקיסר. אחרי דברי ריבות ומדנים אשר התעוררו בין האנגלים וממשלת סינאַ על אדות הדבר הזה, הקדישה ממלכת אנגליה מלחמה על ממשלת סינא, ואחרית המלחמה ההיא היתה רעה מאד להסינעזים הגֵאים ואנשי יַחַץ אשר לא ראו כי רעה נשקפה עליהם מארץ אנגליה. כי האנגלים גבורי החיל הרעישו בעשרים וארבעה לחדש מאַי שנת תר״א 1841 את חומות העיר הגדולה קאַנטאָן והורידו ממנה עֻזָהּ ויביאו בתוכה כמבואי עיר מבֻקעה, מספר האנגלים היה אז רק שני אלפים וארבע מאות איש תחת פקודת השר עליאָט נְגִיד צִי האדיר, ומספר הסינעזים היה יותר מארבעים אלף וחמשת אלפים איש. והאנגלים במתי מְעָט התגברו על אנשי מלחמתם הרבים והעצומים וישימום כעפר לדוש, כל מבצריהם נלכדו בסער ובסופה, מצודותיהם וסוללותיהם היו כקש לפני איש, כל גבוריהם נפלו לפי חרב, וכל אניות מלחמתם טֻבְּעו בים או היו לשרפה מאכולת אש בידי האנגלים. אחרי ימים לא כבירים באו אנשי חיל חדשים אל האנגלים לעזור להם במלחמה, ואז לכדו האנגלים את התעלה הגדולה בכל התעלות הרבות אשר בסינאַ, הנודעת בשם „נְהַר הקיסר“ (קייזערשטראָם). התעלה ההיא תִּמָּתֵחַ מפעקינג עיר הבירה עד חוף הים, וממנה תוצאות חיים לְעַם רָב בנפות רבות, כי על פני מימיה יובילו יושבי הנגב אשר אדמתם דשֵנה ופֹרִיָּה מאד, תנובות שדי ופרי עץ ליושבי הצפון אשר ארצם לא תתן יבולה די החיות את ההמון הגדול היושבים עליה. בירח מאַי תר״ב 1842 לכדו האנגלים את המבצר העז הנקוב בשם טשינקיאַנג, ויציבו מצב בתוכו. בכל אשר פנו האנגלים הצליחו ואש נִשְּקָם נִשְּׂקָה וַתְּלַהֵט את הסינעזים סביב, ומבצרי משגבי עריהם הבצורות נמוגו מפני שלהבת גבורתם. בעת ההיא היתה לאֵל יד האנגלים לפרוץ להם דרך אל לב הממלכה, אל פעקינג עיר המלוכה ומקדש מלך להתראות שם פנים את „בן השמים“ (קיסר סינא כאשר פי הסינעזים יקבנו). אך הם לא עשו כן, יען כי לא היתה מגמת פניהם ללכוד ארצות וְלָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא להם כי אם להרחיב את גבול סַחרם גם בממלכת סינא ולתת לו מַהְלְכִים ברחבי ארצותיה, ויבחרו לפתוח בשלום ולכרות ברית עם הסינעזים, ובתשעה ועשרים לחדש אויגוסט תר״ב 1842 באו אתם במסורת ברית השלום בעיר נאנקינג. על פי דברי הברית ההיא היה אי

האָנ־קאָנג *) הֶבל נחלה לבני אנגליה , וחמשה חֻפּים בים נִפתחו לִפני אניות סוחר לכל עַמֵי איירופא , החֻפים ההם הלא המה : חוף קאַנטאָן , חוף אַמאָי , חוף פוטשיי , חוף נינגפאָ וחוף שאַנגהאַיי . אולם אחרי כל אלה התעוררה עוד הפעם מלחמה בין האַנגלים ובין הכּינעזים . כי מִשנה לקיסר כּינא היושב בקאַנטאָן חֵרף את מערכות חֵיל הים אשר לממלכת אנגליה , ויחר הדבר בעיני האנגלים שָׂרֵי הים ויעלו בסערת מלחמה על קאַנטאָן וַיּוֹרוּ עליה כדורי רעם ויהרסו מבצריה ואת מִגְדְלֵי עֻזָה וְהֹסֶן בּתוּנֶיהָ . ובשלשה עשר להדש דעצעמבער תרי"ח 1857 גָלוּ עוד אליהם גם נדורי הצרפתים וכֻלם יחד הרעישו את חומות קאַנטאָן הגבוהות והבצורות עד רִדְתָּן וילכדו את העיר ואת משנה הקיסר לקחו בשביה ויובילוהו לעיר קאַלקוטא . אחרי כן התחברו אניות מלחמה אשר להצרפתים אל צִי האדיר אשר לאַנגליה , וישוטטו בנהר פייהאָ ומגמת פניהם לבוא אל קִרבת עיר פעקינג הבירה . אז נפקחו עיני קיסר כּינא ועיני שריו ויועציו לראות כי נָשתה גבורתם ונִגדעה זְרֹעָם ואין בהם כֹּחַ להתיצב לפני בני איירופא , ומיראתם פן יפרצו אנשי מלחמתם גם אל עיר המלוכה וַיִבְקִיעוּהָ אליהם , מִהרו לכרות עמהם ברית שלום . על פי הברית ההיא נטלה עליה ממלכת כּינא לשַלם כסף ענושים לאנגליה שני מיללִיאָן לירא שטערלינג , ולצרפת 1500,000 לירא שטערלינג , לתת הפשה ודרור להנוצרים היושבים בתוכם ללכת בחֻקי דתם ואמונתם ורשיון לכל אנשי איירופא הבאים לכּינאַ , לסחור את הארץ כטוב וכישר בעיניהם . הברית ההיא יצאה לאור בשביעי לחדש יולי שנת תרי"ט 1859 .

אולם ממלכת כּינאַ בוששה להקים את דברי הברית ההיא בְּסוּר מעליה היד החזקה והזרוע הנטויה מאת הצרפתים והאנגלים , גם הוסיפה להַראות פנים נזעמים ואותות משטֵמה להאנגלים כבראשונה , כי נִחמה על ברית השלום אשר כרתה עמהם . אז התחברו הצרפתים והאנגלים עוד הפעם ובסערת עֻזָם ורעם גבורתם הִשְׂתָּעֲרוּ על פעקינג מִקדש קיסר כּינאַ וקרית מְשׂושׂוֹ , ובשלשה עשר לחדש אָקטאָבער תר"ב 1860 הִבקיעו אותה אליהם ויבואו לתוכה בתרועת נצחון . כַּבִּיר וְנָאוֹר היה כְּבוֹד הנצחון ההוא ועטרת תפארת מָגֵן לראש גבורי אנגליה וצרפת , ויותר עוד גדל כבודו בהיותו גם נִצחון השכלת איירופא על עריצות אזיה ונצחון האור על החשך . כי אף אם רוח השכלת איירופא הֵחל כבר לפעם את אמעריקא זה שנות מאות , גם בהודו מזרחית הפיץ כבר תרות ההוא את ערפלי העלטה המכסים את שָׁמֶיהָ מדורות עולמים , אך בממלכת כּינא הגדולה מכל ממלכות תבל לפי מספר יושביה (כי מספרם יותר מחמש מאות מיליאָן) , בה לא נשבה עוד רוח ההשכלה

*) בו עיר וויקטאריא , עיר רבתי עם ורבת המסחור , ומספר יושביה כעת הוא 120000 .

ההשכלה ההיא, כי שעריה היו סגורים לפני אנשי איירופא ומסגרים לפני רוח חכמתם והשכלתם, והגבורים המשכילים ההם היו הראשונים אשר פתחו את שעריה לפני בני איירופא, והכינעזים אשר על עמדם לפני אלפי שנה עמדו עד הימים האחרונים האלה מבלי צעוד צעד אחד קדימה לרוח הזמן, החלו להתנועע לאט לאט ולהתנער מתרדמה הנסוכה עליהם מדור דורים. עד הימים האלה האמינו יושבי איירופא כי גאות הכינעזים וגאונם ועצם בטחונם על כחם ואונם, עדים נאמנים הם כי הם גבורים באמת ועשוים לבלי חת מכל עם ולשון, אך האנגלים והצרפתים אשר הרסו את חומות פעקינג עיר מעזם וראשית גבורתם ואשר פרצו כל מבצרי הסנה וילכדו את עיר הערים ההללה והנשגבה הזאת וכל עזה והודה כרעו נפלו לפני נשר צרפת ולפני נמר אנגליה, הם הם הוכיחו לעיני כל עמי איירופא כי צל ההרים ראו עד כה כהררי עז, ואך שוא גאות הכינעזים, והבטחון אשר בידם אך משענת קנה רצוץ הוא. ואף גם זאת כי במתי מעט לכדו האנגלים והצרפתים את העיר ההיא הגדולה בכל ערי התבל, כי מספרם היה רק כשמנה עשר אלף איש, ובמה נחשבו מול רבבות אלפי איש יושבי עיר הערים ההיא. הן אמת כי לא מצאו בפעקינג נפלאות ונצורות, לא מצאו בה אוצרות כל הסן ויקר ושכיות חמדה ומשכיות לבב וסגלות מלכים אין חקר כאשר האמינו עד כה כל עמי איירופא, אך היכל הקיץ אשר לקיסר כינא בקרבת פעקינג הבירה, הפליא את לבות האנגלים והצרפתים הפלא ופלא, וישתאו וישתוממו על הסנו ותפארתו ועל שכיות חמדתו וגאון יפעתו, כי היא גדול מאד ורחב ידים, חדרים יקרים ומפארים מתנוססים בתוכו בצבי תפארת ועדי עדיים, גני עדנים יסבבהו, ובתוכם שתולים עצי פרי הדר וכל עץ בחור וטוב, פרחי חמד ושושנים וחבצלות ודודאים נותני ריח ניחוח יציצו ויפרחו בם, וערוגות בשם עם כל ראשי בשמים נטועים על כל מדרך כף רגל וישובבו נפש גם ישמחו לב. והעולה על כלם הם אוצרות זהב וכסף, כלי פז וכלי כתם ואבני נזר וסגלות המדינות אשר אין ערוך אליהן באוצרות כל מלכי ארץ ותבל. אמנם האנגלים והצרפתים לא שלחו בבזה ידיהם ולא נגעו בכל אוצרות ההיכל ההיא עד אשר הפרו הכינעזים את ברית שלומם עם האנגלים והצרפתים והוסיפו עוד סרה להתנפל עליהם בחרב רעה וירצחו את השבוים אשר נפלו בידם, כי רק אז התירו שרי הצבא את ידי אנשי החיל לשלול את שלל ההיכל ההוא, ואנשי החיל עטו אל השלל וימלאו אמתחותיהם כל הון יקר ושכיות חמדה והסן סגלות קיסרי כינא מימי קדם אשר לא פללו ולא העלו על לבם כי תהיה כזאת. אחרי אשר שללו אנשי הצבא את ההיכל וינצלו אותו, צוו שרי הצבא לשרוף אותו באש. הן אמת כי הבאראן גראס, אשר ממשלת צרפת מלאה את ידו לבצע את

כל

כל מעשיה בבינא, לא אבה בתחלה לתת את היכל הקיסר לבז ולמשסה ולשרפת אש, באָמרו כי חרפה היא לאנשי איירופא ההולכים לאור הציוויליזאַציאָן לעשות נקמה אכזריה כזאת באנשי מלחמתם אף כי כגמול ידיהם יֵעָשה להם, אך הלאָרד עלגין גבר עמיתו פְּקיד ממלכת אנגליה, הֵאִיץ בו לתת ידו אל המעשה הזה וַיַּמְרִיצֵהוּ בדברים נמרצים עד אשר נעתר לו. כי הלאָרד הגבור המשכיל הזה ידע נאמנה את תכונות נפש אנשי אזיה ומה גם תכונות הכינעזים הבוגדים והנוכלים, וייטיב לראות כי הכינעזים לא יעשו שלום אמת ולא ישמרו את הבטָחתם כי אם אחרי אשר יפילו עליהם אנשי מלחמתם מְחִתָּה וּבִעוּתֵי מָוֶת. כי הכינעזים הֶערימו מזמות עָרמה ויתהפכו בתחבולותיהם להמשיך את דְבַר המשא והמתן אדות השלום עד אשר יבואו ימי החֹרף, ימים אשר בִּצְפוֹן ממלכתם ישלוט פעמים רבות הַקֹר והכפור בעים רוחם, המסלות והארחות יתקלקלו וְתַחְתַּתִּים בכל הדרכים, ובין כֹּה וָכֹה ירבו להם עָצמה וחילים יגברו, ואז בבוא ימי החֹרף יסגרו את דרך המלך לפני אנשי מלחמתם ולא יִתְּנוּם להוביל אליהם לחם וצֵדה וכל המחסורים אשר יחסרו להם, ופתאֹם לפתע יעלו כשואה ויתנפלו עליהם בחרב ובדם ולא ישיבו ידיהם מִבַּלֵּעַ עד אשר יתבוססו בדמיהם ולא יהיה להם שריד ופליט, או ילחצום בחֶזקת היד לשוב אחור בדרכים מלאים מוקשי מָוֶת ויסופו ויתמו בקֹר וכפור וברעב וצמא. להפר את מחשבות ערומים ההם התאמץ הלאָרד עלגין בכל מאמצי כחו, ולא מצא דרך אחרת לפניו כי אם בהריסות היכל הקיסר ושמְמות מִקְדָשׁו וגאון עֻזו וכל אוצרות הֶמדתו, כי רק אז יוָכחו הכינעזים ויכירו וידעו את יד אנשי מלחמתם וְתִפֹּל עליהם אימתה ופחד פן יֶהרסו גם אל עיר המלוכה מְשׂוֹשׂ תפארתם וּמָעוז חייהם לְהָרסה וְלָשׂוּם אותה לְשַׁמָּה כאשר עשו אל היכל הקיסר, ואז רק אז ימהרו יחישו מעשיהם להוציא את דְבַר השלום למענהו באמת ובתמים ובכל מְחִיר אשר יוּשַׁת עליהם. אמנם גם בלעדי זאת לא יֵחשב להאיירופים גבורי החיל לאון ולא ישיאו עליהם חרפה בשללם את ההיכל ובשָׂרפם אותו באש בעת שלטון הרב ומלחמה, כי לפי משפטי המלחמה יֵעָשׂו כזאת וכזאת גם בארצות איירופא, ובעשותם כזאת להכינעזים ישפטו כל שופטי צדק כי בנקיון כַּפֵּיהֶם עשו כן לשַׁלֵּם להכינעזים אשמם בראשם על אשר רָצְחוּ את האנגלים והצרפתים שבויי חרבם באכזריות נוראה מאד. כדברים האלה דִבר הלאָרד האביר עלגין האנגלי, והבאַראָן גראָס מצא את דבריו נכונים וצודקים עד אשר נֵאות לו לתת ידו אִתּוֹ בדבר היכל הקיסר. ועד מהרה ראו הצרפתים והאנגלים כי הלאָרד המשכיל קָלַע בהשערתו אל השערה ולא הֶחטיא את המטָרה. כי כשמוע הקיסר ושריו ועבדיו וכל העם היושבים בפעקינג את אשר עשו האיירופים הנוראים אל היכל הקיסר מִקְדַשׁ קדשם ותפארת עֻזָּמוֹ

נבהלו

נבהלו נחפזו ולא קמה עוד רוח בהם, ויאמינו כי האירופים אדירים הם ואכזרים מהררי טרף, ולא ישיבו ידיהם מבלע ומהשחית גם את עיר המלוכה, ועוד רעות נוראות גם מאלה נשקפות עליהם מידי המשחיתים והמחבלים האיומים ההם, ולא מצאו כל תוצאות מהרעות ההן בלתי אם במהרם ובהחישם מעשיהם לכרות עמהם ברית שלום, ועד מהרה שלחו מלאכי שלום אל האנגלים והצרפתים, ובפעם הזאת כרתו עמהם ברית שלום באמת בלי שפתי מרמה. ובארבעה עשר לחדש אקטאבער תרכ"א 1860 יצא לאור דבר השלום ההוא עם האנגלים ולמחרתו עם הצרפתים, ועל ספר הברית באו על החתום הלארד עלגין, הבאראן גראס והפרינץ קאנג אחי קיסר כינא. על פי הברית ההיא נטלה עליה ממלכת כינא לשקול אל גנזי ממלכת אנגליה ששים מילליאן פראנק, ולאוצר מלכות צרפת שלשים מילליאן פראנק, כפלים מאשר הטילו האנגלים והצרפתים עליה בתחלה. המשה חפי ים יהיו פתוחים לפני אניות סוחרי אירופא כאשר הבטיחה ממלכת כינא עוד בשלום נאנקינג (תר"ב 1842), חצי האי הקטן הנקרא בשם קולון (נכח אי האנגקאנג) יירשו האנגלים לצמיתות. להאנשים מילדי אירופא אשר התנפלו הכינעזים עליהם בחרב בעשרים ושמנה לחדש סעפטעמבער תתן ממלכת כינא מאה אלפים לירא שטערלינג, ומהכסף הזה ינתן לבד מהאנשים אשר נמלטו מחרב רעה ההיא גם לאלמנות וליתומי הנרצחים אשר נרצחו ביום שלטון הרצח ההוא. אחרי הדברים האלה הובילו האנגלים והצרפתים את אחיהם הנרצחים אל בית עולמם בכבוד גדול ובתפארת ויקר, להוכיח בזה לעיני עריצי כינא את יקרת האנשים אשר רצחו ולתת להם מורא לבל יוסיפו עוד לעשות כרצח הזה —.

ביום השני לחדש נאוועמבער חתם הקיסר בטבעתו את ספר הברית אשר בין ממלכת כינא ובין ממלכות אנגליה וצרפת, ואז ישב הקיסר בעיר יעהא במדינת מאנדשוריי אשר אוה לשכון בתוכה מיום ברחו מפעקינג הבירה מפני חרב אנשי מלחמתו. בשביעי לחדש נאוועמבער יצאו האנגלים והצרפתים מפעקינג אחרי אשר בצעו את כל מעשיהם בה, אך בעיר טיענזין הניחו אנשי מצב ערוכים בכל למלחמה אם יוסיפו הכינעזים להפר את דברי הברית ההדשה ההיא. הלארד עלגין שב לארצו ולמולדתו, גם הבאראן גראס שב לארצו, ותחתיהם הפקידו את השרים נקובי שם ברוסע ובולבולאן וימלאו את ידיהם לעבוד עבודת ממלכות אנגליה וצרפת בכינא ולהיות עיניהם פקוחות לבל יפל מדברי הברית ההיא צרור ארץ.

והנה אחרי כל אלה, אחרי אשר עשו להם האנגלים והצרפתים שם גבורים משכילים וינחלו כבוד ועז. בלכדם את פעקינג עיר הערים ובהרסם את היכל קיסר כינא ומקדש עזו, אחרי אשר השפילו גאון הכינעזים ומבטחם

ומשגבם

וּמִשְׂגַּבָּם ויכבידו אכפם עליהם להתרפס תחת רגליהם ולשלם כסף ענושים ככל אשר שתו עליהם במחיר השלום, אחרי כל אלה לא יָסְדו עוד את השלום על מכוניו לבל יִמּוֹט לארך ימים, כי מכשולים רבים ואבני נגף הִכְאִיבוּ את דרך השלום ולא נתנו לו מַהְלְכִים בממלכת כִּינאַ. כל הימים אשר חרב האנגלים והצרפתים עופפה על פני הכִּינעזים ויגורו וַיֵּחַתּוּ מפניה, שמרו המְנֻצחים את אשר פָּצוּ פיהם לְהַמְנַצְּחִים ויחרדו לעשות את כל דברי הברית אשר כרתו עמהם, אך אחרי שוב צבאות אנגליה וצרפת לארצותיהם וְסָר פחדם מעליהם, לא שָׂמוּ עוד לבם אל כל הבטחותיהם אשר הבטיחו להם בעת רעתם, ובגאות לבם וְגֹבַהּ אפם בָּזוּ להם כבראשונה. הן אמנם כי הכִּינעזים אנשי שלום הם מאין כמוהם בכל יתר עַמֵּי אזיה, וּקְרָב וְלָחֶם מֹרַת רוחם כל הימים, אך כל מחשבותיהם וכל מעלליהם כחֹמר ביד היוצר הם בידי הקיסרים העריצים והקרושים בעיניהם. ואם אך יוציא הקיסר הֶגֶה מפיו כי מלחמה לו על גוי ועל ממלכה, יקומו כאיש אחד חברים להקדיש על הגוי ההוא או על הממלכה ההיא מלחמה והקיסר אשר ישב בעת ההיא במאַנדשוריי רחוק מפעקינג ומכל מקומות המלחמה ועיניו לא ראו את גבורות האייראפים ועזוז נוראותיהם ורעם כלי מלחמותיהם, הרהיב בנפשו עֹז להַבזות את בני הנֵכר ההם אחרי שובם לארצם ולבלתי הקים את דברי הברית אשר כרת עמהם, ואנשי סודו ושריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, הוסיפו עוד להַכביד את לבבו לבל יאבה ולבל ישמע אל האייראפים הנבזים, כי לא לכבוד הוא „לבן השמים" „ומלך מלכים" כמוהו, ולא יֵחָשֵׁב לו לאון אם יָפֵר בריתו אתם, ואם אך יָצֹא יָצָא אז דָבר מפי הקיסר כי מלחמה לו עִם בני הנֵכר, אז התקוממו כרגע כל הכִּינעזים על האנגלים והצרפתים היושבים בארצם להגירם על ידי חרב ולהורידם לבאר שחת. ואף גם זאת כי הכִּינעזים אשר בכל הדברים הנוגעים למשפטי דתם ולכל מנהגיהם והליכות חייהם הם נצבים כעמודי ברזל ולא יחליפו ולא ימירו אותם עד מה וְיַעברו עליהם מָה, אך במחשבות לבם וַהֲלָךְ נפשם חליפות לרגעים לָמוֹ וכנוע הקנה במים ינועו תמיד לכל רוח, גם עושי מזמות הם ומתַבלי תחבולות ערמה ומרמה יותר הרבה עוד מיתר עַמֵּי אזיה, ולפני ערמתם מי יעמוד? ונוסף על כל אלה כי בימים ההם קשרו רבים מבני הכִּינעזים על הקיסר קֶשר אמיץ מאד, ואם היתה ידם על העליונה, אז העירו ויעוררו רגשי נקם בלבות אחיהם אזרחי הארץ לשלוח יד בהאייראפים שנואי נפשם היושבים בקרבם וְטוּב ארצם יאכלו. הן כל אלה הביאו מֹרֶךְ בלבות צִירֵי אנגליה וצרפת בכִּינא, ונפשם נבהלה מאד מפני הרעה הנשקפת עליהם ועל כל בני אירופא המפֻזרים והמפֹרדים בארץ אויביהם ההיא. אך להצלחתם היה קָאנג אֲחִי הקיסר איש משכיל ורואה את הנולד, והוא סֵךְ באֶברתו על האייראפים לבל תאֻנה אליהם רעה. כי

הוא

הוא כיד חכמתו הטובה עליו הבליג על גאות לבבו מורשת כל הכינעזים והיטיב לראות כי יתר שאת להאיירופים על הכינעזים בכל דבר חכמת בינה ויתר עז בעצה וגבורה למלחמה. הוא ידע נאמנה כי כל גבורי בני עמו כאין הם לפני האיירופים, והכמיהם כבלי מדע ונבוניהם כבלי השכל מול חכמי איירופא ונבוניה. ועל כן התר בכל מאמצי כחו לבל תופר ברית השלום עם בני הנכר ולבלתי התגרות בם עוד מלחמה, ויבטיח לצירי אנגליה וצרפת כי לא ינוח ולא ישקוט עד עשותו ועד הקימו את דברי הברית ההיא ועד תתו לה עז ואיל כל הימים. גם להגענעראל הרוסי הנודע למשגב בשם איגנאטיעף ציר רוסיא בפעקינג בעת ההיא, האיר פניו ויהי עוזר לו להוציא את מערכי לבבו לאור. כי הגענעראל ההוא בחכמתו ודעתו הגר אז בעז מהניו להרחיב את גבול מסחר הרוסי בממלכת כינא ולהגדיל את גבול רוסיא בנפות הדשות המתנוססות על נהר אמור, נאחי הקיסר ההוא היה תומך ידו בכל דרכיו.

אולם בכל זאת לא ידעו עוד צירי אנגליה וצרפת אל נכון אם גם הקיסר יואיל לצאת בעקבות אחיו הפרינץ המשכיל בשובו אל פעקינג ואל היכל כבודו, כי כל שריו וסריסיו וכל מתי סודו ואנשי עצתו הרבים והעצומים שונאים הם בנפש את בני הנכר וכל מזמתם לגרש את האיירופים היושבים בכינא עד תמם, ומי יודע אם לא יצלח חפצם בידם להטות את לב הקיסר אליהם להקריש על האנגלים והצרפתים מלחמת תנופה כבראשונה. ובעת ההיא מצא השר ברוסע ציר ממלכת אנגליה לטוב לפניו לבקר את חמשת חפי הים אשר פתחה ממלכת כינא לפני אניות סוחרי איירופא. אך הוא לא יכול לעזוב את מקום מושבו, וישלח את האדמיראל האביר סיר יאמעס האפע אל חוף עיר נאנקינג (באחרית ימי חדש פעברואר תרכ"א 1861), ובעיר ההיא היה אז המושב הראשי להקישרים אשר קשרו על הקיסר להדיח אותו משאתו ולהפוך את כסא ממלכתו. ובהגיע האדמיראל עם אניותיו אל החוף ההוא, שלח לפניו שרי חילים אחדים העירה לדרוש את נגיד המורדים ושר צבאם לבל ישים מכשולים לפני סוחרי איירופא יורדי נהר ראנג-טזע-קיאנג באניות לעריב מערבם. שרי חילים ההם מצאו את מצב העיר העליזה ההיא בשפל המדרגה מאד, כי הקושרים העריצים החריבו חוצות ושוקים רבים בתוכה ויחרימו את סחרה ואתננה ויהפכוה לעיר הרוסה ושוממה. נגיד הקושרים אשר נועז לקחת לו שם כבוד „נשיא אלהים" ויתאמר כי הוא חטר מגזע בני אלהים אדירים, היה עריץ ופרא אדם אשר כל מזמותיו לנתוש ולנתוץ ולא לבנות ולנטוע, גם כל חבריו ועוזריו היו אנשי משחית, עריצים ופריצים אשר אין עיניהם ולבם כי אם אל בצע מעשקות ואל חמס ושד. אז נוכחו האנגלים כי מגויות אריות

טורפים

טורפים כאלה לא יִרְדוּ דבש וּמֵעֵי נפש כמוהב לא יֵצא מָתוֹק, ועל כן לא האמינו בדברי נְגִיד הקושרים ושריו ואנשי סודו ולא בָטחו בכל ההבטחות אשר הִבטיחו אותם. האדמיראל סיר יאַמעס האָפע עָבר ארחות הנהר הגדול נהר יאַנג־טזע־קיאַנג ויבקר את ערי המסחור הבנויות על חֶפָּיו גם את עיר קינ־קיאַנג, ובעיר ההיא הושיב קאָנזול אַנגלי להיות עיניו פקוחות על הליכות המסחור לבל יאֻנה לו רע ככל הכתוב בספר הברית, ועיניו למרחוק הביטו כי רב טוב צָפון לסחר איירופא בערי מסחור ההן אחרי אשר תצלח ממלכת כינא לגבר חיָלים ולהחרים את הקושרים והמורדים מקרב הארץ. באחרית ימי חדש מאֶרץ (תרכ"א 1861) שָׁב האדמיראל האנגלי לעיר שאַנגהיי עיר מושבו בימים ההם ובעת ההיא נסעו יצאו ברוסע ובירבורנאָן צירי אנגליה וצרפת מעיר טיענטזין בִּלְוָית שרי חיָליהם ושרי חילי כינאַ ויבואו בשערי פעקינג הבירה, וַאֲחִי הקיסר הפרינץ קאָנג קִבל אותם בכל אותות שלום וידידות וַיְבַשְּׂרֵם כי הוא השיג רשיון מאת הקיסר להפקיד סגָנים מיוחדים אשר יפקחו עיניהם על סוחרי איירופא לבל יתיצב איש לשטן לפניהם בדרך מסחרם בכל רחבי ארץ כינא, גם הַבְטֵחַ הבטיח להם הפרינץ המשכיל הזה כי יש את לבב הקיסר להקים בפעקינג בתי ספר לְלַמֵּד בם את בני הנעורים לשונות אנגליה וצרפת ויתר הלשונות המתהלכות בארצות איירופא. אפס כי אחרי כל אלה לא יכלו הצירים האבירים ההם להתראות ברחובות העיר בתפארת עֻזם לבל יעלו עליהם קִנאת הכינעזים וחרון אפם, גם שרי החילים ופקידי אנשי המַצב אשר בעיר טיענטזין לא יכלו לבוא בכל עת אל פעקינג הבירה בלי רשיון מאת שרי הקיסר, וגם אז נלחצו להוריד עֶדְיָם מעליהם ולהתחפש ולהתנכר לעיני הכינעזים לבל יַכִּירום ויתעללו בם בְּגַבְהּ אפם. וכל אלה נִהיו בעצת הפרינץ קאָנג אשר ידע מאד את תבונת הכינעזים ויירא פן יעירו כל חמתם על בני הנֵכר שנואי נפשם, גם ירא עוד פן יֵרַע גם בעיני הקיסר, הַמִּתְעַתֵּד לשוב אל פעקינג. בפָגשו את האיירופים הַמְנַצְּחִים ברחובות קרית עֻזו בַּעֲדִי תפארת גבורים וּצְבִי גְאוֹנָם. אך הקיסר ההוא לא שָׁב לראות את פעקינג בירת ממלכתו ועיר קדשו, כי הִקְדִימוּ המות וימת בחדש אויגוסט בעשרים ושנים יום לחדש שנת תרכ"א 1861. שֵׁם הקיסר הזה היענפונג וּבְאָבִיב חֶלְדּוֹ נגזר מארץ החיים וַיִּקָּבֵר בעיר יעהאָ. ממלכת כינאַ הֵחֵלָּה לרדת מהררי עֻזָּהּ בימי הקיסר הזה וגם בימי אביהו הקיסר טאאָקיאַנג, ומלכי איירופא לא ידעו זאת. היענפונג התנכר במעלליו בהיותו עוד עול ימים כי רוח דעת תפעמהו, ועל כן בחר בו אביהו להיות יורש עֶצר אף כי הוא הבן הרביעי מבניו. אך בעלותו על כסא המלוכה לא הגדיל לעשות ולא הֶעמיד את ממלכת להררי עֹז כאשר קִוּו הכינעזים. כי בכל רוח חכמתו היה עָצֵל ורפה ידים ולא שָׁקַד על טובת ארצו והצלחת עַמּוֹ, גם היה כחֹמר ביד יועציו

יועצי בליעל אשר מצאו חן בעיניו, וכפלגי מים היה לבו בידם ולכל אשר חָפצו הִטוהו. ימי מלכותו נחשבו להימים הרעים בכל ימי ממלכת כִינאַ, וּשְׁנוֹת רעה כהשנים ההן לא ראו הכִינעזים שְׁנוֹת מאות רבות לפָנים. הקושרים והמתקוממים נשאו ראש וְהִשְׂגּו חיל וישיתו נפות חֶמדה לְשַׁמָּה וערים על יושביהן הִכּוּ חרם, ויעשו נאצות ועריצות אשר לא נשמעו כמוהן למיום הִוָסֵד כִינא עד הימים ההם. האנגלים והצרפתים בעלי בריתם הרעישו את חומות פעקינג ויבואו בשעריה כמבואי עיר מבֻקעה תחת אשר עד העת ההיא לא הֶאמינו כל הכִינעזים כי יבוא צר ואויב בתוכה. הקיסר האומלל הזה בראותו כי קרב קִצו וחייו לשאול הגיעו, הוריש את נִזְרוֹ וכסא מלכותו לִבְנוֹ בכורו אשר שְׁמוֹ טַיְזִן, אך הבן ההוא היה עוד צעיר לימים ולא צלח למלוכה, ועל כן הפקיד הקיסר שמונה נסיכים אשר יִרְדוּ בָעָם בשם בְּנוֹ הצעיר עד אשר יְמַלֵא מספר ימיו ויצלח לאחוז בידו את רסן הַמִשְׂרָה. אך הנסיכים ההם היו מבעלי הפלגה ההיא אשר כל בני הנֵכר תועבה הם בעיניהם ואיבת עולם להם אל כל עַמֵי איירופא והם הדיחו את הפרינץ קאָנג מהסתפח בחֶברתם בגלל אהבָתו את אנשי איירופא היושבים בכִינא. וכמעט אשר בא הקיסר החדש בשערי פעקינג הבירה, קָם שָׁאוֹן וָקֶשֶׁר בין יושבי העיר וסער מתחולל נֵעוֹר על בני הנֵכר, וכל פִּנּוֹת העם גם האספסוף אשר בתוכם גמרו אֹמר להשיב את החֻקים העתיקים אל כַּנָם והמשפטים המעֻקלים לאיתנם כבראשונה אז התנשא הפרינץ קאָנג כארי להציל את נפשו ואת בני ארץ מולדתו מהרעה הגדולה הנשקפת עליהם, ובעֶזרת אֵם הקיסר הצעיר הדיח את שמונה נסיכי אדם ההם משאֵתם ויבחר תחתיהם אנשים אחרים אשר מחשבותיהם כמחשבותיו בהליכות המלוכה, ושלשה שרים אשר התיצבו לו לשִׂטנה בדרך ביתר עז מיתר שרי המלוכה, הוריד בדם שאולה. אחד מהם היה הפרינץ סעטשענו והוא הומת במקום רואים קבל עָם, ושני השרים האחרים נִלחצו לשלוח יד בנפשם בבית האסורים. והפרינץ קאָנג התאזר עֹז להחזיק במָעוז השלום עם הצרפתים והאנגלים ולהכניע שאון הקושרים והמורדים במלכות, גם שָׁאַל מאת צירי צרפת ואנגליה לעזור לו בהלָחמו ביום קְרָב עם המורדים, והם נֵאוֹתוּ לוֹ ויבטיחוהו להיות זרועו לבקרים אף ישועתו בשְׂדֵה קֶטֶל, יען כי בְהִכָּנַע שאון המורדים, ישובו משטרי המלוכה כבראשונה וּסְחַר איירופא יפרוץ ברחבי ארץ כִינאַ. עד הימים ההם לא התערבו האנגלים והצרפתים בדברי הריבות והמלחמות הכבדות המתחוללות בכִינא יען כי עד הימים ההם לא שָׂמוּ המורדים מכשולים לפניהם ולא הֶראו להם אותות קְרָב וְלָחֶם, אך בהתגברם על חֵיל הקיסר וַיַכּוּם אחור בכל מלחמותיהם, אז חָלַף רוחם ויאשמו לשלוח יד גם בחֵיל האנגלים והצרפתים לשלול שלל וְלָבֹז בז, גם לכדו בחזקת היד את עיר נִיגפָאס, אחת מחמש ערי החוף אשר נפתחו לפני

סוחרי איירופא על פי שלום נאַנקינג בשנת תר״ב 1842, ועוד ידם נטויה ללכוד גם את עיר שאַנגהיי אשר היתה אז טַבּוּר מסחר האיירופי בכּינאַ כעיר קאַנטאָן לפְנים, ועל כן נועצו שָׂרֵי אניות צרפת ואנגליה גם צירי הממלכות ההן לאזור עֹז ותעצומות לעצור בעד מרוצת המורדים ההם לבל יתפשו גם את עיר שאַנגהיי וְיָשִׂימו בה שַׁמּוֹת. אך המורדים פרצו בחֹזק יד ויגיעו עד קִרבת העיר ההיא וישחיתו את מגרשיה ואת מְסִבֶּיהָ וזרועם חשופה להבקיע גם את העיר אליהם. ואז התיצבו הצרפתים והאנגלים בעבי גבי מגנם לפני העריצים ההם וילחמו בם במלחמות תנופה בְמֶשך ימי חדש אפריל וחדש מאַיי תרכ״ב 1862, ואף כי מספר המורדים היה רב ועצום ממספרם, גָּברו עליהם ויכום מכות נמרצות ויפיצום לכל רוח וישובו ויקחו מהם את עיר נינגפּאָ. אפס כי גם את האנגלים והצרפתים מצאו אז תלאות רבות ורעות עצומות. המונים המונים נפלו חללים לפי חרב במלחמות העזות ההן, גם הארמיראל הצרפתי פּראָטע נפל חלל בהצותו את עיר נעקיאַאָ (תרכ״ב י״ז מאַיי 1862), כי כדור עופרת מכלי תותח המורדים פָּגַע בו ויפוצצהו, ורעה עוד מזאת כי לא יכלו למלאות את מספר החיל הנופל במלחמות הגדולות ההן באנשי חיל חדשים, כי רחוקים הם מארצות מכורותיהם וימים רבים יעברו עד אשר יבואו אליהם אנשי חיל חדשים, גם מַלְכֵיהֶם לא אָצוּ להוציא עוד צָבָא רב אל הורג בטרם ידעו נאמנה כי יצלח בידם להרחיב גבול מסחר האיירופי בכּינא. וזולת כל אלה נפקדו הצרפתים והאנגלים הצובאים בכינא גם בתחלואים רעים ונאמנים אשר חָלָה בם האקלים העז אשר לא נִסו בו ולא יכלו שאתו וַיִּפֹּל חללים רבים בקרב מחניהם. ובראותם כי נשארו מְתֵי מעט ואין מִקְוֶה לעזרה וישועה והמורדים הולכים הלוך וָרָב ויתגרו בם מלחמה בלי הפוגה, לא מצאו לפניהם דרך אחרת לצאת ממצוקותיהם כי אם לעשות את השאֵלה אשר שָׁאלה מאתם ממלכת כּינאַ: לְלַמֵּד את ידי בני כינא לַקְּרָב ואת אנשי חילה טכסיסי מלחמה כיד הכמתם הגדולה בהליכות המלחמה ותחבולותיה, גם לבחור מבין שָׂרֵי חיליהם גבורי חיל ומלַמדי מלחמה אשר יעמדו בראש צבאות חֵיל הכינעזים לְהִלָּחֵם בחֵיל המורדים ולהכריעם תחת רגליהם, כי רק בעשותם זאת יצלח חֶפצם בידם להביא את חֲמֵש ערי החוף עם חֻפּי הים תחת ידם ולכתור את ארץ כינא כטוב וכישר בעיניהם. עד העת ההיא לא התרצו האנגלים והצרפתים אל השאֵלה ההיא אשר שָׁאלה ממלכת כינא, מדאגה בדבר פן יקומו אחרי כן הכינעזים תלמידיהם על בני הנכר מְלַמְּדֵיהֶם בחרב אחרי ידעם את טכסיסי מלחמת איירופא וישמידום או יגרשום מארצם כיד השנאה העזה עליהם על בני איירופא. אך בעת רעה ההיא אשר באו מים עד נפש ואָבדה כל תקוה, נלחצו לְהֵעָתֵר אל השאלה ההיא וַיְלַמְּדוּ את צבאות הכינעזים הליכות המלחמה ותחבולותיה

ותחבולותיה גם התיצבו בראש אנשי הצבא וכֻלם יחד השתערו על המורדים בסערת מלחמה וַיַכּום וַיַכְּתום ויגרשום מכל המקומות אשר הם נִחֲתִים וילחצום לנוס אל ירכתי הארץ פנימה. במלחמה ההיא חשפו הצרפתים והאנגלים את זרוע עֻזָם לעיני הבּינעזים וידעו כל יושבי בּינאַ כי עֹז בידם וגבורה בימינם יתר הרבה מאד מכל גבורי הבּינעזים, אפס כי שרי חַיִל רבים נפלו בקרב מחניהם במלחמה ההיא עד אשר גָברה ידם על חֵיל המורדים ויפיצום כקש לפני רוח.

והנה אף כי עשו האנגלים והצרפתים תשועה גדולה לממלכת בּינא בהָדפם את אויביה העזים מפניה וידיחום ולא יכלו עוד קום, בכל זאת התמרמרו עליהם שרים רבים משרי המלוכה הנקובים בשם מאַנדאַרינים וידרשו רעתם כל הימים, יען כי השרים ההם אנשי הַשַחַץ ובעלי גָאוֹן המתאמרים בחכמתם, וחכמת מֶה להם, מֵאֲנוּ לָסור אל משמעת נְגִידֵי חֵיל אנגליה וצרפת בני הֵנכר שנואי נפשם, גם לא האמינו בם כי הם דורשים טובת בּינאַ ולוחמים את מלחמותיה לְרַוְחָתָהּ לישועתה, רק חֲשָׁדוּם כי אין עיניהם ולבם כי אם על אהבת בִּצְעָם ולמשוך את הבּינעזים בשחת רשתם בהיות לאֵל ידם. והאנגלים והצרפתים אשר נפשם ידעה מאד כי רק בגבורות ישע ימינם ובחרף נפשם נושעו הבּינעזים בעת צר ומלחמה ההיא, לא עצרו כֹּחַ לעצור בעד זעם אפם ולמשול ברוחם וידברו את השרים הגאיונים ההם קשות וַיַמְרִיצוּם לשמוע בקולם ולשאת מדברותיהם. ואחרית הדבר היתה כי כקדות אש המְסִים קָדחה אש המריבה ביניהם ורעות רבות התחוללו לרגלה על ראש האנגלים והצרפתים גם על ראש הבּינעזים, והפרינץ קאָנג אשר בקרב לבו חפֵץ מאד לתת לבני הנֵכר צדק ולהיות עליהם סִתרה, ירא מאד מפני האף והחֵמה אשר יעוררו עליו בני עַמּוֹ בראותם כי הוא נותן יד אל אויביהם אשר הם עוכרי הארץ בעיניהם, ויתעלם פעמים רבות מֵעֲזוֹר להם ולריב את ריבם. גם צירי אנגליה וצרפת ושרי הצבא והיועצים (קאָנזולען) יָראו על נפשם להעיר ולעירר את חמת השרים הבּינעזים הנוטרים ונוקמים כנחשים, ויתאמצו להשקיט את רוח אנשי חֵילָם ופקידי ההילים החפֵצים קְרָבוֹת וְלָחֶם שערים, ואף גם זאת כי דעת הקהל באנגליה וצרפת היתה בעת ההיא לבלתי הִתְעָרֵב בהליכות ממלכת בּינא ועניניה ודבריה הפנימים פן יחטיאו בזה את המטרה אשר הציבו להם בארץ ההיא לטובת מסחרם, כי אחרי אשר הבּינעזים לִמְדוּ ידיהם לַקְרָב ומלחמה על ידי שרי חַיִל אנגליה וצרפת, יִתָּכֵן מאד כי תהי ידם על העליונה אם יתגרו בם האנגלים והצרפתים מלחמה, והתלמידים ברבבותיהם יתגברו על מְלַמְּדֵיהֶם מְתֵי הַמִסְפָּר ויגרשום מסתפח בנחלתם. אך להצלחת האירופים לא פָרצה מלחמה ביניהם ובין הבּינעזים, כי מעת אשר ראו הבּינעזים את עזוז בני הנכר ואת רעם גבורותיהם

בלכדם

בלבדם את פעקינג, היתה יראתם על פניהם ולא הרהיבו בנפשם עז לשלוף עליהם חרב, ובני מְרוֹם עַם הארץ אשר פִּתְּחוּ אזניהם לשמוע תלמודים, נתנו להם עוד גם כבוד וִיקָר, כי חכמת האייראפים והמצאותיהם הנפלאות מצאו חן בעיניהם ומסלות בלבבם, ורבים מהם דִבְּרו על לב השרים היושבים ראשונה במלכות לחַבֵּר את עיר פעקינג עם עיר טיענטזין ואת עיר שאַנגהיי עם עיר סוּ־טשאַן־פוּ על ידי מסלות ברזל וְקַוֵי הטעלעגראַף כבכל ארצות איירופא הנאורות. והכּינעזים היושבים על טבור הארץ עזבו מעט מעט את שנאתם העזה לבני הנכר ויתפלאו הפלא ופלא על אניות הקיטור אשר להאנגלים והצרפתים, אניות גדולות ורחבות ידים הבנויות בטוב טעם ודעת, המתרוצצות כברקים על פני הנהרים הגדולים ונושאות זִמְרות כל הארצות ומבחר כל רכולות העמים אל הערים אשר על חֻפֵּי הים. ואהבת הכסף וחמדת הבצע הקריבו עוד יותר את לבות הכּינעזים אל האיירופים, ובכל אַוַּת נפשם הואילו לבוא אתם במסורת ברית המסחור אשר ירד פלאים לרגלי המלחמות הגדולות ואשר לרגלי האיירופים הֵחל להתנער מעפר ולהרים קַרְנוֹ בכבוד. גם הקיסר והשרים שמחו בלבם בראותם כי על פי המסחור אשר הֶחיו האיירופים מערמות העפר הובא כסף תועפות אל גנזי אוצר המלוכה אשר הוּרְקוּ וְדָלְלוּ מאד, כי המס הַמּוּרָם מהסחורות הבאות לכּינא, היה רב ועצום מאד וַיְמַלֵּא את בית אוצר הקיסר יתר הרבה מבימי קדם. בשנת תרכ״ג 1863 היה מחיר הסחורות המובאות לכּינא מיליאַרד ומאתים ושבעים וששה מיליאָן פראַנק, ומחיר הסחורות הַמּוּצָאוֹת ממנה לארצות אחרות מיליאַרד ומאתים וחמשים ושלשה מיליאָן פראַנק. ראשי הסוחרים בכּינא היו בני בריטאניה הגדולה וארצות הברית באמעריקא, כי הם יסדו שם את המסחור לראשונה בתבונות כפיהם ותריצות שכלם ויתנו לו מַהֲלָכִים בכל רחבי הארץ הגדולה ההיא. וממלכת כּינא בְּאַוָּתָהּ להגדיל עוד את סחרה ולהאדירו, כרתה ברית המסחור גם עם ממלכת רוסיא, פרוסיא, בעלגיה, ספרד, פאָרטוגאַל ודאֶנעמאַרק (משנת תרכ״א 1861 עד תרכ״ג 1863). גם נֵאוֹתָה לקבל בפעקינג את צירי פרוסיא ולבנות להם בית נאמן בתוכה (1864) לבעבור יהיו מחסה עֹז להמסחור ולכל הליכותיו בארץ כּינא.

ובין כה וכה לחמו הכּינעזים עם צבאות המורדים במלחמות תנופה וילכו מנצח אל נצח בגבורות ישע ימין הצרפתים והאנגלים בעלי בריתם גדוד גבורי צרפת וחֵיל כּינא תחת פקודת שר הצבא ד׳ עגיבעל, וגדוד אנגליה וכּינא תחת פקודת שר החילים הנודע בשם גאָרדאָן התנוססו ביתר שאת במלחמות ההן ויעשו להם שֵׁם בגבורים. בחרבם הגדולה הִכּוּ את המורדים מַכָּה נצחת וילכדו מידם עיר אחר עיר וָנוֹף אחר נוף.

ובתשעה

ובתשעה עשר לחדש יולי (תרכ"ד 1864) עלו צבאות כינא בסערת מלחמה על עיר נאַנקינג המושב הראשי לחיל המורדים ויורידו עֹז מבטחה ויתפשוה. וכראות טיענ־וואַנג נְגִיד המורדים אשר לקח לו בחֻזקתו שֵׁם הכבוד "קיסר ונשיא אלהים" כי נלכדה קרית עֻזו, התנפל הוא וְנָשָׁיו ופילגשיו אל תוך מדורת אש יוקדת ויהיו לשרֵפה מאכולת אש, כמשפט הישן אשר לאנשי ארץ המזרח. בעשרים ושמונה לחדש אויגוסט לכדו חֵיל הקיסר גם את עיר הו־שטיי, עיר מבצר האחרונה אשר היתה עוד בידי המורדים בפלך ההוא. הן אמנם כי גם אחרי כל אלה לא הצליחה עוד ממלכת כינא לְמַשְׁאוֹת את המֶרד משרשיו לבל יוסיף עוד לשאת ענף, בכל זאת נכנעו המורדים ונגדעה קרנם ולא עצרו עוד כֹּחַ להרגיז ארץ כינא ולהרעיש את כסא הקיסר כבראשונה, גם לסוחרי איירופא עָמד רֶוַח והצלה בכינא בְּמוֹט רגלי המורדים ונשברה זְרֹעָם בעת ההיא. בשנת תרכ"ז 1866 שלחה ממשלת כינא צִירֶיהָ לפאריז ולאָנדאָן לדרוש את שלום הממלכות ההן ולַחזק ביתר עֹז את ברית שלומה עמהן. בראש הצירים ההם התנוסס האלוף פינ־טאַ־דען, גבר חכם ויודע הליכות העמים בארצות הקדם אשר אִוְּתָה נפשו ללמוד גם הליכות עַמֵי איירופא ומשפטי מלכיהם הנאורים, לבעבור לַמֵד אחרי כן את הכינעזים ומושליהם לצאת בעקבות האיירופים ולהחזיק במשפטיהם הישרים והטובים.

אולם גם בעת ההיא אשר שָׁלוֹם אמת היה בין כינא ובין איירופא, נעשתה תועבה גדולה באחת הממלכות הסרות אל משמעת כינא, והתועבה ההיא הִרְגִיזָה את לבות האיירופים עד כי שלפו חרבותיהם על הממלכה ההיא. כי בממלכת קאָרעאַ הסרה למשמעת קיסר כינא נִרצחו בשנת תרכ"ו 1866 שני כֹהנים ראשים (בישאָפּע) ושבעה כהנים ממדרגה התיכונה מילידי צרפת ועוד חמשים אנשים משלומי אמוני הנוצרים הקאטולים, וכֻלם נרצחו על לא דָבר רק בעֶברת זְדוֹן הקאָרעאים אזרחי הממלכה ההיא השונאים בנפש את הנוצרים ואת דתם ואמונתם. על הרֶצח ההוא עלתה חמת ממשלת צרפת עד להשחית ותשלח את האַדמיראַל ראָזע עם צִי אדיר לסגור את מבוא הנהר אשר בעיר הראשה בממלכה ההיא, להכביד אַכְפּוֹ על מלך קאָרעאַ לתת חֻקה אחת ומשפטים אחדים להנוצרים היושבים בארצו עִם אזרחי הארץ ההיא, לְשַׁלֵּם בכסף מָלֵא את ההוצאות אשר הוציאה צרפת על המלחמה ההיא ולתת כסף כפורים אל בני הנוצרים הנרצחים ואל נשיהם האלמנות, ויהי בְּדַבֵּר האדמיראל הצרפתי את הדברים ההם באזני שרי קאָרעאַ היושבים ראשונה במלכות וּמְמַלְאִים מְקוֹם המלך, והשרים ההם לא אבו ולא שמעו לו וַיָעיטו בו, הִקדיש על קאָרעא מלחמה, ותהי ראשית דרכו לעלות על עיר קאַנג־האָאַ הגדולה והבצורה בסערת לָחֶם, וילכדה

ויבוא

ויבוא בשעריה בתרועת נצחון וימצא בה שלל רב: כלי נשק וְאָבק שרֵפה, אסמים מלאים בָּר, אוצרות זהב וכסף, בּדי חֹפֶש ושמלות ומעטפות ומטפחות יקרות. וכראות המלך והשרים כי נלכדה עיר מָעֻזָּם ואזלת ידם, הכניעו את עָרפם הקשה וַיטוּ שִׁכמם לסבול את כל אשר נטלו הצרפתים עליהם. אך בסור פחד הצרפתים מעליהם ושאֵתם לא בעתתם עוד, הוסיפו לעולל עלילות ברֶצח, כי בשנה ההיא בחדש אויגוסט התנפלו על אנית סוחר הבאה מאמעריקא הצפונית וַיְרַצּחוּ את אנשיה וישללו את הונם ועזבונם ומערבם. אמנם גם בפעם הזאת לקחו מיד הנוצרים ככל עונם וישַׁלמו אשָׁמם בראשם, חיל בלעו ויקיאו, ואת הגזֵלה השיבו בנשך ובמרבית, ועל אפם ועל חמתם נלחצו להָאלות וּלְהִשָּׁבֵעַ לבל ישובו עוד לעשות תועבות כאלה, כי מרה תהיה אחריתם. והנה עד הימים אשר נלחמו הצרפתים בקאָרעאַ, לא ידעו יושבי איירופא את משפט הממלכה ההיא ותהלוכותיה, ורק מאז והלאה ידענו כי קאָרעא היא חֲצִי אִי יפה אף נעים, אוירה טוב ולא יחסר בה המזג, בנהרותיה אצורים גרגירי זהב למכביר, ולפי הגדה עתיקה נבנתה עיר אחת מערי הממלכה הזאת על מִנְהֲרוֹת (מינען) כסף טהור. גם בחביון הָרֶיהָ שפונים מטמוני כסף וזהב, אך הממשלה לא תתן את יושביה להוציא את מטמוני מסתרים ההם לאור, מיראתה פן יִמְשכו אנשי איירופא בחבלי הכסף והזהב ההם לבוא בשערי הארץ וּלְהֵאָחֵז בה בחֹזק יד. דרכי הקאָרעאים ומנהגיהם דומים יותר לדרכי היאַפּאַנים מאשר לדרכי הכּינעזים והנהגותיהם. אך באֹרח ההשכלה נופלים הם משני העמים ההם, כי הם נבערים מדעת ואור ההשכלה לא נָגַהּ עוד עליהם מיום היותם לגוי עד היום הזה.

והנה לפי מַראה עינים התנוססה ממלכת כּינא בימים האחרונים האלה על גַּפֵּי מרומי ההצלחה בבואה בְּמָסורת ברית המסחור עם רוב ממלכת איירופא ועם ארצות הברית באמעריקא, חֵיל גוים אליה יבואו, שפע ימים תינק וסגֻלות המדינות תִּנָּהַרְנָה אל חָפֵּי המסחור אשר לה, עד כי היתה דלתות העמים וּסְחֹרַת התבל. אך אם נַחדור בְּעֵין בקֹרת אל הליכות המלוכה השוררות בה נִראה עין בעין כי דִמְיוֹנה לעץ הדר יְפֵה פרי תאַר תאוה לעינים מבחוץ אך תוכו היה לְמֶסֶס נֹמֵס, כי הליכות המלוכה בכּינא אשר נוסדו בראשונה על עמודי הֹסֶן ועל אדני פָז: הקיסר היה לכל יושבי הממלכה לְאָב, וּכְאָב רַחמן נִהַג את בניו בדרכי יֹשֶׁר ומעגלי צדק לטוב להם כל הימים, במועצות ודעת הֵקִים שרים ישרים אשר למשפט יָשֹׂרוּ, לא פנה אל רַבֵּי הַיַחַשׂ ובני מְרוֹם עַם הארץ לָבֹר רק מהם שרים ושופטים בארץ, כי גם מִדַּלַּת העם ובני עניים בָּחַר לתת מִשְׂרָה על שִׁכמם אם אך הביאו לבב חכמה ותמכו אֲשֻׁרֵיהֶם באֹרח מישור.

הליכות

הליכות המלוכה ההן אשר נתנו לפָנים עֹז ותעצומות לָעָם והִרכיבום על בָּמתי ארץ, נֶהפכו ברבות הימים למשחית, הקיסר נתן לבו כּלֵב אלהים, בהיכלו אשר כֻּלו אומר כָּבוד יָשַׁב כמושב אלהי מָעֻזִים, וכל בני עַמו היו לו לעבדי עולם אשר הונם ורכושם וכל אשר להם גם חַיֵי רוחם נתונים נתונים בידו לעשות בהם כטוב וכישר בעיניו, ראשי עַם הארץ כראשי צאן טבחה בעיניו, וכתולעים זוחלי עפר יזחלו לפני גְאוֹן עֻזו, השרים אשר הקים בממלכתו זאבים טורפי טרף הם וכל מגמתם לִשְׁפָּךְ דָם לְאַבֵּד נפשות נקיות למען בצוע בצע מעשקות ולמלאות חוריהם טרף. הבֵּינעזים אשר מֵעֹצֶר רעה וממשלת זָדון כָּהתה רוחם וְגָם רֶגֶש כּבוד אדם מחבם, ישאו ויסבלו עֹל הברזל אשר שָׂם הקיסר ושריו על צוארם, גַּם יתנו למכים ולחייהם למורטים, כשה לטבח יובלו וכרחל לפני גוזזיה נאלמו, וכל אשר להם יתנו בעד נפשם. אך צאצאי המחמדים (מאָהאַמעדאַנער) אשר במאה העשירית אִוו את מדינת יונ־פאַן למושב למו ואשר עבדו ימים רבים את קיסר כּינא באמונה, הם הם נִלאו לאחרונה לשאת משא הקיסר ושריו העריצים, כי כשל כּחַ הַסַבָּל, וימרדו בנציבי הקיסר ובכל שריו ושופטיו המוצצים את דמיהם כעלוקות, ויקומו עליהם בחרב נוקמת וַיִרְצְחוּם, ואת צבאות חַיל הקיסר גרשו מפניהם בחָזקת היד, ויבחרו באיש אחד אמיץ כּחַ וכביר אונים ושמו סאַלימאַן וישימוהו עליהם למלך אשר יצא ואשר יבוא לפניהם וילחם את מלחמותיהם. והמלך ההוא חָלַק את ארץ ממלכתו לארבע גלילות ובכל גליל הֵקים שופטים ושרי חילים (תרכ"ו 1866), ואת הוד מִשְׁכָּנו שָׂם בעיר טאַלי אשר על שְׁמָהּ נקראה כל ארץ ממלכתו. בחרב ובדם וָאֵש פרצו המחמדים המורדים ההם בכל נפות כּינא הקרובות אליהם וישימו בהן שַׁמות נוראות, אך בכל זאת לא הצליחו להגדיל גבול ממלכתם מֵעַל לגבול יונ־פאַן אשר לכדו להם.

כמעט אשר עלתה בידי קיסר כּינאַ להשקיט מעט את מרד המחמדים בקצה ממלכתו מזה, והנה שְׁאוֹן קמים חדשים עולה מקצה הממלכה מזה, כי המאָנגאָלים היושבים בקִרבת נוף אורגאַ אצל עיר קיאַכּטאַ דרומית לגבול סיביריען, התקוממו על קיסר כּינא ויאמרו קשר. והקשר היה אמיץ מאד, כי בעיר אורגאַ יִמָצֵא בית המקלט הגדול מְקוֹם מושב הלאַמאַ (כֹּהֵן) הגדול אשר המאָנגאָלים עַם תועי לבב נִתְעוּ להאמין כי הוא אֵל חַי וְקַיָם המתחפש בִּגְוִיַת אדם, ובְמוֹת האדם ההוא יעתיק מִשְׁכָּנוֹ ויאסוף רוחו ונשמתו בִּגְוִיַת איש אחר אשר הוא חפץ בִּיקָרוֹ, וכן יתגלגל מִגְוִיָה לִגְוִיָה כל ימי עולם. כל הדבֵקים בדת בודדא יתנו כבוד ועוז לאלהי תעתועים הזה, ועל כל אחד ואחד החובה והמצוה להרים פעָמיו לַמִצְעָר פעם אחת בימי חייו הָבְלוֹ לעיר אורגאַ לָצֶקֶת שם צְקוֹן לחשו על קבר אֱלִיל אדם

ההוא

ההוא אשר לפי אמונתם התעטפה נפשו בִּגְוִיַּת איש אחר הַמְּמַלֵּא מקומו . והנה קיסר כִּינא ושרי היכלו אשר חשדו כבר את המאָנגאָלים ואת אלהי תעתועיהם כי הם חושבים מחשבת מֶרֶד ורוקמים מְזִמָּה בסתר לפרוק על כִּינא מעליהם , הוציאו דְבַר מלכות מלפניהם כי הכֹהן הגדול ההוא אשר בו יִתְכַּנֵס רוח האלהים , לא יִבָּחֵר בארץ המאָנגאָלים כי אם בארץ טיבעט . כי הקיסר ושריו קִוּוּ לְהָמוּת את לב הדאַלאַי־לאַמאַ ראש הכהנים בטיבעט כי עָשֹׂה יעשה תחבולות לבחור באיש כזה אשר רוחו נאמנת לקיסר כִּינאַ ולגזר אֹמֶר כי הוא הקדוש אשר בָּחַר בו האלהים לָשׂוּם מִשְׁכָּנוֹ בתוכו . כי טיבעט היא סרה תמיד אל משמעת קיסר כִּינא , וכהנה הגדול יעשה את רְצוֹן הקיסר וְחֶפְצוֹ יַשְׁלִים בדבר אֱלִיל אדם ההוא — . אליל כזה מת בשנת תרכ"ח 1868 בעיר אורגאַ , אך המאָנגאָלים לא אָבוּ ולא שמעו אל מצות הקיסר אשר צִוָּה כי ממַלא מקום האליל המת יִבָּחֵר בממלכת טיבעט , וימרדו בו לעיני השמש ויבחרו להם אלהים חדשים בארץ מולדתם כבימי קדם . אמנם כי לא רק בגלל הדבר הזה מרדו המאָנגאָלים בקיסר כִּינא , כי אם גם בגלל הלחץ אשר נציבי הקיסר לוחצים אותם ומוצצים את דמיהם בעלוקות . ולפי הנראה היתה זאת הַסִּבָּה הראשית להמרד ההוא כי הנציבים ההם ושרי הַמִּסִּים הרודים על ידיהם שָׂמוּ על ברזל על צואריהם וירעצום וירוצצום בעריצות נמרצה כל הימים עד כי נִלְאוּ נְשׂוֹא ויתפרצו מפני נוגשיהם וקובעי נפשם . ואחרית הדבר היתה כי המאנגאלים העשוקים והרצוצים הֵחִישׁוּ מפלט למו אל הרוסים היושבים בארצם ויבואו לחסות בצֵל ממשלת רוסיא . כי בעת אשר הֵצוּ הצרפתים והאנגלים את פעקינג הבירה בשנת תר"כ 1860 , הצליחו הרוסים על פי הגענעראל הרוסי הנודע לְמִשְׂגָּב בשם אִיגנאַטיעוו, אשר היה אז מלאך קיסר רוסיא בכִּינא לכונן להם תּוֹצָאָה (קאָלאָניע) רוסית בארץ המאָנגאָלים ויעשו חיל ובכל אשר פָּנוּ הִשכילו , והקאָנזול הרוסי שישמאַרעוו , איש חֲכַם לבב ואמיץ כֹּחַ ורב פעלים נתן עוד עֹז ותעצומות אל הַתּוֹצָאָה ההיא , והמאָנגאָלים עשוקי צדק ורצוצי משפט נִלְווּ אל הרוסים ההם וַיִּנָּהוּ אחרי ממשלת רוסיא להיות עליהם סִתְרָה — . הקאנזול הרוסי שישמאַרעוו אשר ישב עשר שנים בארץ המאָנגאָלים אסף בחפניו מֶחְקְרֵי הארץ ההיא עם כל מוצאיה ומבואיה , גם התהַלֵךְ על מוצא נהר אַנאָן , אחד הנהרות היוצאים מהנהר הגדול נְהַר אַמוּר , והוא היה הראשון בכל אנשי איירופא אשר הִרחיק לֶכֶת עד אוליאַסוּטאַט במאָנגאָלי המערבית מֶרחק אלף ושש מאות פרסאות רוסיות מעיר אורגאַ . ובשנת תרכ"ה 1865 פרשה ממשלת רוסיא את כנפיה על המאָנגאָלים האומללים ותסתירם בצֵל חסדיה מפני עָקַת כִּינאַ ותגרת ידה הקשה .

והכִּינעזים הגאיונים אשר הראו לדעת כי יתר שאת לְעַמֵּי איירופא

עליהם ויתר עָז בכל דבר חכמת בינה ותרשת המעשה ועל כן גָדלו והִצליחו ויתנו חִתִיתָם בכל הארצות השוכנות בערפלי הסִכלות, ויתאוו תאוה לצאת בעִקבותיהם ולהביא לבב חכמה כמוהם, ובשנת 1868 הֵקִם מטעם הקיסר בית מִדרש חכמה בפעקינג הבירה לְלַמֵד שם את בני הנעורים חכמת המאַטעמאַטיק, חכמת התכונה ותרשת המעשה ויתר המדעים הדרושים לחֶפצי האדם, והמורים את החכמות ההן היו בני נֵכר ילידי איירופא וְרֻבָּם צרפתים. גם הואילה ממשלת כינאַ לשלוח מלאכים אל חצרות מלכי איירופא ואל ארצות הברית באמעריקא. בראש המלאכים ההם התנוסס השר אַנזאָן בולרינגאַמע, יליד אמעריקא הצפונית, גבר חכם בעֹז ויודע הליכות התבל. האיש הזה קָנָה חכמה ובינה בהיותו עוד בארץ מולדתו, ובגלל חכמתו ובינתו הִתְעַלָה ויהי מופת לרבים בשִבתו בין נדיבים, נדיבי בני עַמו בעיר וואַשינגטאָן. הנשיא המהֻלל אברהם לינקאָלן, בחר בו להיות מלאך ארצות הברית בפעקינג בירת כינאַ ושם מצא חן בעיני השרים היושבים ראשונה במלכות ועד שהקיסר במסִבו נִרדו נתן ריחו, וביתר שאת מצא חן בעיני הפרינץ קאָנג, והוא שָׂמָהו לראש מלאכי כינא אשר שִׁלחו להיכלי מלכי איירופא ומספרם ארבעים איש זולת עבדיהם ומשרתיהם הרבים. (שנת תרכ"ח). באחרית שנת 1867 נסעו המלאכים ההם למסעיהם וַיְבַקרו בהיכל הנשיא מוואשינגטאָן בארצות הברית, ומשם באו לעיר לאָנדאָן, פאַריז, האאג, שטאָקהאָלם, קאָפּענהאַגען ברלין ופעטערסבורג. ובכל הארצות ההן כרת השר בורלינגאַמע ברית מסחור חדשה בין מלכי הארצות ובין ממלכת כינאַ, גם קֵרב את לבות המלכים ההם ושריהם הגדולים אל הליכות הכינעזים ודרכי חייהם לבל יהיו לזרא ומוזרים בעיניהם. אולם ראשית מטרת השר המשכיל ההוא במסעותיו הרבים ההם היתה לְטַעת את הקולטור האיירופית וארחות משפטיה על תלמי לב הכינעזים ולהשבית מלחמות בין המלכים שָׂרֵי מסחור הים ובין ממלכת כינא. אך בטרם כִּלָה את מסעותיו הִבְהִילָהוּ הַמָוֶת וימת בפעטערסבורג ולא הניח אחריו איש אשר יְמַלֵא את מקומו וִיבַצַע את מעשהו הגדול. אמנם כל הימים אשר הפאָליטיק הכינעזי ביד הפרינץ קאָנג ולכל אשר יהפוך יַטֶנו, תבטח ממלכת כינא כי לא תאֻנה אליה רעה, כי הוא עָשׂה יעשה ככל אשר הִתְוָה השר בורלינגאַמע וכל משפטי צִדקו יוציא לאור — .

בימים האחרונים האלה הֵעִירו הצרפתים את חמת הכינעזים עליהם יותר מיתר העמים המתגוררים בכינא, ומאת המיסיאָנערים היתה זאת, כי הם בתשוקתם הנמרצה לתת לְדָתָם הקאַטאָלית מַהְלְכִים בין הכינעזים, הִצִיתוּ אש קנאת הדת בלבות הכינעזים, והקנאה ההיא המלִיטָה שנאה עזה ומחשבות נקם עליהם גם על כל בני הַנֵכר היושבים בארצם. וביתר

עַז הרה בהם אף השרים היושבים ראשונה במלכות על גַּפֵּי מרומי העוז והמשרה והורכים ברגל גאוה על בני העם, כי המיסיאָנערים הצרפתים קָראו במַקהלות ובראשי הוֹמִיּוֹת ופתחי שערים כי כל בני האדם גם בני איש אחים הם ואין יתרון לזה על זה, לא נִכַּר שׁוֹעַ לפני דל וקטן וגדול נִשְׁתָּוו, מטרת האדם בחיים לְהַרגיז יֵצר הטוב על יצר הרע ולהכניע הבשר לפני הרוח, לְהִנָּזֵר מכל מנעמי החיים ותענוגות החלד ועוד רבות כאלה, וכל אלה הולכים מנגד לארחות שָׂרֵי המלוכה בכינא ולדרכי חייהם אשר כל ישעם וכל חֵפצם תחת השמש רק להשתעשע ולהתענג בתענוגות בשָׂרים ולהתרפק על אהבת בְּנוֹת הַחֵן, ועל כן האמינו כי מגמת פני המיסיאָנערים ההם היא לְהַבאִיש את ריחם בעיני המון העם ולתת אותם לפני בני בליעל ומַרגִּיזֵי אֵל, וַיִּהְיוּ עוֹיְנִים אותם ויתמסו עליהם טומות נקם, ויסכסכו בהם את בני העם ההולכים בחשך ורוחם זרה לכל בני הנֵּכר מימי עולם, לשפוך עליהם כל חמתם עד כַּלּוֹתָם. אך בראשונה הֶחלּוּ להפיל מְחִתַּת מָוֶת ואבדן על הצרפתים זְעוּמֵי נפש הכינעזים ביתר עָז, ולאחרונה על כל ילידי איירופא הגָּרים בתוכם. הַהֶרג והאבדן ההוא פָּרַץ בתחלה בעיר טיענטזין עיר רבתי עָם אשר מספר יושביה יותר ממיליאָן נפש אדם.

עוד לפני ימים רבים שָׂמוּ הכינעזים עלילות דברים על הצרפתים היושבים בתוכם ויטפלו עליהם עונות אשר בדאו מלבם למען התגולל והתנפל עליהם. על המיסיאָנערים הצרפתים הִשִּׂיאוּ עֲוֹן הרב באמרם כי הם שודדים ילדים קטנים מאזרחי כינא וִירַצְּחוּם, ומעיניהם ויתר חלקי גְוִיּוֹתֵיהֶם ירקחו מרקחת וסמים לְמַרפא. ובאמת רבו אז שודדי ילדים בכינא, אך השודדים היו רק הכינעזים ולא הצרפתים, והכינעזים ההם מכרו את הילדים בערים הגדולות לבני בליעל סוחרי בנפש אדם, אשר יגַדלו את הילדים והילדות השדודות להיות קְדֵשִׁים וקדֵשות לְמַלאות בזה אמתהותיהם אתנן זונה ומחיר כלב — ואם לפעמים נתפשו שודדי הילדים ההם והובאו בפלילים, גללו מעליהם את עֲוֹן האשמה ויעמיסו אותו על המיסיאָנערים הצרפתים, באמרם כי על פיהם היתה שומה לעשות כדבר הזה, כי הם הבטיחו אותם כי רק מהמלתם על הילדים האֹבדים ההם יאספום אל בתיהם לגַדלם ולְנַהלם בלחם ושמלה. ובאמת חמלו המיסיאָנערים הצרפתים על ילדים יתומים המתנודדים בחוצות וסובלים זלעפות רעב ואין חומל ומרחם עליהם, ויאספום אל בתיהם וילבישום ויַנעילום וישפיקו להם כל צרכיהם ויחנכום על פי דרכם. ויותר מכל המונם עשו כן המיסיאָנערים היושבים בעיר טיענטזין, כי הם לא חָשכו מכל יגיעה נפשם לאסוף אליהם ילדים משֻׁלחים ונעזבים ולגַדלם ולהנכם עד כי תהי לאֵל ידם להביא לחם חֻקם ביגיע כפיהם. והנה בעיר טיענטזין נמצאו רבבות עָם מִדַּלַּת הארץ

אשר

אשר הִתְמַכְּרוּ להיות כלי משחית ביד שרים סוררים הצוררים את כל בני הנֵכר וכל מזמתם להשחיתם . ובני האספסוף ההם הראו פעמים רבות אותות זָדון ומשׂטֵמה להצרפתים והאנגלים היושבים לבטח אתם , וְהַכָּרַת פניהם עָנתה בם כי רעות במגורם בקרבם , אפס כי לא נועזו עוד להתגרות את האיירופים הגבורים העריצים עד כי הרהיבו השרים צוררי בני הנֵכר בנפשם עֹז לשלח בהם חרון אפם . כְּשֹׁד משדי בא יום עֶבְרות ההוא שֶׁקְּוּוּ לו השרים ההם וכל שונאי האיירופים : בעשרים ואחד לחדש יוני (תר״ל 1870) בבֹּקר התגודדו המונים המונים סביבות בתי הצרפתים וירעשו ויתגעשו ויתרוצצו הֵנה והנה ואיש כלי משחתו בידו . והקאָנזול הצרפתי בראותו את הרעה הנשקפת עליו ועל כל הצרפתים אשר אתו , מִהר ויקח את איש סודו (סעקרעטאר) עִמו וירם פעמיו אל השליט (גובערנער) אשר בידו עתותי בני הנֵכר , ויספר לו את הרעה אשר נגד פני הצרפתים , ויפצר בו מאד לְהָחיש עזרתו למו . אך השליט ההוא , אשר שְׁמו שטונג־הו , הבטיח אותו כי לא יאֻנה להצרפתים כל און ולא תִפֹּל משערת ראשם ארצה , וההמונים ההם כאשר באו כן ילכו . הקאָנזול הצרפתי האמין בדברי השליט , וַיָּשָׁב עִם איש סודו למקומם , אך בטרם הגיעם עוד אל פתח ביתם התנפלו עליהם הבּינעזים הפראים וימיתום ויקרעו אותם לקרעים , ואז פרצו גדודי מרצחים אל בתי המיסיאָנערים וַיְרַצְּחוּם באכזריות נוראה , ואחרי כן השתָּערו בסערת רֶצַח גם על היעזואיטים וירוצצו את גֻלגלותיהם בכשיל ובילפות ועצמותיהם פִּצֵּחו , ולאחרונה הִגירו את הנשים הנזירות על ידי חרב , וְעִברו ורמסו וטרפו את כל המשרתים והמשרתות אשר להצרפתים ואת הבתים הציתו באש . משם פרצו כפרץ מים זידונים בתוך רחובות קריה ויכו מכת חרב והרג ואבדן את כל הצרפתים אשר פגשו בעיר , גם את נשיהם ובניהם וטפם טִבחו ולא חמלו , וגם רוסים אחדים אשר חֲשָׁבוּם לצרפתים טָרפו באפם . אך ביתר הרוסים אשר בעיר לא שלחו את ידם , גם להאנגלים ולהאשכנזים והשווייצים לא עשו מאומה . כי בפעם ההיא כוננו שרי טיענטזין את חִצֵּיהֶם רק על פני הצרפתים , ואף כי השרים ההם רָקְמו בסֵתר מחשבת הֶרֶג וָרֶצַח על כל האיירופים היושבים בבּינא , בכל זאת יָראו עוד מעשות זאת לכל המונם הרב בפעם אחת וַיְנַסּוּ את כֹּחָם רק בהצרפתים לבדם , ובראותם כי סר פחד האיירופים מעל הבּינעזים עד כי ימצאו עֹז בנפשם להתנפל על הצרפתים בחרב ובדם , אז יְבַצְּעו את מזמתם גם על יתר בני הנכר שנואי נפשם . שָׁמעו סוחרי איירופא היושבים בבּינא את הֶרֶג הרב ההוא וירגזו , חִיל אֲחָזו כל אניות סוחר אשר בחֶפי עָרי המסחר ולא ידעו מה יעשו . אך ציר ממלכת צרפת בבּינא אשר ידע נאמנה כי גם השרים היושבים ראשונה בכבוד קיסר בּינא בפעקינג יחמבו מזמות רֶצַח על האיירופים כשרי עיר טיענטזין , חשב מחשבה

לקרוא

לקרוא מלחמה על כּינא בשם ממלכת צרפת, אך נִחם על מחשבתו בראותו כי קָצֹר קצרה יד אנשי חילו מְתֵי המעט אשר ברגליו לְהִלָּחֵם בעם רב ועצום מאד כהכּינעזים, גם לא ידע עוד אם יד האנגלים תִּכּוֹן עם הצרפתים גם במלחמה הזאת, ובין כה וכה הָמוּ אויבי האירופים ביתר עָז ורבים משרי המלוכה בעיר הבירה הֵאיצו בהקיסר כי יְמַהֵר יחישה מעשהו לגרש את בני הנכר ההם מכל מקומות מושבותיהם בכּינא. אך הפרינץ קאָנג אשר נפשו ידעה מאד את הרעה הנשקפת על ממלכת כּינא בעשותה כדבר הזה, התאמץ בכל מאמצי כֹחו לְסַבֵּל עצת השרים ההם ולכרות ברית חדשה, ברית מלח, עם בני הנכר. גם האנגלים אשר אין עיניהם ולבם כי אם על מוֹצָא הכסף ועל המקומות אשר מהם זהב יָזֹקוּ לרגלי מסחרם בכּינא, עזרו להשבית מלחמות ולעשות שְׁלוֹם אמת עם הכּינעזים, עד כי לאחרונה שָׁבָה המנוחה כבראשונה והמסחור כבתחִלה, וקיסר כּינא שלח פקידים ושופטים לעיר טיענ־טזין לחקור ולדרוש ידי מי היו במעל לשכפך את בני האספסוף בהצרפתים ולשפוך דמיהם לַמְרוֹת עיני כבוד הקיסר ושרי מלכותו. שרי עיר הדמים ההיא הוסרו מפקודתם ואנשים אחרים מִדַּלַּת העם אשר ידיהם דמים מלאו אֻסרו באזיקים ובבתי כְּלָאִים הובאו לקחת שם מיד השופטים כְּדֵי עֲוֹנָם.

ממלכת יאַפַּאַן

מקצי אִי קָארעאַ עד אִי קאַראַפּטאַ, תשתרע ארץ חֶמדה טובה ורחָבה הנודעת בשם יאַפּאַן, והיא מחֻברת מארבעה איים גדולים והרבה איים קטנים. מדתה 7000 פרסאות מרֻבעות ומספר יושביה משלשים עד המשים מיליאָן. הארץ הזאת תִּקָּרֵא רק בפי אנשי אירופא בשם יאַפַּאַן, אך יושביה יקראו לה בשם ניפּהאַן, והיא מתפשטת לארכה נֹכַח חוף ארץ כּינא בין מעלה 30 ומעלה 40 רֹחב צפונית, ואיים אחדים מֵאִיֶּהָ יתפשטו עוד הלאה ויפגעו באיי קירילען. הים הסובב אותה (ים יאַפּאַן) מָלֵא הוא סלעים וּכֵפִים, אבני נגף וצורי מכשול לחרדת יורדי הים הזה באניות. רֻכסי הרים רמים וגבעות נשאות משתרעים בארץ הַזאת מִקָּצֶהָ עד קָצֶהָ ורבים מהם כפונים תמיד בשלג, גם רבים חוצבים להבות אש, ועל כן תִּפָּקֵד הארץ הזאת תמיד ברעש וּזְוָעָה (ערדבעבען). נהרים גדולים ועצומים יוצאים מהררי עד ההם וישטפו שָׁטוֹף וְעָבוֹר מְלוֹא רֹחַב הארץ ויעשוה כגן רוה מְבֹרֶכֶת בְּמֶגֶד תבואות שמש ובפרי הִלולים מאין כמוהם בכל יתר הארצות הטובות וְהַפֹּרִיוֹת. ממלכת יאפּאַן נודעה אך מעט ליושבי אירופא, יעַן כי היא היתה סגורה ומסֻגרת מדורות קדומים לפני כל בן נֵכָר,

ועל

ועל כן הֶחפיאו עליה סופרים רבים ספורי בַדים גם טפלו עליה ספורי פלאות אין מספר אשר ברוח הדמיון הכוזב יסודם . אך במאה שבע העשרה הרסו אבירי אירופא את קיר הברזל אשר בָנוּ היאַפּאַנים לארץ מולדתם ויבואו בשערי הארץ בתוקת היד וַיֵאָחזו בה גם נתנו לדת הנוצרית מַהְלָכִים בתוכה . אך לא ארכו הימים ואזרחי יאַפּאַן קמו על הנוצרים היושבים בקרבם וַיְגָירום על ידי חרב ואת דת הנוצרית בִעֲרו כָלִיל וישובו ויסגרו את שערי ארצם לפני עַמֵי אירופא כבראשונה , ורק את סוחרי הארץ מילידי הָאָללאַנד הניחו לשֶבת בתוכם ויתנו למסחרם ניר בארצם . אפס כי גם את צעדי הסוחרים ההם צָרו ולא נתנום להציג כף רגלם בלתי אם על הָאִי הקטן הנקרא בשם דעזימאַ ומחֻבר לעיר נאַנגאַזאַקי על ידי גשר אבנים , שם יסדו ההאָללאַנדים בתי מסחור ושם באו אליהם היאַפּאַנים לקנות מהם סחורות ידם , וזולת האי הקטן ההוא היו שערי כל עָרי הארץ סגֻרים גם לפניהם . אמנם לא קנאת הדת לבדה היתה נסבה לשנאת היאפאנים את עַמֵי אירופא , אך עוד סבה אחרת היתה בזה , הלא היא היראה אשר יראו מפני העמים ההם פן יתגברו עליהם ברבות הימים ויסבו אליהם את הָעֹז והמשרה ואת כל טוב הארץ , כי לא נעלם מעיני מלכי יאפאן ושריהם וכל עַם הארץ דרכי עַמֵי אירופא ועלילותיהם בארצות אזיה ואפריקא אשר באו שם בְתֹר סוחרים ורוכלים או בתֹר כהנים ואנשי רוח להפיץ מַעינות דת הנוצרית בין יושבי הארצות ההן , ולאחרונה לכדו את הארצות ההן בחרבם ובקשתם וישפכו את רוח ממשלתם על יושביהן ויהיו להם למס עובד , הלא כן עשו הפורטוגיזים , הספרדים ההאָללאנדים ואחרי כן גם האנגלים בארצות הודו המזרחית , כי כֻלָם באו לְחֻפֵּי אזיה ואפריקא כאנשים סוחרים אשר כל ישעם וחֶפצם רק לבוא במָסורת ברית המסחור עם אזרחי הארצות ההן , ואחרי אשר הציבו להם שם יָד וַיֵאחזו בתוך האזרחים , הניפו עליהם חרבם הקשה ויכבשו אותם לעבדים . ועל כן הוציאו מלכי יאַפּאַן דְבַר מלכות מלפניהם לבל יעוזו עוד גם שלוחי דת נצרת (מיסיאָנאֶרע) להציג כף רגלם על אדמת יאפאן , ואשר יעבור את הפקודה הזאת אחת דתו להמית ולא יועיל לו כל כֹּפֶר . כי השלוחים ההם היו בעיני מלכי יאפאן כמרגלים הֶרש אשר לחפור את הארץ באו ורגלי שולחיהם אחריהם לבוא ולרֶשת את הארץ בחֶזקת היד .

והנה אם מישרים נשפוט לא נוכל להאשים את היאפאנים על סָגרם את שערי ארצם לפני האירופים , כי באמת לכדו האירופים ארצות רבות באזיה ואפריקא אחרי אשר באו לתוכן בתֹר אנשי מסחר או שלוחי הדת , ו סוחרים והכהנים אנשי השלום התהפכו לאנשי מלחמה וגבורים מְנַצְחִים . אפס כי בכל עָמָלה אשר עָמלה ממלכת יאפאן להניד רגל איש אירופי

מגבול

מגבול ארצה, לא עצרה כח לעמוד לפני רוח הזמן המפרק הררי עד, המשבר דלתות נחושה ובריחי ברזל יְגַדֵּעַ. ובימים החדשים האלה נלחצה הממלכה הזאת לפתוח שעריה לפני אנשי איירופא, ומה גם בְּהִוָּכְחָהּ כי בימים הנאורים האלה אין חֵפֶץ לסוחרי איירופא לעשות את המסחור לכלי חֵפֶץ לָרֶשֶׁת על ידו ארצות לא להם, אך חֲפֵצִים הם באמת להרחיב רק את גבול המסחור ולתת לו מַהְלְכִים בכל אפסי ארץ וְאִיֵּי יַמִּים רחוקים. סוחרי אמעריקא הצפונית היו הראשונים אשר הצליחו לפתוח לפניהם את שערי הארץ הזאת בימים האחרונים האלה, כי הם קִנאו קִנאה גדולה בסוחרי אנגליה אשר בחריצותם ותבונות כפיהם נפתחו לפניהם שערי ארץ כינא הסגורים ומסוגרים מדורות עולמים לפני כל בני נֵכר, ויתאמצו לעשות כדבר הגדול הזה בארץ יאפאן לְהָנִיב בזה את מסחרם ולהרים קַרְנוֹ בכבוד, והֵפֶצם הצליח בידם. כי ממשלת יאפאן נוכחה לדעת כי אָזלת ידה להחזיק בשטתה הַמְּדִינִית ולסגור שערי ארצה לפני בני הנֵכר כבימי קדם, ועל כן נֵאוֹתָה לסוחרי אמעריקא ההם לכרות עמהם ברית מסחור אשר שָׁאלו ממנו בשלום. ובשנת תרי״ג 1853 בבוא פֶּארֶרי רב החובל האמעריקאני עם אנשי חילו לעיר יעדדאָ, עיר הבירה ביאפאן, קִבלו אותו היאפאנים בכבוד וידידות, והממשלה היאפאנית הואילה לכרות ברית מסחור עם אמעריקא הצפונית. כראות האנגלים את הצלחת האמעריקאנים ביאפאן, באו גם הם בשנת תרי״ד 1854 בארבעה עשר להדש אקטאבער בשערי ארץ יאפאן הפתוחים ויכרתו גם הם ברית המסחור עם הממשלה היאפאנית, ובשנת תרט״ו 1855 בששה ועשרים להדש יאנואר עשו כן גם סוחרי רוסיא. גם ההאָלאנדים הצליחו לתת לסחורות ידם מַהלכים בכל רחבי הארץ ההיא באין מפריע ומעציר. בשנת תרט״ז 1856 בא הגענעראל קאָנזול הראשון מאמעריקא הצפונית ליאפאן וישב בעיר סימאָדאַ, והממשלה נתנה לו בית מִדות ועליות מְרוּחות לשֶׁבת שם עם האנשים אשר תחת פקידתו. בשנת תרי״ז 1857 התאמץ הגענעראל הרוסי פוטיאַטין לְהַגדיל את סחר רוסיא ביאַפאַן ביתר שאת מהכתוב בספר ברית המסחור אשר בין רוסיא ויאפאן, ובחכמתו כרת ברית חדשה עם מלך יאפאן ושרי מלכותו ועל פיה רָחַב וְנָסַב המסחור הרוסי יתר הרבה מבתחלה, גם הֵפִיק רָצון מהמלך והשרים לבנות בית נאמן לקאָנזול רוסי בעיר המלוכה יעדדאָ, להיות עיניו פקוחות על הליכות המסחור הרוסי לבל יְאֻנה אליו כל און. בשנת תרי״ט 1859 באה גם פרוסיא בְּמָסורת ברית המסחור עם הממשלה היאפאנית, והממשלה נתנה חֻקה אחת ומשפטים שוים לסוחרי פרוסיא עם סוחרי אמעריקא הצפונית וסוחרי אנגליה. ומלך יאפאן בְּאַוָּתוֹ להתחקות על הליכות מלכי איירופא למען קחת לֶקח טוב ולצאת בעקבותיהם, שלח שרים רבים משרי מלכותו לארצות איירופא להתבונן

על

על ארחות מלכיהן הנאורים ועל משטריהם הישרים במשפטי המלוכה. בשנת תרכ״ב 1862 בחדש אפריל באו המלאכים ההם בשערי עיר פאַריז ומשם הרימו פעמיהם אל יתר ערי המלוכה ויפקחו עיניהם וישימו לבם אל דרכי המלכים ושרי המדינות ועל הסדרים הישרים והמשפטים הצדיקים השוררים בארצות איירופא ההולכות לאור הציוויליזאַציאָן. אפס כי אחרי כל אלה השתרגו עוד תלאות רבות ועצומות על הקאָנזולים האיירופים היושבים בממלכת יאפאן ועל הסוחרים אשר באו לסחור את הארץ ההיא, כי הרוזנים והנסיכים היושבים ראשונה במלכות גם האפרתים העשירים ובעלי הנכסים הגדולים צררו את הסוחרים האיירופים וישנאום תכלית שנאה וכל מזמתם לגרשם מהסתפח בארץ יאפאן ולסגור עליהם שערי הארץ כבראשונה. בשנת תרכ״ב 1862 התנפלו היאפאנים על ריכאַרדזאָן האנגלי בנסעו למסעיו לחקור ולדרוש את תולדות ארץ יאפאן וַיַּכּוּהוּ נפש בפקודת אחד הנסיכים היאפאנים. ובשנת תרכ״ג 1863 בחדש פֿעברואר נָסַבּוּ המון העם את בית מושב צירי אנגליה בעיר יעדדאָ הבירה ויהרסוהו וַיְעָרוּהוּ עד היסוד בו. ואף כי חמת. המלך בערה על הרוזנים והנסיכים הרודפים באף את האיירופים בעלי בריתו ואנשי שלומו, קָצַר קצרה ידו לעשות בהם שפטים בעוז משפט מלך. כי בארץ יאפאן מלכו בימים ההם שני מלכים, ביד המלך האחד היו משפטי המדינה והליכות המלוכה וַיְכֻנֶּה בְּשֵׁם טאַיקום, וביד המלך השני היו משפטי הדת והאמונה ויכֻנה בשם מיקאַדאָ, והמלך השני הזה הֵעִיר כל חמתו על המלך הראשון על אשר כרת ברית עם האיירופים בני הנֵכר, ובעבי גַבֵּי מָגִנּוֹ עמד לימין הרוזנים והנסיכים הצוררים את בני הנֵכר ההם, וַיַּתֵּר את ידם גם נתן להם עז ותעצומות לגרש כָּלִיל את האורחים השנואים אשר באו לְהֵאָחֵז ביאפאן ולסחור אותה, גם שלח פקודה נמרצה אל המלך הראשון וַיְצַוֵּהוּ במפגיע להפר את בריתו אשר כרת עם מלאכי מלכי איירופא ולגרש מארצו את הקאָנזולים האיירופים ואת כל הסוחרים בני נֵכר הארץ אשר התפרצו ביאפאן במזמתם הָרַבָּה. אך השר נעאַל האנגלי ציר ממלכת אנגליה היושב ביעדדאָ אשר לא ידע מכל אשר נעשה בין שני המלכים ההם, האיץ בהטאַיקום אשר בידו הממשלה הַמְּדִינִית לעשות שפטים בִּמְרַצְּחֵי נפש ריכאַרדזאָן וּבְהוֹרְסֵי בית מושב צירי אנגליה, ובראותו כי שומע אין לו מאת המלך, הפחיד את המלך כי יוציא חרבו מתערה ויקדיש עליו מלחמה. אז השיב לו המלך אֲמָרִים כי גם הוא חפץ לעשות שפטים ברשעים ההם, אך אין ידו. משגת לעשות כן, יען כי הרשעים העריצים ההם חוסים בְּצֵל נְסִיךְ סאַנטזומאַ אשר דבר המלך ודתי מלכותו אינם נשמעים בארץ הנסיך בעת ההיא, אך לעומת זה נָטַל עליו המלך לשקול מְאַת אלף ועשרת אלפים ליטרא שטערלינג אל בית גנזי מלכות.

מלכות אנגליה. הַצִּיר האנגלי נָאוֹת בזה אל המלך ויאמן בדבָרו, אך בבוא יום הַשִּׁלּוּם והמלך לא הקים את דברו, צִוָּה הַצִּיר ההוא את האַדמירַאל האנגלי הנודע בשם קופער להרעיש את חומות עיר יעדרָא ברעש מלחמה וְלִירוֹת עליה בכדורי כלי תותח אם לא יְמַהֵר המלך לְשַׁלֵּם את כסף הענושים׃ אשר נָטַל עליו במשך שמונה ימים. אז נבהל המלך וְחֵיל אָחַז כל שָׂרֵי חֲצֵרוֹ, וימהרו ויביאו את פָּרָשַׁת הכסף אל יד הציר האנגלי. אך בכל זאת לא הונח להאייראפים היושבים ביאפאן ולא שָׁבוּ למנוחתם, כי הסגנים היושבים ראשונה במלכות הַטאַיְקוּם הודיעו להקָאנזולים האיירופים כי המיקאַדאָ, אשר בידו העוז והמשרה במשפטי הדת והאמונה, הוציא דבר מלכות מלפניו לגרש׃ את כל אנשי איירופא מיאפאן ולסגור עליהם את מבואות חֻפֵּי הים, והטאַיקום אף כי רוחו נאמנת את האיירופים בעלי בריתו, יָרֵא הוא להפיל את כל דברי המיקאַדאָ ארצה. יען כי כל הרוזנים והנסיכים עומדים לימינו וסומכים ידו, ועל כן אָכַף עליו ההכרח לְשַׁנּוֹת דברים רבים מדברי הברית אשר כרת עם האיירופים משנת תרי"ח 1858 והלאה ואשר הם לְמֹרַת רוח להמיקאַדאָ והנסיכים בעלי בריתו. והטאַיקום אשר ידע נאמנה כי אין לאֵל ידו לגרש כָּלִיל את האיירופים כחֵפֶץ המיקאַדאָ והנסיכים, דִּמָּה בנפשו כי יצלח לו למצער להגביל את משפטי החֵרוּת אשר לדרכי מסחרם ולהרחיקם מיעדראָ עיר המלוכה ובזה יסיר מעליו אף המיקאדא והנסיכים. אולם מלאכי מלכי איירופא ויועצי המסחור לא אבו ולא שמעו לדברי הטאיקום ולא נתנו אותו לנגוע בנחלת מסחור בני עַמָּם כִּמְלוֹא השערה ולהפיל מספר הברית צרור ארצה. אז הודיעה להם ממשלת יאַפאַן כי קָצֹר קצרה יד הטאַיקום להיות מָגֵן בעדם ומחסה עֹז מפני תנופת יד המיקאַדאָ והנסיכים, רק הם לבדם יֵחָלְצוּ חושים וימַלאו את ידי אנשי חילם, חֵיל הים והיבשה, לסוכך בחרבותיהם על אחיהם סוחרי איירופא המתגוררים בערי החוף לבל תְאֻנֶּה אליהם רעה בימים יָצֻרוּ. והנה אף כי הטאיקום וחכמי שריו ויועציו ידעו נאמנה כי אין בהם כֹּחַ לעמוד לפני רעם גבורות מלכי איירופא במלחמה, בכל זאת הִתְרָאה הטאַיקום לעיני המיקאַדאָ והרוזנים והנסיכים תומכי ידו כשומע בקולם ועושה רצונם, וישלח ביד אָגאַזאַפאַראַ־נאָ־קוירי מִשְׁנֵהוּ וּסְגָנוֹ הראשון להגיד להקָאנזולים האיירופים כי חֻפֵּי הים אשר נפתחו לפני סוחרי בני עַמָּם, יִסָּגרו עליהם מהיום ההוא ומעלה, כי דָבר אין לו עוד עם מלכי ארצות נכריות ועם סַחרם ומרכולתם. ואם אמנם כי רק מן השפה ולחוץ הוציא הטאַיקום את דְּבַר הפקודה ההיא ולא מלבו הוציא מִלִּים, גם לא הֵרִים ידו ורגלו להוציא את פקודתו לפעולת אדם, בכל זאת מהרו הרוזנים והנסיכים ויחלטוה ממנו, ואחדים מהם השתערו בסערת מלחמה על בני הנֵּכָר להֲדפם ולרָדפם ולגָרשם מן הארץ. בעשרים ושלשים

לחדש יולי שנת תרכ"ג 1863 ערכו היאפאנים מלחמה על אנית קיטור אמעריקאנית במֵצר הים המפריד בין אִי ניפאָן ובין אִי קיוזו, ויורו עליה כדורי כלי תותח משתי אניות מלחמה בפעם אחת עד כי שָׂמו בהאניה ההיא שַׁמּוֹת, ונשיא נאַגאַטאָ, אחד הנשיאים האבירים ביאפאן, התנפל בעשרים ותשעה לחדש יולי על אניה צרפתית במֵצר הים הנקוב בשם סימאָנאָזאַקי ויורידה במצולות ים עם כל קְהָלָהּ. גם על אניה האָלֹלאַנדית השתער הנשיא ההוא בסערת חֵמה וַיּוֹר עליה זִקים, חִצים ומות עד כי צללה כעופרת במים אדירים ורק שרידים יחידים שרדו מֵרֶדֶת שחת. אך אז התנשאו האיירופים כאריות וחָשפו את זרוע עֻזָּם לעיני היאפאנים ויפילו עליהם מְחִתָּה ובעותי מָוֶת עד כי נבהלו נחפזו ולא קמה בהם עוד רוח מפניהם. בתשעה עשר לחדש יוני כוננו שתי אניות מלחמה צרפתיות את כלי מַשְׁחֵתָם על עיר סימאָנאָזאַקי הבצורה ולא חדלו מהרעיש אותה עד רֶדֶת חומותיה החזקות ועד נְפֹל מגדלי עֻזה ומבצר משגב בַּחוּנֶיהָ וצריחיה ואת כל בתיה עֵרוּ המנַצחים עד היסוד בם, ובחמשה עשר לחדש אויגוסט הרעימו האנגלים בכלי תותחיהם על עיר קאַגאָזימאַ מקום מושב הנשיא מנוף זאטזומאַ וילכדוה ויבואו בשעריה בחצוצרות ובקול שופר, הנשיא לבש חרדות ויתרפס וירהב את האנגלים, יהם הכבידו אכפם עליו לעשות שפטים באנשים רשעים ההם אשר רָצְחו את ריכּאַרדזאָן והנשיא ההוא הסתירם בסתר כנפיו עד הימים ההם.

בעת ההיא נפקחו גם עיני המיקאַדאָ לראות כי כל גבורי יאפאן כְּאַיִן הם מול אנשי חֵיל איירופא מְלֻמדי מלחמה ונאזרים בגבורית רעם, וַיִּכָּנַע גם הוא בלבבו, כי פחד אֵילֵי גבורי איירופא נפל עליו ואימתם בְּעִתַתוּ, ויתחבר אל הטאיקום אחרי אשר התרחק ממנו ימים רבים, ושניהם קראו עצרה ויאספו אליהם את הרוזנים והנסיכים להמתיק יחד סוד ולהתיעץ איכה יעשו לְהִנָּצֵל מפני הרעה הגדולה הנשקפת עליהם מאנשי איירופא אשר נאחזו בארצם בחֹזק יד בחמשה עשר לחדש אקטאבער (1863) התאספו בעיר אָזאַקאָ ששים וחמשה רוזנים ונסיכים עם השרים הרודים על ידיהם וַיִּתְוַכְּחוּ ויריבו בחָזקה אֹדות בני הנכר: רבים מהם גזרו אֹמר לְהִלָּחֵם בם במלחמות תנופה ולגרשם מכל ערי יאפאן, אך רבים עוד מהם החליטו לכרות עמהם ברית שלום ולפתוח לפני מסחרם את כל שערי הארץ, כי אם יַקְשׁוּ עוד ערפם ויוסיפו להלחם בם, מרה תהיה באחרונה. המיקאַדאָ נטה אחרי הרבים החפֵצים בשלום בראותו כי הם צָדקו במשפטם והיטיבו את אשר דִבֵּרוּ, ויצו להשיב את ספר הפקודה אשר שלח להטאיקום לרעת האיירופים, והטאיקום שב להאיר פניו אל בני הנכר ולחַדש את ברית שלומו עמהם כקדם, גם גמר אֹמר לשלוח עוד הפעם מלאכי פניו

להצרות

להצרות מלכי איירופא ולבקש מידם כי יֵאותו לו לְשַׁנוֹת דברים אחדים מדברי ברית המסחור אשר בינו וביניהם ולהגביל את משפטי הדרור אשר נתן להאיירופים, כי היאפאנים מאיצים בו לעשות כדבר הזה והוא לא יכול להשיב את פניהם, ואם יתרצו המלכים אל השנוים ההם, אז יִוָסֵד שלום אמת בין היאפאנים ובין האיירופים. ובשנת תרכ"ד 1864 בחדש האביב הגיעו המלאכים ההם למחוז חֶפצם, אך מלכי צרפת ואנגליה לא הִטו אזנם אל דברי הטאיקום אשר ביד המלאכים ולא התרצו להפיל מדברי ספר הברית צרור ארץ, והמלאכים נלחצו לעשות את רצון המלכים האדירים ההם ולתת עוד עֹז לדברי הספר ההוא, גם להוסיף עוד עליו דברים אחדים לטובת האיירופים ומסחרם ביאַפאן, אף הבטיחו לממשלת צרפת לתת אל מַלאכה היושב בעיר יעדדאָ סך 140,000 שקלים בעד הנזק הגדול אשר עשו היאפאנים לסוחרי צרפת בהתנפלם עליהם בחרב בשנת תרכ"ג 1863 במֵצר ים סימאָנאָזאַקי. מהסך ההוא תְשַׁלֵם ממשלת יאַפאַן מאה אלף שקלים מאוצרה, וארבעים אלף יתן נשיא נאַגאַטא מבית אוצרו.

והנה בעוד אשר מלאכי יאפאן, מלאכי שלום, מתהלכים בחצרות מלכי איירופא לבקש מהם שלום, שֻׁנו פני הענינים הַמְדִינִים בארץ יאפאן לְרָעַת האיירופים היושבים בתוכה ומלחמה עזה נשקפה עליהם מירכתי הארץ ההיא. כי נְשִׂיא נאַגאַטאָ העזוז והגבור בכל נשיאי יאפאן הסרים למשמעת שני המלכים המולכים בה, התפרץ מפני שני המלכים ההם (הטאַיקום והמיקאַדאָ) בשָׁמעו כי עליו לשַׁלם ארבעים אלף שקלים מבית גנזיו אל האיירופים שׂנואי נפשו, וַיָשָׁב לארץ ממשלתו ויוציא דְבַר מלך שלטון מלפניו לגרש את כל בני הנֵכר מכל ערי ארץ יאפאן בחרב ובמלחמה, ואם לא יתנו לו שני המלכים המולכים בארץ את ידם לעזור לו במלחמה ההיא, יוציא הוא לבדו חרבו מתערה לְהִלָּחֵם בבני הנֵכר עד כי יגרשם מן הארץ. והטאיקום אשר ידע בנפשו כי אין לאל ידו לעשות שפטים בהנשיא ההוא אשר לְכֹחַ אמיץ הוא ממנו, לא נועז לדַבר אתו קשות ולהשיב ימינו מֵהָרַע להאיירופים, אך גם את האיירופים לא הֵנִיא מֵהָנִיף חרב על הנשיא ההוא. עד מהרה התחברו חֵיל צרפת, אנגליה והאָללאַנד ויהיו לאֲגֻדה אחת וַיְקַדְשׁוּ על הנשיא העז ההוא מלחמת תנופה. בחמישי לחדש סעפטעמבער (1864) הֵחלה המלחמה הכבדה ההיא, ובשמיני לחדש ההוא כָלָתָה, כי האיירופים הִכּוּ את צבאות הנשיא מכה נצחת וישיאו על כל אגפיו מָוֶת ושחת, עד כי נפל פחדם על הנשיא וּשְׂאֵתָם בְּעִתָּתוּ וַיִלָחֵץ הנשיא להכניע את ערפו ולבקש מאת המנַצחים הגבורים שלום בעד כל מחיר אשר ישיתו עליו, והם הֵטִילוּ עליו לפתוח את מְבוֹא ים סימאָנאָזאַקי לפני אניות סוחרי איירופא ולהרוס את המבצרים והצריחים אשר על מבוא ים

ההוא

ההוא, לשַׁלֵם להם כסף רב כפי מכסת הכסף אשר הוציאו במלחמה ההיא ולהקים את כל דברי ספר ברית המסחור אשר ביניהם ובין הטאיקום והמיקאַדאָ מבלי הַפִּיל מהם צרור ארץ כל הימים. והנשיא אשר ראה כי עִתּוֹתָיו בידי הגבורים ההם, נָטַל עליו לעשות את כל אשר הטילו עליו. והטאיקום הוסיף עוד להרחיב את גבול מסחר האירופים בארץ ממלכתו, בידעו נאמנה כי אם יעשה את רצונם וְיָרֵב להיטיב עמהם, יעשו גם הם את רצונו והיטיב ייטיבו עִמּוֹ לעזור לו להכניע את גְאוֹן הנשיאים אשר שלחו רסן מפניו ויעשו מלוכה איש איש בארץ פקודתו אשר הִפְקִיד אותם לְפַחוֹת וסגנים, ואז תהי אך לו המלוכה והוא לבדו יהי השליט בארץ, והאיירופים שִׁלמו לו טובה תחת טובה והִרבו להיטיב עִמּוֹ ככל אשר השיגה ידם, ונשיא נאַגאַטאָ התרפס וירהב אותם ויעש ככל אשר דרשו מאתו במחיר השלום אשר עשו לו. ומהיום ההוא והלאה הִפְקִיד הטאַיקום על אנשי חילו פקידי חַיִל צרפתים ואנגלים לְלַמְּדָם מלחמה על פי הליכות איירופא, גם התאמץ לעשות מסלות ברזל וטעלעגראַפים בארץ ממלכתו, להאיר אור הגאַז בערים הגדולות, ועוד דברים רבים כאלה הדרושים לְהָפִיץ ממלכתו ולטובת יושביה. גם המיקאַדאָ נלוה אז אל הטאיקום וַיַּתֵּר את ידו להוציא לאור את מערכי לבבו לטובת האיירופים ולפתות את שערי הארץ לפני מסחרם ככל אַוַּת נפשם. אך הנשיאים הָרֹדִים בארְצות אשר הָפקדו מטעם הטאַיקום לְמַלאות את מקומו, התיצבו לשִׂטנה בדרך אשר הטאיקום הולך בה ולא אָבוּ ולא שמעו לו לְהַגדיל את עֻזּוֹ ולְהַרחיב את גבול ממשלתו, גם מֵאֲנוּ לתת מָקום לסוחרי איירופא בארץ יאפאן, ובראותם כי הטאיקום הִרבה את מספר אנשי חילו פי שנים ושלשה מבתחלה וַיְלַמֵּד ידיהם לַקְּרָב ולמלחמה על פי פקידים ושרי חיָלים מבני איירופא, עשו גם הם כמעשהו וַיַּרְבּוּ את מספר אנשי חילם וַיְלַמְּדוּם מכסיסי מלחמה על פי שרי חַיִל איירופים, מלאו את בתי נשקיהם כלי נשק טובים ואת בתי אסמיהם בָּר וצדה, קנו מידי האנגלים אניות מלחמה וַאֲבַק שרפה וכל המחסורים אשר יחסרו להם ליום קְרָב ומלחמה. הצרפתים נִלְווּ אל הטאיקום ויעשו כל אשר בִקש מידם, והאנגלים נתנו ידם אל הנשיאים וכל חֶפצם הִשלימו לבל יגדל עֹז הצרפתים על עֻזָּם וישאו בר בבד בכל עניניהם הדרושים לְהָפִיץ מסחרם. בשנת תרכ"ו 1866 שׂר הַצִּיר האַנגלי סיר האַרי פאַרקעס והאַדמיראַל מיכל קינג את פני נְשִׂיא כאַטזומאַ ונשיא טאָטאָמי, והנשיאים ההם קִדמו פניהם בתרועה ויקבלום בכל אותות הכבוד והידידות. לפי דברי השרים האנגלים ההם ספונים נשיאי יאפאן בהיכלי עֹנֶג מלאים כל טוב וכל שכיות החמדה ומשכיות לבב כהיכלי המלכים האדירים אשר בארצות איירופא, גם מאכל שֻׁלְחָנם, מושב עבדיהם ומעמד

משרתיהם

משרתיהם לא נופלים מכל אשר תראינה עינינו בחצרות רוזני איירופא ונסיכיה הגדולים.

אולם גם אחרי אשר התחברו הטאיקום והמיקאדא ושלום אמת היה ביניהם, לא חדלו הנשיאים מעשות ככל אשר יש לאֵל ידם לְנַתֵּק את מוסרות הטאיקום מעליהם, והעז בכל הנשיאים ההם, הלא הוא נשיא נאַגאַטאָ, הֵרים יד בהטאיקום לעיני השמש עד כי התלקחה מלחמה עזה ביניהם. אך המלחמה ההיא לא התעודדה ימים רבים, כי הטאיקום מינאַ מאָטאָ, אשר מלך אז ביאַפּאַן משנת תרי״ח 1858, מֵת פתאֹם בשנת תרכ״ו 1866 בחדש סעפטעמבער, והמלחמה שָׁבָתָה. על כסא הקיסר ההוא עלה הקיסר כטאָטסבאַשי בן נְשִׂיא מדינת מיטאָ, איש חֲכַם לבב ואמיץ כֹּחַ גם יְשַׁר דרך ואוהב חסד, והוא קרא את המיקאַדאָ ואת הנשיאים לעיר קִיאָ לַמְתִּיק סוד ולהתיעץ על צפונות הממלכה. ומהיום ההוא והלאה ישבו האיירופים בטוחים ושאננים ביאפאן ומסחרם עלה מעלה מעלה. שרי יאפאן ופקידיה החלו ללמוד את הלשונות המתהלכות בארצות איירופא ומה גם את לשון אנגלית, והמיסיאָנערים הקאַטוֹלים והפראָטעסטאַנטים פתחו בתי ספר בערי החוף לְלַמֵד את בני הנעורים ילידי יאפאן לשונות איירופא והידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם, שביבי אור הדעת וההשכלה בקעו בכל מחשכי הארץ ההיא, והיאפאנים אשר יתרון הַכְשֵׁר דעת להם ללמודים ומדעים על כל שבטי אזיה המזרחית, פתחו אזניהם והקשיבו לבם לתבונה, ויש תקוה כי לא יארכו הימים וְיִהיו לאנשים משכילים ויודעי מדע עד כי יוכלו להתחרות את העמים הנאורים היושבים בצֵל החכמה בארצות איירופא..

והנה לא ארכו הימים אחרי התחברות שני הקיסרים ביאפאן, והקיסר המדיני, הלא הוא הטאַיקום, הודה משאתו וכסא מלכותו מִגַר לארץ, והקיסר הדתי, הלא הוא המיקאַדאָ, היה הקיסר האחד השליט לבדו ביאפאן ובידו הליכות המלוכה והליכות הדת יחד. הקיסר הזה היה אז צעיר עוד לימים, אך דעת זקנים נוספה בו, ובעלותו על כסא הודו להיות שורר לבדו ביאפאן דִבּר באזני שריו ועבדיו כדברים האלה: „כל עַמֵי הארץ הולכים קדימה לְנֹגַהּ ברק ההשכלה וחרשת המעשה, שָׁטוּ עברו רחבי תבל וְאָרחות יַמִים רחוקים להגדיל עוד מעשיהם ולהרחיב גבול ידיעותיהם, ורק אנחנו יושבים סְגוּרים על מסגר בחומות ארצנו ומַחזיקים במדותינו והנהגותינו אשר כבר אָבד עליהן כלח ולא לעזר ולא להועיל הן עוד לנו, וַנִהְיה לאחור ולא לפָנים, מבלי שׂוּם על לב כי יום אחד אשר נֵשב בחִבוק ידים יביא עלינו רעה מְאַת שָׁנים —. להעביר רעה גדולה כזאת מעל ארץ ממלכתנו, שַׂמְנוּ מְגַמַת פנינו, וכל ישענו וכל חפצנו יהיו רק להשכיל להיטיב לבני עַמֵנוּ, לתת להם משפטים ישרים

והקים

חֻקים צדיקים, ומעט מעט פָּתֹהַ נפתח את שערי ארצנו לפני בני איירופא עד כי הַסְּכֵּן יַסְכִּינוּ בני עַמֵּנו בדרכי חייהם ובכל ארחותיהם ושלום אמת יהיה בינינו וביניהם כל הימים —. כדברים האלה דִּבֵּר הקיסר באזני שריו ועבדיו, ודבריו לא שבו ריקם ויצליחו ויעשו פרי

היאפאנים עַלְזֵי לב הם ואוהבים שעשועי החיים, גם יֶהֱגוּ אחרי ידיעות דברי הימים וספורים המושכים את הלב. ספרי קריאה רבים מאד בכל רחבי ארץ יאַפַּאַן, וקוראים רבים ועצומים קופצים עליהם ויהגו בם. גם ספרי חכמה ומדע נמצאים בכל עיר ועיר, והם העתקות מספרי חכמי בני איירופא, מהם ספרי מחקרי ארץ ומשפטי העמים היושבים בה, ספרי חֻקּוֹת שמים ומשטרי צבאם (אַסטראָנאָמיע) תולדות הטבע (נאַטור וויססענשאַפטען), חכמת הרפואה וטכסיסי מלחמה ועוד ידיעות רבות ושונות. הספרים ההם נמכרים במחיר קטן מאד עד כי תשיג יד כל אדם לקנותם וישוטטו בהם עיני רבים ותרבה הדעת. תשוקת הקריאה בספרים נפרצה כה ביאפאן עד כי גם אנשי הצבא הצובאים על משמרותיהם יקראו ספרי קורות הימים וספורים שונים המוצאים חן בעיניהם, גם נְשֵׁי דַלַּת בני העם ונערותיהם וילדיהם שוקדים על ספרי הקריאה בכל עת מְצוֹא, גם ספרי בעלי אסֻפות (ענציקלאָפּאֶדיען) וספרים אדות הרשת המעשה ומלאכת מחשבת (קינסטע) ועוד ידיעות רבות כאלה פָּרצו בארץ הזאת במספר רב ועצום. בספרי אהָבים (ראָמאַנען) וספורי הַבַּדִים (מאֶרכֿען) אשר להיאַפּאַנים, שורר רוח הדמיון יותר מרוח השֵׂכל, כי הם עַזֵּי הדמיון ובעלי רֶגֶשׁ עז, ולפעמים יתנוסס בהם גם רוח המליצה והשיר. כל העם מִקָּצֶה יַטּוּ אזניהם לסִפּורי פלאות או ספורים אֲמִתִּים אשר יְסַפֵּר איש משכיל לפניהם. בעיר יעדדאָ הבירה ככלות בעלי העבודה את מלאכת עבודתם ואנשי המסחר את מעשה מסחרם לִפְנוֹת ערב, יתאספו אנשים ונשים, ילדים גם ילדות על חֻפֵּי האניות או בפתח עינים ופָרָשַׁת דרכים, ואיש אחד מבעלי המלאכה יעמוד על מגדל עץ וִיסַפֵּר באזניהם ספורים נעימים, וכל הקהל יַטּוּ אזנם ויקשיבו לבם אל כל הֶגֶה היוצא מפיהו. פעמים רבות יִשָּׁמַע גם קול שָׁרוֹת (זאֶנגערינען) בראשי הומיות או בחצרות בתי מָלון ובתי נתיבות גם ברחובות קריה. הַשָּׁרוֹת ההן תשוררנה שירי אהָבים (ראָמאַנען) ושירי עָם (פֿאָלקסלידער) בְּלִוְיַת הנֵבל וכנור ויתר כלי שיר. החגים והמועדים אשר להיאפאנים מלֵאים הם תשואות שמחה עם מְחוֹל משחקים, גם כהניהם (באָנצען) יעשו אז הִלולים ויעלזו בכל עֹז בהיכלי אלהיהם, כי השמחה והמחול הם חֻקים גדולים מחֻקי דתם ובהם יעבדו את אלהיהם. זולת החגים אשר יָחֹגּוּ בהיכלי אלהיהם, יש להם עוד חמשה חגים גדולים בכל שנה (גאָזעקים): החג הראשון הוא בראשית השנה, ואז ילכו לבַקר איש את רעהו בביתו

גם

גם ישלחו מָנוֹת ומתנות למיודעיהם וקרוביהם ואנשי בריתם. החג השני הוא בחדש השלישי בשלישי בו, ונקרא בשם חג הַצַּעֲצוּעִים (פּופּפּענפֿעסט), בו ישַׂמחו את נפשות הילדות והנערות הצעירות לימים במעשה צעצועים ובמגדנות וממתקים. אֵם הבנות תפאר את ביתה בענפי עֲצֵי הָדר ובפרחים ונצנים וביניהם תשים את מעשה הצעצועים (פּופּען) אשר נתנה לבנותיה ביום הִוָּלְדָן. הצעצועים ההם רֻבָּם צלמי דמות המיקאַדאָ והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות. המטעמים אשר יֵאָכלו ביום חג ההוא תעשינה הנערות הקטנות בעֶצם ידיהן וְתַצֵּגְנָה על השֻׁלחן לפני כל אנשי הבית. החג השלישי הוא בחדש החמישי בחמישי לחדש אשר יָחֹגּו אותו לשַׂמח את לבות הילדים והנערים הצעירים, והוא יִקָּרא בשם חג הדגלים, יען כי אז יעטרו את חוצות העיר בדגלים ורבים בעלי צבעים שונים, על מוטות עצי באַמבוס יפרשו נֵס, יתלו כדורים יפים משוחים בששר, יריעות בעלות שֹׁלל צבע רקמתים, כלי נשק וגליונים גדולים ועליהם תמונות אנשי חַיִל גבורי כֹחַ גם משלי חכמה ומוסר. השוָקים והרחובות תהומינה אז מאדם, והנערים ילבשו בגדיהם החמודות וישתקשקון בחרבותיהם אשר נתנו להם אבותיהם, גם ירימו נֵס וישמחו וירננו. החג הרביעי הוא בחדש השביעי בשביעי לחדש ויקרא בשם חג המנורות או העששיות (לאַמפען אדער לאַטערנען פֿעסט), הנערות והעלמות תשוטטנה אז בחוצות ותנופפנה מנורות או עששיות בקול רִנה ושמחה, ובמקומות רבים יֵלכו אז הגברים אל בתי הקברות וילינו בלילה ההוא על קברי אבותיהם ובני משפחתם. החג החמישי הוא ביום שלשה עשר, ארבעה עשר וחמשה עשר לחדש השביעי. ואז ינהרו היאפאנים להיכלי אלהיהם להתפלל שם בעד נפשות המתים, גם יאירו שם נרות ולפידים רבים לכבוד המתים, ואחרי כן יעשו הלולים ויתהוללו איש איש בַמַסוה על פניו, יש אשר יתחפשו במסוה רִגְעֵי ארץ ונדיבי עָם, ויש במסוה בהמה חיה ורמש האדמה, גם במסוה שעירים ושדים ויתר צַלְמֵי בלהות. זולת המשת הגים הגדולים והראשים ההם, יָחֹגּו היאַפאנים עוד חגים קטנים, הלא הם: בראשי חדשים; ובחמשה עשר יום לחדש מכל חדשי השנה, ברֶבע הראשון וברבע האחרון בכל הדש, בחדש האביב ובחדש הבציר אשר אז ישא אֹרך היום והלילה בד בבד. אך בימי החגים הקטנים האלה לא ישבתו ממלאכתם אשר הם עושים, רק ילכו בבקר לבתי התפלות גם יבַקרו את בתי נכבדי העם, ולפנות ערב ילכו איש איש וביתו להתעלס בבתי משתה. היאפאנים מאמינים בּאֵלִים שִׁבעה (זיבען גאָטטער) המשפיעים הצלחה ואשר ומשביעים לכל חי רָצוֹן, בידם לתת לבני האדם את משאלות לב האלה: אֹרך ימים, עשֶׁר ונכסים, להם חֹק (דאס טאָגליכֿע בראָד), לשמוח איש איש בחלקו (צופֿרידענהייט), הכשר דעת (טאַלענטע), תהלה ותפארת

(רוהם) , אהבה וחֵן . רק לעתים רחוקות יבחר לו בית אַב לחסות תחת כנפי כל שבעת האֵלים ההם יחד , כי בני דַלת העם יבחרו להם את האֵל הנותן להם חֹק לכל בשר , ובמלאת ספקו יקרא גם אֶל אֵל העשֶׁר והנכסים , הסוחרים בוחרים להם את שני אֵיִם ההם גם את האֵל אשר בידו לחונן את האדם כי ישמח בחֶלקו ואת האֵל אשר אֹרך ימים בִּימִינוֹ . הנכבד והנעלה באֵלים שבעה ההם הוא האֵל אשר יתן לאדם אֹרֶך ימים ושמו אשר יקראו לו היאפאנים הוא שְׁיוּ רָע. צלם דמות תבניתו הוא איש שֵׂיבה אשר זְקָנוֹ הלָבן יורד על חגורתו , מִצְחוֹ רָם ורחב ידים מרוב המחשבות והדֵעות האצורות בחֻבּו , מַהֲלָכו אַט ומעדנות , עמוק ברעיונות , בידו האחת מַטה הבריאה ובידו השנית ימרוט השערות הארוכות מִגַּבּוֹת עיניו . על יד ימינו יֵלך צְבִי לָבָן עתיק ימים ועל קרניו מונחים הספרים אשר יקרא בם האליל הזה . שְׁיוּ רָע הוא גם יושב וּמְלַמֵּד בינה לתלמידים רבים המַקשיבים לקולו , ועל אחד התלמידים ההם נָחה רוח מְלַמְּדוֹ , והוא מלא חכמה ודעת עד כי היאפאנים יחסרוהו מעט מִשְׁיוּ רָע — . זולת שבעה אֵלים ההם יתנו היאפאנים כָּבוֹד והוד גם לאליל נקבה הנקובה בשם בּ ע נ ט ע ן אשר היא מושלת בגֵאות הים וּבְשׂוֹא גליו , גם תפקח עיניה על הליכות הבית ועל שְׁלוֹם המשפחה ותשבית מדינים בין איש לרעהו ובין איש לאשתו . בהיכל אשר נבנה לכבודה היא יושבת על כסא כבוד , על ראשה כתר מלכות וסביב לה זהַר כעין זָהרי הקשת בענן , בימינה מַפְתֵּחַ ובשמאלה אבן חֵן . בהיכלים אחדים מהיכלי בעלי דת בודדאַ תֵּרָאֶה תבנית האלילה הזאת בשמנה ידים ובכל אחת מהן אותות שונות הרומזים על תכונותיה , ממעל לראשה דמות שלש להבות (פלאממען) ובכל להבה דמות ש ל ש ה פנינים (פערלען) . בתמונה הזאת היא מְלֶכֶת הארץ אשר בכל מוֹצָאֵי ערב וָבֹקֶר תַּזִּיל על פניה אגלי טללי אורות ותשפיע כל טוב לַדָּרִים עליה . האלילה הזאת המציאה לפי אמונת היאפאנים את החליל והעֻגב ועוד המצאות רבות כאלה . באלילי תהו כאלה יתהללו היאפאנים ויתהוללו , וזולת האלילים האלה יכבדו בני המון העם עוד אלילים תַּחתּים במספר רב .

אַפְרִיקָא .

ארצות אפריקא הנשענות על חֲפֵי ים התיכון , התנוססו לפָנים כאבני נֵזר על עפרות תבל , בתוכן מָצאה החכמה בַּיִת וחרשת המעשה קֵן לה , גם משפטי צדק וּמְשְׁטָרִים ישרים ישבו שם על גַּפֵּי מרומי קרת . זולת ארץ מצרים אשר אָצלה מֵהוד חכמתה על היְוָנים בעלי הַבְעֵר דעת והם עָבו ויפיצו שביבי אוֹרָהּ על הארצות הקרובות והרחוקות ועל אִיֵּי ים

רחוקים

רחוקים, זולת הארץ ההיא הנודעת למשגב ותהלתה מָלאה כל אפסי חלד, התנשאו באפריקא עוד שתי ערים גדולות וכבירות אשר שֵׂם להן על פני ארץ ותוצות ואשר פָּעלו בימי קדם פעולה עזה בסתר התבל ובכל מֶשלת ידים ובכל דְבַר חכמת בינה. הערים ההן הלא הן קַרְתַּגָה ואלכסנדריה אשר נבנו על חוף אפריקא הצפונית. קַרְתַּגָה עשתה לה שֵׁם עולם בסַחרה וְאֶתְנַנָהּ ובמלחמותיה הנוראות אשר נלחמה עם הרומאים אֵילֵי הגבורים וְרוֹדְדֵי כל העמים והלשונות תחתיהם, ואלכסנדריה הגדילה עוד שֵׁם תהלתה בעטותה אור הפילוסופיא כשלמה ובהוציאה תעלומות חכמה לאור, בהגדילה הליכות המסחור יתר הרבה עוד מִצוֹר וצידון בימי קדם ובהרחיבה גבול הרשת המעשה ומלאכת מחשבת כעיר אַטהען בימי שַׁלְוָתָהּ. באפריקא הצפונית הֻכְּתָה דת הנוצרית שרשיה בראשיתה, שם נוסדו תופשי הדת ההיא ויוסיפו לה עֹז ותעצומות, גם שם נפלגו לפלגות שונות בדֵעותיהם על שרשי הדת ההיא ואבני פִּנָּתָהּ. שם היו הנזירים הראשונים מבעלי דת הנוצרית אשר נזורו מתשואות קריה לשֶׁבת בדד ולהעמיק מחשבותיהם במֶחקרי הדת והאמונה, שם התאספו תמיד ראשי כהני הנוצרים להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונות דתם, ולפעמים באו יותר ממאה כהנים ראשים (בישאֶפֶּע) אל האספות ההן. גם שלשה חכמים גדולים מראשי חכמי הנוצרים וקדושיהם נולדו שם, הלא הם: אָריגינעס, אַטהאַנאַזיוס ואויגוסטינוס. וכל החכמות והידיעות הרָמות עם כל חרשת המעשה וסְחַר התבל סָפוּ תמו מן בלָהות בתגרת ידי הערביאים בעלי דת מחמד אשר יָרְשׁוּ בחרבם הקשה את הארצות הנאורות ההן, וזולת צִיוּנֵי מצרים העתיקים ושרידי מַצְּבוֹת עֻזָּם, עָרוּ עָרוּ את כל הדרי תפארת הארצות ההן עד כי גם עקבותיהם לא נודעו עוד, ומאז והלאה רובצת עליהן מאֵרת הבערות והסכלות וקללת האכזריות והעריצות, ונְגהוֹת אור ההשכלה האיירופית לא הגיעו ולא יגיהו את תֶּשְׁכָּתָן אף כי קרובות הן לאיירופא יתר הרבה מאמעריקא ואזיה המזרחית והדרומית אשר נֵאוֹרוּ מאור ההשכלה האיירופית. והנה תחת אשר על ארצות אפריקא ההן הופיעה ימים רבים נְהָרָה לפני בוא עליהן שׁוֹאַת הערביאים, הלכו יתר ארצות אפריקא חשֵׁכים גם אז כאשר לפני אלפי שָׁנִים, והבלי אלילים ופסילים מבהילים גם עריצות וְרָצַח שוררים שם בחֹזק יד טיטי עולם עד היום הזה. אפריקא הגדולה יותר משלש פעמים מכל ארצות איירופא, היא ארץ מולדת האנשים השחורים הנודעים בשם בני כושים, והיא נבדלת ובודדת ודָבר אין לה עם יתר הלקי התבל עד כי התולדה הנאמנה לא תדע מכל דברי ימֶיהָ ומסִבות תהפוכות מלכיה, כהניה וְעַמֶּיהָ הרבים והעצומים, ורק חֲפֶיהָ נודעו לה ועליהם תִּטֹּף מִלָּתָהּ. אפריקא הצפונית היא תחת ממשלת האיסלם (דת מחמד) זה יותר מאלף שנים, ובחוקת ידה ושבט עֶברתה

שָׁלְטָה שם שלטת בְּלִי־מְצָרִים ולא נָתנה לבני נֵכר מַהְלְכִים בגבול ממשלתה עד כי בימים האחרונים האלה הניפה צרפת חרב גבורתה עליה ותקח מידה את אַלגיריען והכניעה את גְאוֹן עֻזָּהּ באפריקא הצפונית; על חוף המזרחי והמערבי ישבו פאָרטוגיזים, אַנגלים, וצרפתים ויעשו שם מסחר וקנין, אך אין עיניהם ולבם כי אם על בצע כסף אשר יבצעו ממסחרם ולא להפיץ מַעינות חכמה בארץ ציה ומַאפליה ההיא; קרן אפריקא הדרומית היא כעת תחת ממשלת אנגליה והיא חָגרה בעוז מתניה להעביר גלולים ולהכרית אלילים מהעמים הפראים אזרחי הארץ ההיא מעולם וללַמדם דעת וארחות ישֶׁר. בעת החרשה הזאת התעוררו חכמי לב וכבירי כֹח בכל עַמֵי איירופא ויתנדבו להרים פעמיהם לאפריקא הפנימית להתחקות על שרשי מֶחקרי הארץ ותועפות הֲוָיָהּ ודרכי העמים העצומים היושבים בתוכה, אך הַתָּרִים היקרים ההם בכל עָמָלם וחֵרף נפשם לא הצליחו לְגַלות מצפוני אפריקא כי אם בחֵלק הששי מכל חלקיה הגדולים ורחבי ידים מאד. אך חכמי הדור הזה החוקרים לכל תכלית ומגַלים עמוקות מני חשך ולא יֵחַתּוּ מכל חַתְחַתִּים בדרך ומכל מוקשי מָוֶת, הם הם לא ינוחו ולא ישקטו עד אשר יאירו אור בהיר גם על יתר ארצות אפריקא הפנימית כאשר עשו כן כבר באמעריקא ובימים האחרונים האלה באוסטראַליען.

מַאַרָאָקָא.

הממלכה הגדולה הזאת אשר דת מחמד שוררת בה בכל תֹּקֶף, היתה מיום הִוָּסְדָהּ בודדת ונפרדת מיתר ממלכות תבל, והעמים היושבים בה מְשַׁמְּרִים הבלי שוא ומקנאים קנאה עזה כמות לדתם ואמונתם. מלכי איירופא נלחצו תמיד לְהָאִיץ בממלכה הפרועה הזאת ולהפחידה גם בְּאֵימַת מלחמה בגלל הָעֹשֶׁק והמרוצה אשר היא עֹשָׂה לסוחרי איירופא המתגוררים בתוכה לרגלי מסחרם, ורבות פעמים התחוללו מלחמות כבֵדות בגלל הדבר הזה. יותר מכֻּלם לָחמה ממלכת ספרד בממלכה ההיא, כי מימים קדמונים יָרשה ספרד נָפוֹת אחדות בגבול מאַרָאָקָא (קייטא, מעליללא, פענאָן, אַלהוּקעמאַס), והמאַראָקאַנים הֵרֵעוּ תמיד להספרדים היושבים בנפות ההן, וקיסרי מאראקא תחת הָשֵׁב את ידי עבדיהם מֵהָרַע וְחַבֵּל, הִתִּירוּ עוד ידיהם לעשות בבני נֵכר ההם כטוב בעיניהם. כי הקיסרים ההם אשר ידעו נאמנה איך יכבד על מלכי איירופא להתנפל בגבול ארצם בחרב ומלחמה, לא שָׂמוּ לבם אל מלכי איירופא ואל הִתְרַגְּזָם אליהם והנופת ידם. הן אמנם כי בימים האחרונים האלה השתערו הצרפתים מאַלגיריען (בשנת תר"ד 1844) על מאַרָאָקָא וַיַּרְאוּ לה נַחַת זְרֹעָם ורעב

גבורתם

גבורתם, אך שלטון מַאראָקאָ ידע מאד כי לא לאֹרך ימים יש לְאֵל ידי הצרפתים לעמ ד בקשרי מלחמה בארצו או לקרוע נוֹף אחד ממנה להרחיב בו את גבול אלגיריען. עם האנגלים אשר עֹז בידם לירות בכלי תותחיהם על חֲפֵי מאַראָקאָ ולהשבית את מסחר הים, כרת השלטון ברית שלום (בשנת תרי״ז 1857) ויבוא אִתָּם במָסורת המסחור לטובת סוחרי בני עַמּוֹ ולהגדיל עוד את מסחרם בַּיָם מבראשונה. אך מפני הספרדים לא יָרֵא שלטון מאראקא, ויאמן כי לא יאֻנה לו כל און אם יתן את עבדיו לצרור את שונאיהם ההם אשר התקוממו לפָנים על דת מחמד ועל המחזיקים בה. והנה בשנת תרי״ט 1859 התפרצו המַאראָקאַנים הפראים בני שבט הקאַבִּילִי (קאַבילען) בנָפות הספרדים אשר במַאראָקאָ ויעשו שם שַׁמּוֹת, והשודדים העריצים הנקובים בשם ריכפיראַנטים התנפלו אז על אניות סוחרי ספרד וישללו שללם ואת נפש בעליהם רָצחו. ממלכת ספרד התאוננה על הַשֹּׂד והרֶצח ההוא ודָרשה מאת שלטון מאראקא לעשות שפטים בשודדים ומרצחים ההם, אך שומע לא היה לה מאת השלטון ודבריה שבו ריקם. אז הוציאה ספרד דְבַר מלכות מלפניה כי אם יַקשה עוד השלטון את לבבו ולא יעשה משפט, תצא בחרב לקראתו וְתַקְדִישׁ עליו מלחמת תנופה. אך השלטון לא שעה גם אל הדבר הזה ולא עשה שפטים באנשי דמים ההם אשר הגירו את סוחרי ספרד על ידי חרב, ואז ערכה ספרד את צְבְאוֹת חֵילה למלחמה, וגם שלטון מאראקא הֵכִין הַכֹּל ליום קְרָב וְלָחֶם. ממלכת ספרד אָזרה זִיקות עֹז בלבות אנשי המלחמה באָמרה כי מלחמת דת הנוצרית היא עם בעלי דת מחמד צוררי הנוצרים מעולם וּמְחָרְפֵי עקבות משיחם, וגם השלטון הִשמיע לכל בני עַמּוֹ כי מלחמת דתו הוא נלחם עם הספרדים אשר רדפו את בעלי דת מחמד בחרב ודם ואש ויחרימום וישמידום מספרד חבל נחלתם לפָנים. הספרדים שמחו וישישו לקראת נשק אחרי אשר זה ימים כבירים לא מצאו תואֲנָה להוכיח את רוח גבורתם על מרומי שדה מלחמה, ומה גם בעשות מלחמה בבעלי דת מחמד אשר אֵיבַת עולם להם עליהם. בראש צבאות הספרדים עמד אחד מראשי שָׂרֵי הצבא אשר התנוסס בְּתֹר גבור משכיל ואיש מלחמות בימים ההם, הלא הוא השר לעאָפאָלד די ד אַ נ נ ע ל, ואיזבל מַלְכַּת ספרד הִתִּירָה ידו לעשות במלחמה ההיא ככל הטוב והישר בעיניו, מִדַעתה כי חָכָם לבב ואמיץ כֹּחַ הוא ואין עֲרוֹך אליו בכל שרי החילים בארץ מלכותה. והנה בראשית ימי המלחמה מצאו את הספרדים תלאות עצומות מאד, כי מולאיי־אַבּאַס אֲחִי קיסר מאראקא ושר צְבָאוֹ השהית בהם המונים המונים, אניותיהם הנושאות בָּר ולחם וכל המחסורים אשר יחסרו להם לא יכלו לָגֶשֶׁת אליהם מתגרת יד הסערות העזות המתחוללות עליהן, חליים רעים, ומה גם החאָלירע, פָּרצו בתוך מחניהם ויורידו רבים ועצומים לבאר שחת.

הן

הן אלה ויעוד רבות כאלה מצאו אז את הספרדים עד כי כמעט אמרו נואש ויחליטו לשוב אחור ולחכות בעיר קייטא עד יעבר זעם. אך בין כה וכה עברה רוח צח וַתְּטַהֵר פני שחקים, הסערות יָדַלּוּ והמטר לא נִתַּךְ עוד ארצה, והאניות הטעונות לחם וצֵדה תָּרו אל החוף להשביע את אנשי החיל לחם, גם המחלות העזות הִרְפּוּ ידיהן מצבא הספרדים. ואז צָלְחָה הרוח על השר ד׳ דאָננעל וַיִּסַּע את אַנְפֵּי צבאותיו למלחמה, וברביעי לחדש פֶעברואַר (תר״כ 1860) נפגשו עם חֵיל מאַראָקאָ הרבים והעצומים מהם הנשגבים במבצרי עיר טעטואַן ונפלגים לשתי פלגות, האחת תחת פקודת מולאיי־אבאס אָחִי הקיסר, והשנית תחת פקודת מולאיי־אַהמעד אָחִיו הצעיר. בסופה ובשׂערה השתערו הספרדים על המאַראָקאַנים ובמלחמת תנופה נלחמו בם, ואחרי כֹּבֶד מלחמה וזְוָעָה נוראה התגברו הספרדים וישימו במחנה אנשי מלחמתם שַׁמּוֹת וְהֶרֶג רָב עד כי נסו בשבעה דרכים ויפוצו לכל רוח, והספרדים שללו שלל רַב מאד: דגלים וכלי תותח, אסָמים מלאים בָּר ואֹהלים טובים עם כל טוב, ויושבי טעטואַן אשר חָלוּ ורגזו מפני רעם גבורות הספרדים, פתחו לפניהם את שערי העיר והספרדים באו לתוכה בקול שופר ותרועת נצחון (בששי לחדש פֶעברואַר). אך בכל זאת לא תמה עוד המלחמה והחרב לא שָׁבָה עוד אל תערה. כי אף אם התרַפֵּס מולאיי־אבאס לבַקש שָׁלוֹם מאת הספרדים במחיר אשר ישיתו עליו, לא יָצא השלום לאור. יען כי שר צבא הספרדים דָרש מיד מולאיי־אבאס להסגיר את עיר טעטואַן ביד ממלכת ספרד להיות תחת ידה כל הימים, ולַדבר הזה לא נֵאוֹת מולאיי־אבאס, כי העיר ההיא קדושה היא בעיני המאַראָקאַנים וחלילה להם לִתְתָּהּ ביד הנוצרים אשר כטמאים הם בעיניהם, ובכן התחדשה המלחמה כבראשונה, ובשלשה ועשרים לחדש מאֶרץ יצאו הספרדים חוצין לערוך מלחמה על עיר טאַנגער ויתנגשו באנשי מלחמתם בנחל גואַלדאַראַ ומלחמת עֶברה וזעם התלקחה ביניהם. הספרדים הצליחו גם במלחמה הזאת ויפילו בקרב מחנה אויביהם שלשת אלפים איש וניסום ויפיצום כקש לִפְנֵי רוח. שני ימים אחרי המגפה שָׁאַל מולאיי־אבאס מִשַּׂר צְבָא הספרדים להשבית המלחמה ימים אחדים וישאַלתו לא שָׁבָה ריקם, ובששה ועשרים לחדש אפריל נועדו שר צבא כפרד ושר צבא מאראקא יחד ויכרתו ברית שלום על פי הדברים האלה: קיסר מאראקא יתן להספרדים נוף גדול ורחב ידים על יד עיר קייטא לְהִשָּׂגֵב יַשְׁם מפני הקאַבילים השודדים לבל יתנפלו עליהם בַּחֲמַס ידיהם, לתת כברת ארץ רבה על חוף הים להספרדים לכונן שם מְקוֹם נאמן לאניותיהם גם לבנות שם מבצרים למחסה ולמסתור מפני כל אורב ואויב, ציר ממלכת ספרד יֵשֵׁב תמיד בעיר פֶעץ לְהָגֵן בעד בני ארצו וְעַמוֹ היושבים בארץ מאראקא, ועשרים מִלְּיאָן פיאַסטער יתן קיסר מאראקא לבית אוצר ספרד

בעד

בעד ההוצאות אשר הוציאה על המלחמה ההיא, ועד אשר ישלם כסף ענושים ההוא יצבאו צבאות הספרדים בעיר טעטואַן. על פי הדברים האלה כּרת ברית שלום בין ספרד ובין מאראקא, והשלום ההוא יתעודד עד היום הזה. בשנת 1866 בתשעה עשר יום לחדש נאוועמבער נבנה בעיר טעטואַן בית תפלה לנוצרים קאַטולים, והוא הראשון על אדמת מאראקא, והקאַטולים עשו את חֲנֻכַּת הבית הזה ברוב כָּבוֹד ותפארת לעיני כל בעלי דת מחמד צוררי הנוצרים ושונאי דתם, ולא נועזו לפצות פה ולהראות אותות משטמה נגד החוגגים, שנואי נפשם, כי נפל פחדם עליהם, ויטמנו קִנאתם ושִׂנאתם בְּחֻבָּם.

אַלגיר.

משנת תק"צ 1830 והלאה באה אלגיר תחת ממשלת צרפת אחרי מלחמות עצומות ותלאות נוראות. כי העמים העזים הנקובים בשם בעדואינים וקאַבילים התיצבו בעבי גבי מגנם נגד הצרפתים וילחמו בם בגבורה ובחֵמה שפוכה מאד כיד העריצות וקנאת הדת העזה עליהם. כשש עשרה שנה היו ידי הצרפתים מלאות מלחמה באַלגיר, ובכל אֹמֶץ לבם ועוז ידם וטכסיסי מלחמתם וכלי נשקם הטובים לא יכלו להכניע תחתיהם את העמים היושבים בארץ ההיא, ומה גם מעת אשר התיצב בראשם איש גבור חיל ומלֻמד מלחמה העשוי לבלי חַת ויהי עליהם לְשַׂר צָבָא ונְגִיד מלחמה ובכל אשר פנה הרשיע. הגבור ההוא נודע למשגב בשם עבד־על־קדר, נולד בשנת תקס"ז 1807 במחוז מאַסקאַרא (בנוף אשר יִקָּרֵא כעת בשם אָראַן), והוא חֹטֶר מגזע כּהנים בעלי דת מחמד אשר יתיחשו למשפחת הכליפים הפאַטימים. בעת אשר לכדו הצרפתים את אלגיר, בָּחרו הערביאים בעלי ארץ אלגיר באביהו להיות עליהם לשר צְבָא מלחמה, אך הוא מָסַר אחרי ימים לא כבירים את מִשְׂרָתוֹ אל בְּנוֹ בְּיָדעו כי יתר שאת לו עליו ויתר עָז. עבד־על־קדר היה אבן נגף וצור מכשול להצרפתים כאשר היה הגבור העריץ יוגורטהאַ לפָנים להרומאים. הוא היה ערום ובעל תחבולות ומזמות עמוקות, לבו כלב האריה וידו נאדרת בגבורת רעם, מְרוֹם ונכבד בעיני בני עַמּוֹ ככהן ונביא, גם ידע את תולדות ארץ אלגיר וכל מוצאיה ומבואיה ומִסְתָּרֶיהָ אשר נעלמו מעיני הצרפתים בני נֵכר הארץ, ועל כן לא יכלו הצרפתים לעמוד לפניו שנים רבות גם אחרי אשר הרבו את מספר אנשי חילם ויעצימום עד מאה אלף וחמשת אלפים איש יודעי מלחמה, ואף אם בשנה אחת נִגַּף במלחמה וכל אגפיו ספו תמו מן בלהות, הנה בשנה השניה יצא נסע שֵׁנִית לקראת הצרפתים בְּעַם כבד וצָבא רב יתר הרבה מבתחלה,

כי

כי כעשב הארץ צָצוּ אנשי חַיל לרגליו, ובכל מקום אשר נשא נֵס נהרו המונים המונים אחריו ויתנדבו לחָרף נפשם על מרומי שְׂדֵה קָטֶל. משנת תקצ״ד 1834 עד שנת תקצ״ז 1837 התחוללו מלחמות רבות בינו ובין צִבאות צרפת, והצרפתים נִגפו פְּעָמִים במערכה לפני עבד־על־קדר, אך לְעֻמַת זאת לכדו הצרפתים את מַאַסקאַרא עיר הבירה בארץ ממשלת עבד־על־קדר וישרפוה באש, ולאחרונה הצליח ביד הגענעראל ביוזאַן לכרות ברית שלום עם עבד־על־קדר בשלשים לחדש מאַיי (תקצ״ז 1837), ועל פי הברית ההיא נֵאוֹת עבד־על־קדר לתת את הממשלה העליונה באלגיר ביד הצרפתים ועל פיהם ישקו כל הענינים הגדולים במשפטי המדינה. אך בעת אשר שָׂמוּ הצרפתים פניהם אל נְפַת קאָנסטאַנטינע אשר בקדמת אלגיר וילכדו את עיר הראשה אשר בתוכה בסערת מלחמה ואת יתר הערים הביאו מעט מעט תחת ידם, במֶשך העת ההיא הכניע עבד־על־קדר את שבטי הערביאים היושבים בפאת דרומית לארץ ממשלתו עד המִדבר ויאסוף אליו אנשי חַיל במִספר רב ועצום במאד מאד, וימצא תנואות על הצרפתים וישיא עליהם עָוֺן אשמה כי פָרצו ביד חמושה בגבול ארץ ממשלת ידו אשר לא כדת, ויחדש את ימי המלחמה כקדם. בסערת חֵמה התנפל על אנשי איירופא היושבים בערי הפרזות וַיַשֵּׁם את נויהם ויחלק את שדותיהם לאנשי חילו, בבקעת מעטידשאַ חָנוּ ארבעים אלף ערביאים ויפשטו בכל הארץ עד שערי עיר אלגיר, ואנשי חֵיל צרפת לא מצאו ידיהם ולא יכלו עֲמוֹד לפני עבד־על־קדר ולפני רבבות גבוריו העריצים, עד כי כמעט אמרו נוֹאָשׁ לכל נצחונותיהם בארץ אלגיר — . ואז (בשנת תר״א 1841) הוּרם הגענעראל ביוזאַן מטעם ממשלת צרפת לְנָגִיד ומצוּה על כל צבאות החיל הצובאים באפריקא, גם הפקידה הממשלה את הגענעראל האביר לאַמאָריסיער ועוד שרי חֲיָלִים גבורי חַיל לעזור לו בכל מלחמותיו, וכֻלם יחד התאזרו עֹז ויטו ידיהם על עבד־על־קדר וַיַכּוּהוּ מַכּוֹת גדולות ונאמנות, וילכדו את כל מבצריו ויהרסו את עריו גם את מַאַסקאַרא הבירה הבקיעו אליהם, והקאַבילים וכל עוזריו ואגפיו בראותם כי נָשתה גבורתו ונִגדעה זְרֹעו עזבוהו ויפוצו לכל רוח, ויד הצרפתים היתה רוממה עד כי נכנעו כל יושבי אלגיר תחת ידיהם ועבד־על־קדר נלחץ לנום מנוסת חרב, ויבוא בגפו אל גבול מַאראָקא, ותהי לו נפשו לשלל. אולם עבד־על־קדר לא התרפה ביום צרה וַיְחַבֵּל תחבולות רבות ושונות, ויאסוף אליו אנשי חיל משבטי הערביאים אשר קנאת דתם ושנאתם להנוצרים כאש עצורה בעצמותיהם, וַיְקַדֵּשׁ עוד הפעם מלחמה על הצרפתים, ושבטי הקאבילים בגדו בהצרפתים והֵפרו בריתם אתם ויתחברו אל עבד־על־קדר להִלָּחם בהצרפתים כבראשונה. אפס כי אחרי מלחמות רבות נִגף עוד הפעם לפני הצרפתים וַיִלָּחֵץ לנוס עוד הפעם אל ממלכת מאראקא ויסת את שלטון

מאראקא

מאראקא ואת עַם הארץ להקדיש מלחמת הדת על הצרפתים. זְעוּמֵי נפשם אשר לָבשוּ אכזריות כְּמַדָם וירעצו וירוצצו בתגרת ידם את בעלי דת מהמר אנשי מלחמתם באַלגיר. ובאמת עשו הצרפתים מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ ושפטים רעים ונוראים לשבטי הבעדואינים והקאבילים ויתר שבטי הערביאים אזרחי אלגיר אשר מֵאֲנוּ לְהִכָּנַע תחת ידם. הלא מודעת זאת בכל הארץ את אשר עשה אז שר החיל הנודע בשם פעליסיי (אשר בימים הבאים עלה על גֹרם מַעלת מאַרשאל, ובמלחמת קרים למעלת הערצאָג ממאַלאַקאָוו), כי הוא רדף אז בחרב מלֵאה דָם אחרי שבט אחד משבטי הערביאים, והם נסו מפניו וַיִסָתְרוּ עם נשיהם ובניהם ובנותיהם וטפם ועם צאנם ובקרם במערה אחת גדולה ורחבת ידים ולא אָבוּ לצאת משם ולהתרפס תחת רגלי הצרפתים, ואז צוה פעליסיי לאנשי חילו לָשׂוּם על פתח המערה ענפי עצים יבשים הרבה מאד ולהַצית אש בתוכם, וכרגע התלקחה שלהבת נוראה ויתאבכו גאות עשן בכל פִּנות המערה, וכל האנשים ונשיהם ובניהם ובנותיהם וטפם וכל היקום אשר ברגליהם מֵתוּ מות איום ונורא ויהיו לשרֵפה מאכולת אש ולמַחנק נפש בעבי ענני העשן והקיטור הלוהט (בשנת תר״ה 1845). שָׁמעה איירופא את האכזריות והשערוריות אשר הצרפתים עושים באלגיר וַתִּנְאַץ וַתְּדַבֵּר קָשׁוֹת את האנשים ההם המתאמרים כי מהם תצא תורת חסד וּדְבַר הציוויליזאַציאָן לכל העמים, וגם מליצי צרפת אשר בכבודה יתימרו ועל כל פשעיה יכַסו באהבה וידידות, גם הם לא מצאו ידיהם להצדיק את עלילות הצרפתים ההן, ורק המאַרשאל הזקן סולט אשר מעודו לא יָדַע רַחֵם ולא חָשַׁב אנוש, רק הוא נתן צדק למעשה הצרפתים באלגיר, ויגזור אֹמר כי הֵיטיבו את אשר עשו. אולם אף כי הֶעמיקו שִׁחֵתוּ הצרפתים באלגיר וכל מעגליהם ירעפון דָם ויצא רֶצַח לרגלם, בכל זאת שָׂמַח לבם ויגל כבודם בראותם כי על ידי מְחִתַּת המָות וּבִעוּתֵי שחת אשר הֵטִילוּ על אנשי מלחמתם הגיעו למחוז חֶפצם בהצותם את אלגיר, כי לאחרונה עזבו שבטי הערביאים את עבד־על־קדר נשיאם וקדושם ושר צבאם, ויפוצו מעליו, כי נפל פחד הצרפתים עליהם, וַיֵחַתּוּ מגבורת עריצים כאלה הנוראים מהררי טרף וַיִכָּנְעוּ תחת ידיהם להיות להם נפשם לשלל, גם עבד־על־קדר אמר לתת לַשְּׁבִי עֻזּוֹ ביד הצרפתים אם אך תבטיחהו ממשלת צרפת לְתִתּוֹ עֲזוֹב את אלגיר וְלָרֶדֶת מצרימה. והנה מלך הצרפתים „עם הַגָאוֹר" לא הֵקִים את ההבטָחה אשר הבטיח בְּנוֹ יורש העצר לעבד־על־קדר לתת אותו ללכת מצרימה, אך הוציא דְבַר מלכות מלפניו להביא את עבד־על־קדר ובני משפחתו וכל הַנִּלְוִים אליו, אל ארץ צרפת, וְשָׁם שָׂם על האיש הנפלא והאומלל הזה משמר כבעל שבוי חרב במלחמה, וימים רבים נִצְמַת עבד־על־קדר בבית משמרתו עד אשר התנשא לואי נאפאלעאן וַיֵשֶׁב על כֵּס

דודו

דורו הקיסר בצרפת, כי הקיסר המשכיל הזה נשא את ראש עבד־על־קדר וְאָצַל לו כָּבוֹד והדר, תהלה ותפארת, וישלחהו בהדרת מלך לבורזא העיר אשר באזיה הקטנה וארֻחתו ארֻחת תמיד נתן לו כיד הקיסר.

יורעי בינה לעתים היטיבו לראות את המטרה אשר הציבה לה ממשלת צרפת בהביאה את אלגיר תחת ידה, כי בזאת תשים בים התיכון ידה, צִיֶּיהָ האדירים יתנו פחדם בלבות אנשי מַצְּתֶיהָ, ואניות סוחריה תֵּלַכְנָה מחיל אל חיל וְתַגְבֵּרְנָה את המסחר הצרפתי ביתר שאת עוד. גם קִוּוּ הצרפתים כי בשָׁפְכם את רוח ממשלתם על נָפוֹת אלגיר יהיו דבריהם נשמעים בארצות הקדם (אָריענט) כדבר מלך שלטון ובעת אשר תֵּהָרֵס ממלכת תוגרמה — אשר שתי קצותיה היו לְמִסֹּס נֹסֵס ותוכה נחר — ואדמתה בחבל תחֻלק בין מלכי איירופא, אז תקח גם היא (צרפת) חֶלקה —. ומעת אשר לכד נאפאלעאן הראשון את ארץ מצרים, לא הסבה ממשלת צרפת את עיניה ממנה, וכל הימים עינה צופיה לעת מצוא אשר תהי לאל ידה לְסַפֵּחַ אותה אל ארץ ממשלתה, ואז בְּחַבְּרָהּ את אלגיר ומצרים ועוד ארצות אחרות אל ארץ צרפת, אז תְּיַסֵּד ממלכה גדולה, אדירה וכבירה אשר תוכל להתחרות את ארץ הודו המזרחית אשר תחת ממשלת אנגליה —.

אחרי אשר לכדו הצרפתים את אלגיר, שָׂמוּ פניהם להכניע תחת ידם גם את נָפוֹת ההרים אשר יושביהם הם צאצאי הערביאים ולא יסורו אל משמעת מלך ממלכי האדמה, הלא הם השבטים הנקובים בשם קאַבילים. כי הצרפתים החליטו לכבוש את כל חבל הארץ אשר בין מאַראָקא ובין טונים, ויבקשו וימצאו תנואות על הקאבילים ויקראו עליהם מלחמה, והגענעראל גובערנער הָרֹדֶה באלגיר מטעם ממשלת צרפת, הלא הוא המאַרשאַל ראַנדאָן, התיצב בראש צבאות הצרפתים, ויאסוף אליו גם את מחנות הגענעראל מאַקמאַהאָן והגענעראלים יוסף ורענאוילט, ויצא למלחמה על הקאבילים, ואחרי מלחמות כבדות הצליח חֶפצו בידו לְרַד לפניו את השבטים בעלי מלחמה ההם ולהַכביד עליהם אַכְפּוֹ לָסִיר אל משמעת צרפת ולהיות לה למס עובד, גם לפתוח שערי מבצריהם לפני אנשי הַמַּצָּב אשר תציב שם ממשלת צרפת למשמר וּלְעֵרָבוֹן לבל ימרדו בה בימים יָצְרוּ (חדש מאַיי עד חדש יולי שנת תרי״ז 1857). אך אם בְמַערכה בִשְׂדֵה לָחֶם הִגדילו הצרפתים לעשות כגבורים מנַצחים, לא עשו ידיהם תושיה כְּתֹם המלחמה לרומם את קרן עבודת האדמה ולהוציא מֶגֶד תבואות שמש ומגד פרי העץ בארץ אַלגיר הגדולה והרחבה הטובה וְהַפּוֹרִיָּה. הצרפתים בכל הארצות אשר ירשו בחרבם הקשה ביתר חֶלקי התבל זולת איירופא, הוכיחו מאז לעיני כל כי יתר שאת להם ללכוד ארָצות מאשר לשמור אותן, ויתר עֹז להם בהליכות מלחמה מֵעֲשׂוֹת קָלאָניות בנפות ההן אשר

לכדו

לבדו בחרבם ובקשתם. בעזוז ידם ובעים רוח גבורתם פרצו לפָנים בארצות הודו מזרחית ובאמעריקא הצפונית ויאמרו לתקוע שם יתד במקום נאמן, אך רפתה ידם להֵאָחז בארצות ההן לארך ימים בתגרת ידי האנגלים אשר נצבו לפניהם לשטנה ובהיותם רחוקים מאד מארצם ולא יכלו להביא אליהם אנשי חיל חדשים לעמוד לימִינָם. לא כן בארץ אלגיר, כי שם לא התנגפו רגליהם על אבני נגף כאלה, לא פגעו בהם האיירופים ההולכים למרחקי ארץ לרשת משכנות לא להם, גם היתה לאֵל ידם להביא אליהם אנשי חיל חדשים בבל עת וזמן, כי טילון עיר צרפת היא נֹכַח חוף אפריקא, ודרך שם יכלו להביא תמיד אליהם צָבָא רָב. אך בכל זאת לא עשו ידיהם תושיה באלגיר, לא הרחיבו את גבולות עבודת האדמה ולא הוציאו אֹכֶל למכביר מן הארץ הטובה וְהַפֹּרִיָה ההיא כפי אשר תוכל תֵת כֹּחָהּ לעובדיה בידים חרוצות, המסחור הלך בעצלתים, חרשת המעשה לא הֵרימה קַרנה בכבוד, שבר האדם לא נהיה וכל מִשלח יָד לא הֶעשיר את בעליו. שלשים שנה חלפו הלכו להן מיום אשר הביאו הצרפתים את אלגיר תחת ממשלתם ולא נֶאחזו בארץ הגדולה ורחבת ידים הזאת רק כמאתים אלף איש (זולת אנשי הצבא), וגם מהם לא היו בעלי שדות ועובדי אדמה רק מְתֵי מעט וְרֻבָּם היו סוחרים ורוכלים אשר רק לסחור את הארץ באו ולא לָשֶׁבֶת בה תמיד ואשר אין עיניהם ולבם כי אם לינוק מִטוּב הארץ ולא להעניק אותה מטובם, ובמלאת סִפקם והפיקו זממם שָׁבוּ איש איש לארצו ולמולדתו, וכן עשו כל הימים. הצרפתי אזרח רענן וּמִתְעָרֶה הוא בארץ מולדתו ולא יניד רגלו ללכת אל ארץ אחרת רק בחזקת היד או בתקותו למצוא שם מוֹצָא לכסף ולשעשועי החיים תאוַת נפשו, על כן לא נָהרו מארץ צרפת לאלגיר המונים המונים כי אם אנשים מעטים אשר צוֹק עתותיהם הציקם לָנוע על ארץ אחרת למצוא שם חַיַת ידם, והממשלה לא התאמצה למשוך בני ארצות אחרות בחבלי אדם אל ארץ אלגיר להֵאָחז בה ולעבוד את אדמתה. תכונת הממשלה באלגיר היתה תמיד תכונת מושלים מְנַצְחִים בארץ מְנֻצָּחָה אשר כל מגמת פניהם רק לְהָגֵן עליה לבל יבוא צר ואויב בשעריה. שרי הצבא ופקידי החילים שלטו בה שלטת ככל אַוַת נפשם, הם היו השופטים והמוכיחים בכל דברי הריבות אשר בין איש ובין רעהו, בידם היו כל עתותי המדינה וכל משפטי יושביה, וירדו בחָזקה בְעַם הארץ ואפילו חִתִּית על אִכָּרֶיהָ וְחוֹרֶיהָ, על סוחריה ואזרחיה כבעת קְרָב ומלחמה. וממשלה כזאת לא תצלח להניב חֵיל האזרחים, לא תוכל להרים קרן עבודת האדמה ולהפריח המסחור וחרשת המעשה. הארץ הטובה הזאת לא יכלה לכלכל את יושביה מתנובות שדותיה ולשאת משא ההוצאות מתבואות אוצרותיה הספונים בתוכה, כי לא השכילו יושביה לחפור אחריהם ולהוציאם לאורה. הקיסר נאפאלעאן השלישי חשב מחשבות לתקן את המְעֻות וְלָשׂוּם

מִשְׁטָרִים טובים וישרים בארץ פרועה ולא־סדרים ההיא, וַיָּקֶם סְגַן מיוחד באַלגיר ותחת ידו הִפְקִיד שרים רבים חכמי לב וַיְמַלֵּא ידם לְשַׁנּוֹת לטוב את ארחות הממשלה, ובראשם הֵקִים את הפרינץ נאפאלעאן בן דודו אשר כבר אִוְּתָה נפשו להשכיל להיטיב את יושבי אלגיר (כ״ב יולי תרי״ח 1858). הסגן החדש אשר הקים הקיסר באלגיר שָׂם מִשְׁטָרוֹ על הליכות המדינה, על חֻקֵּי הארץ ומשפטיה, על ארחות הדת והאמונה ועל בתי הספר ובתי המִדרש לבני הנעורים. בשלשה עשר לחדש אויגוסט (תרי״ח 1858 יצא דבר הקיסר נאפאלעאן השלישי לבל ישתרר עוד גענעראלגובֿערנער באלגיר כאשר בתהלה, ועל מקומו יבוא נָגִיד ומצַוה (אָבערבעפֿעהלסהאַבער) אשר ישים עיניו ולבו על חֵיל היבשה וחיל הים ועל כל משפטי ארץ אלגיר. המאַרשאַל ראַנדאָן, אשר שלט באלגיר בְּתֹר גענעראַלגובֿערנער עזב את מִשְׂרָתוֹ, והגענעראל מאַקמאַהאָן הִתְעַלָּה לנגיד ומצוה באלגיר, ושלטון שרי הצבא אָפֵס משם מהיום ההוא ומעלה. גם זולת אלה נעשו עוד הרשות ונצורות בארץ ההיא לטובת יושביה על פי הקיסר נאפאלעאן השלישי ומועצותיו העמוקות בענינים גדולים כאלה.

החדשות ההן בממשלת אלגיר, הֵביאו רב טוב ליושבי הארץ, אך ימיהן לא נמשכו, כי הקיסר נאפאלעאן בהצותו את איטליה, קרא להפרינץ נאפאלעאן ראש המיניסטעריום ואת מאַקמאַהאָן הנגיד והמצַוה באלגיר, לעמוד בראש צבאותיו באיטליה להיות נגידי המלחמה, ובצאתם מאלגיר יצאו ממנה גם הסדרים הישרים אשר שָׂמוּ בתוכה. אולם גם אחרי צאתם מאלגיר עם בחירי גבורי צרפת אנשי המצב לְהִלָּחֵם באיטליה, לא נועזו שבטי הקאבילים ויתר שבטי הערביאים להתפרץ מפני הצרפתים ארוניהם, וכל מֶשֶׁךְ יְמֵי מלחמת איטליה, נָחָה שקטה ארץ אלגיר, ורק אחרי תֹם המלחמה ההיא והצרפתים יצאו מתוכה כגבורים מנַצחים, רק אז התנפלו שבטים אחדים מארץ מאראקא בגבול אלגיר וְנִלְווּ אליהם המונים משבטי הקאבילים ויתר שבטי הערביאים ילידי אלגיר וַיַּרְגִּיזוּ את הצרפתים ויתגרו בם מלחמה בשטף אף ואכזריות חמה. על השבטים העזים ההם יצא השר מאַרטימפריי אשר הֻקַם לְנְגִיד חֵיל הים והיבשה תחת מאַקמאַהאָן וַיֵּט ידו עליהם וַיַּכֵּם מַכָּה נצחת, והארץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה. בשנת תר״כ 1860 בעשתי עשר יום לחדש דעצעמבער השיב הקיסר נאפאלעאן את הממשלה הראשונה באַלגיר, ויתן את מִשְׂרַת הַסְּגַן המיוחד אשר הֵקִים באלגיר אל יד סְגַן המלחמה כאשר היה בתחלה, ואת פקודת הנָגיד והמצַוה נתן ביד המאַרשאַל פעליסייע אשר הוּרַם כבר לתֹר מעלת הערצאָג ממאַלאַקאָוו, וישימהו לשליט באלגיר בְּתֹר גענעראַלגובֿערנער כאשר היה כן לפָנים, ובכן באו שֵׁנִית כל משפטי ממשלת

אלגיר

אלגיר בידי שָׂרֵי הצבא ופקידי החיָלים — . אמנם הקיסר נאפאלעאן פָּקַח אז עיניו על הליכות אלגיר לְהַשכילה לְהֵיטיבה ולהרים קַרנה בכבוד, על פיהו נָהרו הצרפתים מערי המדינות לשֶׁבת באלגיר וּלְהֵאָחֵז בה, ועל פיהו הֵיטַב מַצַב עבודת האדמה וארחות המסחור ותרשת המעשה ובתי הסֵפר באַלגיר. בשנת תרכ״ד 1864 באחרית ימי הד״ש מאֶרץ מרדו הערביאים היושבים בְּקְצֵה המִדבר מִנֶגב לנָפת קאָנסטאַנטינאַ, וישאו אל הצרפתים חרב ומלחמה עזה התלקחה ביניהם. ובעֵת ההיא מֵת פעליסייע, והגענעראל כאַרטיםפריי לקה את מִשְׂרָתוֹ עד אשר יקים הקיסר שליט אחר תחת פעליסייע, ויתגור בעוז מתניו לְרַדֹּת לפניו את המתקוממים ולא השיב ידו עד אשר הכניע אותם וישיבם לָסור אל משמעת צרפת כבתחלה. ואחרי כן הֵקִים הקיסר את המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, ההערצאָג ממאַגענטא, למעלת גענעראלגובערנער באלגיר. ובשנת תרכ״ה 1865 הֵרִים הקיסר פעמיו לאלגיר וישכון בתוכה ששה שבועות, ובכל מִדְרַךְ כף רגלו הֵרִיעוּ הערביאים לקראתו תרועת מלך ויתנו לו הוד והֶדר מלכות. במֶשך ימי שִׁבתו באלגיר הָדְרָה עֵינוֹ התַדה בכל מִסְתְּרֵי הליכות אלגיר לתקן כל מְעֻוּת ולהרים כל מכשול וְהֶפְצוֹ בידו הצליח. ואף כי גם אחרי כן הרימו שבטים אחדים מהערביאים יד בממשלת צרפת וינופפו עליה חרב, ושבטים אחדים מבני מאראקא נספחו עליהם ויהיו זְרֹעָם במלחמותיהם אשר הם לוחמים, לא ארכו הימים והצרפתים הפיצו אותם לכל רוח והמנוחה שָׁבָה אל כַּנָהּ כבראשונה.

מכל הדברים הטובים והמועילים אשר עשתה ממשלת צרפת באלגיר, יתר שאת לבתי הספר אשר פָּתחה לפני בני הנעורים לְלַמְּדָם ראשית למודים והידיעות הנחוצות לכל אדם באשר הוא אדם. בבתי ספר ההם לקחו גם בני שבטי הערביאים לֶקַח טוב, וכיד כִּשְׁרוֹן הדעת הטובה עליהם גדלו והצליחו ויעשו פרי. מהבתים ההם יצאו שביבי אור ההשכלה במַחשבי נאות הערביאים בני דַלת העם וההשְׂכִּים, ומעט מעט נרפאה משובתם ושנאתם העזה לְעַמֵּי אירופא ולכל ארחות חייהם. אפס כי עוד נשארו שבטים רבים מהערביאים אשר עָצְמוּ את עיניהם מראות באור הדעת ויתנו בתוף סוררת להשכלת הצרפתים, וממשטמתם הָלכה הָלוֹךְ וּגָבוֹר על בני הנֵכר ההם אשר בהֱזקתם ירשו את אלגיר, ויערימו תמיד סוד לְהָצֵר להם ולגרשם מן הארץ. ובשנת תרכ״ט 1869 התגודדו בני שבט אולאַד־סידי־שייך היושבים בקצה מדבר זאהאַראַ אשר על יד אַלגיר, וברבבותיהם השתערו על אלגיר ויחנו בנחלי הבתות ובסעיפי הסלעים, בראשי ההרים ועִמקי הגאיות, וזרועם השופה וחרבם שלופה על הצרפתים, והצרפתים התאמצו בכל מאמצי כֹּחַ לעצור בעד מרוצת עַזֵי נפש ההם לבל יבואו בתוך ארץ אלגיר פנימה ויסיתו את השבטים הנכנעים כבר לפניהם להתפרץ מפניהם

ולהתחבר

ולהתחבר עמהם במלחמה , ופְקִיד חֵיל צרפת השר סאֶנני יצא לקראתם ביד חזקה ורוח גבורה ויכם מכה נַחלה מאד ושאריתם נָסו ויפוצו וישובו למקומם . בשנת תר״ל — תרל״א 1871,1870 בהיות מהומת ה׳ בארץ צרפת ומבחר גבוריה חַתּוּ וַיֻּכַּתּוּ ויפלו חללים לפי חרב אשכנז , בִּשְׁנוֹת רעה ושלטון המָות ההן התאמצה ממשלת צרפת באלגיר להסתיר מעיני שבטי הערביאים יושבי אלגיר את המַגֵּפוֹת הנוראות אשר נִגפו הצרפתים בכל מלחמותיהם לפני אויביהם , אך בכל זאת נודע הדבר להאַלגירים , וישמחו בלבם ויחזו נָקם במנַצחיהם וְרֹדְדֵי ארצם , וַיְצַפּוּ לעת מְצוֹא אשר תמצא ידם למחוץ פעמיהם בדמי אנשי חֶרמם וְעַם עֶברתם . ממשלת הקיסר נאפאלעאן לא הוציאה את אנשי הצבא הצובאים באלגיר אף כי נחוצים הם לה מאד למלחמתה הגדולה , כי יָראה פן יתפרצו האלגירים ויתר שבטי הערביאים מפניה בְּסור פחד אנשי הצבא מעל פניהם . בחדש נאוועמבער 1870 שלחו נשיאים אחדים משבטי הערביאים באלגיר ספר גלוי למלך פרוסיא ויתאוננו מאד על עריצות הצרפתים והלחץ אשר הם לוחצים אותם בתגרת ידם הקשה , וַיְחַלּוּ את פניו להמיל עליהם ולהוציאם מֵעַבְדוּת צרפת לחֵרות . וכבוא השמועה כי הקיסר נאפאלעאן נתן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ ביד מלך פרוסיא , התגעשו הערביאים מרוב שמחה ובמקומות אחדים באלגיר התקוממו ברוח בער וברוח משחית על הצרפתים ארוניהם הקשים , ומיום ליום נהרו המונים המונים ויתנו ידם אל המתקוממים , וברבבותיהם עָלוּ על הכפרים והחצרים אשר להצרפתים וישללו שללם ויעקרו את עֲצֵי מַטָּעָם ואת כל נטעי נַעמניהם שָׂמוּ לשממה , וגם התנפלו על גדודי חֵיל צרפת בערים הקטנות וַיְגָרוּם על ידי חרב . והצרפתים אשר ידעו נאמנה כי אם תעז יד הערביאים הפראים עליהם לא יחמלו ביום נָקם וְנִבּוּם אֵם על בנים ואת עולליהם ינפצו על הסלע , חָגרו כל מאמצי כֹחָם וַיֵּחָלְצוּ חוּשִׁים וילחמו כאנשים נוֹאָשִׁים אם לחיים אם למות . בראשית המלחמה הורידו לטבח את כל שבויי חרב הנופלים בידם כאשר עשו גם הערביאים לשבויי חרבם , אך לאחרונה הֶחיו את השבוים וַיְנַהלום בלחם ובכל המחסורים אשר יֶחסרו להם . והערביאים אשר זה דרכם לשטוף במלחמה בראשיתה כשטף מים כבירים באין מַעצור ואחרי כן תרפינה פתאֹם ידיהם , לא יכלו עֲמוֹד לפני הצרפתים מלֻמדי מלחמה המכלכלים מעשיהם בהַשׂכל ודעת , ובמֶשך ימי חדש יוני תרל״א 1871 הֻכּוּ בכל מלחמותיהם וחלליהם היו כדֹמן על פני האדמה , נשיאים רבים מנשיאי הַמַּטּוֹת הִתְרַפְּסוּ וַיִּכָּנעוּ לפני הצרפתים , ורבים נסו המדברה או התחבאו בגיא הרים ובמְחִלּוֹת עפר . מהעת ההיא והלאה לא הוסיפו עוד הערביאים יושבי אלגיר וסביבותיה להרים יד בהצרפתים מושליהם , ולפי רְאוֹת עינינו יהיו הצרפתים במוחים ושאננים מפחד קֶשֶׁר וָמֶרֶד בארץ ההיא גם בימים יֻצָרוּ אם אך ייטיבו משפטי הממשלה בתוכה , ויש

תקוה

תקוה כי המסחור ירום ונשא בחִפֵּי אלגיר באופן נעלה מאד . כי מיום אשר התנערה מצרים מֵעָפָר כְּנַעֲנָהּ ואניות סוהריה עוברות וְשָׁבוֹת בים התיכון כבימי קדם , מיום אשר סְחַר טריעסט ומארסייליע הֵרִימוּ שנית קַרְנָן בכבוד , מיום אשר התכוננה ממלכת יון ותְעָלַת זועץ לרומם את הליכות המסחור על בָּמֳתֵי ההצלחה , מיום ההוא יָהֵל אור חָדָשׁ גם על אלגיר , כי היא טַבּוּר המסחור בין עַמֵּי איירופא הנאורים ובין העמים הרבים והעצומים היושבים באפריקא התיכונה , גם זְרֹעָהּ משלה על אָרחות המסחור וארחות הסוחרים דרך המִדבר , וישגלה תוחלת ותקוה כי חֻפֶּיהָ הטובים ישובו להיות סְחַר גוים כאשר היו בימי עולם ושָׁנִים קדמוניות .

טוּנִים .

המדינה הזאת הסָרה אל משמעת שלטון תוגרמה , נודעה לפָנים , כמו אלגיר , בשֵׁם „מדינת שודדי יָם“ , כי יושביה עָברו ארחות יַמִּים לשלול שלל ולָבֹז בז , אך איש לא זָכר כי חֻפֵּי יַמָּהּ טובים מאד להגדיל את סְחַר הים ולהאדירו , אדמתה שְׁמֵנָה ופֹרִיָּה במאד מאד להַחיות עַם רָב והאקלים נחמד ונעים ואין עֲרוֹך אליו ביתר ארצות אפריקא . יושבי המדינה הזאת הִפִּילוּ חִתִּיתָם על כל יורדי הים באניות סוחר , ועוד בשנת תקע"ה 1815 בחדש אָקטאָבער התנפלו שודדי יָם ההם על עיר ס"ט אנטיוכיא אשר על חוף אִי סרדיניה וישללו שללה ואת יושביה לקחו בשביה ויביאום לטונים למכור אותם לעבדים כמשפטם כל הימים . לָשׂוּם קֵץ לעלילות שֹׁד ההן התעוררו האַנגלים בשנת תקע"ח 1818 ויעלו על טונים בסערת מלחמה ולא הִרפו ממנה עד אשר בִּערו הרעה ההיא מִקִּרבה , ושודדי יָם עוד אינם . והצרפתים עשו כן גם הם באלגיר אחרי לָכְדָם אותה בחרבם הגדולה , ויבערו אחרי שודדי הים אשר בתוכה עד תֻּמָּם . כל הבא בימים האלה בשערי טונים ועיניו תראינה כי מַרבית יושביה יעבדו את האדמה , ישלחו במסחר וקנין ידיהם וישקדו על כל מלאכת עבודה , לא יוכל לדַמות בנפשו כי לפני שָׁנים לא כבירות רָבצו שודדים עריצים בתוכה אשר בבֹקר אכלו עד ולערב חָלקו שלל . טונים תסור עד היום אל משמעת השלטון אשר בקאָנסטאַנטינאָפעל , תשַׁלם מכסת כסף מס ותרומות השדה אל השלטון ההוא , ולפעמים ידרוש השלטון מידה להרים אנשי חַיִל מתוכה ללחום את מלחמותיו , כאשר עשה כן בימי מלחמת קְרִים . אולם רק למַראה עינים ולא לאמונה היא סרה למשמעתו , כי מושל הארץ הזאת הנָקוב בשם בֵּיי (Bey) לא ישמע בקול השלטון התוגרמי רק בעת אשר לא יְאֻנֶּה כל נֵזק לו ולארץ ממשלתו , ובעת אשר אנגליה וצרפת לא תעמודנה לשִׂטְנָה אל

פקודתו

פקודתו, אך בכל עת אשר יראה כי רעה נשקפת עליו אם יעשה את מצותו, או שתי הממלכות הגדולות ההן תעמודנה מנגד להמצוה ההיא, אז יעבור הבֵיי את מצות השלטון וישלך את דבריו ארצה. כי שתי הממלכות ההן, גבירות סְחַר הים, תתערבנה בכל הליכות הממשלה בטונים ודבריהן נשמעים יתר הרבה מדברי השלטון התוגרמי. גם איטליא, עסטרייך ורוסיא תשימינה מִשְׁטָרָן בְּמִשְׁטְרֵי ממשלת הארץ הזאת ובכל אופניה. צרפתים ואנגלים יתחרו תמיד ולְאֹם מִלְאֹם יתאמץ לְהָסֵב לו לבדו את המִשרה העליונה בטונים ולהיות דבריו נשמעים בתוכה כדבר מלך שלטון, אך עוד לא גָברה יד האחד על מִשנהו.

לפָנים לקחו מושלי טונים חֵלק גדול מהשלל הרב אשר רָכשו שודדי הים בַּחָמָס ידיהם, גם רוב מלכי איירופא הֶעלו להם מס מִדֵי שנה בשנה לבל ירגיזו את אניות סוחריהם העוברות ארחות ים, והשלל והמסים ההם היו דַיָם לכלכל בכסף מָלֵא את הוצאות המדינה ואת הוצאות היכליהם הרבות והעצומות. אך מעת אשר נִשבתו שודדי הים וְחָדַל המס אשר הֶעלו מלכי איירופא, אָזלת יד שליטי טונים ומַעינות ישועתם דָללו וחָרבו, על כן נִלחצו להַטות לבם אל עֲצַת הקאָנזולים האיירופים אשר יָעצו אותם לעשות תְקוּנִים (רעפָאָרמען) בהליכות הממשלה ולברוא חדָשות בחֻקי המדינה ולמצוא על פיהן מוֹצָא לכסף בישרת לבב ולהיטיב גם את מַצב העם היושב בטונים. אפס כי העמים המַחזיקים בדת מחמד שונאים הם כל חָדש וכל תִקוּן טוב וישר סִלון מַמְאִיר הוא בעיניהם ורק אחרי עָמָל רב יצלח חֵפֶץ כל מלך רב ושליט לָכֹל לְתִקוּנִים ישרים מְסִלוֹת ללבב המַחמדים. והנה אחרי מות סִידי אַחמד שליט טונים וסידי מאָהאַמעד בְּנוֹ יָשַב על כסאו אחריו ונלחץ לְשַנּות את מְחִיר שִקלי הזהב בארץ ממשלתו לטובת אוצר המדינה, הֵעִיר עליו חֲמַת קַנָאֵי המחמדים ויתלוננו תלונה עזה על החדָשה הזאת אשר נֶעשתה בארץ. ובידעם כי מאת הנוצרים היושבים בטונים היתה שוּמָה, הֵעירו הקנאים העזים ההם את רוח המון העם לעשות בהם נקמות, אך הפראים ההם מיראָתם את הנוצרים לא נועזו להתנפל עליהם ויתגוללו ויתנפלו על היהודים האומללים וַיְרַצְחוּ בהם אנשים רבים וַיָשֹׁסוּ את בתיהם (בשנת תרי"ז 1857). אך הקאנזולים האיירופים הֵאִיצוּ בהשליט החָדש ההוא לעשות שפטים בעדת המרַצחים ההם אשר שָפכו דְמֵי היהודים הנקיים ולתת חֻקים טובים ומשפטי צדק בארץ ממשלתו אשר על פיהם לא יָזִיד איש לשפוך דמי אדם עוד, ואשר יעבור את המצוה הזאת, גם דָמוֹ יִשָפֵך לעיני השמש, וכל העם יראו כי יש שופטים בארץ ולא יוסיפו עוד לערוץ אנוש מן הארץ, על פיהם יהי לִסְחַר כל העמים מַהְלְכִים בטונים מבלי כל מַפריע, כל איש ואיש יֵלֵך בשֵם דתו ואמונתו בלי מַכלים דָבָר, ועוד תקונים רבים כאלה, אשר נלחץ השליט לעשותם

למצער

לַמְּצָעֵר לְמַרְאֵה עַיִן לְהָפִיק רָצוֹן מֵאֵת איירופא . בשנת 1859 בעשרים ושנים לחדש סעפטעמבער מֵת השליט סידי מָאהאַמעד ועל כסאו ישב מעהמעד צַדיק וכל יושבי הארץ נתנו ידם תחתיו , אך הַכָּרַת פני השליט הזה עָנתה בו כי בחלה נפשו בכל התקונים אשר נעשו בארץ ממשלתו בימי אָחִיו על פי הקאנזולים האיירופים , ובכל זאת אָכַף עליו רוח הזמן לְהִשָּׁבַע לעיני כל פִּנות העם ולעיני הקאָנזולים וצירי מלכי איירופא לשמור ולעשות את התקונים ההם , וגם כל שרי ממשלתו נשבעו כן (בחדש אפריל תרכ״א 1861) . אפס כי לא ארכו ימי המנוחה בטונים , ומהומות חדשות התחוללו בתוכה , כי בשנת תרכ״ד 1864 התפרצו הבעדואינים מפני אדוניהם השליט בטונים , ועד מהרה התפשט הפרץ ההוא בכל רחבי הארץ . כי השליט ההוא הִכביד ידו על עַם הארץ והעמים עליהם מִסִּים כְּבֵדִים מִנְּשׂוֹא , הממאַמעלוקים והסריסים אשר בהיכלו רכשו להם רכוש גדול וַיְמַלְאוּ אמתחותיהם כסף מִשֹּׁד אזרחי הארץ , ויתנו חִתִּיתָם על האכרים והסוחרים ובעלי המלאכה עד כי עלה עשן באפם ויתחברו אל גדודי הבעדואינים בעלי הפרצים . בראש הפריצים ההם התיצב עַלִי־בן־גדאַהוּם נְגִיד קעף ומספר אנשיו היה יותר מעשרים אלף איש שולפי חרב , ובהֶזקתו לָכַד את ערי קעף־קאַדגיאַ , קאַיירוואַן ועוד ערים רבות . בְּהִוָּדַע השערוריה ההיא באיירופא , שלחו מלכי צרפת , אנגליה ואיטליה אניות מלחמה על חֻפֵּי טונים להיות מחסה ומסתור לבני ארצם היושבים בטונים לבל יְאֻנֶּה כל אָוֶן להם ולמסחרם . גם שלטון תוגרמה שלח צָבָא רָב מאנשי חֵילוֹ לְהָגֵן על טונים החוסה תחת צֵל ממשלתו ולהצילה מרעתה . ואנשי חֵיל השליט בטונים אמרו לתת ידם אל המורדים אם לא יְמַהֵר השליט להשבית את התקונים החדשים אשר נעשו בארץ ולהסיר את המסים הכבדים אשר העמים על עַם הארץ ולשלוט רק על פי משפטי הקאָראַן כאשר עשו השליטים הראשונים שלומי אמוני דת מחמד . והשליט אשר ראה כי כלתה אליו הרעה , עשה כדבר אנשי החיל וַיַּפֵּל את כל התקונים החדשים ארצה וַיְמַעֵט את המסים ואת כסף הַגֻּלְגֹּלֶת וַיִּבְטַח ללכת בחֻקֵּי הקאָראַן ככל אבותיו . והפריצים לא התרצו אליו גם בזה וישתערו על עיר מלכותו ללכדה בהיות לאֵל ידם לעשות כן לולי יָראו מפני אניות מלכי איירופא וְחֵיל שלטון תוגרמה , ואחרי אשר שפכו דמים לרוב ושללו שלל רָב , נִלְהֲצוּ להשיב חרבם אל תערה וּלְהִכָּנַע תחת יד השליט כבתחלה . אך השליט שָׁפַט את ראשי מְסִבֵּי המֶרֶד במשפט מות ואת הערים אשר עזרו להמורדים עָנַשׁ בְּעֹנֶשׁ כסף וליתר המתפרצים סָלַח ולא שָׁלַח ידו אליהם . אפס כי על היהודים האובדים בטונים עָבְרָה אז כּוֹס וחייהם לשאול הגיעו . כי אחרי אשר נחה שקטה הארץ וכל בני איירופא היושבים בטונים ישבו שלֵוים ושקטים מפחד המורדים ההם , התנפלו הבעדואים בחרב מלֵאה דָם על היהודים המתגוררים בְּאִי גערבאַ , הקרוב

הקרוב לחוף טונים ויעשו בהם הֶרֶג רָב, אנשים ונשים וטף הורידו כַּבָּרִים לטבח, שָׁסוּ, שללו, שדדו וַיָּבֹזוּ ויעשו נאצות נמרצות ושערוריות אכזריות חמשה ימים רצופים, ועברו ורמסו וטרפו ואין מציל (אָקטאָבער תרכ״ד 1864).
בשנת תרכ״ו 1866 נִסוּ הבעדואינים להרים עוד הפעם את נֵס המֶרד בטונים, אך עד מהרה נִשבה נגידם ושר צבאם וישובו לְהִכָּנַע תחת יד השליט ולא יספו להתפרץ עוד מפניו. מאז והלאה שָׁבוּ משפטי המדינה בטונים לאיתנם הראשון, ואם כי לפעמים התאמצו הצרפתים והאנגלים להיטיב את מצב הממשלה בהיות דבריהם נשמעים בהיכל השליט, ובאמת עשו טובות אחדות בארץ, אך לְעֻמַת זה הִרבו לפעמים גם לְהָרַע בהנהגות הממשלה הטוניסית, כי בהיות עיני העמים ההם צָרוֹת איש ברעהו וכל אחד מהם מִתְחָרָה לָשׂוּם רק מִשְׁטָרוֹ בארץ ההיא ולהדיח את מְשַׁנֵהוּ משאֵתו, על כן יַהֲרוס האחד את הטוב אשר יאמר השני לעשות, והשליט אשר לא יוכל לַמְרוֹת את פי אחד משני העמים ההם, לא ישמע לשניהם יחד ויבחר ללכת בדרך אשר הלכו השליטים הראשונים אשר היו לפָנָיו —.

טריפּאָלי

המדינה הזאת גדולה היא ורחבת ידים יותר מטונים, אך יושביה מעטים הם מיושביה, וגם היא שלחה ידה בעשק וחמס כטונים, ואורחיה העריצים עברו ארחות יַמִים לשלול שלל וְלָבֹז בז, ועוד משנת תקע״ח 1818 עד שנת תקפ״ב 1822 שדדו שודדי יָם ההם ארבעים וארבע אניות סוחר מסוחרי הנוצרים. אולם מעת אשר לכדו הצרפתים את אלגיר וישביתו את שודדי הים מתוכה, חדלו גם יושבי טריפאלי משלוח עוד ידם באניות סוחר, וְכָלָה שֹׁד ואפס הַמֵץ בכל ארחות יַמִים. טריפּאָלי תעלה מס דְבַר שנה בשנה לשלטון תוגרמה ולעתים רחוקות תשלח גם אנשי חַיִל לעזור להשלטון בעת קְרָב ומלחמה, אך בלעדי זאת דָבָר אין להשלטון בכל הליכות הממשלה במדינה הזאת. בשנת 1856 הוּמַת נשיא הערביאים הנודע בשם גוממאַ אשר התאמץ בחֹזק יד ובכבד מלחמה להוציא את טריפּאָלי מתחת יד השלטון התוגרמי, ומאז והלאה שָׁבָה טריפּאָלי למנוחתה. ממשלת צרפת תשים מִשְׁטָרָהּ בהיכל המושל ודבריה נשמעים בכל דברי המדינה. בשנת 1867 הֻקַם השר עַלִי ריצאַ לְפֶחָה בטריפּאָלי, ואף כי לָמַד אל דרכי האיירופים ובאֲשֶׁרִם אָחזה רגלו ויהי איש משכיל ויודע מדע, בכל זאת היה אביר לב, אוהב בצע מעשקות ורודף שלמונים וַיִּפְשֹׁט עוֹר יושבי הארץ ויאכל שאֵרם ובשרם כל ימי היותו פֶחָה, ולבל יפקוד עליו השלטון חרון אפו, חִלָּה תמיד בְּמִנחה את פניו וַיְעַוֵר עיניו בְּשֹׁחַד וַיַטֵהוּ בְּרֶב כֹּפֶר

עד

עד כי התעלם מכל רֹעַ מעלליו ומן החמס אשר בכפו ויתנהו לערוץ את ארץ ממשלתו . הן אמנם כי בשנת תר"ל 1870 הדיח אותו השלטון משאתו ויתן את ממשלתו לרעהו הטוב ממנו , אך לא בגלל רשעתו וכֹבד עונו עשה כן כי אם להָפיק בזה את רְצון ממלכת פרוסיא . כי בעת ההיא שלח מלך פרוסיא ביד הדר' נאַכטיגאַל תְּשׁוּרה אל שלטון מדינת באָרנו באפריקא הפנימית , וביסמאַרק ראש הסגנים בממלכת פרוסיא שָׁאַל מאת הפֶּחה עלי ריצאַ לתת להנוסע המהֻלל ההוא מכתבי תעודה אל הנשיאים הערביאים המושלים בארצות אשר יעבור הנוסע ההוא בתוכן לבל יאֻנה אליו אָוֶן בדרך מַסָעוֹ , אך הפֶּחה העריץ לא אבה ולא שָׁעָה אל שאֵלת השר ביסמאַרק וַיָעַט בהדר' נאכטיגאַל , ועל כן התאונן ביסמאַרק באזני שלטון תוגרמה , והשלטון אשר חפץ למצוא חן בעיני מלך פרוסיא הנאדר בגבורת רעשובנֵצח והוד , הִדִּיחַ את עַלִי ריצא ממשמרת פקודתו . כי נצחון מלך פרוסיא על קיסר עסטרייך בשנת תרכ"ו 1866 ויתר הרבה עוד נִצְחונו הנפלא על קיסר צרפת בשנת תר"ל 1870 , עשו לו שֵׁם גדול ונורא גם בארצות המזרח , וגם שלטון תוגרמה הִתְפַּלֵץ לשֵׁמע הנצחונות הנשגבות ההן ויחפוץ קִרְבַת מלך עִזוּז וגבור כזה ולהפיק מאתו רָצוֹן . ומעת אשר נִדַּח הפֶּחה עַלִי ריצאַ מִמַּצָבוֹ , נָחה שָׁקטה טריפאָלי ובני עולה לא הוסיפו עוד לְהַרְגִּיזָהּ .

מצרים .

הארץ הזאת הגדולה והכבירה בין כל הארצות הסָרות אל משמעת שלטון תוגרמה , עלתה בימי ממשלת מחמד עַלִי פלאים עד כי התנוססה כאבן נֵזר על אדמת אפריקא כבימי עולם ושנים קדמוניות . סגֻלה מסֻתרה לארץ קרומים הלזו להתנער כפעם בפעם אחרי תקופות רבות מֵעֲפַר מוֹתָהּ ולהיות לה עֶדנה אחרי בְלוֹתָהּ , ובזאת נִפְלְתָה מיתר ארצות אפריקא אשר נפלו ולא יָספו עוד לָקוּם . כי אחרי אשר אָבדה מצרים בַּאֲבוֹד נִיר מלכי בית פרעה וּבִכְבוֹת נֵרָם לאֹרך ימים אין מספר , שָׁבַר לָאוֹר באוֹר בהיר בימי אלכסנדר המוקדני ובימי מלכי בית תלמי הנאורים , וַתְּהִי סְחַר גוים ומקום משכן החכמה והמדע וכל חרשת המעשה ומלאכת מחשבת . אחרי נִפְלָהּ עוד הפעם בידי מושלים עריצים ונבערים מדעת ויצא ממנה כל הדרה , התנערה עוד הפעם מֵעֲפַר כִּנְעָתָהּ והריסותה בימי ממשלת הכליפים מבית פאַטימאַ אשר האירו עליה אור חָדש עד כי שָׁבָה לכבודה הראשון וְנִקְווּ אליה חכמות הערביאים וכל המדעים אשר נודעו אז בתבל ועיר קאַירא נִבנתה אז בחֹסן יפעתה וְיִקַר תפארת גדולתה לנֵס עמים . ואחרי רְדתָה

עוד הפעם מטה מטה מעצר רעה ופנה זיוה פנה הדרה והגיעה עד שערי שאול, התנשאה ותתעל מעלה מעלה בימי הפחה מחמד עלי, גבר חכם לבב ואמיץ רוח בגבורים, אשר הפליא לברוא חדשות ונצורות בתוכה ויגבר חילים להוציא אותה כליל מיד שלטון תוגרמה ולכונן בה מלוכה גדולה ועצומה צבי לכל ממלכות אזיה ואפריקא, ותהי זאת עוד נקלה בעיניו ויחתור בכל עז להסב אליו גם את ממלכת השלטון החולה האנוש ומט למות, ולולא יצאה אנגליה ואוסטריה בחרב לקראתו, מי יודע אם לא הפיק את זממו — . הארץ הנפלאה הזאת, ארץ מצרים, משכה עליה את עיני מלכי איירופא בכל דור ודור וישאפו להביא אותה תחת ממשלת ידם, ויותר מכלם לטשה ממלכת צרפת עין חמדתה על ארץ חמדה הלזו: בתקופת חצי מאה שלש העשרה ובאחרית מאה שמנה העשרה חגרה צרפת בעוז מתניה לשפוך רוח ממשלתה על הארץ ההללה הזאת, ואף כי לא הצליחה להוציא את מזמות לבה לאור, בכל זאת נחלה כבוד גבורים ושם תפארת בספר דברי ימי עולם גם בגלל המסה אשר נסתה בעזוז רוחה לעשות כדבר הגדול הזה, כי הארץ הזאת אבן חן היא ואוצר נחמד לכל מלך רב ושליט, יען כי היא המפתח לשערי ארצות אזיה ואפריקא ומה גם לארץ הודו המזרחית — .

אחרי מות מחמד עלי לא חדלו הפחות היושבים על כסאו אחריו לגבר חילים להגביר את מצרים ארץ ממשלתם ולהאדירה ככל אשר תמצא ידם, אך נזהרו מפגוע בכבוד שלטון תוגרמה הגבוה עליהם ויתחרו עוד להוכיח ולערוך לעיניו את אמונת רוחם אליו וכי הם חפצי טובתו ומבקשים שלומו כל הימים. סייד פאשא משנה להשלטון במצרים, התנדב בימי מלחמת קרים לעזור להשלטון ולתמוך ידו בכסף רב מאד ובאנשי חיל מלמדי מלחמה, ויהי לו לישועה, והשלטון לא שכח טובתו וישלם לו טובה תחת טובה. הפחה הזה הטה לבו להשכלת איירופא ויאסף בחפניו ידיעות ומדעים שונים הדרושים לכל חפציו, ובחכמתו ודעתו הרים מכשולים רבים מדרך הממשלה אשר שם הפחה אבאס אשר היה לפניו, ועוד יתרה עשה בקראו דרור להליכות המסחור בארצו ובהשביתו את מסחר העבדים (שקלאפענהאנדעל) מגבול ממשלתו. הפחה המשכיל הזה הלך בשלום ובמישור עם כל מלכי איירופא ויהפוץ קרבתם ויתאמץ לצאת בעקבות חקיהם ומשפטי פיהם בכל דברי המדינה. אפס כי בכל הטוב אשר היטיב הפחה הזה לבני עמו, לא נקה משנאת עם ורבים מעם הארץ קשרו עליו קשר ולקחת נפשו זממו, אך מזמתם נגלתה ויקהו מיד הפחה ככל הטאת נפשם (אויגוסט תרי"ח 1858). מגמת פני קשר רשעים ההם היתה להרוג ולהשמיד גם את כל אנשי איירופא היושבים במצרים והפחה מגן בעדם, ובלתה מאתם להוריד גם אותם עם

הפחה

יחפּתה יחד לבור שחת, ועם הפחה נמלטו גם הם מיד המות. בשנת 1858 גָמַר הפחה את מלאכת מסלת הברזל אשר מקאִירא הבירה לעציון גבר (זועץ) ואשר על ידה קָצרה הדרך העולה להודו מזרחית לפני עַמֵי אירופא. אמנם כל הגדולות ההם אשר הגדיל הפחה הזה לעשות, קטנות הם מול המעשה הגדול אשר עשה בִּדְבַר הַתְּעָלָה הנשגבה הנודעת למשגב בשם תְּעָלַת זועץ (זועץ קאַנאַל), כי הוא לא ָשָׂך מכל עמל ויגיעה נפשו עד עשותו ועד הקימו את מזמות לבבו לטובת הַמִּפְעָל הנפלא הזה אשר יצא לאור על ידי השר המהֻלל לעספעס כיד ההכמה הטובה עליו. השר לעספעס היה גענעראַל קאָנזול באלכסנדריא מטעם ממשלת צרפת עוד בימי שלטון הפחה מחמד עַלִי, ועוד בימים ההם חשב את המחשבה הגדולה הזאת לחפור את רצועת ארץ זועץ ולחַבר את ים התיכון עם ים האדום (ים סוף) על ידי תעָלה רחבת ידים אשר אניות סוחר גם אניות מלחמה תעבורנה בתוכה ברחָבה, ומחמד עַלִי אשר עיניו למרחוק הביטו את התועלת הגדולה עד אין חֵקר אשר תצא מהתעלה הזאת, הִטָה אזן קשבת אל מערכי לב השר לעספעס ובכל אַוַת נפשו נתן ידו אליו להוציא את הדבר הנעלה הזה לאור. אך התלאות העצומות אשר השתרגו עָלוּ על צוארו באחרית ימי ממשלתו, היו קיר ברזל בינו ובין חֵפץ לבבו עד כי נלחץ לעזוב את דְבַר התעלה ונבצרה מִזִּמתו לדאבון נפשו. אך סייד פאשא אשר הניח לו הזמן מסביב וידיו לא היו אסורות מֵעֲשׂוֹת כל חפצי לבו, הוא התנדב בכל לבבו ובכל מְאֹדו לעמוד לימין השר לעספעס עד אשר ידיו תבַצענה את מעשה התעלה ההיא. ובשנת תרט"ז 1856 הודיע הפחה בספר גלוי לכל העמים את משפטי החֶברה אשר נָטלה עליה להזיל זהב מִכִּים על מלאכת התעָלה, וישם חֹק כי עד מֶשך תשעים ותשע שנה תהי התעלה הזאת נתונה בידי בעלי החברה ההיא ולתקופות השנים ההן תִּסֹב התעלה לממשלת מצרים לאחֻזת עולם. הנָפות והאדָמות (לאֶנדערייען) אשר ירכשו להם בעלי החברה על רצועת ארץ זועץ, חפשות הן מכל מס ומכל תרומה עד עשר שנה; הפסילים (שטיינבריכֶע) אשר להממשלה נתונים הם בידי בעלי החברה חִנָם אין כסף ויש לאֵל ידם להצוב מהם אבנים עד תֹּם מלאכת התעלה, מְכוֹנוֹת (מאַשינען) וכל הדברים הדרושים לחפץ המלאכה יובאו מארצות אחרות בלי שֶׁלֶם כל מֶכֶס לאוצר הַפֶּחה; התעלה תהי פתוחה לכל העמים כל הימים באין מפריע אם אך ישַׁלמו מְחִיר קטן בעד המסע, הלא הוא עד עשרה פֿראַנק מכל טאָננע ולא יותר מזה. כסף בעלי החֶברה להוצאות מלאכת התעלה, היה שתי מאות מיליאָן פֿראַנק, ונחלק לארבע מאות אלף שטרות (אַקציען), וכל שטר במחיר חמש מאות פֿראַנק, בעלי החברה לוקחי השטרות היו 23,300 אנשים, ויותר מֵהַחֵצִי היו צרפתים עשירי עָם ובני האפרתים. בשנת תרי"ט 1859 בחדש אפריל הֵחֵלָה המלאכה הגדולה והנשגבה הזאת,

ובעלי

ובעלי המלאכה החלו לחפור על חוף פעלוזיום (סין) העתיקה, אך יד הטבע ויד הפאָליטיק הויָה בם ובמלאכת עבודתם עד אשר רָפו ידיהם וַיְנַהגו מעשיהם בכבֵדות. אמנם נָקֵל היה לבעלי החברה להתגבר על הטבע הנצב לשטן להם בדרך מאשר על הפאָליטיק אשר גָדַר דרכם בגזית. כי המכונות הרבות הגדולות והנשגבות אשר בידם, תכמי חרשים ואנשי הַמִדוֹת (אינזינערע) ותבונות יְדֵי רבבות אדם עושי המלאכה היו דַי אונים וכבירי כֹחַ לְסַקֵל הדרך מכל אבני נֶגֶף וצורי מכשול אשר שָׂם הטבע לפניהם, לא כן הפאָליטיק אשר קָצֹר קָצרה יד בעלי החברה לעמוד לפניו ולהסיר מעליהם אַכְפּוֹ. כי ממשלת אנגליה דָאֲגָה וַתְּפַחֵד תמיד פן יִבְלַע לה על ידי התעלה הזאת ותְהִי לה למוקש בארצות אזיה הסרות אל משמעתה, ובכל עת אשר תִקָּרֶאנָה מלחמה בינה ובין צרפת, תשלח צרפת צי אדיר עם אנשי הַיִל דרך התעלה הזאת אל הודו מזרחית ראשית גבורת אנגליה מוֹצָא לְכַסְפָּהּ ומְקוֹר לִזְהָבָהּ וכל חָסנהּ וִיקָרָהּ. הן אמנם כי רבים וכן שלמים מראשי הסוחרים באנגליה הֵריצו ידיהם למלאכת התעלה ובכל אַוַּת נפשם אָבוּ לתמוך ידי בעליה לבַצַע את אשר החלו, יען כי ידעו מאד כי על ידי התעלה הזאת יָנוב חילם וְסַחרם ירים קרנו בכבוד, אך הממשלה האנגלית התיצבה לשטנה אל מעשה התעלה, והלאָרד המהֻלל פּאַלמערסטאָן היה מראשי שרי המלוכה אשר גָמרו אֹמר להפריע את בעלי החברה מעבודת התעלה הזאת. מכתבי העתים אשר רוח הלאָרד ההוא דובר בם, הֵרימו במרום קולם על מלאכת התעלה אשר אנשים אין מספר העושים במלאכה יסופו יתמו מן בלהות וסוף סוף לא תצלח המלאכה ובעלי החברה יאבדו את כספם וישובו ריקם בפחי נפש. ואל שלטון תוגרמה אשר יש לו צדקה להתערב בהליכות המדינה בארץ מצרים אם נוגעות הן אל דרכי הממשלה בתוגרמה, אל השלטון שלחה ממלכת אנגליה דברים ביד ציריה להבינהו כי בצאת מעשה התעלה לאור, נשקפה עליו ועל ממלכתו רעה גדולה, כי אז יֵקל לְפַחַת מצרים להתפרץ מפני השלטון אדוניו ולכונן ממלכה חדשה במצרים כטוב בעיניו, והיה כי תקראנה מלחמה על תוגרמה ונוסף גם הוא על שונאיה ונלחם בה. הדברים האלה ירדו חדרי לבב השלטון, ובימי ממשלת הפֶחה ישמעאל אָחִי סייד פּאַשאַ אשר הלך בדרך כל הארץ, הניח השלטון מכשולים רבים בדרך בעלי החברה להפריעם ממלאכת התעלה, והעולה על כֻּלָם כי קרא דרור להאכרים עובדי האדמה אשר פַּחַת מצרים הֶעבידם בפרך לחפור את התעלה בחֶזקת היד, באמרו כי אחרי אשר האכרים חפשים הם מטעם השלטון מעבודת הממשלה (פּראָנאַרביים) בכל ארצות תוגרמה, אין להפֶחה צדקה לעבוד עוד בם עבודת עבד בחוזק יד. ובכן עזבו האכרים הרבים והעצומים מאד את עבודת התעלה, וממשלת אנגליה האמינה אז כי מֵחֹסר עובדי עבודה, תִּשָּׁבֵת עבודת התעלה ולא

תצא

תצא לנצח לאור. אך בעלי החברה השכילו למַלאות את חסרון בעלי העבודה על ידי מכונות קיטור (ראַמפּפּמאַשינען) גדולות וטובות, ותחת אשר לפני זה עשו עשרים אלף איש במלאכה, הספיק להם כָּעֵת רק ששה אלף איש, ותחת האכרים אשר יצאו מעבדות לחרות, באו עובדי עבודה מארצות יָוָן ואיטליה אשר יד רב להם במלאכה יתר הרבה מהאכרים ההם. אולם אחרי כל אלה ואחרי כל הגדולות והנצורות אשר הִפליא השר לעשות פעם בפעם, הגיעו ימים אשר כמעט נָטָיו רגליו וּכְאַיִן שֻׁפְּכוּ אֲשֻׁרָיו בעלי החברה מפני המכשולים הגדולים והעצומים אשר שָׂמוּ שונאי התעלה לפניהם לולי התעורר אז הקיסר נאפאלעאן השלישי להיות בתומכי ידם וסומכי נפשם כידו החזָקה הפתוחה והרחָבה, עד כי בצדק נוכל להַחליט כי רק הוא היה אבן הפנה להוציא את הַמִפְעָל הנעלה והנשגב הזה לאור אשר בימים יֻצָּרוּ יֵצא ממנו רב טוב לשתי מאות מילליאָן בני איירופא ושבע מאות מילליאָן בני אזיה, ואשר יְפַלֵּס נָתִיב להמסחר הגדול בתבל עם הודו מזרחית ועם ארץ סינים.

ישמעאל פַּחַת מצרים ומשנה למלך הֵאִיר פניו אל צרפת ויחפוץ קִרבת הקיסר נאפאלעאן השלישי, ובעת אשר שלח הקיסר צְבאות אנשי חילו לְהִלָּחֵם במעקסיקא, נתן לו הפֶּחה גדוד אנשי מלחמה מבני הכושים לעזור לו ביום קְרָב ומלחמה. הפֶּחה ישמעאל אָזַר כגבר חלציו להגדיל את עבודת האדמה וכל מלאכת עבודה והרשת המעשה והמסחור והקנין מכל הַפַּחוֹת אשר היו לפניו. על פיו נהפכו מקומות מִדבר צִיָּה וערָבה לשדי תרומות וגני ירק להחיות עַם רָב, על פיו נָטעו נוטעים נִטעי נעמנים וכל עֲצֵי פרי מגָדים, על פיו הצליח שִׂיחַ צמר גפן (בוים וואָללענסטוידע) בכל רחבי ארץ מצרים ומה גם במצרים העליונה, על פיו נעשו מסלות ברזל במקומות אשר לפָנים התנודד שם הגמל ורגליו התנגפו על הרי חול, ועל פיו נרפאו גם תבונות האַקלים העז ויושבי הארץ לא יִפָּקדו עוד בחליים רעים ונאמנים כבראשונה, כי העצים הרעננים אשר נטע במספר רב בכל גבול מצרים צררו רוח חיים בענפיהם גם הִטְרִיחוּ עָבֵי שחקים בכחם להמטיר מטר על ארץ לא גֻשְׁמָה כארץ מצרים. באלכסנדריא הַהִלָּלָה אשר בראשית שנת מאה הלזו היה מספר יושביה רק חמשה עשר אלף איש, תספור עתה יותר ממאת אלף וששת אלפים נפש, ומהם כארבעים אלף איש ילידי ארצות אחרות. אפס כי בתוך ההמון הרב והעצום ההוא אשר חֻבַּר מבני עמים שונים, פרצו גם מִדּוֹת רעות, אהבת כסף במדה נפרזה מאד, תאוה נמרצה לתענוגות בשָׂרים, ויתר הרבה עוד תאות שׂחוק הקארטי מָקוֹר משחת לכל עון וכל חטאת עד כי יצא דְבַר מלך שלטון מאת הפֶּחה לסגור על מסגר את כל הבתים אשר יתאספו שם בני העם לשחוק בשחוק הבליעל הזה.

ישמעאל פֶּחה מצא חן בעיני שלטון תוגרמה, ועל כן הרהיב בנפשו עֹז לשאול מאתו דָבָר אשר הוא נגד חֻקי ארצות המזרח בִּדְבַר ירושת כסא המלוכה. בממלכות אחדות יוריש המלך את כסאו אל הבן אשר יחפוץ בִּיקָרו אף אם הוא הצעיר או בן אחת הפלגשים, ובממלכות אחדות תִּסֹּב תמיד המלוכה אל אֲחִי המלך או אל אחד מבני משפחתו הגדול בשָׁנים מֵאֶחָיו. והמשפט הזה גם במלכות תוגרמה וגם בארץ מצרים הסָרה אל משמעת תוגרמה, כי בשתיהן תִּסֹּב הממשלה לַאֲחִי המושל או לאחד ממשפחתו הרב בשָׁנים מכל בני המשפחה. אך ישמעאל פחה חפץ מאד להוריש את ממשלתו למעהעמעד טעפּיק בְּנוֹ הצעיר לימים מבלי פְּנוֹת אל מוסטאַפַֿא פֿאציל אחיו אשר לו משפט הירושה. אך חדשה כזאת לא תֵעָשֶׂה בארץ מבלי רִשְׁיוֹן השלטון, על כן חִבֵּל ישמעאל פחה תחבולות להפיק רָצון מאת הסגנים היושבים ראשונה במלכות השלטון, ואחרי כן פנה אל השלטן ויבטיחהו לְהַרבות את פָּרָשַׁת כסף המס אשר יתן שנה בשנה לאוצרו אם יֵאוֹת אל השאֵלה הזאת, גם הִגיש לו אֶשְׁכָּר יְקַר ערך מאד, ויתן עֶרְבָּתוֹ על מיליאָן לירא שטערלינג אשר לָוָה אז השלטון (מַאיי תרכ"ו 1866). הדברים האלה הִמְרִיצוּ את השלטון לעשות את שאֵלת הפחה אף כי היא לא כדת המלוכה בתוגרמה, ויכתוב בספר ויחתום בטבעתו כי מעת ההיא והלאה יש לְאֵל יד הפחה השליט בארץ מצרים להוריש את כסא ממשלתו לבניו אחריו כטוב וכישר בעיניו, ולאיש אחר מבני משפחתו אין כל חֵלק ונחלה בממשלה. אחרי אשר הצליח החֵפץ הזה ביד ישמעאל פחה הוסיף עוד לעשות חֲדָשות בארץ ממשלתו וַיְצַו לכל עַמּוֹ לבל יַרְבּוּ להם נשים כבראשונה, ולהיות הוא לְמֹשֵׁל עַמּוֹ אָסַר בראשונה אִסָּר על נפשו ועל כל נפשות בית אביו מֵהַרְבּוֹת להם נשים, ואחרי כן שאל מאת שריו ועבדיו לעשות כן גם המה. אחרי הַשְׁבִּיתוֹ שְׁאוֹן המורדים בנָפות הנגב בארצו, המעיט את מספר אנשי חֵילוֹ לבל יהיו למשא על עַם הארץ, וכל ישעו וכל חֶפצו וכל מַעיניו שָׂם רק להשכיל להיטיב לכל החוסים בצִלּוֹ.

בשנת תרכ"ט 1869 בשבעה עשר יום לחדש נאָוועמבער היתה חֲנֻכַּת תְּעָלַת זועץ בהדרת כבוד וִיקַר תפארת לעיני ישמעאל פחה משנה למלך מצרים ולעיני קיסר עסטרייך בִּלְוָיַת שריו הגדולים בייסט ואַנדראַסי, גם הקיסרית איגעניה, גם יורש העצר מפרוסיא והפרינץ מהאָללאַנד באו על חג החֲנֻכּה, ועוד נסיכים ורוזנים ונדיבי עַמֵּי אירופא נָהרו מארצות רחוקות לחזות את החזיון הנפלא הזה. גם הנשיא העָוז הנודע בשם עבד־על־קדר, אשר לְפָנים לָחַם במלחמות תנופה בממשלת צרפת באלגיריען, ואשר אחרי כן ישב בדמשק וארֻחָתו ארֻחת תמיד נִתְּנָה לו מאת הקיסר נאפאלעאָן השלישי, גם הוא מִהֵר לָרֶדת מצרימה לָחֹג את חג חנֻכַּת הַתְּעָלָה הַהֲלָלה

ההיא

ההיא. ביום החג הגדול ההוא נשא כהן קאטולי ושמו בויער מִעָלו באזני כל הקהל ויתן למעשה התעָלה ההיא יתר שאֵת על מעשה קָלומבּאָס במָצאו את אמעריקא, הֶעלה את תהלת ישמעאל פחה עד שחקים, גם החליט כי שֵם השר לעספּעס יֵאָצֵר בספר דברי ימי עולם וְיֶהֱמֶן לָעַד למזכרת, לתהלה ולתפארת. והנה אף כי אין נכונה בפי הכהן ההוא בהַגדילו את מלאכת התעָלה מֵעַל לגלות ארץ החדשה אמעריקא, בכל זאת נִזכה בשפטנו כי מעשה התעלה הזאת הוא אחד המעשים היותר גדולים ונשגבים אשר נעשו תחת השמש מִימֵי דורות עולמים עד ימי הדור הזה, ואין עֲרוֹךְ אל התועלת אשר תצא ממנה לכל העמים. על ידה קָצרה הדרך אשר בין אנגליה ובין הודו מזרחית בששת אלפים פרסאות בים מאשר היתה בתחלה, על ידה יפרח סְחַר גוים הסוחרים אל אזיה הדרומית והמזרחית, על ידה ישוב ים התיכון לאיתנו, ואניות סוחר העוברות אָרחות ים דרך מֵצר הר התקוה הטובה מעת אשר נגלתה הדרך החדשה להודו מזרחית, תשובנה לעבור בים התיכון כבראשונה, ועל ידה ירום ונשא וגבה מאד המסחור בחָפי אלכּסנדריא, קאָנסטאַנטינאָפּעל, סאַלאָניכי, טריעסט, מאַרזיילע ועוד חָפי ים רבים כאלה.

מַאדַאגַאסקַאר.

מאַדאַגאַסקאַר הָאִי אשר גָדְלו כגדל ארץ צרפת (11,000 פ״מ), ישתרע לארכו מול חָפי סאָפֿאַלאַ ומאָזאַמביקע, הר גבוה עשרת רגל יתפשט עליו מפאת צפונית לפאת דרומית, פלגים יבלי מים שוטפים בתוכו ויעשו את אדמתו דשֵנה ופוֹרִיָה מאד, שדמותיו עוטפות בָּר ומגד תבוּאות שמש למַכביר להחיות עַם רב, עֲצֵי פרי הלולים מתנוססים בו במספר רב ועצום, בחֵיק אדמתו אצורים מיני מַתָּכֶת שונים, מהם זהב וכסף ונחשת, גם אבני שֹהַם, אֹדֶם, פִּטדה וברקת נמצאות בתוכו ועוד שכיות חֶמדה כאלה. יושבי האי הזה הם תערובות עמים שונים: כושים, קאַפֿערים, מאַלאַיים וערביאים, ומלך עז ימשול שם בממשלה בלתי מגבלה. הצרפתים לטשו עיניהם על האי הזה מימים רבים, ופעמים אחרות נִסו ללכוד אותו בסערת מלחמה, אך בכל פעם לא עָשו ידיהם תושיה וישובו ריקם. בשנת תקפ״ח 1828 מת מלך האי הזה הנקרא בשם ראַדאַמאַ הראשון, ועל כסא מלכותו יָשבה אלמנתו המלכה ראַנאַוואַלאָ ותאחז ברסן השלטון בכל עֹז ובאכזריות גדולה מאד עד כי יושבי האי אשר הִטו תמיד שכמם לסבול עריצות מלכים עריצים נלאו נְשׂוֹא את עֹל הברזל אשר שָׂמָה המלכה הזאת עליהם ויתפרצו מפניה פעם אחר פעם, אך בכל פעם שָפכה המלכה זעם אפה עליהם בחרב נוקמת ובנהרי דָם ותשיבם תחת שֵבט עֶברתה וְעֻלָהּ הקשה. בימי מלוכת

בעלה יְשַׁר הלבב הֵחֵל המסחר עם בני איירופא לְהַכּוֹת שֹׁרֶשׁ באי הזה, גם שביבי אור הציוויליזאַציאָן הֵחֵלּוּ להפיץ נֹגַהּ זרחם במחשכי ארץ הלזו, אך בימי המלכה ההיא שָׁבַת המסחור והחשך שָׁב לאיתנו וַיְכַס את עֵין הארץ כבימי קדם. המלכה הזאת שנאה בנפש את דת נצרת ותגרש את המיסיאָנאֶרים מכל ערי ממלכתה, ואת כל האנשים אשר משכו עליהם קַו חֶשֶׁד כי הִטּוּ לבם להדת הנוצרית, הורידה בדם שאולה. על כל מרכולת הבאה מארצות אחרות, הֶעמיסה מס כָּבֵד מאד למען הָנֵד רגל סוחר איירופי מארץ ממשלתה. את בתי תרשת המעשה אשר הקימו האיירופים באי הזה, סָגרה על מסגר, זולתי בתי חרשת הברזל אשר יֵעשו שם כלי יוצר וכלי קרב ומלחמה אשר הִשאירה לטובת אנשי חֵילה. ימים רבים מָלכה המַלכה האכזריה הזאת עד כי בשנת תרכ״א 1861 הָלכה בדרך כל הארץ וראַקאַטאָ בְּנָהּ ישב על כסא מלכותה וַיִּקָּרֵא בשם ראַדאַמאַ השני. המלך החָדש הזה לא הלך בדרכי אִמּוֹ, ויאזור כגבר חלציו להיטיב את כל הרעות אשר הֵרֵעָה היא לעשות. הֵאִיר פניו אל הנוצרים ואל דתם, פָּתֹחַ פָּתַח את שערי ארצו לכל בני איירופא העושים מִקנה וקִנין, בחבלי אהבה מָשַׁךְ אליו אנשים חכמים מבני הֵנכר וישימם לשרים בהיכלו, לאנשי עצתו ומְתֵי סודו, ואת איש צרפתי וּשְׁמוֹ לאַמבערט הֶעלה על גֹרם מעלת הערצאָג ויתן לו נכסים רבים כיד המלך, גם הִפקיד עתותיו בידו, ובלי עצתו לא הֵרים ידיו ורגליו בכל הליכות המלוכה. לַדָּבָר הזה חָרה בו אַף האפרתים ובני מְרוֹם העם, גם שרי היכלו קָצפו עליו מאד אדות זה ויקשרו עליו קשר וימיתו אותו ואת כל אנשי סודו ילידי איירופא, ולפי דִברת רבים היתה גם יד אשתו המלכה ראַהאָזערינאַ בקשר ההוא. שָׁמעו האיירופים היושבים באי הזה וייראו וַיֵּחַתּוּ מפני הרעה הנשקפת עליהם, רבים נָסו מנוסת מות ותהי להם נפשם לשלל ובתוכם גם לאַמבערט הצרפתי רֵעַ המלך המומת, ועל הנשארים עָברו תלאות רבות ועצומות, כי השרים והאפרתים ועם הארץ רדפו אותם באף ובתוכחות חֵמה וחייהם היו תלואים להם מנגד. ויותר מִכֻּלם רדפו את הצרפתים אנשי עֶברתם מימים רבים (אקטאבער תרכ״ד 1864). אך לא ארכו הימים ויקם מלך חָדש על הָאִי הזה אשר גם הוא מָשַׁךְ הסדו לבני הֵנכר היושבים בארצו וַיְהִי עליהם סִתרה לבל תְאֻנה להם עוד רעה, וַיְדַבֵּר על לב עבדיו להשיב ידם מֵהָרַע לאנשי איירופא, כי גואליהם מלכי איירופא חזקים הם וְנָקֹם ינקמו את נִקמת בני עַמָּם, ויותר עוד הזהירם לבלתי עֲשׂות כל און להצרפתים המתגוררים בתוכם, כי רבות פעמים הָראו לדעת את רעם גבורתם ולהט חרבם הנוראה, ולמה זה יתגרו ברעה וישיאו עליהם מָוֶת? הדברים הצודקים ההם הִתְחַקּוּ על שרשי לבב השומעים ויחדלו מרדוף עוד את בני הנכר. והמלך הישר הזה אשר עיניו תחזינה מישרים נָטַל עליו לשַׁלם לממשלת צרפת כסף ענושים בעד הנזק

אשר

אשר עשו בני עַמוֹ הפרועים להצרפתים היושבים בתוכם, ואת דְבָרוֹ הֵקִים, כי נתן סך 1,200,000 מיללִיאָן פֿראַנק לצרפת חֵלֶף הנזק ההוא. אחרי כן כרת המלך ברית מסחור עם מלכי אנגליה וצרפת, והם גם הם נתנו לו את בריתם שלום וַיֵאוֹתוּ להתהלך עִמוֹ בשלום ובמישור. כי לעשות לוֹ כאשר עשו לכֿינאַ קָצֹר קצרה יד שניהם יחד, ואף כי מספר אנשי האי הזה כְּמַר מִדְּלִי הם מול מספר יושבי כֿינא, גם אנשי חילם רק שלשים אלף איש המה, בכל זאת נקל היה להם לכבוש את כֿינא מֵהָאִי הזה, יען כי חֲפֵּי האי הזה מלֵאים הם טִיט היון וְיָוֵן מצולה, ההרים הרבים אשר בתוכו מצדות ומבצרים חזקים הם מפני כל צר ואויב, אֲוִיר האַקלים עז הוא ומַחליא את אנשי איירופא אשר לא נִסוּ בו ועוד מעצורים ומכשולים רבים כאלה יתיצבו לשטן לפניהם אם יעלו על האי הזה למלחמה, על כן בָחרו בשלום. ומהיום ההוא והלאה יושבים הנוצרים שלֵוים ושאננים במאַדאָגאַסקאַר ודתם הרימה ידה על הדת השוררת באי הזה מימי קדם, ובראשית שנת תר״ל 1870 הֵמִירָה המלכה ראַמוֹמאַ את דתה בדת הנוצרית, וכמוה עשו גם האפרתים ובני מְרוֹם עַם הארץ. המלכה המשכלת הזאת התאמצה להעביר גלולי האלילים מארצה, ותהי ראשית דרכה לנתוץ ולהאביד את האליל הגדול בכל אלילי הארץ הנצב בהיכל גדול ומפאר, ואף כי כהני האליל נחרו בה ויתיצבו בזרוע השופה לקראתה להפריעה ממעשיה, לא שתה לבה אליהם, וַתְּצַו את השר היושב ראשונה במלכותה ועוד שרים רבים ונכבדים ללכת אל הכפר אשר שם היכל האליל הזה ולהכות את האליל לרסיסים ולשרפו באש. השרים ההם מִהרו לעשות את מִצְוַת המלכה, ויבואו אל היכל האליל ויהרסו את גדר העץ אשר סביב לו ויציתו אש בעצים ההם ויוציאו את כל כלי ההיכל אשר ישרתו בהם להאליל לשרוף אותם לראשונה ואת האליל לאחרונה. הכלים ההם היו: מטה עץ גדול אשר נשאו אותו הכהנים תמיד לפני האליל בכל עת אשר נשוא יִנָשא האליל על כתף משרתיו בחוצות קריה לעיני כל העם, שתים עשרה קרני שור פָר אשר שָׂמוּ בהן הכהנים קטורת סמים לָשׂוּם קטורה באף האליל גם מים טהורים לְהַזוֹת על בני העם הבאים להשתחות אל האליל, שלש חֻפּוֹת גשם (רעגענשירמע) עשויות ממטפחות ארגמן אדֹם ומעיל מֶשִׁי אשר ילבישו שומרי ההיכל את האליל בעת אשר נשאו אותו בחוצות העיר. אחרי אשר שרפו השרים את הכלים ההם, הוציאו מתוך ההיכל גם את התבה אשר האליל כָפון בתוכה וישרפו גם אותה, ולאחרונה הוציאו את האליל הגדול לשרפו. והנה עד כֹה לא נועזו הכהנים וההמון הרב אשר התאספו שם לִפְצוֹת פה נגד השרים השולחים את כלי ההיכל באש. אך בראותם כי גם אלהיהם מוּצָא לשרֵפה מאכולת אש, הֵרימו כֻלם בְּמָרוֹם קולם ויקראו: „לא תוכלו לשרוף אותו, כי אלהים הוא!“, בזאת יְבַחֵן,

ענו השרים, אם אלהים הוא יציל את נפשו מיד לֶהָבָה, ואם לא, בול עץ הוא וְשָׂרֹף יִשָּׂרֵף בַּשָּׁבֶת. ובדברם הֵרִימוּ את האליל על גם להראות לעיני כל העם כי הם משליכים אותו על המוקד, וכרגע אחזה האש במעיל המשי אשר עליו וַיִּשָּׂרֵף המעיל עם האליל יחד לאֵפֶר, וכל העם לא האמינו למראה עיניהם ויתיצבו כנציבי שַׁיִשׁ מִתִּמָּהוֹן לבבם, ובראותם כי באמת היה האליל לאֵפֶר שְׂרֵפָה, חרדו חרדה גדולה וַיִּהיו נפעמי רוח וילכו שולל כאנשים נואשים. ביום המחרת נשרפו עוד ארבעה אלילים לעיני כל העם, ואחרי כן נעשה כן גם ליתר האלילים עד כי לא נותר מהם גם אחד. אחרי תֹּם שְׂרֵפַת האלילים, שלחו עַם הארץ מלאכים אל המלכה לאמר: הן סָפוּ תמו האלהים אשר עֲבדנו אותם, ועתה עֲשִׂי נא לנו אלהים אשר נַעַבְדֵם — והמלכה השיבה להם אמריה: »לכו נא אל האיירופים היושבים בקרבכם ואת אשר יאמרו אליכם עֲשׂוּ. ואף אמנם כי שמעו תועי לבב ההם בדברי המלכה ויבואו לחסות תחת כנפי דת נצרת ויזנחו את עצביהם, אך מי יודע אם לא ינחמו על מעשיהם וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ אליליהם אשר הנחילום אבותיהם כאשר עשו כן רבים מעמים אחרים הנצמדים לפסילים ומתהללים באלילים.

אַבּעסיניען.

הארץ הזאת ארץ חמדה היא, טובה ורחָבה, דשֵׁנה וּפֹרִיָּה ולא תֶחסר כֹּל בה, יושביה הם תערובות עמים רבים ושונים עד כי עמל הוא בעינינו לדעת מי היה העם אשר ישב בארץ הלזו לראשונה. כי מאלפי שָׁנִים זה דרכם כֶּסֶל למו להרבות להם נשים גם לקנות שפחות ופלגשים בְּנוֹת עמים שונים אשר יביאו רוכלי בנפש אדם אליהם, והנשים ההן ילדו להם בנים בצלם ודמות בני עַמֵּיהן עד כי גם מֵיטִיבֵי רְאוֹת לא יוכלו לְהַכִּיר את צלם דמות העם הראשון אשר ישב בארץ הזאת לראשונה. העם אשר פינו יקבנו בשם אבעסינים או עטיאָפּים, הוא חֹטֶר מגזע הערביאים אשר באו לגור בארץ הברוכה הלזו ואשר בגלל יתר שאֵתם בדעת ובמִדּות על אזרחי הארץ, היו לראש והֵסבו אליהם את העֹז והמִשׂרה. הלשון אשר התהלכה בימי עולם בארץ הזאת ואשר כבר אָבדה ונכרתה מפי יושביה, היתה לשון געעץ אחת מלשונות בני שֵׁם, ועל משואותיה התנשאו שתי לשונות אחרות הנקובות בשם אַמְהַרִית וטִגרית, והן מתהלכות באבעסיניען עד היום הזה. שבטי עמים רבים מבני נֵכר מְפֻזּרים וּמפֹרדים בין עַמֵּי אבעסיניען ונבדלים מהם בכל דרכיהם, והנפלא מִכֻּלם הוא העם אשר יושבי הארץ יכַנּוּם בשם פַּאלַאשִׁים והם מזרע היהודים אשר באו לאבעסיניען בדורות קדמונים וישבו בתוכה וימים רבים

היו מושלי הארץ (על דבר היהודים ההם דִברנו כבר בספר מוסרי ארץ, ועל כן לא נִשְׁנֶה את הדברים ההם פה). שביבי אור דעת הראשונים הֵאירו היהודים ההם לראשונה בארץ מאפליה הזאת, ובכל מאמצי כֹחָם התאמצו להעביר גלולים מן הארץ ולפקוח עיני העמים עובדי האלילים כי שקר הנחילום אבותיהם, הבל ואין בהם מועיל, ולאחרונה הצליח קָפצם בידם לְהָרים נֵס תורת ה׳ הטהורה ולעשותה שלטת בארץ ואליה גוים דָרשו. ואנחנו לא נדע עד כמה אָרכה ממלכת היהודים ותורתם באבעסיניען, ואם פרשה כנפיה על כל קַצְוֵי הארץ או רק על מדינות אחדות בתוכה מסבות תהפוכות הזמן נִשבתה ממלכת היהודים באבעסיניען והנוצרים עשו מלוכה בארץ הזאת ימים רבים. לרגלי מלחמות כבֵדות אשר התחוללו ברבות הימים בארץ אֹרות הדת, התאזרו היהודים שנית עֹז וגבורה עד כי במאה העשירית לספה״נ החזיקו עוד הפעם ברסן השלטון וישלטו שלטת כבראשונה. במאה שש העשרה היתה אבעסיניען צפויה אֱלֵי תגרת יד בעלי דת מחמד ועוד מעט ירשוה וישפכו רוח עריצותם עליה לולֵא מִהרו הפורטוגיזים לבוא אָרחות ים הודו ומחוף אפריקא המזרחית, ויצילוה מידם. אך לרגלי הפורטוגיזים באו גם ריב וּמָדוֹן בשערי הארץ, כי כהניהם ממפלגת דת רומית קטולית, ויותר עוד בעלי הברת היעזואִיטים, חִבְּלוּ תחבולות ולא חָשכו כל מְזמה נפשם להַגביר הליכות דתם בארץ עד כי תהי שלטת לבדה, אך הכהנים הקָאפּטים התיצבו להם לשִׂטנה ולא נְתָנוּם לבַצַע מזמתם, ויהי ריב ומדון ביניהם, איש את אחיהו צָדוּ הֵרם וְרָבתה הרעה בקרב הארץ. אפס כי לא אָרכו שנות הרעה, ועוד בשנת שצ״ד 1634 גָברה יד כהני הקאפּטים על הכהנים הקאטולים ויגרשום מן הארץ וישובו לכבודם הראשון ואת משפטי דתם השיבו אל כַּנָם כבראשונה. במֶשך ימי תשעים שנה האחרונות התחוללו מלחמות רבות בלי הפוגה בארץ אבעסיניען וְכֹחַ הקיסרים או המלכים העליונים הנקובים בשם נעגוס הָלַךְ הָלֹךְ ודל בימי מבוכה ומבוסה ההם, ואחרי אשר נִדַח הנעגוס האחרון מכסאו, סָר צֵל הממשלה מהמלכים העליונים ההם וכל פֶּחָה וּפֶחָה מִפַּחוֹת הארץ גִבֵּר חֲיָלִים להָסב אליו המלוכה על כל אבעסיניען ולהיות מלך ושליט יחידי, וילחמו איש באיש וישפכו דמים לרוב. בשנת תקצ״א 1831 התגבר השר המכונה בשם ראַס עַלִי במדינת אַמהאַראַ, והשר אֻבִּיאַ במדינת טיגריה והשר הגבור סאַהעלאַ סעלאַסי במדינת שאָאַ, וכל אחד מְשַׁל בארצו אשר לכד בממשלה בלתי מוגבלה. והנה ביָמֵינו אלה נִהיתה חֲדָשה באבעסיניען אשר לא פללו כל יושביה כי תהיה כזאת: האיש קאַזאַיי, בן אחד השרים הקטנים ושאר בשר לְפַחַת ארץ דעמבעאַ, הִצְטַיֵן מאד במעשה גבורותיו ויעש לו שֵׁם גדול בגבורים עד כי השליט ראַס עַלִי נתן לו את בתו לאשה, ואת אִמוֹ בִקֵשׁ להיות בעזרתו ולאַמֵץ

זרועותיו

זרועותיו. כי אם ראס עַלִי, אשר שְׁמָהּ מאֵיזאָרְאָ מעננען, היתה אשה גדולה וחכמה אשר הִתערבה בכל משפטי המדינה ודבריה היו נִשמעים כדבר מלך שלטון. אך קאַזאַיי בגֹבה אפו לא אבה לָסור אל משמעת האשה הזאת, ועד מהרה התעוררו דברי ריבות בינו ובינה ויערוך עליה מלחמה ויך את אנשי חֵילה ואותה לקח בשביה ובחזקתו לקח לו קרנים וַיִּסֵּב אליו את השלטון והממשלה העליונה במדינת דעמבעאַ אשר על יאור טזאַנאַ. לדבר הזה הרה אף ראַס עַלִי חותנו ויצא בחרב לקראתו ובמלחמות תנופה נלחם בו, אך בשנת תרי״ג 1853 הִכָּהוּ קאַזאַיי מכה נִצחת במערכה בשדה לָחֶם וַיִּלָּחֵץ לנוס אל בני שבט הגאַללאַ ותהי לו נפשו לשלל. וקאזאַיי היה לשליט יחידי בכל ארץ אַמהאַראַ עד יאור נילוס הנקרא בשם נִיל התכֵלֶת, ותהי הנקלה זאת בעיניו ויתאזר עֹז להביא גם את כל ארץ אבעסיניען תחת שֵׁבט מלכותו ולחַדש ימי ממלכת כּוּשׁ (עטיאָפּיען) כבימי עולם ושנים קדמוניות. להוציא את המזמה הגדולה הזאת לאור, הִתְנַכֵּל לקחת לו מסורה עתיקה לעזר כנגדו, כי בידי האַבעסינים היתה מסורה עתיקה כי באחרית הימים יתנשא איש גבור חיל ושמו טהעאָדאָראָס אשר יעשה את אבעסיניען לארץ צבי לכל הארצות, את העם היושב בתוכה ירכיב על במתי ההצלחה, יגרש את בעלי דת מחמד מן הארץ וילכוד את ארצם, וגם את עיר קדשם מעקאַ יביא תחת שבט מלכותו. וקאַזאַיי אשר ידע מאד כי עיני כל יושבי הארץ אל הגואל והמושיע ההוא יְשַׂבֵּרוּן, חפץ לתת אֹמֶן בלבם כי הוא האיש וְלוֹ המלוכה בכל רחבי ארץ אבעסיניען. אך ירא פן לא יאמינו האבעסינים בקולו ויבקשו מידו אות או מופת, על כן התהפך בתחבולותיו לקנות את אהבת הכֹּהן הראשי מכהני הקאָפּטים היושב בעיר אדאָוואַ, לבעבור עֲזוֹר לו להוציא את מחשבתו לאור, כי לבות כל האבעסינים כפלגי מים בידו ולכל אשר יחפוץ יַטֵּם. וישלח שרים נכבדים אל הכֹּהן האביר ההוא לקרוא אותו אליו אל עיר גאָנדאַר מקום מִשְׁכָּנוֹ, והכהן לא אֵחר לעשות את שאֵלתו ויבוא לִרְאוֹת פניו, אך בטרם כֹּל שָׁאַל מאת קאַזאַיי לגרש את כל כהני הקאַטולים מארצו, כי רק בעשותו זאת יֵאוֹת לו להיות זְרֹעוֹ ולהַשלים חֶפְצוֹ. ואחרי אשר עשה קאזאַיי את שאֵלתו, התרצה אליו הַכֹּהֵן וַיְבַשֵּׂר לכל הכֹּהנים והעם כי המסורה העתיקה אשר בידם הנה באה ונהיתה, וקאַזאַיי הוא הגואל והמושיע. ומהיום ההוא והלאה נתנו הכֹּהנים והעם וכל החיל אנשי המלחמה את ידם תחת קאַזאַיי, גם כל יושבי הארץ נתנו לו הוד והָדר מלכות. אז הוציא קאַזאַיי דְבַר מלך שלטון אל כל עם הארץ לבל יַרבו להם נשים ולבל יוסיפו עוד לעשות מסחר בנפש אדם. ואחרי אשר לכד גם את מדינת טיגריע, היה שליט לבדו בכל אבעסיניען וַיְצַו לכל עַמּוֹ לקרוא לו בשם ט ה ע אָ ד אָ ר אָ ס מלֶך ע ט י אָ פּ י ע ן.

אפס כי בכל תֹּקֶף ממלכתו לא היה עוד כסא טהעאָדראָאָס נָכוֹן לפניו, כי גבורים עריצים התרו בכל עֹז לְהַרְגִיזוֹ. בראשונה התקומם לו במדינת טיגריע איש גבור חיל ושמו נ ע ג ו ז י ע, ויך את נציבו וישם כתר מלכות בראשו, ותהי המלחמה אֲרֻכָּה בין טהעאָדראָאָס ובין נעגוזיע, פעם התגבר האחד ופעם השני, עד כי לאחרונה נִגַּף נעגוזיע לפני טהעאדראאס והומת באבזריות חֵמה (תרכ״א 1861), גם על כל עוזריו וידידיו שפך טהעאדראאס כאש חמתו ויגירם לפי חרב, וגם בבתי התפלות שָׁפְכוּ דמיהם כמים במצות המלך העריץ הזה. אז חלף רוח טהעאָדראָאָס עד כי שָׁת בשמים פיהו ויתן לאלהים תִּפְלָה. ופעם אחת בבוא חבר כהנים לשאול ממנו שאֵלה אחת לטובת דתם, דִּבֵּר אלימו בגֹבה אפו כדברים האלה: „אנכי כָּרַתִּי ברית את האלהים: הוא הבטיחני באמונתו לבל ישלח ידו אלי ולבל יעשה לי מאומה בארץ מתחת, ואני הבטחתיהו כי לא אֶעסק שמים ולא אֶלָּחֵם בו במרומיו — ועל כן כל אשר אני חָפֵץ אעשה פה בארץ וְדָבר אין לי ולאלהי השמים —.“ בשבט ברזל רָדָה טהעאדראאס את עַם הארץ, במוראים גדולים סָעַד כִּסא מלכותו, ובחרב וָדָם עשה שפטים בכל פורצי גדר והורסי מִשְׁטָרוֹ ברחבי ארץ ממשלתו. אמנם גם דברים טובים נמצאו בו, ותקונים רבים עשה בימי ממלכתו, כי בכל עריצותו היה גם חֲכַם לבב ואוהב סדרים, חָפֵץ שלום עבדיו ויפקח עיניו על השופטים לבל יַטּוּ משפט ולבל יקחו שֹׁחַד, ועוד דברים טובים כאלה עשה לטובת עם הארץ.

שָׁלֵו היה טהעאָדראָאָס בביתו ורענן בהיכלו עד אשר נֶאחז בסבך הַסִּכְסוּךְ בממלכת אנגליה וקדמוהו ימי רעה ויצעידוהו לבאר שחת. כי הנה המלך העז הזה שנא מאד את המיסיאָנאֶרים באוֹתו כי רק דתו תמשול בארץ ממשלתו, וַיְצַו על המיסיאָנאֶרים במפגיע לבל יְנַסּוּ כֹּחָם לפתות את האבעסינים להמיר את דתם, רק לעשות כן אל היהודים (הפַּאלַאשִׁים) נתן להם רשיון. אך מיסיאָנאֶרים אחדים ילידי אנגליה עברו את מצות המלך וישקדו על פִּתחי האבעסינים וידיתום בחֶלקת לשונם להמיר את דתם בדת אַנגליקאַנית, ואחדים מהמיסיאָנאֶרים אשר כתבו בספר הליכות ארץ אבעסיניען ומשפטי ממשלתה, פָּגעו בכבוד המלך בהודיעם כי אִמּוֹ סֹחֶרֶת באגוזים כאחת מבנות דַּלַּת העם, ויחר בם אף המלך ויחשוב מחשבות להחרימם ולגרשם מן הארץ. ובעת ההיא הִרהיבו התוגרמים בנפשם עֹז לִקרוע את ממלכת אבעסיניען מיד טהעאָדראָאָס ולשפוך את רוח ממשלתם עליה, וטהעאָדראָאָס שלח ספרים אל מושלי אנגליה וצרפת וַיְחַל את פניהם לכרות עִמּוֹ ברית גם לעזור לו לְהִלָּחֵם בהתוגרמים המַרגיזים את ארצו ואת כסא מלכותו. קיסר צרפת צִוָּה את טוּפֶּענעל מלאכו היושב באבעסיניען להשיב אמרים לטהעאדראאס כי מסבות הזמן לא יתנוהו לעשות

את

את שאֵלתו, אך מלכת אנגליה לא השיבה לו דָבר, ויחר לטהעאדראאס מאד על אשר בָזָה לו המלכה וישלח שֵׁנִית דברי ספר אליה כספר הראשון, ואז ענהו הלאָרד רוסעל בשם המלכה, ויוסף עוד לַחרות אף המלך במלכת אנגליה ויקרא בזעם אפו: הלא אל המלכה וויקטאָריא ערכתי דברַי ולא אל האיש רוסעל הזה! והקאָנזול האַנגלי קאַמעראָן לא הִשׂכיל פיהו להגיד להמלך כי הלאָרד רוסעל הוא „אַזאַ נעגאָם“ באנגליה, הלא הוא „פי הקיסר“ וכל אשר ידַבר פיו הוא כְּפִי הקיסר, כאשר הגיד כן השר לְעזועאַן נְצִיב קיסר צרפת על השר טופּענעל מלאך הקיסר ואשר על כן לא קָצַף טהעאדראאס כי לא ענהו הקיסר בכבודו ובעצמו. ובחרות אף המלך באנגליה לקח את המיסיאָנאָרים אנשי עֶברתו לערבון (גייזעלן) וישימם בבית האסורים עד אשר יִקֹם נקמת חֶרפתו מאנגליה, גם את קאַמעראָן הקאנזול האנגלי לקח לערבון ויאסרהו בבית האסורים, ואחרי ימים מעטים הוסיף עליהם עוד אסירים אחרים, אחד מארץ סוריא, שלשה אשכנזים, אונגאַרי אחד וצרפתי אחד. וחמת המלך עוד לא שככה אך התלקחה עוד ביתר עָז, יען כי בעת ההיא התפרצו הפַּחות ושרי המדינות מפניו ויקשרו עליו קשר אמיץ להורידו מכסא המלוכה ולרֶשת את ארץ ממשלתו, ובחמתו ואש קנאתו לא שָׁעה אל דברי אנגליה וצרפת אשר שלחו אליו להוציא את האסירים ההם לחפשי בשלום. בארבעה לחדש אָקטאָבער תרכ"ו 1866 כתבה אליו מלכת אנגליה מכתב בקשה בעֶצם ידה ותבקשהו לשַלח את האסירים לחפשי, ובששה עשר לחדש אפריל תרכ"ז 1867 שלח אליו סגן הענינים החיצונים דברים נכוחים בשם המלכה לקרוא להשבוים ההם דרור, אך הוא לא הֵשיב דָבר על דברי שני מכתבים ההם. אז שלח הלאָרד סטאַנליי בתשיעי לחדש סעפטעמבער תרכ"ז 1867 דברים קשים אל המלך קְשֵה הלב ויעד בו כי אם לא ימַהר לפתוח אסיריו ביתה תַקדיש עליו אנגליה מלחמת תנופה. אפס כי הספר האחרון הזה לא הגיע לידו, ומלכת אנגליה אשר הָאמינה כי טהעאדראאס לא שָׂם לבו גם אל הקריאה ההיא אשר קָראה עליו מלחמה, צִוְּתָה לבחור גבורי חַיִל בעיר באָמביי ולשַלח אותם למלחמה על אַבעסיניען. עד מהרה הִצְבִּיא הגענעראַל לייטנאנט סיר ראבערט נאַפיר את צבא החיל אל המלחמה ההיא: ארבעה אלפים אנגלים נושקי כלי נשק חדשים וטובים ומלֻמדי מלחמה ושמנת אלפים הודים עם כלי תותח גדולים וכלי מצור, ועמהם שנים עשר אלף פרדים ועשרים שנהבים הנושאים צדה וכלי מלחמה וכל הכבודה אשר לאנשי החיל. חכמים וחוקרים גדולים נִלְווּ אל המחנה ההיא ללכת ארצה אבעסיניען לחשוף שם שפוני טמוני סְגֻלות הטבע, מהם היו דורשי קדמוניות (אַרכֵאָאָלאָגען), חוקרי מֶחקרי ארץ (געאָגראַפּען) וחופשי חכמות הטבע. והשר האביר סִיר ראָבערט נאַפּיר אשר עשה לו שֵׁם בגבורים בארצות הודו וסינים, הֻקם עַל לְנָגִיד וּמְצַוֶּה ולשר צָבא

במלחמה

במלחמה הזאת. ולבל יחשבו מושלי איירופא כי אנגליה הולכת לָרֶשֶׁת מִשְׁכְּנוֹת לא לה, הודיע הלארד סטאנלייא גלוי לכל העמים כי רק לקרוא לאסורי מהעאדראס דרור מגמת פני אנגליה במלחמה הלזו ולא להביא את אבעסיניען תחת שֵׁבֶט מלכותה. בשנת תרכ"ז 1867 בחדש אקטאבער הגיעו חלוצי אנגליה אל חוף צוּלְלַא, ובשלישי לחדש יאַנואַר 1868 הגיע שם גם נאַפּיר עם יתר אנשי המלחמה. מכשולים רבים וְחַתְחַתִּים סגרו עליהם את הדרך. אך הם בעז רוחם לא שתו לבם אליהם ולא חַתּוּ מפניהם, עָברו מעברות הרים (פאֶססע) ברום ארבעה אלף מעטער, ירדו בקעות וגאיות עמוקות אשר לפי רְאוּת עַיִן לא תדרוך שם רגל אדם, שָׂמוּ במדבר דרך ובתהו וציה נתיבה. בשלישי לחדש אפריל עברו בעמק בעשילא אשר עָמְקוֹ אלף ומאתים מעטער ויגיעו עד ההר הגדול אשר גבהו אַלְפַּיִם ושמונה מאות מעטער ועליו מתנוססת המצודה הבצורה מַגְדָּלָה מְקוֹם מושב המלך מהעאדראס בעת ההיא עם צִבְאוֹת חֵילוֹ ועם האסירים אשר בגללם התהוללה המלחמה הזאת. בעשירי לחדש אפריל העפילו האנגלים לעלות על ההר ומהעאדראס קִבֵּל פניהם ברעם כלי תותח, ומספר אנשי חילו היה אז חמשת אלפים נושקי קְנֵי רִבָּה ואלף איש חמושים בחניתות וכידונים. אך בסערת מלחמה הראשונה השחיתו האנגלים בחֵיל טהעאדראס עם רב, שמונה מאות נפלו חללים וחמש מאות איש נפצעו ושאריתם נסו מנוסת חרב, ומהאנגלים לא נפל אף אחד הלל ורק עשרים איש נפצעו. כראות טהעאדראס כי היתה מגפה גדולה בחֵילו וכי היו כקש לפני רוח, רָפוּ ידיו וַיִּבָּקַע לבבו וידע כי אחריתו להכרית אם לא ימַהר לעשות שלום לאנגליה האדירה, וביום המחרת בעשתי עשר לחדש אפריל שלח מלאכים אל השר נאַפּיר להגיד לו כי יש את נפשו לשלח את האסירים לחפשי אם אך יעמדו האנגלים לימינו לעזור לו להכניע את שרי המדינות אשר קשרו עליו בכל רחבי הממלכה. אך נאפּיר השיב לו אמרים כי הוא דורש ממנו לְהַסגיר את מצודת מַגְדָּלָה בידו בלי כל שֶׁלֶם גמול ולתת לְשְׁבִי נפשו אם לשבט או לחסד. כחֲצי מות ירדו הדברים ההם חדרי לבב המלך ויבקש לשלוח יד בנפשו, אך אנשי חֵילו השיבו אחור ימינו מעשות כדבר הזה. אחרי כן התאושש ויוציא את האסירים לחפשי (בשנים עשר לחדש אפריל), אנשים ונשים וטף (ששים במספרם), אשר העמיסו צרורות כליהם על שכמם וירדו מההר וחיל אנגליה הֵרִיעוּ לקראתם תרועת שמחה. אך גם אז לא נֵאוֹת השר נאַפּיר אל אֶפְנֵי השלום אשר שָׂם טהעאדראס לפניו רק דָרַשׁ ממנו להסגיר את נפשו בידו. וכראות טהעאדראס כי אָבַד נצחו ותוחלתו מהאנגלים, הודיע לאנשי חילו כי גָמַר אֹמֶר לְהִלָּחֵם עם האנגלים עד הרגע האחרון מֵחַיֵּי רוחו, והאיש אשר לא יאבה להיות עִמּוֹ בצרה יוכל ללכת לכל אַוַּת נפשו, ויעשו כן כל אנשי החיל ויעזבו אותו בעת

רעתו

רעתו, ורק ששה עשר איש נאמני רוח נשארו עמו אם להיים אם למות. בשנים עשר לחדש אפריל בשעה השניה אחר הצהרים הרעישו האנגלים את תומות מצודת מַגְדָלָה ובשעה הרביעית לכדו אותה ויבואו בתוכה בתרועה וקול שופר, וטהעאָדראָאָס אשר ראה את מַפֶּלֶת המצודה טָרַף נפשו בכפו וימת, ואשתו המלכה ובְנו נפלו שבי בידי האנגלים. המלכה מֵתָה בדרך בטרם הובאה לאנגליה, אך בנה הובא בשלום אל שערי לאָנדאָן והמלכה וויקטאָריאַ צִוְתָה לְגַדֵל אותו וּלְלַמְדוֹ דעת ודרך תבונות כיאות לבן מלך כמוהו. בשבעה עשר לחדש אפריל הרסו האנגלים את מבצרי מַגדלה וכל בתיה שרפו באש ואחרי כן שבו לארצם. משלל המצודה שלח השר נאפיר למלכת אנגליה שתי עטָרות יקרות, בגדי תפש יפים וְגַבֵּי הערך ותֹּתם המלך טהעאדראס. בראשון לחדש יאנואר ירדו חֵיל אנגליה באניותיהם לשוב לארץ הודו, והאסירים אשר ראו אור הדרור בגבורות יֵשע ימין אנגליה שָׁבוּ לאירופא. הנה כי כן ספתה המלחמה באבעסיניען, ואנגליה הוכיחה לעיני כל עַמֵי איירופא כי לא מאהבת בצע ולא מֵאַוָתָה לרֶשת מִשְׁכָּנוֹת לא לה עשתה את המלחמה הזאת כי אם להתיר אסורים ולקרוא לשבוים דרור, כי לא הביאה את אבעסיניען תחת שבט מלכותה אחרי נִפְלָה בידה, ולא לָטשה עיניה אל העֹז והמשרה אשר הוסיפה לה אם עשתה כדבר הזה. אך אבעסיניען יָרדה מעת ההיא פלאים, חוֹרֶיהָ ופחותיה יגורו מלחמות איש באיש על דְבַר השלטון והממשלה העליונה בארץ הזאת, מבוכות רבות בתוכה וליוצא ולבא אין שלום. המלחמות והמהומות ההן נתנו יד אל משנה למלך מצרים לרֶשת נפות ומדינות עדינות באבעסיניען, כי בשנת תרל״ב 1872 לקח בחזקת היד את ארצות באָגאָם ומענזאַ בדרום אבעסיניען ועוד נפות אחדות לאחֻזת נחלה וישם אנשי חַיִל בתוכן.

ארצות הברית באמעריקא הצפונית.

דברי ימי המלחמה הנוראה בין בעלי הצפון ובין בעלי הנגב בארץ אמעריקא עד ימי שֶׁבֶת השר גראַנט על כסא הנשיאות, הלא הם כתובים בספר הזה חלק חמישי (מצד 175 עד 193), ועתה נשימה עַיִן על יתר הדברים אשר נקרו וַיֶאֱתָיוּ בארצות ההן מאז ועד עתה. השר גראַנט אשר חָשַׂף את זרוע עֻזוֹ במלחמת הצפון והנגב, וַיַעַש לו שֵׁם גִבּוֹר משכיל בארץ, הוכיח לעיני כל בשבתו על כסא הנשיאות בארצות הברית באמעריקא כי גם במשפטי המדינה וארחות הַמִשְׂרָה ידיו לו רב. בישרת לבבו ונקיון כפיו רעה עַמוֹ וצאן מרעיתו, וכל ישעו וכל חֶפצו היו רק לעשות משפט צדק ולפעול ישועות בקרב הארץ, ורק בכל עת אשר ראה כי במקל

נֹעַם קֹצֶר קצרה ידו להציג בשער משפט ולדַכּא עושק, רק אז נִלחץ לַמְרוֹת רוחו להוכיח כי לו גם זרוע עִם גבורה לשַׁבּר מְתַלְעוֹת עַוָל ולהשליך מִשִׁנָּיו טרף. הנשיא יאָהנזאָן אשר היה לפניו, לא מצא חן בעיני מַרבית בני עַמו ולא הֵפִיק מאתם רָצוֹן עד אשר הדיחו אותו משאֵתו. כי הוא בהיותו בין ארץ הנגב, עָמַד לימין בני ארצו ויתור בכל עֹז לבל יסורו אל ממשלת בעלי הצפון כי אם בדברים הנוגעים לטובת החֶברה המְדִינִית בכלל, אך ביתר הדברים ישלטו בארצם פנימה כטוב וכישר בעיניהם מבלי פְּנוֹת אל ממשלת הצָפון. גם בדבר הכושים אשר יצאו מעַבדות לחֵרות היתה ידו עִם בני ארצו בעלי הנגב לבל יִסָּפחו הפראים ההם אל אחת הכהונות בהנהגת המדינה. אך הנשיא גראַנט התאמץ בכל מאמצי כֹחו להיות בעלי הנגב סרים אל משמעת בעלי הצפון בכל דברי המדינה, והכושים אשר כֹּחַ בהם להיות לעזר ולהועיל לטובת עַם הארץ, יֵשבו עִם נדיבי העם ויקחו חֵלק בכל הפקודות והכהונות במדינה כאחד מבני מְרוֹם האפרתים. על פי הנשיא הישר באדם הזה גָמרו שרי הסענאַט אֹמֶר לְסַפֵּחַ את הכושי רעפֶּעלס אל כהונת אחד הסענאַטאָרים כאחד מהם, ובמדינת קַאראָלינאַ הדרומית, אשר היה לפָנים המָקום הראשי לעַבדות הכושים ואשר בשנת תר״ך 1860 הוּרַם שם לראשונה נֵס המֶרד מבעלי הנגב, שם הֵקַם איש כושי לראש ולקצין בְּתֹר גוּבֶערנער, ושני כושים לשרים בבית נבחרי העם. אך הדבר הזה העיר את חמת הַהוֹדִים (אינדיאַנער) על ממשלת בעלי הצפון עד להשחית, והֵיטֵב חרה להם בִראותם כי הכושים בני ארצות אחֵרות אשר זה מעט היו עבדים מרודים ונחשבי כבהֵמות בעיני הַלְבָנִים, הֻקמו מֵעָפָר שִׁפלותם לָשֶׁבֶת עִם נדיבים ולנחול כסא כבוד, והם (הַהוֹדִים) אשר אבותיהם ישבו מעולם באמעריקא בין ים אֶקינוס האַטלאַנטי ובין ים השוקט, הם נשארו עוד בְּשִׁפְלָּל מַצָּבָם כבראשונה, והלְבָנים אשר ירשו ארצם בלי צדק ובלי משפט, לא יְדַמּוּ אותם ולא יַשְׁווּם גם להעברים השחורים בני הנֵכר מִקנת כַּסְפם ולא יתנו להם כל חֵלק ונחלה באחת הכהונות הקטנות במדינה. והנה אם למשמע אזנינו נוכיח, יצדקו ההודים בדבריהם ויזכו במשפטם, ומה גם כי הם קרובים במַראֵם החיצוני אל הלבָנים יותר מהכושים השחורים. אך אם נַחפשה דרכי ההודים ונחקרה עלילותיהם, נִתֵּן להלבָנים צדק, כי באמת נופלים ההודים מהכושים, משחָתם בם, מום בם ושובבו משובה נצחת באין מַרפא. הכושי בכל מִגְרָעוֹתָיו והסרוניו יש לו יתרון הַכְּשֵׁר דעת לְלַמֵּד ידו למלאכת עבודה ולכל חרשת המעשה כאשר יתנו עֵדיהם הכושים היושבים במדינות האייטי וליבעריאַ אשר כוננו להם ממשלות חפשיות (רעפּובליקען) כרבנית בני אייראָפּא. אך ההודים הפראים לא יחפצו בכל עבודה ובכל מלאכה ומשפטי מדינה, וכל עָמָל בעלי אמעריקא

(רי״ע ח״ז) ישורי

ושרי ממשלתה לרפוא משובתם ולעשותם לבני תרבית, נשאר מָעַל, זוּלת שבטים קטנים משבטי ההודים היושבים בקִרבת הלבָנים אשר עזבו זדונם ויהיו עובדי אדמה ויושבי אהלים, הֶחזיקו כל יתר שבטי ההודים בארחות חייהם הפרועים לשוטט ביערים ובמדברות לָצוד צַיִד ולשלול שלל. כעטלפים מורדי אור בָחלה נפשם באור הציוויליזאַציאָן, וּבְעֹצם ידם יַשמידו עִקבות הדעת. בתכונות נפשם יִשְׁווּ לְחַיְתוֹ יער טורפי טרף, ורק בקִנאה ונָקמה, בעָרמה ומזִמה יתר שאת להם עליהן. בכל פעם אשר יכרתו הלבָנים עמהם ברית שלום ימהרו להפר בריתם ולבגוד באנשי שלומם, כי אֵיבת עולם ומלחמת נצח להם עִם הלבָנים. ההודים אם כי נבערים מדעת הם ופרועים ופראים בכל דרכיהם, לא שכחו בכל זאת כי להם לבדם נִתְּנָה הארץ למורשה על פי משפט הירושה אשר להם מאבותיהם יושבי הארץ מִנִי עַד, והלבָנים ירשו להם את הארץ הזאת בלי משפט כי אם בחזקת היד או בנכָלים ותחבולות תוך ומרמה, ועל כן הִתְמַכְּרוּ לְהָרע ולהשחית בכל מושבות הלבָנים ככל אשר תשיג ידם ולא האמינו בדברי שלומם ובכל ברית מֶלַח אשר כרתו עמהם. גם האנגלים-האַמעריקאַנים לא התהלכו אתם במישור ולא שמרו להם הבטחותיהם גם לא נאמנו בבריתם אתם, בחָשבם למשפט כי לא יֵחָשֵׁב להם און בהפירם בריתם את פְּרָאֵי אדם הנִצמדים לגלולים ומתהללים בשִקוצים משוממים אם בזה תְּבוֹאֵם טובה ויבצעו בצע. ועל כן התחוללו דברי ריבות ומלחמות רבות ועצומות בין ההודים ובין הלבָנים בכל עת אשר נִפגשו יחד ונהרי דמים בנהרי דמים נָגָעוּ.

המשוררים וסופרי סִפורי אהָבים חָזו פעמים רבות משאות שוא על דְבַר ההודים וְכֹחַ דמיונם הוליכום שולל לתת להפראים ההם יתר שאת על העמים ההולכים לְנֹגַהּ בְּרַק ההשכלה, עד כי במעט לא נוכל לְהַציל מפיהם שֶׁמֶץ דְבַר אמת אדות ההודים באמעריקא הצפונית. הרוח אשר הניח החכם רוסאָ הצרפתי בשנת מאה העֲברה על סופרים רבים בארץ איירופא לתת יתרון לְחַיֵּי הנזירות בִּנְאוֹת הטבע על חיי החָברה ומשפטי המדינה, הרוח ההיא נחה ימים רבים גם על המשוררים והסופרים האַמעריקאַנים ויבראו בכֹח דמיונם חזיונות תֹהו לרומם ולפָאר את ההודים וארחות חייהם וּלְהַשְׁווֹתָם אל גבורי היוָנים והרומים בדורות קדומים. ואם אמנם כי לעתים רחוקות הופיעו בתוכם אנשים אחדים נדיבי לב ובני עֲלִיָה, אך כְּמַר מִדְלִי הם מול רבבות אלפי בני עַמָם ההולכים שובב בשרירות לבם כל הימים וידיהם דמים מלאו, וגם בני עֲלִיָה המעטים ההם אשר הופיעו לעתים רחוקות, רחוקים הם מגבורי היוָנים והרומים כרחוק מזרח ממערב ולא קרבו אלה אל אלה בדרכיהם ומעלליהם.

מלחמה

מלחמה להאנגלים - האמעריקאנים בההודים הפראים מדור דור , ואם בכל פעם תגבר יד האנגלים - האמעריקאנים עליהם וישימום לעפר לדוש , אך בדמים רבים וברבבות חללי בני עמם יקנו בכל פעם את הנצחון ההוא , גם יזילו זהב וכסף רב מאוצרותיהם על הוצאות המלחמות ההן . פעמים רבות תתחולל סערת מלחמה עזה ביניהם על אדות דבר קטן וקל ערך , והיה ראשיתה מצער אך אחריתה גדולה ונוראה מאד ותמשך ימים רבים ודמי אדם ינהרו כנהרות . המלחמה הכבדה בבני שבט הסעמינאלי בנפת פלארידא אשר התעודדה שבע שנים רצופות , החלה רק אדות פרה אחת אשר שדד אחד ההודים , כי האנגלים - האמעריקאנים אשר חפצו להפיל אימתם על ההודים בני השבט ההוא לבל יוסיפו עוד לעשות כדבר הזה , תפשו אנשים רבים מבני השבט ההוא ויכום מכות הדרי בטן ויענום באכזריות חמה ועריצות רצח , ואת האיש סקעאלאַ , אשר אחרי כן היה להשבט ההוא לראש ולקצין ויעש לו שם גדול , אסרו בנחשתים וישליכוהו לבור השבי על אשר הרהיב בנפשו עז להמליץ על האיש ההוא אשר גנב את הפרה ולהוכיח כי כאשר עשו הלבנים לו כן עשה להם . ימים רבים ישב סקעאלאַ במחשכי בור השבי , ובצאתו לחפשי היתה ראשית מעשהו להרוג את הגענעראל האמעריקאני טאמזאן בעצם ידו , ואחרי כן אסף את כל בני שבטו מרי הנפש כדבים שכולים וצמאי נקמה ודם , ויערוך מלחמה על הלבנים אנשי חרמו , ויך במשמניהם מכה רבה מאד , כי בשש מאות איש אשר ברגליו הכה אלף וחמש מאות איש בחיל האמעריקאנים בני ארצות הברית , וזולת החללים הרבים ההם , הוציאו עוד שרי ארצות הברית מאה מיליאן דאללאר על המלחמה ההיא — מחיר רב ועצום בעד פרה אחת ! — . בשנת תרי"ב 1852 התלקחה עוד מלחמה נוראה כזאת בין האנגלים - האמעריקאנים ובין ההודים , וגם ראשיתה היתה בגלל פרה אחת אשר גנב איש הודי משבט הסיוקסי , ואף כי הפרה ההיא נגנבה רק מארחת בני נכר הארץ ונשיא השבט ההודי ההוא הפץ לשלם את הפרה ההיא ארבעתים , בכל זאת התנפלו האנגלים - האמעריקאנים על השבט ההוא ויכוהו לפי חרב . הדבר הזה העיר רוח נקמה בלבות יתר שבטי ההודים ויאספו לעשות מלחמה ונקמה בהלבנים שסי נחלתם ורוצחי אחיהם , והמלחמה ההיא נמשכה ארבע שנים , ואלפי איש חיל מבני ארצות הברית נפלו חללים לפני ההודים , גם ארבעים מיליאן דאללאר אכלה המלחמה ההיא עד אשר התאזר הגענעראל הארניי עז ותעצומות ויך את ההודים מכה נצחת ויגרשם מן הארץ . אחרי ימים מעטים התלקחה עוד שלהבת מלחמה בין האנגלים - האמעריקאנים ובין ההודים מבני שבט הנאפאיאסי , וסבת המלחמה ההיא היתה כי איש הודי הרג בשגגה את אחד הילדים מהכושים . שלש פעמים התחדשה

המלחמה

המלחמה ההיא ורבים חללים נפלו כעמיר מאחרי הקוצר, ושלשים מילליאָן דאָללאַר הוציאה ממשלת ארצות הברית עד תֹּם המלחמה ההיא. בשנת תרכ״ד 1864 היתה עוד מלחמה בין הלבָנים ובין ההודים בני שֵׁבט אַראַקסאַבּאָהי ושייענעסי, וגם ראשיתה היתה בגלל גנֵבה קטנה אשר גָּנבו בני השבטים ההם בְּהֵמוֹת טִבְחָה אחָדות מֵעֵדר איש אַנגלי־אַמעריקאַני, והאַנגלים־האמעריקאנים עשו נקמות בההודים ההם וישדפו כפר אחד מכפריהם באש ואת יושביו הִכּוּ לפי חרב מאיש עד אשה מעולל עד יונק ולא חִיּוּ כל נשמה. על הֶרצח הזה עָלתה חמת ההודים עד להשחית ויתגודדו למאות ולאלפים גם מָשכו אחריהם את אחיהם בני שבט הקאָמאַנבֿעסי וְהָאַקִיאָוואַסי ויעלו בסערת מלחמה על הלבָנים, והמלחמה אָרכה שנתים ימים ודמים רבים שֻׁפּכו ארצה, גם חמשים מילליאָן דאָללאַר הוציאה ממשלת ארצות הברית על המלחמה הזועמה ההיא עד כי נִלחצו הלבָנים לכַפּר את פני ההודים ולעשות שלום להם. בשנת תרכ״ז 1867 מצאו צבאות ארצות הברית תנואות להתגולל ולהתנפל על ההודים על נְקַלָּה ויחריבו כפרים רבים בארץ מושבותיהם ואת בתיהם הֵשַׁמּוּ, ויתאספו ההודים עוד הפעם ויעשו מלחמת נָקם בהלבָנים מַחריבי ארצם ושודדי רִבצם, וארצות הברית הוציאו עוד הפעם רבבות אנשי חַיִל להורג וחמשה עשר מילליאָן דאָללאַר על הוצאות המלחמות, ולאחרונה לא מצאה הממשלה דרך אחרת לפניה כי אם לעשות פֵּשֶׁר עִם ההודים ולהיטיב את הרעה אשר הֵרֵעוּ אנשי חילה להם, ואז שָׁבָה החרב הרעה אל תערה. אמנם השלום ההוא לא התעודד לאֹרך ימים, כי בשנת תרכ״ח 1868 התקוממו שבטי ההודים שכני ארצות הברית ונוסדו יחד לגרש את כל הלבָנים ממוצאותיהם ומכל הצריהם וכפריהם, ובחמה שפוכה הִשְׁתָּעֲרוּ עליהם וַיַּרְגִיזוּם ממשכנות מבטחם, שלחו באש חצֵרים וכפרים, הרסו בתי נתיבות ובתי מָלון, שדדו עוברי ארְחות, גם על גדודי אנשי חַיִל מֵחֵיל הממשלה נפלו בגבורתם השובבה ויכריעום לטבח, וגם על הנוסעים במסִלות הברזל גָברה ידם ויעצרו את מרוצת המרכבות וַיְרַצְּחוּ את הנוסעים וישללו וַיָּבֹזּוּ כל אשר להם. כדֶבר הַוּוֹת וכקֶטב ישוד צהרים עברו ההודים הפראים בארצות הברית וָרמסו וטָרפו, שָׂרפו וְרָצְחוּ וַחֲמַס ידיהם בארץ פִּלֵּסוּ. ימים רבים לחמו בעלי ארצות הברית בפראי אדם ההם האדירים מהררי טרף, ושני מילליאָן דאָללאַר הוציאו מדי שבוע בשבוע על המלחמה ההיא ולא עצרו כֹחַ להתגבר על אנשי מלחמתם. כי ההודים קלים כנשרים וסוסיהם כבני רֶשֶׁף יגביהו עוף על תועפות הרים וכפרץ מים עזים יֵרדו משם לתחתיות עמקים עמוקים, ויד הלבָנים קָצרה להשיגם ולהשיב מלחמה אל חֵיקם. וזולת המלחמות הגדולות ההן, קמו כפעם בפעם עוד מלחמות קטנות, ומה גם בנפות אַריצאָנאַ וטעקסאַס, ולפי עֵדות

סופרים נאמנים נפלו בכל פעם עשרים איש מארצות הברית בטרם נפל איש אחד מההודים במלחמה .: במשך שמונה עשרה שנה האחרונות הוציאה ממשלת ארצות הברית יותר משלש מאות מילליאָן דאָללאַר על המלחמות הכבֵדות אשר לָחמה בשבטי ההודים , זולת רבבות אלפי שקלים אשר נתנה ליתר שבטי ההודים בעלי בריתה לבל יתנו ידם אל אחיהם הלוחמים בה ולבל ישלחו יד המֶּסֶת במוצאות אנשי איירופא ובאחֻזות נחלתם אשר ברחבי אמעריקא , אך כל זאת היתה לא לעזר ולא להועיל , כי בכל זאת עָלוּ ההודים ההם כשואה על מוצאות הלבָנים שנואי נפשם ויַשֹּׁסוּ ויָבֹזּוּ יגיעם וישללו הוֹנָם ורכושם ואין מידם מַצִּיל . כל עֲמַל הממשלה בארצות הברית להכרית את ההודים ולהַשמידם נשאר כָּעל , אך קָטבם וּשְׁהִיתוֹתָם באו ממקום אחר , כי הרעב הנורא אשר ישַׁלח בם חִצָּיו הרעים כפעם בפעם , יֵין השרף אשר ישתו ההודים עד בלי דָי , חליים ונגעים אשר יַדביקום תמיד וידבקו מאיש לאיש , גם התגרות אשר יתגרו משפחה במשפחה ושבט בשבט , הן כל אלה יַמְעִיטוּם יום יום וַיַצְעִידוּם לבאר שחת , ולפי עֵדות נאמנה יחסרו ממספר ההודים אשר בארצות הברית 350,000 איש ממספרם בימי קדם . על ידי מסלות הברזל ועבודת האדמה אשר תִּרבה בכל עת הָלֹךְ ורב באמעריקא , יִלָּחֲצוּ תמיד ההודים לעזוב את מקומות מושבותיהם עד כי בְמֶשך הימים יתבוננו כי אפס עוד מָקוֹם לְשִׁבְתָּם ולצוד צידם . אך הם לא יתנו יד אל הלבָנים לשֶׁבת אתם יחד ולהתערב בהם , רק יִכְלוּ מעט מעט עד כי יהלפו כָּלִיל כאשר חָלפו כבר בני שבטיהם על אִיֵּי הודו המערבית אשר לפָנים מָלאו שם את הארץ וכָעת גם עקבותיהם לא נודעו עוד שָׁמה . בשנת תר"ל 1870 גִּלָּה שר הפנים את אזני הנשיא גראַנט כי ההודים מתאוננים מאד על הלבָנים המפירים כל קֶשר ועוברים כל ברית אשר כרתו עמהם , ומלחמה חדָשה נשקפת על הלבָנים אם לא ייטיבו את הרעות אשר הֵרֵעו לההודים . והנשיא גראַנט אשר רוחו נדבה ודרכו להיטיב גם לרעים אולי ישובו בזה מרעתם , צוה לכל עַמו לשמור מהיום ההוא והלאה כל קֶשר ולהקים כל ברית אשר ביניהם ובין ההודים לבל יתנו מקום לשערוריות ומלחמות חדשות בארץ . ובסוד השרים והסגנים יָעַץ הנשיא נדיבות לחמול על ההודים האומללים לבל יֵלכו תֻמם וְיִמַּקּוּ באסונם , ובתוך יתר דברי נגידים דִבר הנשיא כדברים האלה : "דְעוּ נא אַחַי וראו כי טוב טוב לנו לְנַהֵל בלחם את ההודים היושבים בתוכנו כל ימי חייהם וּלְלַמֵּד את ידי בניהם עבודת האדמה עד אשר יוכלו להביא טרף לנפשם , טוב טוב לנו לעשות כדבר הטוב הזה מהוסיף עוד עֲשׂות מלחמה בהם כאשר עשינו עד כֹּה , כי ידעתם גם ידעתם כי רק מלחמה אחת אשר עשינו עִם ההודים אָכלה את כספֵנו יתר הרבה מאשר נוציא על ההודים לְכַלְכְּלָם בלחם כל ימי חייהם , ובניהם

לא

לא ישאו עיניהם אל עזרתנו, כי אם נְלַמְּדֵם לעבוד את האדמה, לא יַארכו הימים וְיוֹצִיאוּ לחם מן הארץ דֵי שֶׁבֶר רעבונם גם יותירו עוד וְיַשְׁבִּירוּ בר לנו ולבנינו. נְנַסֶּה נא למשוך את ההודים אחרינו בחַבלי ארם וְלָשׂוּם עינינו עליהם לְחֶמלה גם לתת להם חֻקָּה אחת ומשפטים אחדים עם כל בני עַמנו כאשר עשינו כן לבני הכושים אולי יש תִּקוה לרפוא משובתם, להשיבם מדרכיהם הפרועים ומעלליהם הפראים עד כי יֵהפכו לאנשים אשר יסכנו לְחֶברת האדם לטוב להם ולנו בימים יֻצָּרוּ. הלא עַם גדול ורב אנחנו יושבי ארצות הברית, ומספר נפשותינו יותר מארבעים מילליאָן, גם עֹשֶׁר רב ונכסים רבים לנו, ולא יכבד ממנו להטריף להודים היושבים בקרבנו לחם חֻקָּם, והאל הטוב ישיב לנו טובה תחת הטוב אשר נֵיטיב לשארית הפליטה הנשארת מההודים יושבי הארץ הזאת מעולם....״ כדברים האלה ועוד דברים רבים כאלה דִבר הנשיא על לב השרים והסגנים לטובת ההודים, ואף כי דבריו טובים ונכוחים לא הועילו ולא עשו פרי, כי הלבָנים וההודים רחקו אלה מאלה כרחוק מזרח ממערב עד כי כמעט אפס כל תקוה כי יקרבו ויתנגשו לָשֶׁבֶת שֶׁבֶת אחים יחד. הלבָנים אשר כגבוה שמים מארץ כן גבהו דרכיהם בחכמה ודעת ובכל כשרון המעשה מההודים הפראים והצמאים לדם, לא אָבוּ לְחַלֵּל יפעתם ולהשפיל כבודם להתרועע עם ההודים ולהיות עִמהם לְעַם אחד במשפטי המדינה והליכות עולם, וההודים אשר הַסְּכֵּן הִסְכִּינוּ לראות איך ירדפום הלבָנים באף ובחֵמה ולא יחמלו ביום נקם להכות אֵם על בנים ולעולל עלילות רֶצַח בלי חָשָׂך, חשבו למשפט כי הלבָנים שודדי רִבצם נוראים הם מהררי טרף וכל מזמותיהם אך למשוך אותם בשחת רשתם להרגם ולהשמידם מארץ החיים, ועל כן לא האמינו בם ובכל הטובות אשר הבטיחו לעשות עמהם, ומה גם אחרי הָראו פעמים רבות לדעת כי הם מפירי ברית ואינם שומרים הבטחותיהם וכל מוצא שפתם, ובכן נשאר הַפֶּרֶץ הָרֹחב אשר ביניהם כבראשונה וְרָחַב וְנָסַב עוד יום יום כהיום הזה. אך ההודים הולכים ודלים תמיד, ימעטו ויצערו ורגליהם לבאר שחת ירוצו, והאמעריקאַנים־האנגלים הולכים הָלֹךְ ורב, הולכים מחיל אל חיל ותֵילם יָנוּב וסַחרם ישגה מאד, סוחריהם שרים, כנעניהם נכבדי ארץ וברית שלום להם עם כל מלכי איירופא.

מארבע כנפות תבל ינהרו רבבות עָם אל ארצות הברית באמעריקא, בעלי מלאכת עבודה וחכמי חרשי עץ ואבן, סוחרים ורוכלים, חוקרים ומשכילים גם עשירים וְרִגְעֵי ארץ יְאֶתיו להארצות הַהֲללות ההן וִימַלְאוּ אותן חֹסֶן וִיקָר. ובימים האחרונים האלה יבואו המונים המונים גם מארץ כִּינאַ לָשֶׁבֶת בנפות הנֶגב והמערב אשר בארצות הברית ולעשות שם מסחור וקנין גם לעבוד עבודות שונות כיד החריצות וכשרון המעשה הטובה

עליהם

עליהם. אפס כי גם בני בליעל הֶלְאַת האדם ופליטת הגוים יתגודדו בארצות ההן ללכת שם שובב בשרירות לבם ולְפַלֵּס חָמָס ידיהם בארץ. כל פורק על מלכות שמים ועל מלכי ארץ ינוס שמה כאל עיר מִקלט, גם גנבים ושודדים, הותרי בחשך בתים ומרַצחים יִמָלטו שם מפני חרב המשפט החודרת להם בארץ מולדתם, והם הם זָרְעו וישחיתו בכל ארצות הברית ויהפכו אותן למערות פריצים אם לא תשיגם יד הממשלה לעשות בהם שפטים ולבער הרעה מקרבה

אחת הנפות היפות והטובות בארצות הברית, היא נפת קאַליפאָרניען העליונה, יד אביר הטבע פֵּאֲרָהּ בכל פאר אדָמות לחֶמדת עינים, שדמותיה עוטפות בָר ומֶגד תבואות שמש, עֲצֶיהָ יעשו פרי מגדים, והעולה על כֻּלָּהם היא כי בהֶביון עֲפָרָהּ שפונים טמונים מִכְרֵי זהב בשפע רב ועצום מאד, ועל כן ינהרו אליה רבבות אלפי איש מכל אפסי ארץ איירופא וארץ סינים להפור אחרי אוצרות החֹשֶׁךְ ומִטמוני מסתרים ההם תאוַת נפש האדם וחיי רוחו, משנת תר"ט 1849 עד תרכ"ו 1866 הצליחו החופרים ההם להוציא זָהָב מֵחֵיק אדמת קאַליפאָרניען אשר מחירו כאלף מיליאָן דאָללאַר! זולת הזהב הרב נמצאו שם גם מוֹצָאֵי כסף טהור וכסף חי, נחשת, בדיל ועופרת. עיר הראשה בתוכה היא סאַן פראַנציסקאָ, עיר גדולה ורבתי עָם אשר מספר יושביה מאה אלף ועשרת אלפים איש תערובות עמים רבים ולשונות שונות. חוצות עיר עליזה הזאת ורחובותיה תהימינה מרוב אדם כל הימים, סוחריה כְּאַרְבֶּה וכנעניה כחול הים, ידי אלפי חרשי עֵץ וחרשי אבן וברזל עושות תמיד במלאכת עבודה, עד כי אין חֵקֶר למַרכולתה ואין קֵצה לכל מלאכת עבודה וחרשת המעשה בתוכה. בשנת תרכ"ז 1867 ושנת תרכ"ח 1868 הֵחלו יושבי קאַליפאָרניען לשקוד גם על תרבות הַמֶּשִׁי (זיידענצוכט), ויעשו ויצליחו וישאו מאה שערים בעמלם. הממשלה העבירה קול כי תשַלם מאוצרה מאתים וחמשים דאָללאַר לכל איש בעד כל חמשים אלף עֲצֵי בְּכָאִים (מױלבעערביימע) אשר יטע בקאַליפאָרניען, ואנשים רבים התעוררו לעשות כדבר הזה ולבנות בנינים רבים בעד כַּלְכָּלַת תולעי המשי (זיידענווירמער). ואיש אחד רב עליליה דרש מאת הממשלה לתת לו חמשים אלף דאָללאַר והוא יטע מיליאָן עֲצֵי בכאים אשר עליהם (בלאֶטטער) יהיו טרף בעד 2,000,000 תולעי משי, ובשנת תרכ"ח 1868 הוציא את הַמִּפְעָל הגדול הזה לאור בחדש סעפטעמבער 1868 אָספו בעיר סאַן פראַנציסקאָ אֲסֵפוֹת רבות מכל חרשת המעשה ומעשה ידי אמן אשר התנוססו ברב טובם ויפים ויהיו לְנֵס, ויותר מכֻלם עשו להם שֵׁם חרשי העץ אשר שִׁכְּלוּ ידיהם לעשות כלים מכלים שונים מֵעֲצֵי הָדָר יקרי ערך ומחמדי בת עין. כי זולת עֲצֵי בִּנְיָן הרבים והעצומים

הנמצאים

הנמצאים בקאליפארניען, ישגו בה גם עצים יפים וטובים לעשות מהם כל כלי, כלי בית וכלי שתיה, כסאות ושלחנות, ארונות ותבות ועוד רבות כאלה. עצי שושנים ועצי לארבער יגדלו במספר רב על חוף קאליפארניען בקרבת עיר סאן פראנציסקא, גם העצים היקרים הנקובים בשם צוקערפיכטען שתולים שם לרוב ושיאם מגיע עד ששת אלפים רגל ויצלחו מאד לעשות מהם כל כלי יקר ונחמד. וכלי עץ כאלה אספו לאספה בסאן פראנציסקא להראות העמים והשרים את יפים, גם מטילי כסף ומטילי זהב גדולים הצבו שמה לעיני הרואים, כל מיני מתכת אחרים ואבני שהם, אקדח, ישפה, ספיר וברקת ועוד אבני חפץ כאלה התנוססו בשער המצבה ההיא. בימים החדשים האלה נטעו נוטעים על אדמת קאליפארניען גם עצי גפן אשר ענביהם ענבי נופת ויינם הטוב ישמח אלהים ואדם, גם ארז ושיח הטהעע החלו לנטוע שם ובימים מעטים הצליחו מאד לשמחת לבב נוטעיהם. מזג האקלים בקאליפארניען הוא טוב מאד ומבריא אולם, מספר יושביה יותר משש מאות אלף איש, אך לפי גדלה ורחבת ידיה ופרי אדמתה ימצא עוד בה מקום לשבת בעד עשרת מונים ממספר ההוא, אפס כי בכל טובה ויקר תפארת גדולתה, נספחו אליה גם רעות רבות אשר רק יד ההשכלה תעצר כח לבער אחריהן. רבים מבני דלת העם גם מבני מרום עם הארץ שגו ביין, תעו בשכר ופקו פליליה. קנאת הדת מצאה גם פה בית, ובן דת אחת ישנא בלבו את בן דת אחרת. הכינעזים היושבים בקאליפארניען ושוקדים על מלאכת עבודתם בידים חרוצות, נרדפים הם מהקאטולים הנופלים מהם בתבונות כפים וחריצות ידים, גם בעיני שרי בית המשפט היו שפלים מאד ונבזים עד כי לא האמינו בעדותם ולא היו עליהם סתרה מפני לוחציהם, ותחת אשר בדרום אמעריקא ובנפותיה הפנימים הריצו יושביהם את ידיהם להכינעזים החרוצים ויקבלום בכל אותות הידידות, דחו אותם הקאליפארנים בשתי ידים ויחרפום בשם עובדי אלילים ואזיאטים פראים.

ארצות הברית אשר יושביהן הרימו עבודת האדמה והמסחור וכל הרשת המעשה על גפי מרומי קרת, התאוששו לבנות בתים גם להתכמות והמדעים חיי רוח האדם וחלק אלוה ממעל לכל הנברא בצלמו ודמותו. בתי ספר לילדים ובתי מדרש החכמה לבני הנעורים הקמו בכל עיר ומדינה במספר רב ומורים משכילים יטיפו בהם לקח טוב ודרך תבונות יודיעו לכל השוקדים על דלתותם, ובזאת הראו לדעת כי זרע אמת הם לאנגליה מקבת בור נקרו ולא נטשו תורת אמם גם בהיותם בארץ מרחקים ורחקו ממנה ימים כבירים. נפלא ונעלה מאד מכל בתי מדרש החכמה המזהירים כזהר הרקיע בארצות הברית, הוא בית מדרש הגדול (אוניווערזיטאט)

אשר

אשר נוסד בעת החדשה הזאת במדינת נעוו־יאָרק ואשר יאות לכל סופרי דברי ימי עולם לספר תהלתו בכל יושבי תבל ולתת שם עולם להאיש היקר ורב פעלים אשר יסדו, הכינו גם חקרו. שם האיש גדל עליליה ההוא, הוא עזרא קאָרנעלל, בן אחד מדלת העם אשר לא השיגה ידו לקחת מורים להורות את בנו המדעים הנחוצים לכל אדם באשר הוא אדם. אך רוח דעת החלה לפעם את הילד המסכן הזה ותשוקה נמרצה למלאכת המעכאַניק נוספה בו מימי ילדותו וַיִּלָּחֵם בכל התלאות אשר התיצבו לשטנה לו בדרך ויוכל להן עד אשר הגיע אל מחוז חפצו ויבא לבב חכמה ויהי מופלא בים בחכמת לבבו ובתבונות כפיו, גם השגה חיל ויעש עשר ופעל אוצרות ויהי משכיל לכל דרכיו ובכל אשר פנה הצליח. אז התנדב ביושר לבבו להרים מכשול מדרך בני עניים השואפים לקנות חכמה ודעת והעני והחסר קיר ברזל ביניהם ובין תאות נפשם, ויגמר אֹמר לכונן מכספו בית מדרש גדול להכמות ומדעים שונים (אוניוועזיטאֶט) אשר שעריו יהיו פתוחים לבני עני לקחת שם לקח טוב בלי מחיר ובלי כסף. ובהיותו רב אוצרות ובעל נפש יקרה ורוח נדיבה הרים מכספו חמש מאות אלף דאָללאַר לקרן קימת לכל החפצים הדרושים אל בית מדרש הגדול ההוא, מאה אלף דאָללאַר הזיל מכיסו ליסד בית אוצר ספרים אשר יהי פתוח תמיד לתלמידי בית המדרש ולכל יבוא להגית בספר, שתי מאות וחמשים כברות ארץ נתן לצמיתות למבנה בית המדרש ולכל הבנינים הרבים הנשענים על גבולו, עשרת אלפים דאָללאַר לבית אסף מַטָּעים וצמחים שונים הדרושים להפיץ חכמת הבאָטאַניק, שלשה אלפים דאָללאַר למקנה ספרי הכמה ומדע בלשונות שונות, ומבלעדי הכסף הרב והעצום הזה נתן אחרי כן עוד שלש מאות אלף דאָללאַר על האוניוועזיטאֶט הנשגב הזה. הפראָפעסאָר המהלל אַנדרעאַס וועיט הורם לראש ולנגיד (פראַזידענט) על הליכות הבית וארחות הלמודים לפלגותיהם, ששה ועשרים מורים ראשים (פראָפעסאָרען) הקמו על להורות שם תורת החכמה והמדע לבני הנעורים השוקדים על דלתותיו. אחד מהמורים הראשים ההם היה החכם והחוקר הגדול גאָלדוין סמיט, אשר עשה לו שם על ידי ספריו המחכמים, ומה גם על ידי חקרי לבבו אדות השרים הגדולים פים, קראָמוועל, וויללאַם פיטט ואדות הרעפובליקאַנים האחרונים ברומא העתיקה, ועל פי הדברים ההם התנוסס החכם הזה וישב ראש בין סופרי דברי ימי עולם בני דור החדש הזה באנגליה. הוא עזב את משרתו הכבודה באָקספאָרד ואת כסא כבודו בבית מדרש החכמה אשר שם וירם פעמיו לאמעריקא להיות מורה בבית המדר. אשר כוננו ידי האיש עזרא קאַרנעלל, בתקותו כי שם תהי לאל ידו להרחיב גבול

ההשכלה יותר מבאנגליה וקרני אור חכמתו יָפוֹז בכל רחבי אמעריקא הצפונית ביתר עָז מבארץ מולדתו. הבית הגדול ההוא נבנה במדינת נעוו־יאָרק בקרבת עיר מצער הנקובה בשם אִיטַאקַא על גבעה יפה סוּגָה בידקרק הרוֹן ומְקֻטֶרֶת ריח ניחוח אשר יתנו פִּרחי חמד ונצנים. הבית וְתָאָיו וְאֵלָיו וְאֵלַמָּיו וכל הֲדָרָיו וַעֲלִיּוֹתָיו הַמְּרֻוָּחוֹת בנויות בטוב טעם ודעת מעשה ידי חכמי חרשים, וְכֻלּוֹ אומר כבוד והדר. הלמודים אשר ילמדו התלמידים בבית מדרש הגדול הזה, יִפָּלְגוּ לשתי פלגות, בפלגה הראשונה יטיפו המורים לֶקַח על הליכות המסחור, על הרשת המעשה ומלאכת מחשבת, על ידיעות עבודת השדות והכרמים וּמַטָּעֵי עֲצֵי פרי, על חכמת ההנדסה ועל יתר המדעים הנחוצים לאנשי מִדּוֹת (אינזשענעריוויססענ־שאַפּט), גם ילמדו שם חכמת הרפואה (מעדיצין) ורפאות פצעים וּמַחַץ כל מכה (כירורגיע), משפטים וחֻקים וכל הידיעות הדרושות להבין משפטי אמת וחֻקי צדק (יוריספרודענץ), הליכות המדינה (פּאָליטיק) וחִנוך בני הנעורים (פּעדאַגאָגיק) ודברי ימי עולם (וועלטגעשיכטע). בפלגה השניה יקחו התלמידים לֶקַח בלמודים כוללים וידיעות שונות, בלשונות אשכנז, צרפת, אנגלית ואיטלקית, בחִקרי קדמוניות, בדרכי הליטעראַטור להכמי העמים הראשונים והכמי העמים בני דורות האחרונים ועוד ידיעות ומדעים רבים ושונים אשר תפארת הם ליודעיהם ותפארת להם מן האדם. וכל הגדולות והנצורות האלה הן פעולת איש אחד אשר רוח חכמה נוססה בו ורוח נדיבה תפעמהו באופן נעלה מאד, וממנו ראו וכן עָשׂוּ יתר נדיבי עם ויכוננו גם הם בתי מדרש רבים בכל אפסי ארצות הברית באמעריקא, אך אל מִפְלְאוֹת נדיבות ידו לא באו ואל מפעלו הנעלה לא הגיעו.

דברי הימים משנת תרכ"ה 1865 עד שנת תר"ל 1870.

1.

פרוסיא ועסטרייך עד פֶּשֶׁר גַאסטיין.

כחמשים שנה חלפו עברו מיום אשר נִשבר גְאוֹן נאפאָלעאָן הראשון עד ימי מלחמת דאָנעמארק, ובמֶשך השָׁנים ההן לא אִנה הזמן תּאֲנָה נכבדה לידי פרוסיא הנאורה להַראות עָזה ורעם גבורתה ביום קְרָב ומלחמה כיד העצה והגבורה למלחמה הטובה עליה. כי המלחמות אשר לָחמה עִם הפולאָנים המורדים בהערצאָגטהום הגדולה פאָזען בשנת תר"ח (1848) ועם גדודי חֵיל באַרען המתפרצים מפני אדוניהם בשנת תר"ט (1849), אף כי גם הן הֶראו לְמַדֵי את עֹצֶם ידה ואת המהירות הנפלאה אשר לה שכם אחד על יתר ממלכות אשכנז, בכל זאת היו המלחמות ההן רק קטנות וּנְקַלּוֹת בערך צִבְאוֹת אנשי חילה הרבים והעצומים ונאדרים בַּכֹּחַ. אך במלחמת דאָנעמאַרק חָשְׂפָה פרוסיא את ימין עֻזה וַתַּעַשׂ גבורות עצומות נגד כל העמים עד כי יכלה להתחרות את גבורי ימי הקדם אנשי הַשֵּׁם מעולם. מי לא השתומם על עֻזוֹ נוראותיה בהרעישה את מִבְצְרֵי דִפֶּעל הנוראים וַעֲשׂוּיִם לבלי חָת? מי לא השתאה על גבורות ישע ימינה בפִרצה בְּאִי אַלעזן והורידה ממנו עֻזוֹ ואש נִשְׁקָה נִשְׂקָה וַתְּלַהֵט את גבורי הדאֶנים סביב? הן אמת כי גם עסטרייך התאזרה אז עֹז והוכיחה לעיני כל עַמֵי איירופא כי גם לה זרוע עִם גבורה וימינה תִּרְעַץ אויב בְּהִלָּחֲמָהּ ביום קְרָב, אך פרוסיא הִגדילה עוד עֲשׂוֹת ביתר שְׂאֵת, וְעֹז ידה עַזָּה במלחמה הזאת ביתר עָז. היא היתה רוח הַחַיָּה בכל אופני המלחמה מראשיתה עד אחריתה, היא לבדה בלי עֶזרת עסטרייך לכדה את מבצרי דִפֶּעל וּמְצָרוֹת אִי אַלזען ראשית גבורת הדאֶנים, וְהַנִּצָּחוֹן היה בידה גַם להתנוסס, עד כי נשפוט בצדק אם נחליט כי מבלעדי פרוסיא לא יצאו עוד נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין מַעַבְדוּת הדאֶנים לְהָרוֹת עד היום הזה. ועל כן שערו יודעי בינה לעתים בהתחולל עוד המלחמה הגדולה ההיא כי השר ביסמאַרק ראש הסגנים בפרוסיא, אשר רוח בינתו מתהלכת בכל הליכות המלחמה, חושב מחשבות ורוקם מזמות בסֵתֶר לְסַפֵּחַ את הנסיכות ההן לממלכת פרוסיא אחרי צאתן מיד ממשלת דאָנעמארק. ואחרי כלות המלחמה מצאה השערת יודעי העתים

ההם

ההם און לה גם בין כותבי העתים וסופרי דברי הימים ההם, כי דרכי השר ביסמאַרק ועלילותיו על דְבר הנסיכות ההן נתנו להשערה ההיא ידים מוכיחות עד כי לאחרונה הֶחליטוה כל מביני מַדָע לְדָבָר ברור וְנָבוֹן כִּנְכוֹן היום.

אמנם הֵיטיבו האנשים ההם לראות ולא שָׁגוּ ברואה, כי באמת רָקַם השר ביסמאַרק תחבולות ועשה מְזִמּות בסֵתר לְחַבֵּר את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לממלכת פרוסיא להַרחיב בזה את גבולה, להגדיל כֹּחָהּ ולהַגביר חֵילָהּ בים וביבשה עד כי תצלח להיות גְבֶרֶת ממלכות בארץ אשכנז כאשר היתה עסטרייך עד הימים ההם. ולפי הנראה האמין אז השר ביסמאַרק כי לא יכבד הדָבר לממשלת פרוסיא להַטות את לבב קיסר עסטרייך בְּרָב כֹּפר לְוַתֵּר את זכותו אשר לו בנסיכות ההן, יען כי הנסיכות ההן רחוקות הן מארץ ממשלתו ולא תביאינה לו תועלת רַבָּה אם תהיינה תחת שֵׁבט מלכותו. גם האמין כי הנסיכות ההן הרובצות תחת משא חובות גדולות ועצומות, לא תעצרנה כח לְיַסֵּד להן ממלכה מיוחדת כאחת הממלכות אשר באשכנז, ובהיותן עד הימים ההם נִלְחָצוֹת וְנִגָּשׂוֹת מִשָּׁנִים כבירות בתגרת ידי ממשלת עַם נֵכר, תריצינה ידיהן אל מלך כביר וְעִזּוּז מבני עַמָּם כמלך פרוסיא אשר עֹז בידו להיות מחסה עֹז עליהן מפני בעלי זרוע השואפים לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא להם. להוציא את המחשבה הגדולה הזאת לאור, חִבֵּל השר ביסמאַרק תחבולות רבות ושונות כיד החכמה בחכמת המדינה הטובה עליו. וַתְּהִי ראשית מעשהו להגות את הנסיך מאויגוסטענבורג מן המסִלה, כי הוא היה האחד אשר לו המשפט לָשֶׁבֶת על כסא הנשיאות בנסיכות ההן על פי משפט הירושה אשר בידו, ואם יצלח לו לְבַצַּע את המזִמה הזאת, אז ילך לבטח אל מחוז חֶפְצוֹ. אולם מִדַעתו כי כל עוד אשר מלכי ברית אשכנז עומדים לימין הנסיך ההוא ותומכים בידו, יִבָּצֵר ממנו המזִמה ההיא, הִתְהַפֵּךְ בתחבולות הכמתו להַבדיל את המלכים ההם מכל הליכות הנסיכות ההנה עד כי לא יהי עוד להם דָבָר בכל משפטי ממשלתן ובכל משטריהן וחֻקותיהן, ואז תקצר ידם מֵעֲזוֹר להנסיך ההוא ברב או במעט, ובהיותו אז בודד במועדיו לא תעשינה ידיו תושיה וכל עֲמָלוֹ שיעמול לחתור אל כסא הנשיאות יִשָּׁאֵר מָעַל. והנה פתאם יצא דְבַר מלכות מלפני מלך פרוסיא (נאָוועמבער תרכ"ה 1864) כי יוציאו מלכי ברית אשכנז את צבאותיהם ואת נציביהם ופקידיהם משלעזוויג־האָלשטיין, כי אחרי אשר בִּצְעוּ את כל מעשיהם בנסיכות ההן, דָבָר אין להם עוד בתוכן, וכל משפטי המִשְׂרָה והשלטון נתונים הם בידי קיסר עסטרייך ומלך פרוסיא על פי דברי ברית השלום אשר יצאו כבר בווין הבירה לאור, ואין לכל מלך ממלכי אשכנז זולתם כל חֵלק וכל נחלה בנסיכות ההן, גם אין להם כל צדקה להתערב בכל המעשים אשר יעשו שם שני מלכי

אשכנז הגדולים ההם. אפס כי צָבאות מלכי הברית לא אָצו לעשות את דְבַר מלך פרוסיא ולא הניחו את מקומם. אז צִוָה מלך פרוסיא להושיב את אנשי חילו בכל נתיבות האָלשטיין ולהציב אנשי מַצָב מְזֻיָנים סביבות אלטונא עיר הבירה בהאָלשטיין ומקום מושב נציבי מלכי הברית ופקידיהם. ואחרי כן שלח המלך דברים ביד מלאכיו אל מלך האַנאָווער ואל מלך זאַקסען וידרוש מידם להוציא את צבאותיהם ושריהם משלעזוויג־האָלשטיין אחרי אשר אין חֵפֶץ בהם עוד ודָבר אין להם עוד בנסיכות ההן. והנה מלך האַנאָווער הִתְרַצָה לעשות את רְצון מלך פרוסיא ולהוציא את צְבאותיו משלעזוויג־האָלשטיין, אך מלך זאַקסען הִקְשָה אל מלך פרוסיא ולא אָבה ולא שמע לו, באָמרו כי רק על פי כל מלכי הברית יחד יעשה כדבר הזה ולא על פי הדבר אשר יגזור אחד מהם אֹמֶר. ומדאגה בדָבר פן יכביד עליו מלך פרוסיא את אַכְפּוֹ בחרב, הציב את אנשי חילו במערכות מלחמה לְקַדֵם את פניו. אז התערב קיסר עסטרייך בדברי ריבות ההם ולְכַסות עינים הוציא הוא ויתר מלכי הברית דְבַר מלכות מלפניהם גם הם כי באה העת אשר צְבְאות מלכי ברית אשכנז יעזבו את הנסיכות ההן וישובו לארצותיהם, ובהמישי לחדש דעצעמבער יצאו כל חֵיל המלכים בעלי הברית ונציביהם ופקידיהם משלעזוויג־האָלשטיין, ולא נשארו שם רק צְבאות עסטרייך ופרוסיא, והממשלה, ממשלת שעה, נְכוֹנָה בידי ראשי שני מלכי אשכנז הגדולים עד אשר יֵצא כנגה משפט למי משפט הָעֹז והמשרה בנסיכות ההן כל הימים.

אמנם הימים אשר מָשלו שני המלכים הגדולים ההם יחד, לא נִמשכו, כי רק ימים מעַטים הלכו בשלום ובמישור יחדו ויחַלקו את כל כְבוד הממשלה חֵלֶק כחֵלֶק, ועד מהרה התנשאה ממלכת פרוסיא ובחֶזקתה הֵסַבָּה אליה את משפטי הממשלה העליונה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין ויד עסטרייך היתה על התחתונה, ומה גם אחרי אשר הביאה עוד תחת ידה גם את מִשְׁמְרֵי בתי הרצים והליכות הטעלעגראף בנסיכת האָלשטיין, ואחרי אשר הִפקידה פקידים מבני ארצה בנסיכות שלעזוויג והִציבה מצב אנשי חַיִל גבורי מלחמה בנסיכת לויענבורג, כי מעת ההיא והלאה הניעה היא לבדה את כל גלגלי הממשלה כטוב וכישר בעיניה, ועסטרייך היתה מְשָׁרֶכֶת דרכיה בלי אוֹנִים וַתְּנַהֵג את מרכבות השלטון בכבֵדות ובאין אֱיָל. הָפַך הזמן את האופן על עסטרייך! כי תחת אשר עד הימים ההם היתה היא גברת ממלכות באשכנז וידה רוממה על פרוסיא, עלתה אז פרוסיא פלאים ובחֶזקת היד לקחה לה קרנים עד כי רמה ידה על עסטרייך. ההפכה ההיא רעה מאד בעיני קיסר עסטרייך ובעיני כל שריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, ועל כן נוסדו יחד ויתיעצו על צפונותיהם איכה יעשו להשיב את כבוד עסטרייך ואת תפארת עֻזה אל כַּנָם כבראשונה:

ותהי

ותהי ראשית מעשיהם להסיר את הגראף רעכבערג סגן החיצון ממשמרת פקודתו, כי הוא הִרְהִיב תמיד את פרוסיא ויתן לה ידים לעשות חַיִל ולהרבות לה עָצְמה, ועל מקומו הֻקַם עָל הגראף מענסדאָרף־פּוּאִילי, איש חי, רב פעלים ומהיר במלאכתו, וַיְקוּו כי הוא בְּעֹצֶם יד חכמתו יהפוך את האופן וישיב את גְאוֹן עֹז עסטרייך לאיתנו כימי קדם. אך כבר עָבַר המועד, כבר נִשְׁקַד על ממשלת פרוסיא בשלעזוויג־האָלשטיין, ומשפטי פיה השתרגו וְהִכּוּ שֹׁרֶשׁ עמוק עמוק גם בכל ארצות אשכנז עד כי קצר קצרה גם יד הסגן החָדש ההוא להשאות אותם משרשיהם. אז חָרצה עסטרייך משפטה לתת לפי שעה את ממשלת הנסיכות ההן ביד הנסיך מאויגוסטענבורג, בתקותה כי בְמֶשך הזמן יצלח לה להתגבר על פרוסיא ולעשות הֶפְצָה בנסיכות ההן, אך השר ביסמארק חֲכַם הרָזים בחכמת המדינה סִכֵּל את מחשבתה, ועל פי עצתו השיב מלך פרוסיא אמָרים: כי טובת ממלכתו וטובת אשכנז כֻּלָּהּ דורשת ממנו לבל יִתֵּן יד אל הנסיך מאויגוסטענבורג לָשֶׁבֶת על כסא הממשלה בשלעזוויג־האָלשטיין כי אם על פי האָפנים האלה: כי צבאות חֵיל הנסיכות ההן, חֵיל הים וחיל היבשה, יתלכדו ולא יתפרדו מצבאות חֵיל פרוסיא כל הימים, חֻקָה אחת ומִשְׁטָר אחד יהיה לכֻלם יחד, על פי מלך פרוסיא יצאו ועל פיו יבואו. צי האדיר וכל הובליו ומַלָּחיו יהיו מְשֻׁעְבָּדים לעבודת ממלכת פרוסיא בכל עת מְצוֹא. סחר פרוסיא ואניות סוחריה יהיו בטוחים ושאננים מכל מִפְגָע ומעצור בכל רחבי הנסיכות ההן ובאָרחות ימיה. והנה כל יושבי אשכנז הִכִּירוּ וידעו כרגע כי יד השר ביסמאַרק היתה באָפנים ההם לתת בזה מכשול לפני עסטרייך לבל תפיק את זממה, ומכתבי העתים וסופרי דברי הימים באשכנז הִתְרַגְזוּ וירימו במָרום קולם על השר הזה ועל ידו השלוחה בשלעזוויג־האָלשטיין כבארצות אויב הַמֻּנְצָחוֹת במלחמה, אך השר המשכיל וְהֶחָכָם הלבב הזה לא שָׂם לבו אל שאונם והמונם וְהִתְרַגְּזָם אליו, כי במה נחשבו מול המחשבה הגדולה אשר הוא חושב להגדיל את תפארת ארץ מולדתו ולתת עֹז למלכו להיות לראש לכל מלכי אשכנז בעלי הברית! כי ממשלת שלעזוויג־האָלשטיין היא היא אבן הַפִּנָּה אשר עליה תִבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן תפארת עֹז פרוסיא להיות גברת ממלכות וּצְבִי לכל ארצות אשכנז —.

בימים ההם רַבּוּ יריבי השר ביסמאַרק גם בממלכת פרוסיא, כי דרכיו לא ישרו בעיניהם ועלילותיו היו לְמֹרַת רוחם, ויהיו עוֹיְנים אותו כל הימים ומתיצבים לשטן לו בכל ארחותיו. גם בין בָּאֵי כֹּחַ העם ובין שרי המלוכה עברו אז דברי ריבות על אדות מִסְפַּר אנשי החיל אשר שרי המלוכה נותנים ידם למלך להגדיל את מספרם יתר הרבה מֵהַדְרוּשׁ לחֵפֶץ העָם ולהעמים בגלל זאת מִסִּים כבדים על עַם הארץ מבלי כל תועלת לטובת

הארץ . אך ראש הסגנים אשר רוחו תִּכֵּן את רוח הפרוסים בני עַמו ונפשו ידעה מאד את הֲלַךְ נפשם בכל עת אשר תקוה טובה נשקפה להם להגדיל מִדַּת ארצם ולהאדיר תפארת עֻזָּהּ, קוה כי בהוָדע להם כי כל ישעו וכל חֶפצו בכל דרכיו ובכל עלילותיו הם רק לְפָאֵר את ארץ מולדתם בהוד והדרת גָאוֹן וָעֹז, יִדְמוּ כל המלינים עליו וְתִכָל תלונתם כרגע, וזולת אשר פיהם יְקָבְנוּ בְּשֵׁם „מָגֵן לארצו ומַחסה לְעַמּו", יצלח לו לְהַשְׁלִים גם את בָּאֵי כֹחַ העם עִם שרי המלוכה, וכל העם מִקָּצֶה לכל מִפְלַגּוֹתֵיהֶם יהדרו כצפור אל רֶגל המלך ויתמכו אֲשֻׁרֵיהֶם במַעגלותיו . וכאשר קִוָּה השר החכם הזה כן היתה, כי בְהִשָּׁמַע להפרוסים דְבַר הִתְחַבְּרוּת נסיכות שלעזוויג-האָלשטיין-לויענבורג אל ארצם ואל מולדתם, נִדְמוּ כרגע כל המתלוננים, דעת הקהל הִתנוססה בכל אפסי ארץ פרוסיא כי טוב טוב מאד הדבר הגדול הזה וכי רק בזה יתנחמו בני עַם הארץ על בניהם ועל קרוביהם אשר נפלו חללים במלחמת דאֶנעמארק, כי כזה וכזה תאכל החרב לבעבור תֵּת עֹז לארץ מולדתם ולעשותה צְבִי לכל הארצות . הן אמת כי רבים מבני מְרוֹם העם הרצו משפט לשאול בראשונה את פי אזרחי הנסיכות ההן אם יש את נפשם לקבל עליהם על מלך פרוסיא, אך הם האמינו כי האזרחים יתרצו בכל אַוַּת נפשם לתת הוד מלכות על מלך כביר וְנֶאְזָר כמלך פרוסיא אשר גִּבֵּר חֲיָלִים והוציא אל הורג מִבְחַר בחוריו במלחמת דאֶנעמארק להוציא אותם מֵעַבְדוּת לחֵרות ולהאיר עליהם אור הדרור .

דעת הקהל ההיא גָּברה עוד ביתר עֹז ברחבי ארץ פרוסיא מעת אשר הֵטִילָה הממלכה ספק במשפט הירושה אשר להנסיך מאויגוסטענבורג ומעת אשר באו עוד אנשים רבים הדורשים את ממשלת הנסיכות גם הם וביד כל אחד מהם כתבי תעודה הנותנים עדיהם כי יורשי עֶצֶר הם ולהם משפט הממשלה . לשוא אָזַר הנסיך מאויגוסטענבורג כגבר חלציו להוכיח במישור כי רק הוא יורש עצר ה א ח ד ורק לו ל ב ד ו יאתה הממשלה! לשוא עָמְלוּ גם חכמי בתי המדרש יודעי דת ודין לְהַראות ברור כשמש את צדקת הנסיך ההוא, כל יגיעם היה לריק וכל עמלם נשאר מָעַל, כי ראש הסגנים בפרוסיא גָזַר אֹמֶר כי על ספרי התעודה אשר להנסיך כבר אָבַד כלה וסר כֹּחָם מעליהם בתמורות העתים ואין לְהִשָּׁעֵן על עֵדִים כאלה אשר כבר פָּג טעמם וריחם נמר . וּלְשׂוּם לְאַל את דברי חכמי בתי המדרש היושבים על מִדִּין באשכנז ואת כל עַצְמֹתֵיהֶם, הציבה ממשלת פרוסיא לְעֻמָּתָם את החכמים היודעים דת ודין אשר בארצה, והם נתנו לה צדק וְהֶחליטו כי רק לפרוסיא ועסטרייך יאתה הממשלה בנסיכות שלעזוויג-האָלשטיין אשר יָרשו בחַרבן ובקשתן ורק על פיהן יִשַּׁק כל חֹק וכל משפט בארצות האֵלה אחרי שְׁלוֹם וויען וְאָפְנֵי השלום ההוא אשר יצאו כבר לאור .

גם

גם בנסיבות ההן התאוששו אנשים רבים מבני מְרוֹם העם ונועצו לב יחדו לתת ידם אל פרוסיא לְסַפֵּה את ארצם אליה בכל הליכות המדינה. בראש האנשים ההם היה השר שעעל־פלעסען אשר היה לפָנים לראש (פּרעזידענט) על אנשי המעמד (שטאֶנדע) בנסיבת האָלשטיין, וְנִלְוּו אליו עוד שבעה עשר שרים בעלי נכסים רבים (ריטטערגוטסבעזיטצער), כי המה הֵיטִיבוּ לראות את הנולד וידעו נאמנה כי סוף סוף תִּסָּפַחְנָה הנסיבות אל ממלכת פרוסיא, והבטחון אשר אזרחי הנסיבות בוטחים על מלכי רוסיא, אנגליה וצרפת כי יפריעו את פרוסיא מעשות כדבר הזה, אך משענת קנה רצוץ הוא, יען כי אם חָפצו המלכים ההם באמת להשיב את יד פרוסיא מהנסיבות ההן, כי אז היתה לאֵל ידם לעשות כן על נקלה בעת הַוַּעַד (קאָנפערענץ) בלאָנדאָן (בשנת תר"ו 1846 בעשרים וארבעה לחדש מאַיי) בטרם נְפוֹל מבצרי דִפֶּעל בידי פרוסיא, כי רק אז היתה עת רָצוֹן לָשׂוּם ברית ודלתים לשטף גבורת פרוסיא לבל תוסיף לשטוף הלאה, אך הם לא עשו כדבר הזה וַיַּתִּירוּ את ידי פרוסיא להשתער על הדאֶנים בסערת מלחמה וללכוד את שלעזוויג־האָלשטיין, ובזה הוכיחו לעיני השמש כי אין את לבבם להניא את פרוסיא מהוציא את מזמות לבה לאור, ודעת לנבון נקל. כי כתֹם המלחמה תבקש פרוסיא שָׂכָר לפעולתה, ומי זה יוֹאֵל להאמין כי אחרי אשר יצאה פרוסיא בעטרת תפארת הנצחון מהמלחמה ההיא, ישובו המלכים ההם ממחשבתם ויכבידו את אַכְפָּם עליה להשיב ידה מהארצות אשר לכדה ברעם גבורתה? ומלכי ברית אשכנז, גם הם לא יעשו כדבר הזה, יען כי קִצְרֵי יד המה להתיצב מול מלך אדיר ועזוז כמלך פרוסיא, ומה גם אחרי אשר הוציאו את צבאותיהם מהנסיבות ההן על פי דְבַר מלך שלטון הזה והוכיחו בזה לעיני כֹל כי אזלת ידם לעמוד לפניו ולעבור את מִצְוָתוֹ, גם קיסר עסטרייך אשר יש לו צדקה להפריע את פרוסיא מְסַפַּחַ אליה את הנסיבות ההן, גם הוא לא ישלוף חרבו מתערה על פרוסיא בעת רעה ההיא אשר האונגארים התקוממו לו והאיטלקים מתעתדים לְהִלָּחֵם בו ואוצר כספו דלל והורק. הן כל אלה רָאֲתָה עֵין השר שעעל־פלעסען ועיני האנשים הנלוים אליו ונפשם ידעה מאד כי אין כל תקוה מוצאת לנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לכונן להן ממלכה מיוחדת תחת שבט הנסיך מאויגוסטענבורג, ואין טוב לפניהם כי אם לתת ידם אל פרוסיא האדירה ולקבל עליהם את עֹל מַלְכָּהּ הַנָּאוֹר אשר שבט מישור שבט מלכותו. ועל כן נוסדו יחד בחדש דעצעמבער בשני לְחֹדֶשׁ (שנת תרכ"ה 1864) ויערכו ספר גלוי אל ווילהעלם מלך פרוסיא לְחַלּוֹת פניו כי יואיל נא לְחַבֵּר נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין־לויענבורג אל ארץ ממלכתו ולפרוש עליהן את הדר כבוד מלכותו. גם מְגִנֵּי העם יודעי בינה לעתים ערכו מכתב כזה אל מלך פרוסיא ויתנו בידו

את

את צבאות הים והיבשה וכל הליכות הנסיכות לעשות בהם כטוב וכישר בעיני כבודו. אפס כי מרבית בני העם וכל האזרחים גם האפרתים והאצילים הֵעירו ויעוררו קול שָׁאוֹן ותלונה עזה ונמרצה על האנשים ההם, וכֻלם פה אחד ענו ואמרו כי חלילה להם להסגיר את ארצם ואת מולדתם ליד כל מלך ממלכי אשכנז למלוך עליהם ככל אַוַת נפשו, רק יושיבו את הנסיך מאויגוסטענבורג על כסא הממשלה אשר יֵאות לו על פי משפט הירושה, ובשִׁבתו על כסאו, או אז ימתיק סוד עם שריו ויועציו על ארות האָפנים אשר על פיהם תחֻברנה הנסיכות אל ממלכת פרוסיא, וכל אשר יחרוץ הוא והשרים אנשי עצתו כן יקום וכן יֶהִי. את המשפט הזה הוציאו בעלי שלעזוויג־האָלשטיין בשנים עשר יום לחדש פֿעברואַר שנת תרכ"ה 1865. אך ממשלת פרוסיא מֵאֲנָה לשמוע אל המשפט החרוץ ההוא, כי היא ידעה מאד כי אחרי אשר יחזיק הנסיך מאויגוסטענבורג ברסן השלטון, אז יָמֹר את שכר פעולת פרוסיא בְּמִדַּת רָזוֹן ולא יתן לְחַבֵּר את הנסיכות אל ממלכת פרוסיא כי אם בדברים קטנים ונקלים, ולמה זה תשא פרוסיא את עיניה אל ידי איש זָר בעוד אשר יש לאֵל ידה לקחת שָׂכָר טוב בעד מִפְעָלָהּ כטוב בעיניה?

והנה כמשפט ההוא אשר הוציאו בעלי הנסיכות ההן לאור, הוציא גם קיסר עסטרייך, ואף כי באמת לא אִוְּתָה נפשו לנסוך את הנסיך מאויגוסטענבורג בנסיכות ההן, אך מאשר לא חפץ יותר עוד לעזוב את הממשלה ביד מלך פרוסיא לבדו, בחר בהנסיך ההוא וַיְאֶץ במלך פרוסיא להסגיר את הממשלה ביד הנסיך. לצאת מן הַמֵּצַר הזה וְלָשׂוּם את ההדר הגדול למישור, חִבֵּל ראש הסגנים בפרוסיא תחבולה חרשה: כי בעשרים ושנים יום לחדש פֿעברואר (תרכ"ה 1865) שלח אל קיסר עסטרייך ספר גלוי בשם מַלְכּוֹ וכתוב בו כדברים האלה: ממשלת פרוסיא נותנת ידה לעסטרייך להושיב מלך בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לשלוט בהן שלטת בלי־מְצָרִים על פי האָפנים האלה: »צבאות חֵיל הנסיכות ההן, חֵיל היבשה וחיל הים, יהיו נתונים תחת יד פרוסיא ומשפט אחד וְחֻקה אחת להם כל הימים. ולְעֻמת זה נוטל עליו מלך פרוסיא לְהָגֵן על הממלכה ההיא הבודדת והנפרדת מיתר הממלכות, ולהיות עליה סִתְרָה מפני כל לוכדי ארצות הלוטשים עיניהם לה. חֵיל הים וחיל היבשה אשר בממלכה החדשה ההיא יִשָּׁבְעוּ שבועת אמונים למלך פרוסיא לעבדו באמת ובתמים ולסור אל משמעתו לכל אשר יְצַוֵּם. בכל המבצרים יצבאו אנשי צָבָא מחיל פרוסיא ובידיהם יהיו כל מִשְׁמְרֵי המבצרים וכל משפטיהם. הממלכה החדשה ההיא תתן כִּבְרוֹת ארץ רבה לפרוסיא לִבְנוֹת שם מְצָדוֹת ומבצרים כטוב וכישר בעיניה, לכונן חוף גדול ורחב ידים למצב אניות מלחמה,

לחפור תעָלה גדולה אשר תחַבֵּר את ים הצפוני אל הים הקדמוני, וזולת כל אלה תבוא הממלכה ההיא במְסורת שִׁלֵּם הַמֶּכֶס וארחות בתי הדוהר אשר לפרוסיא. על פי האָפנים האלה נותנת ממשלת פרוסיא את ידה לממשלת עסטרייך לְיַסֵּר בשלעזוויג־האָלשטיין ממלכה חדשה״. והנה כל פְּקוּחַ עינים ראה וידע כי אין בין האָפנים האלה ובין התחברות הנסיכות אל פרוסיא כי אם במראם החיצון ובאמת אין כל הַבְדֵל ביניהם ואל מטרה אחת כוּנְנוּ. ועל כן השיבו סגני קיסר עסטרייך אמרים אל השר ביסמארק: ״כי נסיך כזה אשר יֻרְתַּק ברתוקות האופנים ההם אל קַרְנוֹת כסא מלך פרוסיא, לא יֵחָשֵׁב כמושל ושליט יחידי בארץ ממשלתו כי אם כאחד הנציבים אשר הִצִּיבָה ממלכת פרוסיא בשלעזוויג־האָלשטיין לִרְדּוֹת בעַם הארץ על פי פקודתה ולא יוכל לְהִסְתַּפֵּחַ בסוד מלכי אשכנז בעלי הברית המולכים איש איש בארץ ממלכתו כְּאַוַּת נפשו —. אחרי הדברים האלה הִתְפָּרְדוּ פרוסיא ועסטרייך בדעותיהן אֹרות הנסיכות ההן יתר הרבה עוד מבתחלה, ולשוא עָמלו קריאי מועד אנשי שֵׁם בעיר פּראַנקפֿורט על נהר מיין (בכ״ז לחדש מאָרץ) לְיַשֵּׁר ההדורים בין הממשלות העצומות ההן, כי שומע לא היה להם מאת השר ביסמאַרק, והוא באחד ומי ישיבנו? והשר הזה בראותו כי קיסר עסטרייך גָדַר בעדו מֵהָפִיק את זממו, התחכם לְהַפְחִידוֹ באימת מלחמה ולגלות את אזנו כפעם בפעם כי לפי רְאוֹת עַיִן קרוב היום אשר בו תקום מלחמה על עסטרייך, וַיִּדְרוֹשׁ מאת מלכי ברית אשכנז לבל יתערבו אז במלחמה ההיא רק יעמדו מרחוק בְּתֹר אנשי בֵינַיִם (נייטראַ״ע). ובשלעזוויג־האָלשטיין הִכבידה ממשלת פרוסיא ידה על האנשים המחזיקים במעוז עסטרייך וַתְּיַסְּרֵם קשה. בין מוציאי מכתבי עת הִגְבִּיר ללשונו איש אחד (איש יהודי) המכונה בשם מאיי, וידבר משפטים את ממשלת פרוסיא במכתב עתו היוצא לאור בעיר אלטונא בירת האָלשטיין. והנה פתאֹם לפתע פְּרצו אנשי מלחמה מִצְּבָא פרוסיא לביתו ויסחבוהו בחָזקת היד למבצר רענדסבורג ושם שָׂמוּ אותו בבית האסורים וַיִתְעַתֵּד לבוא במשפט על אשר שלח עטו חפשי לכתוב קשות על ממשלת פרוסיא. לשוא צָעַק נְצִיב עסטרייך חמס על נְצִיב פרוסיא על המעשה הזה אשר עשה שלא כדת ומבלי שָׁאוֹל את פיהו, לשוא הִגִּיש עצֻמותיו גם לשרי המלוכה בפרוסיא, כי קול דבריו היה כקול קורא במדבר והאיש מאיי לא שֻׁלַּח לחפשי. ובימים ההם בא אחד השרים מנבחרי העם בפרוסיא ושמו פֿרעזע, לנסיכת האָלשטיין, ובהיות גם הוא ממפלגת האנשים אשר אין רוחם נוחה מהליכות פרוסיא, צִוָּה עליו נְצִיב פרוסיא במפגיע לעזוב את האָלשטיין אם אין את נפשו לְהִוָּסֵר מוסר מַמְרִים ובוגדים, והשר ההוא קִדֵּם את פני הרעה וַיְמַהֵר לִברוח מהארץ ההיא. וגם על זה חרה אף נְצִיב עסטרייך, אך נְצִיב פרוסיא לא שָׂם אליו לבו גם בפעם הזאת.

פישר

פשר גאסטיין. ממוצא הדברים ההם חשבו יודעי דבר מדינה למשפט כי התעתדה החרב לצאת מתערה להוכיח בין הממשלות העצומות ההן, אך עוד לא בא המועד גם לפרוסיא גם לעסטרייך לשאת אשה אל רעיתה חרב, ועל כן נועצו שתיהן לב יחדו להשבית מדינים ולשים העקוב למישור על פי הפשר אשר יעשו ביניהן על דבר נסיבות שלעזוויג־האלשטיין. הפשר ההוא יצא לאור בעיר גאסטיין מקום הרחצה (באדע ארט) במדינת טיראל, על פי השר ביסמארק ראש הכגנים בפרוסיא ועל פי השר בלאמע היושב ראשונה במלכות עסטרייך. וביום ארבעה עשר לירח אויגוסט שנת 1865 המתיקו השרים הגדולים ההם סוד ויתיעצו על צפונותיהם עד אשר מצאו את הדרך הישרה להפריד בין העצומים על פי הפשר אשר מצא חן בעיני שניהם, ויכתבו את דברי הפשר ההוא בספר ויחתמו בחותמם, ובעשרים להדש ההוא הגישו את ספר הברית לפני שני המלכים אשר שכנו אז בעיר זאלצבורג, ושניהם נתנו ידם אל דברי השלום ההוא וישימו אותו לחק ולא יעבור. תכן דברי הפשר הלא הוא: מהיום אשר יכתבו שני המלכים ההם את ידיהם ויחתמו על ספר הברית והלאה לא ישלטו עוד יחד על שתי הנסיכות כאחד, רק מלך פרוסיא ימשול לבדו על שלעזוויג ככל הטוב בעיניו, וקיסר עסטרייך ימשול על האלשטיין לבדו כטוב בעיניו, ולא יתערבו עוד איש בממשלת רעהו, עד אשר יבואו שניהם בעצה אחת לעטר בעטרת המלוכה את האיש אשר יבחרו בו ואשר לו המשפט לשאת הוד מלכות בנסיכות ההן. קיסר עסטרייך מכר את משפט הממשלה אשר לו בנסיכת לויענבורג, למלך פרוסיא במחיר 2,500,000 שקלים בשקל הדאנים. חוף אניות אשר על יד עיר קיעל יהיה ביד מלך פרוסיא ויש לאל ידו לכונן שם מבצרים וכל הבנינים הדרושים לחפצו עד אשר ירצו מלכי אשכנז בעלי הברית (בונדעסטאג) לקחת להם את החוף ההוא לחפץ אניות מלחמתם (בונדעסהאפען), מבצר רענדסבורג יהיה תחת יד פרוסיא ועסטרייך יחד עד אשר יואילו מלכי ברית אשכנז לקחת אותו למבצר כל המלכים יחד (בונדעספעסטונג). ממשלת פרוסיא תנצח על הפירת התעלה המחברת את ים הצפוני אל הים הקדמוני. נסיכות שלעזוויג־האלשטיין תבואנה מהיום ההוא והלאה במסורת המכס לכל מסחר וקנין (צאללפעראיין) עם ממשלת פרוסיא». והנה כל מיטיבי ראות הביטו לראות כי על פי האפנים ההם נתן השר ביסמארק תעצומות עז לפרוסיא להיות ידה על העליונה ולהגיע למחוז מבטה. כי אחרי אשר נסבה ממשלת שלעזוויג לפרוסיא לבדה מבלי אשר תתערב בה עסטרייך, הוקל למלך פרוסיא להבריח את הנסיכה ההיא אל ארץ ממלכתו מבלי מפריע. חוף עיר קיעל אשר דברו עליו פרוסיא ועסטרייך ימים רבים, הובא מאז והלאה תחת יד פרוסיא ויש לאל ידה

להבין

להכין לה שם צִיים אדירים ומבצרים ככל אשר תשיג ידה, ואף אם גם בימים הבאים יֵחָשֵׁב החוף ההוא לאֲחזת כל מלכי אשכנז בעלי הברית, בכל זאת תשתרר היא לבדה על כל מִשְׁטָרָיו ועל פיהו יִשַּׁק כל משפטיו וכל תהלוכותיו, ובגלל הטובה הגדולה הזאת אשר הפליא הש"ר ביסמַארק לעשות למלך פרוסיא ולארץ ממלכתו, נִשְּׂאוֹ המלך לְתֹר מעלת הכָּבוד וינחילהו שֵׁם כְּבוד „גראַף" ויתן את כסאו מעל כסא הסגנים והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות.

פֵּשֶׁר גאַסטיין הֵטִיל סער גדול בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין: מָגִנֵּי הארץ וראשי העם שעֲרו שער וְרָעֲמוּ פנים על פֵּשֶׁר כזה המַפריד את הנסיכות ההן אשה מֵעַל אחותה כאשר היתה כן לפָנים בהיותן תחת ממשלת דאֶנעמאַרק, ואשר בגלל זאת הקדישו עליהם המלכים ההם מלחמה, ועתה אחרי אשר יצאו מהמלחמה ההיא כגבורים מנַצחים, יעשו גם הם כדבר הזה מבלי פְּנוֹת אל פִּנּוֹת העם בעלי הנסיכות ההן ומבלי שְׁאוֹל את פיהם. גם נתנו על המלכים בקולם אֹדות המסחור אשר עשו בנסיכת לויענבורג, אשר האחד מָכַר אותה לרעהו בכֶסֶף כאשר ימכור איש את ביתו ואת נַחלתו מִקְנַת כספו כטוב בעיניו. זולת בעלי הנסיכות ההן ואזרחיה, התפלאו גם יושבי ארצות אחרות על עלילות שני מלכי אשכנז הגדולים ההם, ואנשים חכמים וסופרים אשר לא ישאו פנים ולא יַטו משפט השתוממו על המעשה ההוא אשר לא יֵעָשֶׂה בְּהַלְקָם ביניהם את הארָצות ההן כאשר יחַלקו גבורים מנַצחים את אַרְצוֹת אויביהם אנשי מלחמתם אשר לכדו בחרבם ובקשתם. מלכי צרפת ואנגליה נִחֲרוּ גם הם בפֵשר גאַסטיין וַיָּלִנוּ על עסטרייך ופרוסיא הָעֹשׂוֹת בנסיכות ההן כחֵפֶץ לִבָּן מבלי שְׁאוֹל את פי יושביהן מאומה. ונבחרי העם בברלין התאוננו גם הם על מלך פרוסיא על אֹדות נסיכת לויענבורג אשר קנה מיד קיסר עסטרייך, ואף כי המלך שִׁלֵּם מאוצר ביתו את כסף המחיר בעד הנסיכה ההיא ולא לקח מאוצר המדינה מאומה, בכל זאת לא עשה כדת וכמשפט, כי לפי דתי פרוסיא ומשפטי מלכותה לא יוכל המלך לשלוט בארצות אחרות זולת ארץ מלכותו, ואף גם זאת כי המלך עשה הַקִּנְיָן ההוא רק בעצת נפשו ואת פי בָּאֵי כֹּחַ העם לא שאל, וכן לא יֵעָשֶׂה לפי משפטי הקאָנסטיטוציאָן. אך שני מלכי אשכנז הגדולים לא שָׁעוּ אל כל הדברים ההם ויעשו בשלעזוויג־האָלשטיין ככל אַוַּת נפשם וככל הטוב והישר בעיניהם. כי הם ידעו נאמנה כי מלכי רוסיא, אנגליה וצרפת, אף כי לא ישרו דרכיהם בעיניהם, לא ישלפו בגלל זאת חרבם מתערה ולא יקראו עליהם מלחמה; עַמֵּי אשכנז קִצרי יד הם להתיצב לפניהם, גם אֹבְדֵי עֵצוֹת הם ודבריהם אינם נשמעים. חֶבְרוֹת חכמי המדינה (פאָליטישע פֿעראיינע) אין אוֹנִים הֵנָּה. סָר צִלָּן מעליהן ועוד מעט ואינן; אֲסֵפוֹת מָגִנֵּי העם ומליציו נִ‏ספו

תמ׳ וְהַרְבֵּר אין בהם ; יתר מלכי אשכנז בעלי הברית (בונדעסטאַג) אבדו שארית כֹּחָם ושומע אין להם בממלכות עסטרייך ופרוסיא ; שרי הבּעגאַט אשר איתן מושבם בפראַנקפורט על נהר מיין , נִחֲתוּ מפני גערת סגני פרוסיא אשר גָערו בם בְּתֻתָּם יד לְמָגִנֵּי העם (דעמאָגאָגען) אשר לשונם ומעלליהם לַמְרוֹת עיני כבוד ממלכת פרוסיא , וגם עסטרייך , אם כי לא גָערה בשרים ההם , נתנה לפרוסיא צדק . בנסיכת שלעזוויג הִפקיד מלך פרוסיא את הגענעראל האביר מאַנטייפעל לנָגיד ומצַוה , והוא רָדָה בעַם הארץ במקל חובלים , בחֲזקת היד נתן לְחֻקֵּי פרוסיא ומשפטיה מַהְלְכִים בכל רחבי ארץ שלעזוויג , הֵקִים בִּקֹרֶת עזה על בתי הדפוס ויט ידו על כל הנוטים מאחריה כמלא השערה , הִתִּיר אֲגֻדות בעלי האסופות המחזיקים ביד הנסיך מאויגוסטענבורג , ועל הנסיך צִוָה בּמַפגיע לבל יָעוז להציג כף רגלו על גבול אדמת שלעזוויג , ופעם אחת כאשר הובילוהו רגליו אל הארץ ההיא , כי אָץ לו הדרך , פָּקַד עליו השר העז ההוא את עֹז אַפּוֹ וַיַּפְחִידֵהוּ בפחדי בית האסורים אם יעבור עוד פעם אחת את מִצְוָתוֹ . אולם בנסיכת האָלשטיין אשר רוח ממשלת עסטרייך מתהלכת בתוכה , לא קָשְׁתָה יד הממשלה על יושבי הארץ , והשר הישר הנודע בשם גאַבּלענץ נְצִיב הקיסר , רעה את צאן מרעיתו במקל נֹעַם , לא שלח ידו במשפטי הארץ הישָׁנים ובחֻקיה העתיקים , לא אסר את ידי כותבי העתים וסופרי דברי הימים באסורי הבקֹרת , ולא העמים משא מלך ושרים על האזרחים וְעַם הארץ , ובתוך קָהל ועדה הִבִּיעַ פעם אחת את כל רוחו באָמרו כי אין את נפשו לִרְדוֹת בְּעָם כְּפֶחָה תוגרמי להיות שְׁמוֹ מנאָץ בימים הבאים אחרי עָזְבוֹ את משמרת פקודתו . ודעת לנבון נקל על מי ירזמון מִלָּיו אלה — . אך בכל זאת היו עתותי הנסיכות רק בידי פרוסיא לבדה , כי השר ביסמאַרק בעָצמת יד חכמתו בתכמת המדינה חִבֵּל תמיד תחבולות לְקַשֵּׁר את הנסיכות ההן בקשר אמיץ אל כֵּס ממלכת פרוסיא , ותָפצו בידו הצליח , ונפשו אִוְּתָה וַיָעַשׂ .

2.

מלחמת שנת תרכ״ו 1866 .

דברי ריבות בין פרוסיא ועסטרייך . פֵּשֶׁר גאַסטיין לא עשה שָׁלום אמת בין פרוסיא ועסטרייך לאֹרך ימים , כי אחרי ימים מעטים התעוררו דברי ריבות ביניהן כבראשונה . לפי הנראה היתה מגמת פני ביסמאַרק בפשר גאַסטיין להטות את לבב קיסר עסטרייך בְרָב כֹּפֶר למכור למלך פרוסיא את משפט הממשלה אשר לו בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין , ואחרי אשר סָגַר הקיסר באמת את נסיכת לויענבורג , תָקְוה עוד תקות ביסמאַרק כי

ימצא

יִמצא נתיבות ללבב הקיסר להטותו לחפצו למכור גם את זכות ממשלתו בשלעזוויג־האלשטיין בכסף מָלֵא למַלאות את אוצרו אשר הורַק בְּצוק העתים ההם. אך לא כאשר קִוָּה כן היתה, כי לא כלויענבורג הקטנה נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין הגדולות והטובות, ולא לְכָבוֹד הוא לקיסר עסטרייך לִמכור בכסף ארצות מְהֻלָּלוֹת כמוהן אשר לקח במלחמה וְשָׁפַךְ דְּמֵי בני עַמּוֹ בעבורן. אז רָאתה ממשלת פרוסיא כי פשר גאסטיין לא הועיל לה להגיע על ידו אל מְחוֹז הֶפְצָהּ לְסַפֵּחַ את הנסיכות ההן אל גבול ארצה, גם נוכחה לדעת כי עסטרייך מתאמצת בכל עת מְצוֹא להפיר עצתה ולהניא מחשבתה בדבר הנסיכות ההן. כי גם אחרי אשר צִוְּתָה במפגיע לִיַרוֹת את קַרְנוֹת הנסיך כאויגוסטענבורג, לְהַתִּיר אֲגֻדּוֹת החֶברות המחזיקות במעוזו, ולבל יוסיף עוד הנסיך להציג כף רגלו על אדמת הנסיכות ההן, אחרי כל אלה נתנה עסטרייך את ידה והאירה פניה לבעלי ברית הנסיך הנותנים לו כבוד והוד, ולא הניאה את כותבי מכתבי עתים ואת בעלי אסופות ובני מְרוֹם העם המכנים אותו תמיד בשם נסיך ונשיא שלעזוויג־האלשטיין, ואף גם זאת כי היא נותנת רשיונה להנסיך ההוא לָשֶׁבֶת בעיר קיעל בהיכל כָּבוד כְּתֹר נשיא בְּעַמָּיו ומושל ממשל רב בכל אַוַּת נפשו. הן כל אלה ועוד רבות כאלה נתנו עֵדֵיהם כי עסטרייך הִתְּרָה בכל תֹּקֶף לגדור דרכי פרוסיא באבני נגף לבל תמצא ידה להפיק את מערכי לבבה אֹדות הנסיכות ההן. וביסמאַרק אף כי חרה לו מאד על עלילות עסטרייך, שמר פת י פיהו ולא נתן תִּפלה לעסטרייך, אך בקרב לבו צָפַן מְזִמָּה להקדיש עליה מלחמה בבוא המועד. אפס כי לא ארכו הימים והשר החכם ההוא לא יכל עוד להתאפק מְדַבֵּר את ממשלת עסטרייך משפטים, ובתוך דבריו רָמַז לה כי אם תוסיף עוד לָכֶת במסִלתה לְמֹרַת רוח פרוסיא, אז תופר ברית השלום בין פרוסיא ועסטרייך והחרב תצא מתערה. וזאת היא הנסִבה אשר הִמריצה את ביסמאַרק לְדַבֵּר קשות עם עסטרייך: כי השר גאַבלענץ נציב קיסר עסטרייך בהאָלשטיין הִתִּיר אחרי הפצרות רבות את ידי ראשי העם קריאי מועד ומגני ארץ להתאסף באלטונא עיר הבירה בהאָלשטיין להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, אך הגיד להם מראש כי דבריהם לא יֵצאו לפעולת אדם ופרי בל יעשון. אז התאספו בשלשה ועשרים לחדש נאָוועמבער (1866) המונים המונים בעיר אלטונא, ויהי מספרם רב ועצום. ובחֹמם הִצְמִירָה לשונם גדופים על פרוסיא ועל ידה השלוחה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין לא בצדק ולא במשפט, וכֻלם נועצו לב יחדו ויגמרו אֹמֶר פה אחד לערוך מכתב בקשה אל השר גאַבלענץ נְצִיב הקיסר בהאָלשטיין, ולדרוש מידו לאסף אליו את פִּנּוֹת העם ומגני הארץ אשר נקבו בשמות לשאול את פיהם מי יעצור בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין בימים הבאים ולמי משפט הממשלה. והם ידעו מאד כי הגברים ההם אשר נקבו בשמות

יתאמצו

יתאמצו בכל מאמצי כֹחָם להושיב את הנסיך מאויגוסטענבורג על כסא הממשלה אשר יאתה לו על פי משפט הירושה. והנה אף כי דברי בעלי האספה ההיא היו לרוח ופעלם מאפע, מצא השר ביסמארק מָקוֹם להתאונן על ממשלת עסטרייך ולדַבר אִתָּה משפטים. כי בששה ועשרים יום לחדש יאנואַר שלח ביסמאַרק מכתב אל השר פֿאָן ווערטהער ציר פרוסיא היושב בחצר קיסר עסטרייך ובין יתר דבריו כתובים גם דברי הבִקֹרֶת העזה הזאת: בְּשׁוּתִי לנגד עיני את פּשר זאַלצבורג וגאַסטיין, יִפָּלֵא מאד בעיני דרך ממשלת עסטרייך בימים האלה. אז בעת אשר ברתו מלך פרוסיא וקיסר עסטרייך ברית שלום אדות שלעזוויג־האָלשטיין האמנתי כי פרוסיא ועסטרייך תעשינה אֲגֻדָּה אחת להביא עצה וגבורה למלחמה על אוֹיֶבֶת שתיהן, היא המרדות (רעוואָלוּציאָן) השולחת יָד על כֵּס ממלכות וכל מזמתה לְהַשׁאות כל הליכות המלוכה משרשיהן, ועל הַמּוֹסָדָה הזאת נוסד אז הפּשר ודברי הברית בין פרוסיא ועסטרייך. אך ממשלת עסטרייך הוכיחה אחרי כן באסֵפת מְגִנֵּי העם (דעמאגאָגען) בעיר פֿראנקפֿורט כי לא תשים לבה אל המוסדה ההיא, כי לא עשתה שפטים בהמורדים ההם גם לא עצבה אותם —. הדבר הזה פָּקח עינינו לראות כי חָלַק לב עסטרייך ונָקעָה נפשה מפרוסיא. אולם בכל זאת הפצתי להצדיק את ממשלת עסטרייך ואמרתי כי לא במרי ומעל רק מרפיון ידה נהיה כדבר הזה, ואולי נִכסף לזה גם שָׂריד מהקנאה העתיקה אשר לבית האַבסבורג על ממשלת פרוסיא, ועל כן לא פחדנו פחד לימים העתידים ולא הוכחנו דרכי עסטרייך על פניה. אך עתה בְּתִתָּה ידה לבעלי הפרצים להתאסף באלטונא להתיעץ על צפונות פרוסיא, הלא נתנה בזה עֵדֶיהָ כי היא הֵפֵרָה פֶּשֶׁר גאַסטיין גם הולכת מנגד לדברי הברית אשר כרתה עִם פרייסען בווין —. לממשלת פרוסיא הצדקה לדרוש מיד ממשלת עסטרייך לְאַשֵּׁר ולהקים את משפטי ממשלתה בהאָלשטיין כאשר תעשה כן ממשלת פרוסיא בשלעזוויג, ולא תוסיף עוד לְחַבֵּל את מעשה ידי פרוסיא. ואם לא תמַלא את שאֵלת פרוסיא בדבר הזה, הלא אז תשפוט פרוסיא בצדק כי הִתִּירָה עסטרייך אגֻדת שלום ווין והֵרֵבה את שְׁתוּת פֶּשֶׁר גאַסטיין, ואף כי יֵצַר לה דבר עצב כזה, אך נחוץ לה לדעת זאת למען תדע את הדרך אשר תלך בה ואת המעשה אשר תעשה להגיע אל מחוז הֶפצה —. על דברי הַבִּקֹרֶת העזה הזאת הֵשִׁיב הסגן מענסדאַרף, בשביעי לחדש פֿעברואר, דברים נכוחים להצדיק את הליכות עסטרייך, הַזְכֵּר הִזְכִּיר את פרוסיא כי ממשלת שתיהן בשלעזוויג־האָלשטיין היא רק ממשלת שעה, ועל פי ברית גאַסטיין אין לעסטרייך לתת דין וחשבון לפני פרוסיא על עלילותיה בהאָלשטיין כאשר אין לפרוסיא החובה לתת דין וחשבון לפני עסטרייך על כל מעשיה אשר תעשה בשלעזוויג. על דְּבַר האסֵפה הגדולה אשר היתה בעיר אלטונא, הודיע

הכנן

הסגן נאמנה כי לא כצעקתה הבאה אל פרוסיא עשתה האספה ופעלה מֵאָפַע, ואף גם זאת כי פרוסיא לא חָפצה לתתודה אל עסטרייך לאסור אסֵפות כאלה בכל ארצות אשכנז, ועתה מה לה כי תזעק רק על האספה ההיא אשר היתה באלטונא? ובאחרית דבריו רמז הסגן ההוא כי עסטרייך לא תתן את פרוסיא לְסַפֵּחַ אליה את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין אף אם לרגלי הדבר הזה תופר ברית השלום בֵּיניהן — .

אחרי דברי ריבות כאלה, ידעו כל יודעי בינה לעתים כי השלום מתנודד בארץ אשכנז, ומכתבי העתים הִרחיבו עוד את הַפֶּרֶץ אשר נִבְזֶה בחומת השלום בעת ההיא עד כי נִבהלו האשכנזים מפני המלחמה הנשקפת עליהם. והשר ביסמאַרק הרואה את הנולד הֵיטִיב לראות כי העת ההיא עת רָצוֹן היא לְחַבֵּר את שלעזוויג־האָלשטיין לפרוסיא ולעשותה גברת ממלכות באשכנז, ואם לא יְמַהֵר לְבַצַּע את כל מעשהו, מי יודע אם תאֻנה מַהֵר עת רָצוֹן כזאת לידו? כי בעת ההיא רַבּוּ הרָעות והפְּרָעות בעסטרייך מבית ומחוץ: שלהבת המריבה בינה ובין האונגארים התלקחה עוד בְעֻזה כקדם ואיש לא ידע מתי תִּשְׁקַע האש? בארצות אשר הוצה לה ירד כבודה עשר מעלות אֲחֹרַנִּית מפני השגיאות החדשות אשר סָפחה שם אל השגיאות הישָׁנות בְּאָרחות הפוליטיק. ונוסף על כל אלה שֻׁלַּח עוד רָזון בבית אוצר מלכותה ואין לַכֶּסֶף מוצא, ואם תקרא עליה פרוסיא מלחמה בעת רעה כזאת, לא יחושו מלכי איירופא הגדולים לעזרתה, כי מלכי רוסיא וצרפת נָזורו כבר מדרכיה בדרכי המדינה אשר לא ישרו בעיניהם, ואנגליה בעלת בריתה משנים קדמוניות, לא חָפצה, לפי רְאוֹת עין, להתערב אז בדברי הריבות אשר למלכים אחרים, ובכן תהי היא בודדת במועדיה ולא תוכל קום לפני פרוסיא האדירה. וזולת כל אלה נִלחץ אז השר ביסמאַרק לקרוא על עסטרייך מלחמה גם בגלל הדבר הזה: כי עד הימים ההם התאושש השר הנערץ הזה ויתיצב בעבי גבי מגניו לפני נִבחרי העם אנשי מַצָּתוֹ וכל חִציהם התמוללו ולא נגעו בו לרעה. אך עיניו למרחוק הביטו כי בימים יָצְרוּ לא יעצור עוד כֹּחַ להתיצב לפניהם, כי יד כל העם תהיה עמהם להדיח אותו משאתו. להסיר את המכשלה הזאת מדרכו אשר הוא הולך בה, לא מצא תחבולה אחרת כי אם לְהַרְעִישׁ את מורשי לבב העם כֻּלּוֹ במעשה רב, נפלא ונשגב, אשר יעשה בארץ אחרת, עד כי יָסֵבּוּ את עיניהם מכל הליכות ארצם פנימה ועפעפיהם יַיְשִׁירוּ רק על המעשה הכביר והנאור ההוא אשר למולו תֵּחָשֵׁב מלחמת דאֶנעמארק הגדולה לְדָבָר קטן, והתחברות שלעזוויג־האָלשטיין לפרוסיא אך נְקַלָּה היא לעומתו. המעשה הגדול והנעלה הזה, הלא הוא להתגרות מלחמה בעסטרייך ולהכריע אותה תחת גבורת פרוסיא, ועל ידי הַנִּצָּחון הנפלא ההוא תִּפָּקַחְנָה עיני כל בני פרוסיא לראות צִדקת הממשלה בהרבותה לה אנשי צָבָא במספר

רב ועצום, כי רק על ידיהם תָּעֹז יד פרוסיא על עַם עָז לעשות לה בזה שֵׁם תפארת ולהיות עליונה על כל עַמֵּי הארץ באשכנז. והשר ביסמאַרק ידע מראש כי צִבְאוֹת חֵיל פרוסיא מְלֻמדי מלחמה הם ואנשי חַיִל יתר הרבה מצבאות חֵיל עסטרייך, כאשר הוכיחו כן במלחמת דאֶנעמאַרק, ואף כי נופלים הם במספרם ממספר חֵיל עסטרייך, יתגברו עליהם בגבורות יֵשַׁע ימינם ובתחבולות מלחמה. סוף מעשה ביסמארק הֵעִיד על מחשבתו תחִלה להקדיש על עסטרייך מלחמה אֹדות שלעזוויג־האָלשטיין, רק נִסָּה בראשונה אולי יצלח לו להשיג את מטרתו על פי פשר גאַסטיין, כי קִוָּה אז להטות את לבב קיסר עסטרייך למכור לפרוסיא את משפט ממשלתו בנסיכות ההן, ובראותו כי תקותו נִכזבה, שָׂם אל המלחמה פניו והשעה שָׂחקה לו והאירה פניה אליו.

ועסטרייך ראתה כי פרוסיא חושבת עליה מחשבת מלחמה ותתאמץ גם היא להכין הַכֹּל למלחמה, ושתיהן שלחו דברים אל יתר מלכי אשכנז בעלי הברית לְבַקֵּשׁ אהבה ולהיות להן לעֵזר בִּפְרוֹץ המלחמה. ממשלת פרוסיא נִסְּתָה כבר דָּבר אל איטליה בטרם לֶדֶת עוד פֶּשֶׁר גאַסטיין, כי היא ידעה נאמנה כי איטליה עושה בְּמַחשך מעשיה להתנפל על עסטרייך בחרב לקחת מידה את וויניציאה, ותתן לה ידה לכרות עמה ברית על אוֹיַבְתָּהּ, אך אחרי כן נִחֲמָה על מעשיה ותכרות עִם עסטרייך ברית על פי פשר גאַסטיין, אולם אחרי אשר הופרה הברית ההיא, הֵחֵלָּה שנית לעשות עִם איטליה אגדה אחת לְהִלָּחֵם בעסטרייך, ומלך איטליה נאוֹת לה וישלח אליה את הגענעראל גאָפּאָנע לקחת עִמָּהּ דברים אֹדות הדבר הזה. בעשירי לחדש מאֶרץ (תרכ"ו 1866) הגיע הגענעראל האיטלקי ההוא אל ברלין, ולבל יִוָּדַע מגמת פניו, הִגִּיד כי בא לראות את הליכות צְבָא פרוסיא ולהתבונן על מִשְׁטְרֵי טכסיסי מלחמה אשר עָשׂוּ להם שֵׁם בארץ, אך באמת בא בְּמַלְאֲכוּת מַלְכּוֹ לְקַשֵּׁר מַעדנות הברית בינו ובין מלך פרוסיא. וקיסר עסטרייך אשר ידע את מגמת פני הגענעראל האיטלקי ההוא, לא פָּסַח עוד על שני הסעפים כי פרוסיא ואיטליה כורתות עליו ברית לְהִלָּחֵם בו, ויאסוף אליו את סגניו ואת שריו היושבים ראשונה במלכות ובראשם את בענעדעק שר צְבָאוֹ גבור החיל ואיש מלחמה להתיעץ על צפוניו כדת מה לעשות בְּצוֹק העתים ההם, ואחרי אשר שקלו בפלס בינתם אם יתחרו אל השלום או יִתְעַתְּדוּ למלחמה, גָּמרו אֹמר לצאת לקראת נשק על פרוסיא ועל איטליה יחד. כי לְאָסוֹן עסטרייך האמינו שרי יועצי הקיסר ההם כי יתר שאת ויתר עָז לְצִבְאוֹת עסטרייך על צבאות פרוסיא, וישכחו את מעללי הפרוסים הגדולים ואת רעם גבורותיהם במלחמת דאֶנעמאַרק, שכחו כי אנשי חַיִל ההם מנשרים קלו ומאריות גברו, רָעֲצוּ גדוד וַיְדַלְּגוּ שׁוּר ובכל אשר פָּנוּ הֵרִיעוּ ויצריחו, עשו גם הִצְלִיחוּ. גם נתעו בשוא

ויאמינו כי דברי הריבות אשר בפרוסיא בין בָאֵי כֹחַ העם ובין שרי המלוכה יהיו קִיר ברזל בין רְצוֹן המלך ובין עזרת עַם הארץ, ולא שָׂמוּ על לב כי בכל עת אשר תקוה טובה נשקפת להפרוסים לְהַרְבּוֹת כְּבוֹד ארצם ולעשות להם שֵׁם תפארת כשֵׁם הגבורים אנשי הַשֵּׁם מעולם, אז יחרדו כצפור כל מפלגותיהם אל תחת דגל מַלְכָּם ויעזרו לו בכל לבבם ובכל נפשם וּמְאֹדָם. ועוד זאת הֶאמינו יועצי עסטרייך כי יתר מלכי אשכנז אשר הם עוֹיְנִים את ארחות הפוליטיק הפרוסית בעת ההיא, ימהרו יחישו להריק על פרוסיא חרב ולעמוד לימין עסטרייך, אך גם בדבר הזה שָׁגוּ ברואה, כי המלכים ההם לא אָצוּ לָדִין עם שהתקיף מהם ולהתגרות ברעה. הן אמת כי מספר אנשי החיל אשר לקיסר עסטרייך רב ועצום הוא ממספר חֵיל פרוסיא, אך לא מִסְפַּר אנשי המלחמה רק עֵצָה וגבורה למלחמה הן הן פִּנּוֹת הַנֵּצַח וההוד, וְחֵיל עסטרייך בכל מספרם הרב לא יכלו עֲמוֹד בשנת תר"ט 1849 לפני האונגארים, ולולי חָשׁוּ הרוסים לעזרתם כי אז יצאו מהמלחמה ההיא וידיהם על ראשם, ועשר שנים אחרי כן הֻכּוּ העסטרייכים בתגרת יד הצרפתים מכה רַבָּה מאד ולא הועיל להם מספר אנשי חֵילם כי רב הוא. כל אלה לא שָׂמוּ חכמי יועצי עסטרייך על לבם ונועצו לב יחדו לעשות מלחמה בפרוסיא. ובששה עשר לחדש מאֶרץ (תרכ"ו 1866) שלח קיסר עסטרייך ספרים אל כל המלכים בעלי הברית באשכנז וידבר אתם דברי שלום ואהבה להשיב לבבם אליו ויבטיחם להשיב להם הָעֹז והַמִּשְׂרה לחרוץ משפטם על כל דברי הריבות אשר בינו ובין מלך פרוסיא, גם שאל את פיהם אם יש לו תקוה לְהִשָּׁעֵן עליהם בִּפְרוֹץ מלחמה בין פרוסיא ועסטרייך לעזור לו ולהיות בתומכי ידו ביום קְרָב. אחרי כן הִרבה הקיסר את מספר אנשי חילו על גבול ארץ שלעזיען, הִצִּיב גדודי אנשי מלחמה וכל כלי נשק במבצרי קראָקוי, ועוד רבות כאלה עשה הקיסר להכין הַכֹּל למלחמה. ויהי בהִשָּׁמע מעשה הקיסר בברלין, ויעש גם מלך פרוסיא כמוהו, ובעשרים וארבעה להדש מאֶרץ שלח גם הוא ספרים אל כל מלכי אשכנז בעלי הברית וישאל את פי כל אחד ואחד מהם אם יש לו תקוה כי יעמדו לִימִינוֹ ויעזרו לו בעת אשר תתנפל עליו עסטרייך בחרב או תמריצהו לצאת בחרב לקראתה. אך אחדים מהם, אשר ארצות ממשלתם קרובות לארץ פרוסיא, הִתְחַמְּקוּ בתשובותיהם ולא השיבו אמָרים נכונים וברורים, וְרֻבָּם ענו ואמרו כי עָשׂה יעשו כפי חֻקֵּי אֲגֻדַּת מלכי הברית באשכנז (בונדעספֿערפֿאַססונג). לפי הנראה ידע מלך פרוסיא מראש את אשר ישיבו לו המלכים ההם אמָרים, ועל כן הוסיף עוד אֹמֶץ לְגַבֵּר חֵילָיו וּלְאַמֵּץ זְרֹעוֹתָיו ולהִשָּׁעֵן רק על עֹצֶם ידו וגבורות יֵשַׁע יְמִינוֹ. ומבלי פְּנוֹת אל כל דברי השלום אשר מעבירים העם בכל ארצות אשכנז ואל כל המעשים אשר הם עושים להחזיק במָעוז השלום, צִוְּתָה ממשלת פרוסיא בשבעה

ועשרים

ועשרים לחדש מארץ לשרי צבאותיה להכין הכל למלחמה, לְבַצֵּר את כל המבצרים אשר על גבול עסטרייך ולשלוח אליהם צבאות חַיִל ערוכים בַּכֹּל ליום קְרָב ומלחמה. גם דברי הברית עִם איטליה הצליחו ויעשו פרי עד כי בשֵׁני לחדש אפריל נכתבו ונחתמו בספר כדברים האלה: וויקטאָר עמנואל מלך איטליה נוטל עליו לתמוך בידי מלך פרוסיא לעשות סדרים חדשים בכל משפטי המדינה בארצות אשכנז ולעזור לו גם באנשי חַיִל עד עשותו ועד הקימו את מזמות לבבו ולעומת זה יבטיח מלך פרוסיא להתאמץ בכל אשר תשיג ידו להביא את וויניציאה תחת ממשלת המלך וויקטאָר עמנואל. וסגני איטליה היושבים ראשונה במלכות הבטיחו את מלך פרוסיא להתנדב בשמחת לבב לתמוך בידו ולעמוד לִימִינוֹ בהתיצבו בראש מִפְלֶגֶת מְגִנֵּי עַם אשכנז ויקרא נבחרי העם לָשֶׁבֶת בסוד הפּאַרלאַמענט אשר נכספה גם כלתה אליו נפש האשכנזים מִשָּׁנִים כבירות.

דְּבַר הפּאַרלאַמענט ההוא היה עצה עמוקה מאת השר ביסמאַרק למשוך אחריו את לִבּוֹת כל עַמֵּי אשכנז לעמוד על ימינו ואז לא יִבָּצֵר ממנו לעשות את כל אשר יהגה לבו, כי זה שָׁנִים רבות דרשו כל העמים היושבים באשכנז פאַרלאַמענט כזה, יען כי רק על ידו יוכלו כל ארצות אשכנז להתאחד ויושביהן יהיו חברים בכל הענינים הדרושים לחֵפֶץ אשכנז. אך עד הימים ההם לא רָצוּ מלכי אשכנז ונסיכיה למַלאות את רְצוֹן האשכנזים בִּדְבַר פּאַרלאַמענט כזה, יען כי הם ידעו מראש כי אז יהיו נִלחצים להַגביל את יְכֹלֶת ממשלתם לטובת העם כֻּלּוֹ, ויותר מכֻּלם לא אבו פרוסיא ועסטרייך בפּאַרלאַמענט הזה, יען כי אז תהי יד אחת מהן על העליונה, וכל אחת מהן צרה עינה בִּרְעוּתָהּ, ועל כן התיצבו תמיד לשטנה ולא נתנו מָקוֹם להדבר הגדול הזה אשר עיני כל האשכנזים אליו יְשַׂבֵּרוּ. והשר ביסמארק בְּאַוָּתוֹ להקים פּאַרלאַמענט כזה חשב מְזִמָּה להסיר בזה את לבות כל עַמֵּי אשכנז מאחרי עסטרייך ולמשכם בעבותות אהבה אחרי פרוסיא, כי הוא ידע נאמנה כי ממשלת עסטרייך לא תאבה ולא תשמע לו ותתיצב לשטן להפּאַרלאַמענט הזה. והנה אף כי שמחו האשכנזים לקראת המתנה הטובה הזאת אשר יאמר ביסמאַרק לתת להם, בכל זאת מֵאֲנוּ לקחת אותה מידו וַיִּתְשָׁרְוּ את המתנה בגלל נותנה. כי הם ידעו דרכי ביסמאַרק מיום היותו לראש הסגנים, ידעו כי שונא הוא בנפש את מְגִנֵּי העם (דעמאָקראַטען) אשר כל ישעם וכל חֶפצם לְאַחֵד את כל עַמֵּי אשכנז על ידי פּאַרלאַמענט אחד תחת פקודת פרוסיא הנאורה, ואיך יִתָּכֵן הדבר כי פתע לפתאֹם יֵהָפֵךְ השונא העז הזה לאוהב נאמן ויתיצב בראש מְגִנֵּי העם להוציא לאור את משאלות לבבם להאיר אור הדרור על בני העם? אין זאת כי אם משנאת עסטרייך חָפֵץ הוא בדבר הזה ומי יודע אם לא טָמַן עוד פחים לרגלי

לרגלי האשכנזים במזמתה הרבה הזאת ? על כן גמרו ראשי מגני העם אֹמֶר כי כל הימים אשר יעמדו שרי המלוכה אשר בימים ההם על משמרת פקודתם, אין תקוה מוצאת מהם לטובת העם, וכן חרצו מרבית עַמֵי אשכנז משפטם, ובכן נבצרה מְזִמַת ביסמאַרק אדות הפאַרלאַמענט החָדש הזה.

והנה אף כי ראו כל עַמֵי הארץ את ההכנות הגדולות אשר תעשינה עסטרייך ופרוסיא למלחמה גדולה ועצומה, בכל זאת קִוּו עוד האשכנזים כי יבוא שלום ולא תפרוץ המלחמה בארצם. ובאמת מצאה תקותם און לה ימים אחדים, כי בשלשים ואחד יום להדש מאֶרץ הודיעה ממשלת עסטרייך לפרוסיא כי לא עלתה על לבה לשלוף חרבה על הפרוסים, וצבאות חֵילָהּ אשר שלחה לבאֶהמען, הלא מעטים הם במספרם, ומגמת פניה היתה לעצור בעַם הארץ מֵרְדוֹף עוד את היהודים היושבים בתוכם. על דברי שלום כאלה ענתה גם פרוסיא דברי שלום בששה לחדש אפריל, והבטיחה נאמנה כי גם היא רחוקה ממחשבת מלחמה, ונכונה היא להשיב אליה את צבאות אנשי חֵילָהּ אשר שלחה אל גבולות עסטרייך, ואם הואיל ממשלת עסטרייך לְצַוּת את אנשי צְבָאָהּ לְנַצֵל את כלי מלחמתם מעליהם, אז תְּצַוֶּה גם היא לאנשי חילה לעשות כן, אך על ממשלת עסטרייך לעשות הדבר הזה לראשונה, יען כי היא הֵחֵלָה לָשׂוּם כלי מלחמה על אנשי חילה. ובשמונה עשר לחדש אפריל השיבה עסטרייך אמָריה לפרוסיא כי היא עומדת הָכֵן להתפשט אֲזֵנֶיהָ וכלי מלחמתה אם תבטיח פרוסיא כי תעשה כן גם היא ביום ההוא או למחרתו, וכאשר הבטיחה פרוסיא לעשות כדבר הזה, אז עָתְדוּ שתיהן את יום החמשה ועשרים לחדש אפריל לְפַשֵּׁט בו את כלי הקרב ולהשיב את השלום אל כַּנוֹ כקדם. כל עַמֵי אשכנז שמחו שמחה גדולה בשמעם את הבשורה הנעימה ההיא וַיְחַכּוּ בכליון עינים אל יום החמשה ועשרים בחדש אפריל. אך לפני בוֹא היום ההוא הוגד לקיסר עסטרייך כי וויקטאָר עמנואל מלך איטליה יַטֶה ידו על וויניציאה להבקיענה אליו בטערת מלחמה, אז הִמְתִיק הקיסר עֵצה עם שרי יועציו מה לעשות, ועלתה בעצת כֻּלָם לבטל הכנות המלחמה רק מול פרוסיא, אך להחזיק את ההכנות מול איטליה ולהרבות את מספר גדודי אנשי החיל העתידים לְהִלָּחֵם במלך איטליה. המעשה הזה הֵביא חֶשֶׁד בלבב מלך פרוסיא וסגָניו גם דְאָגָה לימים העתידים, כי אם כֹּה או כֹה יֶהִי, תתיצב עסטרייך חמושה בכלי מלחמה תמיד ופרוסיא תהי פְשֹׁטָה וְעֶרָה וכמטרה לַחֵץ. ואף כי הסגן מענסדאָרף הבטיח לפרוסיא בשם הקיסר כי רק על איטליה הוא מִתְעַתֵּד למלחמה ורק היא לוחצת אותו להרבות מספר צבאותיו, אך חלילה לו לחשוב מחשבת לָחֶם על פרוסיא בעלת בריתו, ולאות אמת כי אמת הוא דוֹבר, הנה הוא מוציא את צבאות אנשי הילו מארץ באֶהמען, אך

בהבטחה

בהבטחה הזאת לא הרגיעה את לבב מלך פרוסיא ושריו, והשר ביסמארק השיב אמרים אל השר מענסדארף "כי הפחד אשר תאמר עסטרייך כי מפחדת היא מפני איטליה, לא היה פחד, יען כי מלך איטליה הבטיח נאמנה לכל מלכי איירופא כי לא עלה על לבו לקרוא מלחמה על עסטרייך, גם לא החל לעשות דבר הדרוש לחפץ מלחמה בטרם השמיעה עסטרייך כי מלחמה לה עם איטליה. ועתה אם־תפצה עסטרייך בשלום באמת ובתמים למה זה לה לשלוף הרבה מתערה אחרי אשר אין פחד מלחמה נגד עיניה? הלא כאשר תתפשט פרוסיא את כלי מלחמתה בראותה את עסטרייך משיבה חרבה אל תערה, אז תחדל גם ממשלת איטליה מעשות עוד הכנותיה למלחמה. על כן אחת אמרתי: אם יש את לבב עסטרייך לעשות שלום אמת לפרוסיא באמת, עליה החובה לשמור מוצא שפתיה להוציא את אנשי חילה מבאהמען, שלעזיען, מעהרען וגאליציה, ואז תראינה עיניה כי אין גם פחד איטליה לנגד עיניה וכי לא עלה על לב וויקטאר עמנואל להקדיש עליה מלחמה, ועל כן יאתה לה להשיב אחור גם את אנשי חילה אשר הציבה לצבוא על איטליה. אולם אם לא תעשה עסטרייך כדבר הזה, אז תלחץ גם פרוסיא להרבות צבאה ולעמוד הכן במערכות מלחמה" —. על הדברים האלה השיבה ממשלת עסטרייך כי לא תוכל לעשות את דבר פרוסיא אדות איטליה ולא תחדל מהכין הכל למלחמה. ועל דבר נסיכות שלעזוויג־האלשטיין הודיעה נאמנה כי לא מצאה דרך אחרת ליַשר ההדורים כי אם להגיש את עצמותיהם לפני אספת המלכים בעלי ברית אשכנז, והם ישאלו גם את פי ראשי העם ומגני הנסיכות ההן, ואת המשפט אשר יחרצו כלם יחד יהיה לחק עולם לא יעבור. אחרי ההודעה הזאת כפה תמה תקות השלום בין פרוסיא ועסטרייך והמלחמה נשקפה בכל קצוי ארץ אשכנז. השר ביסמארק השיב אמרים קצרים ונמרצים ויגל את סוף דעת ממשלת פרוסיא: כי אם לא תאבה עסטרייך להציב את כל אנשי צבאה בכל מקומות ממשלתה על דרך השלום, לא תאבה גם פרוסיא לעשות כדבר הזה ותוסיף לרבות את צבאותיה ולהציבם במערכות מלחמה. ועל אדות שלעזוויג־האלשטיין ענה ביסמארק ואמר: כי ממשלת פרוסיא לא תואיל ולא תחפוץ להסגיר את משפט הממשלה בארצות ההן ביד מלכים אחרים אשר לא הניפו חרבם במלחמת דאֶנעמארק, ועל פי חקי כל מלכי תבל יאתה הממשלה רק לעסטרייך ופרוסיא בנסיכות ההן אשר לקחו בחרבן ובקשתן בהלחמם ביום קרב, ואם תואיל ממשלת עסטרייך לותר את זכותה בממשלת הנסיכות ההנה, תוכל להרבות במחירה ופרוסיא תתן לה בכל אות נפשה —.

בין כה וכה הוסיפו שתי הממלכות העצומות ההן להגדיל את מספר אנשי חיל צבאותיהן ולהעצים את כלי נשקיהן וכל החפצים הדרושים

למלחמה

ומלחמה גדולה ועצומה המתעתדת להתפרץ בסערת חמה. ממשלת פרוסיא חלקה את אנשי חילה לשמונה מחנות (אַרמעעקאָרפּס), ובכל מחנה כשמונים אלף איש מלמדי מלחמה, וכלם יחד החלו לנוע ולצאת חוצץ להגיע לגבולות עסטרייך אל מקום המערכה. ובעת אחת התפקדו גם צבאות חיל איטליה, וכל יוצא צבא בארץ ההיא התאספו תחת דגלי שריהם ופקידיהם לצאת לקראת נשק. ומלך איטליה הודיע לכל מלכי איירופא כי בטרם החלה עסטרייך להרבות את מספר אנשי חילה בוויניציא ולתת אות למלחמה, לא חשב מחשבה לקרוא על עסטרייך מלחמה ולא הכין כל חפץ הדרוש למלחמה, ורק אחרי ראותו הרב עסטרייך שלופה וזרועה חשופה על איטליה, נלחץ גם הוא להחלץ חושים להגן על עמו ועל ממלכתו במלחמת מגן. וכל יושבי איטליה הריעו לקראת המלחמה ויתנדבו לעמוד לימין מלכם הנאור בכל נפשם ובכל מאדם, וראשי העם ושרי המלוכה אשר בעיר פלארענץ התירו ידי המלך להוציא מאוצר המדינה כסף תועפות על המלחמה ההיא ככל הטוב בעיניו השר לאַמאַרמאָראַ ראש הסגנים באיטליה מסר את משמרת פקודתו אל השר ריקאַזאַלי ישר הלבב ואוהב עמו אהבה נצחת, והוא התיצב בראש אנשי המלחמה ויהי עליהם לשר צבא וקצין מלחמה. ובימים ההם ערכה ממשלת פרוסיא דברים אל ממשלת זאַקסען אשר הרבתה חילה וכל חפצי מלחמה יתר הרבה מיהר מלכי אשכנז, ותשאל את פיה אנה פניה מועדות ועל מי תכונן הציה השנונים? והשר בייסט ראש השרים באיטליא ושונא בנפש את ביסמאַרק השיב אמרים נמרצים כי מלך זאַקסען יעופף את להט הרבו על פני הממלכה אשר תעוז בהותה להרוס את שתות בעלי ברית אשכנז ולשלוף לראשונה את חרבה מתערה. ונקל להבין אל מי ירזמו דברי התשובה הזאת — . וממשלת עסטרייך החלה גם היא להניע את צבאות אנשי חילה אל מקום המלחמה ותחלקם לשתי מחנות גדולות: למחנה הדרומית אשר חרבה נטויה על איטליא בוויניציא ופקודיה מאתים אלף איש, ולמחנה הצפונית אשר זרועה חשופה על פרוסיא וזאקסען בארץ באהמען ומספר אנשי חילה שש מאות אלף איש. על המחנה הדרומית אשר בוויניציא הפקידה עסטרייך את הערצהערצאָג אלברעכט לשר הצבא, ועל המחנה הצפונית הפקידה את השר האביר ואיש מלחמות הנודע למשגב בשם בענעדעק. בכל רחבי ארץ עסטרייך גם ברוב ארצות מלכי אשכנז בעלי הברית התמרמרו העמים היושבים בהן על פרוסיא תכלית מרירות עד כי גם המלכים לא עצרו כח לעצור בעד סערת רוחם והתרגזם אל פרוסיא. ועל ביסמאַרק חרה אפם עד להשחית, כי עזה שנאתם כמות על ראש הסגנים הזה אשר רוחו מתהלכת בכל הליכות הפאליטיק הפרוסית. ולמען דעת עזוז משטמתם ונקמתם אל השר המרומם

הזה, נודיע רק את אשר עולל לו איש צעיר לימים אשר נִסָּה לרצות את נפשו ברחוב ברלין לעיני השמש. שֵׁם האיש ההוא קַארל קאָהן בן חורג להרעמאָקראַט הנודע בשם בלינד אשר ברח מארצו בַּעֲלות עליו רוח המושל. האיש הצעיר ההוא היה יְשַׁר דרך ולא עַוְלָתָה בו, והוא ירה מִכְּלִי מַשְׁחֵתוֹ כדורי מָוֶת על השר ביסמארק, וכפשׂע היה בין השר ובין המות, עד כי רק באֹרח פלא נמלט מֵרֶדֶת שחת. הרוצח נתפש בכף והובא לבית האסורים ושם טרף נפשו בְּכַפּוֹ *). למלאות את סאת השנאה והנקמה על השר ביסמאַרק העבירו צורריו קול בארצות אשכנז כי הוא בוגד בְּעַמּוֹ ודורש רעתו, ובהיותו בפאַריז תָּקַע כפו אל הקיסר נאפאלעאן השלישי להסגיר בידו את נֶפֶת סאַארבריקען מְקוֹם מִכְרֵה גחלי האבן, גם הבטיח אותו כי י... לו להרחיב את גבול ארץ צרפת בנפות היפות אשר על נהר רהיי. לַדָּבָר הזה התגעשו האשכנזים ויתגודדו בעריהם להתיעץ איכה יעשו גְדֹע את זְרוֹעַת השר ביסמארק לבל יפיק זממו לְקַצּוֹת בְּעַמּוֹ ולבגוד בארצו. השנאה הגדולה לממשלת פרוסיא בכלל ולהשר ביסמארק בפרט, הָלְכָה הָלֹךְ וגדול ביתר עֹז מעת אשר מטעם המלך וסגניו סֻגר בית נבחרי העם (בתשיעי לחדש מאַיי תרכ״ו 1866). מלכי אשכנז נבהלו נחפזו ויאספו אליהם את אנשי חֵילָם ויעריכום במערכות מלחמה, והמלכים אשר בוששו לעשות כמעשה יתר המלכים, התאוששו גם הם לצאת בעקבותיהם בראותם איך נפל פחד פרוסיא על בני עַמָּם. לשוא נִסּוּ שרים רבים ונכבדים מנבחרי עַמֵּי אשכנז להתאסף בפראַנקפֿורט ולהתאמץ בכל מאמצי כֹחָם להביא עצה ולעשות פליליה לבל תִּפָּלֵג ארץ אשכנז לשתי פְלַגּוֹת בעת אשר תפרוץ מלחמת האחים בארץ! ולבל תתפשט המלחמה בכל רחבי הארץ בין כל מלכי אשכנז, ורק פרוסיא ועסטרייך לבדן תִּלָּחַמְנָה אשה את אחותה אחרי אשר אין עצה ואין תחבולה לעשות שלום ביניהן; לשוא היה יגיע השרים הנבהרים ההם ועמָלם נשאר מָעַל, כי בעלי

*) האיש הצעיר בלינד ישב בשבת התחכמוני (אוניווערזיטאט) אשר בווירטעמבערג, ומשנאתו העזה לביסמארק עזב את בית מדרשו וירם פעמיו ברלינה להוריד את השר ההוא כדם שאולה, ובשביעי לחדש מאי (תרכ״ו 1866) בצאת השר מהיכל המלך בחצי היום ללכת אל ביתו דרך הרחוב הנודע בשם שדרות האלונים (לינדען), ארב לו האיש בלינד ויור עליו מאחוריו שתי פעמים מכלי משחית בעל שש פיות, אך החטיא את המטרה, והשר הפך פניו ויחזק ביד הרוצח המחזקת את כלי המות, אך הרוצח מהר ויקח את כלי משחתו בידו האחרת ויור עוד שלש פעמים, ושלשה כדורי מות עופפו כרגע על לב השר, הכדורים חלפו כל בגדי השר והדרו עד כתנתו אשר על בשרו, ובדרך הפלא ופלא לא נגעו עד נפשו, והשר לא חל ולא זע ויתפוש בידו את הרוצח ויסגירהו אל אנשי החיל, והוא שב במנוחת לבב אל ביתו

בעלי אסֵפות הדעמאָקראַטים התיצבו לשטנה למו, ויתנו עליהם בקולם כי יראים ורכי לב הם אשר פחד להט החרב וצליל כלי נשק נפל עליהם, גם בוגדים הם בארצם ובְעַמָּם, ועצת השרים הנבחרים הופרה ותקותם מפח נפש, כי מרבית עַמֵי אשכנז נתנו להדעמאָקראַטים צדק וילכו במועצותיהם.

בין מפלשי עָבֵי רעם אשר הִקדירו את שְׁמֵי ארץ אשכנז, נשקפה פתאֹם תקות אור השלום לשמחת איירופא וכל משחרי שלום בארץ. כי המלחמה אשר התעתדה לפרוץ בין פרוסיא ועסטרייך הרעישה את כל אפסי איירופא מדאָגה בדבר פן תפרוץ גבולה ותשטוף בשטף עֻזָהּ גם ביתר הארצות לָשׂוּם בהן שַׁמּוֹת. כי לא כמלחמות חֲצִי הָאִי קְרים ואיטליא העליונה, המלחמה הזאת, כי המלחמות ההן יכלו לתקוע יתדן רק בארצות אשר פרצו שמה מבלי פְרוֹץ גם בארצות אחרות, יען כי ים השחור והררי הָאַלְפִּים היו מַבדילים בין ארצות המלחמה ובין ארצות השלום, אך המלחמה הגדולה הזאת בארץ אשכנז טַבּוּר איירופא, היא בהתפרצה ברעם גבורתה, תפרוץ משם והלאה גם ליתר הארצות מבלי מעצור לסערת חמתה ומבלי מעצור בעד להט חרבה המתהפכת בְּעֶבְרָתָהּ. לְקַדֵּם את פני הרעה הנוראה הזאת, נועצו מלכי צרפת, רוסיא ואנגליה לב יחדו לקרוא עצרה ולאסוף את כל מלכי איירופא לאסֵפה כללית (קאָנגרעס) להביא עצה ולעשות פליליה להתיר אֲגֻדת שלש השאֵלות אשר בגללן צוֹפִיָּה חרב המלחמה לצאת מתערה: שאֵלת שלעזוויג־האָלשטיין, שאֵלת התקונים והסדרים החדשים בארצות אשכנז ושאלת מלחמת איטליא עם עסטרייך על דבר מורשת וויניציא. בחצי חדש מאַיי הציע הקיסר נאפאלעאָן השלישי לפני מלכי רוסיא ואנגליה את האָפנים אשר עליהם יְוֻסַד השלום בין עסטרייך איטליא ופרוסיא, הלא המה: הליכות הממשלה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תְּמָסַרְנָה בידי ראשי העם וּמְגִנֵּי הארצות ההן, וכל אשר יחליטו הם על פי רוב דֵעוֹת, כן יקום וכן יֶהִי. התקונים והסדרים הישרים אשר ארץ אשכנז דורשת אותם, יֵצאו לאור על פי ראשי מלכי איירופא חֲפֵצֵי שלום אשכנז ודורשי טובתה. מדינת וויניציא תְּסָפַח לממלכת איטליא, ועסטרייך תקח במהירה מדינה אחרת או כסף תועפות כפי רְאוֹת עיני המלכים בעלי האסֵפה. אך הפֵּשֶׁר הזה לא מצא חן בעיני מלכי אשכנז בעלי הברית, ועל כן נָזוֹרוּ ממנו גם מלכי רוסיא ואנגליה. אך בכל זאת לא חדלו שלשה המלכים ההם מֵהָבִיא עֵצוֹת איך להפריד בין העצומים ולהשבית את המלחמה העתידה להתחולל בארצות אשכנז, ויותר מִכֻּלָּם התאמץ קיסר רוסיא, מלך השלום, להביע רוחו ולְדַבֵּר על לב עסטרייך ופרוסיא לְמנוע תרבם מִדָּם. ועצת שלשת המלכים האדירים ההם היתה אמונה כי ישלחו כל מלכי איירופא את ציריהם לְהִוָּעֵד בפאריז וכֻלם

יחד

יחד יתחברו בכל עֹז להביא את עסטרייך ופרוסיא אל מְחוֹז השלום. בעשרים וארבעה יום לחדש מַאיי שלחו שלשת מלכי שלום ההם אל עסטרייך, פרוסיא ואיטליה מכתבי קריאה לקרוא את מלאכיהם אל הקאָנפֿערענץ אשר יהיה בפאַריז להוציא את דְבַר השלום לטענהו. פרוסיא, איטליה ומלכי הברית באשכנז שמעו לקול הקריאה ההיא והֵריצו ידיהם אל הקאָנפֿערענץ, ועיני כֹל היו נשואות אל קיסר עסטרייך מה יענה הוא ומה ישיב אֲמָרים אֹדוֹתָיו, כי על תשובתו תלויה המלחמה או השלום. ובראשון לחדש יוני השיבה ממשלת עסטרייך אמריה אל שלשת מלכי שלום ההם כי לא תתרצה לשלוח ציריה אל הקאָנפֿערענץ כי אם על האָפנים האלה: לבל יִזָכֵר ולבל יִפָּקֵד בסוד הקאָנפֿערענץ אֹדות הרחבת גבול אחת הארצות מארצות מלכי איירופא או להוסיף אֹמֶץ ולהרבות המשרה לאחד המלכים ההם מאשר היא בעת ההיא. וויניציאה היא מורשת עסטרייך כל הימים וּמַלְכָּהּ לא יחליף אותה ולא ימיר במדינה אחרת גם לא יקח כֹּפֶר כסף במחירה. והנה יען כי בלי כל חליפה ותמורה בארצות בעלי הריב, לא יִתָּכֵן להוציא את השלום לאור, על כן בבוא תשובת עסטרייך לפני מלכי צרפת אנגליה ורוסיא משכו את ידיהם מהקאָנפֿערענץ, וברביעי לחדש יוני הודיעו לכל העמים כי נשבת הַוַּעַד ההוא וּלְמֹרַת רוחם לא מצאו דרך השלום.

הנה כי כן נָד רוח כל איש בין תקות השלום ובין פחד המלחמה מבלי דעת מה יֵלֵד יום. מצב ארץ אשכנז בעת ההיא דָמָה כמַצָּבָהּ בעת אשר פרצה מלחמת שבע השנים, ולא הסר אז גם סופר ומזכיר אשר הוכיח על פי ספרי הזכרונות דברי הימים למלכי זאַקסען כי לפני מאה שנה שלף גם פֿרידריך הגדול את חרבו הקשה מתערה לא במשפט ולא בצדקה כי אם מתשוקתו הנמרצה לרשת ארצות לא לו כאשר יעשה כן ווילהעלם מלך פרוסיא בלָטשו את עיניו על נסיבות שלעזוויג־האָלשטיין. עסטרייך ופרוסיא התיצבו אז אשה מול רעותה בִזְרוֹעות חשופות והרבות שלופות ערוכות למלחמה, ולא חָסרה רק תנועה קלה להוציא את הסערה מאוצר זעמה לערוץ ארץ. והתנועה ההיא הֵסַבָּה ממשלת עסטרייך: כי בראשון לחדש יוני מִלְאָה את ידי מלכי אשכנז בעלי הברית להוציא כאור את משפט נסיבות שלעזוויג־האָלשטיין כפי רוח בינתם וישרת לבבם, גם צִוְּתָה את גאבלענץ שר צְבָאָהּ בהאָלשטיין לאסוף בעשתי עשר יום לחדש יוני את ראשי העם ומגני ארץ האָלשטיין אל עיר איצעהאָע להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, לְחַוּת דֵעָם על משפט הממשלה אשר ייטב בעיניהם ועל החקים והסדרים אשר יבחרו בהם לטובת בני עַמָּם והצלחת ארץ מולדתם. לדבר הזה עלתה חמת ממשלת פרוסיא עד לאין מרפא, כי ממשלת פרוסיא שִׁנְּנָה פעמים רבות לממשלת עסטרייך וגְזרה אֹמֶר כי אין למלכי ברית

אשכנז כל צדקה להתערב במשפטי הנסיכות ההן, ורק מלפני עסטרייך ופרוסיא יֵצא כל דְבַר חק ומשפט בארצות ההנה אשר לקחו במלחמה בחרב ובחנית כיד הגבורה הטובה עליהן. ובשלישי לחדש יוני (תרכ״ו 1866) הודיעה ממשלת פרוסיא גלוי לכל העמים כי הפרה עסטרייך את׳ פֶּשֶׁר גאסטיין ואפסה את ברית שלומה אשר כרתה עִמָהּ. ואז הוסיפה עוד לְהַזעיק גם את יתר אנשי צבאה ולהעריכם בַּכֹּל למלחמה, ויהי מספרם יותר מארבע מאות אלף איש שולפי חרב. והנה כמספר הזה היה גם מספר חֵיל עסטרייך, אך היו נופלים מהם בכל החפצים הדרושים ליום קְרָב ומלחמה: כי פקידיהם ושריהם לא היו מְלֻמדי מלחמה ולא השכילו לאסור את אנשי חילם בְּמָסורת המלחמה, כאשר הֶראו כן לעיני כֹּל במלחמת איטליה אשר לא עמדו על חרבותיהם והפכו ביום קְרָב. אך פקידי חיל פרוסיא ושרי צבאם היו יודעי מלחמה באופן נעלה מאד כאשר הוכיחו לעיני כל העמים במלחמת דאֶנעמאַרק אשר הלכו מחיל אל חיל ויעשו להם שֵׁם תפארת כגבורים משכילים למוּדֵי נִצָחון. אנשי חיל עסטרייך לא התכלכלו ולא הצטידו ולחמם לנפשם היה לחם צר ולחם קלוקל כאשר היתה כזאת גם לְפָנים במלחמת איטליה, וחיל פרוסיא היו שְׂבֵעים לחם אבירים ולא חסר כֹּל לָמו. חיל עסטרייך היה תערובות עמים רבים ולשונות שונות מכל עמי איירופא אשר דעותיהם רחוקות אלה מאלה ואין מֶזֶח לכל הליכותיהם, אך צבא פרוסיא היה רק בני עַם אחד אשר דת אחת ודעה אחת ושפה אחת לְכֻלם, וקשר אחד אמיץ וחזק קשר אותם בכל דרכיהם ובכל עלילותיהם עד כי היו כאיש אחד חברים. כלי הנשק אשר בידי חיל עסטרייך היו עתִיקי ימים אשר עליהם אבד כָּלַח, ונשקי הפרוסים היו חדשים מקרוב באו, עשוים בחכמה ודעת ומעבירים את יתר כל כלי הנשק לירות למרחוק. ואף גם זאת כי עסטרייך לא נתנה ידה אל בעלי החֶברה הנכבדה אשר הוציאו משפט צדק לאור לחבוש את הנפצעים במלחמה, לגהות מהם מָזור ולכלכל את מחלתם גם לשמור אותם לבל תְאֻנה להם רעה בשכבם על ערש דְוָי. ועסטרייך אשר מֵאֲנָה לתת ידה אל החברה ההיא, הביאה על אנשי חילה רעה נוראה עד אין חֵקר, כי אלפי אדם נָמַקו בחבורותיהם וימותו במכאובים איומים באין עוזר ומושיע. פרעות נוראות וצלמות ולא סדרים תָלו אז ברחבי ממשלת עסטרייך עד כי מכתבי העתים הִרְהִיבוּ בנפשם עֹז לתת בפי השר ביסמארק דברים מרים על הממשלה ההיא לאמר: „כי היא עוררה את המלחמה על פרוסיא רק בגלל תקותה לקחת כסף ענושים (קאָנטריבוטיאָן) מידה לְמַלאות את אוצרה הריק או להבריח את נפשה מְשַׁלֵם את חובותיה העצומות באֹרח כבוד, בהעמיסה את האשמה הזאת על כֹּבֶד המלחמה הכבֵדה הזאת". את הדברים האלה שָׂמוּ מכתבי העתים בפי השר ביסמאַרק באָמרם כי הוא כתב כן לצירי

ממלכת

ממלכ: פרוסיא היושבים בחצרות המלכים האחרים, וכל השומעים האמינו בזה בירעם את החסר ואת המגרעת אשר באוצר המדינה ואת המבוכות והמהומות המתחוללות בכל הליכות המלוכה. אך מעיני עם עסטרייך נעלמו כל הרעות האלה, כי הממשלה כסתה עליהן בצעיף עלטה, ועל כן האמינו כי ימין הקיסר רוממה וזרועו מושלה לו לרדד את פרוסיא תחתיו ולדרוך על במותיה, וסופרי דברי הימים אשר התנוססו אז בעסטרייך, הרחיבו פה האריכו לשון לשבח ולפאר את צבאות בני עמם ולתת להם יתר שאת ויתר עז על צבא פרוסיא, לטפול דברי בלע על דרכי הפאליטיק אשר לממשלת פרוסיא, ולנבאות כי מהרה קל תעז יד עסטרייך ותרום ימינה ותצא מאת המלחמה בעטרת תפארת הנצח וההוד ותיסר במשפט את ממשלת פרוסיא על בגדה אשר (לפי דעם) בגדה בעסטרייך ועל שאפה על ארצות לא לה.

עד העת ההיא ישבה ממשלת פרוסיא דומיה ולא הרימה ידה על עסטרייך, כי לא חפצה או התחפשה כאלו איננה חפצה להתגרות בה מלחמה לראשונה, אך בשלישי לחדש יוני נלאתה שבת עוד דומיה ומצפה עד אשר תחל עסטרייך להתגרות בה בתהלה. כי בשלישי לחדש ההוא הודיעה ממשלת פרוסיא בספר גלוי כי בהגיש ממשלת עסטרייך את שאלת נסיכות שלעזוויג־האלשטיין לפני מלכי אשכנז בעלי הברית, ובשאלה את פי אזרחי הנסיכות ההן מה יהיה משפט הממשלה בארצות ההנה, הפרה את הקשר ואת הברית אשר כרתה עמה בגאסטיין, ועל כן שבה ממשלת פרוסיא להחזיק בברית הישנה אשר יצאה בווין הבירה לאור, אשר על פיה תמשול פרוסיא ועסטרייך כאחת על שתי הנסיכות ההן יחד. ואז צוה הגענעראל פאן מאנטייפעל הרודה בשם פרוסיא בנסיכות שלעזוויג לפרוש את כנפי ממשלתו גם על נסיכת האלשטיין כבימי קדם, והוא מהר וישלח את אנשי החיל אשר ברגלו אל האלשטיין, ויתר את ידי השר גאבלענץ נציב עסטרייך בהאלשטיין לעשות גם הוא כדבר הזה ולשלוח אנשי חילו לשלעזוויג. אך גאבלענץ אשר אנשי חילו היו מעטים מול חיל פרוסיא הרב והעצום, לא יכול להתיצב לפני מאנטייפעל, ויחלץ לעזוב את האלשטיין אחרי אשר הודיע בספר גלוי כי לא במשפט רק בחוזק יד אכף עליו נציב פרוסיא לצאת מארץ ממשלת עסטרייך. ויצא מהאלשטיין עם אנשי החיל אשר אתו ועם כל שרי האלשטיין ופקידיה ושוטריה וישב בעיר אלטונא, ואז אסף את ראשי ערי האלשטיין ובני מרום העם לעיר איצעהאע למתיק עצה ולעשות פלילה, ובאספה ההיא היו שלשים שרים משרי האלשטיין גם הציוויל־קאמיסאריוס השר האלבהובער. ויהי בהודע דבר האספה ההיא אל השר מאנטייפעל, שלח אנשי חיל מזוינים לעיר איצעהאע, והם נסבו על הבית אשר בעלי האספה יושבים בו, את השר האלבהובער הושיב בבית

השבי

השבי, את בתי הדפוס אשר במקום ההוא סָגַר על מַסְגֵר, ובמכתב גלוי הודיע (בעשירי לחדש יוני) כי מהיום ההוא והלאה ישלוט הוא בשם ממשלת פרוסיא גם בנסיכת האָלשטיין, את שרי הארץ הֵסִיר ממשמרת פקודתם ואת השר הבאַראָן קאַרל פֿאָן שעעל־פלעסען מִנָּה לראש השרים (אָבערפּראָזידענט) בשתי הנסיכות, את כל חֶבְרות וּכְנֵסִיּוֹת הַמְּדִינִיּוֹת הֵפִיץ לכל עברים לבל תשובנה להתאחד עוד, ועל כל מוציאי מכתבי עתים לאור צִוָּה מהדפים עוד דבר על דברי הפאליטיק בעת ההיא, והשר גאַבלענץ אשר ראה כי אזלת ידו לעמוד לפני הפרוסים במלחמה, באשר כי רבים הם ועצומים ממנו, בחר לצאת מנסיכת האָלשטיין, ויסע הוא וכל החיל והכבודה אשר ברגליו דרך האַנאָווער אל ארצו ואל מולדתו. גם הנסיך מאויגוסטענבורג עזב אז את האָלשטיין. הנה כי כן ירשה פרוסיא את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין בלי שְׁלוֹף חרב ומבלי תרועת מלחמה.

עלילת פרוסיא בנסיכת האָלשטיין היתה בעיני ממשלת עסטרייך לְעֵדה ולאות נאמן כי נֵאֲרָה ממשלת פרוסיא ברית גאַסטיין והושיעה ידה לה לעולל עלילות כחֵפץ לבבה לַמְרוֹת כל דְּבַר חֹק ומשפט צדק, ועל כן אספה ממשלת עסטרייך בארבעה עשר יום להדש יוני את צירי מלכי אשכנז בעלי הברית ואת כל נסיכיה הגדולים עם הקטנים ותדרוש מהם כי ימהרו ויכינו את צבאותיהם לצאת למלחמה על פרוסיא. ואחרי אשר עמדו צירי המלכים על המנין, נמנו וגמרו על פי רוב דעות לְמַלאות את שאֵלת עסטרייך ולהקדיש על פרוסיא מלחמה, ומהם היו מלכי זאַקסען, באייערן, ווירטעמבערג והאַנאָווער, ועוד חמשה נסיכים מנסיכי ארץ אשכנז בעלי הברית. אז קם השר סאַפּיגני ציר פרוסיא על רגליו וירם ימינו וַיְדַבֵּר דברים נמרצים בשם ממשלתו על המשפט אשר הוציאו בעלי האסֵפה לקרוא על פרוסיא מלחמה לא בצדק ולא ביושר וּלְמֹרַת רוח לְחִקֵי מלכי אשכנז בעלי הברית, ועל כן הוא מַתִּיר בשם מַלְכּוֹ את אֲגֻדַּת הבונדעסטאַג מהיום ההוא והלאה, ואין עוד לפרוסיא כל חלק ונחלה באגֻדה כזאת, רק תשים משפטים חדשים וסדרים ישרים בארצות אשכנז אשר על פיהם יֵשבו האשכנזים שאננים ושלֵוים, ישבעו טוב ויהיו טובים. אחרי כן הציע ציר פרוסיא ההוא את ראשי הדברים אשר עליהם יכונו המשפטים והסדרים החדשים ההם, הלא המה: לְיַסֵּד פּאַרלאַמענט אשכנזי על פי נבחרים ישרים אשר יבחרו אותם בני העם כטוב וכישר בעיניהם. להדיח את עסטרייך משאתה לבל תֵּשֵׁב ראש בסוד הבונדעסטאַג ודבריה לא יהיו עוד נשמעים בסוד המלכים בעלי ברית החדשה אשר תכונן ממלכת פרוסיא; לְפַלֵּג את צִבְאוֹת בעלי הברית לשתי פְּלַגּוֹת: לפלגה צפונית תחת פקודת מלך פרוסיא, ולפלגה דרומית תחת פקודת מלך באייערן. ואחרי אשר הניח ציר פרוסיא את הספר אשר

הדברים

הדברים ההם כתובים בו, על השלחן אשר לפני בעלי האספה, עזב את בית האספה וישב לברלין הבירה. והנה אחרי אשר פרה פרוסיא מאחרי אגדת המלכים בעלי הברית, אָבדה הברית ההיא וסר צלָה מעליה, אך בכל זאת הודיע ציר עסטרייך וצירי יתר המלכים והנסיכים לכל יושבי ארצות אשכנז כי אין לִפנות אל דברי פרוסיא, כי אין לה המשפט לְפַתֵּחַ חרצובות הברית ההיא, ונהפוך הוא כי בעלי הברית עֹז בידם להכביד כפם עליה לָסור אל משמעתם ולעשות את כל החֻקים והמשפטים אשר הם על פי הברית ההיא. ובאספת שרי הקיסר בששה עשר לחדש יוני, השמיע ראש האספה מטעם הקיסר כי הוא עורב עֲרֻבָּה לכל המלכים והנסיכים המחזיקים בברית ההיא לבל יְאֻנה אליהם כל דָבָר רע, ואם יעוז אחד המלכים להדיח אחד מהם משאתו, יְשַׁלַּח בו הקיסר כל גבורי צְבָאָיו לעשות בו שפטים כמשפט העובר את מצות המלכים בעלי ברית אשכנז. אך עוד בעשרים ואחד יום לחדש יוני עזבו נסיכי אָלדענבורג וליפע־דעטמאָלד את הברית ההיא, בעשרים ושלשה לחדש עשה כן נסיך זאַקסען־אַלטענבורג, ובעשרים וחמשה עשו כן נשיאי אַנהאַלט, שוואַרצבורג־זאָנדערסהויזען וואַלדעק, בשני לחדש יולי עזבו את הברית ההיא גם נסיכי קאָבורג־גאָטהאַ, נייס ומעקלענבורג, ובעשרים ושנים לחדש ההוא עשתה כזאת גם זאַקסען־מיינינגען, ובשני לחדש אויגוסט גם באַדען, ומאז והלאה הֻתְּרָה אגדת בעלי הברית ואבדה נירה וכבה נרה. הברית ההיא נהיתה רק על פי צוק העתים וְלַחַן הזמן, אך לא יכלה להתעודד לאֹרך ימים אחרי אשר שֻׁנּוּ העתים והליכות הזמן פָּשטו את צורותיהן ולבשו צורות חדשות. והנה עוד בשנת תר״ח 1848 הגידו בעלי הפאַרלאַמענט האשכנזי ולא כחד תחת לשונם כי הברית הישָׁנה ההיא דורשת סדרים חדָשים ומשפטים ישרים לפי רוח הזמן, גם הודיעו נאמנה כי מְקוֹר הרעה לרפיון יְדֵי האשכנזים והריסות גבורתה הוא רק בגלל אשר הם נתונים תחת שתי ממשלות: ממשלת עסטרייך וממשלת המלכים בעלי הברית, ולא ישובו לקדמתם ולגבורתם כי אם אחרי אשר תִּבָּדֵל עסטרייך מבעלי הברית ולא תוסיף לבוא בקהלם ואחרי אשר יִתקנו תקונים חדשים בהליכות בעלי הברית. ועל כן חִלּוּ אז שר הפאַרלאַמענט ההוא את פני מלך פרוסיא לעמוד בראש בעלי הברית ולתקן תקונים טובים במשפטי הברית ההיא כפי ראות עיני כבודו וכפי רוח הזמן והליכות התבל. אך מלך פרוסיא נִעֵר אז כַּפָּיו מִתְּמוֹךְ בהנהגת הבונדעסטאַג, את היתה הסבה להחרפה והשפלות אשר הֵמִיטָה אז עסטרייך על פרוסיא בוַעד אָלמיץ, כאשר מודעת זאת לכל יורעי דברי הימים ההם. ועל כן אִזֵּר השר ביסמאַרק כגבר חלציו מיום היותו לראש הסגנים בפרוסיא להשיב אליה את הכָּבוד אשר מֵאֲנָה בו לפְנים, ומגמת פניו לקרוא על עסטרייך מלחמה היתה רק להסיר חרפת פרוסיא אשר טפלה עליה עסטרייך ולהגדי־

עוֹ־

עוד כבודה על ידי רעם גבורות ביום קְרָב , גם לתת יד ליתר שבטי אשכנז לְהִתְאַחֵד לממלכה גדולה ועצומה תחת מַחסה מלך עִזוז וגבור כמלך פרוסיא . המזמה הזאת היתה כמוסה בחדרי לבב ביסמארק וצפונה בתביון משכיותיו ימים רבים עד אשר מצא עת רָצוֹן להוציא אותה לפעולות ידים כיד חכמת המדינה הטובה עליו .

אחרי אשר הָתְּרָה אֲגֻדת מלכי הברית , נֶחלקה ארץ אשכנז לשתי מַחְלְקות : לְמַחֲלֹקֶת עסטרייך ולמחלקת פרוסיא . אפס כי מחלקת עסטרייך היתה רבה ועצומה יתר הרבה ממחלקת פרוסיא , יען כי אליה נָהרו כל בני מְרום העם , האפרתים והאצילים , הסוחרים והעשירים , ואחריהם נמשכו כל המון העמים הרבים היושבים בארץ . בראש המחלקה הזאת היו הכהנים תופשי הדת אשר דָבְקוּ תמיד בקיסרי עסטרייך מבית האַבסבורג בגלל הטוב אשר הִרבו עֲשׂוֹת עמהם כל הימים בהיותם להם מִגְדְלֵי עֹז וחֹסֶן ישועות ובְתִתָּם להם יד לשפוך רוח ממשלתם על עַמֵי הארץ ככל אַוַּת נפשם ; אחריהם נָהרו אל דגל הקיסר רַבֵי מליצי העם ומְגִנָּיו (דעמאָקראַטען) בחרות אפם על ממשלת פרוסיא אשר גָדרה דרכיהם בגזית וְהֵשִׁיבָה אחור ימינם מֵעֲשׂוֹת את אשר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת , ובקנאתם בה כי היא עתידה לְחַבֵּר את נְפוּצוֹת שבטי האשכנזים לְעַם אחד , אשר זאת היתה כל עֲמַל נפשם לעשות להם בזה שֵׁם עולם , ועתה לָקַחַת זאת פרוסיא מידם בחָזקת היד ; אל דגל קיסר עסטרייך נָהרו גם עשירי עָם והאפרתים בעלי הנכסים הממלאים אוצרותיהם כסף , כי יָראו פן יְבֻלַּע להם אם יֵרדו שִׁטְרֵי כסף עסטרייך מִמְחִירָם בהיות יד פרוסיא על העליונה ; אל דגל הקיסר נהרו גם רבבות בני ההמון אשר נתנו יתר שאת וִיקָר לפלגות אשכנז לממלכות ונסיכות רבות ומדינות נפרדות על הַהִתְחַבְּרוּת לממלכה אחת גדולה תחת חָסות פרוסיא , גם היה לבם חָרֵד על מַסורות אבותיהם אשר בידיהם , על מנהגיהם הישָנים , על מדותיהם העתיקות ועל כל דרכי חייהם אשר הסכינו עמהם מִימֵי קדם , פן יִמָּנַע מהם כבודם ופן יסופו עוד ויתמו מן הארץ כָּלִיל אם תתחברנה כל מדינות אשכנז לממלכה אחת או ממשלת ברית־מדינה אשר בראשה תתנוסס ממלכה מיֻסדת על זרוע אנשי הצָבא וְכֹחַ ידיהם , ורע עוד מזה פן תִתְבַּלַּע ארץ אשכנז בארץ פרוסיא ולא יִוָּדַע כי באה אל קרבה ; אל דגל קיסר עסטרייך נהרו כל האנשים אשר רע בעיניהם מעשה ממשלת פרוסיא אשר עשתה בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין , בגָרשה את הנסיך מאויגוסטענבורג מֵהִסְתַּפֵּחַ בנחלת אבותיו , ובהַטותה את משפט העם היושב בנסיכות ההן לבלתי שְׁאֹל את פיהם מי יהיה המושל אשר ימשול בהם כלבם וכנפשם . האנשים ההם השיאו על ממשלת פרוסיא אַשְׁמָה גם על מעלליה בתוך ארצה פנימה אשר עוללה לנבחרי בני עַמָה ומליציהם , בהשליכה את כל דבריהם אחרי גוה ולאחרונה סָגרה את בית ועדם . גם

נתנו

נתנו אותה לְמַהֲלֶלֶת קדושת כל פֵּשֶׁר וכל מָסוֹרֶת ברית. וכל הפלגות הרבות והשונות ההן נהרו אל דגל קיסר עסטרייך ואל דגלי יתר המלכים בעלי ברית אשכנז אשר ידם תִּכּוֹן עִם הקיסר וזְרֹעָם תְּאַמְּצֶנּוּ. ואליהם נִסְפְּחוּ כל העמים היושבים בארצות אשכנז, רבים מהם בחֵפֶץ לבבם ורגשי נפשם, ורבים על פי מכתבי העתים אשר רוח מליצי העם והכּהנים דובר בם לעורר משטֵמה ונקמה על ממשלת פרוסיא. רבים מהם נִסְחֲפוּ בשטף בעלי הלשון בראשי הוֹמִיּוֹת ובבתי האסֵפות אשר חתו גחלי רתמים על ממשלת פרוסיא ויעירו עליה רוח משחית, ורבים בזָכרם את שנת תר"ט 1849, ועוד רבים מהם מיראתם פן ירבו עליהם המסים ותרומות אנשי חַיִל לִצְבָא המלחמה. והנה אם היו סערות רגשי לב ותשוקת קְרָב ומלחמה רֵי אוֹנים וכבירי כֹח לַעֲרוֹץ אויב ולהכריעהו לטבח ביום קְרָב על מרומי שדה, כי אז היתה תבוסת פרוסיא שלֵמה במערכה בשדה קָטֶל. כי באמת לא נמשכו אז הפרוסים בחבלי אדם בעבותות החֵשק אל המלחמה ההיא, ונהפוך הוא כי מכל עֲבָרִים שֻׁלחו מכתבי בקשה אל מלך פרוסיא לאסוף את הרבו אל תערה ולעשות שלום עם עסטרייך: כותבי מכתבי העתים ובעלי האסופות וראשי המדַברים הֵרִימוּ במרום קולם ויזעקו חמס על הפוליטיק הפרוסי בעת ההיא אשר ידיו דמים מָלְאוּ ויצא רֶשֶׁף לרגלו, ומיום ליום רבו האנשים המאיצים במלך להסיר את הסגנים ולהמיר את הליכות הממשלה. בערים רבות גדל המספד וזעקת שֶׁבֶר על בחורי החֶמד אשר נפל עליהם הגורל לצאת לַצָּבָא, ובכל מקום אשר דְבַר המלך ודתו מגיע להרים אנשי חַיִל למלחמה, היה אֵבל כָּבֵד, תאניה ואניה. המסחור ירד מטה מטה, הסוחרים הגדולים לבשו חרדות, הָעֹנִי והחֹסר גברו בארץ ומשפחות רבות רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וכֻלם יחד התלוננו ויתאוננו במר נפשם על המלחמה אשר קראה הממשלה על עסטרייך, כי היא מְקוֹר כל הרעות והתלאות אשר פרצו בארץ. אולם כל זאת היתה בטרם יצאה החרב מתערה ובטרם פקחו הפרוסים את עיניהם לראות כי המלחמה ההיא נחוצה מאד למען כְּבוֹד ארצם ומולדתם ולמען עָמְדָתָם וחֵרותם, וּבְהִוָּדַע להם כל אלה, הערה עליהם רוח הדשה ויתעודדו ויתאוששו להערות למות נפשם על מרומי שדה להציל את כבודם וכבוד ממשלתם לבל יִסֹּב לזרים, ואז נודע לַכֹּל מה רב כֹּח ממשלה נאורה המכוננת על סדרים ישרים למשוך אחריה את לבות בני העם, ומה עז הָרֶגֶשׁ בנפש כל איש פ ר ט י להתחבר אל ה כ ל ל ולהיות טבעת אחת בשרשרת הליכות המדינה כֻּלָּה, וכל הפלגות הנפרדות בדֵעותיהן תתחברנה ותעשינה אגֻדה אחת לרדוף ולהשיג מטרה א ח ת. נבחרי העם אשר רָבוּ בחָזקה את שָׂרֵי המלוכה, עשו שְׁלום אמת ביניהם, אחים נפשעים נִפְגְּשׁוּ, מְרִיבֵי עָם נָשָׁקוּ, וכל בעלי המחלקות

הנפרדים

הנפרדים ורחוקים זה מזה, התלכדו יחד לעדור במלחמת חובה ההיא בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מְאֹדָם.

כאשר נפתחה הרעה בעיר פֿראנקפֿורט מטעם קיסר עסטרייך והמלכים אשר אתו לצאת למלחמה על פרוסיא, היתה פרוסיא ערוכה כבר בַּכֹּל ועומדת הָכֵן לצאת לקראת נשק במערכה הזאת: המחנה אשר שם עלב נקרא עליה (עלב־אַרמעע) ושר צבאה הגענעראַל הערוואַרט פֿאָן בריטטענפֿעלד, היתה אֲגַף הימנית במלחמה ההיא וְהִשְׂתָּרְעָה בין עיר האַללע ובין טאָרגוי ופניה מועדות לפרוץ בארץ זאַקסען, מחנה שלעזיע השניה היתה אגף השמאלית ושר צבאה פֿרידריך ווילהעלם יורש העצר (קראָנפרינץ), ומחנה שלעזיע הראשונה ושר צבאה הפרינץ פֿרידריך קאַרל היתה המחנה התיכונה (דאַס צענטרום) בין האָיערסווערדאַ ובין גאָרליץ, ובעיר ברלין נֶעצר גדוד המאסף (רעזערווע) תחת פקודת הגענעראַל מילבע. המחנה המערבית (וועסט אַרמעע) היתה תחת פקודת השר פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין ומספר אנשיה היה מצער ממספר מחנה העלב והם סוככו בהרבותיהם את וועסטפֿאַלען ומדינת רהיין, ומגמת פניהם להשתער בהאַנאָווער, העסען ונאַסוי. אל המחנה הזאת נחשבו גם גדודי גאָעבען, באַייער ומאַנטייפֿעל. על פי מלך באייערן יצאו כבר בראשון לחדש יוני ממבצרי בעלי הברית ומעיר פֿראַנקפֿורט אנשי המצב מֵחֵיל עסטרייך ופרוסיא אשר צָבאו שם עד הימים ההם ותחתיהם באו אנשי חיל מיתר מדינות המלכים בעלי הברית — . מחנה עסטרייך התפקדה תחת פקודת שר הצבא הנודע למשגב בשם בענעדעק, אשר נעטר בעטרת תפארת גבורים במלחמת זאָלפֿערינא ואשר היה מְלֻמד מלחמה ואיש חַיִל מנעוריו, והוא הִצִּיג את אנשי המלחמה מעיר קראַקוי עד חוף נהר עלב השמאלי בגאליציא המערבית, מאֶהרען, שלעזיע העסטרייכית ובאֶהמען לארך קַו מסִלת הברזל, עד כי ראשית גבורתו התכנסה בין אָלמיץ ובין יאָזעפֿשטאַדט. גם אצל באָדענבאַך וגבול ארץ זאַקסען נקבצו ובאו גדודים רבים מצבאות עסטרייך לעדור במלחמה הגדולה הזאת.

מעת אשר הֶחליטו מלכי הברית בארבעה עשר יום לחדש יוני להקדיש על פרוסיא מלחמה, לא יכלו עוד מלכי אשכנז לעמוד מרחוק מבלי התערב במלחמה, רק נלחצו להתחבר אל אחת משתי הממלכות הגדולות בהִלָּחֵם ביום קְרָב, ובחמשה עשר יום לחדש יוני שלחה ממשלת פרוסיא דברים קצרים ונמרצים אל מלך זאקסען ואל מלך האַנאָווער ונשיא קורהעסען. וַיָּאֶץ בם להשיב לו בְמֶשך עשרים וארבע שעות דברים ברורים: אם יש את נפשם למשוך ידיהם מעסטרייך וּלְצַוּוֹת את אנשי חילם להתפשט את כלי מלחמתם, גם לְהִלָּווֹת אל הברית החדשה והפאַרלאַמענט האשכנזי אשר

תקים

תקים ממשלת פרוסיא על מוסדות תקונים ישרים כפי אשר ערכה כבר בעשירי לחדש יוני לפני מלכי הברית. אם כה יעשו המלכים ההם, הבטיחה להם ממשלת פרוסיא לבל יִגָרַע מאומה מכל הוד הֲדַר מלכותם וכבודם יהי חָדָש עמהם, אַךְ אם ימאנו ולא יאבו שְׁמֹעַ, צפוים הם אל חרב המלחמה. שלשה השליטים ההם עָנוּ ואמרו פה אחד כי הם אינם יכולים להטות אזנם אל ממשלת פרוסיא ולתת ידם לה. מלך זאקסען הֵשִׁיב אמרים כי חָפֵץ גם הוא בפארלאַמענט אשכנזי, אך אין כל צְדָקָה לממשלת פרוסיא לבחור את האנשים אשר יֵשבו בפאַרלאמענט ההוא כטוב וכישר בעיניה מבלי פְּנוֹת אל דֵעוֹת יתר המלכים. גם מלך האַנאָווער לא אבה לתת את משפט הבחירה הזאת רק לפרוסיא לבדה, גם זולת זאת לא היה את נפשו אל התקונים החדשים אשר תעשה פרוסיא באשכנז כפי רְאוֹת עינה, בְּיָדעו מראש כי התקונים ההם יגרעו משפטי הממשלות הבלתי מְגבלות ויאסרו את ידי מלכי אשכנז לשלוט שלטת בלי־מְצָרים כבימי קדם. גם נְשִׂיא קורהעסען השליך את דברי ממשלת פרוסיא ארצה ולא מִלֵא אחריה. אחרי הדברים האלה ידעו שלשה השליטים ההם נאמנה כי צפוים הם אל מלחמת פרוסיא, אמנם מאשר קצֹר קצרה ידם להתיצב לפני צְבאות גבוריה הרבים והעצומים מהם מאד, על כן נגמרו אֹמֶר לעזוב את ארצות ממלכתם ולצאת עם אנשי חילם להתחבר עם צבאות קיסר עסטרייך ומלך באייערן ויתר מלכי אשכנז בעלי בריתם היוצאים למלחמה על פרוסיא. מלך זאַקסען עזב עם אנשי חילו את עיר הבירה ואת ארץ ממלכתו וירם פעמיו ארצה באֶהמען, מלך האַנאָווער עזב גם הוא עם בנו יורש העצר ועם אנשי חילו את ארצו ואת ממלכתו ויסע לעיר גאֶטטינגען, אך הניח את אשתו ואת בנותיו בהאַנאָווער. נְשִׂיא העסען נשאר בעיר מלכותו, אך את אנשי חילו שלח במסלה העולה לעיר האַנוי להתאחד עם המחנה הדרומית אשר לעסטרייך. אז היו שערי ערי המלוכה אשר לשלשת מלכים ההם פתוחים לפני חֵיל פרוסיא והם באו וישבו בתוכן: בעיר האַנאָווער באו הפרוסים בשבעה עשר יום לחדש יוני, ולמחר באו גם בערי דרעזדען וקאַסעל וַיֵאָחֲזו בתוכן ואיש לא עמד לפניהם. ולנשיא העסען אשר ישב עוד בהיכלו הנקוב בשם ווילהעלמס־האֶהע, שלח הגענעראל ראֶדער דברי שלום ויבקשהו עוד הפעם להטות אזנו אל משפטי ממשלת פרוסיא ואז ישוב לכבודו ולכסא ממשלתו כמקדם, אך הוא הִכְבִּיד את לבבו גם בפעם הזאת ולא אבה ולא שמע אל דברי שלום ההם, ועל כן לְקָחוֹ השר ראֶדער בשביה וישלחהו לעיר שטעטטין ושם הובא אל הארמון הישן אשר לפנים ישבו בו ההערצאָגים מפּאָמערן. בְּמֶשך ימים אחדים לכדו הפרוסים כל ממלכת זאַקסען, רוב נפות קורהעסען, ואחרי צאת נעאָרג מלך האנאווער עם אנשי חילו מעיר גאֶטטינגען וילך במסלה העולה לעיר לאַנגענזאַלצאַ ואייזענאַך, לכדו גם את כל נפות ארץ האנאווער.

והנה המלך געארג אשר בתחלה פסח על שתי הסעפים אם יתן ידו אל עסטרייך או אל פרוסיא, ולאחרונה כרת ברית עם עסטרייך מיראתו פן תציב ממשלת פרוסיא גבולות למשפטי ממשלתו, התאמץ לבוא עם אנשי חילו, אשר מספרם בערך תשעה עשר אלף, אל מחנה באייערן בעלת ברית עסטרייך אשר לכדה את קאבורג, אך בראותו כי הפרוסים סגרו עליו את הדרך ואין עוזר לו, אז דרש מאת הפרוסים כי ישקטו ממלחמה ימים אחדים (מעשרים עד עשרים וחמשה לחדש יוני). הפרוסים נאותו לו לדבר הזה, וההערצאג ממדינת גאטהא דבר על לב המלך געארג כי יעשה שלום עם הפרוסים על אפנים ידועים. אך געארג לא התרצה אל האפנים ההם, וחיל האנאווער נסו עוד הפעם לפרוץ להם דרך ולהגיע למחוז חפצם (כ"ו יוני), אך הגענעראל הפרוסי הנודע בשם פֿליס מהר לעלות עליהם למלחמה וישיגם אצל לאנגענזאלצא ויתגר בם מלחמה (בכ"ז יוני). אז עוררו חיל האנאווער את גבורתם כבימי קדם, ואף בהיותם חסרי כלי נשק וחסרי לחם, התגברו על הפרוסים ויחלשו אותם לפי חרב ויתרם שמו פניהם לעיר גאטהא להתרפאות שם מן המכות אשר חלו בם גבורי האנאווער. אפס כי גבורת חיל האנאווער היתה לא לעזר ולא להועיל, ואך לשוא שפכו דמי האשכנזים בשתי מחנות אנשי המלחמה, כי ביום המחרת נוכחו חיל האנאווער וידעו נאמנה כי הפרוסים מכתירים אותם באלפיהם וברבבותיהם ואבד מנוס מנהם, מחנה באייערן ויתר מחנות בעלי הברית לא יחושו לעזרתם, אין להם מחסה ומסתור וגם צדה לא עשו להם, ומה בהם כי ייחלו ותוחלתם נכזבה! על כן נלחצו להתרפס ולהכנע תחת ידי הפרוסים, ובתשעה ועשרים יום לחדש יוני נתנו ידם לאנשי מלחמתם לעשות בהם כטוב בעיניהם אם לשבט אם לחסד. ובכן נסבה כל ארץ האנאווער ומלואה ליד הפרוסים ויהיו לאחוזה. אנשי החיל התנצלו את כלי מלחמתם מעליהם, ואז שלחו להפשי לארצם ולמולדתם, פקידי החיל נשבעו לבל יוסיפו לשאת הרב על פרוסיא במלחמה ההיא, ואז הושבו להם הרבותיהם וישובו גם הם לארצם. המלך געארג ובנו יורש העצר הרימו פעמיהם לעיר ווין. המלכה נשארה עוד ימים אחדים בהיכלה תחת חסות פרוסיא. וצבאות הפרוסים אשר איתן מושבם בארצות זאקסען, האנאווער וקורהעסען, הקימו שליטים ופקידים ושופטים ושוטרים בכל הארצות הנלכדות ההן וירעו את יושביהן במקל נעם ויטו להם כנהר שלום.

בשבעה עשר יום לחדש יוני תרכ"ו (1866) הוציא קיסר עסטרייך מכתב גלוי לכל העמים אשר בכל מדינות מלכותו להודיעם כי מלחמה לו בפרוסיא. במכתב ההוא הצדיק את נפשו אדות המלחמה זאת וישיא עון אשמה על ממשלת פרוסיא כי היא הציקתהו לשלוף חרבו מתערה, ובתוך יתר הדברים

אמר

אמר עִם הספר גם הדברים האלה: »בהתחברי אל פרוסיא לצאת למלחמה על דאֶנעמאַרק להוציא מתגרת ידה את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, גם אחרי תֹם המלחמה וּדְבַר השלום יָצא בווין למענהו, רחוק רחוק היה ממחשבתי לָרֶשֶׁת את הנסיכות ההן אשר לא לי הֵנה, וכל ישעי וכל חפצי היה רק להביא ברכת השלום ולהאיר אור הדרור על יושביהן הנִגָשים והנענים שנים כבירות בידי אדונים קשה. אך ממשלת פרוסיא לא כן תחשבה ולא זאת היתה מגמת פניה כי אם לְכַפֵּחַ בחֶזקת היד את הנסיכות ההן אל ארץ ממלכתה למרות רוח הצדק והיושר, וכל עמלי להטותה אל אֹרח מישור נשאר מָעַל, כי היא באוֹת ואין מי ישיבנה, ועל כן הרלתי מהשחית עוד דברי אליה והִגַשתי את שאֵלת שלעזוויג־האָלשטיין לפני כסאות מלכי הברית, גם צויתי לְנְצִיבִי אשר בהאָלשטיין לקרוא עצרה ולאסוף את נִבחרי העם היושבים בהאָלשטיין לשאול את פיהם אֹדות משטרי הממשלה הטובים והישרים בעיניהם. ואז בִלעָה ממשלת פרוסיא את פני הַלּוֹט הַלוּט על מזמות לבבה והוכיחה לעיני כל כי חזקת ידה היא קו משפטה וצור חַרבה דת יְשְׁרָתָה, כי צבאותיה פרצו בזרוע חשופה ובחרב שלופה בנסיכת האָלשטיין ויפיצו את נבחרי העם אשר התאספו על פי מצותי להתיעץ ולַמתיק סוד, ואת ממשלת שתי הנסיכות לקחה לה לבדה, ובכֹח ידי אנשי חילה אשר מִסְפָּרָם עשר מונים ממספר אנשי חילי בהאָלשטיין, לחצה את צְבָא חילי לעזוב את נסיכת האָלשטיין. כראות מלכי הברית את מעשה פרוסיא אשר לא כדת ויצוו להניע את צבאותיהם למלחמה, בִצעה ממשלת פרוסיא את מזמתה אשר יָזמה כבר להיות גברת ממלכות בארצות אשכנז ולהסיר את כל מלכיהן אל משמעתה, כי נתקה ברוב גאונה את מוסרות הברית הישָׁנה אשר למלכי אשכנז, והֶעמיסה עליהם לבא בברית חדָשה אשר תשים לפניהם ולתת צוארם בעֹל התקונים החדשים אשר תגזור עליהם לקרוע את ארץ אשכנז לשני גזרים, ותהי הנקלה עוד זאת בעיניה ותפרוץ בהרב מלחמה בארצות זאקסען, האַנאָווער וקורהעסען אנשי שלומנו ובעלי בריתנו. הנה כי כן עוררה ממשלת פרוסיא את המלחמה הזעומה המתחוללת בארצות אשכנז בין אחים אהובים כיום הזה! הנני קורא את הממשלה אשר הֵמִיטָה מָוֶת וְאַבְדָן על ארצות השלום ועל רבבות אדם בני עַם אחד היושבים שֶׁבֶת אחים, הנני קורא את הממשלה ההיא לתת דין והשבון לפני כֵּס הַתּוֹלָדָה (וועלטגעשיכטע) בארץ מתחת ולפני כֵּס יָהּ בשמים ממעל . . . .« — . בעצם היום ההוא עָרַךְ גם הנסיך מאויגוסטענבורג דברים אל יושבי שלעזוויג־האָלשטיין אשר קִוָּה למשול בם על פי משפט הירושה אשר לו ואשר רֻבָּם עודם מַחזיקים בו והושבים אותו לנסיכם כקדם. ובתוך יתר הדברים דבר הנסיך גם את הדברים האלה: צבאות מלכי הברית נוסדו יחד לעשות את משפטי ארצנו ואת משפטי ממשלתה. דברי המשפטים ההם כבר הוציאו

לאור

לאור קיסר עסטרייך ומלך פרוסיא גם כל מלכי ברית אשכנז בְּוַעַד לאָנדאָן, ואז נגמרו אֹמר פה אחד לְחַבֵּר את נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תחת ממשלתי אשר יאתה לי על פי משפט הירושה. אולם תחת התקוה אשר קִוינו לה בכליון עינים, פָּרצה כעת מלחמה נוראה מכלת עינים בשערי ארץ אשכנז, יען מה? יען כי ממשלת פרוסיא הֵשִׁיבָה דבריה ותמאן להשיב אותי אל נחלת אבותי להיות מושל בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, ותחת היות מחסה עֹז ומגדל ישועות לארץ אחת מארצות אשכנז, מתאמצת פרוסיא לשפוך רוח ממשלתה עליה בחֹזק יד כעל ארץ אוֹיַבְתָּה אשר לכדה בחרבה ובקשתה.... כל יושבי ארץ אשכנז יודעים נאמנה כי אתם, אף כי לא נחשבתם בעיני פרוסיא להיות דבריכם נשמעים בִּדְבַר ארצכם ומולדתכם, אתם הייתם נבונים לעשות כל אשר יש בכחכם לעשׂות להכין את השלום ולְסַעֲדוֹ בל ימוט. גם אנכי חפצתי לְוַתֵּר דברים רבים מְזָכוּת יְרוּשָׁתִי לעשות בזה רְצוֹן ממשלת פרוסיא, אך כל יגיעי היה לריק, כי ממשלת פרוסיא הֶאטימה אזניה והשליכה כל דִּבְרֵי אחרי גֵוָהּ וּמֵאֲנָה לקחת מידי כל מנחה וְזֶבַח תּוֹדה... נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין היו נִסִבָּה הראשונה אל המלחמה המתרגשת בארצות אשכנז, אך לא הענין אשר בעבורו לְחָמִים מלכי אשכנז בעלי הברית. כי הענין ההוא הלא הוא לְהַתִּיר את השאֵלה אם תהי יד הצדק והמשפט מוֹשֶׁלֶת באשכנז בימים יָצֻרוּ, או איש זְרוֹעַ לו הארץ —. בְּנֵי שלעזוויג־האָלשטיין! הנה ימים לא־טובים, ימי נסיון עז, באו עליכם. אך אתם החזיקו בְּמָעוז אמונתכם וישרת לבבכם ונֹכח צדק ונכוחה יהי דַרככם. נפשכם יודעת מאד על פי התלאות וְהַזְוָעוֹת אשר מצאו אתכם בימי קדם כי לַהַט החרב קְצַר יד הוא להכחיד את רוח הַנָּכוֹן המתנוסס בקרב איש ולב עמֹק, וכי רק האיש אשר יאבד תקוה, איש אובד הוא....״ בשמונה עשר לחדש יוני הופיע גם מכתב הגלוי אשר הוציא מלך פרוסיא לבני עַמּוֹ אֹדות המלחמה הזאת, הלא כה דבריו: „לפני שָׁנִים אחדות כרתי ברית עם קיסר עסטרייך לְשַׁבֵּר עֹל זרים ואדונים קשים מעל צוארי שֵׁבט אחד משבטי אשכנז היושב בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין. בְּיֹשֶׁר לבבי שכחתי את אשר עולל לי קיסר עסטרייך לפָנים וְקִוה קִוִּיתִי כי בְתִתִּי לו בריתי שלום וּבְהִשָּׁפֵךְ דְּמֵי בני עסטרייך ופרוסיא במלחמת מצוה לקרוא דְרוֹר להנסיכות האשכנזיות ההן, תצמח אהבה נאמנה בין שנינו, ושנינו יחד נִגַּבֵּר חֲיָלִים להצמיח יֶשַׁע ולהאיר אור חדש על יושבי אשכנז. אך תִּקְוָתִי נכזבה! קיסר אשכנז לא יאבה שְׁכֹחַ כי אבותיו הקיסרים פרשו לפָנים את כנפי ממשלתם על כל קַצְוֵי ארצות אשכנז, ופרוסיא הצעירה לימים אינה נכבדה בעיניו להיות בעלת בריתו, אך בעינים רָמוֹת ומשטֵמה עתיקה הוא עוֹיֵן אותה ויחשבה לצרה וצוררת לעסטרייך... ממשלת עסטרייך חוֹרֶשֶׁת רעה על פרוסיא כל הימים וכל מזמתה לעולל בעפר קרנה,

לגדש

לגדע את זרועה, לְחַלֵל כבודה ולהשמיד ולהכחיד אותה. ועל כן נֵאֲרָה בריתה את פרוסיא וחללה קדשי דבריה, על כן הסיתה את מלכי ברית אשכנז להפיר ברית ולעופף חרבותיהם על פרוסיא. בכל מקום אשר נָעִיף עינינו ברחבי ארץ אשכנז, נפגוש צרים ואויבים אשר יניפו הרבם עלינו, ותרועת מלחמתם היא: הַשְׁכֵּן לעפר כְּבוֹד פרוסיא!... הן כל אלה רָאתה עיני מיום עלותי על כסא המלוכה, ועל כן היתה ראשית הוֹבָתִי מראשית ימי מלכותי לְקַדֵּם פני הרעה והרביתי את מספר אנשי הצבא מאשר היה לְפָנַי, הרביתי את מספרם ולִמדתי ידיהם לַקְרָב ואצבעותיהם למלחמה לבעבור יוכלו עֲמוֹד אם תקום עלינו מלחמה בְּעֶברת אפה להפיצנו לרגליה... אויבינו שָׁנוּ ברואה ונתעו בשוא בהאמינם כי דברי־הריבות אשר בין יושבי ארצנו פנימה יַכשילו כֹּח פ־וסיא מֵעֲשׂוֹת מלחמה עם צורריה אשר חוצה לה. כל יושבי פרוסיא בהריחם ריח מלחמה, יַזְנִיחוּ רִיבָם ויעשו כֻּ׳ם אגֻדה אחת לעורר גבורתם על קובעי כבודם וצוררי הוד ממלכתם, הנפרדים בדעותיהם יתלכדו ויתנגשו וכאיש אחד חברים יֵחָלְצוּ חוּשִׁים לערוץ אויב, וכאחים ורֵעים יהיו ביום טובה או רעה... עָלֵינוּ איפוא ללחום את מלחמת קִימֵנוּ (עקסיסטענץ) עם קָמֵינוּ, עלינו ללחום אם לחיים אם למות באויבי נפשנו אשר כל מזמתם להדיח את פרוסיא משאתה ולהשליכה ארצה מִגֶּרֶם המעלות אשר הֶעלה אותה הקורפירסט הגדול והמלך פרידריך הגדול והגבורות והנצחונות בימי מלחמת הדרור....»

אחרי הדברים האלה הרים ווילהעלם מלך פרוסיא את פעמיו אל מערכות המלחמה מְקוֹם אשר צבאות אנשי חילו נחתים שם, ונלוה אליו ראש הסגנים ביסמארק, סגן המלחמה הגענעראל פאָן ראָאָן ושר שרי החילים מאָלטקע. שם המתיק המלך עם חכמי יועציו עצה על אֹדות המקום אשר משם תִּפָּתַח המלחמה, ואחרי אשר נועצו לב יחדו להשתער בסיַרת עֻזָּם בארץ באֶהמען, פרצו גבורי פרוסיא אל הארץ ההיא משלשה עֲבָרים. צבאות קיסר עסטרייך הצובאים בבאֶהמען, הנקובים בשם מחנה הצפונית, חֻברו מששה גדודי מלחמה (אַרמעע קאָרפס) ומספרם יותר ממאה אלפים ותשעים אלף איש ובידיהם שש מאות וארבעים כלי תותח, ואחרי כן נוספו עוד עליהם גדודים רבים עם כלי תותח זולת חֵיל מלך זאַקסען אשר מספרם שלשה ועשרים אלף עם חמשים כלי תותח, עד כי מספר כל חֵיל עסטרייך הצובאים בבאֶהמען עלה למאתים אלף וארבעים אלף איש עם שמונה מאות כלי תותח. שרי החילים ההם היו הגענעראלים: גראַף קלאַם־גאַללאַס, גראַף טהון־האָהענשטיין, פֿעסטעטיקס דע טאָלנאַ, ראַמינג פאָן רידקירכען, ערצהערצאָג לעאָפּאָלד והשר פאָן גאַבלענץ, יגבוה עליהם שר שרי הצבא הנודע בשם בענעדעק, יליד אונגארען אשר

נשגב שְמו בימים ההם כְּשֵׁם אחד הגבורים אנשי הַשֵּׁם, ותחת פקודתו גם אַלבערט יורש העצר מזאַקסען המפַקד צבא חֵיל ארצו. קיסר עסטרייך לא התיצב אז בראש אנשי צבאותיו כאשר התיצב בשנת תרי"ט 1859 במדינת לאָמבאַרדיי, רק מִלא את ידי בענעדעק שר צְבָאו להיות ידו כידו בכל הליכות המלחמה הגדולה הזאת. כל יודעי מלחמה האמינו כי עסטרייך אשר היה דברה ראשון לקרוא על פרוסיא מלחמה, תהי היא גם הראשונה אשר תוציא את חרבה מתערה ולא תחכה עד אשר תתגר בה פרוסיא מלחמה לראשונה. ובהיות מספר הרוכבים בחיל עסטרייך רב ועצום, הֶאמינו כל יושבי אשכנז כי יגיחו העסטרייכים מעמקי באֶהמען אל הבקעות הגדולות והישרות אשר בשלעזיען ובראַנדענבורג. כל שוכני אשכנז הדרומית ומלכיהם וכל נסיכיהם קִוּוּ אל עסטרייך וַיִשָּׁעֲנוּ עליה כי תהי להם הִמָּן ישועות וְתָסֵךְ לראשם ביום נשק. הן כל אלה היתה לאֵל יד עסטרייך לעשות לוּ מְהֵרָה לצעוד מצעדי גבר וְהֵשָׁה להוציא קל מהרה את חרבה על אנשי מלחמתה ולקדם פניהם בטרם ימצאו את ידיהם ואת רגליהם. הלא כה עשתה עסטרייך בשנת תקס"ט 1809 בהִלָּחמה עם נאפאלעאָן בְּצוֹק העתים יותר הרבה עוד מבעת המלחמה הזאת. ואף גם זאת כי בימים האחרונים בטרם צאתה למלחמה הבטיחה נאמנה לכל יושבי הממלכה כי אנשי חֵילָהּ קַלוּ מנשרים ומאריות גברו, עד כי כל כותבי מכתבי העתים וכל עַם הארץ השמיעו קול ענות גבורה בראש הומִיּוֹת, ועל כן היתה להממשלה להוכיח בפֹעַל ידיה כי נאמנה הבטחתה ולמַהר ולהחיש מעשיה. אך תחת היות מְהִירָה ביום קְרָב וְלָהֶם, היתה נִמְהָרָה בטרם לָדֶת חֹק המלחמה, כי באסֵפת בעלי הברית בארבעה עשר לחֹדש יוני, מִהֲרָה ממשלת עסטרייך לקרוא מלחמה על פרוסיא בטרם הכינה עוד הַכֹּל למלחמה, בעוד אשר אנשי חילה לא הִצְטַיָּדוּ דֵי שִׂפְקָם ולא היו מְזֻיָּנִים ככל הַדָּרוּש למלחמה גדולה כזאת, ועוד מחסורים רבים כאלה אשר לא יִמָּנוּ בזמן קצר, וכל אלה היו נְסִבָּה לאסור את ידי בענעדעק שר צבא עסטרייך מֵעֲשׂוֹת מלחמת תִּגְרָה (אָפֶּפֶענזיף) כי אם מלחמת מָגֵן (דעפֶענזיף). והפרוסים המהירים בְּהִוָּדע להם כל המחסורים וְהַמִּגְרָעוֹת אשר בצבאות עסטרייך, שִׂכְּלוּ את ידיהם הַמְלֻמָּדוֹת לַקְּרָב ויתגרו בם מלחמת תגרה במועצות ודעת ובתחבולות חכמה ובכל אשר פנו הצליחו. הן אמנם כי מספר חֵיל עסטרייך היה רב ועצום מאד ולא נופל ממספר חיל פרוסיא ושר צבאם היה גבור משכיל ואיש מלחמות מנעוריו, בכל זאת היה יתר שאת לחיל פרוסיא ויתר עז, כי אף אם בחֵיל עסטרייך היו אנשי חַיִל ופקידי חיָלים רבים אשר הַסְּכֵּן הסכינו משנים רבות להרית ריח אֲבַק שרֵפה ולעדור במלחמה, ומספרם רב ממספר אנשים כאלה בחיל פרוסיא, תחת זה היה מספר מלֻמדי מלחמה ויודעי הליכותיה בחיל פרוסיא רב מאד יתר הרבה מאשר בחיל עסטרייך.

אבלם

וְכֻלם כאיש אחד היו אנשי לב אשר אהבת ארץ מולדתם וכבוד עַמָם עצורה כאש בעצמותיהם ועזה ממות. לחֵיל פרוסיא היה גם היתרון הגדול והנעלה הזה: כי כֻלם היו בני עַם אחד ודֵעָה אחת לכֻלם, כי גם הפולאָנים היוצאים אתם בצבא לא נבדלו בדֵעותיהם מהפרוסים בכל הדברים הנוגעים אל המלחמה ההיא, לא כן חֵיל עסטרייך קִבְצַת כל העמים והלשונות אשר באיירופא, כי הם היו שונים ונפרדים בדעותיהם ורק בחזק ידי אוסרי המלחמה יצאו חוצץ אל שדה קטל. גם בכלי הנשק היה לחיל פרוסיא יתרון רב ועצום, כי כלי נשקם היו חרשים מקרוב באו ועשוים בתחבולה הדשה לירות למרחוק ולהעביר את כלי הנשק אשר בידי אנשי מלחמתם. אמנם בכל היתרונות אשר לחיל פרוסיא יִתָּכֵן מאד כי לא יכלו עַמֹד לפני העסטרייכים אם התאזר בענעדעק גבור החיל עֹז וְדָאָה כנשר להשתער בסערת עֻזוֹ על הפרוסים עם כל אנשי חילו בפעם אחת, וְעַם עסטרייך אשר נעלם מהם הַחָסֵר והמגרעת אשר לאנשי צבאותיהם, קִוּו כי שר צבאם יעשה מהרה קל כדבר הזה, אך בראותם כי בושש גִבּוֹרָם לעשות כזאת וחיל הצבא לא עברו עוד את גבול ארצם, האמינו כי עצה עמוקה בלב שר הצבא בהִתְמַהמהו מֵעֲבוֹר את הגבול, ורשת פרושה בזה לרגלי חֵיל פרוסיא ופתאם יפלו בה וְיוּקְשׁוּ וְיִלָּכֵדוּ. כותבי מכתבי העתים הרחיבו פיהם לרומם ולנשא את חֵיל עסטרייך ולתת להם יתרון על חיל פרוסיא כיתרון האור מן החשך, ובְנִבָּה אפם הרשיעו את הפוליטיק הפרוסית, וַיִנָּבְאוּ כי עד מהרה תריע עסטרייך תרועת נצחון, תריע אף תצריח ועל פרוסיא תתגבר וְתִקַח טמנה נָקָם על בִּגְדָהּ אשר בָּגדה (לפי מחשבתם) בעסטרייך ועל שָׁאפה לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא לה. כי העסטרייכים האמינו אז כי דברי הריבות המתחוללים בפרוסיא בין שָׂרֵי המלוכה ובין נבחרי העם יפרעו פרעות גם בצבאות אנשי חילה ויעדרו בלב ולב במלחמה וידיהם לא תעשינה תושיה. אך הם שָׁגוּ ברואה, כי דברי הריבות אשר בשערי ארץ פרוסיא לא יצאו מגבולם החוצה ולא הגיעו עד מחנה אנשי החיל, וגם בקרב הארץ פנימה חדלו דברי הריבות בראותם את הרעה הגדולה הנשקפת על ארצם ועל מולדתם, וכֻלם הִתְאַחדו וְהִתְלַכְּדוּ יחד לעזור לְמַלְכָּם הנָאור בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאֹדם (כאשר הודענו כבר). צבאות פרוסיא לא לבשו גֵאות ולא התהללו כִּמְפַתְּחִים בצעדם אל שדה המערכה, רק מאהבתם העזה לְעַמָּם ולארצם התנפלו במצולות המלחמה הנוראה ההיא אם לחיים אם למות, ובכל אלפיהם ורבבותיהם לא נמצא אף איש אחד אשר האמין אז כי בעוד ימים אחדים יעשו גבורות עצומות וְיִקְנוּ נצחונות נפלאים אשר לא נראו ולא נשמעו כמוהם בכל הגוים ובכל הממלכות עד הימים ההם.

סערת המלחמה אשר זה חדשים אחדים הלכה הָלֹךְ וקָרוב ואשר בכל

זאת

זאת קִוּוּ עוד יושבי איירופא כי יצלח בידי מלכי הארץ להשביח את שאונה והמונה, פרצה לאחרונה בכל בַּלָּהוֹת עָזָּה באחרית ימי חדש יוני שנת תרכ״ו 1866. בעשרים ושבעה לחדש יוני נָסעה מחנה יורש העצר בשלעזיה העסטרייכית, אחרי אשר הפרינץ פרידריך קארל והגענעראל הערוואַרט פאָן ביטטענפעלד פרצו כבר לפני ארבעה ימים ויעברו את גבול באֶהמען. הפרוסים עברו את מעברות ההרים (בערגפּאֶסע) בראותם כי העסטרייכים לא סגרו שם עליהם את הדרך, ורק אחרי צאתם משם שלח עליהם בענעדעק גדודים אחרים מאנשי צבאותיו לְהִלָּחֵם בם: פה שלח עליהם את גדוד הגראף קלאַם־גאַללאַס ואת גדודי זאקסען, ושם את גדודי הגענעראלים ראַמינג וגאבלענץ ואת גדודי הערצהערצאָג לעאָפּאָלד. העסטרייכים לָחמו כגבורים, אך מֵאֶפֶס מִשְׁטָר ומערכי לב לא יכלו עֲמוד לפני הפרוסים העושים מלחמה בתחבולות חכמה על פי משטר אחד וחֻקה אחת. על יד הכפר הנקוב בשם פּאָדאָל התלקחה מלחמה עזה ויד הפרוסים עשתה חיל (בכ״ו יוני), גם אצל הכפר היננערוואַסער הִכּוּ הפרוסים את העסטרייכים מכה נַחלה מאד. ביום שמונה ועשרים לחדש יוני התחוללו מלחמות כבֵדות אצל עיר מינכענגראֶטץ, וגם שם היתה יד הפרוסים על העליונה ויגרשו מפניהם את העסטרייכים וילכדו את העיר וַיֵאָחזו בה. איומה ונוראה מהמלחמות ההן היתה מלחמת גיטשין (בכ״ח יוני), אך גם ממנה יצאו הפרוסים כגבורים מנצחים, כי אחרי אשר הָדְפוּ את העסטרייכים ממקום המערכה וילחצום אל הָרָמוֹת הסמוכות אל העיר, ערכו באישון לילה מלחמת תנופה על העסטרייכים והזאַקסים אשר בתוך העיר. והלילה ההוא היה לֵיל בַּלָּהָה ופחדים. ברחובות העיר ובכל חוצותיה הִרְעִימוּ כלי משחית וישחיתו עַם רב וזרם דמים בזרם דמים נָגָעוּ. כעלות השחר נסוגו העסטרייכים אחור, והעיר המלאה נְבלות אדם ונהרי דָם נפלה בידי הפרוסים המנצחים (בשלשים לחדש יוני). הן אמת כי במחיר רב ובדמים יקרים קָנוּ להם הפרוסים את הנצחון ההוא, אך ממנו פִּנָּה ממנו יָתֵד לכל נצחונותיהם בימים הבאים. גם אצל נאַכאָד וסקאַליטץ התגברו הפרוסים ויכו את העסטרייכים אחור (בכ״ז וכ״ח יוני), ואף כי גם מהם נפלו חללים רבים לפי חרב, אך בידם נפלו שבויי חרב במספר רב גם כלי תותח וכלי נשק ודגלים רבים. גם במלחמות טרויטענאוי וקאֶניגינהאָף (בכ״ז וכ״ט יוני) גברו הפרוסים וידם בעֹרף העסטרייכים. כל שומעי המַגֵּפות הרבות אשר נִגפו העסטרייכים לפני הפרוסים, השתוממו מאד ולא ידעו אל־נכון מה זה היה לגבורי החיל ההם? ואיך לא גברה ידם אף פעם אחת במלחמות הרבות ההן? כי גם בפעם האחת אשר גָבַר השר גאַבלענץ אצל טרויטענאוי על גדוד פרוסיא אשר תחת פקודת הגענעראל באָנין, גם בפעם ההיא לא עשה מאומה, כי עד מהרה השתערו עליו גבורי הפרוסים ויטו

ידם

ידם עליו ויכוהו מַכּוֹת חדרי בטן . ולפי אשר נודע אחרי כן היו שתי סבות ראשיות לתבוכת עסטרייך , הסבה הראשונה חֹסר הסדרים בין פקידי החַיָלים , כי הם לא קָרוּ כֻלם אל פקודת נגיד ומצַוה אחד האוסר את המלחמה , רק כל אחד ואחד עָדַר במלחמה כפי ראות עיניו וכפי רוח בינתו כאשר היתה כזאת לפני שבע שנים במלחמת הלאָמבאַרדיי . והסבה השניה והגדולה כי קְנֵי רֹבֶה הקטנים אשר להפרוסים היו טובים ונעלים מאד על קְנֵי הָרֹבֶה אשר להעסטרייכים , כי הם עשוים על פי ההמצאה החדשה אשר הִמְצִיא האיש החכם דאָקטאָר דרייזע יליד פרוסיא , והכדורים אשר יֻיְרוּ מהם יעופו במרחק רב יתר הרבה מכל קְנֵי רֹבֶה הישנים , ואף גם זאת כי ברגע אשר יורה קְנֵה רֹבֶה הישן פעם אחת , יורה קנה רֹבה החדש שבע פעמים .

בשבעה ועשרים יום לחדש יוני הצליחה מחנה העלב (עלב־אַרמעע) ומחנה הפרינץ פֿרידריך קאַרל ומחנה יורש העצר להתאחד במקום אחד . ובתשעה ועשרים לחדש יוני התנגשו כל צבאות פרוסיא ויתיצבו קוממיות מול צבאות עסטרייך הנסוגים אחור בשבעה דרכים ומגמת פניהם לבוא אל מבצר קאֶניגראֶטץ . בהגיע הבשורה הנוראה אל ווין הבירה כי נִגפו העסטרייכים מגפה אחרי מגפה והם נזורים אחור למבצר קאֶניגראֶטץ , נבהלו נחפזו כל יושבי העיר ורעדה אחזתם ויהיו נפעמי רוח ושבורי לב , גם כל אוהבי עסטרייך אשר בכל ארצות איירופא חרדו לקול שמועה רעה ההיא , כי לא רק כותבי דברי הימים אשר בעסטרייך אך גם אשר בארצות אשכנז הדרומית והמערבית העבירו קול בכל אייראפא כי צבאות חיל עסטרייך הולכים מנצחון אל נצחון ובכל אשר יפנו יצליחו , ועתה נודע לַכֹּל כי נהפוך הדבר וִימִין הפרוסים רוממה באופן נעלה מאד . והנה בכל המלחמות אשר התחוללו בין הפרוסים והעסטרייכים עד העת ההיא , לא הִצִיב בענעדעק את כל אנשי צבאו במערכה בשדה בפעם אחת , רק מחנות מחנות בודדות אשר כל אחת נִגפה תמיד לפני הפרוסים ביום קְרָב . אך אחרי אשר אסף בענעדעק את כל מחנות אנשי חילו במחוז קאֶניגגראֶטץ , ידעו הפרוסים נאמנה כי שם תִּשְׁתָּעֵר המלחמה הָראֹשָׁה אשר ממנה תּוֹצְאוֹת הנִצָּחוֹן או המַגֵּפה לאחד משני מלכי הלוחמים . ויהי ביום השלישי לחדש יולי בהיות הבֹקר ויהי קולות וברקים וסערת מלחמה נוראה מאד , כי הפרינץ פֿרידריך קאַרל והגענעראַל הערוואַרטה התגרו מלחמה עם כל צבאות בענעדעק אשר בִּצְרוּ מְרוֹם עֻזָּם בין נהר עלבע ונהר ביסטריץ צפונית מערבית מקאֶניגגראֶטץ . אלף כלי תותח הִרעימו ויטילו הֶרֶג וְאַבְדָן על אֲגַפֵּי צבאות המלחמה , ותגעש ותרעש הארץ ועמודי שמים רופפו ויתמהו , וברגע ההוא הופיע מלך פרוסיא בהדר גאונו לְפַקֵּד צְבָא המלחמה , וכל החיל הֵריעוּ לקראת בואו תרועת מלך , ובשעה השמינית בבקר הִתְיַצֵּב

כבר בראש צבאות חילו ויהי להם לְשַׂר צָבָא וְלִקְצִין מלחמה. אפס כי העסטרייכים הרבים והעצומים מהפרוסים והנצבים בִּמְרוֹם ההרים והגבעות אשר בין כפר הלום (Chlum) ובין כפר דאָהאַליצקאַ, הִמְטִירוּ זיקים חִצִּים וָמָוֶת על ראשי הפרוסים הנלחמים בשפלה וישימו שַׁמּוֹת נוראות בתוכם. ומי יודע אם עצרו הפרוסים כח לעמוד במלחמה הנוראה ההיא לפני העסטרייכים לולי צִוָּה מלך פרוסיא ליורש העצר לְמַהֵר ולהחיש צעדי אונו עם המחנה הגדולה אשר ברגליו אל מְקוֹם המערכה. והנה אף כי בושש יורש העצר לבוא ובין כה וכה רַבּוּ חללי הפרוסים מאד, בכל זאת הופיע בעת רָצוֹן וַיִּפַּח חיים חדשים בקרב אֲגַפֵּי אנשי החיל. בהגיעו עם מחנהו אל שדה המלחמה, תקע בשופר גדול וישתער ברעם וברעש ובסופה וסערה על צבאות עסטרייך אשר איתן מַעֲבָם מול הכפר חלום, שם התלקחה המלחמה בחֵמָה שפוכה ובכל בַּלְהוֹת המות והשחת, כי צבאות העסטרייכים עם צבאות הזאַקסים חֵרְפוּ נפשם על מרומי שָׂדֶה וילחמו בגבורה נפלאה ונוראה ולא נסוגו אחור כמלא שעל ממקום המערכה. ארץ רָעָשָׁה אף שמים התפלצו לקול רבבות רעמי כלי התותח, כפרים ויערים בָּעֲרוּ באש ותמרות עָשָׁנָם עָלוּ השמימה, אלפי חללים נפלו לרגעים ונהרי נחלי דְּמֵי אדם נהרו סביב סביב עד כי לאחרונה התגברו הפרוסים ויהדפו את העסטרייכים אחור. אפס כי העסטרייכים התאוששו והתאזרו עֹז עוד הפעם וילחמו כאריות וישיאו מות על אנשי מלחמתם, עד כי בשעה השלישית אחר הצהרים התגברו הפרוסים וישלחו את כל מַגֵּפוֹתֵיהם על העסטרייכים ויכריעום לטבח. כי אז השתערו חֵיל הגאַרדע על הגבעות אשר אצל כפר ליפא (Lippa) וילכדוה בסערת גבורה, וטאַנשטיין שר החילים וגבור החיל הגיה בראש עשרים אלף איש על היער הגדול אשר התבצרו שם העסטרייכים וילכוד אותו ויהדוף את האויב בחרב מְלֵאָה דם. וכל גבורי פרוסיא העפילו עֲלוֹת על ידיהם ועל רגליהם על ראשי הגבעות וְהָרָמוֹת אשר כוללות העסטרייכים עם כלי מַשְׁחִתָן מתנוססות שם, וילכדו אותן וידיחו את העסטרייכים ויפיצום לכל רוח, והגענעראַל הערווארד דאה כנשר ממקום המערכה לפאת דרומית וַיַּקֵּף עם אנשי חילו את אֲגַף חֵיל עסטרייך השמאלית מאחריהם ותהי עליהםן המלחמה מפנים ואחור. אז חָגַר בענעדעק שר צבא עסטרייך שארית גבורתו בפעם האחרונה וישתערו על מחנה פרוסיא התיכונה, אך מאַנשטייו שר גדודי פרוסיא הִשִּׁיא עליו ועל אֲגַפָּיו מָוֶת ושחת ויהדפהו אחור גם מהמקום ההוא. אז ראה בענעדעק כי אבד נִצְחוֹ ותוחלתו, גם כל צבאות חֵילו ידעו נאמנה כי אין מִקְוֶה עוד וַיָּחֵלּוּ לְהִסּוֹג אחור. בראשונה נסוגו יחד לאט לאט ובמשטרי אנשי צבא, אך לאחרונה בראותם כי כל גבורי פרוסיא דודפים אחריהם בלהט חרב מתהפכת, נסו במנוסה נמהרה ובמאה דרכים יפוצו כקש לפני רוח, ומי יודע אם לא הרבו עוד הפרוסים את חלליהם

והעצימו

והעצימו עוד הרוגיהם במנוסתם לולי פרש הלילה את כנפיו השחורות על הנסים והנמלטים ויסתירם מעיני רודפיהם. מעת מלחמת העמים אצל לייפציג ומלחמת וואַטערלאָ, לא התחוללה עוד מלחמה גדולה ונוראה כזאת, ובפעם הזאת נָצחה רק פרוסיא לבדה את אנשי מלחמתה בלי עזרת כל מלכי איירופא כבשתי מלחמות הנזכרות. עשתי עשר דגלי מלחמה, מאה וארבעה ושבעים כלי תותח, שמונה מאות אלף שבויי חרב ותְכוּנָה אין קֵצה נפלו בידי הפרוסים. הן אמת כי גם מהפרוסים נפלו חללים רבים מאד במלחמה הנוראה הזאת, ובין אלפי ההרוגים אשר הוצעו ארצה על מקום המערכה, נפל חלל גם הגענעראל האביר הילל ער פֿאָן גאֶרטרינגען והפרינץ הצעיר אַנטאָן פֿאָן האָהענצאָללערן. אך בכל זאת היה נִצחון קאֶניגגראֶטץ (או סאדאָוואַ) גם להתנוסס בידי פרוסיא מפני הגבורות הנפלאות אשר הֶראו גבוריה המשכילים לעיני כל העמים (בשלישי לחדש יולי שנת 1866) ועד דור אחרון יתנוסס זֵכר המלחמה ההיא לְשֵׁם ולתהלה ולתפארת פרוסיא. הנצחון הגדול ההוא הביא לידי פרוסיא את כל מדינת באֶהמען, המדינה הגדולה והנכבדה בכל מדינות ממלכות עסטרייך, גם פָתח לפניה את הדרך העולה לעיר ווין בִירַת קיסר עסטרייך.

הליכות המלחמה על נהר פאָ ונהר רהיין. אֲבל כבד ומְגִנַת לב אשר הביאה השמועה הרעה על אֹדות המגֵפה האיומה בקאֶניגגראֶטץ, לא נתנו את אזרחי ווין לָשׂוּם לב אל הנצחון אשר נָצְחוּ צבאות חֵילם את האיטלקים במערכה בשדה ביום קרב ומלחמה אצל קוּסטאָצאַ, כי במה נֶחשב הנצחון ההוא מול הַמַפָּלָה הגדולה והנוראה ההיא? בעת אשר יצאו הפרוסים למלחמה על העסטרייכים, יצאו גם האיטלקים בחרב שלופה וברוח גבורה לְהִלָּחֵם בעסטרייך אוֹיְבתם, בראש פִנות הצבא יצא וויקטאָר עמנואל מלך איטַליה ועל ידו נָגִיד החילים וּקְצִין המלחמה השר האביר לאַמאַרמאָראַ. מגמת פניהם היתה לעבור את נהר מינציא ולפרוץ משם דרך המבצרים המְרֻבעים למחוז נהר עטש להתאחד שם עם מחנה השר ציאַלדיני הנוסע על יד נהר פאָ התחתון ולהשתער יחד על העסטרייכים לגרשם מן איטליה, ואל צבאות אנשי מלחמה ההם יִלָוֶה מחנה המתנדבים בְּעָם אשר תחת פקודת השר הגבור גאַריבאַלדי. מספר חיל האיטלקים היה רב ועצום ממספר חֵיל העסטרייכים, ואנשי המלחמה היו מְזֵי אש השנאה ולְחֻמי רֶשֶף הנקמה על העסטרייכים אנשי חֶרמם מַחריבי ארצם ומרבים חלליהם, ובעֶברתם ואש נקמתם האמינו כי העסטרייכים נופלים מהם גם ברוח גבורה ועצה למלחמה, וַיְקַוּוּ כי יַכּוּ אותם מַכָּה נִצחת על מרומי שדה קֶטל. אך לא כאשר קִוּוּ כן היתה, כי בארבעה ועשרים לחדש יוני (תרכ״ו 1866) התלקחה מלחמה קְשַׁת עֹרֶף וְזָבַת דָם על יד עיר

קוסטאצא

קוסטאָצאַ ושר צבא העסטרייכים, הלא הוא הערצהערצאָג אַלברעכט, הִטה ידו על צְבאות איטליה וַיִּגֹּף מַגֵּפָה גדולה מאד, את מבחר בחוריהם הכריע לטבח ואת אֵילֵי גבוריהם הִגִּיר על ידי חרב ויצא מהמלחמה ההיא בעטרת תפארת הַנִּצָּחון. המלך וויקטאר עמנואל בראותו כי נָשתה גבורתו, שָׁב אחור עִם פליטת אנשי חילו, ולא הִרהיב עוד בנפשו עֹז להדש את המלחמה בוויניציה. אך גאַריבאַלדי עָמַד עוד בראש חיל המתנדבים ויתאמץ בכל מאמצי כֹחו לְרַדֵּד תחתיו את העסטרייכים שנואי נפשו, אך גם ידיו לא עשו תושיה בפעם הזאת. בשלישי לחדש יולי, בעצם היום ההוא אשר בו הִכּוּ הפרוסים את העסטרייכים מַכָּה נצחת אצל קאָניגראָטץ, הִקריש גאַריבאַלדי מלחמת תנופה על העסטרייכים אשר איתן מצבם על ראשי הָרֵי טיראָל, ובראש עשרים אלף גבוריו אשר קָרָא לְאַפּוֹ השתער מול עיר באַגאָלינאַ וַיַּצֵּב את צבאותיו לרגלי הר זוּעלאָ לעומת העסטרייכים הנצבים על ראשי הגבעות הנשאות אשר במקום ההוא. בשעה הראשונה אחרי הצהרים הֶעפילו אנשי חילו לעלות בסערת מלחמה על אויביהם, אך העסטרייכים הִכּוּם אחור, שש פעמים נִסּוּ לעלות על הגבעות ההן ובכל פעם הִדפו אותם העסטרייכים וישחיתו בהם עַם רב, וגם גאריבאלדי אשר נִלחם בגבורה נפלאה לא עשה חיל בפעם הזאת, ובשעה השביעית לִפְנוֹת ערב נפצע בשוק הימין ולא עצר עוד כֹּחַ לעדור במלחמה נִילְחַץ לעזוב את המערכה עִם פליטי אנשי חילו שרידי חרב.

אמנם הנצחון הזה אשר קָנוּ להם העסטרייכים בארץ איטליה, כאין וכאפס הוא מול המגפה הנוראה והאיומה אשר נִגפו בבאֶהמען לפני הפרוסים, ואז נִקרע סְגוֹר עיני העסטרייכים לראות כי הפרוסים אשר היו בעיניהם כחגבים, ענקים הם וזרועם חמושה ברעם גבורות. עתה הֵראו לדעת כי מלכי נֶגֶב אשכנז בעלי בריתם אך משענת קנה רצוץ הם, כי עד יום עֶבְרוֹת, יום שֹׁד עסטרייך וְשִׁבְרָהּ הגדול במלחמת קאֶנינגראֶטץ, עמדו בעלי ברית ההם מנגד ולא חשו לעזרתה, ועתה אחרי נִפְלָהּ האיום כאשר הֵחלו לָנוּעַ ממקומם לערוך על פרוסיא מלחמה, הֶעבירו כבר המועד. כי אחרי מלחמת לאַנגענזאַלצאַ ואחרי אשר הכניעו הפרוסים את גְאוֹן עֹז חֵיל האַנאָווער, אסף הגענעראל פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין תחת דִּגְלוֹ את גדודי הגענעראלים גאָעבען, מאַנטייפֿעל ובאייער ויעש מהם אֲגֻדַּת מחנה גדולה הנקובה בשם „מחנה מאַיין", וישתער בסערת מלחמה על צבאות מלכי ברית אשכנז, הלא הם צבאות באייערן תחת פקודת הפרינץ קאַרל פֿבאייערן, וצבאות ווירטעמבערג, באַדען, העססען־דאַרמשטאַטד ונאסוי תחת פקודת הפרינץ אלכסנדר מהעססען. במלחמת באֶהמען היה מספר חיל פרוסיא בד בבד עם מספר חיל עסטרייך, אך במלחמת נגב

אשכנז

אשכנז היה מספר חֵיל מלכי הברית יותר מִכִּפְלַיִם ממספר חיל פרוסיא. כי מספר מחנה פרוסיא, מחנה המאַיין, היה רק 47,000, תחת אשר מספר חיל באייערן תחת פקודת הפרינץ קאַרל מבאייערן היה 44,000, ומספר חיל הפרינץ אלכסנדר מהעסען היה 47,000 איש. אך לְעֻמת זאת יתר שאת להיל פרוסיא בהיותם כָּרִים יחד אל משמעת שר צבא אחד גבור חיל ואיש מלחמות אשר תחת דגלו התלכדו כְּלסיכאיש אחד הַבְּרים ופקודתו שמ־ה רוחם, כי רוחו היתה רוח החיה בכל הליכותיהם ובכל עלילותיהם, ועל כן עשו והצליחו. לא כן במחנות מלכי הברית, כי בהם לא שררה רוח אחת והֵפֶץ אחד, הפרינץ קארל מבאייערן והפרינץ אלכסנדר מהעסען לא באו בְּמָסורת ברית אחים לעדור במלחמה ולעמוד איש לימין אחיהו בכל לב ובכל נפש, כי חָלַק לבם ונקעה נפשם איש מעל רעהו, את אשר יָעַץ האחד השליך משנהו ארצה, וַיִּתְשַׂרוּ זה את זה ואיש את אחיו דִּברו קשות, על כן לא עמדו על תרבותיהם, ואנשי חילם אשר לחמו. ברוח גבורה כגבורים משכילים הֻפכו ביום קְרָב וּנגפו לפני הפרוסים. הגענעראל האביר פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין נְגיד חֵיל פרוסיא השתער בראשונה על צבאות באייערן ויט ידו החזקה עליהם וַיַּכֵּם וַיַּכְּתֵם אצל קיסיננען והאַמעלבורג בעשירי לחדש יולי. במלחמה ההיא נפל חלל הגענעראַל פֿאָן צאָללער, אחד מראשי שָׂרֵי ההילים בצבאות באַייערן, גבור משכיל ומְלֻמד מלחמה. אחרי כן שָׂם פֿאַלקענשטיין את פניו אל יהר צבאות מלכי הברית אשר ישבו עוד בבטחה ולא שמעו תרועת מלחמה, ויהי בהוָדע להם כי הפרוסים הלוך וקרוב אליהם, נבהלו נחפזו ולבם היה הרד על עיר פֿראַנקפֿורט עיר מָעֻזָם וקרית משושם, והפרינץ אלכסנדר מִהר לשלות גדודי אנשי חיל תחת יד הגענעראל נייפערג למחוז אַשאַפֿענבורג לעצור בעד הפרוסים מִבוֹא אל גבול פֿראַנקפֿורט, אך הפרוסים התגברו על צבאות מלכי הברית ההם במלחמה הכבדה אשר התלקחה ביניהם אצל לויפֿאַך (בשלשה עשר יום להדש יולי) ואשר אז נפל לפי חרב האיש המְהֻלל וסופר מהיר קאֶניגער קְצין העסען־דאַרמשטאַדט, וביום המחרת לכדו הפרוסים גם את אַשאַפֿענבורג אחרי מלחמה עזה וּשְׂבַעַת דמים, והפרינץ אלכסנדר מהעסען, בראותו כי נִגְדְעָה זרועו וקשת גבוריו חַתִּים, עזב את דְּבַר פֿראַנקפֿורט וַיִּסֹּב אחור עם אנשי חילו לפאת דרומית אל יער אָדען (בארבעה עשר לחדש יולי). ואתו יחד עזבו גם צירי מלכי הברית את פֿראַנקפֿורט עיר תפארתם וישבו בעיר אויגסבורג בתקותם לחַדש עוד את ימי הבונדעסטאַג כקדם. גם ההערצאָג מנאַסוי וההערצאָג הגדול מהעסען־דאַרמשטאַדט עזבו את ארצות ממשלתם. אז נפתח לפני הפרוסים המסלה העולה לפֿראַנקפֿורט, והגענעראל פֿאַלקענשטיין בא עם אנשי חילו בשערי העיר בתרועת נצחון ואיש לא עמד לפניו (ט״ז יולי). אחרי ימים אחדים

באו

באו הפרוסים גם בשערי דארמשטאדט וויסבאדען . והפרוסים הראו את אזרחי פראנקפורט קשה והכבידו עליהם אכפם , אשר לא עשו כזאת ליתר הערים והנפות אשר לכדו . כי חרה אפם בם על אשר הרבו לעשות מעשים אשר להם לא יעשו : את הטעלעגראף הפרוסי הרסו , את הפקידים והשוטרים ילידי פרוסיא גרשו בלי חמלה מתוך העיר , למגדולם ועד קטנם החזיקו בברית אשכנז הישנה , ואל הברית החדשה אשר אמר מלך פרוסיא לכרות באשכנז פנו ערף ויתנו כתף סוררת , ועוד דברים רבים כאלה עשו יושבי פראנקפורט להכעיס לב הפרוסים ולהרעימם . ועל כן הפך לב הפרוסים לשנוא אותם ולשום עליהם על כבד . הגענעראל פאלקענשטיין העמיס על אזרחי פראנקפורט ששה מיליאן זהובים כסף ענושים . ואחרי אשר הורם מטעם המלך להיות גווערנער בבאהמען והגענעראל מאנטייפעל מלא את מקומו להיות נגיד ומצוה על מחנה הפרוסים , הוסיף הוא על ששה מיליאן כסף ענושים ההם עוד חמשה ועשרים מיליאן זהובים . הכסף הרב והעצום ההוא ועוד מסים כבדים מנשוא אשר הטילו הפרוסים על יושבי העיר ההיא , העירו חמת העם ויתאוננו מאד על עושקיהם , ורבים מהם היו כאנשים אנושים ונואשים ממצוקותיהם ומעצר רעה , וראש העיר הנודע לאיש יקר ונכבד ושמו פעלנער טרף נפשו בכפו , כי בחר במות מחיי מרים כאלה . אך לא ארכו הימים והפרוסים חדלו מהכביד עוד ידם על עיר ההללה ההיא , ויאירו פניהם אליה וישימו לה שלום .

כראות פראנץ יאזעף קיסר עסטרייך כי נגדעה זרועו ונשתה גבורתו , גבורי צבאותיו מלמדי מלחמה ספו תמו מן בלהות ואין עוד תמורתם , המסלה העולה לווין עיר המלוכה פתוחה היא לפני הפרוסים המנצחים , גם השאלה אשר שאל ממלך פרוסיא לאסוף את חרבו אל תערה חדש ימים , שבה ריקם , שם עצות בנפשו להעמיד לו רוח והצלה בישע ימין הקיסר נאפאלעאן השלישי , ופתאם הפליא עצה ויגמר אמר להסגיר את וויניציא ביד הקיסר ההוא לעשות בה כטוב וכישר בעיניו , ויקו כי בעשותו זאת קרובה ישועתו לבוא . כי קיסר הצרפתים בכל אות נפשו להרחיב את גבול ארצו בספוח אליה ארצות אחרות להפיק בזה רצון מאת הצרפתים , לא יספח את מדינת וויניציאה אל צרפת , יען כי כבר הוכיח פעמים רבות לעיני כל העמים כי כל ישעו וכל חפצו הוא לחבר את כל מדינות איטליה לממלכה אחת , ואיככה יעשה דבר כזה הפך דבריו ומעשיו הראשונים מן הקצה אל הקצה ? ואף גם זאת כי בעשותו זאת יתגר עליו מלחמה עזה על ידי פרוסיא ואיטליה יחד , ואז יקומו גם כל עמי אשכנז לעזור לפרוסיא במלחמה ההיא , כי אף אם נפלגו האשכנזים לפלגות שונות בעניני ארצם פנימה , אך בהתחולל עליהם מלחמה מארץ אחרת , יעשו כלם אגדה אחת

ובאיש

וכאיש אחד חברים ישלפו הרבם. גם להכביד אכפו על איטליה לעשות שלום עם עסטרייך לַמְרוֹת רְצוֹן פרוסיא, קצרה יד נאפאלעאן השלישי, כי וויקטאָר עמנואל מלך איטליה בא במָסורת הברית עם מלך פרוסיא לבל יעשה אחד מהם שלום עם עסטרייך בלי חֵפֶץ רֵעֵהוּ. ובכן לא ימצא קיסר הצרפתים דרך אחרת לפניו כי אם לתת את מדינת וויניציאה לאיטליה כאשר נתן כן לפָנים את מדינת הלאָמבּאַרדיי למלך איטליה, ואז יצמח יֶשַׁע לעסטרייך. כי אחרי אשר תּוּשַׁב וויניציאה לאיטליה, אז ישיב גם וויקטאָר עמנואל את הרבו אל תערה ויחדל מֵהִלָּחֵם עוד בעסטרייך, כי רק בגלל וויניציאה שָׁלַף הרבו עליה, ואחרי אשר תבוא וויניציאה תחת ידו, מה לו עוד ולעסטרייך? ואז כאשר תְּשֻׁבַת המלחמה באיטליה, תוכל עסטרייך להוציא משם את אנשי חילה ולהציבם במערכת מלחמה מול הפרוסים. זאת ועוד אחרת היתה מגמת פני קיסר עסטרייך בהסגירו את וויניציאה ביד קיסר הצרפתים, כי קִוָּה לקנות לו בזה את לב הקיסר האביר ההוא להיות בעל בריתו וְרַב ריבו ותומך ידו ביום קְרָב ומלחמה עם פרוסיא. אך קיסר עסטרייך שגה ברואה גם בדבר וויקטאָר עמנואל גם בדבר נאפאלעאן השלישי, כי וויקטאָר עמנואל וכל עַמּוֹ החליטו כי הלילה להם להשפיל את כבודם לקחת את וויניציאה בְּתוֹר מתנת חִנָּם אחרי אשר יש לאֵל ידם לקחת אותה בחרב ובחנית, גם הלילה להם להפיר במחיר מתנת חסד כזה את בריתם אשר כרתו עם פרוסיא לבלתי עֲשׂוֹת שלום עם עסטרייך כי אם ברצון שניהם גם יחד! והקיסר נאפאלעאן השלישי אף כי קִבֵּל מיד קיסר עסטרייך את וויניציאה, גם לא הֵשִׁיב פניו להתערב בדברי הריבות אשר בינו ובין מלך פרוסיא, אך לצאת לישע עסטרייך בחרב שלופה, לא אבה ולא שמע בעד כל כֹּפֶר. ואף כי צרה עינו בהצלחת פרוסיא והֵיטב חרה לו על רעם גבורתה ועל נצחונותיה הגדולות והנפלאות אשר לא נראו ולא נשמעו בכל הגוים ובכל הממלכות מימי דורו הקיסר הנערץ נאפאלעאן הראשון, בכל זאת יָרֵא מהתחרות באיש מצליח דרכו באופן נעלה מאד ומהתגרות מלחמה בכל עַמֵּי אשכנז. כי נפשו ידעה מאד כי האשכנזים הנפלגים בדעותיהם בהליכות ארצם פנימה, יעשו כֻלָּם אֲגֻדָּה אחת בקום עליהם מלחמה מחוץ לארצם וכאיש אחד חברים יעדרו במלחמה ההיא בכל לבבם ובכל נפשם. ואף גם זאת כי מלכי רוסיא ואנגליה לא אבו כי יתערבו מלכי איירופא במלחמה ההיא אשר בין עסטרייך ופרוסיא, וּלְמְרוֹת עיני כבוד המלכים ההם בגלל עסטרייך, לא חפץ קיסר הצרפתים. על כן השיב נאפאלעאן אמרים אל קיסר עסטרייך כי רק לעשות שלום בינו ובין מלך פרוסיא הוא עומד הכן, אך להתערב בדברי הריבות אשר ביניהם בחרב ומלחמה אין את נפשו. וכאשר הבטיח לבקש שלום ולרדפהו, כן עשה, כי פנה אל מלך פרוסיא ומלך איטליה להטות לבבם אל השלום,

וראש

וראש דָבר בִקש מירם להשקיט את המלחמה ולאסוף את החרב אל תערה חדש ימים או יותר (וואַפּפּענשטיללשטאַנד). והנה ווילהעלם מלך פרוסיא לא הֵשִׁיב את פני נאפאלעאן אֹדות השלום אשר הוא דורש להוציא אותו לאור, אך גלה את אזנו כי לא יַשְׁבִּית את הליכות המלחמה אף יום אחד בטרם יֵדע את האָפנים אשר עליהם יְוָסֵד השלום. וויקטאָר עמנואל השיב גם הוא אמָריו כי הוא לבדו בלי חֵפץ מלך פרוסיא אין לאֵל ידו להשקיט את המלחמה אף שעה אחת, ומה גם כי לעשות שלום עם עסטרייך לא יוכל בלעדי רְצוֹן המלך ההוא בעל בריתו. ועל דְבַר וויניציאה הודיע אותו כי הוא וכל בני עַמו שונאים מתנות, ואף כי במלחמת קוסטאָצאַ נִגַף לפני עסטרייך, בכל זאת ידיו עוד רב לו להוציא את וויניציאה מתחת יד עסטרייך בחזקת יד המלחמה. הנה כי כן נבצרה מזמת קיסר עסטרייך אשר יָזַם לקנות לו על פי וויניציאה את קיסר צרפת לבעל ברית ועוזר במלחמה, כי וויקטאָר עמנואל בשָׁמרו את בריתו עם פרוסיא, ונאפאלעאן בנָערו כפיו מתמוך בַשֹׁחד אשר שִׁחֲרוֹ קיסר עסטרייך במתנת ידו, שָׂמוּ לְאַל את מזמתו. גם אוהבי עסטרייך אשר רגשי השנאה לפרוסיא לא הִכּוּ אותם בסנורים, התלוננו וַיֵרָגְנוּ על קיסר עסטרייך אשר נתן ידו אל נאפאָלעאָן השלישי להתערב בדברי הריבות המתחוללים באשכנז, ועל אשר מסר ביד זרים את המדינה העדינה וויניציאה אשר ממנה תּוֹצְאוֹת רב טוב לאשכנז. אך השנאה העזה העצורה בלבות שָׂרֵי קיסר עסטרייך וחכמי יועציו על פרוסיא ועל מַלְכָּהּ, עִוְרוּ את עיניהם מֵרְאוֹת נכוחה ולא שָׁעוּ אל תלונות אוהביהם הנאמנים ההם, גם לא הִטוּ אזנם אל דברי השר ביסמאַרק אשר שלח אל ממשלת עסטרייך לבל תתן לקיסר צרפת להתערב בדבר השלום בינה ובין פרוסיא, רק היא לבדה תציע לפני מלך פרוסיא את אָפני השלום — . ובכן לא שָׁבְתָה המלחמה וַתִּסָעֵר בסערת חֵמָה כבתחלה. אך בכל זאת מפני כְבוֹד נאפאלעאן הִטָה מלך פרוסיא אזנו אל דברי ציר קיסר צרפת אשר נֶעצר אז במחנה הפרוסים וַיֵעָתֵר אל אפני השלום אשר שָׂם הקיסר לפניו, ואחרי כן הלך הַצִיר ההוא לעיר ווין לדַבֵר על לב קיסר עסטרייך לְהֵעָתֵר אל האָפנים ההם גם הוא. אך קיסר עסטרייך לא אבה ולא שמע אל כל דברי השלום ההם הנוגעים בכבוד מלכותו ויגזר אֹמֶר לְהִלָּחֵם במלך פרוסיא ככל אשר תשיג ידו

ובכל רחבי ארץ עסטרייך היתה תאניה ואניה אֹדות הרעה הנוראה אשר באה עליה לרגלי המַגֵפה האיומה אשר נִגפו העסטרייכים לפני הפרוסים בבאֶהמען, וּבְהִוָדַע עוד להעסטרייכים כי הפרוסים אחרי אשר הציבו מצב במבצרי קאֶניגגראֶטץ ויאזעפשטאַדט יִשְׁטְפוּ שטוף ועבור הלאה וירדם בעֹרֶף שרידי מחנה הצפון הנסים לְהִסָתֵר בעיר אָלמיץ, וכבר באוּ בעיר פראַג

כמבואי

במבואי עיר מבְקעה ויאחזו בה, ובסופה וסערה דרכם לבוא עד שערי ווין עיר הבירה לָשׂוּם עליה מָצוֹר ולהבקיענה אליהם: בהִוָדע להעסטרייכים כל אלה ועוד רבות כאלה, וַיִמַס לבם בקרבם ולא קמה עוד רוח באיש ויהיו נפעמי רוח וְאֹבְדֵי עֵצות. אז נועצו שָׂרֵי חֲצַר הקיסר ואנשי עצתו לְפַחַת רוח נקם בלבות עַמֵי עסטרייך הנפעמים וּלְאַזֵר בחִבם זיקות גבורה לְהֶחָלֵץ חושים ולצאת לקראת נשק כאיש אחד חברים, גם הקיסר יָעַץ כזאת ויערוך מכתב גלוי לכל עַמֵי ממלכתו (בתשיעי לחדש יולי) להעירם ולעוררם להתאזר עֹז ולהשתער בְעֹזם על הפרוסים אנשי חרמם, וה׳ אלהים יֵצא בצבאותיהם ויוליך לימינם את זרוע עֻזוֹ. גם הבטיחם כי כל עוד נשמת שַׁדַי תְּחַיֵהוּ ישליך את נפשו מנגד בעד כבוד עַמוֹ וארצו ולא ישלים עם פרוסיא אשר כל מזמתה לעולל בעפר קרני הודו ולהרוס שָׁתוֹת ממלכתו. והנה עַמֵי עסטרייך אשר זה מעט שחה לעפר נפשם ויהיו כאנשים אנושים ונואשים, התנערו פתאם מֵעֲפַר שפלותם לקול הקריאה ההיא, וכגבורים מתרוננים מיין התגעשו וירעשו, ושלהבת חֵמה ונקם התלקחה בקרבם באופן נורא מאד עד כי נבהלו שרי הקיסר מפניהם פן יפרצו בזעם אפם ועֶברת נקמתם גדרות עולם וְיבַלַע לכל הממלכה, וְעַמֵי הצעכים התהוללו כבר ויפרעו פרעות וילבשו אבזריות כְּמָרִם ויעשו באף ובנקם מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ — ועל כן שב הקיסר ושריו ממחשבתם ולא נתנו לבני ההמון להגור כלי מלחמה, וַיִשָׁעֲנוּ רק על זרוע אנשי הצבא הסרים אל משמעת פקידיהם ושריהם. אך להרגיע את לבות עַמֵי הארץ הַסֹעֲרִים על שרי הצבא ומשיאים עליהם עָוֹן אשמה כי מאתם היתה נסִבָּה להמַגֵפות הנוראות אשר נִגְפוּ צבאות עסטרייך לפני הפרוסים, להרגיע את סערת לבבם הֵסִיר הקיסר את בענעדעק ואת קלאם־גאַללאַס והעניקשטיין ממשמרת פקודתם ואחרי כן הביאם במשפט המלחמה (קריגסגעריכט) לתת דין וחשבון על מעשיהם. תחת השר בענעדעק הֵקים הקיסר את הערצהערצאָג אַלברעכט לְנָגִיד ומצוה על כל צבאות חֵיל עסטרייך אחרי אשר הֵבִיא חֵלק אחד ממחנה הנגב אשר באיטליה לעיר ווין ויתחבר אל שרידי מחנה הצפון. ובעוד אשר הוא עושה זאת, הֵרימו גבורי פרוסיא פעמיהם לפרוץ להם הדרך אל ווין הבירה מקדש קיסר עסטרייך. לשוא שָׁאַל הקיסר עוד הפעם מאת מלך פרוסיא להשבית את שְׁאוֹן המלחמה ימים אחדים, כי שומע לא היה לו מאת המלך, יען אשר שאל כזאת גם בעד מלכי הברית ויען כי בקש ממנו עוד לבל יעצרהו מהביא אליו את מחנה הנגב מאיטליה. והפרוסים אשר עצרו בעד בענעדעק ואנשי חֵילוֹ בעיר אָלמיץ לבל יצאו משם לעזרת עיר ווין בְּצוּרָם עליה, התאמצו לסגור הדרך אשר בין אָלמיץ ווין לבל יהי עוד כל חֶבֶר וכל שיח ושיג בין שתי הערים ההן. ועל כן צִוָה אלברעכט שר צבא החָדש את בענעדעק כי ימהר לשלוח אל ששה

המחנות אשר אתו אל ווין הבירה. אך אחרי אשר הצליח לשלוח חֲצִי החיל אשר ברגליו לעיר הבירה, סגרו הפרוסים עליו ועל יתר החיל את הדרך, עד כי נלחץ בענעדעק עם אנשי צבאותיו לִפְנוֹת לפאת נגבה בדרך העולה לעיר פרעסבורג. אך שם היתה מַגֵּפָה גדולה באנשי חילו, כי בחמשה עשר לחדש יולי השתערו עליו הפרוסים אצל עיר טאָביטשויא וַיַּטּוּ ידיהם עליו ויכוהו מכות חדרי בטן וַיִּשְׁבּוּ ממנו שש מאות איש גם עשרים כלי תותח גדולים לקחו מידו. בעת ההיא, בִּשְׁכּוֹן המלך ווילהעלם בניקלאָסבורג, עיר קטנה בארץ מאֶהרען, באו צבאות הפרוסים עד קצה גבול שְׂדֵה מַארך, המְהֻלל מאד בדברי הימים לקיסרי עסטרייך, ונרות אנשי משמרותיהם הֵאִירוּ עד עיר ווין הבירה לחֶרדת יושביה. מבצרי פלאָרידסדאָרף ופרעסבורג נשארו עוד בידי העסטרייכים מכל המבצרים אשר היו להם על חוף נהר דאָנוי הצפוני. ובעשרים ושנים לחדש יולי התלקחה מלחמה עזה על פרעסבורג. העסטרייכים להמו כאריות לבל תִּפֹּל העיר הנכבדה ההיא בידי אויביהם, אך גם הפרוסים לחמו בגבורת רעם כפעם בפעם עד כי לעת הצהרים התגברו על העסטרייכים ועוד מעט הבקיעו את העיר אליהם, אך פתאֹם לפתע בא מלאך מאת מלך פרוסיא להגיד לשרי הצבא כי נעתר המלך להשקיט את המלחמה עד יום מועד, וכרגע חָדלו הלוחמים מֵעֲשׂוֹת מלחמה וקול כלי הנשק נחבא ואיש על מקומו בא בשלום. כי הקיסר נאפאלעאן השלישי התאמץ להאיץ בקיסר עסטרייך כי יַטֶּה את אזנו אל אָפני השלום אשר שָׂם מלך פרוסיא לפניו, וכאשר נעתר קיסר עסטרייך אל האָפנים ההם, צִוָּה מלך פרוסיא להשקיט את המלחמה חמשה ימים עד אשר יֵצאו פרטי אפני השלום לאור. ואלה הם ראשי אפני השלום אשר נעשו על פי מלך פרוסיא וברצון קיסר צרפת: כל מדינות מלכי אשכנז הצפונית תתאחדנה על פי מָסורת ברית חדשה אשר ישים מלך פרוסיא לפניהן, וְכֻלָּן תסורנה אל משמעתו בכל הליכות הצבא, ולעסטרייך לא יהיה עוד כל חלק ונחלה בברית החדשה ההיא. נסיכות שלעזוויג־האָלשטיין תהיינה למלך פרוסיא לאֲחֻזַּת עולם, והוא ימשול בהן בעֹז משפט מלך. מדינת וועניציאה אשר הסגיר קיסר עסטרייך לקיסר צרפת, תִּנָּתֵן למלך איטליה לְסַפֵּחַ אותה אל יתר מדינות מלכותו. אחרי כן שלח הקיסר נאפאלעאן את בן אָחִי אביו, הלא הוא הפרינץ נאפאלעאן חתן וויקטאָר עמנואל לאיטליה להטות את לב חותנו המלך לְהֵעָתֵר את אפני השלום גם הוא, כי מבלי רצונו לא יוכל השלום לצאת לאור כאשר התנה עם מלך פרוסיא בבואו אתו במסורת הברית. אחרי אשר נעתר גם מלך איטליה אל השלום, הוסיף עוד מלך פרוסיא להשקיט את המלחמה עד מֶשֶׁךְ ארבעה שבועות מיום השלשים לחדש יולי, ובעשרים ושלשה יום לחדש אויגוסט יצא השלום לאור בעיר

פראג

פראַג. על פי השלום ההוא תִשָאֵר קיסרית עסטרייך כבימי קדם, ופרוסיא לא תקח ממנה אף מדרך כף רגל. באשכנז הצפונית תִסָפַחְנָה ארצות האַנאָווער, קורהעסען, נאסוי, עיר פראַנקפורט אשר על נהר מאַיין וחלק הדרומי ממדינת העסענדאַרמשטאַדט לגבול ארץ פרוסיא, קיסר עסטרייך יְוַתֵּר זכותו בנסיכות שלעזוויג־האָלשטיין, ומלך פרוסיא ישלוט בהן לבדו בכל אַוַּת נפשו. מדינת וויניציאה תבוא תחת שבט מלך איטליה, ולעסטרייך אין עוד כל חלק ונחלה בה עד עולם. עשרים מילליאָן שקלים (טהאַלער) ישקול קיסר עסטרייך לבית גנזי מלך פרוסיא בעד הוצאות המלחמה. מלך זאַקסען ישוב אל הוד מלכותו כבראשונה, ומלך פרוסיא לא יקח מאדמת זאקסען מאומה. אלה הם ראשי אָפני השלום אשר יצאו בעיר פראַג לאור.

ומלכי הברית אשר שמעו כי בניקאָלסבורג יָצָא דְבַר מלכות פרוסיא להשקיט את הרב המלחמה עד יום מועד, קִוּוּ כי דְבַר מלכות ההוא יגיע גם עליהם כבעל קיסר עסטרייך בעל בריתם. אך בראותם כי הגענעראל מאַנטייפעל אשר הֻקם על חֵיל פרוסיא תחת השר פאַלקענשטיין הולך אלוך וקרוב אליהם בראש אנשי המלחמה אשר ברגליו, ידעו נאמנה כי קיסר עסטרייך לא הֵפִיק רָצוֹן מאת מלך פרוסיא לאסוף חרבו אל תערה ולהשקיט מלחמתו גם מבעלי בריתו, ועליהם לְהִלָּחֵם לבדם או לעשות שלום עם פרוסיא. אפס כי לעשות שלום בּוֹשׁוּ המלכים ההם והכלמו, יען כי כבר קראו מלחמה על פרוסיא, כבר ערכו מָגֵן וְצִנָּה, כלי תותח וכל כלי קְרָב והתיצבו הָכֵן למלחמה, ואחרי כל אלה אם לא ירימו נֵס ולא ישלפו הרב ולא ינסו לצאת אל המערכה רק יתרפסו וירהבו את פרוסיא לבקש ממנה שלום במחיר אשר תשית עליהם, הלא בזה יתנו עֵדֵיהֶם ויגידו לַכֹּל כי יְרֵאִים וְרַכֵּי לב הם ויעוללו בעפר קרנם וכבודם יְחֻלַּל בכל אפסי איירופא. על כן גמרו אֹמֶר לצאת למלחמה וְיַעֲבוֹר עליהם מָה, ויבחרו למות מות גבורים על מרומי שְׂדֵה מלחמת כָּבוֹד מֵהַשְׁכֵּן כבודם לעפר וּלְחַלֵּל שְׁמָם בִּשְׁלוֹם הֶרפה אשר ידעו כי יִרְבּוּ עוד גם בִּמְחִירוֹ. ובכן השתערה סערת המלחמה בגבול נהר מאיין וטויבער גם אחרי אשר נָחָה שָׁקְטָה כבר בבאָהמען ומאָהרען, ועסטרייך ופרוסיא לא נשאו עוד זו אל זו הרב; והכָּבוֹד אשר נָהלה מַחנה מאיין תחת פקודת פאַלקענשטיין, תנחל עתה כבוד מִשְׁנֶה תחת פקודת מאַנטייפעל. בשלשה ועשרים יום לחדש יולי התלקחה מלחמה כבדה אצל הונדהיים, ובארבעה ועשרים לְחֹדֶשׁ אצל ווערבאַך, וצבאות מלכי הברית תחת פקודת הפרינץ ווילהעלם לחמו ברוח גבורה כגבורים משכילים. גם אצל טויבערבישאָפסהיים התלקחה מלחמה עזה בעשרים וארבעה לחדש יולי, וחיל ווירטעמבערג הֶראו זרוע עוֹז במלחמת תנופה תחת פקודת שר צבאם המְהֻלל הנודע

בשם

בשם האַרדענ. ואצל נערכסהיים, העלמשטעדט, עטטינגען וראַסבּרון לחמו חיל באייערן ויתר מלכי הברית בגבורות רעם (בכ״ה וכ״ו יולי). אך בכל זאת לא התגברו על צבאות פרוסיא וְצוּר חרבם שָׁב ריקם ביום קְרָב, עד כי הִפְנוּ עֹרֶף לאנשי מלחמתם וינוסו בשבעה דרכים, והפרוסים הריעו תרועת נצחון וישובו משדה המלחמה בעטרת כְּבוֹד גבורים. אז ראו מלכי הברית שליטי אשכנז הדרומית כי אָפסה כל תקוה ואבד כל מָנוס מִנְהֶם אם לא יִכָּנְעוּ תחת יד מלך פרוסיא לְבַקֵּשׁ מאתו שָׁלוֹם בעד כל מחיר אשר ישית עליהם. בחדש אויגוסט תרכ״ו 1866 כרתו מלכי אשכנז הדרומית ונסיכיה ברית שלום עם פרוסיא, אך דברי הברית היו כמוסים ונעלמים מעיני העמים עד השנה הבאה בחדש מאֶרץ, כי אז הודיעו מלכי הברית את דברי השלום ההוא גלוי לכל עמי איירופא. האחרון ממלכי הברית אשר עשה שלום עם פרוסיא, היה מלך זאַקסען, כי הוא לא השלים עם מלך פרוסיא עד עשרים ואחד יום לחדש אָקטאָבער, ובמחיר השלום ההוא נָטַל עליו לשקול עשרה מיליאן שקלי כסף אל גנזי מלך פרוסיא בעד הוצאות המלחמה, לתת ידו אל ברית צְפוֹן אשכנז אשר יָסַד מלך פרוסיא ואשר הוא יהיה עליון לכל מלכי הברית ההיא ורוהו תַּנְחֶה את כל אופניה, גם נלחץ לתת את המשרה העליונה על צבאות זאקסען ואת הליכות בתי הדוהר והטעלעגראַפים ביד מלך פרוסיא.

בין כה וכה לא חָדלה המלחמה בארץ איטליה, והאיטלקים הַמֻּכִּים אצל קוסטאָצאַ מַכָּה נַחלה מאד, התאוששו והתאזרו עֹז לְהִלָּחֵם שֵׁנִית בחיל עסטרייך ולגרש אותם מארץ מולדתם. המתנה אשר נתן פראַנץ יאָזעף לנאפאלעאן השלישי את מדינת וויניציאה, לא הועילה לו אף לתת ידים לצִבאות חֵילוֹ לצאת מאיטליה בלי אָסון, ולְפַנּוֹת להם הדרך לשוב מארץ אשר לא לו היא עוד. כי נאפאלעאן לא חשב את מתנת קיסר עסטרייך, את מדינת וויניציאה, למתנה נאמנה כל עוד אשר לא נֵאוֹת הקיסר אל כל אָפני השלום אשר שָׂם הוא ומלך פרוסיא לפניו, ובכן לא יצאה עוד וויניציאה מתחת ידו. ועל כן לא צִוָּה נאפאלעאן להשקיע את אש המלחמה באיטליה. ואז נִפרץ חָזוֹן זָר לא היה לעולמים: כי העסטרייכים המנַצחים נִלחצו לצאת מהארץ הַמְנֻצַּחַת וַיִּשָּׂגְבוּ רק בהמבצרים והמצודות לבל תאֻנֶּה אליהם רעה בתגרת ידי המְנֻצָּחִים, והאיטלקים אשר לא אָבוּ לקבל את וויניציאה בְּתוֹר מתנת חנם, אָזרו כגבורים חלציהם לקחת אותה בחרבם ובקשתם ובכֹבד מלחמה מיד העסטרייכים. בעת ההיא הלך לאַמאַרמאָראַ שר צבא איטליה להגן על המבצרים ולחזק את ידי אנשי החיל אשר בתוכם לְהִלָּחֵם באויביהם בסער ובסופה, והשר ציאַלדיני עמד בראש צבא המלחמה להשתער על העסטרייכים בסערת מלחמה, ויעבור את נהר פאָ

ואיש

ואיש לא עמד בפניו, כי גדודי העסטרייכים נסוגו תמיד אחור בלי עֲשות מלחמה רק התאמצו להרוס את מעברות הנהרות ולקלקל את הדרכים והמסלות לבל יוכלו האיטלקים להתחבר יחד ולרדוף אחריהם. גם את המבצר החזק ראָפּינגאָ אשר על נהר עטש פּנו לפני אויביהם ויצאו מתוכו בעשירי לחדש יולי (תרכ״ו 1866). כי בראותם כי האויב הולך הלוך וקרוב אליהם, נתצו את חומות המבצר ויפוצצו את הסוללות ויצאו מתוכו מבלי נַסּוֹת לָהֶם עִם האיטלקים, עד כי יכול השר ציאַלדיני לִצְלוֹחַ את נהר פּאָ בלי כל מִפְגָע ושִׂטְנה ולהביא את אנשי החיל אשר ברגליו עד נהר ברענטאַ. בחצי חדש יולי פרצו ראשי גדודי איטליה עד לב וויניציאה ויבואו לעיר פאַדואַ ולעיר וויצענצאַ; ואחרי אשר לכד השר גענעראל לוּנציאַנטע גם את מבצר באָרגאָפאָרטע אשר על נהר פּאָ (בי״ז יולי) והעסטרייכים אשר בתוכו נלחצו לנזור אחור לעיר מאַנטואַ, נלכדה כל הארץ אשר בין עיר וועגעדיג ובין ארבעת המבצרים בידי האיטלקים. העסטרייכים נסוגו אחור מבלי הָנֵף חרב ויעברו את נהר טאַגליאַמענטאַ ויסעו אל נהר איזאָנצאָ; השר ציאַלדיני פָּרץ עם המחנה התיכונה למחוז טערפיזאָ בעת אשר האגף הימני מאנשי חילו נסע תחת פקודת השר קוגיא למחוז מעסטרא ללכוד את אגמי הלאַגגונים מפאת היבשה, והגענעראל מעדיצי עם אגף השמאלי דאה כנשר למחוז באַסאַנאָ לעזור להגבור הנודע גאַריבאַלדי ללכוד את טיראָל הדרומית הנחשבת לארץ איטליה. כי בעיני האיטלקים היתה הַנְקַלָּה ללכוד את וויניציאה, ויכספו לְסַפַּח אל איטליה גם כל המקומות אשר שפת איטלקית מתהלכת בהם. לשוא שלח קיסר צרפת ביד הפרינץ נאפאלעאן בן אחיו ותתן מלך איטליה דברים נמרצים אל וויקטאָר עמנואל כי ישיב את ידו ממלחמה ולתת יד אל אפני השלום אשר שָׂם לפניו להשלים עם עסטרייך, כי דעת הקהל וּשְׁאוֹן העם הֵאִיצוּ במלך איטליה לבל ישיב חרבו אל תערה ולבל יתרצה אל אפני השלום גם אל שֶׁקֶט הנשק (וואַפפענשטיללשטאַנד) אשר יצא בניקאָלסבורג לאור. אפס כי גאַריבאלדי לא הצליח במלחמותיו אשר לָחַם בטיראָל, וידו הגדולה והחזקה הנאדרת בַּכֹּחַ, לא עשתה תושיה בפעם הזאת. הגבור המְהֻלל הזה אשר לְפָנִים נסע במרכבת כְּבוֹד עֻזּוֹ (טריומפפצוג) מפּאַלערמאָ אל נעאַפּעל, ובתנופת חרבו לכד ממלכה גדולה באופן נפלא, צָרוּ צעדי אונו במלחמה הקטנה הזאת, ובכל רעם גבורתו לא הצליח לפרוץ בארץ טיראָל פנימה כי אם כִּבְרוֹת ארץ אחדות וללכוד רק מבצרים מעטים. כי אף אם חיל המתנדבים אשר ברגליו היו מְזֵי אש אהבה לארץ מולדתם ורוח גבורה פִּעֲמָה בחֻבּם בכל עֹז, בכל זאת לא הצליחו לְרַד לפניהם אנשי מלחמתם ביום קְרָב, כי הם היו עוד צעירים לימים, גם לא היו מְלֻמדי מלחמה וְחָסרו להם כלי נשק ושרי צבא יודעי טכסיסי מלחמה, ועל כן לא יכלו לעמוד לפני בני

טיראל

טיראל נושקי נשק ואנשי חַיִל למלחמה אשר רוחם נאמנת עוד את קיסר עסטרייך גם בעת אשר מָטָה ידו וְהִתְּתָה גבורתו. בכל מלחמות גאַריבאַלדי בארץ טיראָל לא ראינו רק את עוזזו וגבורתו אשר הפליא לעשות הוא לבדו, אך אנשי חילו לא הגדילו לעשות וְהִכּוּ ביום קְרָב ויד הטיראָלים היתה על העליונה. יותר ממנו הצליח הגבור מעדיצי בעת ההיא, כי הוא נסע מבּאַסאָנאַ ויעבור את מַעברות ההרים ויערוך על העסטרייכים מלחמת תנופה על יד לעפּיקאָ וַיַכֵּם מכה נצחת (בכ"ב יולי 1866) ויפרוץ הלאה עד קרבת עיר טריענט. ואם הוסיף עוד לעשות מלחמה באֹרח זה ולהתחבר אל חַיל נְדָבוֹת אשר ברגלי גאַריבאַלדי, כי אז נפלה טיראָל הדרומית עם נחל עטש בידו ותבוסת העסטרייכים היתה שם שלֵמה. אך לְאָסוֹנוֹ הֻכּוּ האיטלקים במלחמה במקום אחר בגבורות צבאות חיל עסטרייך, והמכה ההיא היתה גדולה מאד בְּמַכָּתָם לְפָנִים אצל קוסטאָצאַ, ואז נשברה קשת איטליה עד כי נלהצה לאסוף חרבה אל תערה כחֵפֶץ קיסר צרפת ומלך פרוסיא. המכה הגדולה והחדשה ההיא אשר הֻכּוּ האיטלקים היתה על פי מלחמת הים אצל אִי ליסאַ בעשרים לחדש יולי. כי האדמיראל האיטלקי ושמו פּערזאַנאָ, אשר סְגַן מלחמת הים (מאַרינע מיניסטער) וַעַם איטליה הֵאִיצוּ בו כי יְמַהר יחישה מעשהו לְהִלָּחֵם עם העסטרייכים, בא עִם צִי האדיר (פלאָטטע) אשר תחת פקודתו מחוף אַנקונה אשר חָנָה שם שבועות אחדים אל חוף דאַלמאַטיען, ומגמת פניו היתה ללכוד את אִי ליסאַ אשר העסטרייכים הֵקִימוּ שם מבצרים חזקים וסוללות רבות עם כלי תותח גדולים, לבעבור יְהִי לו הָאִי ההוא מִשְׁעַן עֹז לְהִשָּׁעֵן בו בכל מלחמותיו אשר יעשה עם העסטרייכים בימים הבאים. אך בְּנַסֹּתוֹ להציג כף רגלו על האי ההוא, הרעימו עליו העסטרייכים בכלי תותחיהם וימטירו זִקִּים וכדורי מָוֶת עליו ועל כל אגפיו עד כי נלהצו לנסוג אחור. אמנם בכל זאת לא נפל לב האיטלקים הגבורים וַיוֹרוּ מִצִּי אדירם כדורי אש שני ימים רצופים על אנשי מלחמתם ויתגברו עליהם וַיְנַסּוּ לעלות מאניותיהם היבשה, אך פתאם רָאָה צִי האדיר אשר להעסטרייכים על כנפי רוח תחת פקֻדת סְגַן האַדמיראַל אמיץ הלב בגבורים וגבור החיל הנודע בשם טעגעטהאָף לעזור לבני עַמּוֹ הנחשלים והעיֵפים, ואף כי במספר חֵילו לא עלה על חֵיל האיטלקים, אך יתר שאת ויתר עז היה לאניותיו החזקות וְהַמְּהֻשָּׁקוֹת בְּמָגִנֵּי ברזל ונחשת ועשויות לבלי חָת. אחרי מלחמה איומה ונוראה מאד אשר התעוררה ארבע שעות, התגברו העסטרייכים על האיטלקים וַיְנַפְּצוּ וישרפו אניות רבות מִצִּי האדיר האיטלקי ויכו באנשי החיל מכה נצחת, עד כי נלחץ פּערזאַנאָ ושארית צבאות חיל הים אשר אִתּוֹ לָנוּס מנוסת מָוֶת ולשוב אחור אל חוף אַנקאָנאַ. כאשר שֻׁפְּכוּ בני עסטרייך כל חמתם על בענעדעק שר צבאם בנִגְפוֹ לפני הפרוסים, כן נִתְּכָה חמת בני איטליה על

פערזאנא

פערזאַנאָ שר חיל אניות המלחמה על אשר פנה עֹרֶף אל העסטרייכים, והצג לפני שופטי שרי הצבא לתת דין והשבון על כל עלילותיו ביום קְרָב ומלחמה. כה הֵחֵלָה מלחמת איטליה במגפה גדולה (אצל קוסטאָצאַ) וכן הֵתַמָה במגפה נוראה (אצל ליסאַ). ובכל זאת האירה ההצלחה את פניה לאיטליה והביאה אליה ברכה: כי נכפחה מדינת וויניציאה אל יתר מדינותיה. ימים אחדים אחרי מלחמת ליסאַ, בִּשְׂרוּ שרי הצבא מטעם המלך וויקטאָר עמנואל כי שָׁקְטָה המלחמה גם באיטליה אחרי אשר התרצה המלך אל ראשי אפני השלום אשר שָׂמוּ לפניו קיסר צרפת ומלך פרוסיא (בכ״ה יולי), ועל פי הדברים האלה באה וויניציאה תחת יד מלך איטליה. והנה הקיסר נאפאלעאן אשר בידו הפקיד קיסר עסטרייך את וויניציאה, גזר אֹמֶר כי רק אם יחפצו יושבי וויניציאה לְהִסְתַּפֵּחַ בארץ איטליה, רק אז יתן את וויניציאה להמלך וויקטאָר עמנואל, ועל כן נשאלו הוויניציאַנים אם יש את נפשם לַדָּבָר הזה, אך כֻּלָּם פה אחד עָנוּ ואמרו כי בכל אַוַּת נפשם ובכל חֵפֶץ לבבם חפֵצים הם כי תחֻבר וויניציאה אל יתר ארצות איטליה. ובעשות נאפאלעאן כדבר הזה הֵפִיק רָצון מאת כל בני איטליה, כי אז נודע לכל יושבי איירופא כי לא על פי חסד חִנָּם ומתנת נאפאלעאן סֻפחה וויניציאה אל איטליה כי אם על פי חֵפֶץ כל עַם איטליה, ואז נסע המלך וויקטאָר עמנואל במרכבת כבודו בשערי ווענעדיג, וכל העם קִדמו פניו בתרועת מלך. העיר הנפלאה וועגעדיג המיֻסדת על מים רבים ומפֹארה בַּעֲדִי היכלי עֹנֶג מפליאי בת עין, היתה כלולה בכלילי פרחים וְזֵרֵי שושנים בבוא המלך בשעריה, ורבבות עם הובילו את מלך הכָּבוד הזה בתרועה וקול שופר אל הרחוב הנאוה וּמִכְלַל הַיֹּפִי אשר שֵׁם מאַרקוס נקרא עליו, ושם נתנו לו הוויניציאנים הוד מלכות, ובשמָחות וגיל קִבלו עליהם על מלכותו, ולהאיטלקים היתה אורה ושמחה וששון וִיקָר אשר לא נהיתה כזאת למיום הִוָּסֵד איטליה עד היום ההוא. בחדש האחרון לשנה הגדולה וְרַבַּת העליליה הזאת עזבו כבר צבאות עסטרייך את כל מדינות איטליה, גם צבאות הקיסר נאפאלעאן השלישי יצאו אז מעיר רומה, אחרי אשר צָבְאוּ בתוכה שבע עשרה שנה לְהָגֵן על ממשלת הפאפסט, כי כן הבטיח נאפאלעאן בשנת תרכ״ד 1864 בחדש סעפטעמבער, ובכן נשאר הפאפסט בלי עֵזר ותומך, ונלחץ לְהִשָּׁעֵן על אנשי החיל אשר שָׂכַר בכסף לסוכך בחרבותיהם על הממשלה הַמְּדִינִית אשר נכספה גם כלתה נפשו אליה ואשר תָּנוּד כְּנוֹד הקנה במים. בשמונה עשר יום לחדש דעצעמבער נשא המלך וויקטאָר עמנואל מדברותיו בקהל שָׂרֵי המלוכה וידבר נגידים כיד חכמתו וצדקתו הטובה עליו, ובתוך דבריו הביע גם שמחת לבבו ועליצותו כי חֶפְצוֹ הצליח בידו לְחַבֵּר את מדינות איטליה לממלכה אחת, ובכל חֲצִי הָאִי היפה הזה לא יֵרָאוּ ולא יִמָּצאו עוד צבאות

מלכים

מלכים אחרים אשר לא היתה כזאת זה שְׁנות מאות רבות. והנה ממשלת איטליה הִשְׁפִּיקָה בראשונה בחבל נחלתה אשר נפל לה בנעימים ולא שָׁאפה לָרֶשֶׁת גם את רומה ובנותיה, ותתאמץ לָשֶׁבֶת בשלום וידידות עם ממשלת הפאפסט ולהבטיח לה כי מלכות איטליה אינה נוגעת במלכות רומה חֲבֶרְתָּה אף כמלוא השערה. אך מִפְלֶגֶת מְגִנֵּי העם (דיא נאַטיאָנאַלע פאַרטיי) ונאַריבאַלדי בראשם לָטְשׁוּ עיניהם גם על רומה ועל כל מדינות הפאַפסט ויתחרו בכל עֹז לָרֶשֶׁת גם אותן וּלְסַפְּחָן אל ממלכת איטליה החדשה, ועיר רומה תהי עיר הבירה ועיר המלוכה בממלכה הזאת. ובשנת 1867 באחרית ימי הבציר התנפלו מגני העם ההם עם נאריבאלדי שר צבאם בארץ ממשלת הפאַפסט וישפכו עליה כֹּבֶד מלחמה. אך ידיהם לא עשו תושיה ונבצרה מזמתם. כי הקיסר נאפאלעאן השלישי שלח גדודי גבורים מגבורי חֵיל צרפת תחת פקודת הגענעראַל פֿאַיללי, והם התחברו אל גדודי הפאַפסט אשר תחת פקודת הגענעראל האשכנזי קאַנצלער, ובשלישי לחדש נאוועמבער 1867 הִכּוּ אצל מ ע נ ט אַ נ אַ את חיל נאריבאַלדי אשר היו חסרי כלי נשק טובים, רבים מהם הגירו על ידי חרב, ורבים מהם פֻּזרו לכל רוח או לקחו בשביה, ונאריבאלדי הובא במשמר במבצר פֿאַריגנאַנאָ אשר על אי פאַלמאַריאַ ומשם הוּשַׁב אחרי ימים מעטים אל קאַפּרעראַ מקום מושבו תמיד. מַחַץ מַכָּתוֹ ביום קְרָב כאין וכאפס נחשב בעיני נאריבאלדי מול מחץ לבבו וּשֶׁבר רוחו כי נכזבה תוחלתו, והפאַפסט הוסיף עוד אוֹנִים וַיִּשָׂגֵב יֶשַׁע, כי נאפאלעאן הִצִיג עוד הפעם גבורי חַיִל להיות זרוע להפאפסט ולהעיר עליו לבל תאֻנה אליו רעה ולבל יָעוֹז עוד אנוש לנגוע בממשלתו הַמְּדִינִית, עד כי באה העת והגיע היום אשר גם עיר הנצח, עיר רומה, נפלה ביד מלך איטליה וַתְּהִי לו לאחֻזת עולם.

ברביעי לחדש אויגוסט 1866 אחרי צאת שֶׁקֶט המלחמה בניקאָלסבורג לאור, שָׁב המלך ווילהעלם הראשון לברלין הבירה במרכבת כְּבוֹד עֻזּוֹ ונצחו. ומה נפלאה החליפה אשר מצאה אז את המלך ואת ממלכתו מיום עָזְבוֹ את העיר הבירה עד שׁוּבוֹ אליה! אז בצאתו את העיר לקראת המלחמה הנוראה הנשקפת עליו, לא פִלֵּל ולא דִמָּה בנפשו כי בעוד שבועות אחדים ישוב אליה בעטרת תפארת נִצָּחוֹן נפלא מאין כמוהו. בשנת 1814 נועדו כל מלכי איירופא עם כל צבאות אנשי חֵילם להלָּחם בנאפאלעאן הראשון, וימים רבים חלפו עברו עד אשר הצליחו לשבור את זרועו ולהפיל חרבו מיד ימינו, ובשנת תרכ״ו הצליח מלך פרוסיא לבדו לְרַד לפניו קיסר אדיר וכביר כֹּחַ כקיסר עסטרייך עם כל המלכים והנסיכים עוֹזְרָיו, ולהוריד לארץ נִצְחָם בְּמֶשֶׁך ימים מעטים. כל אשר עולל המלך הגדול, המלך הַגָּאוֹר ורב העליליה פֿרידריך השני בְּמֶשֶׁך שֶׁבַע שְׁנֵי מ ל ח מ ו ת י ו,

עולל

עולל המלך ווילהעלם הראשון במשך שבעה ימים! שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי אשכנז הצפונית, נמוגו כל אילי אשכנז הדרומית, תפל עליהם אימתה ופחד ויתרפסו וירהבו את המלך המנצח ומפליא לעשות נוראות לא נראו ולא נשמעו כמעט בכל מלכי גוים עד הימים ההם. ובכל זאת לא לבש המלך המנצח הזה גאות ולא הרעים בקול גאונו בנשאו מדברותיו ממרום כסא כבודו בחמישי לחדש אויגוסט לפני נבחרי העם. בשפה רפה הזכיר את נצחונו הגדול, וכלאחר יד נשא על שפתיו איך הגדיל את פרוסיא והאדירה, אך ברגשי עז ודברי נגידים התאמץ לשובב לבות הרוגנים אליו ולעשות שלום אמת עם המתאוננים והמלינים על הליכותיו בעניני הקאנסטיטוציא, לבעבור יתנו להם ידם להוציא לפעולת אדם את החקים הטובים והסדרים הישרים אשר עם לבבו להאיר על ידם אור חדש על פרוסיא עד כי תהי לצבי ולתפארת בתוך ארצות איראפא, גם יהיו עמו בעצה אחת לפנות את הדרך לפני אהדות ארצות אשכנז ולהביאן במעדנות הברית תחת ידי ממשלת פרוסיא כל הימים.

אמעריקא.

במשך ימי המלחמות הנוראות בארצות הברית, נהרסו השתות בארצות הנרעשות ההן, דרכי המסחור אבלות, עבודת האדמה ירדה מטה מטה, מעבר אניות סוחר הלך הלוך וחסור, גם כל משטרי המדינה וארחות המשפטים מוט התמוטטו ולא שבו לקדמתם עד אשר ישב השר האביר גראנט על כסא הנשיאות וירם קרן לעמו וירפא שברם כיד החכמה והעז הטובה עליו. כי הוא חגר בעז מתניו להשיב את סדרי הממשלה לאיתנם ואת כל מלאכת עבודה וחרשת המעשה אל כנם כבראשונה, גם אניות סוחר שבו לעבור ארחות ימים כבתחלה, והמסחור, חסן ישועות בני אמעריקא ומוצא לאוצרות כספם וזהבם, החליף כח ויגב חיל כבימי קדם, והעולה על כל התשועות אשר פעל הנשיא גראנט בקרב הארץ, הלא הוא כי על פיהו פרצו מסלות הברזל בארצות הברית באופן נעלה מאד וירחיבו גבול המסחור ביתר שאת וביתר עז מאשר היה בימי קדם. עוד בשנת תר"ל 1870 רבו מאד מסלות כאלה ברחבי ארצות הברית ומטות כנפיהן ארכו ונמבו עד חמשים אלף פרסאות אנגליות, ומאז והלאה נוספו עוד עליהן במספר רב, עד כי לפי עדות סופרים נאמנים לא יארכו הימים ומסלות הברזל אשר בארצות ההן תשתרענה עד מאה אלף פרסאות. הגדולות והנשגבות מכלן הן מסלות הברזל המחברות את

נעוו־יאָרק על סאַן פראַנציסקאָ ואת ים אוקינוס האַטלאַנטי אל ים אוקינוס השוקט.

בהשתער המלחמה האיומה והזועמה בין צרפת ואשכנז רגזו האנגלים האמעריקאנים ויתעשו כי חָרה להם על נאַפּאָלעאָן השלישי המתגולל ומתנפל בחרב על ארץ אשכנז בלי צדק ובלי משפט רק מאהבת בִּצְעוֹ. והנשיא אשר יָרֵא פן יבְלַע לְסַחַר אמעריקא לרגלי המלחמה ההיא, עשה תחבולות שונות לבל תאֻנה אליו רעה, וראשית מעשהו היתה להוציא דְבַר שלטון מלפניו וּלְצַוֹּת לכל בני עַמּוֹ יושבי ארצות הברית לבל יתערבו בדברי המלחמה ההיא לַעזור בפֹעל כפים לאחד משני המלכים בעלי הריב רק על עָמדם יעמודו בתוֹך אנשי הַבֵּינַיִם (נייטראַליטאֶט) כל ימי המלחמה ההיא. גם צִוָּה במַפגיע לכל שָׂרֵי הים לבל יתנו לְצִיֵּי צרפת ואשכנז ולכל אניות מלחמה מארצות אחרות להתמהמה בחֲפִי ארצות הברית יותר מעשרים וארבע שעות עד אשר תִּצְטַיֵּדְנָה בצֵדה לדרך ובגחלי אבן יותר המחסורים אשר יֶחסרו להם ואחרי כן תֵּלכנה לדרכן. האנגלים האמעריקאנים שמרו את מצות הנשיא לבלתי עֲזוֹר לאחד משני המלכים בעלי המלחמה בפֹעל ידים, אך האשכנזים הרבים והעצומים היושבים בארצות הברית, אשר אהבת אחיהם האשכנזים באיירופא נגעה אל לבם, ונפשם יָרעה להם מאד על הרעה אשר הביא עליהם נאפאלעאן השלישי על לא דָבר, לא עצרו כֹחַ להבליג על רגשי רוחם ולעמוד על דמי אחיהם בְּחִבֻּק ידים, ויאספו אסֵפות בכל ערי מושבותיהם וימתיקו סוד ויתיעצו במה יושיעו את אחיהם אשר הִנָּם ברעה גדולה, וַיקראו נדבות ויאספו כסף תועפות לעזרת אנשי החיל הנִפצעים במלחמה ולעזרת האלמנות והיתומים אשר השאירו אחריהם הנופלים במערכה בִשְׂדֵה קֶטֶל. רַבֵּי האנגלים האמעריקאנים הטו לבם אל האשכנזים ויתנו להם צדק במֶשך ימי המלחמה, ועל נאפאלעאן תרה אפם בידעם נאמנה כי בלי כל סִבָּה נכונה שָׁלַף חרבו מתערה על אשכנז היושבת לבטח עִמּוֹ. האנגלים האמעריקאנים לא שָׁכחו עוד את התשועה הגדולה אשר עשו להם האשכנזים היושבים בתוכם בימי מלחמת הצָפון והנֶגב, לא שכחו עוד כי יותר ממאתים אלף איש ילידי ארץ אשכנז חֵרפו נפשם על מרומי שדה ללחום את מלחמות ארצות הברית ורק מְתֵי מספר עמדו לימין בעלי הנגב ובמה נחשבו הם? גם לא שכחו עוד את אשר עולל נאפאלעאן השלישי להרעפובליק הצרפתית אשר שָׂמָה אותה הֲדוֹם לרגלי גאוֹנוֹ להעפיל עֲלוֹת על כסא הקיסר נאפאלעאן הראשון אחרי שָׁפְכוֹ נהרי נחלי דָם, ויותר עוד קצפו עליו על המחשבה אשר חשב להושיע לבעלי הנגב בימי מלחמת האזרחים, ואם הֵפיק מְזִמָּתוֹ להביא את רוסיא ואנגליה בעצה אחת עִמּוֹ, כי אז שלח את צבאות אנשי חילו להושיע להמורדים בארצות

הנגב

הנֶגב ולכבוש את הכושים לעַבדי עולם כבראשונה, אף גם זאת חשבו לו לעָון אשמה כי התאמץ להַרכיב לראש מעקסיקאָ קיסר אירופי בחֶזקת היד למען בְּצ״ע בצע, ובעונו יָרד הקיסר היקר ההוא בִדמי ימיו בדם שאולה. הן אמנם ידעו האמעריקאנ״ם את התשועה אשר עשה נאפאלעאן השלישי לאיטליה, גם את יתר המעשים הטובים אשר פָעַל ועשה בימי מלכותו, אך בכל זאת חשבו אותו לאיש עריץ השואף לָרֶשֶת משכָנות לא לו, וכל ישעו וכל חֶפצו וכל מַעְיָנָיו רק להרבות כבודו וכבוד ביתו, לדַכא תחת רגליו כל משפטי העמים וחֵרותם ולהתיצב לשטנה ולעצור ברוח הזמן ההולך קדימה. אולם רק עליו הניפו האמעריקאנים שבט בִקֹרֶת עזה ומשפטים קשים, אך לא נָגעו בכבוד הצרפתים ולא שָׂמו בהם תָהֳלָה, בְיָדעם את הגדולות והנצורות אשר הגדילו לעשות בימים הראשונים בכל דְבַר חכמת בינה ותרשת המעשה ואת עֱזוּזָם ורעם גבורתם במלחמות תנופה, גם זכרו להם את החסדים הנאמנים אשר עָשוּ עמהם בהִלָחמם עם אַנגליה הורתם עד אשר פֵּרקו עֹל ממשלתה מעל צוארם, רק חָמלו עליהם וַיְנוּדוּ להם על אשר הואילו לָכֶת בעינים עצומות אחרי איש עושה מְזִמוֹת ורודף אחר הכבוד והבצע כנאפאלעאן השלישי עד אשר הִקריב לשַׁחַת נפשם וחייהם לשערי צלמות. מחשבות כאלה חשבו האנגלים האמעריקאנים כל ימי מלחמת צרפת ואשכנז עד אשר נתן נאַפּאָלעאָן לַשְּׁבִי עֻזוֹ ומִבְחַר גבוריו ביד צָר, אך מאז והלאה הָפך לבם לִזְעוֹף על פרוסיא ולהתאונן בחָזקה על אשר תוסיף לְהִלָּחֵם עוד אחרי נְפוֹל קיסר הצרפתים בידה. כי מלחמה לה רק בנאפאלעאן ולא בהצרפתים, כאשר מודעת זאת בכל הארץ. אך מעט מעט הָראו לדעת כי גם בדבר הזה אין להם צדקה להרשיע את פרוסיא בהתאמצה לָשׂוּם בריח ודלתים לְשַׁסֵּה עז הצרפתים לבל ישטוף עוד בעֻזו בשערי ארצה, וצרפת תזכור את המלחמה הזאת ולא תוסיף עוד להִלָּחֵם בה —. אמנם מלחמת צרפת ואשכנז ההיא לא נגעה באמעריקא, ומה גם בארצות הברית, לרעה, כי הנשיא האביר גראַנט סָכַך בְּאֶבְרָתוֹ לה לבל תְאֻנֶּה אליה רעה מִחוּץ, גם לא חָשך מכל עָמל נפשו להָניב חֵילה מבית, עד אשר עָלוּ ארצות ברית אמעריקא מעלה מעלה והיינה מְאֻשרות וְנֶאדרות בַּכֹּחַ ובעשר, בְּחַיִל וּבְחֹסֶן כהיום הזה.

מעקסיקאָ.

אחרי אשר נִרצח הקיסר הנָאור מאקסימיליאַן במעקסיקאָ (כאשר סִפרנו בחֵלק החמישי מצד 150 עד 175) ישב השר זוועאַרעץ על כסא הנשיאות

הנשיאות ויתנשא לְנְשׂיא הרעפובליק בארץ פרצים הזיא, והוא גם כל שריו וחכמי יועציו האמינו כי אחרי הורידם את הקיסר מאַקסימיליאַן דומָה יצלח הֶפצם בידם להרגיע ליושבי הארץ ולהשיב את המנוחה בארץ הנִרעשה הזאת כבראשונה. אך לא כאשר האמינו כן היתה, כי דורש דמים דָרש את דְמֵי מאקסימיליאן מיד שופכיהם וַיָטֶל מהומה ומבוכה ומבוסה ברחבי מעקסיקאָ להרגיז לב זואַרעץ וּמְתֵי סורו ולהפיל עליהם שואָה וּבֶהָלוֹת. רבים וכן שלמים מבני מְרוֹם עַם הארץ זָכרו את הקיסר היקר מאַקסימיליאַן ואת הטובות אשר עשה עמהם ואת אשר נִגזר עליו, גם זכרו לו את כל אשר היה עם לבבו לעשות במעקסיקא: לתת חֻקָה אחת לכל בעלי הדתות השונות היושבים בממלכתו, לְהָרים את ההשכלה מִשְׁפל מַצָבָהּ ולהושיבה על גַפֵּי מרוֹמֵי קרת, להפריח את המסחור וכל מִשְׁלַח יד ולפעול עוד ישועות גדולות בקרב הארץ. ומה היה גמולו על כל המהשבות הנעלות ההן? כי אנשי דמים הורידו אותו בִדְמִי ימיו לבאר שחת! אחד מהסופרים המהירים הוציא לאור תולדות יְמֵי חַיֵי הקיסר היקר הזה ויספר כל הסגֻלות והתכונות היקרות אשר נִקבצו באו בנפשו הגדולה והעדינה, והספר הזה מצא חן בעיני המעקסיקאנים עד כי עלה שתי פעמים על מכבש הדפוס בשנה אחת בארץ כזאת אשר קוראי ספר לא רבים הם. קבר הקיסר הזה היה תֵל אשר כל פִּיוֹת המעקסיקאנים פונים אליו, והמונים המונים נָהרו אליו יום יום לְעַטְרֵהוּ זרֵי פרחים ולהקדיש נִטְפֵי דמעוֹת לשמו ולזכרו, עד אשר צִוָה הנשיא זואַרעץ להרוס את הקבר ולשפוך עליו עפר עד כי לא יכירו עוד יושבי הארץ את מקומו ועִקבותיו לא יִוָדעוּ. כבוא השמועה לאיירופא כי נִרְצַח הקיסר מאַקסימיליאַן על פי זואַרעץ ויועציו, יועצי בליעל, צללו אזני השומעים והמון רחמיהם נִכְמָרוּ. ממשלת צרפת ועסטרייך התעוררו כרגע לקרוא מלחמת נָקם על מעקסיקא ולעשות נקמות בעזי נפש ההם אשר נועזו לרצוח נפש נָקִי וצדיק כהקיסר מאקסימיליאן. אך המחשבה ההיא בין רגע הָיְתָה ובין רגע סָפָתָה, כי ידי הממשלות ההן היו אסורות אז בענינים מְדִינִים ולא יכלו להוציא את מחשבת לבם לאור. רק זאת עָשׂוּ כי דרשו מאת ממשלת מעקסיקא להסגיר את גופת מאקסימיליאן בידי קיסר עסטרייך להביאו לאיירופא, והממשלה שמעה בקולם ועצמות מאקסימיליאן הובאו לעיר ווין ובכבוד מלכים קֻברו בקברות אבותיו הקיסרים הנאורים. אך אף כי לא נשקפה רעה על מעקסיקא מארצות איירופא, והנשיא זואַרעץ האמין כי יָשבה באיתן קשתו וממשלתו נכונה בידו, הקים עליו ה׳ רעה מתוך מעקסיקא ארץ ממשלתו, רעה אשר לא ידע שחרה ולא יכול להמיש צוארו ממנה כל הימים. כי אחרי אשר נִרצח מאקסימיליאן בא שָׁאוֹן עד קְצֵה הארץ ויושביה התגעשו ויתהוללו מפני החרב אשר חָלה בין

האזרחים

האזרחים ובין הממשלה. בשנת תרכ"ח 1868 התפרצו שרי המדינות מפני ממשלת הנשיא זוארעץ ונלוו אליהם בעלי פרצים במספר רב אשר הביאו על הארץ פרץ על פני פרץ. במדינת פארעקרויץ התקומם הגענעראל ראמינגועץ ואיש אפרתי בעל נכסים רבים ושמו מארעדא ויקשרו על הגובערנער אביר הלב ובוצע בצע אשר הקים הנשיא במדינה ההיא להדיח אותו משאתו, וילחמו בחיל הממשלה ויכלו להם, וילכדו את קארדאווא העיר הגדולה ואת גבולה סביב, וישימו מס על הסוחרים העוברים ושבים בפלך ההוא, ואם מאנו הסוחרים לשלם את המס לקחו את רכולתם ועזבונם ויחרימום לבית אוצרם. ובמדינת פועבלא מרד הגענעראל מענדעץ בנשיא הרעפובליק ונלוה אליו הגענעראל לוקאס ושניהם יחדו לחמו בחיל הממשלה אשר תחת פקודת השר אלטאטארא ויחלישום לפי חרב עד כי נלחץ השר ההוא לבקש שלום מיד הגענעראלים המורדים במחיר אשר ישיתו עליו, ויעתרו לו, אולם כאשר אחר השר לתת את המחיר בעד השלום, חדשו המורדים את המלחמה ביתר עז מבתחלה. לאחרונה היתה יד ממשלת הנשיא על התחתונה כי לא יכלה למנות חיל כחיל הנופל מאותה במלחמה תחת אשר להגענעראלים המורדים באו תמיד אנשי חיל חדשים, כי שבטי ההודים התנדבו לצאת בצבאותיהם וללחום את מלחמותיהם בנשיא הארץ, וינהרו המונים המונים אל מערכות המורדים למלאות תמיד את מספר החיל הנופל במלחמה. אך ההודים הפראים פרצו גדרות עולם ונפריצי חיות התנפלו על שבויי המלחמה וירצחום. ימים רבים התגברו המורדים על חיל הנשיא אשר תחת פקודת השר אלטאטארא, והגענעראל עסקאבעדא, אביר שרי החילים במעקסיקא, לא מצא און לו לעזור את שר צבא חיל הממשלה, יען כי ידיו היו מלאות אז עבודה בגבול טעקסאס לעצור ברוה בעלי הפרצים המתפרצים שם מאמעריקא הצפונית לבוא במעקסיקא ולהוסיף עוד רעות על רעותיה. כה לחמו חיל המורדים בחיל הממשלה עד אשר נלאו יחדו ולא עצרו עוד כח להלחם, ואז בקשה הממשלה שלום מיד המורדים במחיר אשר ישימו עליה, ובכן שבה החרב אל תערה, אך השלום ההוא היה רק משענת קנה רצוץ אשר התעתד להשבר לרגעים —. גם בנפות ומדינות אחרות בארץ מעקסיקא הרימו השרים והאזרחים ידיהם בממשלת הנשיא זוארעץ וירגיזוה בסערות מלחמה ודמים ברדמים נגעו. ובימי מהומה ומבוסה ההם נפלה מעקסיקא ממצבה הראשון עשר מעלות אחורנית, עבודת האדמה ירדה בשפל המדרגה, המסחור התנהל בכבדות ובאין אונים, מחצב ההרים שבת ויאפס כמעט, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת ספו תמו. צלמות ולא סדרים בכל רחבי הארץ, הסג אחור משפט וכשל ברחוב צדק, חמס ושד נברו בשערים, עשק וגזל נשאו ראש. שרי החילים אשר

עתקו

עתקו וְהַשְּׁנִי עֹשֶׁר בהמיר ממשלת הארץ ובמלחמותיה הגדולות, ישבו בהיכלי עֹנֶג אשר לקחו בחזק יד מידי בעליהם ויתענגו על משתה שמָנים ואשישי ענבים וכל ימיהם כחגים ינקופו, בעוד אשר כל יושבי הארץ הולכים וחשֵׁכים בחסר כל ובאין כל מִשְׁלַח יד להביא לחם חֻקם, ולבם חרד מאד מפני הרעב הנשקף עליהם. לְהִמָּלֵט מרעתם לא מצאו יושבי הארץ דרך אחרת לפניהם כי אם לְהִסְתַּפֵּחַ בין צבאות אנשי חֵיל הממשלה לְמַלאות נפשם כי ירעבו, ואנשי החיל בימים ההם השחיתו התעיבו עלילה ויגזרו על ימין ויאכלו לחם חמסים, ויעשקו איש וביתו גבר ונחלתו, וידי הממשלה רפו לעצור בעד זדונם ולהשיב מחמס ועשק ידיהם. שרים רבים משרי הצבא אשר נִלחמו בקיסר מאקסימיליאן ובחֵיל קיסר צרפת, וזואַרעץ הבטיח אותם לְשַׁלֵּם להם שכר רב והון עתק אם יתגברו על אנשי חָרְמוֹ ההם, התקצפו על זוארעץ כי לא שָׁמר הבטָחתו ויקשרו עליו קשר אמיץ איש איש במדינתו אשר תָּפַשׂ לו ובמלחמות תנופה נִלחמו בו. ואף כי לאחרונה הצליח הנשיא לְשַׁבֵּר מעט מעט את זרועות אנשי זרוע התם ולהכניע שאונם והמונם, אך גם אז לא שָׁבה המנוחה אל כַּנָּהּ וישועות בל נעשו ארץ, ואנשי החיל שובבו משובה נצחת בכל עת מְצוֹא, חָמסו, גָזלו, שללו שלל ויבוזו בז, שפכו דמים לרוב ואין מעצור לעריצותם ואכזריות נפשם. על הרעות הרבות ההן הוסיפה עוד הממשלה רעה אחר רעה בהַעמיסה מִסים כבֵדים מַשׂוא על עַם הארץ ועל הסוחרים בני ארצות אחרות. עַם הארץ התאוננו וַיִּלֹּנוּ תלונה עזה על כֹּבֶד משא המס, והסוחרים הֵדלו להביא סחורת ידם מארצות איירופא למעקסיקאָ, ובזה דָללו וחָרבו מַעיני הישועה ומוֹצָא הכסף בארץ הזאת. גם על בעלי חרשת המעשה (פֿאַבריקאַנטען) בני ארצות איירופא אשר במעקסיקאָ, קָשתה יד הממשלה מאד בשומה עליהם מֶכֶס רב עד כי סָגרו את בתי חרשת המעשה לרעת יושבי הארץ. ועוד מעשים רבים כאלה עשתה ממשלת הרעפובליק והִקריבה את עַם הארץ לְעֶבְרֵי פי שחת. על המהומות הרבות ההן נוספו עוד הַהוֹדים הפראים אשר בפרץ מים זידונים פרצו מַאליפות מרֻבבות בגבול מעקסיקא וַיְחַמְּסוּ ידיהם בארץ פְּלֵסוֹ, גם גדודי שודדים השתערו מאמעריקא הצפונית על הנפות היפות אשר במעקסיקא וישימו בהן שַׁמּוֹת, וידי הנשיא זואַרעץ לא עצרו כֹּחַ להקים את כל הסערות העזות ההן לדממה, וְעַם הארץ עֻלְּפוּ ולא יכלו קום מפני התלאות הרבות אשר השתרגו עָלוּ על צואריהם. ויתר דברי ימי מעקסיקא יבואו בספר הזה בִּמקוֹם שיְדֻבַּר בה.

מדינות אמעריקא הדרומית.

מודעת זאת לכל יודעי הליכות התבל כי אחרי גלות ארץ החדשה ירשו הספרדים את החלק הגדול מכל חלקי הארץ הזאת, ועל כל המדינות אשר תפשו להם שפכו את רוח ממשלתם וירדו בהן ברוח משחית ועריצות עד שנת תקס"ח 1808. אך בהדוף הקיסר נאפאָלעאָן הראשון את מלכי ספרד מכסא המלוכה ואת יוסף אָחיו הֵרים על כסא מלוכת ספרד וְהֹודו, אז פָרקו מדינות אמעריקא התיכונה והדרומית את על ספרד מעליהן אשה אחרי רְעותָה, ואחרי אשר טָעמו את מֶתק אור הדרור לא אבו לשוב ולהעמים עליהם את על הספרדים גם אחרי שוב מלכי בית ספרד אל כסא מלכותם בשנת תקע"ד 1814. לרגלי התְדשה ההיא אשר נהיתה במדינות אמעריקא ההן התלקחה מלחמה עזה מאד בין בני הדרור ההם ובין מלכי ספרד ארוניהם הראשונים. במלחמה ההיא עָשה לו הגענעראל שמעון באָליפאַר שֵׁם תפארת, כי הוא לחם את מלחמת בני הדרור ברוח עצה וגבורה ויתגבר על הספרדים. ובשנת 1825 גרשו בני הדרור ההם את צבאות חיל הספרדים מאמעריקא התיכונה והדרומית, ומעט מעט נתנו מלכי איירופא ידים אל בעלי הדרור ההם לְיַסֵד להם כנסיות הפשיות (רעפובליקען), ולאחרונה נֶעתרה גם ממלכת ספרד אליהם ולא יָספה עוד לשאת עליהם חרב. וּמִני אז היו בני חורים ויכוננו להם כנסיות על אדני החֵרות והדרור ככל אַוַת נפשם. אך גם אחרי עשותם כל אלה לא באו אל המנוחה ואל הנחלה אשר הם דורשים, כי רבים וכן שלמים השואפים הון וכָבוד הֶעבירו רוח משטמה בכנסיות ההן, ודברי ריבות התעוררו בין עם הארץ, עד כי נפלגו לפלגות רבות וחרב איש היתה ברעהו, ועד היום דרך שלום לא ידעו וְשַׁלְוַת אזרחים רחקה מהם. ואחרי החליפות והתמורות אשר עברו על מעקסיקא לרגלי הקיסר מאַקסימיליאַן אשר הרכיב נאפאלעאן השלישי לראשה, יָספו עוד הכנסיות ההן רגֶז, ומהומות ומבוכות חדשות הרגיזו אותן עד היסוד. מלחמת אזרחים על דְבַר משפטי הממשלה, פרעות וחסר באוצר המדינות וכל יתר הרעות והתלאות אשר מצאו אז את מעקסיקא, מצאו גם אותן, וְלוּ הצליח חפץ נאפאלעאן בידו לכונן משפטי מלוכה במעקסיקא, כי אז המירו גם הן את משפטי הרעפובליק במשפטי המלוכה, ואז לא היתה מחשבת נאפאלעאן "חֲלום בהקיץ" רק יצאה לפעולת אדם —. אך כאשר נבצרה מחשבת נאפאלעאן ומעקסיקא שָׁבָה להיות כנסיה חפשית כבתחלה, נָחו שקטו בעלי הפלגות במדינות ההן וגם הַפְלַגָה אשר חָתרה ביתר עָז אל הליכות המלוכה, נתנה ידה אל בעלי הרעפובליק. אפס כי בכל זאת יִעָשׁוּ תתנָעשו המדינות ההן בתגרת ידי אנשי זרוע אשר חָלוּ בשעריהן

ארור

אדות סדרי הממשלה הרעפובליקית ומשפטיה. והפלגות הנפלגות ברעותיהן לא חָדלו מַהִלָּחֵם אשה ברעותה וּמֶרֶד על מֶרֶד וּפֶרֶץ על פני פרץ פרצו בלי הפוגה בתוכן ויהפכו את ברכות המדינות העדינות ההן לקללה וכל מחמדיהן לְקְצָפָה. הן אמנם כי לפי ראות עַיִן שוררים משפטי כנסיה רעפובליקית בתוכן כבארצות הברית באמעריקא הצפונית, אך המשפטים ההם רק כְּסוּת עינים, ותחת הַכְּסוּת ההיא התרוצצו עַזֵי נפש, מעולים וחומסים אשר כל אחד מתאמץ לְהָסֵב אליו את העוז והמשרה לבעבור תהי לאֵל ידו לבצוע בצע מעשקות וּלְמַלאות אוצרו זְהַב הַמְסִים. הקרעאָלים צאצאי הספרדים אשר יֻלדו באמעריקא, ההודים ילידי הארץ מעולם ובני התערובות אשר אביהם אירופים ואמותיהם בנות כושים או הודים, לחמו תמיד בלי חָשך על דְבַר הממשלה, וכל פְּלֻגָה וּפְלֻגָה חשבה למשפט כי רק לה משפט הממשלה בארץ ההיא. זולת הפלגות העזות ההן אשר הרעישו הארץ וַיְמַלְאוּהָ חָמָס וָשֹׁד, נפלגו גם יתר התושבים ובני מְרוֹם האזרחים בדֵעותיהם על דְבַר הממשלה ויהיו לראשים רבים, אלה בָחרו במשפטי המדינה המתהלכים בארץ מימי קדם, ואלה שָׁאפוּ קדימה לכונן סדרים חדשים ומשפטים מִקָרוֹב באו המריחים ברוח ההשכלה החדשה, אלה נתנו ידם לממשלת האפרתים (אַריסטאָקראַטען), ואלה דָבקו בממשלת הכהנים תופשי הדת (קלעריקאַלען), ועוד רבים מהם אָזרו כגברים חלציהם לתת לממשלת העם מַהְלְכִים בארץ ורק הם לבדם יוציאו משפטם ושאתם כטוב וכישר בעיניהם (דעמאָקראַטישע רעגירונג). דברי ריבות כאלה היו בעוכרי עַמֵי אמעריקא הדרומית מאז ועד עתה, והם הם היו נְסִבָּה כי לא צעדו העמים ההם צעד אחד קדימה בארח הציוויליזאַציאָן זה יותר מארבעים שנה. הקרעאָלים אשר התנשאו לפָנים לכל לראש באמעריקא הספרדית, אבדו לרגלי הריבות ההן את יֶתֶר שאֵתם ועל מְעִי מַפַּלְתָּם התנוססו בני התערובות ובני ההודים אשר ישבו לפָנים בְשְפַל המדרגה ורעה עוד מזאת כי הקרעאָלים השפילו שֶׁבֶת בְהַשְׁבַּת הבערות, כי נָבקה רוחם בקרבם וְשָׁחָה לעפר נפשם וכל עצתם התְבַּלָעה. בכל מָקוֹם אשר נֶחֱזֶה את הקרעאָלי, הוא הולך חשֵׁכים, הולך שובב בדרכי לבו ולא יִרוֹמם על הררי עֹז, גם לא יתיצב על דרכי ההשכלה. ואף כי למראה עיני בני אירופא נמצאו בהם גם דברים טובים, אולם המתחקה על שרשי רגליהם יראה ויבן על נקלה כי תחסרנה להם שתי תכונות אשר בלעדיהן לא יקום כל גוי בארץ ולא תִכּוֹן כל מדינה בתבל: כי הם לא יעבדו כל מלאכת עבודה בשקידה ותבונות כפים, גם לא יִגַּבְּרוּ חיָלים להקים בידיהם מורשת הַמִשְׂרָה אשר הנחילום אבותיהם גבורי החיל, וּבְחִבֻּק ידים יתנו לאחרים חֵילָם וּמִשְׂרָתָם לזרים ורק רוח הַגָאוֹן וְהַגֵאָה אשר הורישום אבותיהם הספרדים, רק זאת נשארה בידיהם

בכל תֹּקֶף, וְגַאֲוַת הבל ותהו כזאת תעורר גֹעל נפש בנפש כל איש משכיל. והנה בטרם נָחֵל לסַפר את העתים אשר עברו על המדינות ההן בימים החדשים האלה, נשים פנינו אל ארץ בראַזיליען באשר היא הגדולה והנכבדה בכל מדינות אמעריקא הדרומית ותרועת קיסר בה.

בראַזיליען.

בראַזיליען היא ממלכה גדולה ורחבת ידים מאד וזולת ממלכת רוסיא האדירה וממלכת כינאַ הכבירה אין עֲרוך לגָדלה ורחבת ידיה בכל יתר ממלכות התבל, כי מִדַת שטחה היא 152,000 פרסאות מְרֻבעות, אדמתה דשֵנה ופֹּרִיָה, ברוכה במֶגד תבואות שמש ובמגד גֶרש ירחים, בעצי הָדר עושי פרי הִלולים ובכל שכיות החמדה ומשכיות לבב מאין כמוהן תחת השמים. בנפות רבות מתגוססים הָרֵי חֶמד עטופים ירקרק דשא ופרחי הוד. נַחלי עֲדָנִים ינהרו בהדרת חֵן וְיַשְׁקוּ השדֵמות סביב סביב. יערי עד מלאים עצים רעננים אשר ימיהם כימי הארץ ובתועפות ראשיהם יבקיעו עבי שחקים, ועוד סְגֻלות מדינות ושפעות חמֻדות תבל כאלה נפגוש בכל רחבי הממלכה הגדולה הזאת. מְסִבֵּי עיר הראשה בתוכה הנודעת בשב רִיאָ דע יאַנניירא (דשאַנע־אי־ראָ), נפלאים הם ביפעת הודם והדרם ובכל מחמדי בת עין אשר לא יתֹארו בניב שפתים ובעט סופר. שם נטעו ידי אביר הטבע עֲצֵי מאַנגאָ מַרהיבי לב ומַרהיבי נפש, עצי קאַקטוס ועצי תמֶר ועוד עצי פרי רבים ושונים יְפֵיפֵי נוף ויְפֵי פרי תֹאר וכל הבא אל המקום ההוא יאמין כי אֶל עֵדֶן גן אלהים הובילוהו רגליו ואל מִקְדְשֵׁי אֵל באה נפשו לחזות בנֹעם ה׳ ולבַקר בהיכלו. מִמְרום המקום ההוא תשוטטנה עיני הרואה על פני מֶרחב יָה ולמרחוק יביט מראות תכֵלת הרקיע עם תכֵלת הים בלולות יחד וכל יְקָר ותפארת תַחז בת עינו. חוף אניות אשר על יד עיר הראשה ההיא, גדול הוא וטוב מאד מכל חֻפֵּי הַיַמִים הגדולים והמהֻללים בתבל עד כי יָכֹל להכיל בתוכו כל אניות מלחמה וכל ציים אדירים אשר לכל מלכי הארצות תחת כל השמים. מספר יושבי העיר 205,000 נפשות אדם תערובות עמים שונים: לְבָנים, שחורים, צהובים, צבעונים (פֿאַרביגע), איירופים בני ארצות רבות גם אשכנזים רבים. במדינות הדרום אשר בממלכה הזאת מתנוססת עיר פּאָרטאָ אַלעגרע, עיר הראשה במדינת ריאָ גראַנדע דאָ סול, וכל יודעי דרכי המסחור וכל מלאכת עבודה בממלכת בראַזיליען יודעים נאמנה כי בימים יֻצָרוּ תגדל תפארת העיר ההיא וְתָנִיב חֵילָהּ והונה על ידי האשכנזים הרבים והעצומים הנוהרים אליה תמיד מכל אפסי ארץ אשכנז. בין עשרים ושנים אלף אזרחי העיר נמצאים שלשת אלפים אשכנזים

חרוצים ומהירים בכל מלאכת עבודה והרשת המעשה גם סוחרים ורוכלים ולהם שלשה בתי ספר לְלַמֵּד את בניהם בינה וכל הידיעות הנחוצות והמועילות לחברת האדם , ובמוצאות בראַזיליען הדרומית יִמָּצְאוּ כבר יותר משמונים אלף אשכנזים עובדי האדמה, ובכל שנה ושנה יבואו עוד אליהם המונים המונים מאיירופא ונוספו גם הם על המונם לשדד עמקים ולזרוע שדות וגנים. החוף היפה והטוב אשר במָּרטאָ אַלעגרע יחֻבר אותם אל ארץ אשכנז על ידי אניות סוחר הבאות שם תמיד, ומסלת הברזל המשתרעת מסאַנטאַ קאַטאַרינאַ עד סאַן לעאָפּאָלדאָ תְּקַשֵּׁר במעדנות את מוצאות האשכנזים אשר בבראַזיליען פנימה עם חֻפֵּי הים ועם הליכות סְחַר התבל . האשכנזים הנֶאחזים כבר בבראַזיליען לא יראו ברע את האורחים החדשים הבאים בלי הפוגה לְהֵאָחֵז בתוכה, ולא ידאגו פן יֵצר להם המקום לָשֶׁבֶת ופן יקחו האורחים את עֶמְדָתָם וּמִחְיָתָם כאשר ידאגו האשכנזים הנֶאחזים בארצות הברית , יען כי אדמת בראַזיליען תוכל להכיל עוד רבבות אלפי אורחים כאלה ברחָבה וּבִרְוָחָה ולְכֻלם תתן שדות וגנים בשפע רב מאד. גם בזאת יתר שאת להאשכנזים בבראַזיליען על אחיהם בארצות הברית, כי בבראַזיליען יש לאֵל ידם להחזיק במעוז בני עַמָּם ולאחוז דרכי חייהם ותהלוכותיהם , יען כי שָׂפה אחרת מתהלכת בבראזיליען וארחות חיי אורחיה שונים הם מארחות החיים אשר להאשכנזים , וכל אלה יַציבו גבול בין שני העמים ההם לבל יתערבו ולבל יתבוללו יחד . לא כן בארצות הברית, כי האַנגלים האַמעריקאַנים יצאו בימי עולם מגזע אחד עם האשכנזים, ובהיותם רבים ועצומים מאד מהאשכנזים המתגוררים בתוכם, לא יִתָּכֵן כמעט כי האשכנזים אחיהם לא יתערבו בתוכם ויהיו לְעַם אחד בכל דרכי חייהם.

האשכנזים הבאים לְהֵאָחז בבראַזיליען , נכבדים הם בעיני הבראזיליאַנים ומפיקים מהם רָצון, יען כי הם מֵישירי לֶבֶת, שוקדים וחרוצים בכל משלח ידיהם וכל מעשיהם באמונה, ובני בליעל מְתֵי מספר הנספחים אליהם לא יבאישו את ריח העם כֻּלו בעיני הבראַזיליאַנים, כי יַחְשבו את החטאים המעטים ההם ליוצאים מן הכלל וחטאתם רק אֶל הֵיקם תשוב. לא כן האורחים הבאים מארצות אחרות להשתקע בבראזיליען, כי רֻבם מהם יַשחיתו לפעמים וְיַתְעִיבוּ עלילה ובארץ נכוחות יְעַוֵּלוּ, ועל פי רוב יעשו כן בני ארצות הברית אשר באמעריקא הצפונית, כי כְּרֻבָּם כן יַרבו עֲשׂות המזמתה הַרְבֵּה וְחָמָס ידיהם בארץ יְפַלֵּסו עד כי נָקעה נפש הבראזיליאַנים מהם וַיָּקֻצו מפניהם. ממשלת בראַזיליען הטתה אזנה לקול מלחשים מבני פְּלַגָּה אחת אשר גזרו אֹמֶר לְסֹךְ בדלתים את רוח האשכנזים לבל תעוז ידו על אורחי הארץ ועל ארחות חייהם, ועל כן קָראה הממשלה ליושבי אמעריקא הצפונית לבוא

לבראזיליען

לבראַזיליען ולהֵאָחז בתוכה ותתן להם חֻקים טובים ומשפטים ישרים לטוב להם כל הימים. כי הממשלה קוְּתה כי עשירי עָם ובעלי נכסים ינהרו מארצות הברית לבראַזיליען בגלל אשר רע בעיניהם תוצאת הנצחון ממלחמת אזרחים האחרונה והסדרים החדשים אשר יצאו בארץ מולדתם לאור למרֹת רוח הם להם. אך מאנשים טובים ומועילים ההם לא בא אחד להֵאָחז בבראזיליען, ורק פליטי ארצות הברית וְחֶלְאַת עם הארץ נהרו המונים המונים לבראזיליען, והם אשר הַסְּכֵּן הסכינו בימי המלחמות הנזות לשלול וְלָבֹז, להמס ולגזול ולעשות כל שֹׁד ורצח, באו וַיְמַלְאוּ את בראזיליע חמס וְגֵזֶל עד כי לא מצאה הממשלה דרך אחרת לפניה כי אם לאסור את הנודדים ההם בזיקים ולהשליכם לבתי כלאים. חֵלק גדול מבניהם משחיתים ההם ספו תמו אחרי כן בתגרת יד החלי־רע, ויתרם גֹרשו מבראזיליען לטהר את הארץ מנגעי בני אדם כאלה. והממשלה אשר רָאתה כי נכזבה תקותה וכי לשוא פִזרה הון רב ועצום, שָבָה לְקָרב את האשכנזים בימין עֻזה וַתִּפְתַּח את אוֹצָרָה הטוב להעניק מטיבה לכל הבאים מארץ אשכנז לעבוד את האדמה בבראזיליען ולכונן מוֹצָאוֹת (קָלָאָניען) בתוכה כיד הכשרון וההריצות הטובה עליהם. בשנת תרכ״ז 1867 הוציא קיסר בראַזיליען דְבַר מלכות מלפניו לבל יוסיפו עוד בני עַוְלָה להונות את הגֵרים הבאים להשתקע בארץ ממלכתו, כי עד הימים ההם נעשו פעמים רבות מעשים אשר לא יֵעָשוּ להגֵרים ההם על ידי אנשי און ומרמה אשר אין עיניהם ולבם כי אם על בצעם, ומהיום ההוא והלאה יבואו האורחים החדשים איש איש אל מקומו בשלום, והממשלה עשתה מִשְׁטָרים ומשפטים ישָרים לטובתם: לכל איש הבא לְהֵאָחז בבראזיליען תתן הממשלה אֲרֻחה דבר יום ביומו מיום אשר יציג כף רגלו על אדמת בראזיליען עד יום בואו אל המנוחה ואל אֲחֻזַת נַחלתו באחת המוֹצָאוֹת ועד אשר ימצא בַּיִת לְשִׁבְתּוֹ ושדה טוב לעבודת האדמה. השדה ההוא יכיל 480,000 מעטערים מְרֻבָּעים, גם כלי מחרשה וכל החפצים הדרושים לעבודת השדה. זולת זאת תתן לו עוד הממשלה אֲרֻחה לכלכל אותו ואת נפשות אשתו ובניו עוד עשרה ימים מיום שבתו על אדמתו, גם שלשה עשר שקלים לקנות את יתר המחסורים אשר יחסרו לו, ובמֶשך ששה חדשים הראשונים תתן לו עוד הממשלה שָׂכָר טוב כאשר יֻתַּן לכל שְׂכִיר יום בעד עבודתו אשר יעבוד את אדמתו. ועוד דברים טובים רבים כאלה תעשה ממשלת בראזיליען לכל איש ואיש הבא להאחז בתוכה ולהיות עובד אדמה.

בראזיליען נִגלתה לראשונה בשנת ה׳א ר״ס לאלף הששי 1500 על יד רב החובל המהֻלל קַבְּרַל הפורטוגיזי אשר לקח אותה בשם מַלְכּוֹ מלך פורטוגאל, לאחֻזת עולם. בימי הקיסר נאפאלעאן הראשון נקרעה ממלכת בראַזיליען מפורטוגאל אך באֹפן אחר מאשר נקרעה ממלכת אמעריקא

הדרומית

הדרומית מֵעַל ספרד. כי בעת אשר התנפלו הצרפתים בפורטוגאל בשנת תקס"ח 1808, ברח מלך פורטוגאל וביתו לבראזיליען מפני חרב היונה וישב שם עד שנת תקפ"א 1821, ואז נלחץ לשוב לפורטוגאל להשקיט שם סערת המרד המתחולל בה, ובשנת תקפ"ב 1822 פָּרקו יושבי בראזיליען את על מלכותו מעל צוא־יהם. אך לא כוננו להם ממשלה חפשית (רעפובליק) כאשר עשו יושבי אמעריקא הדרומית בפרקם על מלכות ספרד מעליהם, רק הֵקימו עליהם קיסר אשר יעצור בעם על פי הליכות המלוכה וכל משפטיה וחֻקותיה, והקיסר ההוא היה דון פעדראָ יורש העצר מפורטוגאל. אולם לרגלי הסכסוכים והמְדָנים אשר עברו בין אזרחי הארץ ובין הממשלה, נִפרדה בראזיליען מפורטוגאל כָּלִיל ותהי לקיסרית מיוחדת ופעדראָ השני בן פעדראָ מלך פורטוגאל היה לה לקיסר. הקיסר המשכיל והנָאור הזה עָבַד עבודה גדולה וכבֵדה מאד עד אשר הצליח וחֶפצו בידו לכונן משפטי מלוכה בקרב ארץ אמעריקא אשר רק משפטי רעפובליק תקעו בה יתד במקום נאמן, אך בחכמתו ודעתו ובישרת לבבו הצליח לעשות מלוכה ולהכין אותה ולסַעדה לבל תִמוט ולארך ימים. במועצות ודעת עשה את כל מעשהו, כל צעד מצעדי רגלו פִלס בפֶלס התבונה ובמאזני המזִמה, לא נטה אל אחת משתי הַקְצָוֹת השוררות בארץ ורחוקות אשה מאחותה כרחוק מזרח ממערב, רק סלל לו מסִלה חדָשה בַּתָּוֶך, ומהלכו אַט ומַעדנות בפְקוּחַ עַיִן ובְשום לב. כה אָחַז דרכו לאט לאט עד אשר הגיע למחוז חֶפצו ויכונן הוא לבדו כסא מלוכה בכל רחבי ארץ אמעריקא המלאה לה רק רעפובליקים.

הַמִפְעָל הנכבד בכל הפעלים הרבים אשר פָּעלה ממשלת בראַזיליען מיום אשר פָּרקה על מלכות ספרד מעליה, הוא הַקְרָב והמלחמה אשר עָשתה את מדינת פאַראַגואַיי *) ואשר נִמשכה חמש שנים רצופות והוציאה אלפי איש מִבַּחוּרֶיהָ אֶל הורג גם הֵריקה את אוצר כספה וזהבה. כי אף אם מדינת ארגענטינא **) ומדינת אורוגואַיי ***) התחברו אליה ותהיינה

זרועה

---

*) פאראגואיי היא הכנסיה האחת באמעריקא הדרומית אשר אינה מיוסדת על חוף הים. במאה שבע העשרה תקעו היעזואיטים את יתדם בתוכה ויכוננו שם ממשלה עזה אשר דמתה לממשלת הכהנים ואשר התעודדה עד שנת 1773. עיר הראשה בכנסיה הזאת היא אזונקיאן, עיר מרכולת ומספר יושביה ארבעים אלף. ממנה יצא שיח הטהעע הנודע לתהלה ושם הכנסיה הזאת נקרא עליו, ובכל נפות אמעריקא הדרומית הוא ממלא כמעט את מקום הטהעע הכינעזי.

) כנסית ארגענטינא או לא פלאטא התפרצה בשנת 1803 מפני ספרד ופרקה עול מלכותה מעליה. אדמת הכנסיה הזאת היא בקעה ישרה בלי רכסים ועמקים, בקעה מעלפת ירק, דשא ועשבות אחו אשר דמתה ליריעה מרוקמת רקמי זהב וירקרק חרוץ. עיר הראשה בכנסיה הזאת היא בוענאס־איירעס ומספר יושביה מאתים אלף, רבם צרפתים, אנגלים ואיטלקים. היא רבתי במסחור ורוכלת אל ארצות רבות ואיים רחוקים, גם בית מדרש לחכמה (אוניווערזיטאט) מתגוסס בתוכה. *) כנסית אורוגואיי נוסדת

זְרוֹעָהּ במלחמה ההיא, בכל זאת נשאה רק היא כֹּבֶד המלחמה, ולולי גְּבֻרָה חֲיָלִים וַתְּעַר למות נפשה על מרומי שדה כי אז לא נִשבר גְּאוֹן עֹז פאראַגוּאיי וירדה היתה על העליונה. הנסבה אל המלחמה ההיא היתה כי כנסית פאראַגואַיי הרהיבה בנפשה עֹז לְהָסֵב אליה את הָעֹז והמשרה על מַעבר האניות בנהר לאַ פלאַטאַ ולהיות דבריה נשמעים בכל הליכות הפָּאָליטיק באמעריקא הדרומית, וממשלת בראַזיליען יָראה פן יבְלע לה ולמַעבר אניותיה בנהר לא פלאטא וליתר השאת והעֹז אשר לה באמעריקא הדרומית והקדישה על הכנסיה העזה ההיא מלחמת תנופה. ובשנת תרכ״ה 1865 בשמיני לחדש מאַיי כָּרתה בראַזיליען ברית עִם כנסית אוריגואַיי וכנסית ארגענטינא בעיר בּיוּנאָס־אַירעס לעלות על פאראַגואַיי וּלְהִלָּחֵם בה עד כי תכניע את ערפה הקשה. שני ימים לפני כְּרוֹת הברית ההיא הודיע הקיסר דון פּעדראָ לשרי מלכותו כי הוא נתן את שתי בנותיו (כי אין לו בן) לשני שרים אבירים לנשים: את איזבל בתו הבכירה נתן להפרינץ לוּאִי מאָרלעאַנס בן ההערצאָג מנעמור, ואת לעאָפּאָלדינאַ בתו הצעירה נתן להפרינץ מזאַקסען־קאָבורג. אחרי כן ... את אזני השרים ההם כי הוא נותן יד להקיסר מאַקסימיליאַן לכונן כסא מלכותו במעקסיקאָ, ולאחרונה השמיע לכל הקהל כי הוא שלום וכל ישעו וחֶפצו רק בשלום, אפס כי בפעם הזאת נלחץ הוא להוציא חרבו מתערה לעשות מלחמה בפאַראַגואַיי על הרעה הגדולה אשר היא חושבת על בראַזיליען היושבת לבטח אתה. בשנת תרכ״ה 1865 באחרית ימי הבציר יצאו צִבאות הברית למלחמה, אך מכשולים וְרַתְחֻתִים רבים התיצבו לשׂטנה להם בדרך עד כי התנהגו בכבֵדות עד אשר הגיעו אל מחנה האויב. מספר חֵיל הברית היה 36,000, מהם 25,000 בראַזיליאַנים, 9000 אַרגעניטים וְאַלְפַּיִם אַרוגיאינים. ובאנשי חיל הברית גם בחיל הפאַראַגואים דָּבקו מחלות מְשַׁכְּלוֹת, רֻבָּן תולדות הַשָּׁרָב וְהַחֹם הלוהט השורר בפאראגואיי בעת הבציר יותר מביתר עתותי השנה. בארבעה ועשרים לחדש מאיי התלקחה מלחמה גדולה וּקְשַׁת עֹרֶף על יד עסטעראָ בעלאַנקאַ, והיא המלחמה הראשונה בימי הַקְּרָבוֹת והמלחמות ההן, כי לפניה היו רק תִּגְרוֹת קטנות. הפאראגואים במספר ארבעה ועשרים אלף איש השתערו בסערת חֵמה על מבצרי חֵיל הברית, אך הֻכּוּ אחור ונפל בהם רב יותר מארבעה אלף גבורי חיל. ואף כי גם מחיל בראזיליען נָפלו חללים רבים, אך הם לא שָׂמוּ זאת על לב יען כי אנשי חיל חדשים באו אליה

על חוף השמאלי מנהר לא פלאטא, עיר הראשה היא מאנטעפידעא על מבוא הצפוני אשר לאשר הנהר הנזכר, והיא עיר מסחור מלאה תשואות ומספר יושביה הוא ארבעים וששה אלף.

אליה תחת החיל הנופל במלחמה. והפאראַגואים גם בהיותם מְתֵי מעט מול חיל הברית אנשי מלחמתם וְחַיִל חָדש לא בא אליהם תחת החיל הנופל על מרומי שדה קטל, התאזרו בכל זאת עֹז וגבורה למלחמה וילחמו כגבורים משכילים עד כי לא נודע יד מי תהי רוממה לאחרונה, ובמלחמות ימי הששה עשר והשמונה עשר בירח יולי נגפו חֵיל הברית לפניהם ונפלו בקרב מחניהם כשמנת אלפים איש גם נלחצו לעזוב את המערכה ולשוב אחור. הנה כי כן נלחמו מרי נפש ההם ימים רבים ויד האחד לא גָברה על משנהו, והחרב והדבר הִרבו לאכול בשר אבירים בשתי המחנות מבלי הפוגה. אך קץ יש לכל חשך וגם קץ המלחמה ההיא בא בא והשלום בין הלוחמים יצא לאור על אפנים טובים לבראזיליען, והקיסר דוֹן פעדראָ השני שב למנוחתו ותהי מנוחתו כבוד.

המרכולת בנפש אדם, זעומת אלהים וכלמת עולם לכל הנברא בצלם אלהים, המרכולת הזאת תְּקֻעָה יתדה גם בבראַזיליען ואלפי עבדים מבני הכושים נִמכרו בִשְׁוָקֶיהָ וברחובותיה מִדֵי שנה בשנה וקוניהם עָבדו בהם לעולם והִנחילו אותם גם לבניהם אחריהם. העבדים ההם נחשבו כְּבַהֲמוֹת שדה בעיני אדוניהם ויעבידום בפרך ובשבט עֶברה ובאכזריות חֵמה וגם דמם לא נִדרש. אך כאשר הֶעביר אלהים רוח דעת על יושבי תבל ונִפקחו עיניהם לראות כי כל בני האדם אחים הם, אֵל אחד בְרָאָם ואב אחד לְכֻלָם, התעוררו העמים הנאורים ואנגליה בראשם להעביר המרכולת הארורה הזאת מן הארץ ולבער אחריה בכל עז עד תֻּמָּהּ ושְׁמָהּ לא יִזָּכֵר עוד. אז התעוררה גם ממשלת בראַזיליען לְהַשבית את המסחור האכזרי ההוא מקרב ארצה וַתְּצַו בחֶזקת היד לבל יֵרָאוּ ולבל יִמָּצְאוּ גם עקבותיו בין כל היושבים בְּצִלָּהּ, והאיש אשר יעבור את המצוה ההיא עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כְּדֵי רִשְׁעוֹ ולא יועיל לו כל כֹּפֶר. מן היום ההוא והלאה נִשבת המסחור בעבדים בכל רחבי ארץ בראַזיליען. אך אנשי חסד וחובבי אדם לא הרגיעו עוד במִצוה ההיא את לבבם, ותהי הנקלה עוד זאת בעיניהם ויאזרו כגברים חלציהם לְהַשבית גם העבדות (שקלאַפֿעריי) בבראַזיליען ולְצַוּת על האפרתים ובעלי הנכסים לְשַׁלַּח איש איש את עֲבָדיו הכושים לַחָפְשִׁי ולתת להעבדים המרודים ההם משפטי אדם ושִׁווי זכיות, עד כי יהיו אזרחים ככל אזרחי הארץ. כי גם אחרי אשר כל מדינות אמעריקא הדרומית והתיכונית הוציאו כבר את עבדיהם הכושים להרות, גם במוצאות הצרפתים, האנגלים וההאָללאַנדים שִׁלחו כבר העבדים לנפשם, וגם אחרי אשר בָטלה העבדות בארצות הברית באמעריקא הצפונית, הֶחזיקו עוד הבראַזיליאַנים בעבדיהם ויעבידו בהם בכל עבודה קשה בבית ובשדה כאשר הֻסכּנו לעשות מִימֵי קדם, ובכל ארצות אמעריקא הרבות והעצומות,

נשארה

נשארה רק בראַזיליען לבדה הארץ האחת אשר עבודת העבדים שוררת בה בכל תֹּקֶף כבראשונה. כי אף אם היה כבר את לבב הממשלה לעשות אות לטובה עם העבדים וּלְנַתֵּק את מוסרות העבדות מעליהם, אך בעלי הנכסים הגדולים התיצבו בעבי גבי מגנם נגד מחשבת הממשלה הטובה ולא אָבוּ לשַׁלח את עבדיהם חפשים, יען כי כל עבודתם בשדה נעשתה על ידי העבדים הכושים ורק בזעת אף עבדיהם יאכלו לחם אבירים ויפושו בעגלי מַרבק על שפעת כל טוב ותענוגות בני האדם. בני משפחת הקיסר היו הראשונים אשר שלחו את עבדיהם להפשי, בהאמינם כי מהם יִרְאוּ וכן יעשו גם האצילים והאפרתים בעלי הנכסים, ובאמת עשו כן אנשים רבים מבני מְרוֹם עם הארץ, אך יתר כל העם גם שריו ושופטיו, עשיריו וגביריו לא יצאו בעקבותיהם וַיְמָאֲנוּ להוציא את עבדיהם הרבים לחרות. הן אמת כי גם הם חָפצו להַטות חסד ולתת חֻקים טובים וישרים להעבדים הכושים לבל יֵחָשבו עוד כבהמות שדי וחיתו יער, אך לתת להם חֹפֶשׁ ודרור ומשפטי אזרח, זאת לֹא אָבוּ ולא שמעו, יען כי בדבר הזה יִבָּלַע להם וְיִדַּל כבוד עָשרם. אמנם רוח הזמן אשר תהתיו שָׁחחו כל מצוקי ארץ וְאֵילֵי התבל, גם רוח אנשים צדיקים אשר אהבת אדם חיי רוחם וכל ישעם וכל חֶפצם לְהַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה ולשַׁלח רצוצים חפשים, פָּעֲלוּ פעולה נִמרצה בנפשות אדירי העם בבראַזיליען עד כי נֵאוֹתוּ לעשות את הדבר הטוב הזה גם בלי רצונם וּלְמֹרַת רוחם. שתי חברות נכבדות בארצות איירופא היו ראשי המדַברים להוציא את פֹּעַל צדק הזה לאורה: בארץ אנגליה עשתה זאת חברת אוהבי האדם (פֿהילאַנטראָפישער פֿעראיין); ובארץ צרפת חברת העמאַנציפּאַציאָן אשר אָחזה בדרכי ההברה הנזכרת אשר באנגליה, וראשי החברה הזאת לא נחו ולא שקטו לעשות ככל אשר השיגה ידם גם שלחו מכתב בקשה אל דון פּעדראָ השני קיסר בראזיליען ויחלו את פניו כי יוציא דבר מלכות מלפניו לְצַוֺּת על כל בני עַמּוֹ לשַׁלח את עבדיהם להפשי. הראשונים מיושבי בראזיליען אשר דבר בעלי החֶברות ההן מָצאו מְסִלּוֹת בלבבם, היו האנשים המשבילים השוקדים על ספרי הליטעראַטור האנגלית והצרפתית, כי הם עמדו הָכֵן לעשות את המעשה הטוב הזה בטרם פִּתְּחוּ עוד יתר אזרחי הארץ את אזניהם לשמוע בקול אנשי החסד והצדק ההם.

בימים ההם הֵרים דון פעדראָ קיסר בראַזיליען פְּעָמָיו לארצות איירופא להתחקות על שרשי ההשכלה המתהלכת בתוכן וּלְהִתְוַדַּע אל מלכי הארצות ההן והליכותיהם. אך בטרם שומו לדרך רחוקה ההיא פניו, צִוָּה לאנשי סודו לכתוב בספר את מערכי לבבו אֹרות תֵּרוּת העבדים הכושים ואֹדות משפטי האזרהים אשר יִנָּתֵן להם, ויתן את הספר ההוא ליד איזבל בתו הבכירה ויורשת העצר אשר מִלאה את מקומו כל ימי היותו בדרך,

ויצוה

נִצְוָּה להוציא את כל הדברים הכתובים בו, לאור. שרי המלוכה והסגנים היושבים ראשונה במלכות, אשר נועדו להמתיק עֵצָה על אדות הדבר הגדול הזה, גמרו אֹמֶר לְהַשְׁבִּית כָּלִיל את העבדות וּלְיַסֵּד קֹלוֹנִיּוֹת אשר עובדי אדמתן יהיו בני חורים, אך מצאו לטוב לפני יושבי הממלכה לבל יצאו העבדים הרבים פתאֹם מעבדות עולם לחֵרות עילם, כי אם מעט מעט תֻּתַּר אֲגֻדַּת עבדותם וְיִשָּׁבֵר מוטות עֻלָּם. כי כבר הָראו לדעת כי במוצאות האנגלים והצרפתים אשר שם יצאו העבדים בפעם אחת מעַבדות לחֵרות, השתובבו העבדים וינערו כפיהם מכל מלאכת עבודה גם אם בעלי הנכסים הִרבו לתת להם שכר טוב בעד עבודתם, ולרגלי החֵרות ההיא לא היה חָריש וקציר ימים רבים, גם המסחור ירד עשר מעלות אֲחֹרַנִּית ורבתה הרעה בכל המוצאות ההן עד אשר התאוששו העבדים המשֻׁחררים וישובו לשקוד על מלאכת עבודה חלף הכסף אשר הושיטו להם בעלי הנכסים. ושרי מלוכת בראַזיליען חשבו מזמות לְקַדֵּם פני הרעה ההיא ולבלתי תת דרור לעבדי עולם בפעם אחת כי אם מעט מעט, גם לא חשבו למשפט צדק להכביד אכפם על האדונים לשַׁלּח את עבדיהם חפשים חִנָּם אין כסף, רק לשלם להם מכסת כסף כפי ראות עיני הממשלה, והכסף ההוא יֵאָסֵף מאת נדיבי העם ועשירי הארץ. ובשנת 1871 בשמֹנה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער הוציאה איזבל הגבירה השלטת בארץ בשם אביה הקיסר דְּבַר מלכות מלפניה על פי רוב דֵעות שרי המלוכה כי העבדים המשֻׁעבדים לממשלה, בני חורים הם מהיום ההוא ומעלה, אך חמש שנים יהיו עוד תחת השגחת הממשלה ועליהם החובה לעבוד עבודה בבתי המלאכה אשר לה אם לא ימצאו חַיַּת ידם ממקום אחר —. כל הילדים אשר תִּלדנה השפחות אחרי יום שמֹנה ועשרים רעצעמבער 1871, בני חורים הם, אך עד היותם בני שמנה שנים יהיו תחת ידי אדוני השפחות ההן, ואז יש לפני האדונים ההם שתי דרכים, אם לְכַלְכֵּל את הילדים עד מלאת להם עשרים שנה ואחת בשכר העבודה אשר יעבדו אותם, או לְתִתָּם אל ידי הממשלה, ואז תשַׁלם להם הממשלה אלף ושמֹנה פֿראַנק בעד כל אחד ואחד מהם ועליה לְגַדְּלָם וּלְלַמֵּד ידיהם למלאכת עבודה או לחרשת המעשה או לחכמות ומדעים כפי כשרונותיהם לאחת מאלה, ובהיותם בני עשרים שנה ואחת, בני חורים הם מאז והלאה ויש לְאֵל ידם לקנות להם שדות ולבנות בתים או לאחוז במסחר ובכל משלח יד כטוב וכישר בעיניהם —. העבדים אשר אדוניהם לא יאבו לתת להם חֻפשם, יכולים לקנות את נפשם מיד אדוניהם בכסף, ואם האדון יַרבה במחיר מקנתו, יִפֶן העבד אל השופטים אשר יהיו בכל עיר ועיר לפקוח עיניהם על טובת העבדים והם יוכיחו בין שניהם. גם חֲברות רבות נוסדו בכל רחבי הארץ ברשיון הממשלה לקרוא נדָבות ולאסוף בכסף

מאת

מאת כל נדיב לב ולפדות בכסף ההוא את העבדים אשר אין ידם משגת לתת לאדוניהם כֹּפֶר נפשם, ובכל פלך ובכל גָליל הֻקמו מטעם הממשלה שרים והָפקדו פקידים לָחוּש לטובת העבדים ולכל הדברים הדרושים להָפק חֵרותם. והנה אף כי הִרבתה הממשלה לעשות טוב וחסד עם העבדים, בכל זאת לא הֵפיקו מעשי הממשלה רָצון מאת חברת «חובבי אדם» אשר באנגליה ומאת הַוַעד להעמאַנציפּאַציאָן אשר בפאריז גם מאת דורשי טובת העבדים הכושים אשר בריאָ יאַניירא. כי הם דרשו מאת הממשלה הבראַזיליאָנית להוציא כסף רב מאוצר המדינה ולקנות בכסף ההוא את כל העבדים מידי אדוניהם בפעם אחת כאשר היתה כזאת במוצאות האנגלים והצרפתים אשר באמעריקא. אך האנשים ההם אשר התלוננו על הממשלה ואשר דרשו ממנה לעשות כאשר עשו האנגלים והצרפתים, לא שָׂמו על לבם כי אוצר ממלכת בראזיליען לא ישפיק לשַׁלֵם בעד 1,500,000 עבדים כֹּפֶר נפשם לאדוניהם, גם שכחו כי עד הימים ההם האמינו כל יושבי בראזיליען כי בלי העבדים הכושים מִקְנַת כספם ונחלת אבותיהם לא יוכלו לעמוד יום או יומים והארץ תֵּשַׁם. ואף גם זאת כי בפּאַרלאַמענט האנגלי והצרפתי לא היו דברי בעלי העבדים נשמעים, לא כן בבראזיליען כי בה היו רוב שרי המדינות והמחוקקים בעלי נכסים אשר עבדים רבים להם ודבריהם נשמעים בכל הליכות המלוכה, והממשלה ידעה מאד כי אחרי אשר קצרה ידה לשַׁלֵם מאוצרה כֹּפֶר נפשות העבדים, לא יתרצו האדונים לשַׁלַח את עבדיהם חִנָם אין כסף, והעַבדות תקום ותתעודד כבראשונה. גם זאת ידעה הממשלה אל־נכון כי השרים הרבים והנכבדים, מַטִיפֵי העם ומגידי מישרים, המליצים החכמים והסופרים ועוד אנשי לבב גדולי העצה וְרַבֵּי העליליה המתנוססים בראשי החֲברות הגדולות לאסוף כסף תועפות לפדיון נפשות העבדים, לא ינוחו ולא ישקטו עד עֲשותם ועד הקימם את מזמות לבבם לקרוא לעבדי עולם ההם דרור ולקנותם בכסף מלא מידי אדוניהם המחזיקים עוד בהם וּמֵאֲנִים שַׁלְּחָם. ולפי דברי יודעי העתים ומטיבי רְאוֹת לא יארכו הימים והעַבדות תִּשָׁבֵת גם מארץ בראזיליען כביתר ארצות אמעריקא הצפונית והדרומית.

גם בבראזיליען הֵעירה מלחמת צרפת־אשכנז רֶגֶש עז בלבות האשכנזים היושבים בתוכה בכבל מקומות מושבותיהם ברחבי ארצות אמעריקא, ובכל אַוַת נפשם התעוררו לעזור לאחיהם בני אשכנז הנלחמים מעֵבר לים מלחמות עמם וארצם. מעת אשר הגיעה אליהם בשורת הנצחון הראשון אשר נצחו אחיהם את הצרפתים אנשי מלחמתם, כָּלתה רוחם וַיָזוּעוּ מורשי לבבם בתקותם העצומה לשמוע עוד בשורות טובות כאלה. ומהרה קל קראו נדבות ויאספו ארבעה וששים אלף פראַנק לתמוך בידי אנשי

 החיל

החיל אשר נפצעו במלחמה ההיא בעוד אשר הצרפתים היושבים בְּרִיאָ יאַנֵירָא הרבים והעצומים מהם במספרם לא אספו כי אם חמשה עשר אלף פראַנק לעזרת בני עַמָּם הפצועים במלחמה. רוח אחד ודֵעה אחת נוספה בלבות כל האשכנזים היושבים באמעריקא תחת אשר עד העת ההיא נִפלגו בדעותיהם ולא קָרבו זה אל זה כל הימים. עוד לִפני שָׁנִים מעטות ועוד בשנת תרכ"ו 1866 בימי מלחמת אוסטריא ופרוסיא היו ילידי אשכנז הצפונית נפרדים ורחוקים מילידי אשכנז הדרומית בכל מקומות מושבותיהם באמעריקא, ורק בהתפרץ המלחמה בין צרפת ואשכנז, רק אז נפל קיר הברזל המַפריד ביניהם וכאיש אחד חברים התנגשו ויתלכדו יחד להושיע לאחיהם ככל אשר תשיג ידם וְלָשֶׁבֶת מאז והלאה שֶׁבֶת אחים אשר לב אחד ודֵעה אחת להם. גם הדעמאָקראַטים אשר חָתרו לפָנים בכל עֹז לכונן ממשלת עם בארץ אשכנז וכאשר נבצרה מזִמתם עזבו בשנת תר"ח 1848 את אר"ץ מולדתם ויבואו לגור באמעריקא, גם הם הֵריצו ידיהם בלבב שלם אל אחיהם הנלחמים מלחמות מצוה לטובת ארצם וְעַמָּם, אף כי ידעו נאמנה כי מהתנועה הנמרצה ההיא לא תולֵד ממשלת עָם באשכנז כאשר אִוְּתָה נפשם. רגש הלאֻמי ההוא אשר התעורר בקרב לב האשכנזים היושבים בקצה השמים מעֵבר לים הגדול, רגש אשר הוציא תועלת הפרט כפני תועלת הגוי כֻּלוֹ, רגש כזה נתן עָרבתו כי יש תוחלת ותקוה אשר כל האשכנזים הנפלגים לפלגות רבות יתאחדו ויהיו לְעַם אחד, עַם עצום וְעָזוּז, ורוח אחד ודעה אחת תשכון בתוכם גם בארץ מולדתם גם בין היושבים בארץ אמעריקא.

כבוד כל עַם וָעָם וִיקַר תפארת גדולתו יִוָּדַע על פי אהבָתו לִשְׂפָתוֹ ולְסִפְרוּתוֹ יתר הרבה מאשר יִוָּדַע על ידי אותותיו וארחותיו אשר מתוצה לו. האהבה ההיא רְאִי מֻלְטָשׁ היא אשר עַיִן בעין יֵרָאֶה עַצְמוֹ, הגיון רוחו, תכונות נפשו, מחשבות לבו ודֵעותיו הצפונות בחֻבּו. האהבה ההיא לא התנוססה בין האשכנזים היושבים באמעריקא מיום שִׁבתם על אדמתה עד ימי מלחמת צרפת ואשכנז, ובדבר הזה יתר שאת להצרפתים, כי הם התאמצו תמיד מיום בואם לאמעריקא להפיץ מַעינות סִפרותם ולרומם קרן שְׂפָתָם גם בארץ החדשה ההיא כבארץ מולדתם, ויעשו ויצליחו בכל רחבי אמעריקא ויותר עוד במדינות אמעריקא הצפונית. אך בימים האחרונים האלה החֵלו גם האשכנזים לעשות כמוהם כי במדינת ארגענטינא ובמדינת חילע גם בממלכת בראזיליען שָׂמוּ עיניהם ולבם על לשון אשכנזית וִילַמדו אותה גם את בניהם לדַבר בה ולכתוב צחות, גם יֶהגו בְשׂוּם שֶׂכֶל בספרי המליצה וספרי המדע אשר הרו והגו מלב חכמי אשכנז אנשי הַשֵּׁם. החזון הזה נפרץ לרגלי האנשים הרבים הבאים יום יום מארץ אשכנז להשתקע באמעריקא ולרגלי המסחור ההולך הלוך וגדול מאד ומחַבר את ארץ בראזיליען עִם

ארץ אשכנז, אך יתר הרבה עוד על פי התעוררות האשכנזים בארץ מולדתם אשר התעוררו והתחברו יחד כאיש אחד חברים להחיות את רוח הלאֻמי, לרומם קרן לשונם ולהפיץ מעינות חכמתם ודעתם וספרי חכמיהם המהֻללים, בכל ארצות תבל. בחורי חֶמד צְמֵאֵי חכמה ושואפי דעת הֵריטו פעמיהם מבראַזיליען ארץ מגוריהם לארץ אשכנז מַקֶבֶת בור נֻקרו לקחת שם לֶקח טוב מפי הבורים הגדולים בבתי מִדרש החכמה המתנוססים כאבני נזר על אדמת אשכנז, ואחרי אשר אָצְרוּ אוצרות המדעים וכל דבר חכמת בינה. שָבו לבראַזיליען ויפיצו את חכמתם ודעתם בין אנשי גאולתם ילידי אשכנז, גם הודיעו את דעותיהם וידיעותיהם והשקפותיהם בהליכות הממשלה על פי ספרים רבים אשר הוציאו לאור. בפעם הראשונה נעתק אז הספר הנפלא »פויסט« לאביר סופרי האשכנזים גאֶטהע בהעתקה לשון פורטוגיזית המתהלכת בארץ בראזיליען, וההעתקה ההיא פָעלה פעולה עזה בנפשות הבראַזיליאַנים מבני מרום העם ואפרתיו, ואם יוסיפו חכמים וסופרים להעתיק עוד ספרים מפארים כמוהו מלשון אשכנז ללשון פורטוגיזית, אז ישוטטו רבים גם בבראַזיליען לבקש חכמת חכמי אשכנז וְתִרְבֶּה הדעת בלשון אשכנזית וְסִפְרוּתה בארץ ההיא גם ביתר ארצות אמעריקא.

אמעריקא התיכונה (צענטראַל אמעריקא).

אמעריקא התיכונה כָרה לפָנים אל משמעת מלכות ספרד ונקראה אז בשם גואַטעמאַלע, אך בגלל הַלַחַץ הנורא אשר לָחצה ספרד את הארץ הגדולה ההיא, התפרצו יושביה מפניה וישליכו מהם עבותיה ויכוננו כנסיות חפשיות כתבונתם וכחֵפץ לבבם. הכנסיות ההן נודעות בשמותיהן: גואַטעמאַלע, סאַן־סאַלוואַדאָר, האָנדוראַס, ניקאָראַגואַ וקאָסטאַ ריקאַ. מִדַת אדמתן 8225 פרסאות מרובעות ומספר יושביהן כשלשה מיליאָן. חמש כנסיות ההן התחברו בראשונה בשנת תקפ"א 1821 להיות לאחדות בשם רעפובליק ארצות הברית באמעריקא התיכונה, ונשיא (פּראָזידענט) אחד יעצור בעם הארץ על פי משפטי הרעפובליק. אך ההתחברות ההיא לא התעודדה לאֹרך ימים. בראשונה התהוללו דברי ריבות ומלחמות אזרחים בין מפלגת האפרתים (אַריסטאָקראַטען) אשר בגואַטעמאַלע ובין מפלגת מָגִנֵי העם (דעמאָקראַטען) אשר ראשית מושבם בסאַן־סאַלוואַדאָר (תקפ"ט 1829). במלחמה ההיא היתה יד מגני העם על העליונה ויכריעו את מפלגת האפרתים תחתיהם, גם הנשיא החדש דון יאָזע פּראַנצעסקאָ הֵריץ כפיו אליהם ויהי זרועם לבקרים.

אך עד מהרה התקוממו עליהם ההודים ובני התערובות (מישלינגע, לאַדינאָם) ילידי הארץ וַיִּגַּבְּרוּ חיָלים לקחת את העֹז והמִשרה מידי הַלְּבָנִים, הקרעאָלים והאירופים, ולהיות הם השליטים בארץ מולדתם (תקצ״ח 1838). ואיש אחד מבני ההודים ושמו קאַרעראַ הֵרִים את נֵס המֶרד ויעורר מלחמה כבֵדה וּשְׁבֻעַת דָם בין יושבי הארץ בני העמים השונים השונאים זה את זה תכלית שנאה, ולרגלי המלחמה ההיא הֻתְּרָה אֲגֻדַּת ארצות הברית ההן והכנסיות המחֻברות התפרדו אשה מאת אחותה, והנשיא מאָראַצאַן וגואַטעמאַלאַ אשר התאמץ לשוב ולחַבר את הכנסיות הנפרדות ההן בתגרת ידו החזקה ובחרב בכף, נִגַף לפני אנשי מלחמתו והומת לעיני השמש (ט״ו סעפטעמבער תר״ב 1842). מעת ההיא והלאה היו חמש כנסיות הנזכרות מבלי כל התאחדות אשה לרעותה וכל אחת מהן היתה לממשלה מיוחדת, וכל עֲמַל אנשי לבב וכבירי כֹּחַ לְקַשֵּׁר אותן בְּמַעדנות ובְמָסורת הברית, נשאר מָעַל בתגרת ידי הריבות והמדָנים השוררים בתוכן או על ידי אִבְחַת חרב ומלחמה. מספר הכנסיות היה מספר הנשיאים. פלגות הדֵעות, קְרָבוֹת וְלָחֶם, קנאת אֵילֵי הארץ איש ברעהו אֹדות הממשלה וּמְרִי בני העם בנשיאיהם, כל אלה מָנעו הטוב וְאֹשֶׁר המדיני מהכנסיות ההן. ובגלל הדברים ההם היתה לאֵל יד האיש וויליאַם וואַלקער להתנשא לכל לראש ולהיות נגיד ומְצַוֶּה בכנסית ניקאַראַגואַ שָׁנִים רבות. האיש וואַלקער ההוא היה יליד אמעריקא הצפונית, איש אמיץ לב בגבורים המתהלך בגדולות ובנפלאות ממנו ישואף לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לא לו, והוא עם אנשי חַיִל כִּתֵּי מספר אשר התלקטו אליו התנפל בניקאַראַגואַ וַיָּסֵב אליו את משפט הממשלה וַיֵּרְדְּ בזרוע רמה בעם הארץ וכלם תֻּכּוּ לרגליו וישאו מדברותיו כדברי מלך שלטון עד אשר נתפש בכף האנגלים בְּהַצּוֹתוֹ את מדינת האָנדוראַס בעלת ברית אנגליה, והם הִסגירוהו אל שרי המדינה ההיא והשרים ההם חרצו עליו משפט מות והומת בעיר טרוקסילאָ (י״ב סעפטעמבער תר״כ 1860). גם במדינת קאָסטאַריקא הומת אחרי כן איש אחד אשר חטא בדברי המדינה ואשם, האיש ההוא היה רפאל מאָרע אשר היה לפָנים נָשִׂיא במדינה ההיא וְהוּסַר מנשיאותו ואחרי כן השתער בסערת מלחמה להשיב אליו את שְׂאֵתוֹ וַיִּתָּפֵשׂ בכף והוּמת בכדורי קְנֵה רובה בעיר ס״ט יאָזע. המלחמה במעקסיקאָ הֵעירה מהומות ומבוכות רבות גם באמעריקא התיכונה הנפלגה לפלגות שונות: מפלגת האפרתים, מפלגת מְגִנֵּי העם ומפלגת הכהנים וכל אחת מהנה חשבה למשפט כי רק לה משפט הממשלה בארץ. על ידי המהומות הרבות ההן ופלגות לב עַם הארץ, הצליח חֵפֶץ האיש העז קאַרעראַ בידו וַיָּפֶק זְמָמוֹ לשפוך רוח ממשלתו על הארץ הַנִּרְעשה ההיא לְהָסֵב אליו עֹז נְגִיד וּמְצַוֶּה. קאַרעראַ מגואַטעמאַלאַ הזה היה הוֹטֶר מגזע ההודים

כזוארעץ

כזוארעץ נְשִׂיא ראש במעקסיקא גם נִדְמָה אליו במקרים רבים אשר קרו את שניהם, אך בדעותיהם ארות משפטי הממשלה המדינית נפרדו איש מאחיהו, ותחת אשר זואַרעץ החזיק בקרנות הרעפובליק בכל מאמצי כֹחַ, התאמץ הוא להחזיק במעוז מפלגת הקלעריקאַלים והקאָנוועזאַטיפים, עד כי האשימו אותו כל יודעי דרכיו כי הוא הִתְמַכֵּר לעזור להקיסר מאַקסימיליאַן וכל מעֲנָיו להציג בשערי הארץ משפטי מלוכה. אך בטרם בא הַקֵּץ על מאקסימיליאן בעיר קווערטאַראָ, מת פתאֹם האיש קאַרעראַ (ט״ו אפריל תרכ״ה 1865). אחרי חדשים אחדים חָגַר באַריאָס מסאַן־סאַלוואַדאָר בעוז מתניו ויחתור לשוב אל מִשְׂרַת הנשיאות כבראשונה, אך דוענאַס אויבו בנפש לָחַם בו ויתפשהו בכף ויצו להמיתו בעיר הראשה בארץ ממשלתו לפָנים, ודוּענאַס התנשא ויהי לנשיא הרעפובליק. מאז והלאה שָׁבוּ חמש הכנסיות אשר באמעריקא התיכונה ללכת במשפטי המדינה כבימים הראשונים באין מֵזַח עוד ובאין קָצִין עָם אשר דבריו יהיו נשמעים בכל הכנסיות ההן יחד כדבר שלטון יחידי, וכל כנסיה וכנסיה התהלכה בדרך אשר בחרה ולא התלכדו אשה אל אחותה כל הימים.

פערו המדינה הגדולה הזאת מוּדעת היא בכל הארץ, כי עוד בדורות קדומים בהיות כל ארצות אמעריקא לוּטוֹת בעלטה ויושביהן נמשלו כבהמות שדי וחיתו יער, עוד אז היתה פערו מדינה עדינה ויושביה בָנוּ להם בתי מִדּוֹת ועליות מְרֻוָחוֹת, עָבדו את האדמה בתבונות כפיהם, לָבשו בגדי חמודות והתענגו על רוב שלום. ובשנת רפ״ה 1525 בהשתער עליה פּראַנץ פיצאַראָ בסערת מלחמה לְלָכְדָה ולמשול בְּמִכְמַנֵּי זְהָבָהּ, התפלא מאד בראותו כי הובילוהו רגליו אל ארץ טובה ורחבה מלֵאה בִרְכוֹת טוב ומלך אדיר ימלוך בתוכה במשטר וסדרים ישרים, וְעַם הארץ טובי לב ומשכילים בהליכות המדינה. לפי מסורה עתיקה בידי יושבי פערו היה אביהם הראשון עיר וקדיש אשר ירד משמים ארץ לְלַמֵּד לאנוש בינה ולהשכילם ולהורותם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון לטוב להם כל הימים. שֵׁם האיש ההוא מאַנקאָ קאַפּאַק, וראשית הֵרָאוֹתוֹ היתה באחד האיים אשר בים טיטיקאקא. הוא היה הראשון אשר הודיע נאמנה לכל המקשיבים לקולו כי אין חֵפֶץ לאלהים בזבחי אדם (מענשענאָפּפער) רק בקרבן בהמה, חיה ועוף, או במנחה טהורה ממגד תבואות שמש ומפרי עץ הָדר, והעולה על כל קרבן ומנחה היא עבודת האדמה וכל מלאכת עבודה בבית ובשדה. מיוצאי ירך מאַנקאָ קאַפּאַק ההוא היו כל מלכי פערו מבית אִינקאַס הנקובים בשם בני השמש. ואת ממלכתם הגדולה (אשר אליה תחָשב גם קוויטאָ ובאָליפיאַ) שדדו הספרדים ככל יותר ארצות אמעריקא ויפליאו בה את

מכותיה

מכותיה וְהָמַס ידיהם פִּלְסוּ בה בעריצות נמרצה יתר הרבה עוד מביהר הארצות. עיר הבידה מושב מלכי בית אינקאַס לפנים, היתה עיר קוסקאָ, עיר בנויה בנאוה בבקעה רמה יפה וחמודה, ובתוכה התנוסס היכל השמש, היכל בנוי לתלפיות ונֶחפה בזהב טהור מֵהַמַּסַּד עד הטפחות. גם עתה עומדת עיר קוסקא ההיא, ועד היום היא רבתי עָם ומספר יושביה 48,000, אך בימי קדם היה מספרם רב ועצום מאשר הוא עתה. הגבור העריץ פיצאַראָ אחרי לָכְדוֹ את פערו בנה בתוכה את עיר הַמַּרְכֹּלֶת הנודעת בשם לימאַ, והיא מוסבה בגנים נחמדים ונעימים ותכונתה על ראש גבעה גבוהה ארבע מאות וששים ושלש רגל, נהר רימאַק עובר בתוכה וִיבַתֵּר אותה לשנים, החלק הדרומי הוא עצם העיר, והחלק הצפוני הוא רק מִגְרָשָׁהּ (פֿאָרשטאַדט) ונקרא בשם סאַן לאַצאַרא או הפלגה החמישית (פֿינפֿטער קוואַרטיר). חוצות העיר הולכים במישרים ומספר בתיה כשלשת אלפים שלש מאות ושמונים. בתי תפלות ובתי נזירים (קלאָסטער) רבים וגדולים בערך חמשים וששה, לפני בתי התפלות שלשים וארבע רחובות (אָפֿפֿענטליכֿע פּלאַטצע), ובתוך העיר רחוב אחד יפה מאד מאין כמוהו בכל אמעריקא ליֹפִי. החוצות רחבים שלשים וארבע רגל, ומספר יושבי העיר בערך שבעים אלף איש

בין כל הרעפובליקים אשר באמעריקא הדרומית והתיכונה, היתה פערו הרעפובליק האחת אשר לא יכלה להמיש צוארה מֵעֹל מלכות ספרד שָׁנים רבות. גם אחרי אשר גִבּרה חֲיָלים וברב כח פָּרקה על ספרד מעליה, לא נחה ולא שקטה עשרים שנה רצופות ומהומות רבות התחוללו בה, חרב האזרחים היתה איש ברעהו, ותהפוכות ותמורות חדשות לבקרים בהליכות הממשלה, הִרגיזו ליושבי הארץ, מָנעו הטוב מהם והָפכו להם ברכות הארץ לקללה, ורק בשנת תר"ה 1845 שָׁבה פערו לָאוֹר באור חיי מנוחה בָּעלות האיש הגבור ראַמאָן קאַסטיללאַ על כסא הנשיאות ויחזיק ברסן השלטון כיד הכמתו וְעֹזו הטובה עליו. אך לא ארכו הימים והנשיא ההוא עורר מבוכות חדשות בפערו, כי הוא בשָׁאפו להגדיל כבודו ולהרבות הונו וְאוֹנוֹ, התערב בריבות לא לו ויתאמץ להיות דַּיָּן ומוכיח בין יושבי מדינת עקוואַדאָר, להשקיט את סערת המלחמה בתוכה ולהרחיב בזה גבולות ארץ ממשלתו, אך חֶפְצוֹ לא הצליח בידו. וזולת מלחמתו את עקוואַדאָר היה עוד כפשע בין מלחמת צרפת ובין מלחמת פערו באשמת הנשיא קאַסטיללא הזה אשר הֵעִיר עליו את חמת ממשלת צרפת עד כי פָקדה על מלאכה לעזוב את עיר לימאַ לְאות כי אָספה שלומה את פערו ומלחמה לה עליה. אך להצלחת פערו שלחה אז ממשלת צרפת את השר המשכיל עדמונד דע לעסעפעס לפערו והוא בחכמת לבבו

הפריד

הפריד בין העצומים והשיב את חרב צרפת אל תערה והשלום שב אל פנו כבראשונה. אך שונאי הנשיא קאַסטיללא לא חדלו רֹגֶז ויארבו לנפשו לספותה, ופעם אחת בלכת הנשיא בחוצות עיר לימא לעת צהרים התנפלו עליו מְרַצְּחֵי תֶרֶש בחרב נוקמת להורידו בדם שאולה, אך הם לא בִצעו את מזמתם הרעה וקאַסטיללאַ נמלט מידם אך נפל למשכב ימים רבים עד אשר שב לאיתנו. אולם שומרי צַלְעוֹ ומבקשי נפשו לא השיבו עוד ידם מהשחית, ובשנת תרכ״א בעשרים ושלשה לחדש נאָוועמבער 1860 התנפלו שרי חיָלים אחדים עִם גדודי אנשי חיל על הנשיא בבית מושבו וּכְאַיִן רָצחו את נפשו לולא התיצב אז אחד מאנשי שלומו וימנע את אנשי דמים מִבוֹא בדמים. שֵׁם האיש ההוא אַרגוֹעדאַס, אחד משרי הצבא, והוא כיד לשונו הטובה עליו השכיל להוכיח לאנשי חיל ההם את עַוָּתָתָם ואת חטאתם הגדולה לאלהים ואדם אם ישפכו דם נקי וצדיק, ודבריו הנמרצים פָעלו פעולה עזה בנפשות אנשי החיל עד אשר התנפלו על שריהם, שרי החילים, בחרב, וימיתום על אשר הסיתו אותם לעשות מעשה רצח כזה. אפס כי גם אז לא הוּנַח להנשיא קאַסטיללאַ, כי בפעל כפיו הֻקַּם עליו סער חדש אשר יסער להפיצהו, כי בעת ההיא לקח בחֲזקת היד שתי אניות סוחר מאמעריקא הצפונית אשר באו בחוף פערו ולא סרו אל משמעת חֻקֵּי המדינה. לדבר הזה חרה בו אף ממשלת אמעריקא הצפונית עד אשר צִוְּתָה למלאכה היושב בלימאַ לעזוב את העיר ולשוב לארצו. גם בקרב ארץ פערו התחוללו דברי ריבות ומדנים על הנשיא ויקשרו עליו קשר להדיח אותו משאתו, עד אשר היו ידיו מלֵאות עבודה כבֵדה להסיר מעליו את הרעות המתרגשות מבית ומחוץ על ראשו. המהומות הרבות ההן נתנו תקוה בלבב הגענעראל עשיניקע כי עת רָצון היא לו לחתור אל כסא הנשיאות אשר הוּדח ממנו ולהיות נְשִׂיא ראש בפערו אשר הָהרם ממנה. והתקוה הזאת הרהיבה בנפשו עֹז עד כי אסף אליו אנשי חיל ויבוא פתאֹם לקאַללאַאָ וַיְגַבֵּר חיָלים לעשות מלחמה בנשיא פערו ולשוב אל כבודו הראשון. אך קאַסטיללאַ מִהֵר לקדם פניו ולהכריעהו, ויתפוש את איש חֶרְמוֹ בכף, ויאסרהו בבית האסורים, ויציגהו בשער המשפט ויקו כי השופטים יחרצו עליו משפט מות, אך הם לא כן עשו ויוציאו לאור משפטם כי אין לו משפט מות גם לא משפט גלות, וישלחוהו לחפשי. ויחר בם אף הנשיא וַיְצַו בעֹז משפט נְשִׂיא לשַׁלח את המורד ההוא אל ארץ גזֵרה לשֶׁבת שם כל ימי חייו. השופטים הרימו במרום קולם על הנשיא אשר עֶרָה חֹק ראשי מחֻקי הרעפובליק לעשות דבר כזה לַמְרוֹת פי השופטים, אך בכל זאת שִׁלַּח הגענעראל עשיניקע ההוא אל ארץ גזרה על פי מצות הנשיא לבדו.

בין כה וכה הקיפו ימי הנשיא קאַסטיללאַ וראשי העם נקהלו בעריהם לבחור להם נשיא חדש כמשפט הארץ ההיא. ויהי ריב בין הבוחרים, כי נפלגו בדעותיהם אדות הנשיא אשר יבחרו בו. ובמקומות רבים קראו למהלומות ויכו איש את רעהו עד שפך דם. לאחרונה נבחר על פי דעות הגענעראל מינועל סאַן ראָמאַן לנשיא, כי הוא הרבה להיטיב ליושבי הארץ בכל אשר השיגה ידו, ועם הארץ זכרו לו חסדו ואמונתו וינשאוהו על כסא הנשיאות, והגענעראַלים פּאַצעט וקאַנזעקאַ נבחרו לְמִשְׁנִים (וויצעפּראֶזידענטען) על פי תחבולות קאַסטיללאַ, אשר אף אם ירד מנשיאותו התר בכל תחבולותיו להושיב על יד הנשיא החדש את הגענעראלים ההם הסרים אל משמעתו, כי הגענעראל פּאַצעט היה גיסו, וקאַנזעקאָ ידידו ורעו הנאמן, ולבו היה נכון ובטוח כי גם אם נשיא אחר יהיה בארץ, בכל זאת לא יחדל מִמְשׁוֹל עוד ודבריו יהיו נשמעים כבתחלה עד כי בימים יִצרו ישוב אל כַּנּוֹ וישב שנית על כסא הנשיאות. הנשיא החדש סאַן ראָמאַן היה איש ישר ותמים דעים וכל מעשהו באמונה, אך כבר הגיע לעת זקנה ומקץ חדשים אחרים לנשיאותו בא קִצּוֹ וילך בדרך כל הארץ בשנת (תרכ״ב 1862 חדש אפריל). אמנם גם בימי ממשלתו המעטים הִרבה לעשות טוב בארץ, ויעש לו שֵׁם מושל צדיק ושר שלום במותו באה הממשלה להגענעראל יואַן אַנטאָניאָ פּאַצעט משנה הנשיא, אך הוא היה בעת ההיא בדרך רחוקה באיירופא, ועל כן הֻקם לפי שעה הגענעראַל קאַנזעקאָ משנה השני להנשיא על מקומו ויעש סדרים ישרים בארץ בכל אשר עשה סאַן ראָמאַן. ובשוב הגענעראַל פּאַצעט מדרכו ישב על כסא הנשיאות בפּערו ויצא בעקבות סאַן ראָמאַן וקאַנזעקאָ והארץ הנרגזה תמיד נחה ושקטה. אפס כי מבלי מֵשִׂים נֶאחזה פּערו בסבך ריב ומדון עם ספרד וכמעט נטיו רגליה לנפול למשואות. כי אף אם שִׁברה פּערו את על מלכות ספרד מעליה, בכל זאת לא חָדלה ספרד מחְשׁוֹב אותה לאחת המדינות ממדינותיה אשר באמעריקא, ואם כי השיבה הַרבה מעליה ולא יָכפה לְהִלָּחֵם בה עוד, לא עשתה גם שלום לה ומזמתה לַהרש עליה מלחמה לעת מצוא. ומיום אשר באו המונים המונים מספרד לפּערו וַיֵּאָחזו בה, התעוררו תמיד דברי ריבות בין אזרחי הארץ ובין הספרדים הגָרים בתוכם. ופעם אחת קראו המריבים ההם גם למהלומות ואנשי פּערו רָצחו את נפש איש ספרדי ורבים העומדים לנקום נקמת דָמו הִכּוּ מכות הדרי בטן עד כי נָמַקּוּ בחבורות ופצעים וכפשׂע היה ביניהם ובין המות. בהִוָּדע זאת לשופטי פּערו, חקרו ודרשו ידי מי היו ברצח ההוא, אך לא עשו בהם שפטים כמשפט שופכי דמי אדם. וספרד אשר עיניה צופיות תמיד למצוא תואנה על פּערו המורדת, שָׂשָׂה כי מצאה עת רצון להתגולל ולהתנפל עליה, ותשלח אחד השרים משרי המשפט, ושמו סאלאזאר

סאלאזאר א מאזארעדא , ארצה פערו , לדרוש את דמי הנרצח מידי שופכיהם ולדבר משפטים את שופטי פערו על אשר יחשבו את דמי איש ספרדי כמים המוגרים ארצה אשר לא יאספו ואין דורש ואין מבקש אותם (מארץ תרכ״ד 1864) . וממשלת פערו אשר היטיבה לראות כי מלכת ספרד שלחה את השר ההוא בתֹר נגיד ומצוה כאלו היתה עוד פערו תחת שבט מלכותה כבימי קדם , לא אבו ולא שמעו לו , באמרם כי רק יבקש משפט צדק ביד המשפט יש שלטת ספרד , אך לא לצות בעז שלטון מלך על כנסיה חפשית . אז עזב השר ההוא פתאם את עיר לימא אחרי אשר שלח דברים נמרצים אל סגן החיצון ויפחידהו באימים כי מרה תהיה אחרית הריב הזה — . מעיר לימא הלך השר הספרדי אל האדמיראל פינצאן נגיד אניות המלחמה אשר לספרד באמעריקא הדרומית וימריצהו להקדיש על פערו מלחמה . והאדמיראל עלה בארבעה עשר לחדש אפריל (הרכ״ג 1863) על איי שינכא אשר לפערו וידרוש מאת השליט (גובערנער) להסגיר את האיים ההם בידו בשם ממשלת ספרד . והשליט היה קצר יד להתיצב לפניו בעזוז וחיל , כי לא היו תחת ידו כי אם מאה וחמשים אנשי צבא , ועל כן תפש האדמיראל הספרדי את האיים ההם אשר מהם תוצאות שבעה מילליאן פיאסטער לפערו בכל שנה ושנה , ואת אנשי הצבא אשר בהם לקח לו לערבון לבל ירעו יושבי פערו להספרדים הגרים בתוכם כאשר עשו עד הימים ההם . ויושבי פערו שמעו את אשר עוללו הספרדים למו , ויאנצו בזעם אפם , ויאיצו בהנשיא וסגניו לקרוא על ספרד מלחמת תנופה . אך הסגנים הוכיחו בצדק כי אזלת יד פערו לעשות מלחמה בספרד , כי יחסר לה אניות מלחמה הנחוצות למלחמה כבדה כזאת , ויקצפו עליהם שרי העם החפצים קרבות ויציקו להם בדברים יורדים חדרי בטן עד כי נלחצו הסגנים לעזוב את משמרת פקודתם , ושרי העם נועצו לב יחדו לגבר חילים ולהגור בעז מתניהם לקחת את האיים ההם מיד הספרדים ויעבור עליהם מה . בראש השרים היה קאסטיללא ויעורר את רוח העם לערוך על ספרד מלחמת תגרה . אך פעצעט נשיא הרעפובליק התיצב בעבי גבי מגנו נגד חפצי קרב ההם ויוכיח ויערוך לפניהם את הרעה הגדולה הנשקפת מהמלחמה ההיא על פערו . בין כה וכה נוסדו כל נשיאי ארצות אמעריקא הדרומית בעיר לימא להמתיק סוד ולהביא עצה , והם עמדו לימין הנשיא פעצעט לבלי התגרות בספרד , וכלם יחד נשאו דברי שלום עם השר פארעיא האדמיראל הספרדי . וביגיעת בשר ועמל רב שמו את הרכסים למישור והפרידו בין העצומים , כי נשיא פערו כפר את פני ממשלת ספרד ויתן את כסף הכפורים אשר נטל עליו השר פארעיא נגיד אניות המלחמה אשר להספרדים , ותשקוט הארץ . ואף כי קאסטיללא העיר מהומות חדשות בערי קאללאא ולימא , אך עד מהרה נגרעה זרועו ונתפש

ונתפש בכף ושלה ביד פשעו לארץ גזרה. אפס כי בכל זאת פרצה עד מהרה מהומה חרשה בארץ, כי בכל קצוי ארץ פערו התקוממו יושבי הארץ על פעצעט נשיאם ויעוררו עליו כל חמתם על אשר התרפס ויהב את ממשלת ספרד ולא יצא בחרב לקראתה, ובערים רבות התפרצו גם אנשי הצבא מפני הנשיא, והשר קאנזעקאָ משנה הנשיא חזק את ידיהם בסתר. בכל הארץ נחשב פעצעט לבוגד בארצו ועמו, וכלם שאפו להדיחו משאתו ולהציגהו בשער לפני השופטים, וכאשר התפרצו מפניו גם גדודי החיל אשר בקרבת לימאָ עיר הראשה, לא מצא דרך אחרת להחיש מפלט לו רק לנוס אל אחת האניות האנגליות אשר בפערו. גם על השר קאנזעקאָ קצפו יושבי פערו קצף גדול על אשר נתן יד להשלים עם ממשלת ספרד, וילחץ לעזוב את פקודתו ולעמוד מרחוק בהתאסף ראשי עם ויקימו עליהם את השר פראַדאָ ראש מסבי ההתקוממות לנגיד ומצוה (דיקטאַטאָר), גם הפקידו שרים רבים להיות עיניהם פקוחות על כל בוגדי בגד ועל כל הנוגעים בתרות פערו ובכבודה ולשפוט אותם משפט בוגדים ומורדים ועוכרי ארצם. אחרי כן כרתה כנסית פערו ברית אחוה עם כנסית הילע ויקראו מלחמה על ספרד (בשנת תרכ"ו בחמישי לחדש אקטאבער 1865). אחרי ימים מעטים נלותה גם מדינת עקואדאָר ומדינת באָליפיאַ אל בעלי ברית ההם ויתנו יד גם הם להלחם בספרד. אז מהר השר נונעץ, נגיד אניות המלחמה אשר לממשלת ספרד, ויבוא עם צי האדיר אשר תחת ידו ויערוך מלחמה על חיל פערו וחילע במבוא ים אַקואַדאָ, ואחרי כן ירה כדורי מות על עיר המסחור וואַלפאַראַייזאָ וישם בה הריסות ושמות (תרכ"ו ל"א מאָרץ 1866), ובראותו כי רמה ידו על אנשי מלחמתו, התאמץ לתפוש את עיר קאַללאַאָ היושבת לחוף הים ורבת המסחור מאד. אך קאַללאַאָ עיר בצורה היא, וכל עמלו להוריד ממנה עזה, נשאר מעל, גם כדור כלי תותח נגע אל עצמו ואל בשרו, ואניותיו נפרצו פרץ על פני פרץ, וילחץ לעזוב את העיר, גם חדל מעשות עוד מלחמה בפערו וחילע (תרכ"ז אקטאבער 1866). ובחדש יוני גורשו כל הספרדים מפערו ומבאָליפיאַ, וממשלת ספרד הראתה אז לדעת כי קצרה ידה להראות את הכנסיות החפשיות ההן את כח ממשלתה עליהן. והשר פראַדאָ אשר חשף את זרוע עוז במלחמה ההיא ויעש תשועה גדולה לפערו, הורם והונף על כסא הנשיאות ויהי נשיא ראש בהרעפובליק ההיא ימים מעטות שקטה פערו ויבוא רגז ושד משדי, כי זועה נוראה הרעישה את הארץ ובתגרת ידה הרסה ערים רבות בכל חוף המערבי, אלפי אדם ירדו שאול חיים ואין קץ לכל הרעות אשר עולל רעש הארץ ביום חרון אף ה' ההוא (תרכ"ח 1868). על כל הרעות הנוראות ההן אשר ירדו מאת ה' מן השמים,

הוסיפו

הוסיפו גם בני אדם לְהָרַע ולהשחית בארץ הנרעשה ההיא. כי הנשיא החָרש באַלטאַ נִרצח בעיר לימאַ לעיני השמש על פי הַקֶשֶׁר אשר קָשַׁר עליו השר גוטיערעץ ואשר התנשא לנָגיד ומצָוה בפערו. אך ראשי העם נוכדו יחד ויחרצו על השר ההוא משפט מָוֶת וַיִתָּלֶה על העץ קבל עָם בראש הומיות (תרל״ב 1872). ורק בימי ממשלת המושל הישר קעפּאַלאָס אשר היה מִשְׁנֶה להנשיא, רק אז שָׁבוּ ימי השלום והמרגוע לארץ פערו.

מְסִבֵּי מלחמת צרפת־אשכנז.

מלחמת צרפת־אשכנז אחת היא ואין שניה לה כמעט בדברי ימי עולם, אשתוללו כל קוראי הדורות מראש וכל יודעי בינה לעתים השתאו ויתמהו כי עת אשר לא סֻפַּר בספר מלחמות בני האדם, ראו, ואת אשר לא יַאֻמַן כי יסֻפר, נהיה בימיהם ולעיניהם. כי מי שמע כזאת? מי ראה כאלה? עַם גדול עצום ורב כְּעַם צרפת, אשר מִשֵׂתוֹ יגורו אֵלים ומֵרוֹמְמֻתו ורעם גבורותיו התפלצו מצוקי ארץ, יֵחַת פתע לפתאֹם מגבורתו, כל גבוריו יהיו כְאַיִן וכל אנשי מלחמתו כְּלֹא היו בהִלָחמם ביום קְרָב, נשק בַּרְזִלוֹ יֵהָפֵך לתבן וכל כלי רעמו לקש נִדף, כל מבצריו תאנים עִם בִּכּוּרים אשר אם יָנוֹעוּ ונפלו על פי אוכל, וגם פּאַריז פְּאֵר עֹז צרפת וּצְבִי עֶדְיָהּ תִּסָּגֵר על מַסְגֵר, תתחלחל בחבליה, תתפלץ ותתעלף בזלעפות רעב. ונאַפּאָלעאָן — הקיסר הנָאור והגבור המשכיל אשר כלי נשקו רְעָשׁוּ וישתקשקון ברחבי ארצות איירופא, אזיה, אפריקא ואמעריקא ומפניו גוים ירגזו, הוא יתן לַשְּׁבִי עֻזוֹ והודו ותפארתו ביד צר, ובעת אשר היה נֶאזר עוֹד בגבורות תשעים אלף גבורי מלחמה וחמש מאות כלי תותח גדולים ויתר כלי קְרָב במספר רב ועצום! מי האמין לפני יום כי קיסר עִזוז ונערץ כזה עִם רבבות גבוריו עליזי גַאוָתו ועם כל נשקו וכל חֹסֶן ישועתו ותפארת עֻזו ירֻתקו ברתֻקות ברזל אל מרכבת מְנַצְּחוֹ וילכו שבויי הרב אל ארץ אויביהם לְרַאֲוָה בם! ואם אמנם כי בפֹעל כפיו נוקש נאפאלעאן השלישי וְאֵל גמולות השיב גמולו בראשו, בחרב ובדם עלה על כסא המלוכה, וחרב ודם רדפוהו ויהדפוהו מכסא מלכותו ויפילוהו למשואות נצח, בכל זאת נשמרה דרכינו מחטוא בלשוננו אל הקיסר האומלל הזה לטפול עליו גם עונות וחטאים אשר לא הֶעוה ואשר לא חטא כאשר עשו כן סופרים רבים מסופרי אשכנז בחרות אפם בו. ואם היטב חרה להם על מרגיז ממלכות הזה וַהֲמָסָם וְהַאֲלָתָם עליו על אשר הֵעִיר עליהם סערת מלחמה בלי סִבָּה נכונה ובלי צדק ובלי יֹשֶׁר, הבעבור זאת יַטוּ גם הם מדרכי הצדק

הצדק וְהַיֹשֶׁר לעשות עֵט סופרים שקר ולהעטים עליו גם חטאים ופשעים ללא־אמת, האין דַי לו בִזָיון וקלסה, חרפה ודראון גם אם ידברו דברי אמת ויזכירו את חטאיו אשר חָטא באמת? אמנם כן כי נִכְתַּם עָון נאפאלעאן השלישי בספר תולדות בני האדם וחטאתו כָבדה מאד, אך כבר לקח מיד האלהים כפלים ככל חטאתיו, על מַפַּלְתּוֹ הנוראה נָשַׁמּו כל בני דורו וגם דור אחרון על עפר יקום יאחז שער לשֵׁמע אֹזֶן וישא עליו קִינָה: „איך נפלת משמים הילל בן שחר! —״. ואנחנו לרגל המלאכה אשר לפנינו בספר הזה, נתמוך אֲשֻׁרֵינו במעגלי האמת בלי נְטוֹת על ימין או על שמאל, לא נכַסה באהבה על מעללי הקיסר האומלל הזה אשר עולל לא כַדָת, אך לא נתעלם ולא נכַסה בשנאה על המעשים הטובים אשר נָאוה לו תהלה בגללם. בכל מֶשֶׁך דברינו על תולדות הקיסר הזה ועל הליכותיו בשִׁבתו על כסא מלכותו נִשַׁוֶה לנגדנו תמיד כי הוא היה קיסר הצרפתים, והצרפתים הלא עַם כבד הם אשר הַסכן הִסכינו לְשַׁבֵּר עֹל מלכות ולנתק מוסרות כל רב ושליט, ולא בְמַקֵל נֹעַם ימלוך עליהם מלך, ולודוויג ששה העשר לָעֵד — הצרפתים אוהבים חדָשות לַבְּקָרִים ותמורות וחליפות בכל דרכי החיים, שואפים רוח הדרור — חיי רוחם — ומתאמרים כי עַם סגֻלה הם מכל העמים, הַמְּשֶׁל ופחד עַמָּם ומשפטם ושאֵתם יֵצא לכל גויי הארצות ולכל ממלכות תבל, ורק בגלל הדברים ההם יתנו ידם אל המלך אשר ימלוך עליהם — כל אלה ועוד רבות כאלה ידע מאד נאפאלעאן השלישי, ובהאמינו אמונה אֹמֶן כי לו המלוכה בצרפת על פי משפט הירושה, כונן כל חִצָּיו אל המטרה אשר לרגלה יִכּוֹן כסאו לאֹרך ימים, וכמעט היה אָנוס לעשות את אשר עשה —. נוסף על כל אלה לא הצליח נאפאלעאן השלישי לבחור לו שרים ישרים אשר למשפט יָשׂורו ויועצים צדיקים אשר בעצתם יַנחוהו, ומרבית שריו היו סָרֵי סוררים, ויועציו יועצי בליעל ושוקדי און, חַנפי לב ואוהבי בצע, והם גם איגעניה רעיתו הגאיונה מבנות ספרד היו בעוכריו, כי הם בראותם כי סָר כֹּחוֹ מעליו והוכה במכאוב נורא אשר היה לאבן נגף על כל דרכיו, שָׂמוּ להם רִפְיוֹנוֹ לְמָעוֹז חֶפצם וְחִסֵּר אונו לְחֹסֶן רצונם וימשכוהו בחזקת היד ללכת אל כל אשר היה רוחם ללכת — גם התמורות הגדולות והנמרצות אשר יצאו בשנת תרכ״ו 1866 לאור בגבורות ישע ימין פרוסיא, וסערת לב הצרפתים לְהִנָּקֵם מהגבורים המנַצחים ההם, שָׂמוּ רסן מַתְעֶה על לְחָיֵי הקיסר החלש והכואב הזה להתגרות ברעה ולהריק חרב מלחמה על אבירי אשכנז — ואז בא קִצּוֹ אַמַּת בִּצְעוֹ. אמנם למען דעת אל־נכון את ארחות המלחמה הנוראה, מלחמת צרפת־אשכנז, נחוץ לנו לדעת תהלה תולדות נאפאלעאן השלישי והעתים אשר עברו עליו מעודו ועד אחרית ימי מלכותו, ומה ראה על ככה ומה הגיע אליו

אליו להתנפל בחרב על פרוסיא ולשמוע בעצת יועציו בדבר הגדול הזה. ואף כי כבר ספרנו דברים רבים מתולדות ימי חייו בחלק החמישי מספר הזה אך שם היו דברינו מעטים גם פסחנו על דברים רבים אשר לא היו דרושים לחפץ הספורים הבאים בחלק ההוא, ולבל ינתק חבור תולדות ימי חייו, עלינו להכפיל את הדברים אשר כתבנו כבר (אך בתקונים ומלאים רבים), ובמרוצת הדברים לא יכולנו מלט ספורנו מהעיף עין גם על ימי קדם ועל הסכסוכים ודברי הריבות והמלחמות והקרבות אשר עברו בין צרפת ואשכנז זה כחמש מאות שנה, ועל פי כל הדברים ההם יתבררו ויתלבנו דברי המלחמה האחרונה הזאת ונדעה נאמנה מי היה ראש מסבי המלחמה ולמי משני העמים העצומים נתן צדק —.

הקיסר נאפאלעאן השלישי ועלילותיו.

האיש הנפלא הזה נולד בעשרים לחדש אפריל תקס"ח 1808 בפאריז עיר העליזה ובהיכל כבוד כאחד מבני המלכים. אביו היה לודוויג באנאפארט, אחי הקיסר נאפאלעאן הראשון, אשר הורם על כסא המלוכה בהאללאנד על פי אחיו הקיסר אשר הוריד מלכים מכסאותם גם הקים מלכים כטוב וכישר בעיניו. ואמו היתה הגבירה המפארה הארטענזע באהארנעה בת הקיסרית ההללה יאזעפינה אשת הקיסר נאפאלעאן הגדול. שלשה בנים ילדה הארטענזע ללודוויג באנאפארט והצעיר בהם היה לואי נאפאלעאן השלישי, ואותו עתד הקיסר נאפאלעאן דודו לשבת על כסא המלוכה אחריו אם לא יהיה בנו אשר ילדה לו מרים לואיזע אשתו השניה בת קיסר עסטרייך, או אם לא יצלח הבן ההוא למלוכה. אך לפי מלאת ללואי נאפאלעאן שבע שנים, נפל הקיסר העז והגבור משמים ארץ, ומפני היד השלוחה בו שלח אל ארץ גזרה, אל אי ס"ט העלענא. וכל בני בית הקיסר וכל אחיו ושאריו וקרוביו הגלו גם הם הגלת שלומים והחרמו מכל ערי ארץ צרפת, ובתוכם גם הגבירה הארטענזע עם בניה. אז נפרדה הארטענזע מלודוויג באנאפארט אלוף נעוריה ולא יספה עוד לראות פניו, ותקח את שני בניה (כי בנה הבכור נטרף עודנו בטל ילדותו) ותצא בגולה, ומגמת פניה היתה ארץ באייערן, לעוז שם במעוז המלך מאקסימיליאן יאזעף, ותשם משכנה בעיר אויגסבורג, ותאמר פה אשב כי אויתיה. אך גם שם לא מצאה מנוח, כי תגרת יד ממשלת צרפת נחתה בה גם בארץ גלותה להרגיזה ולבהלה, ותלחץ לעזוב את באייערן ולבקש לה מנוס ומקלט בארץ אחרת, ותבחר בארץ שווייץ בהאמינה כי שם לא תמצא עוד יד צרפת להפחידה, ותקן

לה

לה שם נחלת שדה וכרם גם היכל מפאר מאד הנודע בשם אָרענענבערג, בקרבת ערמאַטינגנען בנפת טהורגוי, ושם ישבה ימים רבים עד יום מותה (בשנת 1837). בְּנָהּ הגדול הלך מאָרענענבערג לשֶׁבת עם אביו בעיר פלאָרענץ וְלוּאִי נאפאלעאן בנה הצעיר ישב עמה כל הימים, וכל ישעה וכל חֶפצה וכל מַעיניה היו רק לגדל ולרומם את הבן החכם הזה ולחנכו על פי דרכה עד כי יצלח לְמַלאות את מקום דודו הקיסר נאפאלעאן. האָרטענזע היתה אשה חכמה ומשכלת מאד, עשר ידות לה במדעים שונים על כל בנות גילה, גם בחכמת הליכות הפאָליטיק ידה רב לה כאחד מגדולי חכמי המדינות בימים ההם. אך לעומת זאת נמצאו בה גם מגרעות רבות. כי היתה בעלת נפש רחבה, רודפת אחר הכבוד ושואפת תענוגות בני אדם, מחרחרת ריב ומסכסכת מדנים בין רוזנים ונסיכים. נאפאלעאן הראשון היה בעיניה עליון על כל מלכי ארץ מימי עולם עד הימים ההם, כל הגבורים אנשי הַשֵׁם מעולם, כְּאַיִן לפניו, וחכמי המדינות כבלי מדע, ובכל אנשי המופת מדורות עולמים אין עֲרוֹך אליו. וכל ימי שֶׁבת נאפאלעאן על כסאו רם ונשא, האמינה אמונה אֹמֶן כי כוכב הצלחתו יֵלך הלוך ואור ולא יאסוף נָגְהו. ואחרי אשר נפל האדיר ההוא פלאים ומקול מַפַּלְתּוֹ רעשו אפסי ארץ, הָאמינה כי לוּאִי בנה הצעיר ירום ונשא לשֶׁבת על כסא כבודו ולנחול עֻזּוֹ וְנִצְחוֹ והדרת הודו. על כן פִּזרה כסף רב לקחת לו מורים חכמי לב ויודעי דעת ומשפטי המדינות, וַיּוֹרוּהוּ וילמדוהו לשונות שונות, דברי ימי עולם, מחקרי ארץ, דרכי החשבון והמדידה ועוד ידיעות רבות כאלה, והוא הצליח מאד בלמודו ויעש פרי הלולים. גם האָרטענזע למדה אותו דברים רבים כיד החכמה הטובה עליה, כמו לפרוט על פי נבל, מעשה חושב ורוקם, ללכת במחול משחקים, מלאכת הציור ועוד מלאכות יפות כאלה אשר תפארת הן לִנְזִיר אחיו ומופת לבני גילו כְּלוּאִי נאפאלעאן. מדי שבת בשבתו פקדה האָרטענזע על לוּאִי לִשְׁנוֹת לפניה את כל אשר לָמַד בששת ימי המעשה מפי מוריו ומלמדיו, ובכל ערב וערב קראה באזניו ספרי מסעות וספרי הזכרונות דברי הימים, גם הגידה משפטיה עליהם כִּיָדָהּ הגדולה בתהלוכות התבל ובכל העתים אשר עברו עליה. בכל יום ויום שמע לוּאִי נאפאלעאן את הגדולות והנצורות אשר סִפרה האָרטענזע אִמו על הקיסר נאפאלעאן דודו הנָאור, את עֻזּוֹ נוראותיו ורעם גבורותיו בכל מלחמותיו הרבות והעצומות ואת נצחוניו הנפלאים והנשגבים, ועיניו ראו את מגנת לבה ודאבון נפשה על מפלת האריה הָעִזּוּז והגבור ההוא, ואזניו שמעו את תלונותיה העזות על מלכי ארץ אשר באש קנאתם נוסדו יחד להדיח אותו משאתו ולהפילהו במהמורות ומשואות נצח, את מְרִי שיחה על שרי צבאות צרפת אשר הריםו אותם הקיסר מן העפר והֶעלם על גַּפֵּי מרומי

המשרה, והם בגדו בו בעת רעתו ויעזבוהו גם היו לו לאויבים. תלונות נמרצות כאלה ועוד רבות כאלה שמעו תמיד אזני לואי נאפאלעאן בימי ילדותו, והן ירדו עמוק עמוק בחדרי לבבו ועל שרשי נפשו התחקו ויעשו פרי פִּמְנו גם בימים הבאים בבואו באנשים. בהיכל אָרענענבערג אשר שם נאספו בני משפחת הקיסר נאפאלעאן הנִדחים והמְחֻרמים מצרפת להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם, שמע תמיד לואי נאפאלעאן את אשר נדברו איש אל רעהו על הליכות הפאָליטיק בכל ממלכות איירופא בכלל ובארץ צרפת בפרט. שמע תמיד את מועצותיהם ותחבולותיהם לסכסך ממלכה בממלכה לבעבור תהי לאֵל ידם להגיע אל מחוז חפצם ולחַדש כבודם כקדם. כי בני המשפחה הזאת חִזקו ואִמצו לבבם ויקוו לשוב עוד אל כבודם הראשון ולהתנוסס כאבני נזר על אדמת צרפת כבראשונה, ויחבלו תחבולות ויעשו מזמות להחיש ולהקריב את הימים הטובים ההם. עיניהם ולבם היו תמיד על דרכי המלוכה בפאריז, על השגיאות הרבות אשר ישגו הבורבאָנים העוצרים בְּעַם צרפת בהתאמצם לתת חִתיתָם בארץ ממשלתם, על העוז והתעצומות אשר בידי היעזואיטים ואשר מהם תצא אש על כל הצרפתים, על מכתבי העתים ומודיעים לחדשים אשר להליבעראַלים שואפי רוח הדרור ומאַזרי זיקות משטמה בלבות העם על הממשלה אשר לא תדע משפטי צדק להרגיע לעם הארץ ולהפיק מהם רצון —.

בשנת תק״צ 1830 בהתחולל סערת המרד בצרפת הנודע בשם מרד יולי (יולי־רעוואָלוטיאָן), נועדו בני משפחת באנאפארט בעיר רומה להמתיק עצה להסב את המלוכה אל אחד מבני משפחתם, גם האָרטעניזע ובניה באה בסוד הנועצים ההם וַתְּקַו כי באה העת אשר לואִי נאפאלעאן בְּנָהּ יורש העצב יִתְעַלֵּעל כסא דודו הקיסר בצרפת וִיהִי עליון לכל מלכי ארץ. אך ממשלת רומה סִכְּלָה את עצת הבאָנאַפאַרטים ותשלח דְּבָרָהּ אל לואִי נאפאלעאן למַהר ולעזוב את העיר בדרך כבוד, וּבְמָאֲנוֹ שְׁמוֹעַ בקולה, צִוְּתָה עליו במפגיע לצאת עד מהרה משערי רומה. אז עזב לואי ואחיו הגדול את רומה ויתנו ידיהם אל בעלי ברית המרד הנקובים בשם קאַרבאָנאַרים (קאָהלענברענגער), ובשנת תקצ״א 1831 לחמו באיטליה התיכונה בגדודי הפאפסט, אך ידי גדודי הפאפסט היו על העליונה במערכה בשדה מלחמה, וְלוּאי וְאָחיו גֹרְשוּ וְהָחרמו מאיטליה. אָחִי לואי הגדול נגזר מארץ החיים בעשרים ושבעה להֹדש מאָרץ תקצ״א 1831, ולואי נמלט מצבי מפח וְהִציל את עיני חַיל עסטרייך האורבים לנפשו, ויבוא למחוז קאַנעס וַיְחַל את פני המלך לכַפּת אותו אל עבודת אנשי הצבא, אך המלך הוציא דְבַר מלכות מלפניו כי ימַהר לצאת מארץ צרפת, ואם יִמרה את פיהו ישלח בו חרון אפו. אז ברח לואִי נאפאלעאן

לארץ

לארץ אנגליה, ומשם שב לארץ שווייץ וישב בהיכלו המפֹאר אַרענענבערג, שם כבדוהו מושלי הארץ ויתנו לו משפט אזרח נכבד (עהרענבירגער רעכט) ושם למד טכסיסי מלחמה בהאַקאַדעמיע אשר בעיר טהון, ובימים מעטים הצליח בלמודו מאד עד כי הוּרַם לראש ולקצין על חֵיל הָרוֹבִים (אַרטיללעריע) במדינת בערן.

בשנת תקצ"ב 1832 בעשרים ושנים לחדש יולי מת ההערצאָג מרייכשטאַדט, הוא בן הקיסר נאַפאלעאָן אשר ילדה לו מרים לואיזה בת קיסר עסטרייך, ובמותו נשאר רק לואִי נאפאלעאן יורש עצר בצרפת על פי משפט הירושה. ואף כי כבר הוּעם הוד הקיסר נאפאלעאן, וכוכב הצלחתו אָפֵס כבר נגה זרחו, ואין מָקום עוד למשפטי פיהו ולכל מצות שפתיו, בכל זאת הֶחזיק לואִי בכל תֹּקֶף במשפט הירושה אשר הוֹרִישׁוֹ דודו הקיסר, ובסֵתר לבבו רָקַם תחבולות רבות לבוא אל הירושה ההיא. אך מעיני הרואים הסתיר את מזמותיו ותחבולותיו ויתחפש לאיש מנוחות ואיש שלום, וישקוד על דלתות החכמה והמדע גם הוציא אז לאור את מחברתו הנקובה בשם "חלומות פאָליטיקים" (rêveries Politiques). במחברת ההיא (אשר יצאה בשנת תקצ"ב 1832 לאור) שָׂם פניו אל צרפת וַיָּשֶׂם לה עֵצות איך תחַדש ימי הצלחתה כקדם, ולפי דֵעוֹ זאת העצה היעוצה לה: להקים ממשלה בתוכה אשר רוח בני העם תניע את כל אופניה, ובראשה יתנוסס קיסר הָכֵם לבב אשר יוכל להתהלך לפי רוח העם ורוח הזמן. אך אחרי כן השליך המחבר את הדֵעה הזאת מלפניו, כְּדַעתו כי ממשלה כזאת לא תִּכּוֹן בארץ. בשנת תקצ"ג 1833 הוציא לאור את ספרו הנושא דֵעו "על מצב הפאָליטיק ומצב אנשי הצבא בארץ שווייץ", ובשנת תקצ"ה 1835 הוציא לאור את ספרו "הֶדרוש להָפֵץ אנשי המלחמה נושקי רומי כלי תותח". ואחרי אשר האמין לואי נאפאלעאן כי על פי ספריו ההם עשה לו שֵׁם בכל הארץ לאיש חכם ונבון בהליכות המלוכה וטכסיסי מלחמה ובכל דְבַר חכמת בינה, עד כי אין איש בכל צרפת אשר לא יֵדע ויבן כי יאתה לו המלוכה ואין עָרוך אליו, נִסָּה להוציא את המזמתה הָרַבָּה הזאת גם בפֹעל ידיו ובחרב בכף. כי בשנת תקצ"ו 1836 בחֹדש אקטאבער נסע יצא מהיכל אַרענענבערג, ולבל יֵדַע איש אנה פניו מועדות בָּרא מלבו כי הנסיך האָהענצאָללערן קרא לו לָצוּד אתו צַיִד, אך באמת הֵרים פעמיו לארץ צרפת להוריד את לואי פּיליפ מַלְכָּהּ מכסא מלכותו ולהתנשא על כסא דודו הקיסר נאפאלעאן. ותהי ראשית דרכו לעִיר סטראַסבורג הבצורה, כי שם נעצר אז השר וואָדריי פְּקִיד הגדוד הרביעי מגדודי בעלי נשק הכבֵדים (אַרטיללעריע) אשר לפָנים עָבַד שם נאפאלעאן הראשון עבודת הצבא, והשר וואָדריי ההוא היה יְדִיד נאמן לְלוּאִי

נאַפאלעאן

נאפאלעאן ואיש בריתו, וזולתו היו שם עוד שרים רבים אשר הביאם לואי נאפאלעאן בסודו, הלא הם: השר פארקען אוהבו הדבק בו בכל לבבו, השר האביר פערסיני, והשרים פעטרי, גראָ, לעטי, דיפאַנ־הואַ, שאַללע, גריקור, לאָמבאַר, ברי והמשוררת ההללה עלעאָנאָרע גאָרדאָן. כל אלה היו ידידים ואוהבים נאמנים ללואי נאפאלעאן, ובְהִשָּׁעֲנו בגבורות ישע ימינם התפרץ בשלשים לחדש אקטאבער תקצ"ו 1836 בשערי עיר סטראַסבורג וַיָּקו כי בהופיעו פתאֹם לעיני אנשי הצבא הצובאים שם יעזבו את מַלְכָּם אשר רוחם זרה לו וידבקו בבן אֲחִי הקיסר העזוז והנערץ, וכאשר קִוָּה כן היתה, כי הגדוד הרביעי מגדודי בעלי נשק הכבדים קִדמו פניו בתרועת מלך ויריעו תרועה גדולה: „יְחִי הקיסר נאפאלעאן השלישי“! וכאיש אחד חֲברים התיצבו תחת דגלו ויתמכרו ללחום את מלחמותיו ולהושיבו על כסא דודו הקיסר המרומם. אך הגענעראל וואַראָל נתן עליהם בקולו ויתנם לפני בני מָוֶת המורדים במלכם ונותנים יד אל האיש אשר הָחרם מצרפת ומֵרים ידו בְּמַלְכָּהּ. ומגערת אפו נסוגו מאחרי לואי נאפאלעאן וישובו לעבודת המלך כבתחלה, ואז תפש הגענעראל ההוא את נאפאלעאן ואת מְתֵי סודו וישימם בבית האסורים עד אשר יֵצא דְּבַר מלכות כדת מה לעשות בהם. מסטראַסבורג שלח נאפאלעאן דברי ספר אל האָרטענזע אִמּו וכתוב בו כדברים האלה: „בעצת נפשי עשיתי את אשר עשיתי, ואיש אחר לא השיאני לעשות כזאת, כי נפשי אִוְּתָה להשיב לצרפת את עֻזָּה וכבודה ואת ימי האור והדרור כבימי קדם“. זולת הספר ההוא כתב נאפאלעאן עוד שני ספרים בהיותו בסטראסבורג, האחד אל עם צרפת והשני אל אנשי הצבא לקרוא אליהם לתת ידם אליו לטובתם ולהצלחתם. אך בטרם הֵפִיץ את הספרים ההם בצרפת, נתפש בכף ונבצרה מזמתו. והאָרטענזע אֵם נאפאלעאן שמעה את הרעה אשר מצא את בְּנָהּ, ותתחלחל מאד, כי נפשה ידעה מאד כי אם יובא נאפאלעאן במשפט לפני שרי הצבא (קריגסגעריכט), יֵצא רשע בהִשָּׁפטו וצפוי הוא אֱלֵי חרב המשפט, ואף כי מַחלה עזה עָברה אז על נפשה, לא אֵחרה רגע קטן וַתְּמַהֵר לבוא פאריזה ותתנפל לפני המלך לודוויג פיליפ להגדיל חסדו עם בְּנָהּ מחמל נפשה ולבל יציגהו במשפט שרי הצבא רק ישלחהו לאמעריקא ושם ישב כל הימים ולא יוסיף להתפרץ עוד בשערי ארץ צרפת. והמלך הטוב והישר ההוא הִטָּה אזנו לה ויעש את שאֵלתה, ומבלי דעת שרי המשפט גם בלי רצונם שלח דְּבָרו אל השליט ושר המבצר אשר בסטראַסבורג להוציא את לואי נאפאלעאן מבית כִּלְאוֹ לחפשי, ואור ליום שנים עשר בחדש נאָוועמבער בא לואי נאפאלעאן בשערי פאַריז, ואחרי עשרים וארבע שעות שָׂם פעמיו לאמעריקא ארץ גלותו. והנה אף כי ראש מסבבי המרד נמלט כצבי מיד, בכל זאת עָמדו בעלי בריתו ואנשי סודו

למשפט לפני שופטי המלך , ורק פערסיני (אשר בתחלה היה שר מאה ואחרי כן מלאך צרפת בברלין ולאחרונה הורם למעלת הערצאָג) רק הוא ברח עוד בטרם יצאה הרעה על חבֵרי לואי נאפאלעאן להציגם בשער המשפט . אולם כל בעלי הקשר ההוא יצאו לחפשי , כי שרי השופטים הוציאו משפטם כי חפים הם מפשע (י"ח יאַנואַר תקצ"ו 1836) .

אמנם ימי שֶׁבֶת לואי נאפאלעאן באמעריקא לא נמשכו , כי בידעו נאמנה כי ממשלת צרפת לא תשית עליו חטאת אם ישוב לאייראפא , גם שרים רבים ונכבדים בצרפת טובים הם לו , עזב את ארץ גלותו וַיָּשָׁב לארץ שווייץ . אך בתחלה עָבר באמעריקא הצפונית והדרומית ויתבונן על הליכות הממשלה ועל תכונות העמים היושבים שם ואחרי כן שָׁב לארץ שווייץ וירא את פני אמו אשר מֵתָה אחרי ימים אחדים (בחמשה לחדש אקטאבער תקצ"ז 1837) . והנה לו ישב נאפאלעאן בשווייץ מבלי התגרות בממשלת צרפת , כי אז לא הרגיזה הממשלה גם אותו ולא הדריכה מנוחתו כל הימים . אך הוא הכעיס אותה במלאו את ידי הלייטענאַנט לעטי אחד מבעלי בריתו לכתוב שטנה על הליכות המלוכה בצרפת ולהפיץ את דברי השטנה ההיא בין הצרפתים , ואחרי אשר נודע הדבר כי רוח נאפאלעאן דובר בפי כותב השטנה ומלתו על לשונו , שלחה ממשלת צרפת בשנת תקצ"ח 1838 דְּבָרָהּ אל ממשלת שווייץ לגרש את נאפאלעאן מגבול ארצה , ומלאך צרפת היושב בשווייץ הֵאִיץ בממשלת הארץ ההיא לעשות את דְּבַר מלכות צרפת וגם מלאכי רוסיא , עסטרֵייך , פרוסיא , באַייערן ובאַדען נִלוו אל המלאך הצרפתי להוציא דבר ממשלת צרפת לאור . אך ממשלת שווייץ מֵאֲנָה לשמוע בקול צרפת ולגרש את נאפאלעאן איש שלומה מארצה , וממשלת צרפת אָספה צבאות אנשי חילה לעלות על שווייץ למלחמה אולם נאפאלעאן הודיע גלוי לכל יושבי הארץ בעשרים ושנים להדש סעפטעמבער (תקצ"ח 1838) כי יעזוב ברצונו הטוב את שווייץ , ובארבעה עשר לחדש אקטאבער עזב כבר את שווייץ ויעבור דרך מאַיינץ , קאָבלענץ , קאֶלן והאָללאַנד לבוא לארץ אנגליה , וישם פניו שנית אל לאָנדאָן , וישב בה שנה וָחֵצִי , וַיְכַל במשתה ושמחה ימיו , גם לקח לו מועד למשוך בעט סופר מהיר ולכתוב ספרים הדרושים לחפצו . שם הוציא בשנת תקצ"ט 1839 את ספרו „על דֵעות נאפאלעאן הראשון„ (des ideés Napoléoniens) , פֿאָן נאַפּאָלעאָנישען אידעען) , בספר ההוא התאמץ להוכיח כי דֵעות דורו הקיסר נאפאלעאן ומשפטיו צָדקו יחדו , כֻּלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת . אחרי כן הוציא לאור בשנת ת"ר 1840 את ספרו הנקוב בשם „דעת נאפאלעאן„ (דיא נאַפּאָלעאָנישע אידעע) להיות מורה דרך לשרי צרפת יודעי בינה לעתים . „הַשליכה את אליליך ארצה„ ! , יקרא המחבר אל עַם צרפת „הנתעים„ , „השליכה את אליליך

ארצה

ארצה, כי תהו המה! שְׂרוֹף את אשר כבדת עד היום ככבוד אֵל, וחן כָבוד וָעֹז לאשר שרפת עד היום״.

לואי נאפאלעאן נִסָּה אחרי כן את הצרפתים ״הנתעים״ לדעת אם הקשיבו אל הקריאה הגדולה אשר קרא אליהם, וַיִּתְעַתֵּד להתנפל שנית בארץ צרפת ולחדש את מעשהו אשר עשה בסטראַסבורג. אך בפעם הזאת לא היה נטהר לב וַיִּפָּלֵם מעגל רגליו לבל יפל שנית בפח, ובחמישי להדש אויגוסט ת״ר 1840 ירד באניה אנגלית ונלוה אליו הגענעראל מאָנטהאָלאָן אשר היה אוהב דבק מאד להקיסר נאפאלעאן וַיְלַוֵּהוּ בדרכו אל ס״ט העלענא אי גלותו, ועוד שרים אחדים נִלְווּ אליו לעזור לו להפיק זְמָמוֹ. ובששי לחדש אויגוסט בשעה הראשונה אחר הצהרים התרה אניתו אל החוף הקטן הנקרא בשם ווימערעה הרחוק מהלך שעה אחת מעיר בולוניה. מספר כל חֵיל לואי נאפאלעאן היה — חמשים וששה איש, ועם מְתֵי מעט והם בא בשערי בולוניה ואנשי הצבא הצובאים שם הריעו לקראתו תרועת מלך ויתאספו תחת דגלו. אך גם בפעם הזאת התחמקה ההצלחה מפניו וידיו לא עשו תושיה. כי אנשי הצבא אשר התחברו אליו היו מְתֵי מספר ולא עצרו חיל לתָמכו ולסַעדו, ואנשי החיל המְפקדים על מֶכס המלך קצפו עליו קצף גדול ויאבו לתפוש אותו ואת אנשיו בכפם ולהסגירם אל המלך. ובראות נאפאלעאן כי גם בפעם הזאת שֻׁלח ברשת ברגליו ועל שבכה יתהלך, מִהר להִמָּלט כצפור מפח, ויברח מבולוניה עם אנשי בריתו וירד הים באניה קטנה להגיע אל אניתו הגדולה העומדת הָכֵן לאסוף אותו לעת תמום רגלו. אך אנשי החיל אשר רדפו אחריו השיגוהו ויתפשוהו בחָזקת היד, וגם את אנשיו תפשו בכף וישלחום פאריזה. נאפאלעאן ושבעה עשר איש מאנשי בריתו הובאו לפני שרי המשפט בפאריז ויהרצו עליהם משפט מורדים ופושעים במלכות. אך גם בפעם הזאת חָסה עַין המלך לודוויג פיליפ על נאפאלעאן וְלַמָּוֶת לא נתנהו, גם מאנשי בריתו הֵסִיר את משפט המות, רק חרץ עליהם משפט שביה בבית האסורים. ובששי להדש אקטאבער יצא משפט לואי נאפאלעאן לָשֶׁבֶת בשביה כל ימי חייו, על השרים מאָנטהאָלאָן ופערסיני נחרץ להֵאָסר בבית האסורים עשרים שנה, ועל יתר הקושרים להצמיתם בבית הכלא מחמש עשרה עד חמש שנים. ולואי נאפאלעאן הובא אל מצודת האָם לָשֶׁבת שם כל ימי חייו.

במֶשך הימים אשר ישב במצודת האָם, שָׁקַד על דלתות הליטעראַטור גם כתב ענינים רבים ושונים וישלחם למכתבי העתים, הֶעתיק חזיונות שיללער לשפת צרפת, החליף מכתבים עם הסופר לואי בלאַנק וְעִם הסופרת המְהֻללה נעאָרגעס סאַנד, ובנוהו מעבודתו נָטַע ערוגות שושנים ופרחים וַיְגַדלם ויצוקקם. אך עיני הממשלה היו פקוחות על כל

מדרך

מדרך כף רגלו, צָרו צעדיו מְלֶכֶת לבדו בלי מִשְׁמָר, גם על כל הֶגֶה היוצא מפיהו הפקידו אזנים קשובות. על הדבר הזה התאונן נאפאלעאן פעמים רבות, אך שומע לא היה לו, ובאחת מאגרותיו אל אשה גדולה באנגליה כתב במר רוחו כדברים האלה: „לאיש כמוני אשר שֵׁם נאפאלעאן הגדול נקרא עליו, יאות אחת משתי אלה: או חֶשְׁכַּת בית אסורים או אור הָעֹז והמִּשְׂרה —". הגדול בכל ספריו אשר כתב בימי שִׁבְיוֹ, הוא סִפרו „על דְּבַר הארטיללעריע בימים הראשונים ובימים העתידים". הספר ההוא נחלק לשלשה חלקים, אך לא יצא לאור עד שנת תר"ח 1848 ולעומת זה הוציא בשנת תר"ג 1843 לאור את ספרו הנקוב בשם „אַנאַליזיען אדות שאלת הצוקער", ובשנת תר"ג 1843 כפרו היקר אשר מטרתו „כי יחדל אביון מקרב הארץ" (אויסראָטטונג דעס פויפעריסמוס). בספר הזה ערך מערכי לבבו לעיני כל רגעי ארץ לְיַסֵּד קולוניות בארצות לא זרועות עדנה, ולהושיב בהם את עניי עָם ואביוני אדם לעבוד את האדמה ולהוציא לחם מן הארץ. ועל הספר הזה שלחו לו בעלי המלאכות מכתב תודה וברכה. עוד הוציא אז נאפאלעאן לאור את ספרו דברי הימים משנת תמ"ח 1688 עד שנת תק"צ 1830", הספר הזה נדפס בשנת תר"א 1841, ובו הֶראה המחבר איך נדמה המרד אשר התחולל באנגליה בשנת תמ"ח 1688 אל המרד אשר פָּרץ בצרפת בשנת תק"צ 1830.

כמעט שש שנים רצופות ישב לואי נאפאלעאן במצודת האָם בחֲברת ידידו דר' קאָננאָ, וכל הצרפתים האמינו כי לא יֵצא מהמצודה ההיא כל הימים. אך לא כאשר האמינו כן היתה, כי בשנת תר"ו 1846 בששה ועשרים לחדש מאיי, התחפש נאפאלעאן בבגדי אחד מבעלי המלאכה העושים מלאכתם במצודה ההיא ויעמים קורה כבֵדה על שכמו, ובזה הִכָּה את עיני שומריו בסַנוֵרים ויניחוהו לצאת מתוך המצודה, והוא מִהר לְהִמָּלֵט מארץ צרפת וירד הים באניה ויבוא לעיר לאָנדאָן, עיר מקלטו לפָנים. שנה ושלשה רִבְעֵי שנה ישב בלאָנדאָן ורגשי רוחו כים נִגרש ויגרשו מזמות ויחבלו תחבולות להתור אל כסא מלוכת צרפת ולעלות עד מְרוֹם קֵץ השלטון כנאפאלעאן דורו הקיסר. אך עָמָל היה בעיניו איך יוציא את מזמתו הרבה לפעולת אדם. והנה פתאֹם אִנָּה הזמן תואנה נפלאה לידו אשר כלתה עיניו מְיַחֵל לה. כי בשנת תר"ח 1848 בעשרים וארבעה יום לחדש פּעברואַר התפרצו הצרפתים מפגי לודוויג פּיליפּ מלכם ויסירו עטרת המלוכה מעליו וכסאו לארץ מִגֵּרוּ ויהיו לממשלה רעפּובליקית. אז מִהר לואי נאפאלעאן וַיֵּדֶא כנשר אל פּאַריז בתקותו כי בפעם הזאת תאיר ההצלחה אור פניה על דרכיו ועל מעלליו, ובעשרים ושמֹנה לחדש פּעברואר עָרַך מִלִּים אל הממשלה אשר הקימו

עליהם

עליהם הצרפתים לפי שעה (פּראָוויזאָרישע רעגירונג) להודיעם כי יש
את נפשו יְהִסְתַּפֵּחַ תחת דגל הממשלה החדשה אשר הֻקמה בצרפת ,
אך שרי הממשלה החדשה השיבו אמריהם לו כי יעזוב ברגע ההוא את
אדמת צרפת , ואחרי אשר ישב עשרים וארבע שעות בפאריז , נלחץ לברוח
ממנה וַיָּשָׁב עוד הפעם לעיר לאָנדאָן .

בששה ועשרים לחדש מאיי שלח נאפאלעאן דברי ספר אל אספת
שרי העם (קאָנסטיטואירענדע נאַציאָנאַלפערזאַממלונג) , ויחל את פניהם
לסבבהו אל אחת הכהונות במדינה , אך הם לא שָׂמוּ לבם אל כל דבריו
וישליכום אחרי גום . ביום השמיני לחדש יוני נבחרו עשתי עשר איש
במדינת זיינע (סאָאַן) לקציני עָם (פאָלקספּערטרעטער) ואחד מהם היה
„לואי נאפאלעאן באנאפארט“ . ומספר האנשים אשר בחרו בו היה
249,352 נגד 84,420 אשר לא חָפצו בו , ובעצם העת ההיא בחרו אותו גם
אזרחי מדינת שארענט ומדינת יאָננע להיות להם לראש ולקצין באספת
ראשי העם . שני ימים אחרי כן הֻגד לשרי הממשלה כי בעיר טראָיעס
(טראָא) נועזו גדודי אנשי הצבא להשמיע במרום קולם : „יְחִי לואי
נאפאלעאן“ . והשר האביר קאַוואַניאַק התקצף מאד אדות הדבר הזה ויגזר
אֹמר כי כל איש אשר ירהיב בנפשו עֹז לנגוע במשפטי הרעפובליק עד
מה , יָחרם וְהָכְרֵת יִכָּרֵת מקרב בני עַמּוֹ . אך בכל זאת לא חדלו בעלי
ברית נאפאלעאן לְפַחַת שביבי אש האהבה אל נאפאלעאן בלבות הצרפתים ,
ומהם היו גם השרים לעטי ופערסיני אשר השיאו את בני העם למרוד
בשרי הממשלה החדשה , ואשר בגלל זה הֻחבאו בבתי כלאים . אפס
כי גם אז לא חדלו אוהבי נאפאלעאן לעשות לטובתו ככל אשר השיגה
ידם , והמונים המונים נָהרו ברחובות פאריז ויקראו „יחי הקיסר
נאפאלעאן !“ . אז הציע השר הנאור לאַמארטין לפני הממשלה לחדש
את גזרת החרם אשר נִגזרה על לואי נאפאלעאן בשנת תקצ"ב 1832
לבל יוסיף עוד הַצג כף רגלו על אדמת צרפת . אולם אחרי כל אלה
הוציאה אספת ראשי העם את משפטה לאור „כי האזרח לואי נאפאלעאן
באָנאַפאַרט יִסָּפַח אל כהונת המדינה להיות אחד מראשי העם וקציניו
באספת ראשי עַם צרפת“ . ואף כי בחמשה עשר לחדש יוני שלח
נאפאלעאן דבריו מלאָנדאָן כי הוא נוער כפיו מתמוך בכהונה ההיא ,
בכל זאת לא חדלו אוהביו ורעיו הרבים להעיר ולעורר את רוח העם
לבחור בנאפאלעאן להיות קְצין עָם . בין כה וכה פרצה מלחמת האזרחים
בחוצות פאריז (כאשר הודענו כבר בחלק החמישי מספר הזה צד 24,25)
והשר קאַוואַניאַק הֻקם לנגיד ומצוה (דיקטאַטאָר) בצרפת .

בחדש יולי בחרו אזרחי קאָריסקאַ בנאפאלעאן לראש ולקצין באספת
פְּנֵי העם , ונאפאלעאן לא אבה לקבל את הכהונה הזאת גם מידי האזר…

ההם, אך לא שָׂם עוד מחסום לפיו וַיְבַטֵּא בשפתיו כי ותקותו חזקה כי קרובה העת אשר בה תהי לאֵל ידו לעבוד את עבודת ארץ מולדתו בכל אַוַּת נפשו. והעת ההיא באה מהרה קל ככל אשר ראה לבו מראש. כי בשבעה עשר יום לחדש סעפטעמבער בחרו בו עַם הארץ חמש פעמים, פעם אחר פעם, וירוממוהו לשֶׁבת עִם נדיבי עַם וראשיו באסֵפַת הַלְאֹם (נאַציאָנאַלפֿערזאַמלונג). גם פאריז בחרה בו בשמחת לבב, ומספר הבוחרים בו היה 110,752 אנשים כלם אזרחים נכבדים ועשירי עָם. ובששה ועשרים לחדש סעפטעמבער הופיע נאפאלעאן בהיכל האסֵפָה בפעם הראשונה, ויהי רֶגֶשׁ ושאון והמולה בכל פִּנּוֹת ההיכל. וכאשר קם השאון לדממה, קם הפרעזידענט מאַרראַס על רגליו ויודיע לכל קְהַל העם כי האזרח לואי באנאפארט הֻקם עָל לשֶׁבת בתוך אסֵפַת מגני העם וראשיו. אחרי דַבְּרוֹ הדברים האלה היתה דומיה דקה בכל ההיכל ונאפאלעאן עלה הבָמתה אשר מִמְּרוֹמֶיהָ ישאו מליצי העם את מדברותיהם (רעדנערביהנע) וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: „זה לי שלשים ושלש שנים למן היום אשר הָחרמתי מאדמת צרפת, ועתה הנה שַׁבְתִּי אליה גם משפט אזרחי הושב לי. ולמי אוֹדֶה על החסד הזה אם לא אל מושלי הרעפובליק, ועתה הֵא לכם תּוֹדָתִי גם שבועתי לעבוד את הרעפובליק באמונה, ובכל כֹּחי ואוני אתאמץ לחַזק אותה, להכינה ולסעדה". גם הטיף עוד אמָרים על משפטי העם ותַרותם ולהיות דבריהם נשמעים בכל הענינים הדרושים לחֶפצם ולטובתם —. אם שמר נאפאלעאן את מוצא שפתיו ואם הקים את שבועתו אשר נשבע, יגידו עלילותיו וידברו ימים יֻצָּרוּ —.

בחמישי לחדש אקטאבער הֵחלו שרי האסֵפה הלְאֻמית להמתיק סוד ולהתיעץ אדות הנשיא החדש אשר ישימו על צרפת. בששי לחדש הֵרעיף השר הנָאור לאַמאַרטין אִמרי שפר והוכיח בצדק ובמישור כי המשפט להמון עַם הארץ הוא לבחור עליהם נָשִׂיא כטוב וכישר בעיניהם ועל פי רוב דֵעוֹת יקום הדבר. הדבר הזה הֵפיק רָצוֹן מאת קְהַל השומעים גם מאת בעלי האסֵפה, ויהי להק ומשפט בצרפת מהיום ההוא והלאה. הדבֵקים בהליכות הרעפובליק בבל לבם הגרו בעוז מתניהם לבל יבוא שֵׁם לואִי נאפאלעאָן בקהל שמות האנשים אשר יִבָּחר הנשיא מתוכם, בחָשבם למשפט כי האיש אשר אחד מבני משפחתו היה מלך רב ושליט בצרפת, לא יוכל להיות נשיא על הרעפובליק, גם אחרים משרי האסֵפה אשר עיניהם למרחוק הביטו, החליטו לבל יִזָּכֵר שֵׁם לואי נאפאלעאן בין האנשים הנגשים להתחר גאל כסא הנשיאות, יען כי הוא ישים את הכסא ההוא הֲדוֹם לרגליו לעלות ממנו על מְרוֹם כסא המלוכה. אך שומע לֹא היה להם מאת העם. כי כל עַם הארץ נכספו וַיִּנָּהוּ אחרי נאפאלעאן,

יזולת

וזולת מקומות אחדים בנפות הדרום והמערב, כִּלתה נפש כל יתר הצרפתים לבחור בו לנשיא הרעפובליק. כי קסם על שֵׁם נאפאלעאן למשוך אחריו לבות כל עַם צרפת, לְזִכְרוֹ יזכרו את הנוראות והנפלאות הגדולות אשר עשה הקיסר המרומם נאפאלעאן בימי עֻזו ונצחו, וידמו בנפשם כי בן אחיו אשר שְׁמוֹ בקרבו ישיב להם את ימי הגדולה והגבורה והתפארת ההם. ונאפאלעאן אשר ידע כל זאת, היה לבו נכון ובטוח כי חֶפְצוֹ בידו יצלח ועשה יעשה גם יכול יוכל ככל אשר אִוְּתָה נפשו, ועל כן מצא את לבבו לְדַבֵּר באזני אסֵפת הלאֻמי (בעשרים וששה לחדש אקטאבער) כדברים האלה: „צרפת תדע נאמנה כי אני הוא האיש אשר עֹז בידו לעשות סדרים בארץ וגבורה בימינו לְיַסֵּד את השלום על מכונו, וזאת היא כל ישעי וכל חפצי וחלקי בחיים“. ובשבעה ועשרים לחדש נאָוועמבער הוציא ספר גלוי לכל הצרפתים וכתוב בו כדברים האלה: „אני אינני רודף אחר הכבוד, ורחוק רחוק מכליותי לחשוב מחשבות על דבר כסא המלוכה ועל קְרָב וְלָחֶם, רק כל אַוָּתִי וכל מְגַמָּתִי היא כי לתקופת ימי נשיאותי אחרי ארבע שנים, אנית אחרַי את צרפת הנאורה ערוכה בַכֹּל, נֶאדרת בַּכֹּחַ, הולכת לאור החֹפש והדרור וצבי לכל הארצות“... הדברים האלה ועוד דברים רבים כאלה אשר דִּבֵּר על לב בני העם כיד הלָשון הטובה עליו, הוסיפו עוד להעיר ולעורר רגשי אהבה בנפשות הצרפתים בעלי הדמיון וַיִּוָּעֲצוּ לב יחדו לבחור בו לנשיא עליהם. ולא רק המון העם אשר לא יְפַלְּסוּ מעגל רגליהם בפלס התבונה, אך גם רבים וכן שלטים מִמְּרוֹם העם וחכמים מתחכמים בארחות הפאָליטיק עמדו לימין נאפאלעאן ויהתרו בכל עֹז להעלותו על כסא הנשיאות. רבים מאצילי צרפת ואפרתיה ושריה הגדולים, גם רבים מהלעגיטימים והאָרלעאַניסים התאמצו בכל מאמצי כֹחם כי יִבָּחֵר נאפאלעאן לנשיא הרעפובליק. אך לא מהשבותיהם כמחשבות בני העם, כי האצילים והאפרתים ההם שָׂנאו מָאסו את נאפאלעאן ושמו תמיד מנאץ בקרב לבבם, רק חשבו בזה מזמה לעשותו לכלי חֵפֶץ להוציא על ידו אדירי כל חֶפצם: להחרים את הרעפובליק, ולהַשבית מצרפת זִכְרָהּ, וַיְקַוּוּ כי אחר מַפֶּלֶת הרעפובליק שנואת נפשם, יֵקל להם להפיל את נאפאלעאן במהמורות בל יקום, ועל מְעֵי מַפַּלְתּוֹ יקימו איש כלבבם אשר ישיב את המלוכה לצרפת כבימי קדם. כי הם חשבו את נאפאלעאן לאין אונים וַחֲסַר חַיִל ויאמינו כי תקצר ידו לעצור בעַם צרפת אשר חָסֹן הוא כאלונים, והיה בשבתו על כסא הנשיאות ועיני כל הצרפתים יְיַחֲלוּ לו כי ירביבם על במתי ארץ, יעשה מְדֻחֶה, ישגה ברואה ויפיק פליליה. ואז תִּפָּקַחְנָה עיני העם לראות כי נכזבה תוחלתם ותקותם נהפכה להם כקשת רמיה, וכֻלם אחד יענו ויאמרו: „מה יושיענו זה“? וכאשר הרימוהו תחִלה על כסא

הנשיאות

הנשיאות, כן ידיחו אותו משאתו ויגרשוהו מארצם. אולם האנשים ההב בכל חכמתם בחכמת המדינה, לא חָכמו השכילו ושגו מאד במשפט האיש נאפאלעאן הזה, ומעולם לא שָעו עיני חכמי הפאָליטיק מֵראות את הנולד, כאשר שעו עיני החכמים ההם מראות את תכונות נפש האיש הערום הלז, ולא רק בצרפת אך כמעט גם ביתר כל הארצות לא היטיבו חכמי המדינה לראות יותר מהם, כי כֻלם שגו «בגבור סטראַסבורג ובולוניה», כֻלם שגו ברואה ולא ידעו את משפט לואי נאפאלעאן. אך גם זאת לנו לדעת כי גם אין איש בארץ אשר יכול להתחפש ולהתנכר ולהטמין מזמותיו בחֻבו כהאיש נאפאלעאן. ומי יוכל לְנַבְּאוֹת את אשר יעולל האיש הזה בימים יֻצָרוּ?

בעשירי לחדש דעצעמבער נִבחר לואי נאפאלעאן לנשיא, כי רבבות עָם בחרו בו בכל חֵשק לבבם ובכל אַוַת נפשם. מספר הבותרים את הנשיא היה 7,324,672, ומהם בחרו 5,434,226 בלואי נאפאלעאן. ובעשרים לחדש דעצעמבער הודיעו שרי האסֵפה הלאֻמית לכל עַם צרפת כי לואי נאפאלעאן הוּרַם וְהוּנַף לנשיא הרעפובליק בצרפת. השר קאַפּאַניק ואחריו כל המיניסטערים התנצלו את פקודתם מעליהם, והשר אַרמאַנר מאַררַאַסט נשיא האסֵפה הלאֻמית קרא באזני כל הקהל לאמר: «האזרח לואי נאפאלעאן באנאפאַרט נבחר מטעם עַם צרפת לנשיא הרעפובליק מעשרים לחדש דעצעמבער תר"ט 1848 עד יום השלישי לחדש מאיי תרי"ב 1852». אחרי כן נשבע נאפאלעאן שבועת אמונים להרעפובליק ולכל חֻקיה ומשפטיה, ואז עלה הבמתה וידבר דברים קצרים ונמרצים בהשכל ודעת אדות מִשְׂרָתוֹ הַנִשָׂאָה, ובתוך דבריו דבר גם הדברים האלה: לבי לא יֵט אחרי פְלֻגָה אחת מפלגות העם, כי אם אחרי **העם כֻלו**, ואם לא יצלח חֶפצי לעשות **גדולות**, אֲקַוֶה כי אעשה אך **טוב וישָר**. ואיש איש אשר יעשה דָבר לַמְרוֹת עיני עַם צרפת, לאויב יֵחשב לי כאשר יחשב בעיני כל העם».

נאפאלעאן הֵרים סְגָנִים ויושיבם ראשונה בממשלת הרעפובליק, ובראשם השר אָדילאָן באַרראָט, והסגן אשר על הענינים החיצונים, דרוּאֵין דע לואי, הודיע בספרים נלוים לכל מלכי איירופא ורוזניה כי דרכי הפאָליטיק הצרפתית דרכי שלום הם עם כל מלכי ארץ, בשלום ובמישור תְּהַלֵךְ ממשלת צרפת עִם כל הממשלות וכְרֵעיה ובאָחות תהי לכל הארצות. והנה אף כי בראשית ימי נשיאותו שָׂם נאפאלעאן עיניו על דרכיו, שָקל בפֶלס כל צעד מצעדי רגליו וכל מעשהו במאזני תבונתו, בכל זאת הֵיטיבו יְחִידֵי חכמי המדינה לראות כי הוא כוֹנֵן מחשבותיו מראש למשאות את הרעפובליק משרשיה, ועוד בשבעה ועשרים יום לחדש דעצעמבער דִבר את סְגַן הפנים קָשׁוֹת כאִלו היה מלך רַב ושליט **לבדו**

בארץ, עד כי נער הסגן כפיו מתמוך בְּמִשְׁרָתוֹ. גם על שרי הצבא צִוָּה בחֶזקה היד לָסוּר אל משמעתו ולשמור מצות שפתיו כמו היה הוא המושל האחד וממשלתו ממשלה בלי־מצָרים ומוֹרָשָׁה בידו מאז ומקדם. גם להריסות הרעפובליק ברומא נתן נְשִׂיא הרעפובליק בצרפת את ידו ויעזור להַשביתה ולהחריבה, וכל הנצמדים להליכות הרעפובליק רָעמו פנים וַיֵרָגְנוּ בחדרי משכיתם על עלילות נשיא ראש הרעפובליק, גם באסֵפה הלאֻמית התעוררו שרי העם ממפלגת הרעפובליקים העזים וירימו במרום קולם על הנשיא אשר שלח גדודי אנשי מלחמה להכחיד את הרעפובליק ברומא, אך רוב שרי האסֵפה נתנו לנאפאלעאן צדק ויריביו חרקו שִׁניהם בסתר וישימו יד לפה. בעת ההיא רבו גם תלונות בני העם על הממשלה החדשה, כי לרגלה נגדע קרן המסחור בצרפת, ויד עַם הארץ מָטָה מאד, גם יד החלי־רע הוָיָה אז בעם וַתֶּרֶב לאכול בהם יום יום. מפלגת הסאָציאַלים מצאה אז עת רָצוֹן להרים יד בממשלת הנשיא. ובשלשה עשר לחדש יוני תר"ט 1849 פָּרץ המרד והמונים המונים מבני פאריז רעשו ויתגעשו על היכל בורבאן מקום מושב האסֵפה הלאֻמית. אך השר שאַנגאַרניער שלח גדוד אנשי חיל על המתקוממים ההם ויגרשום באִבחת חרב ולהב חנית ויפיצום לכל רוח. אחרי כן קם השר לעדרו־ראָללין בעֶברות אפו על נאפאלעאן ויעורר את לב העם לְנַתֵּק את מוסרותיו וְלָשׂוּם קֵץ לממשלתו, ממשלת זדון. אך נאפאלעאן קדם את פניו ויכריעהו, כי במרם השְׁפִּיק להפיק זְמָמוֹ, שלח בו משלחת מלאכי זעם עד כי גם הוא וכל חבֵריו מנוכת חרב ותהי להם נפשם לשלל, ועל פאַריז גָזר נאפאלעאן גזרת עיר נצורה. בעלי ברית לעדרו־ראָללין אשר לא חשו מפלט למו אל ארצות אחרות, נתפשו בכף והובאו במשפט לפני שופטי רמים היושבים כסאות למשפט בעיר ווערזייל וַיֵּצְאוּ רשעים בְּהִשָּׁפְטָם ויקחו כפלים בכל חטאתיהם. גם על בתי המועד (קלובים) אשר נועדו בהם בני מְרוֹם העם לעתים מְזֻמנים להמתיק סוד, יצאה אז הגזרה לסגור דלתותיהם אם לא יסגרו הנועדים שם את דלתי פיהם מְדַבֵּר על אֹדות משפטי הממשלה בצרפת, גם על מוציאי לאור מכתבי עתים וכותבי דברי הימים פָּקד נאפאלעאן לבל יעוזו לכתוב מאומה נגד ממשלתו והליכות דרכה, והעובר את מצותו, עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ.

מיום עשתי עשר להדש אויגוסט, אשר נחו אז שרי האסֵפה מעבודתם ויהיו נקיים לביתם עד עת מועד, הֵרים נאפאלעאן פעמיו לעבור במדינות ארץ ממשלתו למען דעת את מחשבות העם אֹדות הממשלה, אך בכל מדינה ומדינה רַבּוּ הקוראים: „תְּחִי הרעפובליק!" מהקוראים: „יחי הקיסר!". בעיר עפערניי חָג נאפאלעאן את חג חנֻכת מסלת הברזל ההולכת מפאריז וסטראַסבורג עד העיר ההיא, וכל העם קִבלוהו בבני

רגשי אהבה ובאזני כל הקהל דִבר נאפאלעאן הדברים האלה: „בעָברי על פני מחוזות מאָ (Meaux), לאַ פֿאֶרטע, שאַטאָ־טיערי עד עיר עפערניי הזאת, זכרתי את המלחמות הגדולות והעצומות אשר נלחמה צרפת בכל מלכי איירופא, ואת עזוז נוראותיה ורעם גבורותיה ונצחונותיה הנפלאים בעת פלאות ההיא, ואמרתי אני בלבי: לוּ היו אז מסִלות ברזל כבימים האלה, והקיסר נאפאלעאן הֶעביר את חֵילו הגדול במסלות ההן, כי אז לא דָרכה כף רגל איש מבני הנֵכר בשערי צרפת. הָבוּ איפוא כבוד ועוז למסִלות הברזל! כי מחסה עֹז הן לנו גם בעת קְרָב ומלחמה לְהָנִיד רגל בן נכר מדרוך בארצנו לרשת משכנות לא לו —״.

מיום ליום רָחקו לִבות שרי העם מהנשיא, כי אף אם בפיו ובשפתיו כִבד תמיד הנשיא את הרעפובליק וְהַבְטֵחַ הבטיח כי כל ישעו וכל חֶפצו הוא רק לעשות את משפט עַמו, לְהַרבות שלום צרפת ולהאדירה, בכל זאת עולל תמיד עלילות אשר כל מיטיבי רְאוֹת ראו כי חותר הוא אל כסא המלוכה. ובשלשה עשר לחדש אקטאבער לא שמר לפיו מחסום ויבַטא בשפתיו דברים נמרצים אשר יתנו עֵדיהם כי להרוס חֻקי הרעפובליק מגמתו ולהיות שליט לבדו בצרפת בעֹז משפט מלך. בשנת תר״י 1850 שָׂם נאפאלעאן עוד הפעם לדרך פעמיו ויעביר בערי דישון (Dijon), מאַקאָן, ליאָן, מילהויזען, קאָלמאַר, סטראַסבורג, נאַנצי, מעטץ, ובתשעה ועשרים לחדש אויגוסט שב פאריזה. בתשיעי לחדש סעפטעמבער נסע עוד הפעם בדרך ויבוא בשערי עיר שערבורג, ואחרי חמשה ימים שב לפאריז, ואנשי סודו אשר לפניהם נגלו תעלומות לבבו קִדמו פניו בתרועה. בהֵעָצרו בעיר ליאָן (ביום שבעה עשר לחדש אויגוסט) הבטיח לכל השרים אשר אכלו אתו לחם כי חלילה לו מחשוב מחשבה לַמְרוֹת חֻקי הרעפובליק, ומְפֹרָש יצאו מפיו הדברים האלה: „האיש אשר ששה מילליאן אנשים בְחרו בו לנשיא, הוא לא יבגוד בם ולא יעשה דבר אשר לא לרצון הוא לְעם צרפת״. אך אחרי שבועות אחדים גִלה את אזני שרי העם כי חפץ הוא להאריך את ימי נשיאותו, ובלשון מדברת גדולות הוכיח כי רק טובת צרפת הוא דורש, כי בְמֶשך ארבע שנים (שְׁנוֹת נשיאותו) לא יוכל להוציא לאור את כל הטובות הרבות אשר יש את נפשו לעשות את הצרפתים. ואוהבי נאפאלעאן ומְתֵי סודו אָזרו כגברים חלציהם להוציא חפץ הנשיא לאור, ולא רק על לבות דַלַת העם והאכרים דברו דברים להמשיך את ימי נשיאותו, אך גם על לבות אנשי הצבא דברו כזאת, ולא נחו ולא שקטו עד עשותם ועד הקימם מזמות לבבם להמשיך את ימי נשיאות נאפאלעאן עוד עשר שנים ולתת לו את היכל טילעריען למקום משכן כבודו. בעת

ההיא

ההיא קראו גדודים רבים מאנשי הצבא בהופיע הנשיא אליהם: יחי הקיסר נאפאלעאן! ונאפאלעאן שמע זאת והֶחריש. שרים נכבדים משרי העם שמעו זאת ויתעברו ויתלוננו על סגן המלחמה אשר ישמע אֹזֶן כזה ולא יתבונן, גם השר שאַנגאַרניער הִתקצף על הקריאה ההיא אשר היא לַמְרוֹת רוח העם ולמרות שבועת נשיא הרעפובליק — אך נשיא הרעפובליק הדיח את השר ההוא מפקודתו, גם את השרים ההם רדף בסתר ויקח פקודתם מידם. על הדברים האלה התאוננו אצילי העם ושריהם המשכילים שֵׂכל טוב בהליכות המדינה וְעַיִן בעין ראו כי כל ישע וכל חפץ נאפאלעאן הוא להתרומם על מְרוֹם כסא דודו הקיסר, והשר הנאור לאַמאַרטין באחד מדברותיו אשר נשא בקהל עָם, קרא ברגש: הנה כבר הוכן כֵּס הקיסר בצרפת! —.

ונאפאלעאן אשר ידע את כל אשר יביעו ידברו וישיחו בו השרים המשכילים והנאמנים למשפטי הרעפובליק, לא שת לבו אליהם ולא חֲשָׁבָם להשיב להם אמָרים, כי נפשו ידעה מאד כי קִצרי יד הם לעשות לו מאומה. כי נאפאלעאן עשה כל מעשהו בהשכל ודעת, פִּלֵּס כל צעד מצעדי רגליו בפֶלס תבונתו, ויתהפך בתחבולותיו ומועצותיו למשוך אחריו את לִבּוֹת חֶבר הכהנים בעבותות זהב, לְרַתֵּק אליו את שרי צבאות החיל וכל אנשי המלחמה ברתוקות כסף, ולקנות כליות המון העם ולבבו בדברים טובים ובהַבטחות נאמנות לְהַרכיבם על במתי ארץ כבימי דודו הקיסר משא נפשם ומחמד רוחם. ואחרי אשר שלשה מצוקי ארץ ההם היו בעוזריו וּזְרֹעֵי עֻזו, שָׂחק לְכל תלונות השרים, ואחרי כל הרוגנים ראש הניע, ותהי ראשית מעשהו לְהסיר את כל הסגנים מפקודתם ולהקים אחרים תחתיהם מהושבי שְׁמוֹ ודבֵקים בו באמת ובתמים. מהסגנים החדשים ההם דָבק בו ביתר עָז סְגן המלחמה (קריגסמיניסטער) השר האביר לעראַאַ דע ס"ט אַרנאָ (Arnaud), והוא היה עוזר לו להוציא את מזמתו הרבה לאור, כאשר נספר במרוצת הדברים. ברביעי לחדש נאוועמבער עלה נאפאלעאן דְבָרוֹ ביד השר טאָריני סגן הפנים אל האסֵפה הלאֻמית להשיב אל העם את משפט הבחירה לבחור להם מושלים ושרים כטוב וכישר בעיניהם, יען כי בצדק יאות להם המשפט הזה ובלעדו לא ינוח העם ולא ישקוט מלעורר מהומות ומבוכות חדשות כבראשונה. רוב שרי האסֵפה לא אָבוּ להקים את המשפט ההוא, כי עיניהם חָזוּ מישרים ויבינו את מגמת פני הנשיא לעשות חֹנֶף לְעַם הארץ וּלְרַהִיב בזה עֹז בנפשם לבעבור יבחרו בו ביום אשר ידרוש מידם לָשׂוּם כתר הקיסר בראשו. אך רבים משרי האספה אשר ראו כי אם ישליכו את דברי הנשיא אחרי גום, יתעוררו דברי ריבות בין הנשיא ובין האסֵפה עד כי תפרדו ולא יתלכדו עוד כל הימים ורעה גדולה תִּשְׁקַף בזה על צרפת כלה

כָּלה, התאמצו לעשות פשר דָבר בּיניהם, ויבקשו מאת הנשיא כי תחת משפט הבחירה יהיה לעם הארץ המשפט לקרוא לאנשי המלחמה לְעֶזְרָה בכל עת אשר יהיו עשוקי צדק ורצוצי משפט. הנשיא לא אבה ולא שמע לכל דבריהם, והמון שרים ואפרתים ממפלגת ההר (בערגפּאַרטיי) עמדו לימין הנשיא ועל פי רוב דעות הֻקם המשפט ההוא כרצון הנשיא. אז ראו שרי האסַפה כי אזלת ידם ואין בהם כֹּחַ לעשות משפט בארץ על פי הליכות הרעפּובליק, וכל בעלי האסופוֹת וראשי המדברים ידעו נאמנה כי הפֵכה גדולה נשקפת על צרפת, אך איככה ומתי תהיה כזאת, נעלמו מנגד עיניהם. אנשים אחדים בעלי נפש וזרוע רמה אשר שנאו את נאפּאלעאן תכלית שנאה, נועצו לב יהדו לארוב לו בהיכל אליזעע ולהביאו למצודת וויצענעס ולהציג אותו בשער המשפט על אשר נעז לפרוץ גדרות הרעפּובליק ולהפיר חֻקי המדינה ומשפטי הארץ. אך עצת אנשי זרוע ההם לא קמה ונבצרה מזמתם, יען כי כל חבריהם וּמְתֵי סודם לא היו אמיצי לב וגבורי כֹחַ כמוהם, ובבוא העת להוציא עצתם לאור, רפו ידיהם ולא קם רוח בהם, ויסוגו אחור.

ולואי נאפּאלעאן בראותו כי כבר פִּנָה הדרך מכל אבני נגף וסִקל המסלה מכל צורי מכשול, הֵחל לצעוד בצעדי און אל מחוז חֶפצו ולחתור אל כִּסֵא כבוד דודו הקיסר. אך לא גִלה סודו כי אם לִמְתֵי סודו אשר ידע נָאמָנה כי רוחם נֶאמְנה אתו ועצת נפשו יַשלימו ככל אַוַּת נפשם. האנשים ההם היו: ס"ט אַרנאָ סגן המלחמה, מאָפּאַ שר שוטרי העיר והגראַף מאָרני אחד משרי העם וַאֲחִי הנשיא מצד אִמו, מַלְכַּת האָללאַנד לפנים, אשר ילדה להגראף פּלאַהאָ אחד השלישים אשר להקיסר נאפּאלעאן. ארבעה עשר יום המתיק אתם הנשיא סוד ויתיעץ על צפוניו וַיְחַבֵּל תחבולות להוציא את מזמתו הָרַבָּה לאור. ואחרי אשר היו מערכי לב הנשיא ערוכים בַּכֹּל ושמורים לצאת לפעולת אדם, עָתַד הנשיא את יום השני לחדש דעצעמבער שנת תרי"ב 1851 ליום המעשה לעשות בו את זר מעשהו, כי ביום ההוא הָכְתַּר נאפּאלעאן ה אשון בכתר הקיסרות וביום ההוא יצא הקיסר בעטרת הגבורה והנצחון ממלחמת אויסטרעליץ.

אור ליום הראשון לחדש דעצעמבער ישב נאפּאלעאן בהיכל כבודו בסוד עליזים ויתעלס עם שרים רבים ונכבדים עד חצי הלילה ויתחפש במַסוה הששון כידו הגדולה להתחפש ולהטמין מזמות לבבו מעיני הרואים. אפס כי בכל זאת עָבַר לפעמים עב קל על מְרוֹם מצחו, גם עצר לפעמים במלים ויצלול במהשבות עמוקות, אך השרים ההם אשר לא ידעו מאומה מכל מערכי לבבו ומכל מועצותיו, לא ראו ולא התבוננו מבוכות נפשו,

כחצות

בחצות הלילה נפרדו השרים ההם מהנשיא וישובו לבתיהם לתת שנת לעיניהם ולבם לא הגיד להם כי רעה נוראה נשקפת על פאריז ועל פרואתיה וסגניה. בין כה וכה התאספו שמנה מאות שוטרים ופקידיהם עם גדודי אנשי חַיִל מְזֻיָּנים במקומות אשר יעד להם הנשיא, ויתחרשו כל הלילה ויארבו במסתרים על בתי נדיבי העם. וביום השני להרש דעצעמבער בבקר בעוד פאַריז מתרפקת על נֹעַם התנומה, והנה בַלָּהָה! כי מלאכי משחית ההם השתערו כשער קטב על כל בתי השרים אשר יָדַע הנשיא כי הם יתיצבו לו לשטנה בדרך וַיוציאום בחזקת היד מערשותיהם ויסחבום בחוב והשלך אל בתי האסורים ויסגרום על מסגר. בין השרים ההם היו הגענעראלים האבירים והמהֻללים קאַוואַניאַק, שאַנגאַרניער, לאַמאָריסיע, לעפּלאָ, בעדאָ, שאַראַס, גם רבים ממלאכי העם היושבים ראשונה באספה הלאֻמית, ובתוכם גם השר היקר והמפאר טהיערס, ועוד שרים רבים ונכבדים הֻשלכו לבתי כלאים ביום המר והנמהר ההוא. ולואי נאפאלעאן הוציא קול קורא אל העם ואל אנשי הצבא להוכיח ולערוך לעיניהם את מערכי לבבו ומועצותיו לטובת צרפת והעם היושב בה. ויתר הדברים אֹדות המהפכה הַמְּדִינִית אשר חִלָּה נשיא הרעפובליק בצרפת בעת ההיא, הלא הם כתובים על ספר דברי ימי עולם חלק חמישי (מצד 35 עד 39), ופה נזכיר רק ראש מלים על אֹדותיה: לואי נאפאלעאן בְּאַוָּתוֹ לעורר בלבות הצרפתים את האהבה לממשלת קיסר, הֵרים פעמיו בכל מדינות ממשלתו ובתהבולות עָרמה הֵעִיר בם את האהבה ההיא בכל תָּקְפָּ, ובכל מקום אשר דָרכה כף רגלו בו, קִדמו הצרפתים את פניו בכל אותות כבוד והדר ויריעו לו תרועת מלך. בשביעי לחדש אקטאבער תרי"ב 1851 בבואו בשערי עיר בּאָרדאָ עשו לו ראשי הסוחרים משתה גדול כמשתה המלך, והוא דִבר באזני כל הקהל את הדברים האלה: „אנשים אחדים אשר לא יאמינו בממשלת קיסר, אומרים אָמוֹר כי בְעֵקֶב ממשלה כזאת נשקפת הרב מלחמה, אך אני אומר כי ממשלת קיסר היא שלום וכל נתיבותיה שלום (l' empire c'est la paix), וממשלת שלום כזאת תחפוץ צרפת, ואם תהי צרפת שְׂבֵעַת רָצוֹן, ת ש ק ו ט ה ת ב ל והתענג על רוב שלום". בשובו פאריזה בששה עשר לחדש אקטאבער גלה את אזני השרים מרואי פניו כי יש את נפשו לחַדש את ימי ממשלת דודו הקיסר כקדם. בעשרים ושנים להדש נאָוועמבער יצא דבר הממשלה אל כל מדינות צרפת לאמר: „עַם צרפת חפץ הוא להשיב את כבוד ממשלת הקיסר אל כַּנּוֹ כבראשונה ולתת את הממשלה הזאת ביד לואי נאפאלעאן באָנאַפּאַרט והוא ינחיל אותה לביתו אחריו והיתה לו ולבניו ומשפחתו לאֻחזת עולם". ואז נקבצו כל הצרפתים בעריהם לְהַוֹּת איש איש את רֵעוֹ אם יחפץ או יתשמאיל. ובראשון להדש דעצעמבער בערב בא מספר הבוחרי...

הבוחרים בנאפאלעאן לקיסר צרפת לפני המחוקקים ויהי מספרם שבעה מיללִיאָן, שמונה מאות אלף, עשרים וארבעה אלף ומאה ושמונים ותשעה איש, ומספר האנשים אשר לא אבו ולא בחרו בנאפאלעאן היה רק 253,145 איש. שרי הסענאַט ומחוקקי העם מִהֲרוּ וַיְבַשְּׂרוּ לנאפאלעאן כי הוּרַם והונף על פי רוב דֵעות העם לשֶׁבת על כסא דודו הקיסר. וישמח נאפאלעאן מאד וַיִּשָּׁבַע בשֵׁם ה׳ כי יקדיש כל ימיו ושנותיו לעבוד את ארץ מולדתו בכל לבבו ובכל נפשו וּמְאֹדוֹ וכל ישעו וחפצו יהיה להחזיק במעוז **השלום** ולהרים את הצרפתים בני עַמּוֹ על גַּפֵּי מרומי הכבוד כבימי דודו הקיסר הנאור. ביום השני לחדש דעצעמבער תרי״ג 1852 הופיע **הקיסר נאפאלעאן השלישי***) בשערי פאריז, ובעצם היום ההוא הודיע לכל מלכי איירופא כי על פי חֵפֶץ עַם צרפת יָשַׁב על כסא הקיסרות. אנגליה, סאַרדיניען, נעאפעל, שווייץ וספרד מִהרו להקים את הוד הקיסרות בידו ולברכו ברכת המלוכה. בחמישי לחדש יאַנואַר תרי״ג 1853 שלח גם קיסר רוסיא וקיסר עסטרייך ומלך פרוסיא את ברכת המלוכה להקיסר נאפאלעאן השלישי, ואיירופא כֻלה השתאתה והתפלאה הפלא ופלא בראותה כי כוכב נאפאלעאן אשר שקע לפני שלשים ושבע שנים, שב לַאוֹר בְּחוּג כוכבי שְׁמֵי מָרום, ולבם לא ראה כי הכוכב ההוא כוכב מאדים הוא המבַשר דָם ואש ותמרות עשן —.

כי הנה זה האיש לואי נאפאלעאן אשר בעלותו על כסא המלוכה נשא באָלה נפשו כי רק **השלום** יהיה מְכוֹן כסאו וכל מַעְיָנָיו רק להרבות **שלום** רב, הוא הוא הֵעיר עד מהרה **מלחמות** גדולות ונוראות אשה אחרי רעותה: מלחמת רוסיה, מלחמת איטליה, מלחמת כִּינאַ, מלחמת מעקסיקא, ולאחרונה מלחמת אשכנז. והנה על אדות המלחמות ההן נכתבו כבר ספרים רבים אין מספר בכל הלשונות השונות המתהלכות בארץ, וגם אנחנו דברנו על אדותיהן בספר **דברי ימי עולם חלק חמישי**, אך לרגל המלאכה אשר לפנינו לכתוב תולדות הקיסר בעל **המלחמות** האלה, נזכיר פה אך בדברים קצרים את ארחות מלך **השלום** הזה בכל **המלחמות** ההן:

1. מלחמת רוסיה. משנת תקפ״ט 1829 שָׂם הקיסר האביר ניקאָלאַיי על לבו לעזור ולהושיע ולהגן על בני דתו הרבים והעצומים הנ.נחים והנאנקים בתוגרמה האיירופית והאזית בתגרת ידי השלטונים העזים

*) בשם נאפאלעאן **השלישי** קרא הקיסר את נפשו, וכאשר שאלו השרים היושבים ראשונה במלכות את פיהו מדוע לא בחר בשם נאפאלעאן **השני**, ענה ואמר יען כי דודו הקיסר נאפאלעאן **הראשון** היה **אחד** ואין **שני** לו —. ובאמת האמין לואי נאפאלעאן כי בכל מלכי תבל מדורות עולמים לא קם עוד קיסר עוז וגבור משכיל כנאפאלעאן הראשון.

העזים והעריצים. כי השלטונים ההם שָׂמוּ על הנוצרים ההוסים בצלם עֹל ברזל וירעצום וירוצצום בלי חֲשׂךְ, גם את דתם הנוצרית רמסו ברגלים, ובגאוה וגדל לבב שפכו עליה בוז ולעג כמים. ובהיות הקיסר האדיר ניקאָלאַיי הראשון גם נְשִׂיא ראש הכנסיה הנוצרית בהליכות הדת והאמונה, מצא את לבבו להיות מָגֵן מִשְׁנֶה על הנוצרים האובדים בארץ תוגרמה ועל דתם המְחֻלל בפי התוגרמים, ומה גם כי המשפט לקיסרי רוסיה מאז ומקדם להיות מַחסה עֹז להנוצרים היְוָנים היושבים בארצות תוגרמה. ובשנת תרי"ג 1853 כאשר צעקו הנוצרים בארץ תוגרמה אל אחיהם אשר באיירופא לחַלצם מֵעֻנְיָם ומֵחֲמַת המֵציק אשר כוֹנֵן להשחיתם ומְחָרֵף עִקבות משיחם, התעורר קיסר רוסיה להיות להם למושיע ולְמָגֵן (פּראָטעקטאָר) על פי המשפט אשר לו, ולא חשב עוד מחשבה להניף חרב על תוגרמה ולהושיב אנשי חֵילוֹ בקאָנסטאַנטינאָפּעל. ובשנה הנזכרת בחדש מאַיי בבוא האַדמיראַל הרוסי, הנשיא מענטשיקאָב בשער השלטון בְּמַלְאֲכוּת הקיסר אדוניו לבַקש מיד השלטון לתת את קיסר רוסיה להיות מָגֵן על הנוצרים היְוָנים בתוגרמה כפי המשפט אשר לקיסרי רוסיה מימי קדם, לא אבה השלטון ולא שמע לו וַיָעַט בו, בהאמינו כי קיסר רוסיה מצא תואנה להתגולל עליו ולְחַלֵק עִמוֹ את ממשלת תוגרמה, וַיִפֶן אל אנגליה וצרפת וַיְחַל את פניהם לעמוד לִימִינוֹ אם יֵצא קיסר רוסיה בחרב לקראתו. כמים קרים על נפש עיֵפה כן היה דְבַר שלטון תוגרמה על נפש נאפּאלעאָן השלישי, כי קיסר הצרפתים הזה אשר לפני שנה נשא באָלה נפשו כי אוהב שלום ורודף שלום הוא, וכל ישעו וחפצו לכונֵן שְׁלום איירופא כל יְמוֹת לאֹרך ימים, הוא הוא שָׂשׂ כמוצא שלל רב בְּמָצאו עת רָצון לשלוף חרבו מתער"ה ולעורר מלחמות לבעבור יִכָבֵד בעיני הצרפתים בְּתֹר גבור משכיל וּמְנַצֵחַ מְהֻלל, וימַהר לשלוח דברים אל ממשלת אנגליה לבל תתן ידה אל קיסר רוסיה המבַקש פניה לכרות עִמוֹ ברית על תוגרמה רק תבוא אִתּוֹ בְמָסורת הברית להקדיש על רוסיה מלחמה, וְהָפְצוֹ בידו הצליח כי פּאַלמערסטאָן ראש הסגנים באנגליה הִטה את לב הממשלה להתחבר אל צרפת אוֹיַבְתָּהּ העתיקה לעזור ולהושיע לתוגרמה, ובכן פרצה המלחמה הגדולה והאיומה הנודעת בשם מלחמת קרים, מלחמה אשר אנגליה, צרפת ואחרי כן גם סרדיניה חָברו יַחדו אל תוגרמה לְהִלָּחֵם בקיסר רוסיה בקִנאתם בו וברוב גָדְלוֹ ועזוזו. גם עסטרייך, אף כי לא הוציאה חרבה מתערה, אָרבה במכתר על רוסיה, ורק פּרוס"א לבדה שָׁמרה את הבטָחתה ותתיצב במַצב הַבֵּינַיִם (נייטראַליטעט) כל מֶשך ימי המלחמה הגדולה ההיא. הרוסים לחמו כאריות והֶראו את זרוע עֻזם לעיני כל איירופא, וגם אחרי אשר התגברו מלכי הברית ויכו את הרוסים במלחמות אלמא, באַלאַקלאַוואַ ואינקערמאַן, לא עשו עוד ידי מלכי

הברית

הברית תושיה. כי הרוסים הֵגִינוּ על מבצר סעוואַסטאָפּאָל כגבורים משכילים, ועד נאמן על גבורתם הנפלאה הלא הוא: כי צבאות מלכי הברית חָגרו לשוא רעם גבורות ימים רבים ללכוד את המצודה ולהוריד עֹז מבטחה, ושלש מאות ועשרים ושנים יום יָרו בלי הפוגה בכל כלי תותחיהם הרבים והעצומים עד אשר הצליחו להרעיש את חומות סעוואַסטאָפּאָל, וגם אז לא נצחו עוד את הרוסים כָּלִיל. בין כה וכה הלך הקיסר האדיר ניקאָלאַיי בדרך כל הארץ (בשנת תרט״ו בשני לחדש מאֶרץ 1855) ובנו הנאור הקיסר אלכסנדר השני אשר ישב על כסאו אחריו, הִטָּה לבבו אל השלום, וגם מלכי הברית בִקשו וַיְנַהוּ בסֵתר לבבם אחרי השלום. ובכן יָצא דְבַר השלום ההוא לאור בפאַריז בשנת תרט״ז בשלשים לחדש מאֶרץ 1856, ומלכי הברית לא לקחו מאדמת רוסיה אף מִדרך כף רגל, ורק חבל ארץ קטנה על חוף דאָנוי השמאלי, נקרע מרוסיה ונספח אל רומעניה, ובמה נחשב הוא בעיני הרוסים? והנה מלכי הברית לא הוציאו פרי תועלת מהמלחמה ההיא, אך הֵרֵעוּ עוד לנפשם בהוציאם את מבחור בחוריהם להֶרג רָב גם הֶעמיסו על ארצותיהם חובות גדולות ועצומות מאד על לא דבר, ורק נאפאלעאָן לבדו יצא מהמלחמה ההיא בִכְלִיל תפארת הנֵצח וההוד ונשגב שמו לגבור משכיל ותכם הרזים בהליכות הדיפלאָמאַטיע, כל מלכי ארץ חפצו קרבתו ודבריו נשמעו בכל אפסי איירופא, והצלחתו הגדולה לא אמרה עוד הון, כי בטרם יצא עוד השלום לאור, יֻלַד ילד לו (בט״ז מאֶרץ תרט״ז 1856), ואז נכונה הממלכה בידו ביתר שאת וביתר עז, ולמַרבה הששון אין־קץ כי ינחיל את כסאו אחריו ליוצא חלציו ועד עולם יִנּוֹן שֵׁם כבוד נאפאלעאָן. הצרפתים אָצלו לו תהלה ותפארת בלי־מְצָרים ויאמינו כי הוא יחַדש את ימיהם כקדם וירוממם על גפי מרומי האשר והגבורה והנֵצח וההוד כבימי דודו הקיסר נאפאלעאָן הראשון.

ונאפאלעאָן השלישי עַלִיז גאות הנצחון ורם הלבב לא שָׁקט במכונו עד אשר אִנה הזמן לידו תואנה חדשה לעורר עוד הפעם סערת מלחמה בשערי איירופא, ואם אמנם כי בפעם הזאת היו מעשיו רצוים והגדיל לעשות, כי לחם את מלחמת הצדק והנכוחה, אך סוף מעשיו הוכיח על מחשבתו תהלה כי רק להרבות עוד את תפארת עֻזוֹ ונִצְחוֹ ולהרחיב גבולות ארץ ממשלתו שָׁלף חרבו מתערה. כי הנה אחרי מֶרד האיטלקים בשנת תר״ח 1848 ובשנת תר״ט 1849, התהוללו תלאות חדשות ורעות נוראות ברחבי ארץ איטליה אשר כל שומען נֶעוו משמוע ואחזו שער בממלכת לאָמבאַרדאָ־וועֶנעדיג, אשר נכבשה שנית לפני ממשלת עסטרייך, שלטו שרי צבאות העסטרייכים במוראים גדולים וַיָרֹעוּ את עם הארץ בשבט ברזל. בנעאַפּעל וסיציליה שפך המלך האכזר פֿערדינאַנד השני

כאש

באש חֲמָתוֹ ויָמִין עֻזּוֹ רָעֲצָה ותרוצץ את עבדיו האומללים וישימם כעפר לדוש באכזריות גדולה מאד, ורק ממלכת כרדיניה (פיעמאָנט), אף כי נִגפה במערכה במלחמה לפני עסטרייך, החליפה כֹּח ותדריך עֹז ותלך מחיל אל חיל, כי וויקטאָר עמנואל מַלְכָּהּ היה עֶזְרָהּ וּמְגִנָּהּ ולצֶדק מָלַךְ בתוכה, וּסְגָנוֹ השר החכם המהֻלל הנודע בשם קָוְאור, היה קָוִיאוֹר יְקָרוֹת בממלכה ההיא, ובחכמתו הגדולה הצליח להטות לב נאפאלעאָן השלישי לעמוד לימין וויקטאָר עמנואל ולעזור לו בחַיִל ובחוסן לפרוק עֹל הברזל מאיטליה ולהוציאה מתחת יד העריצים המושלים בה בעריצות נוראה. אמנם אף כי הַבְטֵחַ הִבטיח נאפאלעאן להושיע לאיטליה, פסחו עוד יושבי הארץ על שתי הסעפים אם ישמור את הבטחתו, כי בראותם איך יעמים יום יום את עֹל הַעֲבדות על בני עַמּוֹ יושבי צרפת, לא יכלו הַאמין כי הוא ילחם מלחמת איטליה להאיר עליה אור הדרור. ומי יודע אם באמת הוציא נאפאלעאן הרבו מתערה לולי קָרָהוּ מִקרה מוּזָר מאֹד אשר אִלְצָהוּ ללחום את מלחמות איטליה. כי איש איטלקי אשר דמיונו העז הולך שובב, ושמו פֶעליקס אָרזיני, התחבר אל שלשה אנשים אחרים בני ארצו, ושמותם פיערי, גאָמעץ, רוּדִיאָ, ונספח אליהם עוד איש אחד יליד צרפת היושב בלאָנדאָן ושמו בערטראַנד, וכֻלם נשאו באָלה נפשם לרצוח את נפש נאפאלעאן, ובארבעה עשר יום לחדש יאַנואַר תרי"ח 1858 בנסוע הקיסר עם רעיתו במרכבת כבודו לבית הזמרה, יָרָה אָרזיני כדורי מָוֶת ורשפי שחת על מרכבת הקיסר, אך בְּהֶחָפְזוֹ ובחָרדתו הֶחטיא את המטרה וכלי המות חלפו ועברו מהמרכבה והלאה רק נקבו את כובע הקיסר ואל עצמו ובשרו לא נָגָעוּ, ורק בתוך ההמון הרב אשר נקבצו באו לראות בתפארת הקיסר, שָׂמוּ כלי משחית ההם שַׁמּוֹת נוראות: יותר ממאה אנשים נפלו חללים ארצה מתבוססים בדמיהם, כל החלונות אשר ברחוב ההוא התפוצצו לרסיסים, גם בתים רבים מלאו פרצים ובקיעים. הקיסר ורעיתו נסעו הלאה לבית הזמרה וְאָרזיני וחבריו, חֶבר המרצחים, נתפשו בכף וְהָשלכו לבית האסורים. בעשתי עשר לחדש פֶעברואר שלח אָרזיני מבית הֵאסור מכתב אל נאפאלעאן ובדברים נמרצים הוכיח כי עליו החובה להושיע את איטליה מיד עסטרייך הלוחצת אותה ורומסת חֵרותה ברגל גאוה. המכתב ההוא יצא לאור במכתב עתי הנודע בשם מאָניטייר בחמשה ועשרים יום לחדש פֶעברואַר, ובשלשים ואחד לחדש מאֶרץ נדפס במכתב עתי היוצא בטורין מכתב שני אשר עָרך ארזיני לנאפאלעאן לפני מותו, וסוף דברי מכתבו הוא: אני הולך לקראת המות בלב שקט אחרי ראותי כי הוד מלכותו חושב מחשבה טובה לטובת איטליה, כי בהוציאו את מכתבי הראשון לאור במכתב

עתי אשר להממשלה, אות הוא כי דברי הפו שרש בלבו גם יעשו פרי — . ובאמת כונן נאפאלעאן מהיום ההוא והלאה כל מזמותיו ועלילותיו להלהם את מלחמת איטליה ולפרוק על עסטרייך מעליה.

בשנת תרי״ט 1859 בראשון לחדש יאנואר בהתאסף מלאכי מלכי איירופא לשמוע מפי קיסר הצרפתים את משפטו ושאתו אשר יוציא על הגוים ועל הממלכות, שׂם פניו אל ציר הפאפסט ויאמר: אקוה כי ראשית השנה תחל בשלום כאשר כלתה השנה העוברת, וברית השלום אשר בין מלכי איירופא תתעודד כבראשונה״. ובעת אשר בפיו דבר שלום אל העמים והממלכות, פנה אל ציר עסטרייך וישא משלו ויאמר: ״צר לי כי הקשר אשר לצרפת ועסטרייך איננו אמיץ כאשר אותה נפשי עד כה״. וכל יודעי שפת הדיפלאמאטיע ידעו כי פס השלום בין צרפת ועסטרייך וקרוב יום קרב לבוא. גם ביום השביעי לחדש פעברואר דבר הקיסר שלום ממרום כסאו באזני השרים היושבים ראשונה במלכות, אך ממשכיות דברי שלום ההם, נשקפה מלחמה מסתרה. ולאחרונה כאשר פרצו צבאות עסטרייך בגבול פיעמאנט ויעברו את מעברות טיצינא, הוציא נאפאלעאן בתשעה ועשרים לחדש אפריל תרי״ט 1859 דבר מלכות מלפניו להודיע לכל העמים כי מלחמה לו בעסטרייך, ועד מהרה החלו משאות המלחמה לעלות. ובחדש יוני בארבעה לחדש הכה נאפאלעאן את צבאות עסטרייך מכה גדולה מאד על יד מאגענטא, ובעשרים וארבעה לחדש הוסיף עוד לנגוף את העסטרייכים מגפה רבה על יד זאלפערינא. אז נבהלו אלופי עסטרייך ונמוגו כל יושביה, וגם ידי הקיסר פראנץ יאזעף רפו ויהי אבד עצות, ועל כן מהר לכרות ברית שלום עם נאפאלעאן בעשתי עשר יום לחדש יולי, ובשבעה עשר לחדש יולי שב נאפאלעאן לארצו בעטרת תפארת הגבורה והנצח, ואף כי הבטיח נאמנה כי לא מאהבת הבצע ולא להרחיב את גבול ארצו כי אם מאהבת האמת והצדק הוציא חרבו מתערה לקרוא לאיטליה דרור, בכל זאת קרע מאיטליה שתי נפות יפות סאפאיען וניצא ויספחן אל ארץ צרפת. אולם בכל זאת הגדיל נאפאלעאן לעשות בפעם הזאת, וגם שונאיו ומנדיו לא יוכלו כחד כי רב טוב וחסד עשה עם האיטלקים הנגשים והנענים בתגרת זרוע עריצים ויוציאם מעבדות נוראה להרות ומאפלה לאור גדול כיום הזה. ואף כי לא בצע את כל מעשהו הטוב ולא התאמץ עוד לחבר את כל ארצות איטליה תחת שבט מלך אחד אשר ימלוך לצדק ורק ידי אחרים עשו את התושיה הזאת, בכל זאת הפליא לעשות בהיותו הראש והראשון אל המפעל הנשגב הזה ויסל את המסלה להבאים אחריו לבצע את אשר החל הוא לעשות, ובין המעשים הטובים אשר עשה,

יחשב

יחשב זה לראש ולעולה על כֻּלָּם. כי גם מעשים רבים גדולים וטובים פָּעל ועשה נאפאלעאן השלישי במֶשך ימי שִׁבתו על כסא המלוכה בצרפת, כי היה באמת בעל נפש גדולה, חֲכַם לבב וכביר שֵׂכל גם רוח נדיבה נוססה בו, ורק גאותו וגאונו להיות עליון לכל מלכי ארץ ואהבת בִּצְעוֹ להאדיר הוד כבודו, רק הם היו זבובי המות אשר הבאישו הביעו שמן רקחו, רק הם עִוְּרוּ עיניו לעשות מִדְחֶה עד אשר נפל למשואות נצח —.

מלחמת נאפאלעאן לטובת איטליה ונצחונו הגדול אשר נִצח את עסטרייך, הוסיפו תֵּת כבוד וָעֹז וְהַמְּשֵׁל וּמִשְׂרָה לקיסר הצרפתים וירכיבוהו על במתי התהִלה והתפארת עד כי עִתּוֹתֵי איירופא היו בידו ודבריו נחשבו כדברי הָאוּרִים בהצרות המלכים והרוזנים. אפס כי בחָשבו מזמה לְיַסֵּד ממשלה גדולה גם מעֵבר לים הגדול ולהושיב קיסר במעקסיקא הרעפובליקאַנית אשר יִרדה על ידו ורוחו תהי מתהלכת בכל אופני הממשלה, אז נִלאתה ההצלחה לשאת עוד אותו על כפיה ותשליכהו מהררי עז לעמק עכור (כאשר הודענו כבר כל הליכות המלחמה ההיא בספר הזה חלק חמישי מצד 150 עד 175). בשנת תרכ״ה 1865 ככלות המלחמה האיומה באמעריקא בין בעלי הצפון והדרום, נלחץ נאפאלעאן בתגרת ידי ממשלת אמעריקא הצפונית להוציא את אנשי צבאו ממעקסיקאָ וְלָשׂוּם קֵץ לממשלת זדון אשר מָשַׁל שם באָזעִן שר צבאו וּמְמַלֵּא מקומו. ומאַקסימיליאַן אֲחִי קיסר עסטרייך אשר נפתה בחֶלקת שפת נאפאלעאן להיות קיסר במעקסיקא, נרצח בפקודת זואַרעץ נשיא מעקסיקאָ וירד בדם שאולה (יוני תרכ״ז 1867). הצרפתים שערו שער, רָעמו פנים וַיִּרְגְּזוּ ויתקצפו על נאפאלעאן אשר הוציא להרג בניהם ומבחר בחוריהם הבריע על לא דבר, גם הֵרִיק את אוצר המלוכה לא לעֵזר ולא להועיל כי לבשת וגם לחרפה. אולם נאפאלעאן ברוב עצותיו ותחבולותיו העמוקות השכיל לחַדש כבודו כקדם, גם ההצלחה אשר פנתה לו עֹרֶף שָׁבָה להאיר פניה אליו ולהוליך לימין צבאותיו את הנֵצח וההוד במלחמותיהם אשר עשו בקאָבינבינא, ביאַפאַן ובבינא (כאשר סִפַּרנו כבר).

והנה בעוד אשר נאפאלעאן יושב וחושב מחשבות להגדיל את תפארת גדולתו ולהאדיר את הוד הדר מלכותו, התחוללה המלחמה הנוראה בין פרוסיא ובין עסטרייך בשנת תרכ״ו 1866, מלחמה אשר כמוה לא נִהיתה כמעט מימי עולם ושנים קדמֹניות, אך נאפאלעאן שקט במכונו ולא התערב בין העצומים כדרכו מאז, לא מאשר קצרה ידו אחרי מלחמת מעקסיקא וּמַפַּלְתּוֹ הגדולה לעשות עוד חַיִל וְחֹסֶן, רק מאשר האמין כי במלחמה ההיא נָפֹל תִּפֹּל אחת משתי הממלכות הנלחמות, או שתיהן יחדו

תבשלנה

תכשלנה ותפלנה, ואז ככלות לֹחָן וַאֲבוֹד נִצְחָן, יתנשא הוא בעֻזו לִרְדות דבש מגויות האריות ההם וּלְהִמָּלְאוֹת מחרבותיהם. גם יתכן כי הוא דִמה אז בנפשו כי פרוסיא לא תוכל עֲמוֹד על חרבה בהִלָּחֲמה עִם עסטרייך, והיה כי יראה כי אָזלת ידה ואפס עצור ועזוב, יַעַט אל השלל באין מחריד ויקח ממנה את הנפות היפות אשר על נהר רהיין אשר עיניו לטושות אליהן כל הימים. אך לא כאשר דִמה כן היתה! כי פרוסיא עשתה נוראות ונפלאות גדולות בימים מעטים את אשר לא עשו ממלכות גדולות וגבורים משכילים בשָׁנים רבות מדורות עולמים עד ימי המלחמה ההיא. ברעם גבורתה גָדעה קרנות עסטרייך ושִׁברה זְרֹעוֹתֶיהָ עד לאין מרפא, הִרעישה חומות עריה הבצורות והורידה עֻז מבטח; פָרצה כל בחוניה, שָׂמה מבצריה מְחִתָּה, וכסופות נגב וסערת תימן חלפה ועָברה מלוא רוחב ארצה, ולאחרונה הִכריעה את צבאות עסטרייך לפי חרב על יד קֶאֶניגראֶמין אוֹ סאַדאָווה (בשלישי לחדש יולי תרכ"ו 1866) וחרבה הגדולה שלופה ונטויה על ווין ועל פעסט, ואז נלחץ קיסר עסטרייך לבקש מידה את השלום בכל כֹּפֶר אשר תשים עליו. בתרועת נצחון וּבִכְלִיל תפארת גבורה ועטרת ישועה יצאה פרוסיה מהמלחמה ההיא, ופרי נצחונה היו ארצות האַנאָווער, קורהעסען, נאַסוי פֿראַנקפֿורט ועוד נפות יפות ומחוזות עליזות אשר סָפחה אל ארצה והרחיבה את גבול ממלכתה. וזולת כל אלה יסדה עוד את ברית אשכנז הצפונית על מכוניה בל תִמוֹט לאֹרך ימים וּמַלְכָּהּ מתנוסס לכל לראש ורוחו היא רוח הַחַיָּה המתהלכת ומולכת בכל אופני הברית ההיא, גם מלכי אשכנז הדרומית זרוֹאַניה ונסיכיה נתנו ידם לפרוסיא ויבואו אִתָּהּ בְּמָסורת ברית מלח לשאת מדברותיה וללחום את מלחמותיה בכל עת אשר תקראנה מלחמה. אז נִבהלה נפש נאפאלעאן ותתפעם רוחו בקרבו ועיניו ראו ודָאבו כי בפתע פתאֹם בִּצרה פרוסיא מְרוֹם עֻזָּה ובין כוכבים שָׂמָה קִן לה, והוא הֶעביר המועד להשיב צור חרבה ואין להשיב עוד —. גם שרי המלוכה מרואי פני נאפאלעאן התאוננו וַיֵּרָגְנוּ על הקיסר על אשר עמד מרחוק בהיות עוד עת רָצוֹן לעצור בעד מרוצת פרוסיא ועזוזה וְנִצחה. וּלְהָשֵׁך מעליו תלונתם דִבר מִמְרוֹם כסאו בארבעה עשר לחדש פֿעברואַר תרכ"ז 1867 על אדות התמורות הגדולות אשר התחדשו באייראפא בימים ההם, ובתוך דבריו נשא על שפתיו את אמרי דודו הקיסר, נאפאלעאן הראשון בהיותו עצור בס"ט העלענא, הלא כה דבריו: "כל העמים אשר התפרדו והתפוצצו בתגרת ידי השנוים (רעוואָלוּציאָנען) או בכח ידי הפאָליטיק, ישובו ברבות הימים ויתחברו כבראשונה על פי איש גבור מלחמה ורב אוֹנים, והוא (נאפאלעאן הראשון) על ידי שִׁטַּת ממשלתו סלל את המסִלה אל

ההתחברות

וההתחברות ההיא —״. ובדבר הזה חפץ נאפאלעאן השלישי להוכיח לשריו המתאוננים כי דודו חֲכַם הרזים בחכמת הפאָליטיק ראה מראש את התחברות איטליה גם התחברות אשכנז ויד כל איש קצרה להשיב את חֹק ההתחברות ההיא —. אך בכל זאת חתר נאפאלעאן השלישי בכל מאמצי כֹחַ להפיר את הַחֹק ההוא, אך כל עמלו נשאר מעל ותוחלתו נכזבה. גם תקותו האחרונה לספח נפות אחדות מנפות רהיין אל ארצו בשכר דומיתו בְמֶשך ימי המלחמה, גם התקוה הזאת לא באה לו, כי מלך פרוסיא גזר אֹמר כי לא יתן לו ברצונו הטוב מְלוא שעל עפר מאדמת אשכנז, ולקחת בחָזקה קָצֹר קצרה יד קיסר הצרפתים בעת ההיא.

בשנה ההיא (תרכ״ז 1867) אשר ידי הדיפלאמאטים מלאות עבודה בהליכות המדינות, באה העת אשר כבר היו עיני כל חכמי הרשים נשואות אליה, הלא היא העת אשר כל חרשת מעשה ידי אמנים וכל מלאכת מחשבת יֻצָּגוּ בשער פאַריז לעיני כל העמים (וועלטאויסשטעללונג), וחזון יקר כזה לא היה עוד עד הימים ההם ומי יודע אם יהיה עוד כמוהו. נאפאלעאן בכבודו שָׂם עינו ולבו לפָאר את מקום הַמִּצְבָּה ולרומם יְקַר תפארתו כיד הקיסר. גם קרא לכל מלכי ארץ ורוזנים לבוא פאַריזה לחזות בנֹעם המחזה הגדול אשר כוננו ידיו. שְׂדֵה מאַרס (מאַרספעלד) בירכתי פאריז יָמָה, אשר בשנת תק״נ 1790 בארבעה עשר לחדש יולי נאספו שם כחמש מאות אלף איש לָחֹג את הג הפֶאֶדעראַציאָן, השדה ההוא היה על פי הקיסר לִמְקוֹם שער המצבה וכסף תועפות הוציא מאוצרו לְיַפֵּהוּ בִּכְלִיל יֹפִי ובצבי עֲדִי עדיים עד להפליא. מכל הממלכות הנאורות, זולת ממלכת כינא, שָׁלחו מִזִמְרַת הרשת המעשה ומראשית כל מלאכת מחשבת מעשה ידי אמן להציגם בשער המצבה לעיני הרואים, גם מארצות אשר חָצְיָם עוד בְמַצב הפראות, גם מהן הובאו כלים מכלים שונים ועוד תפצים רבים תוצאות ידי חרשי עץ ואבן ובעלי מלאכת חושב ורוקם ועוד רבות כאלה. בראשון לחדש אפריל (תרכ״ז 1867) פָּתַח הקיסר נאפאלעאן השלישי בכבודו והודו את שער המצבה ורבבות עָם נִקהלו לראות את הפֶלא הגדול הזה. ועד מהרה נָהרו המונים המונים מארבע רוחות השמים ומכל חֶלְקֵי התבל וְאִיֵּי יָם רחוקים לעיר פאַריז וַיְמַלאוה שָׁאוֹן וְצָהלה, עֹז וְחֶדְוָה. אחרי ימים אחדים הופיעו גם מלכי איירופא הנאורים עִם בניהם הנסיכים והרוזנים ועם סגניהם ושריהם היושבים ראשונה במלכות. גם השלטון קיסר תוגרמה והקעדיווע (משנה למלך) מארץ מצרים בא בשערי פאַריז בהוד הֲדַר מלכותם וְחֹסֶן תפארת גדולתם. נאפאלעאן השלישי התנוסס אז על גַּפֵּי מרומי הכָבוד וההדר, ופאַריז העליזה והמעטירה דָמְתָה אז לעיר הבירה בכל ערי התבל, לעיר הערים אשר

תבו׳

תִּכרו לה כל שכיות חמדת הגוים וכל מַשכיות סגלות המלכים והמדינות אשר לא היתה כן גם בימי הקיסר נאפאלעאן הראשון בימי עֻזו וְנִצְחוֹ. שָׂמַח לב נאפאלעאן השלישי בעת ההיא, ותעלוזנה כליותיו בראותו כי כל מלכי ארץ ותבל יְקַדְּמוּ פניו בכל אותות כבוד וידידות וכל חכמי העמים ישימו קטורה באפו ויהללו בשערים מעשיו. אך פתאֹם התקדרו שְׁמֵי שִׂמְחָתוֹ בעב צלמות וּמִסְתָר רעם עָף חֲזִיז רֶצַח ורוב עצמותיו הִפחיד. הקיסר הַנָאוֹר אלכסנדר השני הופיע בשערי פַּאַריז בראשון לחדש יוני, ובששי לחדש נסע במרכבת כבודו לראות את מַערכות צבאות חַיל צרפת ביער בולוניה, ובשובו ממקום המערכה ויסע במרכבתו עם הקיסר נאפאלעאן השלישי ועם שני בניו הנסיכים הגדולים, ואחריו נסע במרכבה שניה ווילהעלם מלך פרוסיא עם בנו יורש העצר ועם יורש העצר מהעסען והגראַף ביסמאַרק, והנה איש משחית הֵרעים קול קְנֵה רֹבֶה וּכַדור מות התעופף על קיסר רוסיא, אך בחסד אלהים לא נָגַע הכדור אל עצמו ואל בשרו. הַמְרַצֵחַ היה איש פולאָנִי מפלך וואָליניען ושמו בערעזאָווסקי, וכרגע נִתפש בכף וההמון הרב והעצום התנפלו עליו בחֵמה שפוכה לקרוע אותו לקרעים על עֲוֹנוֹ הגדול, אך שומרי בית המשפט לא נתנוהו לָמוּת ביד ההמון ויקחוהו וישימו אותו בבית האסורים עד אשר תחרוץ הממשלה את משפטו. בערעזאָווסקי היה אחד מהמורדים אשר מרדו בקיסר רוסיא בשנת תרכ״ג 1863, וכל יודעי דת ודין האמינו כי אחרי עשותו את מעשה הרצח ההוא, יוּמַת על בָּמַת מַטְבֵּחַ כמשפט רוצח נורא כזה, אך שופטי צרפת חרצו משפטו לעֲבוד עבודת עבד בחוף אניות טולאָן כל ימי חייו וְלַמָוֶת לא נתנוהו. והנה אף כי הקיסר אלכסנדר הטוב והישר באדם לא שָׁת גם צֵל עון על נאפאלעאן אדות השערוריה ההיא, כי לא איש צרפתי רק פולאני היה הרשע העריץ אשר זמם לקחת נפשו, בכל זאת התעצב אל לבו בראותו כי בארץ צרפת ימצאו אויביו העריצים מָנוֹס ומקלט, ובשָׁמעו אחרי כן פעמים אחדות איך חֶבר צרפתים קראו לפניו: "תְּחִי פּאָלען!" להַרעימו ולהכעיסו. ואם כי כבר נודע לַכֹּל כי הצרפתים נותנים תמיד יד להפולאָנים המורדים במלכות רוסיה, וגם בשנת תרכ״ג 1863 התאזרו עֹז לעמוד לימינם, ונאפאלעאן השלישי בראשם, אך להוציא מפיהם עתק לַמְרוֹת עיני כבוד קיסר רוסיה בהיותו אֹרֵחַ בפאַריז וּמֵאִיר אור פניו להצרפתים. רֶשַׁע כֶּסֶל הוא מפאת הצרפתים וכן לא יֵעָשֶׂה בארץ הַמִתְיַמֶרֶת בהשכלתה יתר הרבה מכל הארצות. גם ווילהעלם מלך פרוסיא לא נִקה אז מכעס הצרפתים, כי אחד מגדולי סופריה, ושמו גראַניער דע קאַסאַניאַק, השמיע במרום קולו בהיות עוד המלך בפאריז כי יש

צדקה

צדקה לממשלת צרפת לדרוש מיד ממשלת פרוסיא את נְפוֹתֶיהָ אשר על חוף רהיין השמאלי. והמלך ווילהעלם חָשב אז אחת משתי אלה: או כי הצרפתים לא ייראו עוד מנאפאלעאן יִרְאַת הרוממות כבראשונה עד כי נועז אחד מהם להבעים את לב המלך הבא אליו בְתוֹר אֹרֵחַ ואוהב נאמן, או כי גם נאפאלעאן נותן בסתר לבבו צדק לבני עַמוֹ בדבר הנפות ההן, ואם כן אין לבטוח בהבטחתו אשר הבטיח כי שְׁלוֹם אמת לו עִם פרוסיא — . והנה נאפאלעאן השלישי אשר חשב אז מזמה רבה לָשׂוּם את מִשְׁטָרוֹ בהליכות איירופא בהִקָבֵץ מלכים יחדו בִּקְרְיַת מְשׂוֹשׂוֹ, לא הוציא מזמתו לאור, וזולת הכבוד אשר נָחַל בְּמֶשֶׁךְ ימי שער המצבה, לא נשאר בידו תושיה — .

נאפאלעאן השלישי ידע כבר בסתר לבבו כי משפטו ושאתו אשר יוציא לנוים הַהֵלוּ להתנודד גם בצרפת ארץ ממשלתו ומה גם בארצות אחרות, הקסם אשר ילין על שפתיו תמיד לצודד נפשות, יאבד מעט מעט וסר כֹּחוֹ מעליו, הוד נִצְחוֹ הוּעַם כמעט גם בעיני מעריציו, וחכמת להטיו בחכמת המדינה לא תְעַוֵר עוד עיני פקחים כבתחלה, על כן יעץ מזמות ויחבל תחבולות רבות ושונות לחַדש כבודו ועֻזו ולתת הִתִּיתוֹ בארצות החיים כבימי קדם. ותהי ראשית מעשהו להרבות את מספר אנשי חילו ולתת בידם כלי מלחמה חדשים וטובים מאין כמוהם בכל ממלכות איירופא. אמנם לא על נקלה הוציא מזמתו הָרַבָּה הזאת לאור, כי רבים מֵעַם הארץ ושרי המדינות התיצבו בעבי גבי מגנם להפיר את מחשבתו, כי כבד מהם הדבר לעשותו, אך לאחרונה הֵפִיק את זממו והשרים הגדולים היושבים ראשונה במלכות עָזרו לו לעשות כטוב וכישר בעיניו, כי יָראו ממנו. אז הוציא דְבַר מלכות מלפניו כי אנשי החיל יעבדו עבודת הצבא תשע שנים תחת אשר עד הימים ההם היו שנות העבודה רק שבע שנים. בכל שנה ושנה ירימו העם תרומה מאה אלף איש לצבא. מספר אנשי החלוץ היוצאים למלחמה (דאַם אַקטיפֿע העער) יהי תמיד 400,000 איש, מספר המאסף (דיא רעזערוועע) 250,000, ומספר צבא האזרחים (נאציאָנאַלגאַרדע) היה בראשונה 400,000 ואחרי כן נוספו אליהם רבים ועצומים עד כי היה מספרם בערך 500,000 איש היל, והם יֵחָלקו למחלקות ויעמדו בכל ערי המדינות להיות על עם הארץ למגן ומחסה במלכה פנימה, ורק בעת אשר יציקו להם אויביהם ובמלחמה כבֵדה מאד יֵחָלְצוּ גם הם לעדור במערכה בשדה קטל. בידי החיל הגדול והנורא ההוא נתן הקיסר כלי נשק חדשים עשוים בתחבולה מסתרה אשר זיקות אִשָּׁם יִיָרוּ למרחוק יתר הרבה מכל כלי הנשק אשר ליתר הממלכות.

בראשון

בראשון לחדש פעברואר תרכ״ח 1868 נתן הקיסר לחק הצבא החדש הזה עז ותעצומות וישמח עליו מאד. כל מיטיבי ראות ראו עין בעין כי מגמת פני נאפאלעאן בחקו החק החדש הזה היא רק למלחמה ולא להָגֵן על מִשְׁטְרֵי ארץ ממשלתו כאשר הבטיח כן בפיו ובשפתיו, כי לו לא חפץ להתערב בהליכות ממלכות אחרות, לו לא לָטַש את עיניו על נפות חוף והיין השמאלי, כי אז לא היה דָרוּשׁ לחֶפצו צָבָא רב ועצום כזה, הן כל פחד מלחמה לא היה נגד עיניו, ונפשו ידעה מאד כי אם לא יֵצא הוא למלחמה על גוי ועל ממלכה, אין גוי וממלכה אשר תעלה עליו למלחמה. אולם אם מגמתו להשתרר על איטליה ואשכנז ולהכביד עליהן אכפו להיות סרות אל משמעתו ולשאת מדברותיו, רק אז דרוש לחָפצו חַיִל וְעֱזוּז במספר רב ועצום מאד ולהפוך את כל רחבי ארץ צרפת למחנה נושקי נשק ערוכים למלחמה.

נאפאלעאן האמין כי לרגלי חילו הגדול הצליח לכונן על סלע רגליו ולהרים כסאו על מְרוֹם הררי עז, ועל כן דִמה בנפשו כי העת ההיא עת רָצון היא לו להתרצות אל הצרפתים ולתת להם משפטי חֵרות ככל אשר הבטיחם בעלותו על כסא המלוכה מבלי יִרָא עוד פן יֵהָפְכוּ לו המשפטים ההם לרועץ לערוץ את אֱיָלוּתוֹ. אך כאשר שגה ברואה בהליכות הפאליטיק בארצות ממלכות אחרות, כן שגה גם בהליכות דרכו בארץ ממלכתו. כי בהתערבו בהליכות ממלכות אחרות הלך ממשגה אל משגה: אחרי עשותו תשועה גדולה לאיטליה ויעש לו שֵׁם, לקח ממנה את סאַפֿאָיען ואת ניצא שָׂכר לפעולתו וישפוך את רוח ממשלתו עליהן, ובזה גלה לעיני כל העמים כי רק מאהבת בִּצְעוֹ ולא מאהבת צדק לָחַם את מלחמת איטליה; בהַרכיבו לראש המעקסיקאַנים הרעפובליקאַנים קיסר איירופי, הֵמִיט רעת נוראה על מעקסיקא גם על צרפת ויותר עוד על הקיסר אשר בחר להוציא על ידו את מחשבות אונו לאור; ונוסף על כל אלה כי **דרכיו ומעלליו** הלכו תמיד מנגד **לתורת פיהו**, בפיו ובשפתיו בִשר צדק וְדִבר שלום לכל העמים, ובידו חרב פיפיות לעורר מלחמות עד קצות הארץ, לסכסך גוי בגוי וממלכה בממלכה. ואף גם זאת כי דברים רבים העומדים ברום עולם הפאליטיק אשר אִוְּתָה נפשו להוציאם לאורה, לא יצאו לפָעלם וכל עמָלו נשאר מעל. ומהם הלא הוא אסֵפת המלכים (קאָנגרעס) להתיעץ על צפונות איירופא אשר שָׂם לפני מלכי הארץ והם לא אָבוּ ולא שמעו לו; לעשות שלום בין הפאַפסט ובין ממלכת איטליה אשר בְּבֵי ריק התאמץ לעשותו וחפצו לא הצליח בידו; תאוַת לבו לסַפּח את לוקסעמבורג, בעלגיען ועוד מדינות אחדות אל גבול ארץ ממשלתו; ההתערבות בעניני

הפאליטיק

הפאליטיק בתוגרמה ויתר ארצות הקדם מבלתי יכולת להגיע אל מחוז חפצו ומקצר יד לעשות תושיה. הן בכל אלה ועוד רבות כאלה שגה ברואה ויעש מדחה עד כי נפקחו עיני הצרפתים וכל עמי איירופא לראות כי איננו שגיא כֹּח וְחַכַּם הרְזים בְּאָרחות עולם כאשר האמינו לפני הימים ההם, וְסָר המקסם הכזב אשר נָסַךְ במזמותיו העמוקות, וַיְבֻלַּע פני הַלּוט אשר הַלּיט על כל העמים. גם בארח משפטי הפאליטיק בארץ ממשלתו שגה שגיאות רבות לרע לו, ומה גם באחרית ימי מלכותו אשר אז הלך מדחי אל דחי עד אשר נדח ולא יכול קום. הוא הבטיח תמיד לתת להצרפתים חֻקי דרור בבוא מועד, והמועד ההוא היה אחרי עֻזו ונצחו במלחמת הדרור באיטליה, כי אז בהיות שאֵתו ועזוזו על פני עַם צרפת וכל עַמי איירופא, אז אשר כל יושבי תבל האמינו כי נחה עליו רוח דודו הקיסר נאפאלעאן הראשון וכמוהו גם הוא נֶאדרי בכֹּח ונֶאזר בגבורת רעם, אז היתה לו עת רצון לו רָצָה לתת לבני עַמו את חֻקי הדרור אשר הם מבקשים מידו, ואז דבקו בו כל מפלגות הצרפתים וסָעדו באהבה וְרָצוֹן את כסא מלכותו. אך הוא הֶעביר המועד ולא הוציא את הבטחתו לאור בעת רצון ההיא רק התמהמה ימים רבים עד אשר התכרמרו עליו מגני ארץ ושרי העם וידרשו את חֵרותם בחֹזקת היד, גם קרעו את סגור עיני המון העם לראות כי כל מעשה תקפו וגבורתו אך חֲזון רוח הוא וּמִקְסַם חָלָק, ואז נלחץ לתת להעם את שאֵלתם, ובזה נתן חרב בידם לְהִלָּחֵם בו. כי אם האמין באמת כי אחרי צאת חֹק הצָבא החדש לְפָעלו הוא שגיא כֹּח וּזְרוֹעוֹ מֹשְׁלָה לּוֹ לְרַד לפניו כל מתקוממיו, לא היה לו לקרוא אז דרור לכותבי מכתבי עתים וסופרי דברי הימים לכתוב את מערכי לבם גלוי לכל העם, לא היה לו לפתוח אז את דלתות בתי האסופות אשר סֻגרו ימים כבירים, ולא היה לו להתיר את ידי המחוקקים ויועצי העם לְחַוֹת דֵעָם בכל העולה על רוחם, גם היה לו להתהלך בשלום ובמישור עם כל מלכי ארץ ורוזנים ומה גם עם ממלכת אשכנז המתאמצת להתאחד ולהיות לְעַם אחד עצום ורב מבלי נְגוֹעַ בצרפת כמלוא השערה. ואם עשה כל אלה, אז אולי הצליח חֶפצו בידו לשֶׁבת על מְרוֹם כסא כבודו כל ימי חייו, ובעלי המלאכה אשר חָיוּ מִטּובוֹ, עָזרו לו ויתמכוהו בימין עֻזם. אך הוא לא עשה אַחַת מאלה, וכמעט עשה רק הַהֶפֶך באחרית ימי ממשלתו, עד כי בעיני כל יודעיו יִפָּלֵא הדבר אנה פָּנה זיו חכמתו ואיך אבדה בינתו ודעתו הרחבה והעמוקה.

כמעט אשר קרא הקיסר דרור לבתי הדפוס, הֵחלו מכתבי העתים לכתוב דברים קשים על דרכי הקיסר ועל עלילותיו, בעלי לשון למורים

הביעו וידברו תַּוַּת נפשם ולא שָׂמו הוד הקיסר לנגד פניהם, פִּתְחו יִתְרו ורסן מפניו שִׁלְּחו, שַׁתּו בכסא מלכותו פיהם ולשונם הָלְכָה בכל צעד מצעדי רגליו. רבים מעדת הסופרים המהירים ונמהרי הלב הוכיחו בדברים מרים כי ממלכות נאפאלעאן השלישי וחֻקיו ומשפטי פיהו הם הם מְקור כל שְׁחִיתות המדות בצרפת, תוצאות כל הרעות בדברי הפאָליטיק הפנימי והחיצון, סִבות כל הפרעות והתהפוכות בעיר ובמדינה, גם סבות השנאה והמשטמה המסתרה אשר לעמים אחרים על עם צרפת. לשוא הטילה הממשלה עֹנֶש כסף וַעֲנות הַכְּלוּא על העזים ההם המורדים במלכות, לשוא נענשו עשרה מוציאים לאור מכתבי עתים כאלה ובבתי כלאים הָחבאו, כי יתר מכתבי העתים לא נוסרו ולא לקחו מוסר ויוסיפו עוד לְדַבר סרה ולהפאות דברי בלע על הליכות המלוכה ועל היושב על כסא המלוכה. יותר מִכֻּלם נועַז אז איש צעיר לימים להכעיס את נאפאלעאן תמרורים ולשפוך בוז ורעל על הליכות ממשלתו, שֵׁם האיש ההוא העברי דע ראָשעפֿאָרט אשר בימים הבאים עשה לו שֵׁם גדול בצרפת, כי הוא החל בשנת תרכ״ח 1868 בחדש יוני להוציא לאור מכתב עתי הנקרא בשם ע ש ש י ת (לאַטערנע) אשר מצא חן והֵפיק רָצון מאת הצרפתים יתר הרבה מיתר מכתבי העתים הרבים היוצאים יום יום לאור בצרפת, עד כי רק בעיר פאַריז לבדה נמכרו ממנו מִדֵי יום ביומו יותר ממאה אלף עקסעמפלאַרים בכסף מלא, ולא בגלל דברי חכמתו על ארחות הליטעראַטור והפאָליטיק קפצו עליו רבבות אלפי קונים, כי באמת ריק הוא מדברים טובים ומועילים כאלה, רק בגלל אשר מוציאו לאור הֵעז פניו וּפָעַר פיהו לבלי חק להביע ולְדַבר עתק על הקיסר נאפאלעאן ועל כל בני משפחתו, לְנַבֵּל כסא מלכותו ולהשליך שקוצים על כל דרכיו ומעלליו. הן אמנם כי מטעם הממשלה נֶחְתַּך עד מהרה משפט מורד במלכות על המוציא לאור את מכתב שִׂטנה ההוא, אך המוציא לאור הֵחיש מפלט לו בעיר בריסעל ושם שָׁב להוציא את מכתב עתו ההוא לאור, ואף כי הממשלה צותה במפגיע לבל יֵראה ולבל יִמָּצֵא המכתב הרע ההוא בכל גבול צרפת, גָנבו אלפי עקסעמפלאַרים ממנו אל כל ערי צרפת והצרפתים עטו אליהם בכל אַוַּת נפשם ובעודם בכפם בלעום. הדבר הזה לנו לעד עד מה נשחת טוב טעם הצרפתים בימים ההם ואיך לא הֵבינו לבחור באִמרי בינה ומוסר השכל. כי ה ע ש ש י ת מלֵאה היא דברים ריקים, דברי שנינה ומהתלות, מַלשינות וְדִבָּה, לָצון והבלים אשר יָקוץ בהם כל בעל נפש אשר חֵך לטעום טוב טעם ודעת לו, וַתְּהִי הנקלה כי העששית לא הֵאִירָה אף שביב אור אחד על דרכי הצרפתים, אך הביאה

 עוד

עוד להם רעות רבות ושונות, כי על פיה השתובבו המונים המונים בכל פלגות העם ויִנָּתְקוּ על מלכות ועל דרך ארץ וכל מדה טובה, פרצו גדרות עולם וילכו בשרירות לבם, ולאחרונה התיצבו בראש המורדים ובעלי הפרצים בצרפת.

ככל אשר עשו מוציאי לאור מכתבי עתים וסופרי דברי הימים, עשו גם בעלי האסופות בבתי אֲסֻפּוֹתיהם אשר פָּתח הקיסר לפניהם. בכל עת אשר התאספו להתיעץ על צפונותיהם, לא שָׂמוּ מעצור לרוחם ובצואר עתק טפלו גדופים על הקיסר ויחרפו עִקְבוֹת משיחם ויתגשו עולות וימצאו תנואות על כל עלילותיו מיום עלותו על כסא המלוכה עד הימים ההם שִׂנְאתם העזה לנאפאלעאן קִלְקְלָה מחשבתם עד כי חשבו לו גם שגגות לזדונות, ולא זכרו ולא פקדו ולא הֶעלו על לב כי גם טובות רבות פעל ועשה הקיסר בקרב ארצו ובארצות אחרות: לא זכרו לו כי הוא בחכמתו הגדולה ובזרוע עֻזּוֹ חִדש כבוד צרפת כבימי קדם והרכיב את הצרפתים על גפי מרומי התהלה והתפארת כבימי נאפאלעאן הראשון; לא זכרו לו כי בכבודו התימרו כלו בני צרפת שנים רבות בהיות הוא רוחו הַחַיָּה המתהלכת בכל אופני הפאָליטיק באיירופא, ממנו משפטו ושאתו יצאו עד אפסי ארץ, נסיכים ורוזנים שמעו לו ויהלו וידמו לְמוֹ עצתו ואחרי דְבָרוֹ לא שָׁנוּ; לא זכרו לו כי הוא הֶחיה את רוח המסחור בצרפת וְהֵרִים קרנו בכבוד; לא זכרו לו כי הוא פתח מקור חיים לרבבות בעלי המלאכה והרשת המעשה אשר נָעוּ מעיר לעיר בנקיון שִׁנַּיִם וְחֹסֶר לחם; לא זכרו לו את החסד והאמת אשר עשה עִם איטליה ויחרף נפשו על מרומי שדה קטל עד אשר הוציא אותה מעבדות לחֵרות וַיִפְרְקֶהָ מִצָּרֶיהָ לְאור באור הציוויליזאַציאָן כיום הזה; לא זכרו לו את המפעל הנעלה והנשגב לחפור את תְּעָלַת זועץ להרחיב את סחר התבל וְלָשׂוּם במרום קִנּוֹ את כל הדברים האלה ועוד רבות כאלה לא זכרו לו ויתעלמו מהם, ורק את עונותיו שתו לנגדם, שגיאותיו ומגרעותיו וחסרוניו שָׂמוּ נגד עיניהם ויגדילום עשרת מונים וירימו אותם על נֵס לעיני כל העם. אפס כי גם אחרי כל אלה לא השיב נאפאלעאן את דְבָרוֹ הטוב ולא לקח מהצרפתים את חרות הדפוס ולא הסגיר את בתי אֲסֻפּוֹתיהם כבראשונה, ובגדל נפשו סבל והעלים עין מסוררים. ורק אחרי אשר הכעיסוהו המתקוממים תמרורים מרבה להכיל, אחרי אשר קראו נדבות להציב מצבת כבוד לְזֵכֶר האיש באָדין אחד מראשי בעלי הפרצים והמורדים במלכות אשר בהלחמו בחיל הממשלה נפל על בָּמוֹתָיו (באַריקאַדען) חָלָל (בשלישי לחדש דעצעמבער תרי״א 1851), רק אז נִלְאָה עוד נאפאלעאן נְשׂוֹא ויוציא דבר מלכות מלפניו להגביל

את

את משפטי בתי הדפוס ולסגור את דלתות בתי האסופות לבל יוסיפו עוד לְפַתַּח רוח מֶרֶד בין המון העם. אך אז רָבתה תלונת הצרפתים על הקיסר המֵעיק תחתיהם ושודד מהם את חֵרותם. ונאפאלעאן התאמץ לְהָשֵׁך את תלונתם ולהשיב המתם מעליו, ויגמר אֹמר לתת להם חֻקים טובים ומשפטים ישרים אשר יכודתם ברוח החֹפש והדרור ככל אשר אִוְּתָה נפשם מיום שִׁבתו על כסא המלוכה.

בתשעה ועשרים לחדש נאוועמבער (תרכ"ט 1869) בהִפָּתח בֵית המחוקקים לַמתיק סוד על צפונות בני עַמם, נָהרו המונים הטונים מיושבי פאריז ויתר הערים לשמוע את הדברים אשר ידבר נאפאלעאן בבית הגדול ההוא על דְבַר החֵרות אשר הבטיח לתת להצרפתים, ונאפאלעאן פתח פיהו במועצות ודעת כמשפטו תמיד וידבר דברים טובים ונחומים אשר מצאו מסִלות בלבות השומעים ויפיקו מהם רצון עד כי פעמים רבות לא יכלו להתאפק ולהבליג על רגשי עליצותם ויקראו האח! הידד! בתוך דבריו המחֻכמים והנמרצים התמלטו מפיהו גם הדברים האלה: „צרפת מבַקשת חֵרות, אך הֵרות לא תִקום בלי סדָרים, ואת הסדרים אני נוטל עָלי לעשותם, אך לתת מָקוֹם להדרור, עִזרו לי אתם אדוני! ואני ואתם נביא עצה נעשה פליליה לבל יפריעו אותנו בעלי הפלגות השונות מהוציא את מערכי לבבנו לאור, ומה גם מפלגת אנשי הזרוע אשר כל מגמתם להרוס את מְשֻׁטרי התבל ומְצוּקֵי חֻקיה... ואם יצלח בידנו לְקַשֵׁר במעדנות את כל בעלי הזרוע אל הליכות המלוכה ואל עצת חכמי יועציה, אז אֶבטח כי נצליח לִבְנות בית נאמן אל משפטי הדרור והצלחת העם"....
כל השרים וכל ההמון הגדול מחאו כף וישמחו ויעלצו בשמעם את אִמרות הקיסר אשר יצאו מלבו בפעם ההיא באמת ובתמים. אך מי מִלֵל להם כי דברי הקיסר בבתי המחוקקים, הם האחרונים ולא יוסיף עוד לשאת מדברותיו באזני שריו ויועציו? ומי מִלֵל אז גם להקיסר האדיר נאפאלעאן השלישי כי בעוד שנה תִשָּׁבֵת ממלכתו וּכְלִיל תפארתו כָלִיל יחלוף ונפשו בַשְׁבִי תלך? זה גורל בן תמותה כי לא יֵדע מה יֵלד יום ועִתותיו נִצְפְּנוּ ממנו! —.

אחרי הדברים האלה מִלא נאפאלעאן את ידי השר עמיל אֶליפֶער להקים כגנים חדשים כרצון בני העם, ואת אֶליפֶער שָׂם לראש הסגנים ההם ויאצל מרוחו עליו לחוקק חקים טובים המיוסדים על אדני הדרור כרצון הצרפתים, אך גם משֻׁלבים וקשורים בקשר אמיץ אל קרנות כסא המלוכה באופן אשר גם העם גם הקיסר יבואו בשלום אל מתוך הָפצם (יאנואר תר"ל 1870). ולפי רְאות עיני מיטיבי ראות לא היה

בפעם ההיא ברוח נאפאלעאן רמיה, כי הוא הוכח בימים ההם בכאב אנוש אשר היה כמסס נסס בחדרי בטנו ויאכל בדי עורו עד כי לא עצר כח לשאת עוד את כבד משא המלוכה לבדו ולהתיצב בפני רצון הצרפתים בזרוע רמה כמלפנים, ואף גם זאת כי בעת ההיא רבו צריו, רבים קמו עליו, רבים אמרו להדיח אותו משאתו כי נלאו שאת את תגרת ידו ותקצר נפשם בעל הסבלות והעבדות אשר העמים עליהם, ועל כן חשב נאפאלעאן למשפט כי באה העת לפנות את אבני נגף ההם מכסא מלכותו, ותהי ראשית מעשהו להקים את הסגנים ההם אשר ידע נאמנה כי נאמנה רוחם אתו והם ישאו במשא אתו להקל מעליו על סבלו. ולמצוא חן ולהפיק רצון מאת המון העם ראשית גבורתו ומסעדי כסא מלכותו, מלא את ידי הסגנים והמחוקקים לתת חקים ישרים ומשפטים טובים לעם הארץ, ולשאול את פי העם אם הם נותנים יד אליהם ואל כל יתר הליכות הקיסר גם בימים יצרו, ובעשרים לחדש אפריל (תר"ל 1870) שלח הקיסר ספר גלוי לכל הצרפתים וישאל את פיהם אם יש את נפשם אל החקים והמשפטים ההם? כי הקיסר לא יעשה דבר אם לא ישאל תחלה את פ' העם אם טוב וישר הדבר בעיניהם. ובספר ההוא הואיל הקיסר להזכיר את העם כי יותר משמונה מיליאן צרפתים בחרו בו בכל חפץ לבבם להנחילו כסא כבוד המלוכה בצרפת, ומאז והלאה עלתה צרפת פלאים, עטרה לראשה עטרת תפארת הנצחון, ותעש לה שם בגבורתה ונצחה כבימי קדם, המסחור עלה מעלה מעלה, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת הצליחו גם עשו פרי עד כי היתה צרפת לארץ חפץ וצבי לכל הארצות. גם הוסיף להעיר את רוח העם כי: אם יוסיפו לתת עז למלכם ולסעד את כסא מלכותו בגבורות ישע ימינם גם בימים הבאים כאשר עשו עד כה, אז יעזרו לו להקים את סערת המתפרצים לדממה לבל יוסיפו עוד להרגיז את שלום צרפת ולחבל את יושביה חבל נמרץ. אם כה יעשו, אז יוסיף הקיסר לגבר חילים ולשקוד להיטיב ולהצליח את עם צרפת לתתם עליון ולהרכיבם על במתי הכבוד והתהלה לטוב להם ולבניהם אחריהם כל הימים. בספר הגלוי ההוא הודיע הקיסר כי הרשות ביד כל איש צרפתי לחות דעו בלי כל מעצור ומגור אם הוא נותן ידו אל חפץ הקיסר אם אין, ועל פי רוב דעות יקום הדבר. אז נקבצו כל העם בעריהם לחות איש איש את דעו כקטן כגדול כשוע כדל, ושרי המדינות חגרו בעז מתניהם ולא השבו מכל עמל נפשם להטות את לב המון העם אל חפץ הקיסר, ויהי סער גדול בצרפת וכהמות ים לגליו המו הצרפתים וירעשו ויתגעשו עד תם כל העם לחות את דעותיהם ונכתבו בספר. ובשמיני

לחדש

לחדש מאיי תר"ל 1870 בא מספר דעות העם לפני הקיסר ושריו היושבים ראשונה במלכות, ולשמחת לבבם היו יותר משבעה מיליאָן אנשים אשר כתבו ידם אל הקיסר וקימו וקבלו עליהם את החקים ואת המשפטים אשר שָׂם לפניהם, ויתנו לו עֹז והדר מלכות גם על ימים הבאים. הן אמת כי בערים הגדולות היה מספר המשמאילים רב ועצום מֵהַמַיְמִינִים, גם בין אנשי הצבא נמצאו אנשים רבים מאד אשר הלכו מנגד לנאפאליאָן, בין צבאות היבשה יותר מארבעים אלף וחמשת אלפים, ובצבאות הים יותר מששת אלפים איש. אך הם לא יכלו להכריע את כף המאזנים וכשחק מאזנים נחשבו מול רבבות אלפי האנשים אשר נתנו עֹז ותעצומות להקיסר ולכל משפטי פיהו. אז האמין נאפאלעאן כי כשמש יִכּוֹן כִּסְאוֹ לו ולזרעו אחריו עד העולם, כֹּחוֹ אשר זה מעט סר מעליו, שב אליו כבראשונה, וַיֵשֶׁב וַיֶחזק ברסן השלטון בכֹח ועוז, ויבחר בההערצאָג מְגְרַאמאָנט וישימהו לסגן הענינים החיצונים (מיניכטער דעם איסוואֶרטיגען) ואף כי הוא לא הֶעמיק חֲקוֹר ולא חָדַר היטב בדברים גדולים כדברי הַמִשְׂרָה אשר הושם עליו, אך נאפאלעאן ידע כי דָרוּשׁ הוא לְחֶפְצוֹ וְהָיָה יהיה בידו כגרזן ביד החוצב בו מבלי עֲשׂוֹת מאומה מִדַעתו ותבונתו.

ספר

דִּבְרֵי יְמֵי עוֹלָם

יְכַלְכֵּל

תולדות בני האדם והעתים אשר עברו על כל ממלכות תבל מימות עולם, תולדות החכמות והמדעים ותרשת המעשה, תולדות בני ישראל מימי החשמונאים עד היום הזה, תולדות גדולי ישראל אנשי השם בכל דור ודור, תולדות ההשכלה בישראל מימי הרב ר' משה בן מנחם ז"ל עד ימינו אלה.

חלק שביעי

מלחמת צרפת ואשכנז בשנת תר"ל-תרל"א (1870—1871).

מאסף

מבחירי החכמים והסופרים יודעי העתים

על ידי

קלמן שולמאן.

ווילנא

ברפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת תר"מ לפ"ק

ДИВРЕ ЕМЕЙ ОЛАМЪ

т. е. Всеобщая Исторія. Томъ VII. Франко-Прусская война 1870—1871 года.

Составлено Кальманомъ Шульманомъ

1880.

Дозволено цензурою. — 7 Августа 1879 года. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ дома №№ 327 и 328.

מלחמת צרפת־אשכנז
בשנת תר"ל–ל"א 1870—71.

1. § אחרי אשר הִצליח נאפאלעאן לחַדש את מלכותו על פי רוב דֵעות העם (פלעביציסט), ולבבו היה סמוך ובטוח כי סָעַר בעֹז מלך את כסא ממלכתו גם ינהיל אותו לבניו אחריו, הֵעִיר הוא בפֹעל כפיו סער נורא על ראשו אשר בתגרת ידו מִגֵר לארץ כסא כבודו וַיִסְגֵר לַשְבִי עֻזו ותפארתו ביד צר. כי בחזקתו לקח לו קרנים וְתִפְלַצְתּוֹ השיאתהו להתגרות ברעה ולפתוח חרבו על עם אשכנז היושב לבטח אתו, ואז היתה תבוסתו שלמה ויפֹל פלאים לְמשואות נצח. אך בטרם נָחֵל לסַפר את תהלוכות המלחמה הנוראה ההיא, מלחמת צרפת־אשכנז, נעבור בתעופת עַיִן על דברי הימים לשתי הממלכות ההן ועל דברי הריבות והקְרָבות אשר התהוללו ביניהן עד ימי המלחמה האחרונה הזאת, וממוצא הדברים נשכיל ונדע למי משתיהן הצדקה ומי מהן הוציאה לראשונה הרבה מתערה.

אם נזכור ימות עולם, נראה עין בעין כי זה כחמש מאות שנה לָטשה צרפת עַיִן קנאתה על אשכנז ובאַוּת נפשה שָאפה לרֶשת את נָפותֶיה היפות לְהרחיב בהן את גבול ממלכתה. עוד בראשית מאה חֲמֵש העשרה בִּלְחוּם צרפת מלחמת כְּלָה באנגליה, היתה אשכנז מטרה לחצי קנאתה ותשאוף על עֲפַר ארצה. וכמעט אשר שָבתה המלחמה ההיא, התנפל קארל השביעי מלך צרפת בארץ אשכנז בזרוע חשופה ותרב שלופה, ואחריו התנפל כן גם לודוויג XI לקחת את עלזאַס ואת שטראַסבורג מיד האשכנזים. ואחרי אשר נגרשו הצרפתים מעל אדמת אשכנז בשנת ה'א קצ"ט 1439, שָבוּ עוד הפעם בשנת ה'א ר"ד 1444 ויעברו בחרב ובדם בשערי הארץ וישימו בה שַמות. אך האשכנזים חגרו בעֹז מתניהם ויגרשום שֵנית מגבול ארצם. אך הצרפתים לֹא חדלו גם אז מהַרגיז את ארץ אשכנז ויוסיפו להניף עליה חרב גאותם עד אשר התאושש הקיסר מאַקסימיליאַן וַיִלָּחֵם בלודוויג XI ויכהו במערכה בשדה מכה נחלה מאד. ואם אמרנו לסַפר בזה את כל המלחמות אשר התהוללו בין מאקסימיליאן הראשון ולודוויג XI, ובין הקיסר קארל החמישי ופּראַנץ הראשון, יארכו הדברים ולא זה מקומם, רק דַי לנו לָשוּם כּה נגד הקוראים איך שאפה צרפת תמיד להצעיר את גבולות אשכנז ולהגדיל בנפותיה את גבולות ממלכתה. ויתר הרבה עוד מאשר הֵרֵעוּ מלכי צרפת הנזכרים לעשות

לארץ

לארץ אשכנז , הֵרע לה היינריך השני בשבתו על כסא מלכותו בצרפת כאשר מודעת לכל יודעי דברי הימים ההם . המלך הראשון ממלכי בית בורבאן אשר מָלַךְ על הצרפתים , הלא הוא היינריך הרביעי , היתה ראשית מעשהו לחמוס בזמות על אשכנז ולשפוך עליה כּבֶד מלחמה לקרוע ממנה את נפות רהיין , ולולי רְצָחוֹ פתאֹם מְרַצֵחַ חֶרש (בשנת ה״א ש״ע 1610 בארבעה עשר לחדש מאַיי) כי אז בִּצַע מזמתו אשר יָזַם להתנפל בחרב על אדמת אשכנז בשמונה עשר יום להדש מאַיי . אחריו שָׂם הקאַרדינאַל רישעלייע את מִשְׁטָרוֹ בארץ צרפת וישתרר עליה כמושל עריץ וילטוש גם הוא את עיניו על אשכנז . גם הקארדינאל מאַזאַרין אשר יָרַשׁ את מִשְׂרָתוֹ ואת שִׁטָתוֹ בהליכות המדינה , השב תמיד מחשבה רעה על אשכנז , ומה גם בראותו כי קִדמוה ימי רעה וּמָטָה ידה לעשות חיל . בימי מרים המעריצית אֵם לודוויג שלשה העשר אשר מָלכה בשֵׁם בְּנָהּ בטרם צלח הוא למלוכה , ואחרי כן במלאות ימי לודוויג ויקח את שבט המלוכה בידו , גם בימי אֵם לודוויג ארבעה העשר אשר הֶחזיקה ברסן הממשלה עד אשר גדל בְּנָהּ ויצלח למלוכה , ואחרי כן בֶּאֱחוֹז הַבֵּן את מָשׁוֹט המלוכה בידו , במשך כל השָׁנִים הרבות ההן , כמאה שנה , השבו מלכי צרפת ההם מחשבות רעות על אשכנז עד כי לאחרונה הפיקו את זממם . כי לודוויג ארבעה העשר קרע את עלזאס ואת לאָטרינגען מעל אשכנז ויספחן אל צרפת , לא בגבורה ולא במלחמה כי אם בערמה ובמרמה . והמלך ההוא הוסיף עוד עֲשׂוֹת רעות רבות לארץ אשכנז , כי אחרי אשר כרת עִמה ברית שלום בשנת ה״א תמ״ד 1684 ויכתוב ויחתום בטבעתו לבל יוסיף עוד להלָחם בה עד כְּלוֹת עשרים שנה , הפיר את בריתו ולא שמר מוצא שפתיו , ועוד בשנה ההיא לקח מיד בני אשכנז את ט ר י ע ר וּמְסִבֶּיהָ , ובשנה השניה שלח גדודי אנשי חילו העריצים לקחת בחזקת היד את רהיינפּפאלץ , באמרו כי לו משפט הירושה בנפות ההן , ובאמת היה המשפט רק להגראף מנייבורג . כשפעת מלאכי שחת התפרצו גדודיו בגבול אשכנז ויעברו בה בחרב ובאש ודם וילכדו את פיליפסבורג ואת מאַיינץ , את וואָרמס ואת קייזערסלויטערן ועוד ערים אחרות , גם היילבראָן , פראַנקענטהאַל , מאנהיים ושפייער לא יכלו עֲמוד לפני עריצי צרפת ההם , וכל נפות פפאַלץ אשר על נהר רהיין היו מורשה ללודוויג ארבעה העשר ולמס עובד , ואנשי חילו חמסו , גזלו , עשקו ורצחו , וירעצו וירוצצו את יושבי הארץ וישימום כעפר לדוש . בשנת תמ״ט 1689 עלו הצרפתים כשואה על היידעלבערג ובנותיה ויעשו שם שערוריות ואכזריות אשר לזִכרן ישערו שער כל יושבי אשכנז עד היום הזה . בעֶברת זדונם שִׁלחו את הבתים והחצרים באש ואת נפש בעליהם הורידו דומה , עִנּוּ את הנשים בראש כל חוצות , נִפצו עוללים אל הסלע , ואין קֵץ לכל עלילות רֶשע ומעשי רֶצח אשר עוללו ההוללים ההם בעת רעה ההיא להאשכנזים האומללים . בשלישי להדש מאָרץ פרצו הרוצחים ההם גם בשערי עיר מאַנהיים ויעשו בה

ככל

כמל המעשים אשר עשו להיידעלבערג, ולאחרונה שרפו את העיר באש ויהרסו את הגשר אשר על נהר נעקאַר להאביד מיושבי העיר כל מָנוס ומפלט. אחרי כן הגביהו עוף כבני רֶשֶׁף על פֿרידריכֿסבורג ויתצו את מצודתה ואת בתיה הֵשַׁמּוּ. וכן עשו גם לערי ברעטטען, קרייצנאַך, פֿראַנקענטהאַל, אָפּענהיים, בַּכָּרַךְ ועוד ערים וכפרים רבים. ולודוויג ארבעה העשר אשר בִּדְבָרוֹ נעשו כל השערוריות ההן, לא השיב עוד חמתו מהשחית וַיְצַו להחריב עוד אלף ומאתים ערים וכפרים בארץ אשכנז, ורק בקום עליו רעה מתוך ארצו, נלחץ להשיב חרבו הזוללה אל תערה ולעשות שלום עם אשכנז. המלך העז הזה הֵמִיט רעות רבות גם על הקורפֿירסט הגדול פֿרידריך ווילהעלם נְגִיד פרוסיא, ולאחרונה הכביד עליו אַכְפּוֹ לקנות מידו את השלום במחיר רב (ה'א של'ט 1679). ובעת אשר כתב הקורפֿירסט את ידו על אָפְנֵי השלום ההוא, קרא בִּמְגִנַּת לב את דברי המשורר הרומי ווירגיל, לאמר: „מי יתן ויקום מרקב עצמותי נוקם את נקמתי“! והנוקם ההוא קם באמת מיוצאי חלציו, הלא הוא פֿרידריך השני הנאדר בַּהֲדַר כְּבוד שֵׁם „הגדול“ (ת"ק–תקמ"ו 1740—1786), כי בכחו ובגבורתו ועֹצם יד חכמתו נקם את נקמת הקורפֿירסט הגדול אֲבִי בית מלכותו מיד מלך צרפת וכל עם הצרפתים במלחמה הארוכה והנפלאה הנודעת בספר דברי ימי עולם בשם „מלחמת שבע השנים“. בשנת תקי"ז (1757) בחמישי לחדש דעצעמבער הֵנִיף המלך הגדול הזה את להט חרבו הגדולה על צבאות צרפת ועסטרייך ויך אותם מכה נצחת במערכה בשדה קטל, את מבחר גבוריהם הכריע ויז לארץ נצחם ושאריתם נסו מנוסת חרב ונפזרו לכל רוח. בערב היום ההוא אשר נִצַּח את אנשי מלחמתו, כתב פֿרידריך הגדול אל אחותו כדברים האלה: „יום בשורה היום הזה, כי מפני עשרים אלף פרוסים נסו חמשים אלף צרפתים ועסטרייכים מהמערכה וַיָּפוּצוּ בשבעה דרכים. אמותה נא הפעם אחרי אשר הצלתי את כבוד בת עמי מיד אויביה ומחרפיה ועשיתי לה שם תהִלה בארץ. נָקֵל לנו שְׂאֵת כל רעה וכל תלאה אך לא אִי־כָבוֹד“. מאז והלאה הלכו הפרוסים מחיל אל חיל, הלכו הלוך והזק, והצרפתים הלכו הלוך ודל בשִׁפלות ידים ובכל אשר פָּנוּ היתה בם יד הפרוסים לְהֻמם ולאבדם. היטיב את אשר דבר אז החכם וואָלטער „כי בכרות צרפת ברית מלחמה עם עסטרייך על פרוסיא, אָבדה צרפת בְּשֵׁשׁ שָׁנִים הון עצום ואדם רב יתר הרבה מבכל מלחמותיה אשר לָחמה בעסטרייך משך שתי מאות שנה“ —.

2. § . מקץ עשרים ושש שנה למלחמת שבע שנים ההיא, רָגזה ותרעש ארץ צרפת מפני סערת המֶרד הגדול אשר התחולל בקרבה, סערה נוראה ונפלאה אשר כמוה לא נהיתה מעולם ולא תהיה עוד לעולם. בעזוז נוראותיה הרגיזה כל מצוקי ארץ, הרעישה כסא ממלכות, הָפכה מִשְׁרָשׁ הליכות התבל, ופעולתה הנמרצה השאירה עוללות בכל אפסי אירופא עד היום

הזה. בימים האיומים ההם נָשתה גבורות כל מלכי הארצות מול רוח העריצות אשר הוציאה אז צרפת מאוצרה לערוץ ארץ. וגם על פרוסיא נִחֲתָה אז יד צרפת, כי הצרפתים שכורי יין הנצחון, הכבידו ידם עליה לְהַסגיר בידם את הנפות היפות אשר על נהר רהיין השמאלי (תקנ"ה 1795 בחמשה לחדש אַפריל), הן אמנם הבטיחו הצרפתים לתת תמורתן נפות אחרות לפרוסיא, אך לא שמרו את הבטחתם.

כְּשֹׁךְ סערת המֶרד בצרפת, וממשלת זָדון, ממשלת הַבֶּהָלָה (שרעקענס־הערשאַפֿט) ספה תמה מן בלהות, התבוננה על מְעִי מַפַּלְתָּהּ ממשלת המנהלים (דירעקטאָריום) אשר שבט מישור שבט ממשלתם, ואז ישבה אשכנז בטוחה ושאננה מפחד רעה. אך פתע הֵעיר נאפּאלעאן הראשון סער הרש בצרפת, כי בשנת תק"ס 1799 בתשיעי לחדש נאָוועמבער קָם על ממשלת המנהלים ויכחידה בחוזקת היד גם השבית את הרעפובליק בצרפת ויתנשא לנשיא ולנגיד ומצַוה על הצרפתים. ותהי זאת עוד הנקלה בעיניו וַיִּתְעַל וישב גם על כסא המלוכה בשנת תקס"ד 1804 ויהי לקיסר בצרפת ומשפטו ושאֵתו פָּרש על כנפות איירופא. במעט אשר סָעַד כסאו בעֹוז וחיל, היתה ראשית מַבָּטו לרַד לפניו את אשכנז וְלָשׂוּם אותה הֲדוֹם לרגלי גאוֹתו. בשנת תקס"ה 1805 בשני לחדש דעצעמבער הֵטָה את חרבו הגדולה על קיסר עסטרייך וַיַּכֵּהוּ מכה נפלאה וְנִצַּחַת במערכה בשדה, ויכריע את מבחר גבוריו ואת אבירי אֲגַפָּיו וחיל עוזריו לפי להט חרבו המתהפכת, היא המלחמה הנוראה הנודעת בספר מלחמות איירופא בשם מלחמת אויסטערליץ. וקיסר עסטרייך בראותו כי קשת גבוריו חַתִּים וּזְרֹעֵי עֻזּוֹ גֻּדָעוּ, הִתְרַפֵּס ויבקש שלום במחיר אשר יוּשַׁת עליו, וְהַמְנַצֵּחַ הנערץ הִרבה מאד במחיר השלום ככל אַוַּת נפשו הרחָבה. בשנה ההיא הֵעִיף את בְּרַק חרבו גם על פני מלך פרוסיא, והמלך מִהֵר לְהָשיב מעליו אפו ולשַׁחדהו בנפות ומחוזות ככל אשר שָׁאַל ממנו. לתקופת השנה השתער הגבור העריץ הזה על פרוסיא ובמלחמת תנופה נלחם בה ויך אותה מכה נַחלה מאד אצל יענא. המלחמה האיומה אשר התחוללה בשנת תקס"ו 1806 בארבעה עשר יום לחדש אקטאבער הורידה ממלך פרוסיא את עֻזּו וַתִּכָּנַע בעמל לבו, ונאפּאלעאן בא בשבעה ועשרים יום לחדש ההוא בשערי ברלין הבירה בתרועת נצחון וישלוט בה שלטת בלי־מצרים, וכל מבצרי פרוסיא פתחו שעריהם לפני הצרפתים, והמנַצחים באו בתוכן כמבואי ערים מבֻקעות ויאָחזו בהן וישפכו רוח עריצותם עליהן. בשנת תקס"ז 1807 הכביד נאפּאלעאן את אכפו על מלך פרוסיא לתת את ידו אל שְׁלוֹם טילזיט במחיר מדינות רבות מארץ ממלכתו. יותר מֵחֱצִי ממלכת פרוסיא נָסַבָּה אז לקיסר צרפת, ומחמשת אלפים והמש מאות ושבעים פרסאות מְרֻבעות לא נשארו ביד מלך פרוסיא רק אַלְפַּיִם ושמונה מאות ושבעים ושבע פרסאות, ומתשעה מיליאָן ושבע מאות אֶלֶף וארבעים ושלשת אלפים איש, לא נשארו תחת ידו רק ארבעה מיליאָן ותשע מאות

מאות אלף ושלשים ושמונה אלף איש, וזולת זה נלחץ לשקול עוד מאת וארבעים מיליאָן שקלים לבית גנזי קיסר צרפת בעד הוצאות המלחמה. וקיסר עסטרייך נִסה עוד הפעם את הצלחתו וַיְחַלֵץ חושים לשפוך על נאפאלעאן כַּבֵּד מלחמה בעת אשר ידיו מלאות עבודה בספרד, אך בהִוָדַע זאת לנאפאלעאן מִהר וַיֵדֶא כנשר ויפרוש כנפי גבורתו על עסטרייך וישתער עליה בשערה וסופה בחדש אפריל תקס"ט 1809 ויך את צבאות חֵילה אצל רעגענסבורג ויחרימם לפי הרב ושאריתם הֵפיץ כקש לפני רוח, ובחצוצרות וקול שופר בא במרכבת עֻזו בשערי ווין הבירה (בשלשה עשר יום לחדש מאַיי). אולם בכל זאת לא רפו עוד ידי קיסר עסטרייך ויוסיף להתגרות בנאפאלעאן וַיִלָחם בו אצל וואַגראַם ביום החמישי וביום הששי לחדש יולי, אך גם בפעם ההיא גָבַר נאפאלעאן ויך במחנה עסטרייך מכה גדולה מאד וַיְשַׁחֲקֵם כעפר על פני רוח, וקיסר עסטרייך לא מצא דרך אחרת לפניו כי אם לְהִכָּנַע תחת יד מְנַצְחוֹ, ולשאול ממנו לכרות עִמו ברית שלום במהיר אשר ישית עליו, ובארבעה עשר לחדש אקטאבער תקס"ט 1809 יצא דְבַר השלום ההוא לאור בהיכל שאָנברוין, ונאפאלעאן הִרבה במחירו ויקח מיד קיסר עסטרייך כסף תועפות גם נפות ומחוזות ככל אשר שאלו עיניו. בעת ההיא התנוסס נאפאלעאן בִּמְרום קֵץ הגבורה והנצח וההוד ויהי עליון ונורא לכל מלכי ארץ, וכל נסיכי אשכנז בעלי ברית רהיין תֻּכּוּ לרגליו ונשאו מדברותיו, וגם עסטרייך ופרוסיא סָרוּ אל משמעתו. ובשנת תקע"ב 1812 בצאת נאפאלעאן למלחמה על רוסיא, נלחצו כל נשיאי אשכנז ורוזניה גם עסטרייך ופרוסיא לתת לו עֶזוּז וחיל לערוך עם חיל צרפת יחד במלחמה הנוראה ההיא, עד כי היה מספר אנשי החיל ההם יותר משש מאות אלף ועשרת אלפים איש שולפי הרב ונושקי נשק רבים ושונים, מספר כלי התותח יותר מאלף ושלש מאות וארבעים וחמשה, ומספר הסוסים המוכנים למלחמה מאה אלפים ושמונים ושבעה אלף. והחיל הגדול והנורא ההוא עבר ברעם וברעש דרך ארץ פרוסיא ויאכלו יבולה וַיְלַחֲכוּ את לְשָׂדֶהָ, ובעשרים ושנים יום לחדש יוני עברו את נהר ניעמען ויבואו ארצה רוסיא להשחיתה. אחרית המלחמה ההיא מוּדַעַת בכל אפסי תבל, כי אֵל זועם גָדע בזעם אפו קרן הגבור העריץ הולש על גוים ומרעיש ממלכות, ומכל החיל העצום והנורא ההוא אשר באו בשערי רוסיא בסערת גבורתם, לא שָׁבוּ רק פליטים ונסים, נִקשים ורעבים, מֻכים ופצועים ומספרם רק כחמשים אלף איש.

3. §. אחרי הדברים האלה התאוששה פרוסיא ותתאזר עֹז לְפָרֵק מעל צוארה את מֹטות הברזל אשר שָׂמו הצרפתים עליה, רוח חדשה נבראה בלבות יושביה ורשפי אש הגבורה התלקחו בקרבם וכאיש אחד חֲבֵרים כרתו ברית על לוחציהם העריצים לעשות בהם מלחמות ולגרשם מגבול ארצם. ואנחנו לא נספר בזה את אשר עולל נאפאלעאן באשכנז אחרי התְמַלְטוֹ בְעור

שניו

שְׁנָיו מארץ רוסיא, כי כל עלילותיו גלויות וידועות לכל יודעי קורות העתים ונכתבו בספרים רבים לְכל עַם וָעָם כלשונו, ורק את אחריתו נזכיר פּה בדברים קצרים: בְּבָרְחוֹ מֵאִי עלבאַ אשר הָהרם שם מטעם כל מלכי איירופא (בששה ועשרים לחדש פֿעברואַר הרכ"ה 1815), התלקטו אליו הצרפתים מכל הערים ומכל עברים וישיבו לו הוד מלכותו כבראשונה, ובעשרים לחדש מאָרץ בערב בשעה התשיעית בא בשערי פאריז וכל העיר הֵרִיעָה לקראתו: "יחי הקיסר"! אז נבהל לודוויג שמונה העשר אשר מלכי הברית הושיבו אותו על כסא המלוכה בצרפת, ויברח מפני הארי הנורא אשר יצא מִסֻבְּכוֹ לערוץ ארץ. ומלכי הברית היושבים בווין לַמְתִּיק עצה ולהתיעץ על צפונותיהם, נבהלו נחפזו גם הם בהוָדע להם כי שָׁב נאפאלעאן מֵאִי עלבאַ ויחזיק בְּמָעוזו כבתחלה. ועד מהרה הוציאו דבר מלכות מלפניהם כי האיש נאפאלעאן חֵרֶם הוא ונכרתה נפשו מקרב כל העמים . . . ורוסיא, עסטרייך ופרוסיא חָברו יחדו להקדיש על איש חֵרמם מלחמת כִּלָיוֹן וְאָבְדָן לבל יוסיף עוד להרגיז ארץ ולסכסך ממלכה בממלכה ולשפוך דמי אדם רב בלי הפוגה. כשמוע נאפאלעאן את אשר נגזר עליו ואת המלחמה אשר קִדשו עליו מלכי ברית איירופא, עלה עשן באפו ויחגור גבורות רַעם ויצא על אנשי מלחמתו בחרבו הנוראה וַיְקוּ כי ההצלחה תוליך לִימִינוֹ את הנצח ואת הָעֹז כבימי קדם. בשנים עשר לחדש יוני התיצב בראש צבאות גבוריו אשר קרא לְאַפּוֹ, ובארבעה עשר לחדש בעצם היום אשר התגבר בו לְפָנים על מלכי הברית במלחמות מאַרענגאָ ופֿרידלאַנד, הִציב את אנשי חילו במערכות מלחמה וידבר על לבם דברי נגידים לְעורר בם רוח גבורה ולחַזק ידיהם לערוך במלחמה כגבורים משכילים לעשות להם שֵׁם תפארת כאז במלחמותיו הרבות. בששה עשר לחדש יוני הֵאִירָה ההצלחה פניה אליו ויתגבר על מלכי הברית במערכה בשדה המלחמה אשר התחוללה אצל ליגני, אך בשמונה עשר לחדש ההוא בהלָחמו ביום קְרָב על יד בעלאָ-אַליאַנס (אשר פי העם יקבנו בשם וואַטערלאָאָ) התגברו עליו הפרוסים והאנגלים תחת פקודות הגבורים המְהללים בליכֿער וועלינגטאָן, ויגפו את אנשי חילו מגפה נוראה מאד ויניסום ויפיצום, ונאפאלעאן שֻׁלַּח מטעם מלך אנגליה לארץ גזרה לְאִי העלענא ושם כִּלה ביגון חייו וטפחות ימיו באנחה עד אשר חמל עליו המות וישלח לו פְּדות ויפדהו מכל צרותיו בשנת תקפ"א 1821 בחמישי לחדש מאַי.

4. § . והצרפתים אשר ידעו נאמנה כי רק על פי פרוסיא היתה שׂומה להפיל את נאפאלעאן למשואות נצח, הוסיפו עוד לצרור את פרוסיא ולהמוס עליה מזמות נקם וְשִׁלֵּם עד רדתה, ויותר מִכֻּלם שנא אותה לואִי נאפאלעאן בן אָחִי הקיסר הָאֻמלל ההוא, ויום נקם בלבו תמיד כל הימים, ובשִׁבתו על כסא דודו הקיסר בצרפת, חָפַשׂ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ למצוא תואנה להתגולל ולהתנפל על פרוסיא לִנקום מידה נקמת דודו אשר מִיָדָהּ נגזר וירד אָבֵל שאולה. אך

כל

כל אשר יָסַף הוא לַהֲבל תחבולות לְקַצוֹת בפרוסיא ולהשפילה עד לעפר, כן יָספה היא לעשות חיל ולהרים קרנה בכבוד ועוז. על פי הכמות חכמיה היתה לתהלה בכל קַצְוֵי איירופא, גם כל בניה פתחו אזן לשמוע בלמודים עד כי כמעט לא נמצא בה איש בער אשר לא יֵדע ראשית למודים. אנשי חילה נאזרים בגבורה ומלֻמדי מלחמה גם יודעי בינה לעתים. במלחמת דאֶנעמאַרק חָשׂפה פרוסיא את זרוע עֻזה וראו כל אפסי איירופא כי נחה עליה רוח גבורה כעל גבורי ימי עולם אנשי השם מעולם. בהצותה את עסטרייך הוסיפה עוד עֲשׂוֹת גדולות ונוראות בימים מעטים את אשר לא עָשׂוּ גבורי מלחמה בשָׁנים רבות עד הימים ההם. והעולה על כְּלָנָה כי בחכמתה וגבורתה הצליח חֶפצה בידה לְחַבֵּר את כל ארצות אשכנז בחוברת ולהביאן במעדנות ברית האחוה אשר עיני כל האשכנזים כָּלוּ מִיַחֵל שְׁנוֹת מאות רבות אל התחברות כזאת. גֹדֶלת פרוסיא וְעֻזה ונִצחה היו כְּמֹסֹם נֹסֵס במשכיות לבב נאפאלעאן השלישי, ואל המשטֵמה הישָׁנה הצפונה בחֻבּו, נִלְוְתָה עוד גם קנאה עזה כמות ויחשוב מחשבות כל היום לעשות בה מלחמה ונקמה, וגם הפלגות הרבות בצרפת אשר בכל הליכות המלוכה נפלגו מנאפאלעאן וילכו לו מנגד, הִשְׁתַּווּ עִמו בדבר פרוסיא וכמוהו נִחרו גם הם בה ויחפצו רעתה בקנאתם בהצלחתה ובתרות אפם בה. משנת תקע"ה 1815 והלאה לא חָדלו בני צרפת מהתלונן תלונה עזה על מלכי איירופא בעלי הברית על אשר הֵסירו גבולות ארצם מאשר גָבַל אותה נאפאלעאן הראשון ולהצוה להתכנס אל גבולותיה הראשונים אשר היו לה בשנת תקמ"ט 1789. התלונה הזאת השמיעו הצרפתים בכל עת אשר התחוללו תמורות וחליפות שׁנות באיירופא, גם בכל עת מְצוא התאוננו תמיד על מלכי הברית ויתנום לפני מסיגי גבול. הן אמת כי היטב מרה נפש הצרפתים בראותם כי כל גבורותיהם ונצחונותיהם ועזוז נוראותיהם לא עשו להם פרי תבואה, עלו בתהו ואבדו והיו כלא היו. אך תחת פקוח עַיִן על דרכיהם וְשׂוּם לב על מעלליהם אשר היו בעוכריהם ובעוכרי ארצם, השיאו עָוֹן אשמה על אחרים אשר לא נואלו ולא חטאו. כי הם רק הם בגֹבַה אפם ובגאוַת לבבם להשתרר על ארצות לא להם ובשטף רוחם הקשה לפרוץ גדרות הממשלה בארצם ובכל ארצות תבל, הביאו עליהם רעות רבות ויהיו לאחור ולא לפָנים. ותחת אשר היה להם לשמוח בחלקם בעלותם עוד הפעם על הררי עֹז וממלכתם התנשאה שנית כאחת הממלכות האדירות באיירופא, תחת זאת הוסיפו עוד לעדות גָאון וָגֹבַהּ ולהתאמר כי עַם סְגֻלה הם מכל העמים אשר תחת כל השמים ולהם לבדם יאתה המִשרה הרוממה על כל ממלכות תבל. נִצְחוֹנָם במלחמות קְרים ולאָמבּאַרדי שָׂם קטורה באפם וְחֹטֶר גאוה בכפם וידמו בנפשם כי גבורים משכילים הם מאין כמוהם תחת השמש וכל העמים והלשונות קצרי יד להתיצב לפניהם ביום קְרָב ומלחמה. תִּפְלַצְתָּם ותעופת רוח דמיונם העז השיאום ויכלו להם להאמין כי עת הפלאות, עת

נאפאלעאן

נאפאלעאן הראשון, חָדשה כנשר נעוריה, ולא שָׂמוּ לנגד עיניהם כי מלחמת אַלמַא ומלחמת סאַלפֶערינאַ נופלות הן מאד ממלחמת אויסטרעליץ ומלחמת וואַגראַם אם פרי נצחונותיהן שָׁקֹל יִשָּׁקְלוּ במאזני צדק. תוצאות מלחמות נאפאלעאן הראשון ופעולותיהן הנמרצות בהליכות המדינה, לא יָבֹלו קום בדור החָדש הזה אף אם קָם גבור נערץ כמוהו עם גבורים עריצים כאנשי צבאותיו, כי ארחות התבל שֻׁנּו כָּעֵת מאשר היו אז מן הקצה אל הקצה, וזולת זה לא הקום פַּעֲמַיִם תקופה נפלאה כהתקופה ההיא ומה גם בּמֶשֶׁךְ שָׁנִים לא בבירות כאלה. גם אחרית נאפאלעאן הראשון וּמַפַּלְתּוֹ הנוראה היתה דַיָּה להוכיח לעיני הצרפתים כי הנצחונות היוצאים רק מגבורה ועריצות ואין לְדְבַר אמת וצדק כל חלק וכל נחלה בהם, כקצף על פני מים הם וכמֹץ יְסֹעַר מִגֹּרֶן. אך הצרפתים הואילו לרדוף אחרי צֵל עובר ולא ישוב, והסבו עיניהם מֵעֵת הַהֹוֶה גם לא השכילו לנצור את האוצר הטוב אשר הביא הזמן לידם, ותחת הוציא פרי תועלת מיתרון הַכְשֵׁר דעתם אשר פי שנים ברוחם, רָכְבוּ על מִפְלְשֵׂי חזיוני תהו ועל כנפי רוח הדמיון הגביהו עוף לאחוז בכנפות העת אשר כבר נָגוֹזָה וְעָברה, ולהתחרות את עלילות נאפאלעאן הראשון רב העליליה בדורותיו —. והקיסר נאפאלעאן השלישי בהתבוננו על תשוקת הצרפתים ותאות נפשם לחַדש את ימי קדם ההם כקדם, הוסיף עוד אש ועצים הרבה על אש התשוקה ההיא לבעבור יֵחָלְצוּ נמהרי לב ההם חוּשִׁים לעבור חלוצים ברחבי איירופא לרשת משכנות לא להם, לעשות להם בזה שֵׁם גבורים מנַצחים ולהרחיב את גבולות ארצם כבראשונה. ומראשית ימי ממשלתו היתה ראשית מזמתו לְפָאֵר את צרפת בנזר תפארת הנצחון, להכות בזה את עיני הצרפתים בסנוֵרים לבל יראו כי הוא שדד מהם את חֵרותם ויכבשם לו לעבדי עולם. כמעט אשר התנשא לשֶׁבת על כסא הנשיאות בצרפת, הניע את הצרפתים לצאת בחרב על רומא להוריד ממנה עֻזָּהּ. ובשבתו על כסא דודו הקיסר, הוציא עד מהרה את צבאותיו לעשות מלחמות רבות בארבע כנפות הארץ: בארץ רוסיא (מלחמת קְרִים), בארץ איטליה (מלחמת לאָמבּאַרדי), בארץ אלגעריען, בהרי הלבנון, בממלכת כִּינאַ, בעֵבר נהר גוזן (בארץ הודו) ובעבר הים הגדול (בארץ מעקסיקא), ובכן לחמו הצרפתים על פי הקיסר הזה בכל ארבע חלקי התבל: באיירופא, אזיא, אפריקא ואמעריקא, כאשר התפאר כן הקיסר באחד מִדַּבְּרוֹתָיו אשר דבר באזני שרי מלכותו בחמשה עשר לחדש פֶּעברואר תרכ"ה 1865, להוכיח בזה לעיני הצרפתים כי בכחו וגבורתו וברוב חכמתו ובינתו חִדש את כבוד צרפת וישב לה את הודה ואת נצחה ועֻזה כבימי דודו הקיסר המרומם. אפס כי בכל המלחמות הרבות ההן לא הִרבה לצרפת און וָאֱיָל ולא הרחיב את גבולותיה, רק הגדיל את חובותיה הרובצות עליה מכבר והִרבה להעמיס מִסִּים חדשים על עם הארץ העמוסים כבר במסים רבים משא לעיפה. נפות סאַפָאָיען וניצאַ אשר סֻפַּח אל צרפת במה נחשבו

מול הרעות העצומות אשר הביא על צרפת בגללן בהוציאו רבבות בחוריה אל הורג ורבבות אלפי כסף להוצאות המלחמה עד אשר נספחו הגפות ההן אליה . וכראות נאפאלעאן כי בכל מזמותיו וכל תחבולותיו ומלחמותיו ונצחוניו לא הצליח להגדיל גבולות צרפת במדינות ארצות אחרות כאשר אִוְּתָה נפשו, גמר אֹמר לָקַחַת מיד פרוסיא את נפות רהיין וַיָּקָו כי יֵקל לו להוציא חֶפְצוֹ לאור וּלְהַכֵּב־ בזה על פני כל הצרפתים . אפס כי לא אָץ לגלות את המזמה הזאת לאזני בני עַמוֹ , כי בסתר לבבו יָרֵא מפני פרוסיא וַיָּגָר פן תְּבֻלַּע מזמתו ואז תאבד תקותו . ועל כן נִסָּה דְּבַר שלום אל פרוסיא ויבקש מידה לתת לו נפות אחדות מגבול ארצה הקרובות אל צרפת והוא יתן לה במחירן נפות אחרות מארצות אחרות . אך ממשלת פרוסיא לא נאותה לו בדבר כזה אשר לא כדת , ואז הוסיף לנסות דברו אליה וּלְפַתּוֹתָהּ כי יחלקו יחדו את ארץ בעלגיען , אך גם לזאת לא הטתה פרוסיא אזנה לו . אז חִבֵּל תחבולות אחרות חדשות לבקרים , ולא מצא תוֹצָאוֹת ממבוכותיו הרבות הסוערות עליו מכל עֲבָרִים כי אם בהקדישו על פרוסיא מלחמה . וראשית מגמתו במלחמה ההיא היתה להסב בזה את עיני הצרפתים מהמגרעות הרבות השוררות בצרפת לרגלי ממשלתו ומשפטי פיהו , גם האמין ככל חכמי יועציו כי אנשי חילו הרביב והעצומים יוכלו לעמוד לפני פרוסיא , ואם יצלחו מעט או הרבה במלחמה , יתפארו כי הגדילו לעשות וישפילו את גבורות חיל פרוסיא כמשפטם תמיד , ואז יש תקוה כי יִלָּוו אל צרפת גם עסטרייך ואיטליא לְהִלָּחֵם יחד בפרוסיא אויבתם מאז . ואף גם זאת כי נאפאלעאן וּמְתֵי סודו האמינו אז כי אֲגֻדַּת אשכנז הדרומית איננה מְצֻמֶּדֶת לפרוסיא ברתוקות אהבה נאמנה וכגעת בה תגרת יד הזקה יִמַּסּוּ אסוריה ותִפָּרֵד מפרוסיא כבראשונה , גם האמינו כי גם ממלכי אשכנז הצפונית יתקוממו מלכים אחרים על פרוסיא ונוספו גם הם על שונאיה אנשי מלחמתה להוריד ממנה עֻזָּהּ .

5. § השרים היושבים ראשונה במלכות צרפת נועצו לב יחדו ויוציאו לאור משפטם לצאת בחרב על פרוסיא ככל אַוַּת נפש נאפאלעאן , ומהרה קל נודע הדבר לכל שרי החילים ולכל שרי המדינות , להסגנים והמחוקקים הדבקים תמיד בנאפאלעאן ובכל מועצותיו , ולסופרי דברי הימים וכותבי מכתבי העתים גם לכל המון עַם צרפת מקצה הארץ עד קצה . כי הצרפתים אחוזים וּמְשֻׁלָּבִים הם איש באיש ואיש ברעהו , והגדולים עם הקטנים , האדירים עם הצעירים מתבוללים תמיד בבתי המשתה לשמות אלי גיל וְלָחֹג חַגֵּי ששון , וכל התחדשות הצומחות בארץ תעופינה עד מהרה מהיכלי השרים והרוזנים אל אזני בני העם לכל מפלגותיהם , וגם דְּבַר המלחמה הזאת דָּאָה מפי שרי המלוכה לאזני העם ובן יום ידעו כל הצרפתים למגדול ועד קטן כי מלחמה לצרפת בפרוסיא . מוציאי לאור מכתבי העתים מצאו אז עת רצון

להעיר

להעיר ולעורר את הצרפתים להתנער מֵעֲפַר שִׁפלותם ולהעלות על לב את הגדולות והנפלאות אשר עָשׂוּ לְפָנִים בכל מלחמותיהם, ועתה עליהם החובה להתאזר עֹז ותעצומות לשבור את זרוע פרוסיא הנצבת חמושה בכלי מַשְׁחֵתָה לְשַׁחֵת את צרפת... אלה ורבות כאלה כִּזְבֵי הכותבים הנמהרים ההם, והצרפתים בעלי הדמיון התגעשו כי חרה להם ורשפי אש לָהָם התלקחו בקִרבם. אך בכל זאת לא פרצה עוד המלחמה, כי נאפאלעאן השלישי לא מצא אז תנואות על פרוסיא לעור על ידיהן את עיני איירופא ולהחליט כי הן היו נסבה אל המלחמה. אפס כי אָרחות הפאָליטיק בימים החדשים האלה נבוכים הם וסבוכים ומסוכסכים מאד עד כי גם דברים רבים הנוגעים רק להליכות ממלכה אחת יש בהם כֹּחַ לעולל עלילות גדולות אף בממלכות אחרות עד כי תְוָלֵד פתאֹם מלחמה עזה אשר לא שִׂערו אותה כל יודעי בינה לעתים. וגם בפעם הזאת הֵקִים הזמן מלחמה נוראה מאד בין שתי ממלכות אדירות צרפת ואשכנז לרגלי הַחֲלִיפָה אשר הויָה בארץ ספרד, ואנחנו נציג בזה בדברים קצרים את דְבר החליפה ההיא אשר לרגלה התפוצצו הררי עד באופן נורא מאד.

§ 5 שרי ספרד אשר הסירו את המלכה איזבל השניה מגבירה יגרשוה, בִּקְשׁוּ להם בין רוזני איירופא איש כלבבם לתת כתר מלכות ספרד בראשו, בקשו ולא מצאו, עד כי לאחרונה מצא השר האביר פְּרִים את הפרינץ לעאָפּאָלד מנסיכי בית האָהענצאָללערן־זיגמאַרינגען ויאמין כי הוא יצלח למלוכה בספרד, גם בעיני יתר השרים הוטב הפרינץ ההוא מאד, יען כי הוא עוד במבחר שְׁנוֹתָיו, איש חי, רב פעלים. חֹטר מגזע מלכי פרוסיא ומודע וקרוב לקיסר צרפת, ואיש אשר אלה לו וְדָבָר אין לו עם כל פלגה מפלגות הספרדים אשר תחתיהן רגזה הארץ, יעמיד במשפט ארץ כבלי מַשׂוֹא פנים ושבט מישור יהי שבט מלכותו. עוד לפני הימים ההם הוכיחו חכמי המדינה כי בארצות אשר חֻלַּק לב העם אודות הליכות הממשלה ויפרעו פרעות בתוכן, אין טוב להם כי אם להמליך עליהם מלך בן ארץ אחרת אשר כל שיח ושיג אין לו עם בעלי ריב ההם, כי רק בידו לְיַסֵּר ממלכה הרשה על אדני החֵרות והדרור. כזאת עשתה אנגליא במאה שבע העשרה והצליחה, וממנה ראו וכן עשו גם עמים אחרים וישבעו רצון, וגם ספרד עשתה כן לְפָנִים פעמים אחדות, והמלכים מבני הנכר אשר עָמְדָה עליה הרגיעו לשׁבי הארץ ויעשו סדרים בכל הליכות המלוכה ויפיקו רצון מאת כל בני העם למפלגותיהם. וגם בפעם הזאת בהתחולל פלגות הדעות בספרד ודברי ריבות התגעשו בשעריה ואין שלום ליוצא ולבא, נועצו השרים המשכילים יודעי העתים לעשות כדבר הזה ולא מצאו טוב להם כי אם להמליך עליהם את לעאָפּאָלד נְסִיך האָהענצאָללערן, ובו בטח לבם כי הוא יעביר רוח חכמה עצה וגבורה על הארץ וישכו מי המריבה ואיש על מקומו יבוא בשלום

בשלום. ימים רבים נִסּוּ שרי ספרד והשר פְּרִים בראשם לדַבר על לב לעֶאפָּאָלד עד אשר נאות להם לקבל את נֵזר המלוכה. ואף כי הדברים ההם נִדברו בסֵתר, בכל זאת נשמעו גם בארצות אחרות ונודעו גם בצרפת עד שהקיסר בִּמְסִבּו. והנה נאפאלעאן שמע הדבר הזה ויהי כמחריש, אך שריו היושבים ראשונה במלכותו ורואים תמיד את פניו, הֵסבּוּ הדבר לחָפצם למצוא בו תואנה להתגולל ולהתנפל על פרוסיא, וימהרו ויחלטו ממנו כי יד מלך פרוסיא היתה בדבר הזה ועל פיו היתה שׂוּמָה להושיב את שְׁאֵרו הקרוב אליו על כסא המלוכה בספרד לבעבור יהי מֵפֵץ לו לְנַפֵּץ על ידו את צרפת בכל עת מצוא. הן אמת כי הפרינץ לעֶאפָּאָלד שאל את פי ווילהעלם מלך פרוסיא אם ישר הדבר בעיניו לקבל את נֵזר המלוכה אשר הושיטו לו שרי ספרד, והמלך ענהו כי יש לאֵל ידו לעשות ככל אַוַּת נפשו. אך השאֵלה ההיא היתה רק מפני הכבוד, כי בהיות מלך פרוסיא גם ראש בית אב בבית הָאָהענצאָללערן, יאתה לו שאֵלה כזאת על פי חָקי הכבוד, ובאמת אין כל צדקה למלך פרוסיא לְצַוּת על לעאפאלד בחֶזקת יד המלוכה לקבל את המלוכה בספרד או לחדול, כי כאשר לא התהבב מלך פרוסיא לתת ללעאָפּאָלד חלק ונחלה בממשלה הַמְּדִינִית בפרוסיא, כן לא נָטל גם לעאָפּאָלד על נפשו לָסוּר אל משמעת המלך בכל הליכות דרכו, וחָפשי הוא לעשות ככל הטוב והישר בעיניו. ואף כי בעת ההיא היה לעאפאלד שר גדודים בחֵיל צְבָא המלך, לא היו ידיו אסורות מֵעֲשׂוֹת ככל חֵפץ לבו ולעזוב את משמרת פקודתו בכל עת אשר יאבה. הדברים והאמת האלה ידע גם נאפאלעאן וכל שרי חצרו ואנשי עצתו, ובכל זאת הרימו במרום קולם על מלך פרוסיא והוציאו משפט מעֻקל כי רק הוא הסב פני הדבר להמליך את שארו הקרוב אליו בארץ ספרד להיות לפח ולמוקש לצרפת, כי מתנקש הוא תמיד לצרפת ומתנכל עליה להרע לה ככל אשר תשיג ידו. גם הקיסר נאפאלעאן הוציא משפט מְעֻקל כזה וְרָגַז והתקצף על מלך פרוסיא ויחליט כי הוא מֵקִים לשטן לו את לעאפאלד וכל מזמתו להמיט על צרפת רעה לא תדע שַׁחרה. השר לע סורד היושב במלאכות קיסר צרפת בברלין, הופיע פתאֹם בבית השרים היושבים ראשונה במלכות פרוסיא וַיְגַל את אזנם כי רָבתה התלונה בהיכל קיסר הצרפתים על אֹדות הפרינץ מבית הָאָהענצאָללערן אשר עִתְּדוֹ מלך פרוסיא לָשֶׁבֶת על כסא המלוכה בארץ ספרד, אך המזכיר פֿאָן מהילע אשר לו נגלו תעלומות מלך פרוסיא ארוניו, השיב לו אִמרי אמת כי יד מלך פרוסיא לא היתה בדבר הזה, ובכלל אין לו כל שיח וכל שיג עם לעאָפּאָלד אֹדות מלוכת ספרד. גם הדיפלאָמאַט הספרדי איזעביאָ דע סאַלאַזאַר אָ מאַזאַרעדאָ אשר הוא הִרבה דברים עם לעאָפּאָלד על דְבַר מלוכת ספרד, גם הוא הודיע נאמנה בתוך קהל ועדה כי מלך פרוסיא לא התערב בדבר הזה ולא ידע ממנו מאומה, ובשָׁמעו בפעם הראשונה מפי לעאָפּאָלד כי שרי ספרד

מהלים

כהלים פניו לקבל מידם את נֵזר המלוכה, השתאה המלך על החדשה הזאת אשר לא ידע שמץ דָבר ממנה עד העת ההיא. והסגן הספרדי אשר על הענינים החיצונים הודיע על ידי דעפעשע לְציר ספרד היושב בפאריז כי שֵמע שוא הֶעבירו אויבי פרוסיא בצרפת כי השר פְּרים פנה אל הגראף ביסמארק לְדַבר על לב מלך פרוסיא להמליך את לעאפאלד קרובו בספרד, כי באמת פנה השר פְּרים ויתר השרים רק אל לעאפאלד לבדו ולא אל ביסמארק. אך כל הדברים הנאמנים ההם לא מצאו מסלות ללבב קיסר צרפת וסגניו ויועציו וכל שרי חצֵרו, ויתמרמרו על מלך פרוסיא ויתנו עליו בקולם ויתגוללו עליו כי הוא מַמְלִיך את שאֵר בשרו בספרד להיות פח יקוש לצרפת, והיה כי תקראנה מלחמה בין צרפת ובין פרוסיא, תעמוד אז צרפת בין שני אויבים בַּתָוֶך, פרוסיא מזה וספרד מזה, ושתי קצותיה תאכל אש המלחמה. לשוא היה כל עֲמַל הדיפלאָמאַטים הספרדים להוכיח במישור כי המלך החָדש אשר ישימו עליהם יהי קְצַר יד להתערב בהליכות המלוכה ככל אַוַת נפשו, רק יהי סָר אל משמעת הסגנים וראשי העם ומה גם בכל דָבר הנוגע אל מלחמה בְּעַם אחר, ובין ספרד וצרפת הלא שלום אמת הוא כל הימים, וחלילה להספרדים לחמוס מזמות מלחמה על הצרפתים היושבים לבטח אִתם. ואף גם זאת כי המלך החדש אשר יעצור בספרד הלא עיניו בראשו ולא יָוֹאֵל לְהַמריץ את הספרדים לעשות מלחמה בְּעַם עָזוז נֶאזר בגבורות רעם כְּעַם צרפת אחרי אשר זה מעט השיבו רוחם ממלחמת האזרחים אשר התלקחה ביניהם ימים רבים. הלא גם עסטרייך התאוננה כן בתחלה בַּעֲלות אחד מנסיכי הָאָהענצאָללערן על כסא הנשיאות ברומעניען, כי יָראה פן יתיצב הנשיא האשכנזי ההוא לשטנה לה בארחות המלוכה, אך אחרי כן נוכחה לדעת כי אין כל פחד נגד עיניה ואין כל סבה מוצאת להתאונן על הנשיא ההוא, וכן תִּוָכַח עוד מעט גם צרפת כי המלך החָדש מבית הָאָהענצאָללערן אשר ימלוך בספרד לא יִגַע כמלוא השערה בנחלת צרפת כל הימים. דברים כֵּנים כאלה ועוד רבים כאלה דברו הדיפלאָמאַטים הספרדים להרגיע את לב קיסר צרפת ולבות שריו ויועציו וּמְתֵי סודו, אך שומע לא היה להם, כי לב הקיסר והצרפתים הולך וסוער. גם בני העם התקצפו ויתמרמרו על פרוסיא ויטפלו עליה עֲוֹן אשמה כי תואנה היא מבקשת על צרפת לְגַדע את זרועותיה וּלְיַרדות קרנותיה ביום קְרָב ומלחמה. וביום הששי לחדש יולי 1870 דִבר ההערצאָג מגראַמאָנט דברים נמרצים באזני המחוקקים ושרי המלוכה וראשי העם ויעוררם לפקוח עיניהם על דרכי פרוסיא ועל עלילות מַלְכָּהּ אשר כוננו להשחית את צרפת, ובדבריו הנמרצים הֵעִיר בלב השרים והעם חֵמה עזה ויגמרו אֹמֶר לקרוא על פרוסיא מלחמה. הן אמנם כי שרים אחדים הרואים את הנולד התיצבו בעבי גבי מָגִנָם להשיב את נמהרי הלב אשר קְרָבוֹת יחפצו ממחשבות אונָם, אך קול דבריהם נֶחבאו וכל אִמְרי

בינתם

ביתם התבלעו . ובעלי מכתבי העתים תקעו בשופר גדול ויריעו בחצוצרות מלחמה , וכל הצרפתים התגעשו וירעשו ויקראו בחזקה : "חרב על פרוסיא ! חרב נוקמת נקם סאדאָוואַ" ! — . נאפאלעאן מלא את ידי הגראף בענעדעטי לנסוע אל מקום הרחצה הנודע בשם עמס לדרוש מיד מלך פרוסיא השוכן שם כי יצוה על יורש העצר מבית האָהענצאָללערן לנער כפיו מתמוך שבט המלוכה בספרד . ואף כי היטב חרה למלך פרוסיא על אשר יגזר עליו קיסר צרפת להקים דברו ובעת אשר הוא יושב עוד במקום הרחצה להנפש ממשא המלוכה ולהחליף כח וכל סגניו ויועציו אינם אתו , בכל זאת קבל את הגראף בענעדעטי בפנים צוהלים כמשפטו תמיד ויבטיחהו כי ידו לא היתה בכל הדברים אשר בין לעאפאלד ובין שרי ספרד אודות המלוכה , גם לא העלים ממנו כי אין לו כל צדקה לצוות על לעאפאלד לשמוע בקולו בדבר הזה . ובין כה וכה התעשת לעאפאלד וינער כפיו ממלוכת ספרד , כי רוחו הטובה לא נתנה אותו להטיל סער גדול באיירופא לרגלי נזר המלוכה אשר יציץ עליו . ואבי לעאפאלד מהר ויודיע למאַדריד בירת ספרד כי בנו משך ידו מהמלוכה , וממשלת ספרד הודיעה את הדבר הזה לחצר קיסר צרפת . ובכל איירופא נשמע עד מהרה כי סר פחד המלחמה בין צרפת ופרוסיא , וגם בפאריז החלו השרים לפסוח על שתי הסעיפים אם לא סרה הסבה למלחמת צרפת עם פרוסיא אחרי אשר משך לעאפאלד את ידו מכתר מלוכת ספרד , וגם הקיסר החל לשוב ממחשבת מלחמה .

§ 7. אך לאסון צרפת לא אבה נאפאלעאן ושריו וחכמי יועציו לעזוב את התואנה אשר אנה הזמן לידם להתגולל ולהתנפל על פרוסיא , וגם אחרי אשר הודיע מלך פרוסיא על ידי מלאכיו לחצר קיסר צרפת כי הפרינץ מהאָהענצאָללערן משך את ידו ממלוכת ספרד , התנכל הקיסר ושריו להתגרות במלך פרוסיא וימלאו את ידי הגראף בענעדעטי עוד הפעם להתראות את המלך ולדרוש ממנו כי יכתוב בעצם ידו אל קיסר צרפת ויבטיחהו נאמנה כי הוא לא ידע מאומה אודות המלוכה אשר חפץ לעאפאלד למלוך בספרד וידו לא היתה בכל זאת , גם יבטיח כי לא יתן את לעאפאלד ואת כל שארי בשרו להתור אל המלוכה ההיא גם בימים יצרו . והנה דבר כזה לא ערב גם נאפאלעאן הראשון לשאול אף מאת אחד הפחות הסרים אל משמעתו , ונאפאלעאן השלישי הרהיב בנפשו עז לשאול כזאת מאת מלך אדיר כמלך פרוסיא אשר זה מעט הראה עוזו נוראותיו במלחמת קאֶניגגראֶטץ ואשר יתנוסס על כל מלכי בעלי ברית אשכנז הצפונים ותהלתו מלאה כל הארץ . ובכל זאת קבל המלך את ציר נאפאלעאן בידידות פעם אחר פעם ויבטיחהו כי לרצון הוא לו אשר נער לעאפאלד את כפיו ממלוכת ספרד , אך לעשות את דבר קיסר צרפת , אין זה לפי כבודו , אפס כי בבוא בענעדעטי בפעם השלישית

לפצור

לפצור במלך פרוסיא לעשות את דבר הקיסר, לא נְתָנוּ המלך לִרְאות פניו. לזאת הִתְעַבְּרוּ סגני צרפת ובהרות אפס החליטו כי מלך פרוסיא חֵרף את מערכות צרפת בסגרו דלתיו לפני ציר הקיסר, גם בדאו מלבם דבר שקר וַיְתְעוּ את המחוקקים ואת העם באמרם כי ממשלת פרוסיא שלחה דעפעשע השופכת בוז ונאצה על צרפת, להעיר ולעורר בזה חמת הצרפתים על פרוסיא. ובראותם כי הצליחה ערמתם בידם ולב ההמון הולך וסוער על פרוסיא, צִוּוּ על צבאות החיל להתאסף יחד ולהיות עתידים וערוכים בַּכֹּל למלחמה, גם הרימו מבחורי העם תרומה חדשה לעבודת הצבא במספר רב, ומיד המחוקקים דרשו בחָזקה לְהַמציא להם כסף תועפות לכלכל את צבא היבשה וחֵיל הים בכל המחסורים אשר יחסרו להם בימי המלחמה (ט״ז יולי). ובעשותם כל אלה, הודיעו לַכֹּל כי כלתה מאתם המלחמה על פרוסיא אף כי לא הודיעו עוד זאת בספר גלוי למלך פרוסיא, כי את הספר ההוא שלחו אחרי ימים אחדים לברלין. דְבַר המלחמה פָּשַׂט ויעף מהרה קל בכל רחבי ארץ צרפת, והצרפתים אשר כסום הודם בדריחם ריח מלחמה, התגעשו וירעשו ונפשם נחלים לְהֲטָה ויצפו בכליון עינים ליום אשר תפרוץ המלחמה בעזוז נוראותיה.

§ 8. במֶשך הימים ההם אשר רָתְחָה צרפת כמרקחה וסערת המלחמה נשערה בה בכל תָּקְפָּה, ישב ווילהעלם מלך פרוסיא במקום הרחצה בעיר עמס להחליץ עצמותיו במנוחה שאננה ולהחליף כֹּחַ על מעיני הישועה, ולא עלה על לבו בהקיץ גם בחלום חזיון לילה כי סערה נוראה מתחוללת מצרפת על ארץ ממלכתו. ובהודע לו פתאם הרבר הרע הזה, לא נבהלה נפשו ולא נע לבבו ויתעתד לְקַדֵּם את פני הרעה ולהציל את ארצו ואת עַמּוֹ מיד מבקשי רעתם, וַיְמַהֵר ויעזוב את עמס נאות השלום והמרגעה וישב ברלינה קרית עֹז, ובכל מקום אשר עבר במרכבת כבודו, קִדמו העם את פניו בתרועת מלך ובכל אותות כבוד והדר ואהבה עזה ונאמנה. כי המזמות אשר יחמום נאפאלעאן ושריו על פרוסיא, והמלחמה העומדת הָכֵן להתפרץ מצרפת נודעה עד מהרה בכל ארץ פרוסיא וכל העם התנדבו לעדור במלחמה ההיא ככל אשר יְצַוֶּם מלכם הגבור המשכיל. בבואו לברלין היתה ראשית מעשהו להוציא דְבַר מלכות מלפניו אל נסיכי אשכנז בעלי ברית הצפונית ואל כל שרי צבאות פרוסיא להתאסף יחד ולערוך הַכֹּל למלחמה, כי גם הוא ידע נאמנה את כל אשר נעשה בצרפת וכי עוד מעט תפרוץ המלחמה על פרוסיא. ובששה עשר יום לחדש יולי באו יועצי המלכים והרוזנים אשר לבעלי הברית (בונדעסטאַג) בשערי ברלין הבירה ויודיעו להמלך וראשי סגניו כי אנשי חילם הָתפקדו וְהִצְטַיְּדוּ והנם ערוכים בַּכֹּל ליום קְרָב ומלחמה. השר פֿריזען ציר מלך זאקסען חִוָּה דעתו על דְבַר המלחמה ההיא לאמר: „צרפת הַמְּצָה קְרָבוֹת, מי יתן והוציאה חֶפְצָהּ לָאור מהרה קל, כי אז תיכור זאת לארך

ימים — ומלחמה אַל תּוֹסִף״ — . וצירי יתר הממלכות אמרו פה אחד כי כמחשבות ממלכת זאקסען כן גם מחשבותיהם בדבר המלחמה הזאת ובתשעה עשר להדש יולי נאספו כל שרי יועצי המלוכה להמתיק עצה, ומלך פרוסיא נשא מַדברותיו ממרום כסאו ויודיע את הַהֶבְדֵל בין מצב אשכנז לפָנים ובין מַצָּבָה בעת התחיה הזאת: ״לפָנים נלחצו האשכנזים להטות שכמם לשאת ולסבול בדומיה את אשר נָטלה צרפת עליה כפעם בפעם, יען כי בהיותם מפֻזרים ומפֹרדים ונפלגים לפלגות רבות לא ידעו את אֱיָלוּתָם ואת תעצומות עֻזם להתיצב לפני כל צר ואויב. אך בימים האלה אשר התחברו האשכנזים ויהיו לאֲגֻדה אחת, שפה אחת ודֵעה אחת לכֻלם, חֵפץ אחד ורוח אחת להם בכל הליכות המדינה, עתה עֹז בידם וגבורה בימינם לעמוד לפני הצרפתים הנועזים לנגוע בנחלתם ולשדוד מהם חֵרותם וארחות הייהם. ובמלחמת מצוה כזאת אשר כל בני אשכנז יתלכדו ללחום בעד כבודם והפשם ובעד ארצם ונחלתם, במלחמת מצוה כזאת יצא ה׳ בצבאותינו ויהיה עמנו כאשר היה עם אבותינו ובזרוע עֻזו יפיץ אויבינו ויהדוף את משנאינו מפנינו״. הן אלה קְצות דברי נגידים ההם אשר דִבר מלך פרוסיא באזני שרי מלכותו ויועציו, ודבריו הנמרצים מצאו מסלות בלבבם ובלבות כל הפרוסים. גם הדברים אשר דברו שרי המלוכה בעת ההיא, היו בצדק ובמשפט ובדעת נכונה, וכל ארחות הפרוסים וכל מעשיהם בימי רעה ההם, היו שקולים במאזני התבונה ונתנו עדיהם כי ישר נֹכח עמם וצדק ילין בם, וכאנשים אשר נפשם יודעת מאד כי תמימי דרך הם ולא עולתה בם, נשאו עיניהם ולבם אל ה׳ יהיל ודומם לתשועתו ועזרתו. והשר האביר ביסמאַרק שלח אז ספרים אל כל נציבי (פֿערטרעטער) ברית אשכנז הצפונית ויודיעם נאמנה כי מלך פרוסיא לא הֶעלה מעולם על לבו להושיב את הנסיך מהאָהענצאָללערן על כסא המלוכה בספרד, והשאֵלה אשר שאלו שרי קיסר צרפת מאת המלך להבטיח בספר גלוי את הקיסר לבל יתן את הנסיך ההוא ואת כל בני משפחת האָהענצאָללערן לתתור אל המלוכה בספרד גם בימים הבאים, השאֵלה ההיא לא בצדק ובמשפט היא גם נָגעה בכבוד המלך והוד מלכותו כאשר יבין זאת כל איש אשר בינת אדם לו, וכל הדברים אשר יתעוללו ויתגוללו הצרפתים על המלך כי הוא דורש רָעת צרפת. דברי שוא הם ובשקר יסודם למצוא תנואות על פרוסיא וְתֹאֲנָה אל המלחמה אשר הם חפֵצים — . אחרי הדברים האלה גָאוֹתו שרי המדינות וכל שרי המלוכה לשקול אל גנזי המלך מאה ועשרים מילליאָן שקלי כסף הדרושים להוצאות המלחמה הגדולה ההיא, גם התרַצו לְהַלְוֹת עוד כסף רב ועצום לאוצר המלך לעשות בו כטוב וכישר בעיניו לטובת פרוסיא בעת רעה ההיא.

§ 9. ממלכת פרוסיא גִברה חיָלים והתאזרה עֹז וגבורה להציל את אשכנז מיד הצרפתים החושבים עליה מחשבת רעה. ארצות מלכי ברית

 אשכנז

אשכנז ונסיכיהן נהלקו אז לחמש מדינות ראשיות (גענעראַלגוּבערנעמענטען). הגענעראל פאָגעל פאָן פאַלקענשטיין היה לנגיד ומצוה על צבאות חיל מדינות פרוסיא, פאָמערען, שלעזוויג־האָלשטיין, האַנאָווער, מדינות הקרובות אל גבול צרפת אשר לפי ראות עין התעתדו הצרפתים להתנפל עליהן לראשונה. הגענעראל הערוואַרט פאָן ביטטענפעלד הֻקם לקצין על חיל נפות רהיין ומדינת וועסטפאַלען. הראשון תקע יתדו בהאַנאָווער והשני בקאָבלענץ. הגענעראל פאָן באָנין הורם לשר צבא על חיל זאַקסען ומקום משכנו בברלין. הגענעראל פאָן לעוועגפעלד היה לשר על גדודי שלעזיען ופאָזען ומושבו בברעסלוי. שר צבא החמישי הֻקם על צבאות מחנה שנים העשר מצבא החיל ומשכנו בדרעזדען. צי האדיר (פלאָטטע) אשר לפרוסיא בימים ההם היה נופל מצי האדיר אשר לצרפת במספר אניותיה ובמספר חיל הים, ועל כן עשו הפרוסים תחבולות רבות לבצר את כל המקומות אשר יוכלו אניות צרפת לגשת אליהם ולערוך מלחמה מפאת הים. הנה כי כן התכלכלו הפרוסים והתפקדו ויתיצבו ברוח גבורה ערוכים למלחמה, והנה בשורה מוצאת להם כי גם בעלי ברית אשכנז הדרומית התחברו אל אחיהם האשכנזים לעדור אתם במלחמה הזאת כאשר הבטיחו כבר למלך פרוסיא בשנת תרכ"ו 1866, וצבאותיהם גבורי החיל באו עד מהרה ויתיצבו תחת דגל מלך פרוסיא, והמלך שמח לקראתם ויחברם אל גדודים אחרים מגדודי אשכנז ויהי למחנה אחת ואת פרידריך ווילהעלם בנו יורש העצר (קראָנפרינץ) הקים עליהם לשר צבא. ובהופיע יורש העצר במינכען גם בבואו בשערי שטוטטגאַרד וקאַרלסרוהע, קדמו בני העם וכל ראשיהם את פניו בתרועה וקול ששון ובכל אותות כבוד וידידות אשר לא היתה כזאת עד היום ההוא. גם בעלי ברית אשכנז הצפונית ויתר שבטי אשכנז נלוו כלם אל מלך פרוסיא ויתנדבו לעזור לו במלחמה בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם. אז באה תאות נפש החכמים והסופרים המהללים אשר התאוו תמיד כי יתחברו כל האשכנזים ויהיו לאגדה אחת, אך עד העת ההיא לא יצא הדבר הנכבד הזה לאור, ורק המלחמה הנוראה המתחוללת על ראשי כל האשכנזים, העירה ותעורר את רוחם להתלכד ולהתנגש יחד ומלך פרוסיא התנוסס ויהי עליהם לראש ולשר כל שרי הצבאות ללחום את מלחמות אשכנז ולהצילה מרעה הנשקפת עליה מצרפת.

§ 10. דעת לנבון נקל כי מלחמה גדולה ועצומה כזאת המתעתדת להשתער בין שתי ממלכות אדירות, המיטה חתת על כל איירופא בהיות לאל ידה לסחוף בזרם עזה גם ארצות אחרות ולנהג סער מתחולל גם על יתר הממלכות, ועל כן התעוררו אבירי מלכי איירופא ויתאמצו להפריד בין העצומים ולעשות שלום בין צרפת ופרוסיא, אך חפצם לא הצליח בידם. כי מעט אשר התקרה

אגדת

אֲגֻדַּת הקדש (דער הייליגע אַליאַנס) אשר ראש מיסדיה היה אלכסנדר הראשון קיסר רוסיא, שֶׁבְּתָהּ ההתחברות בין מלכי איירופא בהליכות הפאָליטיק, וכל מלך רב ושליט יעשה כפי רְאוֹת עיניו וכפי אַוַּת נפשו לקרוא מלחמה או לעשות שלום מבלי פְּנוֹת אֶל רֵעוּת יתר המלכים מצוקי איירופא. הפֵּרוּד הזה בארחות הפאליטיק, רחב ונסב עוד יתר הרבה מימי הממלכה הנודעת בשם ממלכת יוליא (יוליוס מאָנאַרכִיע) ויותר עוד בימי הקיסר נאפּאלעאָן השלישי. והקיסר הזה אף כי הגיד לַכֹּל סִבָּה ברורה אל המלחמה אשר לצרפת בפרוסיא, לא הגיד הסבה האמתית, כי באמת היתה מגמת פניו רק להכניע תחתיו את מלכי איירופא האדירים איתני הארץ (קאָנטינענטאַלמאֶכטע) איש אחר רעהו, וזאת רק זאת היתה הנסִבה למלחמותיו אשר לחם בקיסר רוסיא ובקיסר עסטרייך, כי חשב בכל אלה להשיב את גְדֻלת צרפת כבראשונה עד כי תהיה גברת ממלכות, גם להרבות בזה את כבודו ואת כֹּחַ ממשלתו ולהכין ולסעד את כסאו לו ולזרעו אחריו כל הימים. אפס כי למן העת אשר הואיל להרכיב על הרעפובליק המעקסיקאַנית קיסר אשר בחר למצוא על ידו את אשר הוא מבקש להיות דבריו נשמעים ודבר מלכותו ודתו יגיע גם בארץ החדשה אשר מֵעֵבר לים הגדול, נפקחו עיני חכמי המדינה בצרפת לראות כי רעה נשקפה על צרפת לרגלי נכליו ומזמותיו ותחבולותיו אשר יתבל, לבעבור תֵּת כבוד לשמו ולבעבור סעד את כסאו ולהנחיל את הוד מלכותו גם לבניו אחריו. שרים רבים היושבים ראשונה בבית מועד המחוקקים, גם חכמים וסופרים המוציאים מכתבי עתים לאור, הרימו במרום קולם כי מרה תהיה אחרית צרפת לרגלי הפאָליטיק אשר להקיסר ולשריו ויועציו חנפי הלב ואוהבי בצע. ועל פי הדברים הגלוים ההם אשר נִכְתַּב עון נאפּאלעאָן לפני כל שתום עין, נגלו אז עוד דברים אחרים אשר היו כמוסים בטמון עד הימים ההם ואשר הוסיפו עוד להבאיש את ריח נאפּאלעאָן גם בעיני מכבדיו כי השר האביר ביסמארק הודיע במכתב העתי הנקוב בשם מימעס גם בספר גלוי לכל העמים את המזמות אשר חָמַם נאפּאלעאָן שָׁנִים רבות על מלכי איירופא היושבים לבטח אִתּו ואשר נִסָּה לְפַתּוֹת את פרוסיא לעזור לו בכֹח ידה להוציא את המזמות ההן לאור והוא יְשַׁלֵּם לה שכר טוב ועקב רב בעד העזרה ההיא: בשנת תרכ״ז 1866 בחדש האביב שלח דבריו ביד השר בענעדעטי אל ממשלת פרוסיא ויפת אותה לכרות עִמּו ברית על עסטרייך ולהקדיש עליה מלחמת תנופה, ובעת ההיא היה שלום בין צרפת ובין עסטרייך ואין כל סבה מוצאת לקרוא עליה מלחמה. ופרי המלחמה ההיא יהיה כי צרפת תקח לה נפות רבות על חוף ריין השמאלי, ופרוסיא תרחיב את גבולה במדינות אשכנז אשר תבחר ואשר מספר יושביהן יהיה עד שמונה מילליאן נפש אדם. והשר ביסמארק אף כי לא אבה ולא שמע לו לעשות דבר אשר לא כרת כזה, בכל זאת לא דחה

כרנע

כרגע את שאֵלתו בשתי ידים פן יבער כמעט אפו וְיָפֵר ברית שלומו את פרוסיא, אך חִכָּה כי לרגלי התמורות והחליפות אשר תצאינה בעוד ימים לא כבירים בארץ, תהי צרפת קְצְרַת יד לעשות מלחמה בפרוסיא ומחשבות נאפאלעאן תעלינה בתהו ותאבדנה. אחרי הגדולות והנפלאות אשר עשתה פרוסיא בשנת תרכ"ו 1866, ואחרי שלום פראַג אשר יצא לאור בינה ובין עסטרייך, ראה נאפאלעאן כי נבצרה מזמתו אשר יזם על עסטרייך ויהמום מזמה חדשה: לְדַבר על לב פרוסיא כי תתן לו ידה לסַפֵּח את בעלגיען ואת לוקסעמבורג אל גבול ארץ ממלכתו, ובשכר זה יַתִּיר את ידי פרוסיא להרחיב את גבולה בנפות אשכנז ככל הטוב בעיניה (תרכ"ט 1869). אך ממשלת פרוסיא השיבה כרגע את פניו באָמרה כי חלילה לה מעשות כדבר הזה אשר אין לו כל שֹׁרֶש וענף במשפטי צדק, כי אז לא יֵרָאה עוד פרוסיא מצרפת ולא הֶעלימה רגע את אשר בלבבה. ולמען דעת איך הֶעמיק נאפאלעאן לְשַׁחֵת דרכו בדבר בעלגיען, נודיע בזה כי כל הימים אשר הָמַס מזמות וחִבל תחבולות לקחת בחזקת היד את בעלגיען מיד לעאָפּאָלד השלישי המולך בתוכה, התהלך באהבה וידידות עם המלך ההוא ויבטיחהו כי שלום אמת ביניהם כל הימים. בפיו דִבר שלום ובקרבו עָשׂם אָרְבּוֹ.

§ 11. והנה בטרם נָחֵל לערוך לעיני הקורא את מערכות המלחמה הנוראה הזאת, נִתנה ראש ונשובה עוד הפעם אל נאפאלעאן השלישי ובתעופת עַין נתבונן על דרכיו ומעלליו באחרית ימי מלכותו למען נשכיל ונדע מה היה לו ואיך נבהל ברוחו להתגרות ברעה ולשטוף במלחמה עזה כזאת. כי מבלעדי זאת יִפָּלֵא מאד בעינינו איך עזב הקיסר החכם והמְחֻכם הזה את דרכו לְהִזָּהֵר ולְהִשְׁתַּמֵר במאד מאד בכל צעד מצעדי רגליו מעודו ועד הימים ההם.

הצרפתים אשר משנת תרי"א 1851 נפעמו ונרדמו תרדֵמת תִּמְהוֹן לבב בתגרת יד נאפאלעאן השלישי, החלו לתקופת עשר שנים להתנער ולהִנָּער מתרדמתם ומֵעֲפַר כִּנְעָתָם, ועוד בשנת תר"כ 1860 הֶראו אותות נאמנים כי קָרוב היום אשר בו ישובו וידרשו מידו את משפטי חֵרותם אשר שדד מהם. וכל יורעי דרכי הצרפתים ידעו נאמנה כי הם לא יַטו שכמם לשאת ולסבול לאֹרך ימים את הסִבלות והעבדות העמוסות עליהם. אך כל הימים אשר כבוד נאפאלעאן היה חָדש עִמוֹ, כל הימים אשר מלכי איירופא פארוהו ויהללוהו ומשפטו ושאתו היתה פרושה על כנפות הארץ, נדמו הצרפתים וישאו ברומיה את האוקים אשר הכביד העריץ הנערץ עליהם. אפס כי אחרי אשר נפל הקיסר מאד בעיני מלכי איירופא ורוזניה בראותם כי הוא עמד מרחוק ולא התערב במלחמות האשכנזים והדאֶנים והפרוסים והעסטרייכים, ומה גם בהתבוננם אחרית מזמותיו ונכליו במעקסיקא, נפל מאד גם בעיני

הצרפתים וַיְהַלְלוּ לתת עליו בקולם על אשר כבש אותם לעבדי עולם ויחמוס מהם חֻקי החֹפש ומשפטי הדרור אשר להם מִימֵי קדם. וכאשר הֵחל לנפול, הֵחלו עוד המלכים והעמים להתחקות על שרשי רגליו, לְחַפֵּש דרכיו ולחקור עלילותיו, ונגלו כל נבלי מזמותיו לעיני השמש. הערמה אשר הערים ימים רבים לדבר בלב ולב, להתהפך בלשונו לפני המלכים והעמים, להבטיח להעמים כי מגן הוא לממשלת העם, ולהמלכים כי הוא מָעוז להליכות המלוכה וְחֹסֶן ישועתה, הערמה ההיא אבדה כֹּהָה, ועיני המלכים גם עיני העמים נפקחו כי אך ערום יערום הוא וכוסה מזמותיו במשאון. דברי נגידים אשר דִבר תמיד ממרום כסאו ובאזני השרים ובני העם על דְבַר הציוויליזאַציאָן, על אהבת האדם, על הצלחת עַמּוֹ וארצו, על דת הַצְנֵעַ לֶכֶת ומוסר השכל, על סדרים ישרים ועל חֵרות העמים וחָפשם, כל הדברים ההם לא מצאו עוד מסלות בלבות שומעיהם בידעם כי לא מלבו יצאו ואך דבר שפתים הם למען תפוש את הצרפתים בלבם ולהפיק רצון מאת יתר העמים הנאורים יושבי איירופא. התחבולות אשר הֵבל תמיד לעורר רוח חָשָׁד בלבות המלכים איש ע״ אחיהו, ולסכסך ממלכה בממלכה, מדַברותיו והידותיו ומשָליו אשר נשא תמיד בלשון סתר על ארחות הפאליטיק וכל הֶגה והגה היוצא מפיהו מצאו מבארים רבים ובאורים עצומים, נודעו לַכֹּל כי תוכם רצוף רמיה וערמה, חֲזון שוא וּמִקְסַם חָלק. מערכי לבבו להרחיב גבולות ארצו בשלום בְּתֵת ידו לפרוסיא לַחֲלֹק עִמָּה את ארצות בעלגיען, באייערן, העסען, לא הצליחו ולא עשו פרי. אז נקרע סגור עיניו לראות כי רעה נגד פניו וכי במדה ההיא אשר מדדו לו מלכי איירופא, מדדו לו גם חכמי המדינה בצרפת עד כי נועזו המחוקקים ובעלי מכתבי העתים להביא את דרכיו ומעלליו במשפט ולעורר רוח פרצים בלבות הצרפתים. וכאשר הוסיפה ההצלחה להסתיר פניה ממנו, כן הוסיפו אויביו להתגולל ולהתנפל עליו, עד כי ירא פן יגברו הם ממנו, ולא מצא דרך אחרת לפניו להִנָצל מהרעה הנשקפת עליו כי אם להסב את עיני הצרפתים ולבם מהליכות ארצם פנימה ולתת לפניהם ענין אחר לענות בו ולהכותם בסנורים. לעשות להם כאשר עשה בשנת תרי״א 1851, לא היתה עוד לאֵל ידו, כי לא תקום פעמַיִם שערוריה כזאת ביד שליט אחד. גם נאפאלעאן הראשון לא מצא און לו לחַדש אחרי מלחמת וואַטערלאָ את מעשה עריצותו אשר עשה לפנים בשמונה עשר לחדש ברומאֶר, רק בחר להסיר מעליו את עטרת מלכותו ברצון נפשו. אך עוד נשארה תחבולה אחת ביד נאפאלעאן לחַדש את כבודו ועֻזו בארצו גם בארצות אחרות. התחבולה הזאת הלא היא: לְקַדֵש על פרוסיא מלחמה ולנַצחה, כי רק פרוסיא היתה אז הממלכה האחת אשר היתה לאֵל ידו למצוא עליה תנואות ולהתגרות בה מלחמה, ועל ידי המלחמה ההיא יוכל להרחיב גבולות צרפת ולקנות בזה את אהבת הצרפתים השואפים תמיד

להגדיל

להגדיל את מִדַת ארצם ולהאדירה. ואם תעמוד ההצלחה לימינו לעשות הדבר הזה, אז יתחדש כבודו והודו כבראשונה בעיני בני עַמו ובעיני כל יתר עַמֵי איירופא, תרב גדֻלתו ותתנשא תפארתו כבימי קדם. והצרפתים אשר הִכְּבִּין אותם נאפאלעאָן לנער הצנם מדברים העומדים ברום עולם החכמה ולהַטות לבם רק אל חֶפצי חֹמֶר ואל בֶצַע כסף וכבוד מְנַצחים, התְרַצו בנקל אל המלחמה ההיא בתקותם כי על ידה ימצאו חֵפֶץ וימַלאו כל משאלות לבבם. כי אף אם לא הגיע הקיסר אל מעלת דודו נאפאלעאָן הראשון בתוֹעֲפוֹת בינתו ותְעופות גבורתו, הִשְׂכִּיל לְדַבֵר נגידים כמוהו, להטיף אִמרי שֶׁפֶר במועצות ודעת, ועוד יתר שאת לו עליו לכתוב ספרים במליצה צחה ונמרצה לוקחת נפשות, ובכח הדברים האלה הִתְאַמֵץ לתת אֹמֶן בלבות הצרפתים כי כל ישעו וחפצו להגדיל חֹסֶן ישועות צרפת ולעשותה תהלה בגוים וּצְבִי לכל הארצות.

12. § והנה אחרי הנצחונות הנפלאים אשר עשתה פרוסיא בשנת תרכ"ו 1866, היה לב נאפאלעאָן חרד להתגרות בה מלחמה, כאשר נודע הדבר אחרי כן על ידי הספר אשר הוציא השר היועץ הראשי פאריע לאור בשנת תרל"א 1871, וגם רוב שרי הסענאַט יראו כמוהו לעשות מלחמה בפרוסיא הנאדרת בגבורה ונצח, ויעצו עצת שלום. אך ההערצאָג פֿאָן גראַמאָנט והמאַרשאַל לעבייף העתירו דבריהם על הקיסר ויאיצו בו בלי חָשך לשלוף חרבו מתערה. גם השר אָליפֿיער ראש הסגנים, אשר לפני הימים ההם הלך מנגד לדברי השרים ההם אשר קָרְבות יֶחפצון, גם הוא, כיד רפיון רוחו הרעה עליו, נִחַם על מחשבתו הטובה ויתן ידו אל עזי הנפש הבוחרים במלחמה. אולם השרים ההם גם כל חבריהם וַאֲנַפֵיהֶם הִתְעו את נפשם וַיַתְעוּ גם את הקיסר בִּפחזותם וַחֲזוֹן דמיונם הכוזב. השר גראַמאָנט הוכיח בדברים לעיני הקיסר כי לפי רְאוּת עיניו לא יתערבו נסיכי אשכנז בעלי ברית הנגב במלחמה הזאת ולא יבואו לעזרת פרוסיא, כי חֵמה עזה ואיבת עולם להם על פרוסיא וישמחו לְאֵידָהּ ואולי יועילו עוד להוָתה. השר לעבייף מדד את גבורת חֵיל צרפת ועזוז נוראותיהם וכלי נשקם במדה נפרזה מאד, וכאשר נגלה אחרי כן שגה ברואה וצֵל ההרים ראה כהרים. אפס כי בכל זאת לא הרהיב עוד הקיסר בנפשו עֹז להתגרות בפרוסיא הרובצת כלביאה בתוך גוריה וכפיריה הנאורים, וכל דברי השרים ההם לא עצרו כח להסיר את הפחד מקרב לבו לולא יָרֵא מפני אויביו הפנימים פן יתפרצו מפניו וידיחו אותו מכסא מלכותו כאשר עשו המתקוממים לפני עשרים ושתים שנה ללודוויג פֿיליפפ מַלְכָּם, ורק יִרְאָתוֹ אשר ירא מפני הרעה הגדולה הזאת, הִמְרִיצָה אותו לשאת על פרוסיא חרב. אך אחרי אשר גמר אֹמֶר למלחמה, התגבה התקוה בִלבו וַיְקו כי ידי אנשי חילו הרבים והעצומים וכלי נשקם

הנוראים

התוראים יעשו נוראות בשדה קטל ויכריעו את גבורי פרוסיא תחתיהם. הן אמת כי פרוסיא הִפְלִיאָה להכות בשנת תרכ"ו 1866 את עסטרייך מכה נצחת, אך לפני שבע שָׁנִים הפליאה גם צרפת לעשות כמוה, כי גם היא הִכְרִיעָה את עסטרייך תחת הרב גבורתה. ואף אמנם הרחיבה פרוסיא את גבולה בִסְפחה אליה את האַנְאָווער, קורהעסען, נאסוי ופֿראַנקפֿורט על נהר מיין, ובמה נחשבו סאַוואָיען וניצא אשר לקחה לה צרפת מול הארצות ההן? אך בכל זאת לא נופלת צרפת מפרוסיא, כי גם אנשי חילה גבורים אבירים הם כחיל פרוסיא ויש לאֵל ידם להתהדות אִתם בעצה וגבורה ותחבולות מלחמה, גם יתרון גדול עוד להם עליהם בהַקשותם את גֵוָם ובהַסכינם לשאת את חליפות האקלימים ולסבול תמורות אויר ארצות שונות בארבע כנפות הארץ, ובכל התלאות והזוָעות הרבות והעצומות אשר מצאו אותם, לחמו תמיד כגבורים משכילים ועִטרו לראשם עטרת תפארת העוז והנצח. וגם אחרית מלחמת מעקסיקא ורעותיה הרבות, לא באשמת הקיסר ולא באשמת אנשי חילו נקרו ויאתיון, רק סבות אחרות אשר לא עלו על לב הקיסר נקבצו ובאו פתאֹם ומהן יצאו כל הרעות ההן. הנה כי כן חשב נאפאלעאן השלישי בלבו, אך כי המלחמה בפרוסיא מְכֻבְּדָה היא יתר הרבה לצרפת ממלחמת קרים ולאָמבאַרדיי, זאת לא שָׂם הקיסר אל לבו. גם נעלם ממנו והוא לא ידע כי פרוסיא ערוכה בַכֹּל ונאזרת בגבורת רעם יתר הרבה מאשר היתה רוסיא ועסטרייך לפָנים, ובהיותו הַלָּשׁ ואיש מכאובות בימים ההם לא יכול להתבונן על דרכי אנשי חילו כבראשונה ולראות כי המדות והנשחתות אשר השפיקו בהן ככל אחיהם הצרפתים בעת ההיא, הרפּו את ידיהם עד כי לא יצלחו עוד לעשות גדולות ונצורות במערכה בשדה מלחמה כבימים הראשונים. ואף גם זאת כי מרבית עַמֵּי איירופא האמינו אז כי יתר שאת לצבאות צרפת על כל יתר אנשי הצבא אשר לכל מלכי ארץ, וכזאת האמין גם נאפאלעאן, ועל כן הֶחליט לעשות מלחמה בפרוסיא וַיִתְעַתֵּד לצאת לקראת נשק והתקוה הרמיה הִרְהִיבַתהו כי יעשה ויצליח.

§ 13. ויהי בהִשָּׁמע בפאריז כי פָרצה המלחמה, התגודדו רבבות עָם ברחובות קריה ויתרוצצו כהלומי יין וירימו קול ענות גבורה: „לברלין! לברלין! רְדִי לֶעָפָר פרוסיא! יחי הקיסר" ! ולפני בית מושב צִיר פרוסיא התאספו המונים המונים וישפכו עליו בוז ונאצות בשטף אף וחֵמה שפוכה. וביום המחרת (ט"ו יולי) הציע השר גראַמאָנט לפני שרי הסענאַט ואָליפֿיער לפני המחוקקים את פָּרָשַׁת הענינים על דְבַר המלחמה ההיא ויאיצו בהסגנים והמחוקקים לְמַהֵר ולהכין כל המחסורים להמלחמה. והשר גראַמאָנט גזר אֹמר כי מלך פרוסיא נשא חרפה על צרפת בהשיבו את שאֵלת קיסר הצרפתים ריקם מלפניו ובסָגרו דלתותיו לפני מלאך הקיסר ומלאך כל עם צרפת,

זרעה

ורעה עוד מזאת כי ממשלת פרוסיא הודיעה את דְבַר הַחֶרְפָּה ההיא לכל הצרות מלכי איירופא ובכל מכתבי העתים היוצאים באשכנז, וזאת לנו לְעֵדָה כי היא מתכבדת בקלון צרפת ומתעללת בה לעיני כל העמים. להשיב חורפינו דבר ולשַׁלֵּם להפֵּצי רעתנו כגמולם, נחוץ לנו לצבוא צבא ולְגַבֵּר חֲיָלִים למלחמה להוכיח לכל יושבי הארץ כי מחזיק באזני הארי יאשם, ומִתְעַבֵּר נָקֹם יִנָּקֵם —. דברי השר הזה היה כלפיד אש בעמיר, כל הסגנים התגעשו ויקראו פה אחד כי בצדק אמרי פיו ואין לסור מהם ימין ושמאל, והאיש רוהער ראש הסגנים דִבֵּר רְתֵת ויקרא: באו ימי הפקודה, באו ימי השִׁלּוּם לפרוסיא, וצרפת תשלוף חרבה מתערה להַרְאוֹת את אֵיבָתָהּ כי לה זרוע עם גבורת רעם וכל החושבים עליה רעה, רעה נגד פניהם.

ככל הדברים אשר דִבֵּר השר גראמאָנט בבית הסגנים, כן דִבֶּר השר אליפֿיער גם בבית המחוקקים לְפַחַת אש המלחמה בלבות השומעים. אך שרי העם אשר לא כמחשבות שרי הקיסר מחשבותיהם במשפטי המלוכה בצרפת ובאָרחות הפאָליטיק אשר לה בארצות אחרות, חגרו בעוז מתניהם לָשׂוּם לְאַל את דברי השר אָליפֿיער, ובדברים נכוחים הוכיחו משוגתו על פניו אֹדות המלחמה בפרוסיא. ואף כי אין מגמת פנינו בספר הזה להודיע כל דברי הדיפלאָמאַטים בעת ההיא, רק לספר את הליכות המלחמה הנפלאה אשר התחוללה אז, אך יען כי מלפני הדברים ההם הלך דֶבֶר ויצא רֶשֶׁף המלחמה לרגלם מצאנו לנכון להודיע בדברים קצרים את אשר נדברו אז השרים ההם בבית מועד המחוקקים: אחרי אשר עָרַךְ אליפֿיער את מצב הענינים בעת ההיא והוכיח בדברים נמרצים כי נחוצה מאד המלחמה להציל על ידה את כבוד צרפת מהחֶרְפָּה אשר טָפְלָה פרוסיא עליה לעיני כל עמי איירופא, דָרשׁ דָרַשׁ מאת השרים והיועצים לְהַלְוֹת מאוצר המלוכה חמישים מילליאָן פֿראַנק לכלכל את הוצאות המלחמה הגדולה. אז יֵחָלְקוּ השרים לשתי מחלקות, המחלקה האחת והגדולה הֶחְלִיטוּ לעשות ככל אשר שָׁאַל השר אָליפֿיער מהם, והמחלקה הקטנה אשר מספר אנשיה כעשרים איש והשר המפֹאר **טהיער** בראשם התיצבו בפני אליפֿיער בזרוע רמה וַיִּתְוַכְּחוּ אִתּוֹ בחָזקה, ובשפת אמת הוציאו לאור משפטם כי אין כל סבה מוצאת להמלחמה ההיא. והשר הגאור **טהיער** חָשַׂף אז את זרוע עֻזּוֹ בשפת נאמנים ולשון למודים וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: „היום הזה יעמוד בימים יֻצָּרוּ לַמִּשְׁפָּט לפני כסא כבוד הַתּוֹלָדָה (געשיכטע) ועל כל הַתּוֹצָאוֹת אשר יֵצאו מהיום הזה עתידים אנחנו לתת דין וחשבון לפני השופטת ההיא אשר לא תשא פנים ולא תקח שֹׁחַד, ועל כן נשימה נא עינינו ולבנו על דרכינו לכלכל דברי היום הזה במשפט ובצדק. אם באמת וּבְיֹשֶׁר תפרוץ המלחמה הזאת מאת הממשלה, אז חלילה לי מֵחֲדוֹל לעזור לה בכל אשר תשיג ידי. אך בטרם פָּרְצָה המלחמה שימו על לב ודעו וראו כי על משפטי פיכם תלויות עתותי צרפת וחיי רבבות

אלפי אדם . . . בשם כל עם צרפת הנני דורש מידכם לפרוש כה נגד אחינו את הדעפעשים אשר בגללם נחרצה המלחמה לו עמדתי בראש הממלכה, כי אז חשבתי עלי להובה לתת את העם לחשוב ימים אחרים מחשבות אם טובה המלחמה הזאת לפניהם או רעה נשקפה ממנה עליהם. וגם עתה עָלַי החובה לְחַוּת דֵעִי נגד העמש כי המלחמה הזאת לא בהַשׂכל ולא בְעִתָּהּ היא היא לא תִצְלָח. קורות שנת 1866 הבאיבו לבי יתר הרבה מאשר הבאיבו לבות אנשים אחרים, אך הַתּאֲוָה אשר בִקשתם ואשר מצאתם כָּעֵת להיטיב את הרעה ההיא, בְּתהו יסודה ומרה תהיה באחרונה. נפשי יודעת מאד כי יבוא יום אשר תִּנָּחֲמוּ וְנִהֲמתֶּם על פחזותכם ועל היותכם נמהרי לב ונבהלים ברוחכם, אך אז לא תוכלו עוד הועיל . . . ועוד הפעם אני דורש מידכם לפרוש כה נגד השרים הנועדים בזה את הדעפעשים ההם אשר בגללם תחפצו קְרָבוֹת, ואחרי אשר יתבוננו בהם השרים בינה, יעשו כטוב וכישר בעיניהם —» כדברים האלה ועוד רבים כאלה דִבר אז השר הנעלה והישר באדם הזה, אך אֶלִיפִיער לא אבה ולא שמע אל דברי נגידים ההם וַיחזק בדעתו הנפתלה ויתשוב למשפט כי פרוסיא הַמְרִיץ את צרפת לשלוף חרבה מתערה בהשליכה את שאֵלת הקיסר אחרי גֵוָהּ וּבְסגור מַלְכָּהּ את דלתיו בפני מלאך צרפת ואת החֶרפה הזאת הודיעה עוד לכל מלכי איירופא, וּכְדֵי בזיון וקצף. ואם אמנם כי אין בידנו הדעפעשים אשר השר טהיער וחבֵריו דורשים ממנו, אך ידיעות דיפלאָמאַטיות אשר אין משפטן לְהִוָדַע וּלְהִגָּלוֹת לעיני כל תעידינה כמאה עדים נאמנים כי אמת נכון הדבר כנכון היום, ועל פיהן ידענו כי שתים רעות עשה מלך פרוסיא: הִכָּה בחֶרפה את לְחָיֵי עַם צרפת בגרשו את מלאך פניהם מעל פניו, ועוד רעה מזאת כי הודיע עוד את החֶרפה הזאת לכל חצרות המלכים על ידי טעלעגראַמים ולכל האשכנזים על ידי מכתבי העתים. ומגמת פניו היתה בזה לְהִנָּקֵם מצרפת על אשר מנעה את לעאָפּאָלד מהאָהענצאָללערן לעלות על כסא המלוכה בספרד. לשוא הֶראה טהיער וחבֵריו לדעת כי אחרי אשר נִער הנסיך לעאָפּאָלד כפיו מתמוך שבט המלוכה בספרד, דבר אין עוד לצרפת בענין הזה ולפרוסיא, ואין כל סִבָּה עוד לקרוא עליה מלחמה. לשוא היו כל דבריהם, כי השרים גראַמאָנט ואָליפיער הקשו ערפם ויוציאו משפטם כי כל עוד אשר לא הבטיח מלך פרוסיא נאמנה בספר גלוי כי לא יתן את לעאפאלד להתור אל מלוכת ספרד גם בימים הבאים, לא סרה עוד הרעה הנשקפת על צרפת לרגלי הדבר ההוא. לשוא הוסיף עוד טהיער להביע להם רוחו ולהוכיח בדברים כֵּנִים וקשט אמרי בינה כי נָסַךְ הזמן עליהם רוח עִוְעִים וצל ההרים הם רואים כהרים, ולשוא הִזְכֵּר הזכיר אותם כי זה מעט החליטו שרי המיניסטעריום כי במשוך לעאפאלד את ידו מנזר מלוכת ספרד, סָר כל פחד מצרפת ואין מקום עוד למלחמה בפרוסיא, ועתה נהפכו מן הקצה אל הקצה והמה — למלחמה. אמנם הנסבה האמתית

אל

אל ההפכה ההיא, יסודתה בחנף ואהבת הבצע, כי בטרם ידעו עוד שרי המיניסטעריום ונראַמאָנט ואָליפיער בראשם כי כָלתה ונחרצה המלחמה מאת הקיסר, מישרים שפטו והוכיחו בצדק כי סר פחד פרוסיא מצרפת, אך בהוָדע להם כי מחשבת הקיסר רק למלחמה, היתה רוח אחרת אִתָּם ולשוא היה עֲמַל טהיער וחבריו אנשי הלב ויודעי בינה לעתים להשיבם ממחשבות אונם. ועד מהרה הוציאו שרי המחוקקים דְבַר חֹק ומשפט מלפניהם להרים אנשי חַיִל למלחמה במספר רב ועצום, גם לרכוש צָבָא רב בעד שָׂכָר טוב מאוצר המלוכה, לְהַלְוֹת להממשלה חמש מאות מיליאָן פראַנק ולהכין כל המחסורים וכל החפצים הדרושים אל המלחמה. ושרים רבים אשר עד היום ההוא חָתרו בכל עֹז אל השלום, נוספו גם הם על השרים אשר קְרָבוֹת יהפצון, כי בראותם כי דְבַר המלחמה אין להשיב, לא אבו להרפות את ידי עַם המלחמה, וּלַמְרוֹת רצונם נסחפו בשטף העז השוטף ברחבי ארץ צרפת.

§ 14. בחדש יולי בתשעה עשר יום לַחֹדֶש בחצי השעה השניה אחר הצהרים שלח השר הצרפתי לע סורד היושב במַלאכות קיסר צרפת בברלין סֵפר גלוי אל השר ביסמאַרק ראש הסגנים בפרוסיא וכתוב בו כי צרפת הקדישה על פרוסיא מלחמת תנופה, ואלה הם דברי הספר ההוא:

„אנכי הבא על החתום בספר הזה, צֻוֵּיתִי מפי הוד קיסר צרפת להודיע אל הֲדַר כבוד הסגן על הענינים החיצונים אשר להוד מלך פרוסיא, את הדברים האלה:

ממשלת הוד קיסר הצרפתים חשבה למשפט כי בשֶׁבת אחד מנסיכי פרוסיא על כסא המלוכה בספרד, נשקפה רעה על גבולות צרפת, ועל כן נלחצה לִפְנוֹת אל מלך פרוסיא לבַקש מידו להרים המכשול הזה מדרך בני עַמָּהּ ולהבטיח לה כי ידו לא תִכּוֹן עִם הנסיך ההוא.

אך הוד מלך פרוסיא לא אבה לתת הבטָחתו לממשלת צרפת אֹדות הדבר הזה, ותהי הנקלה זאת בעיניו וַיַּעַן עוד למלאך הוד קיסר הצרפתים כי אין את נפשו להתערב בדבר המלוכה בספרד ואין לו כל צדקה לְצַוּוֹת את הנסיך לעאפאלד מה יעשה ומה יחדל, אז נפקחו עיני ממשלת צרפת לראות כי בחֶביון התשובה ההיא נִצְפְּנָה מחשבה מסֻתרה אשר על ידה יֵהָרֵס שִׁווי המשקול בצרפת גם באירופא כֻלָּהּ. ועוד רעה מוֹצאת כי הוד מלך פרוסיא הודיע עוד לכל מלכי אירופא כי השליך את שאֵלת הוד קיסר הצרפתים אחרי גוו ויסגור דלתיו בעד מלאך צרפת באָמרו כי דָבָר אין לו עוד עם שאֵלת צרפת —.

על כן תאמין ממשלת צרפת כי עליה החובה לדאוג על כבודה המחֻלל ולְהִשְׁתַּמֵּר לכל תֹאֲנָה אליה רעה מחושבי רעתה, ותְּמַהֵר ותאסוף את חֵילָהּ ועֻזָּה וכל החפצים הדרושים לְהָגֵן על כבודה ועל טובת ארצה, ומהיום הזה אַספה את שְׁלוֹמָהּ מאת פרוסיא ותרבה שלופה בידה למלחמה.

הבא על החתום מתכבד להודיע להדר כבוד סגן פרוסיא ומזכיר בעלי ברית אשכנז הצפונית כי מכבד אני אותו ובכבודו אתימר.

ברלין 19 יוני (ועל החתום) Le Sourd.

אחרי הדברים האלה הודיע נאפאלעאן לכל שריו ועבדיו כי פניו יֵלכו בַקְרָב והוא נוטל עליו להיות הנָגיד והמצַוה במלחמה ההיא ולא ישיב חרבו אל תערה עד עשותו ועד הקימו מזמות לבבו לרַדּ לפניו את פרוסיא ולהרים קרן עם צרפת בִכְבוד גבורים מנצחים וּלְתִתּוֹ עליון על כל עַמֵי איירופא כבימים הראשונים. בשלשה ועשרים לחדש יולי שלח נאפאלעאן ספר גלוי לכל יושבי צרפת ויוציא בו כל רוחו, בדברים קצרים ונמרצים התאונן על פרוסיא ויעמים עליה עָון אשמה כי היא עוררה רוח רעה בקרב מושלי איירופא לבל יבטחו איש באחיהו ואיש מרעהו יִשָׁמֵרוּ כמפני אויב ומתנקם. היא הכבידה ידה על כל מלכי ארץ להרבות להם אנשי צבא במספר רב ועצום יתר הרבה מאד מֵהַדָרוּשׁ להם, עד כי נהפכה כל איירופא נְאוֹת השלום למחנה אנשי חַיִל אשר חרבם שלופה לקרָב וזרועם חשופה למלחמה, וכל העמים והלשונות יפחדו לילה ויום מפני בַלְהוֹת המות הנשקפות עליהם לרגעים. בדברים מרים התמרמר נאפאלעאן על פרוסיא החורשת על צרפת רעה כל הימים וכל מזמתה להשכין לעפר כְבוּדָהּ ולהשחית הֲדָרָהּ וְהוֹדָהּ כי על כל אלה התאוששו הצרפתים לשלוף חרב ולהריק חנית על פרוסיא, ומקצה צרפת עד קצֵה הֵרִיעָה תרועת המלחמה, כי אין לפנינו דרך אחרת לשכון בטח ושאנן מפחד רעה בעת הַיָה ובימים יְצֻרוּ כי אם להריק חרב על מרומי שדה מלחמת. מגמת פנינו במלחמה הזאת לא לבד לכונן את השלום בצרפת לבל ימוט לארך ימים, אך גם לְיַסֵד שלום אמת בכל ארצות איירופא וְלָשׂוּם קץ להמצב הנורא השורר בתגרת ידי פרוסיא אשר כל העמים מְכַלִים כספם ומריקים אוצרותיהם רק לכלכל צבא רב ועצום ולהכין כלי תותח וכל כלי מות ליום קרב ומלחמה. נֵס צרפת המתנוסס כָעֵת בידנו, קרא נאפאלעאן: „הוא הוא הַנֵס הנאדרי בַכֹּחַ אשר התנוסס לפָנים בימי פְלָאות, ימי הרעוואָלוציאָן הגדולה, ימים אשר מהם יצאה תורת הציוויליזאַציאָן לכל אפסי איירופא וְדִבֵר כל הֹמֶן ישועות לכל העמים והלשונות. בעקבות הימים ההם יוצאים גם אנחנו היום, מחשבות בעלי הרעוואָלוציאָן ההם הן גם מחשבות לבנו הגות רוחם נֵר לרגלנו, והליכות חכמתם ודעתם אור לנתיבותינו, וכמוהם נחרף גם אנחנו את נפשנו ללחום את מלחמות האמת והצדק, מלחמות האור והדרור" —. הדברים האחרונים האלה אשר דִבר נאפאלעאן השלישי בעניני הפאָליטיק, מלאים הם שגיאות ותהפוכות ואין בהם נכונה וּדְבַר אמת עד כי כמעט מספר דבריו מספר תהפוכותיו ומשוגותיו. כל יודעי בינה לעתים בלי רוח רמיה יודעים כי לא פרוסיא ולא עם אחר רק הוא הוא לבדו היה הנסבה כי כל העמים הִרבו והעצימו מאד את מספר אנשי צבאותיהם יתר

הרבה

הרבה מהדָרוש לחָפצם בימי מנוחה ושלום, הוא ולא אחר היה הנסבה כי התְפָּעֵם רוח פחדים באיירופא וַתְּפַחֵד תמיד כל היום מפני אִבְחַת חרב, וכל מלכי ארץ הביטו איש על רעהו בעין מלֵאה חֶשֶׁד ויחשדו זה את זה כי רעה הם חורשים איש על אחיהו, ולאחרונה הביא בחזקת היד מלחמה איומה ונוראה בשערי איירופא, מלחמה אשר מבלעדיו לא פרצה ולא נהיתה, כי לא חפץ בה כל עם ועם, וגם הצרפתים לא אבו בה עד אשר מָלַךְ הוא עליהם. כי אחרי מפלת נאפאלעאן הראשון היו הצרפתים עם לבדד ישכון ובמשפטי הפוליטיק ביתר הארצות לא התערבו. מלכי בית בורבאן אשר שָׁבוּ בשנת תקע״ד 1814 לכסא מלכותם, גם ממלכת יוליא (יוליוסמאָנאַרכיע) היו ממלכות שוקטות ודורשות שלום, ואף גם ממשלת הרעפובליק בימי לאַמאַרטין וקאַפאַניאַק לא חשבה מחשבת קְרָב וְלָחֶם. ורק נאפאלעאן השלישי כמעט אשר החזיק ברסן השלטון בצרפת הֵטִיל רוח מדינים והֵעיר סערת מלחמה ברחבי איירופא, נשב באש פחם ויסכסך ממלכה בממלכה, ואת ידי הצרפתים אשר כבש אותם לעבדים לִמֵּד למלחמה ויתן בידם כלי משחית וכלי מָוֶת לְהַפִּיל מוֹרָאָם ולתת חִתִּיתָם על כל עמי איירופא — .

§ 15. בעצם היום אשר בו שלח נאפאלעאן את ספרו הגלוי לכל יושבי צרפת, הפקיד את רעיתו הקיסרית לְשַׁלֶּטֶת ומולכת בארץ ועל פיה יִשַּׁק כל הליכות המלוכה במשך הימים אשר יהי הוא רחוק מצרפת לְפַקֵּד צבא המלחמה, ובשמונה ועשרים יום לחדש יולי הֵרִים פְּעָמָיו לעיר מעץ הבצורה ויטע שם אהל אפדנו (הויפטקוואַרטיר). ומשני רוחות השמים, ממזרח וּמִיָּם, עָברו כסופות בנגב צבאות שני עמים אבירים, בני שבט הגערמאַני (אשכנזים) ובני שבט הראָמאַני (צרפתים) ובצעדי און ובכל כלי נשק המות התנגשו ויעופו אל חֶפֵּי נהר רהיין להתנפל איש על רעהו ולהוכיח יד מי רוממה ולמי הגבורה והנצחון. כל מלכי איירופא לא התערבו במלחמה ההיא וינועו ויעמדו מרחוק במצב הַתָּוֶךְ (נייטראַל), והמלחמה דָמתה לְמַחזה אֵבל (טרויער שפיל) וכל העמים היו הרואים (צושויער) אשר התיצבו דומם ומרעידים לראות מה תהי אחרית הדבר. בארץ אשכנז היו יושביה ערוכים בַּכֹּל אל המלחמה ואנשי החיל מְזֻינים וּמְצֻטַּיָּדים ורגליהם רגל ישרה לצאת לקראת נשק. אך ארץ צרפת נבהלה ונרעשה בהשתער פתאם לפתע סערת המלחמה, ויהיו נפעמי רוח ונדהמים, איש אל רעהו תמהו ובתוכם השתומם לבם. כי רוח הָעִוְעִים אשר נָסַךְ הזמן על יושבי פאַריז ואשר פיהם יקבנו בשם „רוח גבורה למלחמה״, הרוח ההוא לא נחה על יתר ערי צרפת, ואף כי למראה עין בָּערו גם בחֻבּם רשפי אש הגבורה, אך זאת היתה בטרם יצאה החרב מתערה, אך בפרוץ המלחמה פתאם, נבהלו נחפזו ורעדה אֲחָזָתַם ולא ידעו אל־נכון למה זה ועל מה זה התחוללה הַסּוּפָה ומלחמת התנופה. גם

לא

לא היו עוד הצרפתים עם חֵרף נפשו על מרומי שדה כבימי הרעוואָלוציאָן הראשונה ובימי נאפאלעאן הראשון, וַיִּרְאוּ תַּחַת וַיֵּרָאוּ.

§ 16. נשובה נא איפוא אל ארץ אשכנז לראות את אשר נעשתה בתוכה בימי עֶבְרוֹת ההם: בחדש יולי בעשרים ואחד לחדש העביר ווילהעלם מלך פרוסיא קול בכל ארץ מלכותו לעשות את יום העשרים ושבעה לחדש ליום צום, יום ענות אדם נפשו, יום תשובה ותפלה וצדקה, וכל העם למקטן ועד גדול ישפכו לפני ה׳ שיחם לשלוח להם עזרתו מקֹדש ולהצליח את דרכיהם לגרש מפניהם אויב. ואלה דברי הספר אשר שלח המלך לכל בני עמו על אֹדות היום ההוא:

„האויב הַמִּתְעַתֵּד להתנפל עלינו חִנָּם, לָחֹץ ילחצני להריק חרבי, וכל אחינו האשכנזים התנדבו לצאת לישע לי ביום קְרָב. הרימותי ידי לאֵל עליון היודע תעלומות לב אם אנכי הייתי פוֹטֵר מָדוֹן ואם הסבותי ברב או במעט אל המלחמה הזאת. נפשי יָרעה לי על כל הרעה אשר תמצא את עַמי לרגלי המלחמה, ועל כל התלאה אשר תסבול אשכנז כֻּלה בגללה, אך עיני נשואות אל היושבי בשמים ונפשי קִוְּתָה לו כי הוא יֵצא בצבאותינו ויתן עֹז לכלי נשקנו לרד לפנינו את אנשי מלחמותינו מפני קֹשֶׁט וּדְבַר צדק מְלִיצֵי יָשְׁרֵנוּ. וגם עתה עלי להודות לה׳ ולברך שְׁמוֹ על אשר נתן בלב כל יושבי אשכנז להתחבר כאיש אחד ברגע ההוא אשר נשמע בו דְּבַר המלחמה הזאת ולהקהל לעמוד על נפשם להדוף קמיהם מפניהם ולבם סמוך בטות בה׳ כי הוא יעזור להם, יען כי אַתָּם הצדק. ידעתי גם ידעתי כי בני עַמִי יעדרו גם במלחמה הזאת בכל לב ונפש ויתמכוני בגבורת ישע ימינם כאשר עשו כן בימי אבי המתלונן בצל שדי. בטוח אני כי כֻּלם יחד יתענו בכל אשר אתענה אנכי וכמוני יחרפו גם הם נפשם על מרומי שדה לבעבור הביא את ברכת השלום לכל עַמֵי אירופא ולבל יוסיפו עוד בני עולה להרגיזם. מנעורי ועד היום הזה הסכנתי להשליך על ה׳ יְהָבִי ולהאמין אמונה אֹמֶן כי מגן הוא לכל החוסים בו וחסדו אל יראיו הבוטחים בישועתו, וגם אתם אַחַי וְעַמִי שימו נא באלהים מִבטחכם ובשם קדשו תבטחו באמת ובתמים, כי הבוטח בו חסד יסובבנהו. פֹּה לעיני השמים אֶכְרָעָה וְאֶבְרְכָה לפני אלהי ישעי אשר עִמוֹ מְקוֹר הרחמים, ונפשי אִוְּתָה כי גם בני עַמִי יעשו כמוני. ועל כן יעדתי את יום עשרים ושבעה לחדש יולי לְקַדֵּשׁ אותו ליום צום וליום תפלה וצקון לחש לכל יושבי ממלכתי וכל העם למגדולם ועד קטנם יקראו אל האלהים בחָזקה ושועתם לפניו תבוא לעמוד לימינם ביום צרה, יום קְרָב ומלחמה, ולשלוח להם עֵזר וישע ממרום קדשו. גם אדרוש מאת כל יושבי ארץ מלכותי כי גם במֶשך ימי המלחמה יתפללו לאלהי מָרום לתת לנו עֹז וגבורה להכניע צרינו ולגרש מפנינו אויבי נפשנו.

נפשנו, גם לתת לנו רחמים לרחב גם על אנשי מלחמתנו בנפלם שבי בידו. ויצליח חָפצנו לְיַסֵד את שלום אשכנז על מכונו בל ימוט לארך ימים.

ברלין ביום עשרים ואחד לחדש יולי 1870. ווילהעלם.

פֿאָן מיהלער.

§ 17. בשלשים ואחד לחדש יולי עזב המלך ווילהעלם את ברלין מקום משכן כבודו וירם פעמיו אל עיר מאַיינץ לְפַקֵד צבא אנשי חילו החונים עם ולהתיצב בראשם להיות הָנגיד והמְצוה במלחמה, ובִמְסִבּוֹ התנוססו שלשה שרים נכבדים אשר בגבורתם ובחכמתם רמה יד פרוסיא על אויביה וימינה רעצה את צרפת, הלא המה: השר המזכיר לבעלי ברית אשכנז (בונדעסקאַנצלער) הגראף ביסמאַרק, אשר מיום מלחמת פרוסיא עם דאֶנעמאַרק היה הוא רוח החיה המתהלכת בכל אופני הפוליטיק הפרוסית והצליח גם עשה פרי הלולים; סגן המלחמה השר ראָאָן אשר היה יד ימין המלך ווילהעלם במערכות אנשי המלחמה ובכל משטריהם והליכותיהם ברוח עצה וגבורה; השר הנאור הגענעראל פֿאָן מאָלטקע אשר עד הימים ההם היה נְגיד הגענעראַלשטאַב בצבאות בעלי ברית אשכנז הצפונית, ואחרי אשר נִלְווּ גם בעלי אשכנז הדרומית אל פרוסיא הֻקַם עָל להיות שר שרי הצבא בכל חֵיל אשכנז יחד. כי גדול הוא ומְהֻלל מאד בחכמתו הָרַבָּה בטכסיסי מלחמה ומימי נאפאלעאן הראשון לא קם עוד שר צבא וגבור משכיל כמוהו עד היום הזה.

צבאות חֵיל אשכנז אנשי המלחמה נפלגו אז לשלש מחנות גדולות ובכל מחנה ומחנה גדודים עצומים רַגְלִים ופרשים, ועל כֻּלם יחד היה המלך הזקן והגבור ווילהעלם לנָגיד וּמְצַוֶה. המחנה הראשונה (הצפונית) תחת פקודת הגענעראל פֿאָן שטיינמעטץ שר צבא הרגלי (אינפֿאַנטעריע) ומספר אנשיה 61,000 איש שולף חרב ונושקי נשק; המחנה השניה (התיכונה) תחת פקודת הפרינץ פֿרידריך קאַרל מפרוסיא, ומספר אנשיה 206,000 איש מלֻמדי מלחמה, אליה נחשבה מחנה חֵיל זאקסען תחת פקודת אלבערט יורש העצר מזאקסען, והמחנה השלישית (הדרומית) תחת פקודת הנסיך הגדול פֿרידריך ווילהעלם יורש העצר מפרוסיא ופקודיה 180,000 איש. המחנה השלישית הזאת חֻברה מאנשי חֵיל פרוסיא ומחיל בעלי ברית אשכנז הצפונית גם חיל באייערן, ווירטעמבערג ובאַדען עד כי התנגשו והתלכדו בה כל נסיכי אשכנז הצפונית והדרומית אשר היו נפרדים ונפלגים איש מרעהו עד העת ההיא. ועל אנשי החיל ההם נוספו עוד אחרי ימים מעטים 112,000 איש חַיִל עד כי מספר אנשי צבא אשכנז היה שבע מאות אלף והמישים אלף איש ובראשיהם שרי חיָלים ושרי צבא משכילים וגבורים מהֻללים.

צבאות חיל צרפת נחלקו לשמינה מחנות ובתוכן גם שומרי ראש הקיסר

הקיסר (גארדע) וגם חֵיל המאסף (רעזערווע). משמונה מחנות ההן היו רק מחנה הגארדע ומחנה השלישית והחמישית ערוכות מכבר ונפלגות לגדודים ומפלגות לפי משפטי טכסיסי מלחמה, אך יתר המחנות היו חדשות מקרוב באו ורק בפרוץ המלחמה הָתפקדו והתכנסו וַיֵּחָלְקוּ למחלקות והושם עליהם שרי צבא ופקידים לְלַמְדם מערכות מלחמה. וכל הדברים האלה דרשו עת נְכָה וכסף רב ועצום מאד ולא יכלו מלט נפשם משגיאות ומגרעות וּמְעֻוָּתוֹת אשר קצרה יד כל אדם למנוע אותן. ואחרי אשר אסף אליו נאפאלעאן גם את אנשי החיל אשר חָנוּ באַלגיריען, ברומא ובהרי הפירינעיים, היה מספר כל אנשי צבאותיו רק בערך 310,000 איש, מהם 240,000 איש רַגְלִי, 30,000 פרשים (קאַוואַלעריע), 30,000 איש נושקי כלי תותח (ארטילעריע) עם 1000 כלי רעם. שר צְבָא חֵיל הגאַרדע היה הגענעראל בּוּרבּאַקי ועל ידו שני גענעראלים על שני דיוויזיאָנים. על המחנה הראשונה אחרי חֵיל הגאַרדע היה המאַרשאַלל מאַק מאַהאָן לשר צבא ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה דיוויזיאָנים. על המחנה השניה היה השר פְּראָסאַרד לשר הצבא ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה דיוויזיאנים רַגְלִים וגענעראל אחד על דיוויזיע פרשים. על המחנה השלישית היה המאַרשאַלל באַזען (Bazaine) לשר הצבא ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה גדודים רַגְלִי וגענעראל אחד על גדוד פרשים. על המחנה הרביעית הגענעראל דע לי אַדמירול ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רַגְלִים וגענעראל אחד על גדוד פרשים. על המחנה החמישית הגענעראל דע פַּאיילי ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רַגְלִי ואחד על גדוד פרשים. על המחנה הששית המאַרשאַלל קאַנראָבערט ועל ידו ארבעה גענעראלים על ארבעה גדודים רגלים ואחד על גדוד פרשים. על המחנה השביעית הגענעראל פֶּעליקס דואיי ועל ידו שלשה גענעראלים על שלשה גדודים רגלים ואחד על גדוד פרשים. ובראש כל שרי הצבאות ההם התיצב הקיסר בכבודו להיות הנגיד והמְצַוֶּה בכל הליכות המלחמה, ואת המאַרשאַלל לעביעף אשר היה עד העת ההיא סגן המלחמה (קריגסמיניסטער) הֵקים עָל להיות נְגִיד הגענעראַלשטאב. והנה אף כי הקיסר נאפאלעאן הֲכַם הלבב ורב המדע היה גם מְלֻמַּד מלחמה, בכל זאת לא הצליח להיות שר שרי צבא במלחמה נוראה כזאת, יען כי היה מְלֻמַּד יותר הרבה מאשר נִסָּה במַסּות מלחמה בפֹעל כפיו, ומעז אשר התמכר להתענוגות בני אדם ויותר עוד מעת אשר הוכח במכאוב אָנוש בחדרי בטן, סר כֹּחוֹ מעליו, פנה זיו חכמתו, חדל מעוף רוח בינתו ורפו ידיו מעשות תושיה כבימי קדם במלחמת איטליא בשנת תרי״ט 1859, אשר אמנם המלחמה ההיא נופלת מהמלחמה הזאת במספר אנשיה ובעצה וגבורה למלחמה, אך גם היא היתה גדולה ואדירה וגם אנשיה היו גבורים וּמְלֻמְּדֵי מלחמה

המארשאל

המארשאַלל לעבייף אשר על שכמו היתה מִשְׂרָה כבֵדה מאד להיות רוח הַחַיָה בכל אופני המלחמה, היה קְצַר יד וַחֲסַר לב למַלאות את מִשְׂרָתוֹ ואף כי במלחמת קרים חָשַׂף זרוע עִם גבורה ויעש לו שֵׁם בגבורים, אך חסר לו הַכִּשְׁרוֹן להתנוסס בְּתֹר שר הצבא ונְגִיד מלחמה בראש צבאות רבבות עָם במלחמה גדולה ונוראה כזאת. אולם הקיסר אֲהֵבוֹ ויעטרהו רָצון על אשר הִתְמַכֵּר לעשות חֹנֶף ולהוציא כל מזמות לבבו לאור, ועל כן הֵקִים אותו לשר שרים וְלִקְצִין מלחמה, והוא מרעתו כי על כל פשעיו יכַסה הקיסר באהבתו, לא אָזַר כגבר חלציו ולא חָגַר און וָאֱיָל כיאות למלחמה איומה כזאת, לא הביא כלי נשק כבֵדים ככל הדָרוש ליום קְרָב, לא הֵכִין צידה וכל המחסורים אשר יחסרו לאנשי החיל, לא נשגב ולא התבצר במקומות הנשגבים והבצורים להיות ידו על העליונה תמיד, הטה אזנו לכל הידיעות אשר הודיעוהו שרי החילים האוסרים את המלחמה תחת פקודתו, ומבלי בחון ודרוש אם אמת בפיהם הודיע את דבריהם אל הקיסר כדברי אמת. ובאמת יִפָּלֵא בעינינו מה היה לגבור מלחמה הזה? איך נֶהפך בפעם הזאת לאיש אחר כאשר נהפך גם הקיסר אדוניו? אין זאת כי אם רוח עִוְעים השורר בחצר הקיסר נָשַׁף גם בו וישחית את תכונות נפשו, עדת חֲנֵפים ותענוגות בשָׂרים ובִטְחָה על ההצלחה סתומת העין, הרפו את ידו, הִכשילו כֹחו ויכוהו בסנוֵרים —. דעת לנבון נקל כי מלחמה כזאת אשר נְגִידֶיהָ וּקְצִינֶיהָ שני אנשים כנאפאלעאן השלישי וכהאַמאַרשאלל לעבייף, לא עצרו כֹח לעמוד לפני צבאות האשכנזים אשר שריהם גבורים משכילים וקציני המלחמה אנשי שֵׁם אשר עִטרו כבר עטרת תפארת הנצחון לראשיהם ולא ישובו ולא יֵחַתּוּ מכל אֵלֵי גבורים —.

§ 18. בעשרים ושמונה יום לחדש יולי נסע יצא נאפאלעאן עם בְּנוֹ יורש העצר, בן ארבע עשרה שנה, להתיצב בראש אנשי צבאותיו, בגאון ורהב ובהוד נורא הופיע בשער עיר מעין הבצורה, ובגאוה וגֹדל לבב נשא מַדברותיו באזני אנשי חֵילוֹ, וידבר כדברים האלה:

„אנשי החיל! הנני נצב בראש צבאותיכם להִלָחם מלחמות כבודנו וארץ מולדתנו. דעו נא כי אתם יוצאים למלחמה על גבורים ואנשי קְרָב בחירי צבאות איירופא, אך אל תיראו ואל תערצו מפניהם, הלא פעמים רבות נסיתם לעשות מלחמה בגבורים משכילים כמוהם וִימִינְכֶם עשתה חיל, ימינכם רוממה וַתִּרְעַץ אויב, וגם בפעם הזאת תצאו מהמלחמה בִּכְלִיל תפארת הָעֹז והנֵצח. המלחמה הזאת לא ליום ולא לְיוֹמַיִם היא, והנני מגיד לכם מראש כי יָמֶיהָ יִמָּשֵׁכוּ, יען כי עליכם לעבור בדרכים רבים המלֵאים חַתְחַתִּים, מְצָדוֹת בצורות ומגדלי עֹז וצריחים ובחונים במספר רב, אך כל אלה כְּאַיִן וכאפס הם מול גבורות גבורי כֹח כמוכם אשר רעם גבורתכם הִרעים באפריקא, בַּחֲצִי הָאִי קְרִים, בארץ סינים (כִינאַ), בארץ איטליא

וברחבי ארץ מעקסיקאָ. עוד הפעם תוכיחו לעיני כל העמים מה עַז ומה גָאוֹר הוא צְבָא צרפת אשר רוה אהבה לארצם ולמולדתם נוססה בם, אשר כבוד בני עַמָם יקר בעיניהם כנפשם ורשפי אש הגבורה יוקדים בחֻבּם. בכל מקום אשר תדרוך כף רגלנו בארץ אויבינו, נמצא שם עקבות גבורות אבותינו וַהֲדַר כבוד עֹזם ונִצחם, וגם אנחנו נעשה חַיִל כמוהם ולא נֵבוֹש ולא נִכָּלֵם מאבותינו. בִּרְכוֹת כל בני צרפת תְלַוֶינָה אתכם ועיני כל יושבי תבל נשואות אליכם. על נִצְחוֹן יָדֵנוּ במלחמה הזאת תלואים דרור וחֵרות בני האדם והליכות הציוויליזאַציאָן. אנשי החיל! עֲשׂוּ נא את אשר עליכם לעשות וה׳ אלהי הצבאות יֵצא בצבאותיכם וִיהִי עוזר לנו. באֹהל הקיסר, אֹהל אַפַּדְנוֹ במעץ, 28 יולי 1870.

נאפאלעאן.

ואלה הדברים אשר עָרַך המלך ווילהעלם אל אנשי חילו ביום השני לחדש אויגוסט בעיר מאַיינץ:

אֶל אַנְשֵׁי חֵילִי

„כל בני אשכנז נִצָבים המושים וערוכים למלחמה על צרפת השכֵנה הקרובה אלינו אשר הבהילה אותנו בקָראה עלינו מלחמה בלי כל סִבה ובלי כל דָת וָדִין, ועלינו לעמוד על נפשנו וללחום את מלחמות ארץ מולדתנו ואת מלחמות כבודנו וּמְאֹדֵנוּ. ואני התיצבתי היום בראש אנשי החיל להיות שר הצבא וּנְגִיד המלחמה, ובלב סמוך ובטוח בה׳ ארימה פְעָמַי אל מרומי שְׂדֵה מלחמת כאשר עשו גם אבותינו, עשו והצליחו. עֵינַי וְעֵינֵי כל בני ארצנו נשואות אליכם בְּבִטְחָה כי תהיו לבני חיל, וה׳ אלהים האוהב צדקות יעמוד לִימִין צדקנו וּבִשְׁמוֹ נִדְגוֹל וְנָרִים קרן“.

מאַיינץ, בְּשֵׁנִי לְחֹדֶש אויגוסט 1870.

ווילהעלם.

בשלשים ואחד להדש יולי עָרַך יורש עצר הפרוסי אל אנשי חילו את הדברים האלה:

„אנשי חֵיל המחנה השלישית! על פי הוד מלך פרוסיא הֻקמתי לִנְגִיד מלחמה על המחנה השלישית והנני מברך בשלום את צבאות החיל הנתונים מהיום והלאה תחת פקודתי, הלא הם צבאות חֵיל פרוסיא, חֵיל מלך באַייערן, חיל מלך ווירטעמבערג וחיל ההערצאָג הגדול נְסִיך באדען. עָלַז לבי ונפשי דָרכה גָאוֹן וָעֹז בהתיצבי בראש גבורי חַיִל שהֻברו להם מכל בני אשכנז יושבי קְצוֹת להלָחם יחד מלחמת ארצם ומולדתם, מלחמת כבודם ומלחמת הצדק וְהַיֹּשֶׁר. אנחנו יוצאים היום למלחמה גדולה וכבֵדה, אך בְּהִשָּׁעֲנִי על אֹמֶץ ידכם וגבורת ימינכם, ידעתי מראש כי תצאו מהמלחמה בעטרת תפארת גבורים מנַצחים הבה נתחזקה בעד ארץ מולדתנו ובעד כבודנו ובאחים ורֵעים נצא לקראת נשק, ואלהים יעזר לנו להדוך אויבינו

מפניו ויתן ביתו גם הנצחון להתנוסס מפני קֹשֶׁט וּדְבַר אמת וצדק לגאון ולתפארת אשכנז.

פרידריך ווילהעלם יורש עצר מפרוסיא.

בעצם היום ההוא דבר הגענעראל פָאן שטיינמעטץ באזני המחנה הראשונה לאמר:

"אנשי הצבא! בעוד ימים אחדים תִתְרָאוּ את אויביכם פנים במערכה בשדה. בְישע אֵל למושעות תַחדשו את כבודכם ותעטרו לראשכם זֵרֵי נִצְחוֹן חֲדָשים כבשנת תרכ"ו 1866 אשר נכבדתי גם אז להוציא ולהביא אתכם כהיום הזה, וארץ מולדתנו תעדה גֵאה וגאון בראותה גבורות יֵשע ימין בָנֶיהָ וְעוזם וְנצחם. הוכיחו נא לעיני כֹל כי משכילים שֵׂכל טוב אתם ורוח העת הנאורה שוכן בקרבכם, הוכיחו נא זאת בַּעֲשׂוֹת הטוב והישר בעיני אלהים ואדם וּבְנֹעַר כפיכם מכל אשר לאוהביכם גם לאויביכם. ודעו נא כי כל איש ואיש מִכֶּם ערב עָרְבָה בעד כְּבוֹד כל ארץ מולדתנו ובעד שֵׁם תהלתה עד אפסי ארץ" —.

הצרפתים מזי אש תשוקת הַקְּרָב ולְחֻמי רֶשֶׁף הנקמה, הֵרִיעוּ לראשונה חרבם מתערה ובגאוה וגדל לבב קראו אל פרוסיא "רַבִּי צבאיך וצאי למלחמה"! ותהי ראשית דרכם לְהִסְתָּעֵר על סאַארבריקען, עיר אשר פְרָזוֹת תשב על הגבול ויושביה חרשים ובעלי מלאכת מחשבת ואנשי המצב לא רבים בתוכה ומספרם כאלף ושמונה מאות איש שולף חרב. עליהם עלה מחנה כבֵדה מגבורי צרפת הצובאים במבצר מעץ, שלשה דיוויזיאָנים עם ארבעה גדודים פרשים רוכבי סוסים אבירים וששה גדודים נושקי כלי נשק כבֵדים תחת פקודת הגענעראל פראָסאַרד, וגם הקיסר וּבְנוֹ יורש העצר היו בתוך המחנה ופניהם הולכים בַּקְרָב לְפַחת רוח גבורה בלבות אנשי המלחמה. ופקודה באה ממקום גבוה אל מצב חֵיל פרוסיא לעזוב את סאַארבריקען ולנסוג אחור מפני הצרפתים הרבים והעצומים מהם מאד, אך שר החיָלים פָאן פעסטעל התאמץ להשיג רשיון מאת הממשלה לְנַסוֹת כֹּחוֹ במלחמה הראשונה ההיא באָמרו: אם יְנַצְחוּנוּ הצרפתים, לא לחרפה תחשב זאת לנו בהיותנו מְתֵי מעט מול מִסְפַּרם הרב והעצום, אך אם נְנַצֵּח אותם הלא נִנְחַל כְּבוֹד גבורים מְנַצחים, ובכן נפתחה ביום השני לחדש אויגוסט תר"ל 1870 המלחמה הראשונה אצל עיר סאַארבריקען. הפרוסים התאזרו עֹז ותעצומות וילחמו כאריות ויפילו חללים רבים במחנה הצרפתים וגם מהם נפל רָב, ובראותם כי סוף סוף לא יוכלו לעמוד לפני רבבות אויבידם וכלי מלחמותיהם הרבים והנוראים, הֵחלו לעת ערב לָסֶגֶת אחור, אך במערכות וסדרים, והצרפתים לכדו את העיר ויבואו בשעריה בתרועה בחצוצרות וקול שופר. והנה דעת לנבון נקל כי הנצחון הזה קל ודל הוא ואין לשית אליו לב, כי כמוהו כְּאַיִן, אך הצרפתים הרחיבו פֶּה הגביהו

לשון

לָשון ויעבירו קול ענות גבורה בשערי ארץ צרפת וירוממו את גבורות אנשי חֵילם עד שחקים, ויפליאו מאד את מעללי הקיסר ואת חכמת לבבו בטכסיסי מלחמה. „האח!“ קראו כותבי העתים פה אחד, „האוז נפשנו! סאארבריקען שָׁבָה לְהִכְתַּפֵּחַ אל גבול צרפת, מְכְרֵה גחלי האבן אשר על שפת נהר סאַאר, אֲחֻזַּת נחלה היא להצרפתים ומוֹצָא לכסף תועפות. סאארבריקען היא העיר הראשונה אשר נפלה בידי גבורי חֵילינו, ועד מהרה תהיה ברלין העיר האחרונה אשר נָפֹל תִּפֹּל לפנינו.“ והקיסר מִהר ויודיע לרעיתו הגבירה כי יְמִינוֹ רוממה וְגַם הנצחון מתנוסס בידו. גם התפאר לפניה כי בְּנָם יורש העצר הֵראה לעיני כל כי אמיץ לב בגבורים הוא, בתוך מטרות כדורי מָוֶת עָמַד במנוחת לבב ולא חָל ולא זָע וַיַּרְכֵּב בפעם הראשונה את ידו על כלי נשק המיטרעלייזע וַיּוֹר ויעש שַׁמּוֹת בַּאֲגַפֵּי האויב. אפס כי אחרי כל התהלות הגדולות אשר התהללו הצרפתים בנצחונם, לא נשאר בידיהם מאומה, כי רק שני ימים ישבו בסאַארבריקען ואחרי כן נלחצו לעזוב אותה ולשוב למעטץ מִבְצָרָם, אך גם אז לא חדלו הצרפתים מֵהִשְׁתַּבֵּחַ בתהלת נִצְחוֹנָם, וכתבי העתים הוסיפו עוד לְסַפֵּר עֱזוּז גבורי צרפת וּגְאוֹן תעצומותיהם ביום קְרָב.

§ 19. בשלשים יום לחדש יולי נסע יצא יורש עצר הפרוסי בראש מחנהו הגדולה, מחנה השלישית, ממחוז לאַנדוי וירם פעמיו אל גבול צרפת להשיב מלחמה בשערי הארץ ההיא, ועל יד העיר הקטנה ווייסענבורג הבצורה על אדמת עלזאַס, נפגש (ברביעי לחדש אויגוסט) בחֵיל מחנה הצרפתים אשר תחת פקודת המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, הערצאג ממאַגענטאַ, ואשר נשגבו במגדלי עֹז המתנוססים בתוך עיר ווייסענבורג וַיְבַצְּרוּ מְרוֹם עֻזּם גם על ראש הר גבוה ותלול הנקוב בשם גייס ובמצודתו הבצורה הבנויה על ראשו לפאת דרומית. אחרי מלחמה כבֵדה ומלֵאה דמים השתערו האשכנזים על ווייסענבורג וילכדוה, גם העפילו עֲלוֹת בסערת מלחמה על מְרוֹמֵי הר גייס וברוח אֹמֶץ וגבורה נפלאה מאד הָדפו את הצרפתים מפניהם. לשוא הֶחליפו גבורי צרפת כֹּחַ וַיְחַדשו את המלחמה, לשוא הֶערו את רוח גבורתם ויעוררו תעצומות עֻזָּם בחֵמה שפוכה מאד, כי נָשתה גבורתם וְהִתְּתָה קשתם ויכרעו ויפלו לפני אנשי מלחמתם עד כי לא מצאו דרך אחרת לְהִנָּצֵל מכליון חרוץ כי אם לנוס מהמערכה ולהחיש מפלט למו במחוז וואֶרט (Wörth). ממחנה צרפת נפלו אז תשע מאות איש לפי חרב האשכנזים ושמונה מאות איש נפלו שבויי חרב בידי מְנַצְּחֵיהֶם ובתוכם היו אנשים רבים מֵחֵיל אפריקא אשר באו לעזרת הצרפתים ואשר נודעו בשם טורקאָס וסואַפּים, והם פראים ועריצים ושואפי דָם כנמרים. מחיל האשכנזים נפקדו אז שבע מאות איש אשר נפלו חללים או נפצעו בפצעים שונים, וכשלש מאות איש נפלו בשביה.

הנצחון

תּצחון הגדול הזה נפח רוח חיים בלבות כל יושבי אשכנז, מכנף הארץ שירות נשמעו, בכל היכל וְאֹהֶל יְרֻנָּן יְרֹעַע ואין קֵץ לשמחתם וְחֶדְוַת מעֻזם, וּבראותם בפעם הראשונה את הטורקאָס הנוראים בתוך יתר שבויי החרב, הודו ויברכו את ה' כי לא נְתָנָם טרף לְשִׁנֵּי פראי מִדְבָּר ההם אשר שִׁנֵּיהֶם חנית וחִצים וחמת עכשוב למו. הגבורות הנפלאות אשר עשו חֵיל פרוסיא וחיל באייערען במלחמה ההיא, הרעישו את לבות כל יושבי הארץ, כי כֻלם כאיש אחד חברים השליכו נפשם מנגד ויעפילו עֲלות על מְרוֹמֵי הר גיים מבלי פְּנות אל רבבות אלפי כדורי מות המעופפים על ראשיהם ואופפים אותם סביב סביב, ומבלי שים לב אל נהרי נחלי אש מתלקחת הבוערים ויוקדים על כל צעד מצעדי רגליהם, ובגבורת רעם פרצו בתוך גדודי הצרפתים הלוחמים בגבורה נפלאה גם הם וַיַּכּוּם ויכתום ויהדפום אחור ויניסום ויפיצום מפניהם ויקחו מהם עֶמְדָתָם.

אך הנצחון הגדול הזה היה רק מָבוֹא ופֶתַח אל הנצחון הגדול עוד ממנו ביתר שְׂאֵת וביתר עָז ואשר לְשִׁמְעוֹ השתוממו כל יושבי איירופא ויהיו כחולמים. כי בבוא השמועה להמאַרשאַל מאַק מאַהאָן כי הֻכתה המחנה הגדולה אשר שלח לוויסענבורג תחת פקודת הגענעראל דואיי וגם הוא נפל חָלל, נסע יצא בחמישי לחדש אויגוסט מהאַגענוי וַיְבַצֵּר מחנה גבוריו על יד המקום הנקוב בשם וואֶרט (Wörth), ושם התגרה בו יורש העצר מפרוסיא וישפוך עליו כֹּבֶד מלחמה ביום הששי לחדש אויגוסט, ואחרי אשר נלחם בו משעה הרביעית בבקר עד השעה החמישית אחר הצהרים, הִכָּה את צבאות גבוריו מכה נחלה מאד וכארי נורא עָבַר וְרָמַס וְטָרַף זרוע אף קדקוד עד כי היתה תבוסת הצרפתים שלֵמה. שמונה אלף בחורי צרפת הֻטלו לפי חרב על מרומי שְׂדֵה קטל, ורבים ועצומים נפצעו וְנָמַקּוּ בחבורות ומכות חדרי בטן, ובתוכם גם המאַרשאַל מאַק מאַהאָן בְּחִיר גבורי הצרפתים, מָגֵן ישעם וחרב גאוֺתם ביום קְרָב ומלחמה, ויותר מששת אלפים איש נפלו שבי לפני האשכנזים, גם שני נשרים, ששה כלי נשק הנודעים בשם מיטרעלייזים, ארבעים כלי תותח גדולים וכלי מלחמה אחרים, במספר רב ועצום נפלו בידי הַמְנַצְּחִים. אולם גם במחנה האשכנזים נפלו חללים רבים, כעשרת אלפים איש הוצעו חללי חרב במערכה בשדה או נפגעו בפצעים אנושים, מהם שמונה מאות באייערים וארבע מאות ווירטעמבערגים. שני גדודים צרפתים רוכבי סוסים אשר באש עֶברתם ונקמתם התנפלו על חֵיל אשכנז הָרַגְלִי וכאנשים נואשים נלחמו בם, הֻכּוּ מכת חרב הֶרג ואבדן עד כי כמעט ספו תמו עד אחד לולי החישו שרידי החרב לנוס מנוסת מות ממקום המערכה ותהי להם נפשם לשלל. איש אמונים אשר עיניו ראו את המלחמה האיומה ההיא, הודיע בדברים כֵּנִים ובלי מַשּׂוֹא פנים את פָּרָשַׁת גבורת האשכנזים ועזוזם ונצחם. לאמר: "הן אמנם כי הצרפתים לָחמו במלחמת

ווארט

ווֶארט כגבורים מלֻמדי מלחמה ואנשי חַיִל נפלאים, אך האשכנזים הפליאו עֲשׂוֹת ביתר שׂאֵת עוד וביתר עֹז ותעצומות. כעמודי ברזל וכחומות נחושה התלכדו גדודי האשכנזים ובגבורה נוראה פָּרצו בתוך אֲגַפֵּי צבאות הצרפתים, כקש נחשבו להם כלי תותח הפוערים כשאול פיהם ומפיצים חֲזִיזֵי מָוֶת וְכַדּוּרֵי רעם ואש מתלקחת על ראשיהם, גם כלי נשק השחת והאבדון הנקובים בשֵׁם מיטרעלייזים ומפניהם כל אבירי לב יתפלצון, לא הפילו עליהם חִתַּת ובהלה ולא נסוגו אף צעד אחד מפני רעמם וזעמם. כל איש ואיש מֵחֵיל אשכנז גבור משכיל הנהו, כל איש ואיש עשה נוראות, ולא אחד בהם אשר חת וַיָּנַע מפני אִבְחַת חרב המות וברק חניתו. "אָבדה אבדה צרפת וְנָפֹל תִּפֹּל פלאים אם תוסיף עוד להִלָּחם בגבורים עריצים כאלה" — . אמנם צדק משפט האיש ההוא, ומדבריו לא נפל צרור ארץ, ועוד ביום ההוא ראו עיני כֹל צדקת משפטו במלחמה העזה אשר התחוללה אצל סאַארבריקען ועל גִבעות שפּיכערען (בששי לחדש אויגוסט). במלחמה ההיא עמדו הצרפתים במקומות בצורים ונשגבים מאד כבמלחמות ווייסענבורג ווֶארט גם מספרם היה רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים. מחנה הצרפתים אשר תחת פקודת הגענעראל פֿראָסארד עזבו את עיר סאַארבריקען וַיְבַצְּרוּ את מרומי שפּיכערען וּבָמות פֿאָרבאַך וישפכו שם סוללות ויעטרו את ראשיהם בכלי תותח גדולים עד כי כל יודעי מלחמה האמינו כי אזלת יד כל גבור לגעת בם לרעה וכל אנשי חַיִל למלחמה לא ירהיבו בנפשם עֹז להעפיל עֲלוֹת על הררי געש וּבָמות תֹּפֶת ההן. אך האשכנזים השליכו נפשם מנגד ויהינו לעלות על ראשי הָרֵי שְׂרֵפָה ההם ולא עֲצָרוּם כל כלי המות וכל נשק השחת אשר כוננו הצרפתים על פניהם, מנשרים קלו ומאריות גָּבֵרוּ כבני רֶשֶׁף הגביהו עוף וכנציבי שַׁיִשׁ התיצבו לקראת האויב, רָעצו גדוד, דָלגו שׁוּר ולהט חרבם המתהפכת לִהֵט על ימין ועל שמאל ואש נשקם נִשְּׂקָה ותבער צריהם כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים, עד כי אשתוללו כל אבירי הצרפתים וכל אנשי החיל לא מצאו ידיהם וַיֵּחַתּוּ וַיִּסֹּגוּ אחור ויעזבו את המערכה, ויד האשכנזים רוממה, ולולא פרש הלילה את כנפיו על פני הארץ, כי אז רדפו הַמְנַצְּחִים את אנשי תרמם ויחרימום לפי חרב. מספר הנופלים והנפצעים במחנה הצרפתים היה כארבעת אלפים איש, וכמספר הזה היה גם במחנה האשכנזים, אך לעומת זה נפלו יותר מֵאַלְפַּיִם איש מֵחֵיל צרפת שבויי חרב בידי האשכנזים. מאז והלאה נפקחו עיני עַמֵּי איירופא לראות כי שָׂגוּ עד הימים ברואה בְּתֻמָּם יתר עֹז וגבורה לצבאות צרפת על צבא אשכנז, כי מלחמות ווייסענבורג, ווֶארט, סאַארבריקען ופֿאָרבאַך נתנו עֵדֵיהֶן כי לא כאשר האמינו כן הוא וכי האשכנזים נאדרים בַּכֹּחַ ובעצה וגבורה למלחמה יתר הרבה מהצרפתים. אחרי המלחמות ההן שב הגענעראל הצרפתי פֿראָסאַרד הֻכָּה אצל סאַארבריקען, לעיר נאַנסי, והמאַרשאַל מאק מאַהאָן

המכה

הַמַּכָּה אצל וואֶרט שב למבצר מֶעטץ׳ . והאשכנזים התרועעו וַיָּרֹנּוּ בִּגְאוֹ עֻזָּם ינצחם , ויבטחו בכל לבבם כי גם בימים הבאים תָּעֹז ידם וְתָרוּם יְמִינָם על אנשי מלחמתם וְיַעֲשׂוּ להם שֵׁם עולם כשם הגבורים המשכילים אנשי הַשֵּׁם מעולם .

§ 2. ויושבי פאַריז לא ידעו עוד מכל אשר נעשה במערכה בשדה , כי הקיסר ושריו סְבָבוּם בַּכַּחַשׁ והֶעלימו מהם שֹׁרֶשׁ דְּבַר אמת , עד כי האמינו הפאריזים עַלִּיזֵי הלב ועליזי גאוה כי יְמִין אנשי חֵילָם עשו חַיִל וזרוע עֻזָּם תרעץ אויב , וכבר הֵכִינוּ את כל התפצים הדרושים ליום חג נִצְחוֹנָם , גם הטביעו מטבעות לְפָאֵר בהן את גבוריהם המשכילים אשר הִכּוּ את אויביהם תרם . אך בהוָֹדע להם המגפות הגדולות אשר נִגְפוּ צבאותיהם לפני האשכנזים , התגעשו ויתהוללו , וְקָם שאון ומהומות בחוצות פאריז , ושרי המלוכה התאספו לַמְתִּיק סוד ולהתיעץ , וְכֻלָּם יחד הִשִּׂיאוּ עֲוֹן אשמה על הסגנים ועל שרי הצבא נגידי המלחמה ויתנום לפני אובדי עֵצוֹת וגבורות למלחמה , ושרים אחדים השמיעו בבית וַעַד המחוקקים קול עֹז וְהֶחליטו להוריד את נאפאלעאָן מכסא המלוכה ולהדיח את סגניו ושרי צבאותיו משאתם ולתת את משרתם לרעיהם הטובים מהם . ואחרית הדבר היתה כי הסגנים אֶליפֶער וגראַמאָנט אשר היו ראשי מסבי המלחמה וּבְשֶׁלָּהֶם כל הסער הגדול הזה , נלחצו לעזוב את משמרת פקודתם , והקיסרית אייגעניא מִלאה את ידי הגענעראל השב והישיש קוזין די מאָנטאָבאַן הנודע בשם גראַף פָאָן פאַליקאַאָ לבחור סגנים חדשים אשר כֹּחַ בהם לכלכל מעשיהם במשפט בעת רעה ההיא , והוא הֻקַּם עַל לראש הסגנים וּנְגִיד שרי החֲיָלִים . האיש הזה מתולדתו אסופי הוא או שתוקי וּמוֹצָאוֹ כֻּסֶּה בְּמַשָּׁאוֹן , אך בהיותו איש מהיר ורב פעלים בעבודת הצבא עלה מעט מעט מעלה מעלה עד כי לאחרונה היה שר גדול בצרפת וְשֵׁם מאַרשאַל נקרא עליו . עד שנת תרי״א 1851 , שנה אשר בה עולל נאפאלעאָן את העלילה האכזריה הָעֲקֻבָּה מִדָּם , נקרא האיש הזה בשם קוזין , ומעת אשר הרימו נאפאלעאָן וישמהו לשר אלפים בחיל צְבָאוֹ , קָרָא לו שֵׁם חדש אשר פיו יקבנו בשם מאָנטאָבאַן . הוא האיש אשר חִלֵּל מוצא שפתיו להגבור הנערץ עבד־על־קדר ותחת שַׁלַּח אותו לחפשי סְחָבָהוּ כשבוי חרב ארצה צרפת , והוא האיש אשר בשנת תר״כ 1860 עת הֵצוּ גדודי צרפת ואנגליה את כִינאַ , הִתִּיר את ידי אנשי חילו להַצית אש בהיכל קיסר כִינא וּשְׁלָלוֹ לָבֹז , וּבראש כלם שלח הוא את ידיו בַּבִּזָּה וַיְמַלֵּא אוֹצָרוֹ זְהַב חֲמָסִים . אך נאפאלעאָן לא שָׂם בו תָּהֳלָה ויעטהו עוד מעטה תהלה על הנבָלה הזאת ויעטרהו בשם הכבוד „גראַף פָאָן פאַליקאַאָ“ , ואיש כזה הוּרַם לראש הסגנים וּנְגִיד החֲיָלִים בימי צר ומצוק ההם . הסגנים החדשים אשר בָּחַר בהם האיש הזה לא היו טובים מֵהַמּוּסָרִים לפניהם , ותהי ראשית מעשיהם להרבות את מספר אנשי הצבא , להרים מאת עם הארץ

אנשי

אנשי חיל חדשים, לשַׁלח את חֵיל הגאַרדע אל המערכה, להשיב לעבודת הצבא את האנשים אשר שָׁבוּ כבר מהעבודה הזאת במלאות ימי צבאם ולספחם עוד הפעם אל אנשי המלחמה, לִלְוֹת כסף תועפות ככל הדרוש להפץ המלחמה, ולקחת מיד המאַרשאל לעבייף את מִשְׂרַת שר הצבא על כל אנשי המלחמה ולתת אותה להמארשאל האביר באַזען. כי אף אם במלחמת מעקסיקא הַבְאֵשׁ נִבְאַשׁ האיש הזה בעיני איירופא בעשותו מעשים אשר לא יֵעָשׂוּ, אך מיום אשר מת המארשאל פאליסיי הנודע בשם הערצאָג פאָן מאלאקאָוו, נחשב הוא לִבְחִיר כל הגענעראלים בצרפת, ועל כן נתנו הסגנים בידו את הַמִּשְׂרָה הכבודה להיות שר צָבָא וְנָגִיד ומצוה על כל אנשי המלחמה, ובזה רָמְזוּ להקיסר נאפאלעאן כי אין להם עוד חֵפֶץ בו במערכה בשדה, כי לא יצלח לעדור במלחמה נוראה כזאת. אולם בכל זאת נשאר עוד הקיסר על מקומו וְשֵׁם «מְפַקֵד שרי הצבא» נקרא עוד עליו אף אם באמת היה מאז והלאה רק באַזען רוח הַחַיָה המתהלכת בכל אופני המלחמה. בעת ההיא נבחר הגענעראל טראָשוּ (Trochu) לראש ולקצין בפאַריז והוּא נודע כבר לאוהב נאמן למלכי בית אָרלעאַנס ולשונא ממשלת הקיסר נאפאלעאן השלישי, אך הרבה להיטיב עם צרפת בשומו סדרים ומשטרים בהליכות צבאות החיל ובהתאמצו להביאם במסורת מוּסָר אנשי ישֶׁר, ועל כן הונף מאת הפאריזים להיות עליהם לשר ונגיד, ואחרי כן לאחד משרי הצבאות העודרים במלחמה. ומאז והלאה נחשבה פאַריז כעיר נצורה וְהִתְעַתְּדָה ליִמי הַמָּצוֹר כי קָרבו לבוא, ווידי רבבות אדם היו מלֵאות עבודה לחַזק את מבצריה ולבנות מְצָדות וצריחים וּבַחוּנִים חדשים, לְבַצֵּר את חומות המגדָלים ולהכין הסוכך וכל כלי קְרָב ומלחמה הדרושים לְהָגֵן על העיר. ובאַזען שר הצבא החָרש הזעיק את מחנה הגענעראַל פֿראָססאַרד אשר הֻכּה במלחמות סאַארבריקען וּפֿאָרבאַך ועוד גדודים רבים ועצומים יודעי מלחמה ויביאם אל מבצר מעטץ לְהִשָּׂגֵב בו, כי המבצר ההוא חזק הוא מאד ואין כמוהו בכל מבצרי ארץ צרפת עד כי האמינו בו הצרפתים כי לא יכל כל צר ואויב להוריד ממנו עֻזו. ומאַק מאַהאָן עם שארית המחנה הנקובה בשם «מחנה פֿאָגעזען» שם פניו הנגבה ויבוא אל שאַלאָן ויתקע שם יתד במקום נאמן ושם נקבצו אליו עוד המונים המונים אנשי חַיִל רַגְלִי ופרשים ונושקי כלי נשק כבדים. גם חֵיל הים לא ירדו אל אניותיהם רק נִלְווּ אל חֵיל היבשה להיות מעוז ומחסה על פאריז לבל יגשו אליה האשכנזים לְהִלָּחֵם בה. ובכן נֶחצתה המחנה הגדולה אשר שֵׁם «רהיין» נקרא עליה, לשתי מחנות, האחת ביד באַזען שר הצבא, והאחת ביד מאַק מאַהאָן, וזאת היתה בעוברי צרפת כאשר נספר במרוצת דברי ימי המלחמה הזאת.

המלחמות סביבות מעטץ.

§ 21. נשובה נא אל מערכות האשכנזים ואל עלילותיהם הגדולות. צבאות פרוסיא ומַלְכָּם בראשם עם מחנה גדולה מיתר גדודי מלכי אשכנז נסעו יצאו בין כה וכה ממדינות הצפון והעססענדאַרמשטאַדט ויבואו לארץ לאָטרינגען אשר בצרפת (בעשתי עשר יום להדש אויגוסט) ויחנו במחוז נאַנציג (נאַנסי), ומלך פרוסיא בהציגו כף רגלו על אדמת צרפת שלח דברי ספר אל הצרפתים ויבטיחם נאמנה כי רק באנשי המלחמה אשר בצרפת איש ריב ומדון הוא אך לא באזרחי צרפת אשר אינם נושאים אליו חרב, ועל כן יהי לב האזרחים סמוך ובטוח כי לא תְאֻנה אליהם רעה ולא תגע יד ברכושם והונם ובכל אשר להם, כי משמרת הם בידו כל עוד אשר לא יחרשו על האשכנזים רעה ולא יחמסו עליהם מזמות נקם. אך הצרפתים לא שמרו פי המלך הישר והתמים הזה, כי סערת חמתם ונקמתם גברה עליהם עד כי טמנו פחים לרגלי האשכנזים ומוקשי מָוֶת שָׁתוּ ליד מעגלם, ומכתבי העתים הוסיפו לצקת שמן על מוקדי אש נקמתם וימריצום לערוץ את אויביהם ומחריבי ארצם בכל אשר תשיג ידם ולא על אנשי המלחמה לבד אך גם על האשכנזים אנשי השלום היושבים לבטח אתם חִבְּלוּ תחבולות לְחַבֵּל ולהשחית, ולא נחו ולא שקטו עד אשר גרשו אותם כָּלִיל מן הארץ, וגם על האנשים אשר נוֹשְׁנוּ כבר בצרפת, אשר נשאו את שפת הארץ על שפתם ואשר החזיקו בכל ארחות הצרפתים ודרכי חייהם עד כי כל רואיהם לא הכירום כי ממקבת בור אשכנז נֻקָּרוּ וַיְהַשְׁבוּם לצרפתים מִלֵּדָה, גם עליהם נגזרה גָלוּת שְׁלֵמָה והָגלו הָגְלַת שלומים מֵהִסְתַּפֵּחַ בארץ צרפת. כי הֲשָׁדוּם הצרפתים ויתנו אותם לִמְרַגְּלֵי חָרש ולאורבים לדמיהם, וגם כי חִנְּנוּ קולם לא האמינו בם ויחליטו כי שבע תועבות בלבם. והאשכנזים אנשי המלחמה הִתְעַבְּרוּ מאד בראותם כי הצרפתים הַמְנֻצָּחִים יעוללו עלילות בְּרֶשַׁע לִמְנַצְּחֵיהֶם, וַיָּמֹדּוּ להם במדה אשר מָדדו המה להם, גם הפריזו עוד על המדה וישיבו שבעתים אל חיקם —. ואם למראה עינינו נשפוט נכריע את משפט האשכנזים לכף חובה, כי פעמים רבות הֵרֵעוּ והשחיתו את אזרחי צרפת וְשָׂמוּ דְמֵי מלחמה באנשים אשר לא נלחמו בם במערכה בשדה קטל, אך אם נָשִׂים על לב כי צרפת קִדשה את המלחמה הנוראה הזאת על אשכנז בלי צדק ובלי משפט, ובתגרת ידה הורידה אלפי מאות נפשות מבני האשכנזים בִּדְמִי ימיהם הזֹמָּה, הֶעצימה אלמנות ויתומים וְשִׁכְּלָה אִמּוֹת רחמניות אין מספר, אם נשים כל אלה ועוד רבות כאלה על לבנו אז נוכל להצדיק את האשכנזים מָרֵי הנפש כְּדֻבִּים שַׁכּוּלִים. אך אם כה ואם כה יְהִי, ידאב לב כל איש משכיל דורש אמת ושלום בהתבוננו כי שני עַמִּים נאורים ומשכילים כאלה אשר צֶדֶק

ילין בהם, היו לרוצחי נפש ולשופכי דמי מלחמה גם בעת אשר לא תתחולל מלחמה — זאת היא פעולת מלחמה בלי משפט וצדק, וזה פִּרְיָהּ! —. וכל יושבי תבל הביטו ויתמהו וישתוממו וְעַיִן בעין ראו כי פרוסיא הולכת ודורכת על במתי גאון צרפת, והקיסר נאפאלעאן השלישי אשר זה כעשרים שנה מֹשֵׁךְ אבירים בְּכֹחַ לְהָטָיו וּבְמִקְסָם חָלָק הֵטִיל חִתַּת על אֵילֵי אירופא, יורד מטה מטה ועוד מעט וְיָרַד כְּחֶזְיוֹן בַּלָּהוֹת —. ומלך פרוסיא הוכיח עוד בעת ההיא כי יש את נפשו לקחת את עלזאס ולאָטרינגען מיד הצרפתים ולכפהן אל ארץ אשכנז כבראשונה, כי הושיב בתוכן שופטים ושוטרים אשכנזים ויצו לתת לכל הליכות אשכנז מהלכים במדינות ההן —. לפי הנראה ידע אז גם קיסר צרפת בסתר לבבו כי רעה נכח פניו ואימה חרישית התגנבה בבתי נפשו, כי בתוך דבריו אשר שָׂם בפי אחד מסופרי מכתבי העתים אשר לו לְהַלֵּל וּלְשַׁבֵּחַ את אֹמֶץ לב הצרפתים וְחֵרֵף נפשם על מרומי שדה ביום קְרָב, רָמֹז רָמַז למלכי אירופא כי יחושו לעזרתו וכי רעה נשקפה גם עליהם אם תרום יד פרוסיא במלחמה הזאת ובאֹות נפשה לרשת משכנות לא לה תפרוץ עוד הלאה להסיר גבולות עמים ולהוריד כאביר יושבים —. ואם אמנם כי כמחשבותיו חשבו גם מלכים ורוזני ארץ אחרים הנצבים במצב הַבֵּינַיִם (נייטראַל) וכמוהו התאַוו גם הם כי תצא פרוסיא מהמלחמה הזאת וידיה על ראשה, אך בכל זאת לא התעורר אחד מהם לצאת לישע לו ולעזור לו בְּעֹוז והיל ובעצה וגבורה למלחמה.

§ 22. והפרינץ פּרידריך קאַרל שר צבא המחנה השניה, יצא בראש מחנהו מעיר מאַיינץ בשלשים להדש יולי בשעה השמינית בבֹּקר ובצעדי גבר הלך במסלה אשר סלל נאפאלעאן הראשון משנת תק"ע 1810 עד תקע"ב 1812, מסלה רחבת ידים העולה ממאַיינץ פאַריזה. ובששי לחדש אויגוסט נָטַע אֹהל אפדנו (הויפטקוואַרטיר) בעיר האָמבורג אשר בארץ רהיינפפאַלץ, ומשם שלח לאנשי חילו את דברי הקריאה הזאת: „אנשי הצבא! במצות המלך תריטו היום פעמיכם אל ארץ אויביכם להתראות אִתָּם פנים. בישע אֵל למושעות תחדשו את כבודכם בפעם הזאת ביתר שאת עוד מבתהלה ועל זֵרֵי הַנִּצָּחוֹן אשר עִטְּרָה שנת תרכ"ז 1866 לראשכם, תשים שנת תר"ל 1870 נוֹסָפוֹת לְגָאוֹן ולתפארת ארץ מולדתכם. ועתה עליכם המצוה להוכיח לעיני כל העמים כי חברים נאמנים אתם לצבאות אשכנז אשר עָשׂוּ להם שֵׁם גבורים משכילים וישרי לב כיאות לבני הדור הנאור הזה. הוכיחו נא זאת בעשותכם הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ובלכתכם בצדק ובמישור גם עם אויביכם אזרחי צרפת כל עוד אשר יֵשְׁבוּ לבטח אתכם ולא יחרשו עליכם רעה. השמרו לכם מגעת בכל אשר להם ומעשות להם מאומה לְמֹרַת רוחם. זכרו נא כי איש איש מכם עורב הוא עֲרֻבָּה בעד כבוד כל ארץ אשכנז, זכרו נא זאת והתאוששו! —. אור ליום השמיני

בחדש

בחדש אויגוסט יָצָא החלוץ מחנה השניה מגבול רהיינפפאַלץ ויבואו בקצה גבול ארץ צרפת, ויתר המחנה עם המאסף עברו אחרי כן את הגבול כל יום השמיני עד אשמורה בלילה. הכפר האחרון מכפרי אשכנז אשר עברה בו המחנה ההיא נקרא בשם האַלבקירכֿען, מעבר השני להכפר ההוא מתנוסס עַמוּד עץ בעל שלשת הצבעים אשר להצרפתים לְאות כי משם והלאה יָחֵל גבול צרפת, על העמוד ההוא נשר בעל כנפים סֵמל הגבורה ותחתיו כְּתֹבָה צרפתית: "Empire francais". הכפר הראשון אשר להצרפתים במקום ההוא יִקָרֵא בשם פֿרויענבורג, והלאה מהגבול ההוא מהלך שעה אחת בנויה עיר סאַארגעמין (Sarregumines). מערבית לנהר סאַאר תשתרע בקעה גבוהה הנודעת בשם בקעת לאָטרינגען אשר נהר מאָזעל גבולה לפאת יָם ונהר מיירטהע לפאת תימנה. על נהר מאזעל בנויה עיר נאַנציג (נאַנסי) בפאת דרומית, טיאָנוויל בפאת צפונית וביניהן עיר הבצורה מעטץ בתָוֶךְ. בין נאנציג ובין מעטץ מתנשאים צלעי ההרים בקובה זקופה, ובין מעטץ וטְיאָנוויל יַשחו קומתם וישוו פניהם מול שפת נהר מאָזעל. על כל חבל הארץ מערבית לנהר מאזעל עד נהר מאַאס (Meuse) יתגאו מבצרים אדירים בְשִׂיא חָסנם: על נהר מאָזעל מבצרי מעטץ וטְיאָנוויל (כאשר זכרנו בזה), ומעבר לעיר נאנציג תימנה מבצר טוּל (Toul), ועל נהר מאַאס מבצר ווערדון, וצפונית לאדמת בעלגיען יתנוסס מבצר סעדאַן. וזולת המבצרים ההם החוסמים בעד צר ואויב מִקְרוֹב אליהם, יעצור גם נהר מאָזעל בעד כל לוכדי ארצות מבוא בשערי הארץ ההיא, כי ממעטץ והלאה הוא רחב ידים יותר ממאתים רגל.

§ 23. בששי לחדש אויגוסט יצאו גדודים אחדים מצבאות פרוסיא לָתוּר את הארץ וּלְרַגְלָהּ, ויפרצו ויעברו עד עיר סאַארגעמין הבצורה וישימו עליה מָצוֹר, אך פְּקִיד העיר אשר ידע כי אין בו כֹּח לעמוד לפני הפרוסים, פתח לפניהם את שערי העיר בשלום, והפרוסים באו בתוכה ויהיו לאדוניה, ובחצר מסלת הברזל אשר שם, מצאו יותר מארבעים אלף כִּכָּר מִסְפּוֹא לסוסים, אֹרז רב, קאַפֿע, צוקער, יַיִן, לחם נקודים (צוויבאַק), מנעלים וכובעים ועוד חפצים רבים כאלה אשר הובאו שם מפאַריז בעד חיל צרפת, ואת הַכֹּל לקחו להם הפרוסים, כי שְׁלַל אנשי מלחמתם הם. אנשי העיר חָרדו וּפָחדו מפני הפרוסים עד כי סָגרו דלתים בשוק ומרבית העם התחבאו חדר בחדר, ונשאר בעיר שַׁמָּה ושאיה. אך בשָׁמעם את דברי הפרינץ פֿרידריך קארל כי ידבר שלום להם, ובראותם כי הפרוסים לא ישלחו בעולתה ידיהם, יצאו מן המחבואים אשר התחבאו שם ויאחזו איש איש במשלח ידו, והמסחור וכל מלאכת עבודה שָׁבוּ אל כַּנָם כבתחלה, גם יושבי הכפרים הביאו בָר וְיבול השדה ופרי העץ אל העיר כבראשונה.

אך

אך עד מהרה היה רוח רעה בין הצרפתים ובין הפרוסים ויצררו איש את רעהו ופיהם למהלומות קרא עד כי רק בְּרָב כֹּחַ עָצֹר עצרו שרי החיל בעד העצומים לבל יָרֵעוּ ולבל יַשחיתו וישימו דְמֵי מלחמה חִנָּם. בעת ההיא נָטַע מלך פרוסיא את אָהֳל אפדנו בקרבת עיר מעטץ וישכון כבוד בהיכל פּֿערי, וגדודים רבים פרשים רוכבי סוסים מגבורי חיל אשכנז עברו את נהר מאזעל וילכדו את פּאָנט־אַ־מוסאָן ואת פּֿרואַר אשר שם תתלכד מסלת הברזל מפאריז ומעטץ עם מסלת הברזל אשר לעיר נאַנסי. ויורש העצר מפרוסיא עם חילו הגדול עָברו את מַעברות פּֿאָגעזען ויבוא ארצה לאָטרינגען להתחבר אל המחנה הראשונה והשניה, ומאַק מאַהאָן אשר חשב להַזעיק את חילו במחוז נאַנסי, בראותו כי הקדימוהו האשכנזים ויסגרו עליו את הדרך, פנה משם ויבוא למבצר טול וּווערדון ולאחרונה תקע יתדו בשאַלאָן ושם נאספו אליו גדודי חיל רבים ועצומים, גם הגענעראל האביר טראָשוּ עם מחנה כבד נִלְוָה אליו ומגמת פני כֻלם היתה להיות מחסה עֹז לפאַריז מפני האשכנזים ולעצור בעדם מִגֶּשֶׁת אליה.

24. § ובאַזען נְגִיד צבאות צרפת וחרב גאוֹתהּ בְּצֵר מְרום עֻזּוֹ במבצר מעטץ העשוי לבלי חָת, ויאסוף אליו יותר משתי מאות אלף אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה עם חמש מאות כלי תותח גדולים ומאה מיטריילעזים ועוד כלי נשק במספר רב מאד, ובחָשבו למשפט כי כל המגפות אשר נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים בווייסענבורג, וואֶרט וסאַאבריקען היו רק בגלל אשר מספר האשכנזים היה רב ועצום ממספר הצרפתים, על כן הִפליא עצה לחַבר את מחנה גבוריו אל המחנה הגדולה אשר בשאַלאָן תחת יד המאַרשאַל מאַק מאַהאָן, ואז יִרֶב מספר אנשי המלחמה משלש מאות אלף איש, ועִם החיל הרב והנורא ההוא יתגר בבקעת קאַמפּאַניע מלחמת תנופה בצבאות חיל אשכנז וְיַכֵּם בפעם אחת מַכָּה נצחת. ואם לא יצלח חֶפְצוֹ בידו בפעם ההיא, אז יִשָּׂגֵב במבצרי מעטץ, ווערדון, טינוויל ויתר המבצרים ויאסוף שם חַיִל חָדש וְיֵצֵא עוד הפעם למלחמה עד אשר יצלח לו לְהַכּוֹת את חֵיל אשכנז חֵרם אחרי אשר יעץ באַזען את העצה הזאת, עָזַב משלשים עד ארבעים אלף איש במעטץ לשמור בין כה וָכה את המבצר המלא כלי נשק ואֹכל נפש למכביר והוא עם בחירי גבוריו הרבים והעצומים הִתְעַתְּדוּ לָשׂוּם לדרך פעמיהם להתחבר אל מחנה מאק מאהאן. וְלוּ היה באַזען איש מהיר במלאכתו כאשר היה גבור מלחמה וַיְמַהֵר ויחיש מעשהו להוציא את מְזִמתו הטובה לאור, כי אז לא נבצר ממנו להתגבר על האשכנזים אשר לא הִתפקדו עוד ולא הִתְלַכְּדוּ למחנה אחת רק היו מְפֻזרים ומפֹרדים במקומות שונים. אך באזען היה הֶהָפֶךְ מהפרינץ פֿרידריך קאַרל ומהגענעראל שטיינמעטץ אנשי מלחמתו אשר כנשרים קַלּוּ וכבני רשף הגביהו עוף, ויהי עד הִתְמַהְמהוּ ועד עשותו את מעשהו בכבֵדות ובעצלתים, נגלתה

מזמתו

מזמתו הָרַבָּה למלך פרוסיא ושרי צבאיו, והגענעראל הנאור והאביר מ אָ ל ט ק ע יעץ עצה עמוקה לְמַהֵר ולעבור את נהר מאָזעל להתיצב לבאַזען לְשִׂטְנָה בדרך וּלְהַמְרִיצוֹ לשוב על עֲקֵבָיו למבצר מעטץ ואז יוּבָא בַּמָּצוֹר וגבורי אשכנז יַחנו כַּדּוּר עליו. והנה מהרה קל מְלֹא מלך פרוסיא את ידי הפרינץ פרידריך קאַרל לצאת עִם חילו הגדול, אשר מספרם יותר ממאתים אלף איש, ממקום תחנותו פאָנט אַ מוסאָן, ולהתיצב בעבי גבי מְגִנָּיו על המסלה העולה ממעטץ לווערדון לעצור בעד מחנה באַזען מהתחבר אל מחנה מאַק מאַהאָן. אך מלך פרוסיא ואנשי עצתו ידעו נאמנה כי אף אם ידאֶה הפרינץ עם מחנהו על כנפי רוח לא יגיע למחוז חֶפְצוֹ לפני עֲבוֹר שני ימים ובין כה וכה יצלח באזען להפיק את זְמָמוֹ, על כן נועצו לב יחדו להתאזר כל עֹז וְאוֹנִם לעצור בעד באַזען מְהָרִים את פעָמיו ממבצר מעטץ והלאה עד אשר יבוא הפרינץ עם מחנהו אל המסלה העולה לווערדון. ואז התחוללו המלחמות הנוראות סביבות מעטץ, מלחמות אשר רק הגענעראל הֶעָזוז והגבור מאָלטקע וצבאות אשכנז אשר חֵרפו נפשם לָמוּת מוֹת גבורים, יכלו להתיצב לפני אנשי מלחמתם הנאזרים בגבורות רעם ונאדרים בכלי נשק הַמָּוֶת וְהַשחת גם נצבים במקומות גבוהים ובצורים מאד. בארבעה עשר לחדש אויגוסט יצאו שתי מחלקות אנשי חַיִל מֵחֵיל הגענעראל שטיינמעטץ וישימו פעמיהם אל הדרך המוביל למבצר מעטץ, ואצל כפר פאַנזש (Pange) פגשו את הצרפתים העומדים הָכֵן ללכת אל מחוז חפצם ויתגרו בם מלחמה. איומה ונוראה מאד היתה המלחמה ההיא, הצרפתים לָחֲמוּ כגבורים עריצים וַיּוֹרוּ זִקִּים חִצִּים ומות על ראשי האשכנזים, ובאַזען הגדיל לעשות עצה וגבורה יתר הרבה מכל אנשי החיל, עד כי גם שונאיו וצריו לא יוכלו כַּחֵד כי לו זרוע עם גבורה נפלאה ואין ערוך אליו בכל שרי הצבָאות הגדולים אשר היו בצרפת בימים ההם. אך בכל זאת התגברו האשכנזים על הגבור הנערץ הזה וילחצוהו לשוב אל מבצרי מעטץ. הן אמת כי במחנה האשכנזים נפלו חללים רבים במערכה בשדה, אך גם ממחנה הצרפתים נפל רָב וְהַנִּצָּחוֹן היה ביד האשכנזים.

25. § מלחמת פאַנזש היתה רק מָבוֹא אל המלחמות הגדולות והנוראות אשר התלקחו אחריה סביבות מעטץ ובכל ארץ צרפת, ובכל המלחמות הרבות ההן נגפו תמיד הצרפתים לפני האשכנזים מגפה אחר מגפה, וכמספר נ צ ח ו נ ו ת הצרפתים בארץ איטליא בשנת תקנ"ו 1796 תחת דגל נ א פ א ל ע א ן ה ר א ש ו ן, היה כמעט מספר מ ג פ ו ת י ה ם בשנת תר"ל 1870 תחת ממשלת נ א פ א ל ע א ן ה ש ל י ש י. בחמשה עשר לחדש אויגוסט, יום חג הקיסר נאפאלעאן השלישי מימים ימימה ויום אשר שִׂבְּרוּ שרי חצרו כי בו יבואו הצרפתים בתרועה ובקול שופר בשערי ברלין

הבירה

הבירה, בעצם היום ההוא יצא באַזען בראש גבוריו ממבצר מעטץ לפרוץ לפניו הדרך לווערדון להתחבר אל מחנה מאַק מאַהאָן. בעת ההיא היה גם נאפאלעאן וּבְנוֹ יורש העצר בתוך מחנה באַזען וַיָלֶן בכפר גראַוועלאָט, אך אחרי כן עזב הקיסר את המחנה וילך ארחות עקלקלות מִיִרְאָתוֹ פן יפגעו בו פרשי פרוסיא, ואחרי הִתְהַתִּים רבים בדרך הגיע אל שאַלאָן ואנשי הצבא לא הריעו לקראתו תרועת מלך כפעם בפעם ויקבלוהו בדומיה ובפנים נזעמים. אך באַזען התנהג בכבדות לרגלי מחנהו הגדולה ולא יכל להָחִיש מַהֲלָכוֹ כנאפאלעאן, ויהי הוא עושה הֵנָּה וְהֵנָּה ויפגעו בו צִבְאוֹת המחנה השניה אשר תחת פקודת הפרינץ פֿרידריך קאַרל אצל מחוז מ אַ ר ל אַ ט ו ר ויתגרו בו מלחמה בששה עשר לחדש אויגוסט. במלחמה ההיא עשו האשכנזים נוראות לא יֵאָמְנוּ כי תְסֻפָּרנה, כהולכי במחול הלכו לקראת כלי התותח הפוערים עליהם פִּיֹּתֵיהֶם וממטירים רבבות כדורי שחת על ראשיהם, גדודי הפרשים דָאוּ כנשרים אל מערכות הצרפתים ויפלו כראשי שבלים מאחרי הקוצרים ועד מהרה באו אחרים תחתיהם וימלאו את מקומם, שרי חֲיָלִים רבים נפלו חללים על במותיהם, ובתוכם השר האביר פֿ י נ ק פֿאָן פֿ י נ ק ע נ ש ט י י ן, גדודים אחדים מחֵיל הגאַרדע סָפוּ תַּמּוּ עד אחד ביום הנורא ההוא, הַמָּוֶת הִתִּיר יָדוֹ וַיָשֶׂם שַׁמּוֹת בין אֲגַפֵּי האשכנזים, אך האשכנזים הִתְאַזְּרוּ רעם גבורות וישליכו נפשם מנגד ולא נסוגו צעד אחד אחֹרנית עד אשר התגברו על הצרפתים הרבים והעצומים מהם ולוחמים בגבורה נפלאה מאד וּבְחֵרֶף נפש, ובאַזען אשר כסוס הודו במלחמה וכאֲרִי משחית בהריחו ריח אֲבַק שְׂרֵפָה, ראה כי נָשתה גבורתו מול גבורות האשכנזים, ויתקע בשופר להשיב את הצרפתים מאחרי אנשי מלחמתם ולשוב על עֲקֵבָם עד מבצרי מעטץ. הן אמת כי הִרְבּוּ האשכנזים במחיר הנצחון ההוא, כי כששה עשר אלף איש אָבדו מקרב מחניהם ביום ההוא, אך הצרפתים אָבדו גם הם כמספר הזה ועשרים אלף איש נפלו בשביה וְגַם הנצחון נשאר ביד האשכנזים. ביום ההוא התנוסס הפרינץ פֿרידריך קאַרל בְּזֵר תפארת מְנַצְּחִים, כי הוא אָסר את המלחמה ההיא ובעצתו וגבורתו נלחצו הצרפתים לנסוג אחור.

26. § מ ל ח מ ת ג ר אַ ו ו ע ל אָ ט. ובאַזען אשר לבו כלב האריה, לא נפל בעיניו בראותו כי ידיו לא עשו תושיה גם בפעם הזאת, ונהפוך הוא כי עוד גִּבֵּר חֲיָלִים ונפשו דרכה עֹז בהתבוננו איך לָחמו צִבְאוֹתָיו ברוח גבורה ביום קְרָב ויפילו במחנה האשכנזים גבורי חַיִל במספר עצום וָרָב. וימהר להודיע אל שרי המלוכה בפאַריז כי יָדוֹ רָמָה במלחמת מאַר לאַ טור וַיִּגּוֹף את האשכנזים מגפה גדולה, אך לבעבור קחת צֵידָה ויתר המחסורים לאנשי החיל אשר תחת ידו, הִסִּיעַ את מחנהו עד קִרְבַת מעטץ, ואחרי שעות

אחרות ישוב ויחדש את המלחמה ביתר עָז עוד. אך הוא לא התמהמה שעות אחרות רק כיום תמים (יום שבעה עשר לחדש אויגוסט), ובמֶשך היום ההוא הִזְעִיק מלך פרוסיא את יתר אנשי חֵילו מהמחנה הראשונה והשניה ויציבם במערכות מלחמה, ובאַזען בָחַר את הגבעות הרמות אשר במסבי מעטץ וַיְבַצֵר אותן במאד מאד ויתיצב הָכֵן למלחמה גם הוא וַיְקו כי בפעם הזאת יריע אף יצריח ועל אויביו יתגבר, בפעם הזאת יפיק זְמָמו לפרוץ לו הדרך ולעבור ביד רמה עם מחנהו הגדולה עד ווערדון להתחבר אל מאַק מאַהאָן. כי באַזען יָצא בכל המלחמות האלה בעקבות סגן המלחמה ג׳יל אשר היה לפניו ומערכי לבו במערכה בשדה קֶרָב שָׁמרה רוחו. כי תחת אשר לפָנים הַסֵּכֶן הִסְכִּינוּ הצרפתים להשתער על אנשי מלחמתם ולהתגרות בם מלחמת תנופה בשערה ובסופה, לִמֵד אותם סגן המלחמה ג׳יל לְבַצֵר מְרום עֻזָם על רָמות נִשָׂאות ומִסְתְרֵי צריחיהם ובַחוֹנֵיהֶם ילחמו מלחמת מָגֵן עד אשר יָהֹמו את אויביהם וישימו בם מהומות ואז יהַפכו את מלחמת מָגִנָם למלחמת תנופה וירדפו אויביהם וישיגום ולא ישובו עד כַּלוֹתָם. בטכסיסי מלחמה כאלה הֶחזיקו הצרפתים בכל מלחמותיהם אשר לחמו בעת ההיא עם האשכנזים, ואף כי מלחמות ווייסעמבורג, וואֶרט ושפיכֶערען הוכיחו כי טכסיסי מלחמה כאלה לא יועילו ולא יצליחו, כי בכל פעם היתה מגפה גדולה במחנה הצרפתים ויד האשכנזים היתה על העליונה, בכל אלה בָחר בם באזען גם הוא באָמרו כי רק בגלל אשר מספר האשכנזים היה רב ועצום ממספר הצרפתים במלחמות ההן, גברו האשכנזים, ובמלחמות באָרזש ומאַר לאַ טור גברו האשכנזים רק בגלל אשר הִבהילו פתאֹם את הצרפתים בטרם מצאו ידיהם להכין הַכֹּל למלחמה. ועל כן החזיק באַזען גם בפעם הזאת בטכסיסי מלחמה אשר שָׂם הסגן המשכיל ג׳יל לפני הצרפתים, גם התברך בלבבו לְנַסות עוד הפעם את כֹחו ועצֶם ידו במערכה בשדה אולי יצליח דרכו בפעם הזאת לגרש מפניו אויב או עוד טוב מֻזה להכות אותם מכה נצחת בפעם אחת ולהציל את צרפת מרעתה. ואמנם לא לשקר התברך כן בלבבו, כי באמת לא רפו עוד ידי אנשי חילו, לא כָהֲתָה רוחם ולא נָשתה גבורתם לרגלי המגפות אשר הִלו בהם גבורי אשכנז, ונהפוך הוא כי עוד חָלַף רוחם ועוד התלקחה תשוקת הַקְרָב בְהֶבם ויתמכרו לעשות מלחמות ונקמות באנשי מלחמתם ויעבור עליהם מָה. מספר אנשי חילו היה כמעט כמספר חֵיל האשכנזים, הלא הוא יותר ממאה ושמונים אלף איש חיל מְלֻמדי מלחמה, ועוד יתרון להם עליהם, כי תחת אשר גדודים רבים מצבאות האשכנזים עודם בדרך ועד מועד הצהרים לא ישיגו את שְׂדֵה המלחמה וגם אז יהיו עיפים ויגעים מעמל הדרך, נצבים כל גדודי הצרפתים בַאֲגֻדָה אחת ערוכים בַּכֹּל למלחמה וכֹחם חָדש עמהם. והעולה על כֻּלם הוא כי הצרפתים תָּפשו להם רמות נִשָׂאות והררי עֹז ויציגו

שם

שם חמש מאות כלי תותח גדולים ומאה והמישים מיטריילעזים היֹרים חֲזִיזִים וברקים עד מֶרחק אַלְפַּיִם רגל, גם יערים עצומים וַעֲבֹתִים וצלעות הרים זקופים וגלי מֵי נהר הלופתים שם ארחות דרכם, עָצֹר יעצרו בעד האשכנזים מִקְרוֹב אליהם. וזולת כל אלה בִּצְרוּ עוד הצרפתים את מְקוֹם עֶמְדָתָם בצריחים וּמִנְהָרוֹת והפירות ועוד רבות כאלה לְהִשָּׂגֵב שם מפני אויב. מְפַקְדֵי צבא המלחמה היו גבורים משכילים אנשי שֵׁם ושרי צְבָאוֹת מהֻללים מאד, הלא הם קאַנראָבערט, לאַדמירול, לע בייף ופּראָסאַרד, וגבוה עליהם הגבור הנערץ באַזען אשר פעמים אין מספר שָׁטַף במלחמה וַיַּעַשׂ נוראות. ובגלל כל הדברים האלה הרהיב באַזען בנפשו עֹז והעצומות להקריש עוד הפעם מלחמה על האשכנזים ובפעם הזאת ביתר שאת וביתר חַיִל ורוב אוֹנִים מבתחלה. ובשמונה עשר לחדש אויגוסט תרל 1870 התלקחה המלחמה ההיא הנקובה בפי האשכנזים בשם מלחמת ירעזענוויל, ובפי הצרפתים בשם מלחמת גראַוועלאָט, מלחמה איומה ונוראה מכל המלחמות אשר התחוללו סביבות מעטץ. מלך פרוסיא התיצב אז בראש אנשי הילו ויהי שר צָבָא וְנָגִיד ומצַוה במלחמה, והגענעראל מאָלטקע אשר הפליא עֵצה להַפריד בין מחנה באזען ובין מחנה מאק מאַהאָן, יצא הפעם בעִקבות הקיסר נאפאלעאן הראשון בהִלָּחמו ביום קְרָב אצל וואַגראַם ועוד מלהמות אחרות והכמתו עָמדה לו להתגבר על אנשי מלחמתו כפעם בפעם. על פי מִצְוָתוֹ הִתְלַכְּדוּ שמונים וארבעה כלי התותח אשר לחיל הגאַרדע למקום אחד וּכֻלם כאחד פתחו את פִּיּוֹתֵיהֶם וירעימו רבבות כדורי מָוֶת על חֵיל צרפת הָרַגְלִי עד כי נלחצו הגבורים ההם לשוב אחור. מֵחֲצוֹת היום עד השעה הרביעית אחרי הצהרים התגעשה המלחמה בלי הפוגה, הצרפתים והאשכנזים להמו ברוח גבורה כגבורים אדירים, למאות ולאלפים נפלו בהם חללים ונהרי נחלי דָם שטפו ועברו בכל עֲבָרִים, וּלְאֹם מִלְאֹם יאמץ וגבורים בגבורים יְכַּתּוּ, וַתִּגְעַשׁ ותרעש הארץ ומוסדי הרים רָגְזוּ וַיִּתְפַּלָּצוּ, ולא נודע עוד למי העֹז והנֵצח. לאחרונה לָבשה רוח גבורה נפלאה את מערכות האשכנזים וירוצצו כברקים וידרכו וירמסו על במתי חללי חרב ועל ערמות פצועים ומְדקרים ויעפילו עֲלוֹת בסערת מלחמה על ראשי הָרָמוֹת הנוראות להשיא מָוֶת על הצרפתים או לָמוּת מות גבורים. היום רפה לערוב וְנָסוּ הצללים ועוד לא נודע יד מי רוֹמֵמָה ולמי הָעֹז והנצחון. אך קֵץ לכל תִּכְלָה וגם קֵץ המלחמה האכזריה הזאת בא בא והאשכנזים יצאו ממנה בעטרת תפארת הנצחון באופן נעלה מאד, ובאַזען הִסִּיעַ באישון לילה את אנשי חֵילוֹ ואת כלי התותח וכל הכבודה אשר ברגליו ויביאם אל מבצרי מעטץ. במלחמה ההיא נפלו מהצרפתים עשרים אלף איש, ושלשים אלף לֻקחו בשביה, וגם מצבאות אשכנז נפלו חללים רבים ועצומים מאד, עד כי רק

מגדוד

מגדוד הגארדע נפלו אלף ושלש מאות ושלשים וארבעה אנשי חַיִל גם פקידים ושרי חֲיָלים רבים, ובתוכם הפרינץ האביר פֿעליקס פֿאָן סאַלם אשר היה אוהב דבק מאד למאַקסימיליאן קיסר מעקסיקאַ, ואשר אחרי שובו ממעקסיקא היה לְשַׂר וּפָקִיד בְּחֵיל הגאַרדע אשר למלך פרוסיא ועתה מת מות גבורים בהִלָּחמו עם באַזען אשר גם יָדוֹ היתה באנשי הדמים מְרַצְּחֵי הקיסר מאַקסימיליאן — . גם מספר הפצועים במחנות האשכנזים היה רב ועצום, אך מספר השבוים במלחמה היה רק כששת אלפים איש במלחמה הזאת כבמלחמות וייסענבורג וּוערט חברו צבאות פרוסיא וצבאות זאַכסען, העססען, האַנאָווער, אָלדענבורג, ברוינשוויג, מעקלענבורג, וכֻלם יחד לחמו כגבורים, כֻּלם יחד חֵרפו נפשם על אהבת ארץ מולדתם וכֻלם יחד הגדילו לעשות ויהיו לְנֵס. במלחמה הזאת היה כפשׂע בין מלך פרוסיא ובין המות, כי בעלותו על ראש הפסגה אשר אצל רעזאָנוויל ועיניו משוטטות על הליכות המלחמה, עופפו כדורי כלי תותח ממעל לו וסביביו נשערה סערת המות, והוא נצב כמסמר נטוע על מקומו עד אשר הִסִּיעַ אותו אחד השרים מהמקום הנורא ההוא בחָזקה וּבְשׂוּם נפשו בכפו.

27. § אחרי מלחמת גראַווילאָט קָמה עצת מאָלטקע ומזמתו המְחֻכמה עָמדה לו להפריד בין באַזען ובין מאַק מאַהאָן. אפס כי בכל זאת לא נעשתה עוד תשועה נצחת להאשכנזים והרעה הגדולה הנשקפת עליהם לא עָברה עוד כָּלִיל, כי כל עוד אשר ידי באַזען לא אסורות ורגליו לא לנחשתים הֻגָּשׁוּ, יש עוד לְאֵל ידו להתפרץ בחֶזקת היד ממעטץ וּלְפַלֵּס לו נָתִיב להוליך את מחנהו קוממיות לווערדון להתחבר למחנה מאק מאהאן ולהשתער יחד על האשכנזים. על כן הִפליא מאָלטקע עֵצה עמוקה גם הפעם לבל תאֻנה אל האשכנזים הרעה הנשקפת עליהם, ועצתו היתה לְפַלֵּג ממחנות האשכנזים שתי מפלגות גדולות אשר האחת מהן תביא את מעטץ במָצור ותשים על באזען מִשְׁמָר, ובעוד אשר הארי סֻגר על מַסְגֵר בַּחַחִים, תרים הפלגה השניה את פעמיה להקדיש על פאריז מלחמת תנופה עד רֶדֶת חומות מבצריה. העצה הזאת יָשרה מאד בעיני מלך פרוסיא ובעיני כל שרי החֲיָלים, ועד מהרה פִּלג המלך ממחנהו הגדולה שתי מחנות גדולות ויתן האחת ביד בְּנוֹ האביר פֿרידריך קארל לָצור על מעטץ והשנית נתן ביד יורש העצר מזאַקסען ללכת לעומת פאַריז למלחמה.

28. § מְצוֹר מעטץ. מעטץ עיר בצורה מאד העשויה לבלי חָת ואין עֲרוֹך אליה בכל מבצרי צרפת עד כי לא האמינו הצרפתים כי יבוא צר ואויב בשעריה. מְצָדוֹת סלעים מִשְׂגַּבָּהּ, עֹפֶל וָבֹחַן בכל רחבי העיר ועל כל סביבותיה מִגְדְּלֵי עֹז, צריחים נוראים, מבצרים חזקים ומוצקים בהררי עד מתנוססים בתוכה בשיא חֹסֶן תלפיותיהם, בתי נשקה מלאים

אֲבַק שְׂרֵפָה וכלי תותח גדולים, מיטרעלייזים וכל כלי מָוֶת ושחת במספר רב ועצום מאד. כמאת אלף וחמישים אלפים גבורי חַיִל ומְלֻמדי מלחמה רובצים בקִרבה כאריות שואגים וכדֻבִים שכולים ושואפים מלחמה ונקמה. שרי צבאות אנשי שֵׁם וְלִמוּדֵי גבורה מפַקדים אותם, וגבוה עליהם המאַרשאַל האביר באַזען אשר לו זרוע עזה כמות עם גבורות רעם. ועל עיר בצורה ועיר גבורים כזאת צָרוּ האשכנזים תחת פקודת הפרינץ פֿרידריך קאַרל ומספרם יותר ממאה וחמשים אלף איש. ובידעם נאמנה את חֹסֶן המבצר הנורא אשר הם צרים עליו ואת עֱזוּז אנשי המלחמה אשר בתוכו, חָגרו בעֹז מתניהם לְבַצֵר את מקום תַחנותם בסוללות מלֵאות כלי תותח, בהפירות וצריחים ומבצרים וכל כלי מלחמה וכלי מָצור. על כל גבעה רמה הקימו מִגְדְלֵי צוֹפִים לִסְפּוֹר את צעדי הצרפתים ולהתבונן על כל מעשיהם, על כל מַסְלוּל ודרך נטו קַוֵי הטעלעגראַף להודיע לרגעים לשרי החילים מכל פִּנות אשר הנצורים פּוֹנים. ורצים מְמַהרים ופרשים קלים רָצוֹ רָצוֹא וָשׁוֹב להתחקות על שרשי רגלי באַזען וחילו הגדול ועל כל תנופת ידיהם. בהגיע ימי הבציר מצאו את האשכנזים הנוצרים תלאות עצומות מאד, ביום אֲכָלוּם הַחֹרֶב וקרח בלילה, מזרם וממטר רֻטבו ורגליהם בַבּוֹץ הָטבעו חליים רעים וְדֶבֶר וְקֶטֶב דָבקו בהם, גם פָּחֲדו בכל רגע פן יבהלום אנשי מלחמתם ויתנפלו עליהם כְּהֶתֶף בטרם ימצאו ידיהם ורגליהם להתיצב בפניהם. אך בכל זאת לא חַתּוּ מכל חַתְחַתֵּי מָוֶת ההם ונפשם דָרכה עֹז וזרועם חשופה וחרבם שלופה. והצרפתים אשר אֹמֶץ לב גבורי אשכנז לא נבהל מהם, הוסיפו עוד להתאזר עֹז ורעם גבורות ולחַבל תחבולות מלחמה בחשבון ודעת עד כי נבצרה מהאשכנזים כל מזמה להוריד ממבצר מעטץ עֻזוֹ לולי הוֹיָה יד האסון בהצרפתים הנצורים. כי לַאֲסוֹנָם לא תִּצְטַיָדוּ דֵי צֵידה לרבבות אדם אשר בתוך עיר הנצורה, כי מכל הערים הקרובות נאספו יושביהן אל מעטץ הבצורה מפחד האשכנזים, עד כי מְלאוה מִפֶּה לפה ואוצרות הַבָּר האצורים בתוכה לא הִשְׂפִיקוּ להחיות את העם הרב ההוא ימים רבים, ועוד ביום השני לחדש סעפטעמבער הֵחלו לִהרוג סוסים ולאכול את בשרם מחֹסר לחם בעיר, וזאת היתה בעוכרם. לרגלי הדבר הרע הזה קם שָׁאוֹן ומהומה רבה בין הנצורים, צלמות ולא סדרים בכל רחובות העיר, צְוָחָה בחוצות ומבוכה בַשְּׁוָקִים, ורק כביר כֹּחַ לב כהמאַרשאַל באַזען מצא און לו להשביח כל רֶגֶשׁ והמולה, להקים סערות המבוכה והמהומה לדממה ולעשות סדרים ומִשְׁטָרִים ברחבי העיר הַגְבוֹהָה עד כי עוד בששה ועשרים לחדש אויגוסט היו אנשי חילו ערוכים בכל להשתער בסערת קְרָב וְלָחֵם על האשכנזים לולא עֲצָרָם גשם שוטף אשר שָׁטַף בחָזקה כל היום ההוא והשיב אחור ימינם מַרְפִּיק זְמָמָם

ובשלשים

§ 29. ובשלשים ואחד לחדש אויגוסט נודע לבאַזען כי הגדוד השני והשלישי ממחנה האשכנזים הצרים עליו נסעו הלכו משם לעזור ליורש העצר מזאקסען הצועד קדימה נֹכַח פאַריז, ובכן מֵעטו ויצערו אנשי המלחמה סביבות מעטץ ויִמהר באַזען וישתער בסערת גבורתו ובעזוזו ותילו על האשכנזים להכותם אחור ולפרוץ לו דרך למחוז חפצו להתאחד עם מאַק מאַהאָן, או לבֹז את אסמי הַבָּר ואֹכל נפש אשר להאויב להכין צידה להנצורים לעמוד ימים רבים במצור עד אשר תמצא ידו לגרש מפניו אויביו. כל היום ההוא לחמו הצרפתים במלחמות תנופה ובסער ובסופה ויפילו במחנה אשכנז חללים רבים, ובכל זאת לא עשו ידיהם תושיה, כי האשכנזים בִּצרו מְרוֹם עֻזם וממרומיהם המטירו פחים זיקים ומות על הצרפתים עד כי נָשתה גבורתם ויסוגו אחור מהמערכה. אפס כי בפעם הזאת לא שָׁברו עוד את קשת הצרפתים וידעו נאמנה כי עוד ידם נטויה לחַדש את המלחמה ביום המחרת ואולי עוד ביום ההוא. ועל כן פקד הפרינץ פֿרידריך קאַרל להביא אליו בערב ההוא עוד גדודי חַיִל רַגְלִים ופרשים מֵעֵבֶר לנהר מאָזעל להיות זרוע לאחיהם ביום קְרָב. אך הצרפתים קִדמו פניו ויחדשו את המלחמה בלילה בטרם באו חֵיל העוזר להאשכנזים. אולם בפעם ההיא לא ערכו הצרפתים מלחמה במערכה בשדה, רק הֶערימו עָרמה ללכוד את האשכנזים בערמתם. כי בנשף בערב יום ההוא הריעו בחצוצרות תרועה ההיא אשר יריעו תמיד האשכנזים לתת אות להשיב את חרבם אל תערה וּלְהִתְפַּשֵׁט כלי נשקם מעליהם. והאשכנזים בשמעם את קול התרועה האמינו כי שרי צבאם העבירו את התרועה ההיא וַיִנַצְלוּ את אֱזֵנֵיהֶם וישובו לאהליהם לנוח מֵעֲמַל היום. ופתע לפתאֹם השתערו הצרפתים עליהם בחֵמה שפוכה ויציעו חללים רבים ארצה, וכפרץ מים עזים פרצו הלאה הלאה וילכדו את כפר ראָטענפֿע וכפר פֿלאַנוויל, ומשם שטפו ועברו בגבורת חמתם וילכדו גם את המקומות הבצורים הנקובים בשם נאָאַסוויל וסערוויני, ויגרשו מפניהם את האשכנזים ויתבצרו שם. והנה אם נשארו הכפרים והמבצרים ההם בידיהם, כי אז היתה לאֵל ידם לְפַלֵּס להם נָתִיב לווערדון ולהתחבר שם אל מחנה מאק מאהאן, ואז היתה ידם על העליונה ותבוסת האשכנזים היתה שְׁלֵמָה. לַקְדם את פני הרעה ההיא קִדמו עיני הגענעראל מאַנטייפֿעל אשמורות, וכאור הבֹקר הִזעיק אליו צְבָא גבורים ויתנפל כארי על הצרפתים הצובאים בכפר ראָטענפֿע ויהדפם ממצבם בזרוע כֹּחַ ויגרשם במהלומות נמרצות ובמכות חדרי בטן. ואחרי כן התנפלו יתר גדודי האשכנזים גם על נאָאַסוויל ועל סערוויני ויגרשו גם משם את הצרפתים, ובשעה הרביעית אחר הצהרים שָׁבוּ האשכנזים אל כל המקומות אשר היו כבר בידם, והצרפתים שָׁבוּ אל מעטץ כבראשונה. ולפי ראות עיני האשכנזים רפתה רוח גבורי הצרפתים אחרי המגפות ההן ושח גבהות לבם ורום עיניהם עד

כי לא בטחו עוד בחרבם כבתחלה, וגם באזען לא בטח עוד בגבורת גבוריו עליזי גאוָתו ולא האמין עוד בהָסנם וזרוע עֻזם.

מלחמת סעדאַן ומַפֶּלֶת נאַפּאָלעאָן השלישי.

§ 29. עלילות מאַק מאַהאָן. בפאת צפונית למבצר שאַלאָן תשתרע בקעה גדולה ורחבת ידים, וממשלת הקיסר קָנתה אותה לתַחנות מחנה צרפת וְרֵבֶץ גבוריה אנשי המלחמה, ועד מהרה נָהרו שם גם רוכלים וסוחרים, ומה גם מוכרי יין ושכר, מחזיקי בתי משתה, בעלי מלאכה, להקות שרים ונוגנים, משחקים בְּבָמוֹת ישחק ועוד רבים כמוהם, עד כי רָחבה הבקעה ההיא וְנָסְבָה ותהי כעיר שחֻברו לה כל מיני מרכולת וכל מאכל תאוה ויין אבירים ותענוגות בני אדם כאשר יאהבו הצרפתים העליזים. חוקרי קדמוניות חקרו ומצאו כי הבקעה ההיא היא בקעת קאטאלונא אשר בימי קדם התחוללה בה מלחמת ההוּנים הנודעת בספר תולדות בני האדם. בין מחנה שאַלאָן ההיא ובין מבצר מעטץ תתנשא ארץ רָמָתָים מסעיפי הררי האַרדענים, ונהרות מאַאס ומאַרנע שוטפים ועוברים בתוכה. מבצרים מהמדרגה הראשונה, השניה והשלישית מתנוססים שם למחסה וּמָעוֹז על חֶבל הארץ אשר על נהר מאַאס קֵדמה וצפונה, הלא הם: מבצר ווערדון, מאָנטמעדי, סעדאַן, בעציער ולאָנגווי. ועל חבל ארץ ההיא סערו סערות המלחמות הנוראות בין הצרפתים והאשכנזים בחדש סעפטעמבער 1870, אשר הֵחלו בבאָמאָנט וסעדאַן וְכָלוּ בשערי פאַריז. במבצר שאַלאָן כָּרַע רָבַץ כארי וכלביא השר האביר מאק מאהאָן ההערצאָג ממאַגענטא, ותחת פקודתו צְבָא גבורי חַיִל מְלֻמדי מלחמה ומספרם מאה אלף ועשרים וחמשה אלפים איש רַגְלִי ושנים עשר אלף פרשים, גם הקיסר נאפאלעאן עם בְּנוֹ יורש העצר, והקיסר עָזב את מִשְׂרַת שר צָבא ביד מאַק מאַהאָן, כי ראה כי בפעם הזאת יצלח מאק מאהאן לנָגיד ומצַוה במלחמה יותר ממנו. ותחת פקודת מאק מאהאן היו גענעראלים רבים עם גדודי המחנה הגדולה אשר נקראה בשם „מחנה רהיין‟ ועתה בשם „מחנה פאריז‟, יען כי תעודתה לְהָגֵן על פאריז לבל יבוא צר ואויב בשעריה. גם הגענעראל הזקן ווימפפֿען נִלוה אל מאק מאהאן עם גדודיו האבירים אשר הביא מאפריקא. גם הגענעראל טראָשוּ היה במחנה שאַלאָן עד אשר פָּקַד עליו הקיסר לשוב פאריזה לשקוד שם על משמרת פקודתו וּלְפַקֵד צבא החיל שומרי העיר. בין אנשי החיל אשר ביד מאק מאהאן נמצאו גם בחורי חמד מבני פאריז האמונים על תענוגים ואוכלים למעדנים אשר גם בהיותם במחנה מֵאנו לְהִנָּזֵר מִמַּנְעַמֵי החיים וּמְשׂוֹשׂ דרכי הפאריזים ולא הִטוּ שכמם לסבול עבודת הצבא

כיאות

כיאות לאנשי מלחמה. ולפי דברת רבים לא קבלו עליהם המענגים ההם את על פקודות פקידיהם וינתקו את מוסרותיהם וילכו בשרירות לבם, והם היו לאבני נגף ליתר אנשי החיל, כי למדו דרכיהם ויצאו בעקבותיהם וַיִתְרַפּו במַעבְדיהם. אולם לאחרונה הביאם מאק מאהאן במָסורת מוּסַר אנשי מלחמה וַיִפַּח באפם רוח גבורה עד כי בראותם את האויב ואת עָצְם ידו לָחמו כאריות וישליכו נפשם מנגד במערכה בשדה. ובעת ההיא חשב מאק מאהאן למשפט להרים פעָמיו עם חֵילו הגדול לפאריז הבירה, כי הדרך היה עוד פָּתוּחַ לפניו בלי שטן וּמִפְגָע, ושם יתחבר אל אנשי החיל אשר בעיר, ואז בהיות מספר צְבָאוֹ רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים, ישתער בסערת מלחמה על האשכנזים אשר מגמת פניהם לעלות על פּאַריז וַיַכֵּם מכה נצחת בפעם אחת, ואחרי כן ישים פניו אל מבצר מעטץ לְהִלָּחֵם בפרידריך קארל הצר הצורר על באַזען, ועל נקלה יכריעהו תחתיו, כי גם באַזען ישתער עליו בחרבו הקשה, ובהיות המלחמה מפנים ואחור על מחנה האשכנזים, יכרעו ויפּלו ולא תהיה להם תקומה, ולאחרונה בהתחבר מחנה באזען אל מחנה מאק מאהאן ומחנה חֵיל פאריז, יתנפלו כֻלם כאחד על שארית האשכנזים ויגרשו אותם כָּלִיל מעל גבול צרפת. וְלוּ הוציא מאק מאהאן את המזמה הָרַבָּה הזאת לאור, מי יודע אם לא הצליח דרכו וַיַעַש תשועה גדולה לצרפת. אך לא כמחשבתו הטובה היתה מחשבת שרי המלוכה אשר בפאריז, כי הם לא ידעו עוד אל נכון מכל המגפות אשר נִגפו הצרפתים לפני אויביהם על יד מעטץ וַיְצַוּוּ את מאק מאהאן לְהַסיע את חילו לעומת מעטץ לְהִלָּחֵם בהצרים הצוררים עליה ולהוציא את באזען מתוך המָצור. אפס כי מאק מאהאן לא אָץ לעשות את אשר צֻוָּה עליו, כי פָסַח על שתי הסעיפים אם תהי דרכו צלחה ואם יצלח ביד באזען לפרוץ מהמבצר בעת ההיא אשר יקדיש הוא על הנוצרים מלחמה לעזור לו להכותם מפנים ומאחור. על כן המתיקו שרי החילים עצה, ונאפאלעאן בראשם, איכה יעשו, וְכֻלם יחד גמרו אֹמר כי נאפאלעאן עם מַחלוקה אחת מאנשי החיל ישובו פאַריזה, כי עיר הבירה עם מצודותיה הן הֵנה אבני הַפִּנָה במלחמה הזאת ומהן תוצאות לכל עלילות הצרפתים בעת רעה ההיא. אך בעיני שרי המלוכה בפאריז לא יָשרה העצה הזאת וַיְצַוּוּ שנית את מאק מאהאן כי יְמַהר יחישה הליכתו לעומת מעטץ להוציא את באזען מן הַמֵצר וּלְאַחֵד את מחנהו עם מחנה פאַריז. אז נלחץ מאק מאהאן לעשות את המצוה ההיא אשר לא כלבו וכנפשו, ובעשותו דרכו בלי חמדה התמהמה בהליכתו ולא מִהֵר להקדים את פני האשכנזים בטרם יפגעו בו ויעצרוהו בחרב ובמלחמה מעשות דרכו למבצר מעטץ. ובעת ההיא לא היו להצרפתים פרשים קלים אשר ירוצצו הֵנה והנה להתחקות על שרשי רגלי האויב ולבחון ולדעת כל הפנות אשר יִפְנֶה, כאשר היתה כזאת בימי

נאפאלעאן

נאפאלעאן הראשון ואשר בגלל זאת הצליח תמיד לְקַדֵם את פני אנשי מלחמתו ולהכריעם. אך במחנה האשכנזים היה אז גדודי פרשים רוכבי סוסים קַלֵי המֵרוץ אשר דָאוּ כנשרים לָתור ולחפוש ולחקור כל צעדי הצרפתים לדעת אנה פניהם מועדות ולהסתיר מעיניהם את הדרך אשר הם (האשכנזים) הולכים בה. ועל כן נודע ליורש העצר מפרוסיא וליורש העצר מזאַקסען, אשר מגמת פניהם פאריזה, כי מאק מאהאן כונן אֲשֻׁריו ללכת אל מבצר מעטץ ויארבו לו בדרך להתנפל עליו פתאֹם וְלָשׂוּם לְאַל את מזִמתו הָרַבָּה.

§ 30. בששה ועשרים לחדש אויגוסט הֵרִים מאק מאהאן וחילו הגדול את פְּעָמיהם למחוז חפצם, ותחת לֶכֶת פאריזה הלכו צפונה לעומת מעטץ, וּפָרָשֵׁי האשכנזים רָאוּ — מבלי הֵרָאוֹת — את הדרך אשר הם הולכים וימהרו ויודיעו זאת לשרי החילים. ויהי בְּהִוָּדַע הדבר למלך פרוסיא — אשר נטה אז שפירו בס״ט דיציער — וַיִּשְׁתָּעֵר לבבו, כי לא פִּלֵּל זאת עד העת ההיא, ועוד בערב יום ההוא קרא עצרה ויאסוף אליו את נגיד הצבא להתיעץ איכה יעשה להפיר עֲצַת מאק מאהאן ולקלקל מחשבתו. והגענעראל מאַלטקע, אשר בעצתו הִנְחָה את כל מערכות המלחמה, יָעַץ גם הפעם עצה נכונה ועצתו מצאה חן בעיני המלך ושרי החילים. ועל פי עצתו חָדלו מחנות האשכנזים מִלֶּכֶת עוד פאַריזה רק רדפו מַהֵר אחרי מאק מאהאן לסגור עליו את הדרך למעטץ. ובארץ אשכנז, אשר כל הליכות המלחמה היו גלויות וידועות לפניהם על פי מכתבי העתים וּמַפּוֹת הארץ, רָגְזוּ יודעי העתים בְּהִוָּדַע להם כי עלה האריה — מאק מאהאן — מִסֻּבְּכוֹ, ושר הצבא גבור החיל נסע יצא ממקֹמו לנטות את הרבו הגדולה על הפרינץ פֿרידריך קארל הנצב על מְצוֹר מעטץ, ולבם היה חרד פן יצלח לו להתגרות אִתּוֹ מלחמה בעת אשר יתנפל עליו גם באַזען עם חֵילוֹ הגדול אשר מִסְפָּרוֹ יותר ממאה אלף איש, וּתְהִי לו המלחמה מפנים ומאחור באין מִפְלָט. אמנם צָדְקוּ האשכנזים בפַּחדם אשר פָּחדו, כי לוּ מִהר מאק מאהאן ויחיש מַהֲלָכוֹ נֹכַח מעטץ, אז לא נבצרה ממנו מזִמה לְרַד לפניו את אנשי חֶרְמוֹ, אך הוא התמהמה בדרך ובעוד הוא מתמהמה השיגוהו מחנות האשכנזים אשר בידי יורש העצר מפרוסיא ויורש העצר מזאקסען וַיְקַדְּשׁוּ עליו מלחמת תנופה. עוד בחמשה ועשרים יום לחדש אויגוסט פגשו האשכנזים גדוד אנשי חיל ממחנה מאק מאהאן אצל עפּענזע מקדם לשאַלאָן ויתגרו בו מלחמה ויפילו ממנו עַם רָב גם לקחו אנשים רבים בשביה. ובשלשים לחדש אויגוסט התנגשו האשכנזים והצרפתים אצל בּאָמאָן (Beaumont) ויערכו אלה על אלה מלחמה עזה, ואלה גם אלה לחמו כגבורים ומלֻמדי מלחמה, אך לאחרונה רמה יד האשכנזים ויחלשו את הצרפתים לפי חרב וַיִּשְׁבּוּ מהם שבעת אלפים איש ושלשה ועשרים כלי תותח גדולים וַיָּשֹׁסּוּ את אהליהם

ואת

ואת כל הכבודה אשר ברגלם. לפי עדות אחד הגענעראלים הצרפתים נקל היה אז להקיסר נאפאלעאן לצאת ממבצר שאַלאָן וּלְהִנָּצֵל כצבי מיד, אך הוא לא אבה לעזוב את אנשי חילו בעת רעה ההיא וַיֵט שכמו להתענות ככל אשר יתענו הם, ועוד ביום שלשים ואחד לחדש אויגוסט דִבֵּר דברים טובים דברים נחומים על לב אנשי החיל, ודבריו ההם היו האחרונים. ומאק מאהאן בראותו כי אָזלת ידו לָשׂוּם עוד לדרך מעטץ פעמיו, שב על עקביו נֹכַח סעדאַן אולי יצלח לו לְהַכּוֹת את האשכנזים אחור ולהפיצם ולהניסם מפניו או לְהִמָּלֵט אל בעלגיען למצוא מחסה בארץ שלום ההיא. ובתשעה ועשרים לחדש אויגוסט החלו מלחמות נוראות סביבות סעדאַן אשר אחריתן רעה ומרה להצרפתים יתר הרבה עוד ממלחמת וואַטערלאָ בימי נאפאלעאן הראשון. בכל המקומות אשר לחמו הצרפתים עם האשכנזים כשלו ונפלו לפני אנשי מלחמתם עד כי לאחרונה התכנסו הצרפתים סביבות מבצר סעדאַן והגענעראל מאָלטקע הקיף אותם בגבורי האשכנזים ויסגירם מכל עֲבָרים כבחומות ברזל. מספר חֵיל האשכנזים היה יותר ממאתים אלף איש, ומספר חֵיל מאק מאהאן אחרי המגפות הגדולות אשר חָלוּ בם האשכנזים בימים האחרונים היה רק כמאה אלפים ושנים עשר אלף איש. ובכל זאת לא נפל מאק מאהאן בגבורה מהאשכנזים הרבים והעצומים ממנו. אך ברוה עצה ותחבולה גָבַר מאָלטקע ממנו.

§ 31. ביום הראשון לחדש סעפטעמבער התלקחה המלחמה האיומה אצל סעדאַן אשר הכריעה את כף הנצחון להאשכנזים והכריעה את הצרפתים לטבח עד כי נתנו לַשְׁבִי עֻזָּם אם לשבט אם לחסד, וגם הקיסר הכביר והנאור נאפאלעאן השלישי הִתְרַפֵּס וירהב את מי שהתקיף ממנו ונפשו בשבי הָלְכָה. המלחמה ההיא החלה בשעה הששית בבֹקר, ומלך פרוסיא עזב בחצי השעה השמינית את הכפר ווענדרעסע אשר לָן בתוכו וירם פעמיו אל שְׂדֵה המלחמה, ויעל על ראש הגבעה הרחוקה שלשה רבעי פרסה מסעדאן; להתבונן משם על הליכות אנשי צבאו, ועם המלך היה אז הגראף ביסמאַרק, הגענעראל מאָלטקע והגענעראל ראָאָן ועוד שרי חיָלים ופקידי צבא אחדים. וגדודי חיל הבאַיערים תחת פקודות הגענעראל פאָן דער טאַן השתערו על הצרפתים וילחמו בם בגבורה נפלאה, אך גם הצרפתים לא היו נופלים מהם בגבורה ואֹמֶץ לב, וזמן רב נלחמו על יד הכפר באַזייל מבלי התגבר אלה על אלה, ומי יודע אם לאחרונה לא היתה יד הצרפתים על העליונה לולא קָרָם אָסוֹן נורא כי פָּגַע כַּדוּר כלי תותח במאַק מאַהאָן ויפצעהו פצע אָנוּשׁ מאד עד כי נלחץ למסור את מִשְׂרָתוֹ לאחר, ורעה עוד מזאת כי הוא לא גִלָּה את מערכי לבבו במלחמה ההיא לכל אדם, ובהתבוססו בדמי פְּצָעָיו, אָבדו עשתנותיו ונתקו מורשי לבבו, ואיש לא

ידע

ידע העצות והתחבולות הטמונות בחבו. והגענעראל דוקראָט התאושש וימלא את מקום מאק מאהאן לְפַקֵד צבא מלחמה, אך רוח מאק מאהאן לא נחה עליו וידיו לא עשו תושיה במערכה בשדה, ועל כן הוסר ממשמרתו ופקודתו לקח הגענעראל וויםפפּען איש מלחמות מנעוריו ולבו כלב האריה. ועד מהרה התחוללה המלחמה בסערת חֵמה יתר הרבה מבתחלה, וכל כלי התותח הרעימו בעזוז נוראותיהם ויטילו רֶצַח וָקֶטֶב, מבול אש מתלקחת וכל בִּעוּתֵי שאול מתחת, והמות הֵניף חרמשו על אֲגַפֵּי הַצְּבָאוֹת ואלפי חללים נפלו לרגעים כעמיר מאחרי הקוצר, נהרי נחלי דָם נָהרו כנהרות ואין קצה לַגְוִיָה, וַתִּגְעַשׁ ותרעש הארץ ועמודי שמים התפלצו, ולאם מִלְאֹם יֶאמץ ולא נודע למי יתר עז ולמי העוֹ והנצחון, פעם תעז יד האשכנזים וימינם תרעץ אויב, ופעם ימין הצרפתים רוממה וירדם בעֹרף אויביהם, פעם הָפְכו גבורי אשכנז ביום קְרָב וְחִתְּתָה גבורתם, ופעם הָרפו הם את אבירי צרפת למַדחפות וירדפום בסערתם. רַד היום וְנָסוּ הצללים ושלהבת המלחמה עוד מתלקחת ועוד לא נודע למי הנצחון ויד מי על העליונה, אך לאחרונה התאזרו האשכנזים כל תעצומות עֻזם וַיִטוּ הרבם הנוראה על הצרפתים ויכריעום לפי חרב, הורידום כַּכָּרִים לטבח, כִּתרוּ את סוללותיהם וַיָבוֹזו את כלי תותחיהם, המטירו עליהם פחים, אש לוהט, זיקים וְחִצִּים וָמָוֶת, עד כי לא מָצאו דרך אחרת לפניהם כי אם להמָלט למבצר סעדאָן ולהכין הסוכך, וגם הקיסר נאפאלעאָן אשר חֵרף אז נפשו לָמות על מרומי שדה, עזב את המערכה וינס סעדאָנה. ובעיר סעדאָן הקטנה התכנסו כל הצרפתים חֵיל מאק מאהאן ויתנגשו וַיִלָחֲצוּ בין חומותיה, וְקָם שָׁאון ורעש, וַתְּהִי מהומה ומבוכה ומבוסה איומה ונוראה מאין כמוה, צְוָחַת אלפי אומללים שהם יזובו מְדֻקרים הקיפה כל העיר מקצה, בשְׁוָקים וברחובות התגוללו פצועים מטועני חרב וקול אנחותיהם קָרַע כל לב, המונים המונים מאנשי החיל השתוללו ממגנת לבם וירוצצו בחוצות ויתקצפו וְקִלְלוּ בשׂרי צבאותיהם ופקידיהם, אזרחי העיר צועקים וּמְיַלְלִים ומורטים שערות ראשיהם, נשים עדינות תִּתְיַפֵּחְנָה ותתעלפנה מֵחֶרְדַת המות, ילדים וזקנים אין אונים בוכים וצועקים מרה, והמבוכות והמהומות הולכות הלוך וְגָבֹר מרגע לרגע, ואין אֹמר ואין דברים לתָאר ולסַפר את החזון המַבהיל ואת ההפכה האיומה ההיא. ולעת ערב רבתה עוד המהומה וְהַבֶּהָלָה, כי אז הֵחֵלוּ האשכנזים להַרעים בכלי תותחיהם על חומות סעדאָן ולהוריד עֻזּ מִבטחה, ומהרה קל אָחזה האש בכל פִּנות העיר ותִמְרות עשן וגלגלי קיטור עוֹלים השמימה... נשבר לב נאפאלעאָן בקרבו וַיֵחַד נכמרו נחומיו על רבבות האומללים הצפוים לְאִבְחַת הרב, ויגמר אֹמר לָשׂוּם קֵץ למצוקותיהם, וַיְצַו את הגענעראל וויםפפּען לְהַסְגִיר את סעדאן בידי האשכנזים הגענעראל האביר שָׂעַר שַׂעַר וְזָעַם פנים, אך עשה את מצות הקיסר

בראותו

בראותו כי אין דרך אחרת לפניו לְמַלֵּט את צִבְאוֹת צרפת מיד שְׁאוֹל, ואחרי רגעים מעטים התנוסס נֵס לָבָן על שער מצודת סעדאַן לְאוֹת שלום, וברגע אחד חָדלו האשכנזים ממלחמה וקול רעם התותח נִדְמָה נִדְמָה, ומלך פרוסיא שלח את השר בראָנזאַרט משעלענדאָרף להגיד לנגידי חֵיל הצרפתים כי יעשה שלום להם אם יתרצו להסגיר את סעדאן וכל אנשי המלחמה אשר בתוכה בידו אם לשבט אם לחסד. והקיסר נאפאלעאן שלח את הגענעראל רייליע אל מלך פרוסיא ויתן בידו מכתב אל המלך וְכָתוּב בו כדברים האלה: „אם לא הצליח חֶפצי בידי לָמוּת במלחמה בתוך אנשי חֵילִי, הנני מַסְגִּיר את חרבי וְחֵרוּתִי ביד הוד מלכותך". מלך פרוסיא קרא את הדברים ההם בִּמְנוֹד ראש וַיָּנָד לנאפאלעאן וּלְשִׁבְרוֹ הגדול גם לצבאות צרפת אשר לָחמו כגבורים עד רגע האחרון וַיִּפְּלוּ פְלָאִים. אמנם נאפאלעאן לא נתן לַשְּׁבִי רק את נפשו אך לא את אנשי הצבא, יען כי בעת ההיא לא היה עוד שר הצבא וּנְגִיד המלחמה וכל הליכות הצבא היו בידי שרי המלוכה אשר בעיר הבירה. עוד בלילה ההוא הלך הגענעראל ווימפּפֿען בלוית הגענעראל קאסטעלנוי למקום משכן מאָלטקע וביסמאַרק לדַבר אתם אֹדות הָאֳפָנִים אשר על פיהם תבוא סעדאן בידי האשכנזים המנצחים. כל הלילה התוַכחו אֹדות האֳפנים ההם, והגענעראל ווימפּפֿען תָּתַר בכל עז לְהָקֵל את אֱסוֹן הצרפתים המְנֻצחים, אך כל עֲמָלוֹ היה לָרִיק. כי מאָלטקע הִכביד לבבו והִקשה ירו על אנשי מלחמתו גם אחרי נִפְלָם, ולא אבה להשיב חרבו אל תערה עד אשר יתנו כל צבאות צרפת לַשְּׁבִי נפשם בידי מנצחיהם אם לשבט אם לחסד, ואם לא יאבה הגענעראל ווימפּפֿען לעשות את הדבר הזה, אז יוסיפו האשכנזים לְהִלָּחֵם ביתר עז מבתחלה. ולמחרת בשעה הששית בבקר, אחרי אשר נועץ הגענעראל ווימפּפֿען עם שרי החילים איכה יעשה, נלחץ לעשות ככל אשר חרצו מאָלטקע וביסמארק להסגיר את כל צבאות צרפת אשר בסעדאן בידי האשכנזים לעשות בהם כטוב וכישר בעיניהם כמשפט המנַצחים במנֻצחים. אז נפלו בידי האשכנזים ארבעה עשר אלף צרפתים אשר נפגעו במלחמה ולא יכלו לְהִלָּחֵם עוד, שמונים ושלשה אלף איש בריאי אולם אשר כֹּחַ בהם לדַבר את אויביהם בשער, ארבעה אלף שרי חֲיָלים, ארבע מאות כלי תותח זולת כלי התותח אשר במבצר סעדאַן, שבעים מיטרעלייזים ועשתי עשר אלף סוסים. ואם נחשוב את מספר הצרפתים אשר נפלו חללים במלחמה, אשר נפצעו, אשר נפזרו לכל רוח ואשר נפלו בשביה במלחמות האחרונות עד אשר נפלה סעדאן, אז יָוָדע לנו כי מספר אנשי החיל אשר היה בידי מאק מאהאָן עלה עד מאה וארבעים אלף איש, ואם התחבר המחנה הנורא הזה עם מחנה באַזען אשר גם מספרו כמספר הזה, הלא היתה לאֵל ידם לעולל עלילות גדולות ונוראות מאד, כי לא נפלו

הצרפתים

הצרפתים בגבורה וְעָזוז מהאשכנזים, ויאהבתם לארץ מולדתם עזה מאד עד להשליך נפשם מנגד בעבורה, אך בהיותם נמהרי לב ולא שקלו כל מעשיהם בפלס התבונה כהאשכנזים, על כן היתה תבוסתם שלֵמה —. מַפָּלָה נוראה כמפלת הצרפתים בסעדאן, לא היתה מעולם ובכל ספרי המלחמות מאין כמוה, שמעו עמים את שִׁמְעָהּ וַיִּרְגָּזוּ, ואיירופא כֻּלָּהּ השתוממה, יָרְאָה וְשָׁקָטָה — ואנחנו בני הדור הזה לולא ראינו בעינינו את הדבר הגדול והנפלא הזה, לא הֶאֱמַנּוּ לִמשמע אזנינו, ומי יודע אם הדורות אשר יהיו לאחרונה יאמינו כי היתה כזאת באמת, ואם לא יחשבו למשפט כי רק מָשָׁל הוא, ורק מליץ ומשורר בעל דמיון עז יצר בְּכֹחַ דמיונו חָזיון נורא ומבהיל כזה אשר לא יֵאָמֵן כי יְסֻפָּר. אמנם כן כי גם אנחנו אשר עינינו ראו ולא זָר את המראה הזה, היינו כחולמים וימים רבים עברו עד אשר נוֹכַחְנוּ כי אמת נכון הדבר, אמת נכון הדבר כי הקיסר הכביר והנאור נאַפּאָלעאָן השלישי אשר מפניו גוים ירגזו ואשר משפטו ושאתו יצאה עד אפסי איירופא, נתן לַשֶּׁבִי עֻזּוֹ וּצְבִי גְאוֹן הודו ביד צָר — אמת נכון הדבר כי רבבות אלפי גבורי צרפת עם כל כלי נשקם וְעם כל תעצומות כלי מלחמתם נפלו בידי אויב ויתרפסו וישתוחחו תחת ידי תוקפיהם — אמת נכון הדבר כי מאה אלף איש מאבירי צְבָא צרפת הלכו שבויי חרב לארץ אשכנז לפני מרכבות כבוד הַמְנַצֵּחַ —. בספר תולדות בני האדם יתנוסס נִצָּחוֹן מלך פרוסיא אצל סעדאַן לְאוֹת גבורה וּלְנֵס נֵצח והוד עד העולם. אמנם גם להצרפתים לא לְאִי־כָבוֹד יֵחָשֵׁב הנצחון ההוא, כי באמת לָחֲמוּ אז ברוח גבורה כגבורים משכילים ורק באשמת נְגִידֵי המלחמה ושרי הצבָאות לא עמדו על הַרבותיהם וְנָשְׁתָה גבורתם.

§ 32. ביום השני׳ לחדש סעפּטעמבער התראו מלך פרוסיא וקיסר צרפת וידברו פנים בפנים כרבע שעה, ואלה הדברים אשר כתב מלך פרוסיא לרעיתו המלכה אדות התראות פנים הזאת: „אני והוא (נאפּאלעאָן) ראינו איש את פני רעהו ברוח נפעמת ולב רַגָשׁ, יֵלֵא עֵטִי לְתָאֵר את הֲגוּת רוחי אז בשובי לראות את נאפּאלעאן אחרי אשר ראיתיו לִפְנֵי שלש שָׁנִים על גַּפֵּי מרומי הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה! — הוא נִצָּב לפני שחות כשבוי חרב, אך כְּבוֹד יְקָרוֹ חופף עוד על פניו, וכאיש גבורתו לשאת את אסונו הגדול“ —. כי זה האיש נאפּאלעאן הַסְכֵּן הִסְכִּין לרגלי התמורות והחליפות אשר התחוללו עליו להשבית את הֱמְיַת נפשו הַסֹּעֶרֶת ולהַבליג על יגונו בימי רעה, ומלך פרוסיא ושרי מלכותו אָצְלוּ לו כָבוֹד וִיקָר כיאות לאיש רם ונשא כמוהו אשר נפל משמים ארץ. והמלך נתן לו את הטירה הנקובה בשם ווילהעלמסהאָהע בקִרְבַת עיר קאַסעל למקום משכן כבודו, ושם ישב הקיסר עם שריו הנאמנים בכבוד. ושבויי צרפת הובאו ארצה אשכנז, אך בהיות מספרם רב ועצום,

מאה

מאה אלפים אשר נשבו בסעדאן זולת המספר הגדול אשר הובאו שם מעת אשר החלה המלחמה, על כן צר להם המקום באשכנז וַיְמַלְאוּ כל המבצרים אותם משפת הים עד הרי הָאַלְפִּים ומנהר רהיין עד נהר ווייכסעל. ידי השבויים ההם לא רפו, ולא כהתה רוחם גם בהיותם בארץ אויביהם ואחרי התלאות הנוראות אשר השתרגו עלו על צוארם. גְאון לְאֻמָּם (נאַציאָנאַל שטאָלץ) וידיעתם הנאמנה כי רק באשמת שרי צבאותיהם נגפו במלחמה, נתנו עֹז בנפשם לשאת ולסבול את אשר נָטלו המנַצחים עליהם. רוב שרי החֲיָלים ופקידי הצבא שמרו את מוצא שפתם ולא בָרחו מארץ שִׁבְיָם אף כי לא הוּשַׂם עליהם משמר, ויתנו כָבוֹד למנצחיהם וישאו מִדַּברותיהם, ורק שרי חֲיָלים אחדים מִשְּׁפַל המדרגה ברחו וישובו לארצם ויחללו את הבטחתם אשר הבטיחו לבלתי הָנֵף על האשכנזים חרב עד תֹּם המלחמה.

§ 33. ויושבי פאריז לא ידעו עוד אל נכון מכל המַגֵּפוֹת אשר היו בצבאותיהם, גם מהמגפה האיומה אשר הוָיה בם בסעדאַן לא ידעו עוד, כי שרי המלוכה הֶעלימו מהם ולא הודיעום מכל אשר נעשה, אך סְבָבוּם בכַחש ובלשון מדַברת גדולות כִּזבו להם ויבטיחום כי עוד מעט תָּעֹז יד גבורי צרפת על האשכנזים וְגַם הנצחון יתנוסס בידם לגאון ולתפארת „ה ע ם ה ג ד ו ל", גם את רגשת ראשי העם ומליציו השביתו באִמרי שקר באָמרם כי סוד כמוס עמהם בִּדְבַר הנצחון ההוא אשר עוד לא באה העת לְגַלּוֹתוֹ וּבְעִתּוֹ יחישו להודיעהו לכל יושבי הארץ. ובעת אשר שרי המלוכה הִתְעוּ את בני העם וראשיהם בכַחשיהם ונכליהם, שלחו כותבי העתים את רסן המוסר מעל פניהם ויתנפלו בחֵמה שפוכה על האשכנזים ויחרפו את מערכותיהם ויתנום לפני גדודי שודדים אשר באו וַיְטַמְּאוּ את ארץ צרפת וַיְמַלְאוּהָ שֹׁד וָרֶצַח, ובלי הפוגה המטירו עליהם אש וגפרית, השליכו שקוצים על כל המונם ויטפלו עליהם חרָפות וגדופים נאצות נמרצות וכל דברי בלע, גם הִציתוּ שלהבת השנאה ורשפי אש הנקמה בלבות הצרפתים על האשכנזים עוכרי ארצם וּמְשַׁדְּדֵי רִבְצָם ויעירום ויעוררום לעשות בהם נקמות בחרב ובאש ודם. כל יודעי אָרחות הצרפתים אשר כוננו על פי חֻקי המוסר ומשפטי כְבוֹד האדם, לא האמינו כי דברים רעים ומרים הפורצים כל חק וכל הליכות דרך ארץ יֵצאו מפאריז העדינה אשר ממנה יָצאה תמיד תורת ההשכלה ודת הציוויליזאַציון לכל הארצות. והמון הצרפתים בעלי הדמיון ונמהרי הלב, התגעשו ויתמרמרו מאד לקול הקריאה ההיא אשר קראו הסופרים ההם באזניהם, ותהי ראשית מעשיהם לְהַגְלוֹת את כל האשכנזים מפאריז ומכל ערי המסחור וחרשת המעשה. לשוא נתנו האשכנזים עֵדֵיהֶם כי שלמים הם עמהם ויושבים לבטח אִתָּם, לשוא הוכיחו במישור כי מחזיקים הם בכל דרכי הצרפתים מימים רבים עד כי כל רואיהם לא יכירום כי מִמַּקֶבֶת בור

אשכנז

אשכנז נִקְרוּ, לשוא כל דבריהם, לשוא כל תחנה כל תפלה גם כל כֹּפֶר, כי הָגלו הָגלת שלומים ויתמלטו בעור שִׁנֵּיהֶם. ובערים רבות עָשׂוּ הצרפתים מעשה רָצַח להאשכנזים אשר כל שומעיו תצלינה שתי אזניו, ונציג בזה רק את אשר עשו האכרים בעיר בּאָסאַק בְּנפות גיראָנדע, כי שם ישב איש אשכנזי בעל נכסים רבים ואיש מנוחות, אך האכרים חֲשָׁדוּהוּ כי חורש הוא על צרפת רעה, ויתנפלו עליו בחמת זוחלי עפר ויכוהו מַכּוֹת אכזריות מאד ולאחרונה שרפו אותו באש בהיותו עוד בחיים חיתו. אולם גם האשכנזים לא היו מן הנעלבים ואינם עולבים, ובהיותם הַמְנַצְּחִים חשבו למשפט להשיב נָקָם לצריהם המְנֻצחים, ובכן התגוללו והתנפלו גם הם על הצרפתים עד כי נהפכו כל רחבי ארץ צרפת לשדה קטל וגיא ההֲרֵגה. והנה בעת החָדָשה הזאת אשר אור חדש על איירופא יופיע, אשר כל העמים יְנָהוּ לָשֶׁבֶת שֶׁבֶת אחים גם יחד וְעַם לָעַם יתנו יד ויעשו כֻלם אֲגֻדָּה אחת להגדיל תרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת, להרחיב גבולות המסחור ולהאדיר תורת ההשכלה ואהבת האדם, בעת טובה הזאת רע עלינו המעשה כי שני עמים נאורים נקובי ראשית מפיצי אור הדעת וכל מעשה חרש וחושב, ישנאו זה את זה שנאת חמס, שנאת מָוֶת, ובתגרת יד שנאתם יעשו שערוריות ואכזריות אשר נעשו רק לפני מאות בשָׁנים בְּעֶבְרַת קנאת הדת במחשכי ארץ גְּאוֹת חמס ומה גם להיהודים האומללים בימי רעה ימי הַבֵּינַיִם —

§ 34. כל המהומות והמבוכות הגדולות ההן התחוללו בצרפת כל ימי חדש אויגוסט בעוד אשר שרי המלוכה וכותבי העתים הוליכו את הצרפתים שולל ויבטיחום כי ימין אנשי צבאם רוממה וידם בעֹרֶף אויביהם, ומה רָבתה עוד המהומה והמבוכה בהוָדע להצרפתים המַגֵּפה האיומה והנוראה אשר נִגפו גבוריהם בסעדאַן, מגפה אשר לא נהיתה ולא נשמעה עוד מיום אשר נשא גוי אל גוי חרב. בראשונה היו הצרפתים שוממים ונדהמים כַּהֲלוּמֵי רעם וימת לבם בקרבם, אך עד מהרה התנערו מתרדֵמת המות וסערת חֵמה עזה התעוררה בחֻבם, ויתר הרבה עוד התגעשה פּאַריז וכל העם מִקָּצֶה הָמוּ וירעשו וכברקים התרוצצו בשוָקים וברחובות ופני להבים פניהם, ועוד בטרם הֵרַץ זְשׁוּל פֿאַווער משפטו לקרוע את המלוכה מיד הקיסר נאפאלעאן ולהקים ממשלה עִתִּית בצרפת, התגודדו רבבות עָם בפאריז וישוטטו בחוצות ויקראו בקול המולה גדולה: „הָרִים העטרה מנאפאלעאן! תְּחִי הרעפובליק! רעפובליק!“ ומרגע לרגע נוספו על הגדודים ההם עוד המונים המונים, וברבבותיהם פָּרצו, שָׁטפו, רעשו ויתגעשו ויגיעו עד היכל הגענעראל טְרָאשׁוּ אשר הֻקַּם על פי נאפאלעאן לְשַׁלִּיט (גוווערנער) בפאריז וּלְנַגִּיד אנשי החיל אשר בתוכה, אך הוא לא נתן להם את שאֵלתם וַיְשַׁלְּחֵם אל בית וַעַד המחוקקים באָמרו כי להם המשפט

בדבר הגדול הזה. וכרגע התגולל ההמון הרב והעצום ההוא אל בית המחוקקים ובדרך נִלְווּ עוד אליהם אלפי איש וכֻלם הֵרימו במָרום קולם ויקראו: „רעפובליק! רעפובליק“! קול גדול ולא יסף. לשוא עָמְלוּ חֵיל הפאָליציי להפיץ אותם בחַרבותיהם, לשוא הפחידו אותם גם אנשי צבא הקיסר בכלי נשקיהם, כי נמצאו ביניהם אנשים רבים גם מצבא חֵיל העם חגורי כלי נשק אשר התיצבו בפני שוטניהם ולא נתָנום לנגוע בם לרעה עד אשר הגיעו למחוז חפצם (ברביעי לחדש סעפטעמבער), ובעת אשר המחוקקים ושרי המלוכה יושבים וממתיקים סוד, נשמע בחוץ קול המולה כקול מחנה כבד מאד, ופתאֹם נָסַבּוּ בני ההמון את הבית וישברו את הדלת ויתפרצו הביתה בקול קורא: „תְּחִי הרעפובליק“! וישירו את השירה הנודעת בשם מאַרזיילעזע. ואחרית הדבר היתה כי אחרי אשר עזבו שרי הסענאַט ויתר שרי המלוכה את הבית נצבו שני עורכי דין (אַדוואָקאַטען) היושבים ראשונה בבית המחוקקים, הלא הם זשול פֿאַווער וגאַמבעטאַ ויהרצו משפטם להרים עטרת המלוכה מראש נאפאלעאָן ולְמַגֵר לארץ כסאו עד העולם, ומליצי העם אנשי סודו גם כל ההמון אשר בבית מִהֲרוּ ויהלטו מהם וימחאו כף ויריעו תרועה גדולה ויקראו: „קֵץ המלוכה בא בא! תחי הרעפובליק“! וכֻלם יחד הרימו פעמיהם בקול המון חוגג אל בית העיר (Hotel de Ville) אשר מִימֵי המאה הארבע עשרה ועד ימי הדור האחרון הזה התאספו.שם תמיד הפאַריזים בכל עת אשר התחוללו תהפוכות ותמורות בממשלה המדינית ושם התיעצו על צפונותיהם וכן הֵתַמּוּ. בבית ההוא התנגשו כל בני ההמון ותהי המולה נוראה מאד, ושרי העם וכל גדולי העיר אשר היו עוֹיְנִים תמיד את ממלכות נאפאלעאן השלישי קרעו את המלוכה ממנו ומיד בְּנוֹ וכל בני ביתו ויגמרו אֹמֶר לכונן ממשלה רעפובליקית בצרפת, ועד אשר יתאספו מחוקקים ויועצים חֲדשים על פי רוב דֵעוֹת העם, תתכונן ממשלה עִתִּית אשר תהי מָגֵן ומחסה עֹז להצרפתים. והממשלה הָעִתִּית ההיא יצאה עד מהרה לאור בעצת כל האסֵפה הגדולה וראשי העם אשר בבית המועצה ההוא. בראש שרי הממשלה התנוסס השר האביר טראָשו, גבר הכם בעֹז ואיש מלחמות מנעוריו, אשר אף כי חָשַׂף את זרוע עֻזו ויעש נפלאות במלחמת זאָלפֿערינאַ, לא מצא חן בעיני נאפאלעאן, יען כי בדברים רבים לא נתן ידו להליכות מלכותו, גם יען אשר כתב בספר את החסרונות והמגרעות הנמצאות במשפטי אנשי חֵיל צרפת והספר ההוא מצא מַהְלְכִים בתוך העם והֵפיק מהם רָצון. אחריו הֻקם יולוס (זשול) פֿאַווער לסגן הענינים החיצונים, גאַמבעטאַ לסגן הענינים הפנימים, לעפֿלאָ לסגן המלחמה, כרעמיו לסגן המשפטים (יוסטיץ מיניסטער), יולעס (זשול) שמעון לסגן אניות המלחמה, דאָריאַן לסגן עבודות המדינה, מאַגין לסגן עבודת

האדמה

האדמה **ופיקארד** לסגן האוצר. וזולתם הֻקמו עוד אנשי לבב לנגידים וּמְצוּים בצרפת, הלא הם השרים: גַארניע־פַּאזע, גלעביזוען, פֶּערי, אַראגאָ, פעלעטאַן, גראַף קערַאטרי וראָשעפָּאָר. כל האנשים ההם זולת הגענעראל לעפלאָ וטראָשו היו שונאים לנאפאלעאן השלישי וַיְהַכּוּ לעת תמוט רגלו וליום אידו. השר הנאור טהיערס לא בא אל בית העיר להמתיק עם מגני העם סוד ולא נתן ידו אל הממשלה החדשה. כי אף אם הוא היה מראשי השרים אשר הָלכו מנגד להליכות מלוכת נאפאלעאן השלישי, והוא היה מהראשונים אשר הגיד מראש כי המלחמה עם פרוסיא לא תצלח ותביא רעה נוראה על צרפת, ועל כן השתער לבבו על נאפאלעאן אשר שלף חרבו מתערה והביא את צרפת עד שערי שאול, אך בכל זאת חשב למשפט כי עצת הרעפובליקאנים ההם נמהרה וממשלה הָעִתִּית ההיא מְבֹהֶלֶת ודחופה ובין רגע יָצאה לפֹּעלה, וַיְצַפֶּה לראות את הדרך אשר ילכו שרי הממשלה ההיא ואת המעשה אשר יעשו בטרם יתן הוא את ידו עמהם. והנה מהרה קל הקימו שרי הממשלה החדשה את סערת העיר הנִרעשה לדממה, וישלחו דבריהם לכל עָרֵי צרפת להודיעם כי סָפָה תמה המלוכה בארץ וממשלה רעפובליקית נשאה נֵס להתנוסס ולהיות מחסה עֹז על הצרפתים. את צבאות החיל ואת כל שרי החֲילים ושרי המדינות הִתִּירוּ מִמּוֹסְרוֹת השבועה אשר נשבעו לנאפאלעאן להיות לו לעבדים נאמנים, ואת האנשים אשר לא אבו שְׁמוֹעַ להם לְחַלֵּל את שבועתם, הֲדָפוּ ממעמדם ויקימו אחרים תחתיהם. אחרי כן הסירו את המחוקקים אשר רֻבָּם היו מבעלי ברית בית נאפאלעאן ממשמרת פקודתם, גם את שרי הסענאַט גרשו מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּמִשְׁרָתָם הנכבדה, והשרים ההם בראותם כי רעה נגד פניהם, בָּרְחוּ חִישׁ קל מצרפת, גם הקיסרית אייגעניא אשר מִלְּאָה את מְקום נאפאלעאן, מִהֲרָה וַתָּנָס מהיכל תפארתה, ובארחות עקלקלות ודרכים נסתרים הגיעה עד גבול ארץ בעלגיען, ומשם הֵחִישָׁה מפלט לה לארץ אנגליה למצוא שם בית מקלט לנפשה הנהלאה, ואל בית מקלטה בא אחרי כן גם בְּנָהּ אשר הִתְעַתֵּד להיות קיסר בצרפת. הבן ההוא אשר פי נאפאלעאן אביו יקבנו בשם ילד צרפת״ (Enfant de France) אשר ביום הֻלֶּדְתּוֹ חגה צרפת חג הִלּוּלִים בתרועה ובקול רנה וישועה, ואשר הופיע במלחמת סאַארבריקען לְפָאֵר את כבוד גבורי צרפת בגבורות ישע ימינו, את הַבֵּן ההוא שלח אביו בטרם התחוללה המלחמה אצל סעדאַן, לארץ בעלגיען לְמַלֵּט את נפשו, ומבעלגיען נסע לארץ אנגליא אל חדר הורתו להקל מעליה את כֹּבֶד מצוקותיה, והפרינץ נאפאלעאן אשר לא אהב להרף נפשו על שדה מלחמה, נסע יצא כבר מצרפת ויבוא ארצה איטליא אל היכל המלך וויקטאר עמנואל חותנו בעת אשר אשתו ובניו החישו מפלט להם אל ארץ שווייץ. שרי נאפאלעאן ואנשי עצתו וּמְתֵי סודו אשר זה מעט ישבו ספונים בהיכלי עֹנֶג ויתענגו על שפעת כל טוב,

נָסוּ מנוכח חרב ונפזרו לכל רוח, אחרים מהם אשר רוחם נאמנה עוד את הקיסר, באו בשערי עיר קאַסעל לָשֶׁבת בקרבת ארמון ווילהעלמסהאָהע אשר הקיסר עצור שם בימי שִׁבְיוֹ, ואחרים מהם ירדו הים באניות ויבואו ארצה אנגליא למחוז שיזעלהורסט מקום מקלט הקיסרית אייגעניא וּבְנָהּ אשר התעתד לרשת את מלוכת צרפת, ויתרם התהלכו באשר התהלכו לבקש מנוח לנפשם הנהלאה וּמַחֲבֵא מרוח סֹעָה וסער המתחולל על ראשיהם.

§ 35. ושרי הממשלה החדשה בצרפת אשר אהבת ארצם וְעַמָּם נגעה בלבם באמת ובתמים, התאזרו עֹז להציל את צרפת מרעתה בעת רעה ההיא. השר האביר טראָשוּ נְשִׂיא הממשלה ההיא, חָשף את זרוע עֻזּוֹ ויאזור כגבור משכיל חלציו להגן על פאריז עיר תפארתו וקרית מְשׂוֹשׂוֹ, בתבונות כפיו בִצר את חומותיה וחִזק בריחי שעריה, הֵקים בַּחוּנִים וצריחים חדשים לבקרים, בָּנָה מבצרים ומגדלים וישפוך סוללות רבות ועצומות, הִרבה את מספר אנשי החיל בתוך העיר, גם הִזעיק צבאות האזרחים וחֵיל נְדָבוֹת מכל מדינות צרפת וַיְלַמֵּד ידיהם לקרב ומלחמה, ויציגם בתוך המבצרים ויתן בידם נשק רב. מִלא את האסמים בָּר ויצבור אֹכל למכביר בתוך העיר ויכן כל המחסורים אשר יחסרו לאנשי החיל בימי המָצור. גם יתר שרי הממשלה, אשר שלשה מהם מִמֵּי יהודה יצאו (כּרעמיו, שמעון וגאַמבעטאַ), שקדו על משמרת פקודתם באמונה וכל ישעם וכל חֶפצם וכל מַעְיָנָם שָׂמוּ להושיע לבני ארצם בעת צר ומצוק ההיא אשר באו מים עד נפש. יולוס פֿאַווער עלה על כֻּלָּהֶם באהבתו העזה והנאמנה להליכות הרעפובליק, וגאַמבעטא בכֹח לבבו ועֹז רוחו ובמהירתו הנמרצה לעשות גדולות ונצורות. ואחרי אשר המתיקו שרי הממשלה סוד והתיעצו על צפונותיהם, מִלאו את ידי יולוס פֿאַווער להוציא ספר גלוי לכל העמים ולהודיע לכל ממלכות איירופא כי צרפת לא תתן לפרוסיא אף מְלוֹא שעל עָפָר מֵעֲפַר ארצה ואבן אחת מכל מבצריה. ובכל הממלכות העומדות במעמד הַבֵּינַיִם נמצאו אז אנשים רבים ועצומים אשר נתנו לממשלת צרפת צדק, באָמרם כי רק נאפאלעאן אך לא הצרפתים הֵסַבּוּ במלחמה ההיא, ופרוסיא גם היא לא הוציאה חרבה מתערה בלתי אם על נאפאלעאן לבדו, ועתה אחרי אשר נפל נאפאלעאן והסגיר לַשְּׁבִי נפשו ביד מלך פרוסיא, עתה אין כל צדקה עוד לפרוסיא לעשות מלחמה בְּעַם צרפת, ועליה החובה להשיב חרבה אל תערה ולשוב אל מקומה בשלום מבלי קחת מאדמת צרפת מִדְרַךְ כף רגל רק את פָּרָשַׁת הכסף אשר הוציאה מאוצרה על המלחמה ההיא. האנשים ההם התאמרו כי מגמת פניהם היא לְהַשְׁבִּית את המלחמה ולהשיב את השלום אל כַּנּוֹ, אך בקרב לבבם התרוצצה מחשבה אחרת: מחשבת קנאה בהצלחת פרוסיא, כי רָקָב בעצמותם היתה ההצלחה

הגדולה

הגדולה אשר הצליחה פרוסיא ועלתה על גַפֵּי מרומי הנצח וההוד בימים לא כבירים, ועינם צרה ונפשם מרה אם תוסיף עוד להרחיב את גבולה גם בנָפות צרפת אשר לכדה בחרבה ובגבורתה. גם כל הדבֵקים בממשלת העם (רעפובליק) הֵרִימוּ במרום קולם על פרוסיא על אשר לא תשיב את ידה ממלחמה, ויחרצו משפטם כי אחרי אשר שרי הממשלה החדשה בצרפת אינם חפֵצים במלחמה, ועוד לפני התגלע הריב הודיעו גלוי לכל יושבי הארץ כי אין את נפשם אל המלחמה בפרוסיא, ואחרי אשר גם כל עם צרפת מבקשים שלום, חטא תחטא פרוסיא לאלהים ואדם אם תוסיף להִלָחם עוד. ואנשים אחרים אשר ידעו נאמנה בִשְׁלְמֵי יצאה סערת המלחמה ההיא לראשונה, התהפכו בתחבולותיהם וַיְהַנְנוּ קולם ויחליקו לשונם אל מלך פרוסיא ויאמרו כי מלך חסד כמוהו אשר צדק וְיֹשֶׁר מְכוֹן כסאו ישיב ידו מהצרפתים בעת מָטָה רגלם וּבְתֻתָּם יד לבקש שלום, עת לְחֶנְנָהּ היא ובא מועד כי יאיר המלך הנָאור ההוא אור פניו אליהם וישם להם שְׁלוֹם אמת אשר יִנְהוּ אחריו. אך עוד אנשים רבים מיושבי ממלכות הבינים, בראותם כי הפרוסים הַמְנַצְחִים יפרצו ויעברו הלאה בשערי ארץ צרפת והולכים הלוך וקרוב אל שערי פאריז להביאה במצור, פערו על פרוסיא בפיהם ויזעקו עליה חמס ויתמרמרו מאד על מַלְכָּהּ ועל שרי צבאותיה, פעם השיאו עליה עָוֹן אשמה כי היא מתאמצת לרשת משכנות לא לה לבעבור הרחיב את גבולה יתר הרבה מאד מגבולות כל ממלכות איירופא ולהיות עליונה לכל מלכי ארץ, ופעם טפלו עליה דברי בלע כי מגמת פניה לבצור רוח הדרור ולכבוש את כל בני החוֹרים לעבדי עולם, פעם התאוננו וילונו על פרוסיא כי מְזִמתה לְכַבּוֹת את נר ההשכלה וּנְגהות הציוויליזאַציאָן והקולטור אשר מוֹצָאָם מארץ צרפת ותקופותם על כל קצוי יתר ארצות איירופא, ופעם צָעקו מרה כי פרוסיא הפראָטעסטאַנטית תֵּט ידה על דת הקאַטולית וְתִגַבֵּר הַיָלים להשבין לארץ כבודה, כי בשַׁברה את זְרוֹעות צרפת תִּשָׁבֵר גם זרוע הפאַפסט מָעוז הַקַטוֹלִיצִיזְמוּס, כי רק הצרפתים היו זרוע להפאפסט, מגן יִשְׁעוֹ וחרב גבורתו כל הימים אשר זְרוֹעָם מושלה להם ודבריהם נשמעו כדברי מלך שלטון באיירופא. בדברים עזים ונמרצים כאלה חָשבו האנשים ההם מזמות להעיר ולעורר על פרוסיא את חמת כל מלכי איירופא ואת חרון אף הרעפובליקים בעלי הדרור וּמָגִנֵי העם, גם את קצף המשכילים ההולכים קדימה לאור ההשכלה החדשה ואת זעם הקנאים המקנאים קנאת דת הקאַטולית —. אך פרוסיה לא שתה לבה אל הִתְרַגְזָם ואל כל שאונם והמונם, כי ראתה כי באה העת להכניע את גאון הצרפתים אשר זה דרכם להתנשאות כל הימים על כל מלכי ארץ ולתת חִתִּיתָם ושאֵתם על כל העמים והלשונות, ותחת אשר עד הימים ההם האמינו כי ראשית גוים הם וממלכת

צרפת

צרפת גְבֶרֶת ממלכות היא וכל מלכי איירופא תֻכּוּ לרגליה וישאו מדברותיה, תחת זאת הַסָּכֵן יַסכינו מהימים ההם והלאה לראות את נפשם רק כמשפחה אחת מכל ממפחות הגוים ואת מפלכתם רק כאחת הממלכות מִמַּמְלְכוֹת איירופא. ועל כן היתה ראשית פרי הנצחון אשר ביד פרוסיא לשובב את מדינות עלזאַס ולאָטרינגען לארץ אשכנז ולהציב בתוכן יד חזקה מאנשי צבאותיה לבל תוסיף עוד צרפת להתנפל דרך המדינות ההן על פרוסיא כפעם בפעם. ולבל תְּלָחֵץ עוד אשכנז לעמוד תמיד בחרב שלופה על חוף רהיין השמאלי לפני הצרפתים השואפים על עֲפַר המדינות העדינות המתנוססות על חוף הנהר ההוא. והצרפתים בְּהִוָּדַע להם כי פרוסיא עומדת הָכֵן לקרוע את עלזאס־לאָטרינגען מצרפת, עלה עשן באפם ויכעסו תמרורים על פרוסיא, והממשלה החדשה השמיעה דבריה על פי ספר הגלוי אשר שלח יולום פֿאַווער לכל חצרות המלכים כי הצרפתים מבַקשים שלום ואינם חפצים קְרָבוֹת, וגם הם (שרי הממשלה) שלום, ופרוסיא למלחמה! וְהַבְטֵחַ הִבטיחו נאמנה כי רחוק רחוק מלבם כל מחשבת מלחמה אם אך לא תדרוש פרוסיא לקרוע ערים ונפות מצרפת, ושלום אמת יהיה בין צרפת ובין פרוסיא כל הימים. „אפס אם בכל זאת לא יאבה מלך פרוסיא ולא ישמע לדברי השלום (יאמר יולום פֿאַווער בספר הגלוי ההוא) „אם בכל זאת יקשיה לבבו ויוסיף עֲשׂוֹת מלחמה אשר לא כדת, אם בכל זאת יש את נפשו לסכסך שני עמים גדולים ולתת חרב בידם לקום איש על אחיו לרצות נפש לַמְרוֹת כבוד הדור הנאור הזה ולמרות עיני ההשכלה ועיני התבונה במאה תשע עשרה הזאת, הבה! יקומו נא שני העמים ויתנפלו כנמרים צמאים לַדָּם איש ברעהו, אך ידוע ידע מלך פרוסיא כי יעמוד למשפט לפני כסא כבוד האלהים ולפני כסא הַתּוֹלָדָה (וועלטגעשיכֿטע) על עשותו כדבר הנורא הזה. גם ישים נא המלך על לבו כי לא לצרפת לבדה אך גם לכל איירופא נוגעת המלחמה הזאת — אולם אף אם לא יעמוד לנו עֵזר וישע ממקום אחר, תושיע יָדֵנוּ לנו ולא נסוג אחור מהמערכה. צבא רב לנו ואנשי חיל למלחמה, מבצרים הבים מלאים נשק בידנו, ויותר משלש מאות אלף גבורים עומדים בזרוע חשופה וחרב שלופה לעשות מלחמה בסער ובסופה עד נטף דם האחרון״ —. והנה יִתָּכֵן מאד כי יולום פֿאַווער ידע גם הוא בסתר לבבו כי מלך פרוסיא לא יֵחַת מדבריו הנמרצים, ומלך עִזוּז כמוהו אשר בחרב נצחת הבקיע עד לב צרפת לא ישוב לארצו ריקם רק יִשָּׁעֵן על הבטחת יולום פֿאַווער ומרעיו אשר הבטיחוהו כי הם שלום וכל הצרפתים שלמים הם אתו. אך שרי הממשלה הרעפובליקית בצרפת גם כל יושבי צרפת נסחפו אז בתקות שוא וַיְקַוּוּ כי יחדשו את ימי שנת תקנ״ב 1792 כקדם, ותקותם הרהיבה בנפשם עֹז עד כי האמינו אמונה

אמֵן כי בחַדשם את הרעפובליק בצרפת, עשויה צרפת לבלי חַת ותעז ידה ותרום ימינה על כל מלך רב ושליט, והרעפובליק השלישי יעש נוראות וילך מנצחון אל נצחון באופן נעלה מאד כהרעפובליק הראשון. אולם הימים הראשונים נפלו כבר, נִשְׁתַּנוּ העתים וחלפו הזמנים ועמהם חלפו דֵעוֹת בני האדם וחדשות נהיו בארץ — .

§ 36. פאַריז העדינה הִתְעַתְּדָה לימי המָצור הבאים עלית בתגרת ידי האשכנזים, ותצבור כעפר בָּר וצֵדה וכל המחסורים אשר יחסרו ליושביה הרבים והעצומים בימי המָצור. שש עשרה פעמים באה העיר המפֹארה הזאת בְּמָצור מיום הוָסְדָהּ עד מְצור האשכנזים בפעם האחרונה הזאת. המצור הראשון שָׂמוּ עליה הרומאים בשנת ג"א תש"ז 53 לפני ספהנ"ו, ובעת ההיא היתה עוד פאריז עיר מִצְעָר לעומת גָדלה ורחבת ידיה בדורות הבאים, כי הִתְכַּנְסָה אז רק על הָאִי הנודע בשם סיטע (Cite) אשר יֵחָשֵׁב כַּיוֹם לְרֶבַע קטן מֵרִבְעֵי העיר. יושבי פאריז נלחמו גם אז ברוח גבורה, אך לא יכלו עֲמוֹד לפני הרומאים אֵילֵי הגבורים הרודדים עמים וממלכות תחתיהם, ויפתחו להם את שערי העיר והם באו בתוכה וישפכו רוח ממשלתם עליה וישלטו בה שַׁלֶטת בלי־מְצָרים חמש מאות ושלשים שנה עד שנת ד"א רכ"ה 465 אשר אז התאושש המלך שילדעריך הראשון והציל אותה מיד הרומאים וַתִּתְנָעֵר מֵעָפָר כִּנְעָתָהּ ותהי לעיר תהלה. בשנת ד"א תר"ה 845 התנפלו עליה הנאָרמאַנים העזים בחרבם הקשה וילכדוה וישללו שללה ויציתו אש בתוכה ויציגוה על גחליה ריקה, וכמעט אשר שָׁבָה לקדמתה ונבנתה על תִּלָּהּ, השתערו עליה הנאָרמאַנים שֵׁנִית בשנת ד"א תרט"ז 856 וַיָבֹזו כל הָסנָהּ וִיקָרָהּ, ויושביה התמרמרו מאד על שוסיהם ובוזזיהם וישרפו את העיר ויעזבוה ויתהלכו באשר התהלכו למצוא חַיַּת ידם. אחרי כן שָׁבוּ אליה ויבנו אותה כבתהלה, אך הנאָרמאַנים הוסיפו עוד לפרוץ בחרב נטושה בעיר הבנויה לשלול שלל ולבֹז בז (בשנת ד"א תרכ"א 861) וַיְנַצְּלוּ אותה כפעם בפעם. אז הֵחלו הפאריזים לְבַצֵּר את העיר ויבנו מבצרים וצריחים בתוכה לעצור בעד הנארמאנים השודדים מִפְּרוֹץ עוד בשעריה. אך בטרם בִּצְעוּ את מעשיהם השתערו הנארמאנים עוד הפעם על העיר ויצורו עליה שנה תמימה, אולם בפעם הזאת נָשְׁתָה גבורתם השובבה וידיהם לא עשו תושיה, כי הפאריזים התיצבו לפניהם ביד חזקה ובזרוע נטויה ויגרשום מפניהם ולא יָסְפוּ עוד לבוא בגבול העיר. בשנת ה"א קמ"ה 1385 עלה הדויפין קאַרל על העיר הזאת וַיָצַר עליה, אך לא עצר כֹּח להבקיע אותה אליו, וישב אחור. בשנת ה"א ק"פ 1420 לכדו האנגלים את פאריז ויבואו בתוכה כמבואי עיר מבֻקעה וימשלו בה שש עשרה שנה, וַיַעֲמֹל קאַרל השביעי לקחת אותה מידם נשאר מָעַל. בשנת ה"א רכ"ב 1462 הֵשַׂם ההערצאָג מבורגונד את מסבי העיר, אך בגשתו לְהִלָּחֵם על העיר, הֻכָּה

מכות

מבות חדרי בטן וישב ריקם. בשנת ה'א רכ"ד 1464 צר עליה הגראף שאַראָלאָאַ, אך גם הוא לא מצא עז להוריד ממנה עֻזָה, וכאשר בא כן הלך ומאומה לא נשא בעמלו. כארבעים שנה במאה שש העשרה הֵנִיף עליה קאַרל החמישי את חרבו הקשה, אך לא הביא אותה במצור וַיֵט מעליה מבלי עֲשׂוֹת לה מאומה. בשנת ה'א שנ"ד 1594 הביא היינריך הרביעי את העיר במצור, אך יושביה הִקשו אליו ולא הִשלימו עִמו עד אשר רָזָה אותם ברעב ולא יכלו לעמור עוד לפניו ויפתחו את שערי העיר, בשנת תקע"ד 1814 היתה פאריז לסלע המחלוקת בכל המלחמות אשר התחוללו אז, ובתשעה ועשרים לחדש מאֶרץ קרבו מלכי הברית אל חומות העיר, ואחרי מלחמה כבֵדה על יד פאריז בשלשים יום לחדש ההוא, נפתחו שערי העיר לפני המלכים ההם ויבואו לתוכה וישבו בה לעשות משפט עם צרפת ומשפט איירופא כֻלה. בשנת תקע"ה 1815 לכד הגבור הנודע בליכֶער את פאַריז, ומאז והלאה לא באה במצור. עד אשר באו האשכנזים בשנת תר"ל 1870 ויצורו עליה, והמצור האחרון הזה הִכביד מכל אשר היו לפניו.

§ 37. פאַריז צְבִי ערי ממלכות, תפארת גְאון הצרפתים, כלילת יֹפִי וּמְשוֹש כל ערי מְשׂוֹשׂ, התנוססה ביתר הוד וביתר פאר באחרית ימי הקיסר נאפאלעאן השלישי, כי הוא הוסיף לִכְלול את יָפיה בהיכלי עֹנֶג וארמנות הֹסֶן וטירות נשגבות. הרביץ רחובותיה במרצפת אבני שַׁיִשׁ, בנה בתי מִדות רבים מאד והגדיל את פלגות העיר הגדולה הזאת עד כי נסבה ורחבה והופיעה כאבן נזר על אדמת איירופא. כגדל יפעתה וַהֲדַר חֶמדתה כן היה גם חָסנה וֶעֱזוּזָה ונחשבה לעיר בצורה מהמדרגה הראשונה עד כי לא האמינו כל מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשעריה. כי המלך לואי פִיליפ ואחריו הקיסר נאפאלעאן השלישי בִצרו אותה במאד מאד ויעשוה לבלי חָת מכל כלי תותח וכלי מצור. תשעים וארבעה מִגְדְלֵי עֹז יְסֹבְבוּהָ, ובתוכם כל כלי מלחמה ואנשי חַיִל לרוב, אחריהם מתנוססים מבצרים רבים אשר תועפות הרים להם וחָסנם כְּצוּרֵי־שַׁדַי, מְצָדוֹת סלעים, צריחים וּבַחוּנים נוראים מלאים גבורי מלחמה אשר ימינם נאדרת בכלי נשק חדשים וטובים היורים זיקות מָוֶת עד למרחוק, ומשם והלאה לפאת מערבית תתגאה גבעה גבוהה אשר המון מבצרים יעטרוה ומכף רגל ועד ראש חמושה היא בכלי נשק השחת, הלא היא הגבעה הבצורה הנודעת למשגב בשם ו א ַ ל ע ר י ע. זולת הגבעה ההיא סובבות עוד גבעות נשאות את העיר וגבהן שלש מאות גם ארבע מאות רגל, וגם הֵן מלאות מבצרים ומצודות וצריחים וסוללות עם כלי מות ואנשי חיל, והלאה עוד משם לפאת צפונית עיר ס"ט דעניס הבצורה מאד וסוככת בעֻזה על

פאריז

פאַריז הבירה, גם בתוך העיר הציבו הפאַריזים מגדלי עץ בראש כל חוצות להיות מחסה עֹז מפני אויב מספר אנשי המלחמה אשר בתוך העיר, היה רב ועצום מאד, ונוסף עוד עליהם המון רב ונורא על פי פקודת השר האביר טראָשו. כי הוא הזעיק את כל אנשי החיל הנפוצים בכל נפות צרפת ויביאם לתוך העיר, גם את האנשים אשר שָׁבוּ כבר מעבודת הצבא במלֹאת ימי צבאם, הֵשִׁיב לעבודתם כבראשונה, וגם את כל בחורי צרפת אשר התנדבו להחלץ לצבא, הביא העירה, גם את כל חֵיל האזרחים, את כל חֵיל הים, את שוטרי בתי המשפט, את גדודי מְכַבֵּי האש (פייערוועהרמאֶננער), את שומרי בתי המֶכס ואת שומרי היערים ואת כל איש אשר כֹּחַ בו להניף חרב אסף השר האביר ההוא לתוך העיר ויציגם במערכות ובמשטר בתוך המבצרים ויתן בידם נשק לרוב להתיצב בזרוע חשופה לפני האשכנזים. והאשכנזים אף כי ידעו כל זאת, בכל זאת לא נפל לבם ונפשם דָרכה עֹז להִלָחם בעיר בצורה ועיר גבורים כזאת, כי הם הסכינו ללכת מחיל אל חיל ומנצחון אל נצחון בְמֶשך ימי המלחמה הגדולה הזאת עד כי היה לבבם נכון ובטוח כי גם במלחמת פאַריז תעז ידם ותרום ימינם. וברביעי להחדש סעפטעמבער יצאו האשכנזים מעיר סעדאן תחת דגל הפרינץ מפרוסיא והפרינץ מזאקסען ויצעדו בצעדי און וילכו קוממיות וביד רמה הלוך וקרוב לשערי פאַריז, ומלך פרוסיא עזב את עיר רהיימס אשר נטע שם אֹהל אפדנו וירם פעמיו הוא וכל שריו הגדולים וחכמי יועציו ויבוא בשער עיר מאָ (Meaux) הרחוקה חמש פרסאות מפאַריז וַיֵט שם שַׁפְרִירוֹ. ויהי בהִוָדע ליושבי צרפת כי האשכנזים פרצו עד קרבת פאַריז, ויתגעשו ויתהוללו מרוב חֵמה וכעש, כי עד היום ההוא לא האמינו עוד כי האשכנזים ילבשו עזות נמרצה כזאת לחַלל את פאריז גְאון עֻזָם נְאות ההשכלה ומִקדש הציוויליזאַציאָן. ויותר עוד התגעשו יושבי פאַריז והמתם בערה בם כאש מתלקחת על העזים ההם אשר נועזו להתפרץ בחרב שלופה במקדשם משא נפשם וּצְבִי עֶדְיָם, ועד מהרה יצאו גדודי אנשי חַיִל מְזֵי אש הנקמה ולְחֻמי רֶשֶׁף השנאה לעשות מלחמה ונקמה בחֵיל אשכנז ולגרשם מגבול פאַריז. אפס כי גם בפעם הזאת נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים עד כי לאחרונה נלחצו להפוך עֹרֶף לפני אנשי מלחמתם ולשוב בבאֵב נצח ומכה אנושה אל מבצרי פאַריז. ובששה עשר להחדש סעפטעמבער באה העיר במצור בתגרת ידי האשכנזים אשר תחת פקודת יורש העצר מפרוסיא ויורש העצר מזאקסען, כי בהם חָנוּ כדור עליה, סַבּוּ אותה והקיפוה בעמודי ברזל וחומת נחושה ויסגירוה על מסגר מכל עברים ולבבם היה סמוך ובטוח כי סוף סוף יורידו את עז מבטחה ויבואו בשעריה בתרועת נצחון. הן אמנם כי בראשית ימי המָצור התפעם רוחם בקרבם בהתבוננם על מבצרי העיר ובספרם מגדליה ומצודותיה הבצורות והנוראות, אך עד מהרה הֵשיבו אל

לבבם

לבבם כי את אשר לא תעשה יד הגבורה תעשה יד הרעב, כי לא יִתָּכֵן כי עיר גדולה כפאַריז אשר יושביה היו אז יותר משני מיליאָן תָּכִין שאֵר להעם היושב בה לימים רבים, וסוף סוף יִתֹּם הלחם בעיר הנצורה והרעב הנורא יְשַׁלַּח בה את חִצָּיו הדולקים וְרִשְׁפֵּי אִשּׁוֹ יציקו את הנמוגים בזלעפות כָּפָן לפתוח שערי העיר לפני הצר הצורר עליהם. ועל כן התאמצו בכל מאמצי כֹחָם להפריד בין פאריז הנצורה ובין כל יתר ערי צרפת לבל יובל אליה צידה וכל אֹכֶל נפש, ויתפשו בחזקת היד את כל מסלות הברזל ויסגרו את כל הדרכים ולא נתנו לאיש צרפתי לגשת אל העיר ונותרה פאריז כמלונה במקשה וכערער בערבה ותהי בודדת ונפרדת מכל יתר הערים. ולבל יתנפלו הפאַריזים בחרב נוקמת על הנוצרים, בִּצְּרוּ האשכנזים את תַּחנות אנשי חילם, הֵקימו בַחוּנִים סביבות מחניהם, שפכו סוללות, חָפְרו בורות, בָּנוּ צריחים, עשו מִנְהָרות ולא חשכו מכל יגיעה נפשם לְבַצֵּר את כל המקומות אשר הם נְחִתִּים וּלְהִשְׁתַּמֵּר מפני חרב הצרפתים.

§ 38. אז צָרוּ האשכנזים בעת אחת על שלשה ראשי המבצרים הגדולים בכל מבצרי ארץ צרפת, הלא הם מעטץ, סטראַססבורג ופאַריז, ועל עוד מבצרים רבים קטנים מהראשונים, והמלחמות העזות אשר התחוללו סביבות המבצרים ההם, לא נופלות הן מהמלחמות אשר התחוללו על מרומי שדה, וכמוהן היו גם הן גדולות ונוראות ומלֵאות חַתְחַתִּי מָוֶת וּמְצָרֵי שאול. ובבוא עוד ימי הבציר ואחריהם ימי החֹרֶף, השתרגו עָלוּ על האשכנזים תלאות חדשות אשר דִּכְּאוּ לעפר חיָּתם: רוח סֹעָה וסער נָשַׁף בם וַיְסָעַר להפיצם לרגליו, מִמְּזָרים באה קָרָה וַתְּסַמֵּר בשרם, מֵי בִצָּה צָפוּ על כל מִדרך כף רגליהם ובאהלי משכבותם, לחם אנשים די שֶׁבֶר רעבונם אָזַל פעמים רבות מִכֵּליהם, ובגדים חמים לא מצאו להם לְהָחֵם בשרם הנקשה בצנת שלג, ולאהרונה דָבקו בהם גם חליים רעים ויורידו מהם המונים המונים לבאר שחת. והצרפתים המטירו עליהם מתועפות המגדלים וּמִמְּרוֹמֵי הצריחים זיקים חִצים ומות בלי הפוגה, גם באשון לילה ואפֵלה בִתְּתָם שְׁנָת לעיניהם התנפלו חלוצי צרפת עליהם בחרב מלֵאה דָם ולא נתנו דֳמִי למו. אך בכל אלה לא רָפוּ ידי אבירי אשכנז, לא נפל לבם ולא כהתה רוחם, וכעמודי ברזל וחומת נחושה לא מָשׁוּ ממקומם ולא נסוגו צעד אחד אֲחֹרַנִּית. עַיִן בעין ראו את המָות ולא יָרְאוּ מפניו, ופנים בפנים נלחמו עם כל משלחת מלאכיו הרעים ו'א הִפְנוּ להם רגע קטן עֹרֶף. רע ומר מִכֻּלם היה גורל גדודי החילִים אשר צָרוּ על מבצר מעטץ. כי הם חָנוּ על שְׂדֵה קְבָרוֹת גדול ורחב ידים ודית הפגרים ורקב עצמותיהם עלה באפם ויבוא כדֶבר בקרבם וכקֶטב בעצמותם, עד כי גם אמיצי הלב בגבורים פָּחֲדוּ פחד פן ידבק הדֶבר בכל אַנְשֵׁיהֶם וְכֻלם יחד יסופו יִתַּמּוּ לִגְוֹעַ. ומששי לחדש סעפטעמבער והלאה

רבתה

רבתה עוד הרעה יתר הרבה מאד, כי אז נפתחו אֲרֻבּוֹת השמים וּמִטְרוֹת עֹז שָׁטפו כשטף מים רבים לילה ויום מבלי הפוגות עד כי נֶהפכו תחנות אנשי החיל לְבִצָּה גדולה וטיט הַיָּוֵן, הסוללות אשר שפכו סביבות המבצר נָמוֹגוּ נָמוֹג והלום, והגבעות אשר צָברו ביגיעת נפש, התקלקלו, ואוצר אֲבַק השרֵפה רָטַב מזרם המטר. באהלי משכבם נִקְווּ מֵי מַדְמֵנָה ושָׁרצו צפרדעים. רגליהם בבוץ הָטְבָּעוּ ושמלותיהם בָּלוּ מעליהם. מגפת הטיפּוּס דָבקה בם וקטב מרירי (רוּהר) היה קָטָבָם ויוריד אבירים בִּדְמִי ימיהם דומה. ובכל זאת התיצבו אנשי החיל והֶחזיקו מָעמד לַמְרוֹת כל התלאות והזְוָעות הנוראות ההן כאלו כֹּחַ אבנים כֹּחָם ובשרם נחוש, ויהיו לְנֵס אולם רע ומר גם מגורלם היה גורל הצרפתים הַנְּצוּרִים וְהַסְּגוּרִים במבצריהם ובמסגרותיהם: חלוצי הצבא העומדים על המשמר, היו מטרה לכדורי כלי התותח אשר יָרוּ האשכנזים על חומות המבצר. והמתנפלים בלילות על מחנה האשכנזים, נִגפו תמיד כפעם בפעם ושאריתם שָׁבוּ מֻכִּים ופצועים אל מקומם. במעונותיהם (קַאזעמאַטען) הצרים והלחים שָׁאפו רוח משחית אשר ישחית כל הנשמה, וריח רִקָּבוֹן הֵבִיא רָקָב בעצמותם. והעולה על כל אלה לָמוּג לֵב וְלַדְאִיב נפש היה זֵכר היום המר ההולך וקרוב בצעדי און, יום אשר בו יגבר האויב ובתרועת נצחון יפרוץ בשערי העיר ויוליך את המְנֻצחים שבויי חרב לארץ אחרת לתת אותם לעיני האשכנזים לראוה בם. כי נפשם ידעה מאד כי יום עֶבְרוֹת ההוא כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי בּוֹא יבוא לאחרונה ולא יְאַחֵר, ולזכרו שָׁעֲרוּ שער ומורשי לבבם נִתָּקוּ. חבלי מָוֶת כאלה חֲבָלים נפלו גם להאזרחים הסגורים בתוך עיר הנצורה. האומללים ההם ונשיהם ובניהם חרדו לרגעים פן יפגעו בהם כדורי כלי התותח ויפוצצו כל עצמותיהם, או פן יַכּוּ את הבתים אשר הם יושבים בהם, לרסיסים, והם יְקֻבְּרוּ חיים תחת עִיֵּי מַפֶּלֶת הבתים. האנשים אשר אפס הכסף בביתם, עיניהם ראו וְכָלוּ כי מיום ליום יכלה הלחם בעיר ומחיר כל אֹכל נפש יעלה מעלה מעלה עד כי נלחצו לאכול בשר סוסים וכל שֶׁקֶץ ותועבה להחיות ברעב נפשם. עשירי עָם אשר זה מעט היו בתיהם מלֵאים כסף וכל הון יקר, נהפכו לעניים מרודים נודדים ללחם העצבים, כי בתיהם וכל אשר בהם היו לשרֵפה מאכולת אש אשר הציתו בהם כדורי אש האשכנזים. נשים רחמניות התעטפו כחלל בְּעָטֵף עולליהן בחֹסר כֹּל ואין לאֵל ידן להושיע. בני מרום העם האמונים עלי תולע ואוכלים למעדנים, שָׂשׂוּ בְּמָצאם פת לחם קלוקל להשיב את נפשם. אין קֵץ לכל הרעוֹת הנוראות אשר מצאו אז את הצרפתים בעריהם הנצורות! כל בִּעוּתֵי יָהּ, כל חִצי שדי וכל צִבאות בלע אָחזו בערפם ויפצפצום בימי עֶבְרוֹת ההם —. ומה תקות הצרפתים לימים הבאים בכלות המלחמה האיומה והזעומה הזאת? מה תוחלתם לְקֵץ כל התלאות.

התלאות ההן אשר אין דומה להן בכל תלאות התבל ? הן כַּס קֵיסָרָם מֻגַּר לארץ, מבחר בחוריהם ירדו לטבח, ערי מבצריהם נֶהרסו, כעוף התעופף כבודם, נָשתה גבורתם, חִתְּתָה קשתותם וזרועותיהם נִשְׁבָּרוּ. לא כאלה חלק האשכנזים, כי לפניהם שָׂחקה התקוה והאירה פניה, ועיניהם לימים יָקָרוּ הִביטו וְנָהָרוּ, כי אחרי כל העמל והתלאות אשר מצאו אותם, יש שָׂכר וֵעקב רָב לפעולתם, ומאת הזֶרע אשר זָרעו על פלגי זֵעַת אפם וּדְמֵי לבבם, יציץ ויפרח יֶשַׁע ושלום רָב לארצם ולמולדתם, וּפְרִי הִלוּלִים יְשַׁוּוּ לגאון ולתפארת בני עַמָּם. בְּזֵר כָּבוד וצפירת נֵצח ישובו איש איש לאחֻזתו, ורבבות תודות וברכות תְּנַהֵרְנָה אליהם מכל אפסי ארצות אשכנז, ושמם וזִכרם יעמדו לתהלה וּפְאֵר לדור דורים.

39. § בטרם כִּלוּ האשכנזים לָצור את פאַריז מכל עֶבריה, בָחרה ממשלת הרעפובליק היושבת בפאַריז שלשה אנשים מקרבה ותשלחם לעיר טורס בְּתֹר מלאכי העם להיות עיניהם פקוחות על כל נפות צרפת המערבית לבל תִּנָּתֵק אֲגֻדָּתָן ולהעירן ולעוררן לצאת לישע ארצם הנרעשה ועיר מָעֻזָּם הנצורה. אחד משלשה שרי הממשלה ההם היה השר הנודע כּרעמייו אשר עוד בשנת תר"ח 1848 היה סְגַן המשפטים (יוסטיץ מיניסטער) בצרפת ואשר מעודו דָבקה נפשו בהליכות ממשלה רעפובליקית. ומשנהו היה השר פֿורישאָן, והשלישי השר גלע־ווייזואין, ושלשתם הֵכִינוּ איתן מושבם בעיר טורס וישימו משטרם בארץ צרפת כל ימי היות פאַריז במָצור. אחרי כן נועצו שרי הממשלה בפאריז לנסות דָבר אל מלכי איירופא העומדים במעמד הַבֵּינַיִם ולחַלות פניהם להתערב בדברי הריבות אשר בין צרפת ואשכנז גם לתת ידם להקים ולעודד את הממשלה הרעפובליקית אשר הקימו להם הצרפתים. כי אף אם מלכי איירופא לא צִוּוּ לציריהם היושבים בפאַריז לעזוב את צרפת ולשוב לארצם לתת בזה אות כי בָחלה נפשם בהרעפובליק הצרפתי, בכל זאת לא חִוּוּ דֵעָם כי יָשרה הממשלה החדשה ההיא בעיניהם וידם תִּכּוֹן עִמָּהּ, כי רק ממשלת אמעריקא, שווייץ וספרד הודיעו גלוי לכל העמים כי נותנות הן יד להרעפובליק החָדש בצרפת, ויתר הממשלות שָׂמוּ מחסום לפיהן אֹדות הדבר הזה. להוציא את העצה היעוצה ההיא לאור, בָחרה הממשלה הרעפובליקית בהשר הנָאור חֲכַם הרזים בחכמת המדינה וסופר מהיר בדברי ימי עולם, הלא הוא האיש הנעלה טהיער, וַיְמַלְאוּ את ידו להרים פעמיו אל ערי הממלכות לונדאָן, פעטערבורג, ווין ופֿלאָרענץ להפיק רצון מאת המלכים האיתנים מצוקי איירופא לְהִתְרַצּוֹת אל שאֵלת הרעפובליק הצרפתית. והשר הנאור ההוא אף כי היה אז שָׂב וישיש יותר משבעים ושלש שָׁנִים, שָׂם לדרך רחוקה ההיא פעָמיו ויאזור כגבר חלציו להוציא את מלאכותו הכבֵדה לאור. אך השר החרוץ ביסמאַרק

מהר

מהר לְקַדֵּם מגמת פני ממשלת צרפת ולְסַכֵּל עצתה. כי הוא שלח אז שני ספרים אל כל הדיפלאָמאַטים אשר בחצרות מלכי אירופא. את הספר הראשון שלח מעיר רהיימס בשלשה עשר לחדש סעפטעמבער, ואת הספר השני מעיר מאָ בששה עשר לחדש ההוא, ובספרים ההם שפתיו ברור מִלֵּלוּ כי ממשלת פרוסיא אין את נפשה לצאת בעקבות מלכי הברית בשנת תקע"ד 1814 ובשנת תקע"ה 1815 ולהתערב במשפטי הממשלה בצרפת, כי בעיני ממשלת פרוסיא אחת היא אם תהיה בצרפת ממשלת קיסר או ממשלת עָם, ורק טובת אשכנז היא דורשת לבל תאֻנה לה עוד רעה מאת ממשלת צרפת באשר היא שם. גם הודיע ה' ביסמאַרק את מצב הענינים כאשר הם ואת האָפנים אשר על פיהם יוכל השלום לצאת לאור. הוכֵחַ הוכיח בשפה ברורה כי בָאי כֹחַ העם בצרפת נתנו ידם אל המלחמה אשר קרא נאפאלעאן על פרוסיא, ואשמת המלחמה רובצת על כל הצרפתים ועליהם לשַׁלֵּם את אשָׁמם, ולממשלת אשכנז הצדקה לדרוש מיד צרפת עֲרֻבָּה בטוחה ונכונה לבל תוסיף עוד לשפוך כֹּבֶד מלחמה עליה. כי הצרפתים המתגאים בכבוד עַמָּם ומִתְאַמְּרִים כי עַם סגֻלה הם מכל העמים, לא יאבו סְלוֹחַ לאשכנז על המַגֵּפות הרבות אשר נִגְּפוּ לפניה במלחמות רבות, וכל הימים יחמסו מְזִמּות לעשות נקמה באשכנז בחרב מלֵאה דָם, „ועתה" הוסיף עוד ה' ביסמאַרק דַבֵּר, עתה אם תשיב אשכנז את ידה מצרפת המְנֻצַּחַת ולא תקח נפות אחרות מארצה וכסף ענושים מאוצרה ולא תשא בידה מאומה בלתי אם כבוד גבורים משכילים ומְנַצְּחִים מְהֻללים, הלא אז תֵּשֶׁב שנאת צרפת באיתן קַשתה כבראשונה ובעֹצֶם ידה תמריץ את הצרפתים לעשות מלחמות ונקמות באשכנז להציל את כבודם המְחֻלל, וְכֻלם כאחד יְקַוּוּ לַיום אשר בו תהי לאֵל ידם להוציא חרב נוקמת מתערה. אך אם תשובנה ערי מעטץ וסטראַסבורג לידי האשכנזים, אז לא תעצר עוד צרפת כֹּחַ להתנפל בחרב על אשכנז, ולא תוסיף להתיצב תמיד נֹכַח האשכנזים במצב מלחמת תִּגְרָה (אָפֿענזיף). סוף דבר כי אשכנז לא תאבה ולא תשמע לְדַבֵּר את צרפת שָׁלוֹם כי אם אחרי הַסְגִּירָהּ את מבצרי מעטץ וסטראַסבורג ביד מלך פרוסיא. ואחרי אשר שָׂם ה' ביסמאַרק את חפץ ה' פֿאַווער לאַל והשליך את דבריו ארצה, הביע רוחו אל מלכי אירופא ויודיעם בשם ממשלת פרוסיא כי אם יאבו להושיע את צרפת בעֵצה או בגבורה יהיו רק נִסִבּה להרחיק את היום אשר בו יֵצא השלום למענהו —. כי במלחמה בזאת אשר צרפת המריצה את פרוסיא לשלוף חרבה וכל מלכי אירופא עמדו מנגד ולא הֵנִיאו את צרפת מִבּוֹא בדמים, במלחמה כזאת המשפט רק לפרוסיא לָשׂוּם את אָפני השלום לפני אנשי מלחמתה כפי ראות עיניה, ולא תניח למלכים אחרים להתערב בזה. וכמחשבות ביסמאַרק ומשפטי פיהו כן היו גם מחשבות כל האשכנזים ומשפטי פיהם, ועדים נאמנים על זה הלא

הם

הם הספרים הרבים עד אין מספר אשר באו מכל אפסי ארץ אשכנז אל ממשלת פרוסיא ושפה אחת ודברים אחדים לכֻלם כי לְאִי־כָבוֹד הוא לְעַם אשכנז אם אחד ממלכי עמים אחרים יתערב באפני השלום עם צרפת בלתי אם מלך פרוסיא לבדו. ומלכי איירופא ראו כי יש נכונה בפי האשכנזים ולא מָשׁוּ ממעמד הֵבֵינַיִם ולא חִוּוּ דֵעָם בדבר השלום ההוא אף כי ידעו נאמנה כי העמים הנאורים באיירופא יַטּוּ לבם אל צרפת ויכספו כי תצא מהמלחמה הזאת בשלום ולא תְאֻנֶּה אליה רעה בתגרת יד פרוסיא. וממוצא דָבר נשכיל ונדע כי השר הנאור טהיער לא הצליח בדרכו אשר הלך להפיק רְצוֹן המלכים האדירים לטובת צרפת, וכאשר הלך, כן שָׁב לארצו ומאומה לא נשא מכל עמָלו. גם יולוס פַאווער אשר התראה את ביסמאַרק בהיכל פֶעריערעס, היכל שרי בית ראָטהשילד, מקום משכן מלך פרוסיא וּמְסִבּוֹ בעת ההיא, גם הוא לא עשה מאומה. כי בתשעה עשר גם בעשרים לחדש סעפטעמבער נועדו השרים המשכילים ביסמאַרק וּפַאווער בהיכל פֶעריערעס לדַבר דבריהם אֹדות אפני השלום, וּפַאווער התאמץ ויחתור בכל עֹז אל דרך השלום, וראש דבר שאל מאת ממשלת פרוסיא להשבית את המלחמה שלשה שבועות ובין כֹּה וכה יתאספו מלאכי צרפת בפאַריז להביא עצות ולעשות פלילה לְפַנּוֹת כל אבני נגף מדרך השלום. אך ביסמארק הִקשה לשאול מאת ממשלת צרפת, כי במחיר אשר תשקיט פרוסיא את המלחמה מֶשך שלשה שבועות, שאל להסגיר את שלשה המבצרים הנצורים סטראַסבורג, פפאַלצבורג וְטול בידי פרוסיא, ואנשי המצב אשר בסטראַסבורג יִנָּצלו את כלי נשקם מעליהם ויתנו לַשְּׁבִי נפשם כשבויי חרב במלחמה, ובעד הרשיון לאסוף מלאכי העם אל פאריז ולהביא אֹכל נפש בשעריה, דָרשׁ דָרַשׁ ביסמארק מיד צרפת את מבצרי מאָנט וואַלעריען. וַיִּחַר ליולוס פַאַווער מאד, ולא אבה להתרצות אל האָפנים הקשים ההם, כי חרפה היא לצרפת לְהִתְרַפֵּס כֹּה לפני פרוסיא, ויקרא במגנת לב: „ולמה אתה שואל את המבצרים ההם לפרוסיא וְשַׁאֲלָהּ לה את פאריז הבירה, כי כמוהם כמוה אחת היא" —. במפח נפש שב יולוס פַאַווער למקומו וישלח ספרים אל חצרות מלכי איירופא, וכיד הלשון הטובה עליו הביע להם רוחו, ויערוך את עצֻמותיו בטוב טעם ודעת להוכיח כי לא תוכל צרפת לתת ידה אל האָפנים הקשים אשר שָׂם ביסמארק לפניה, כי כלִמת עולם היא לה לעשות כדבר הזה. וסוף דבריו היו: כי עַם צרפת בותר הוא להתענות עוד כהנה וכהנה ולהשליך נפשו מנגד יתר הַרבה עוד מאשר יתרצה להשפיל כבודו עד שְׁאוֹל ולתת לפרוסיא את הַשׁאֵלה הקשה והאכזריה אשר היא שואלת מצרפת. „נכון לבי", הוסיף עוד ה' פַאַווער לכתוב, „נכון לבי ובטוח כי צרפת תהי הַמְנֻצַּחַת במלחמה הזאת, אולם אף אם תהי הַמְנֻצַּחַת, גם אז תתנוסס בכבודה וּמַפַּלְתָּהּ תהי לתהלה ולמופת לרבים

עמים

עמים. כל יושבי תבל ינודו לה ויסורו לשאול לשלום לה. בדריסותה תהי גבורתה ובה חביון עזה ואולי היא תהי גם נקמתה היותר גדולה אשר תִּנָּקֵם באויבתה״ — . ושרי הממשלה ומלאכי העם היושבים בטורס, בְּשָׁמעם את אשר תדרוש ממשלת פרוסיא מאת צרפת, שלחו בארבעה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער ספרים גלוים לכל הצרפתים וויודיעום ״כי המלחמה תוסיף לָרוּץ ארחה, יען כי מגמת פני פרוסיא היא להשפיל את צרפת להיות ממלכה שפָלה ויען כי הרהיבה בנפשה עֹז לדרוש מאת צרפת להסגיר בידה את עלזאס ולאָטהרינגען על פי משפט הנצחון אשר לה. ובעד שקט המלחמה לימים אחדים היא שואלת את מבצרי סטראַססבורג וְטוּל ומאָנט וואַלעריען. פאריז התגעשה מרוב עֶברה וזעם על פרוסיא עד אשר תבחר להתהפך לגלים נִצִּים וְעִיֵּי מפלה מֵהַשְׁכִּין לעפר כבודה. על עזות פרוסיא אין להשיב רק בחרב נוקמת ולהלָחם בה עד רגע האחרון צרפת לא תירא מעשות עוד מלחמה וְתִשָּׁעֵן על בניה כי כֻלם יחד יחושו לעזרתה״. ובדברים האלה הציתו אש השנאה וכעס תמרורים בלבות הצרפתים עד אשר התעוררו למגדולם ועד קטנם לעשות מלחמה בפרוסיא ובכל אגפיה. לשוא התאמץ ביסמארק להוכיח בדברים על פי ספר גלוי כי רחוק רחוק מלב פרוסיא לעשות את הדבר אשר טפלו עליה שרי הממשלה בצרפת, ולא עלתה על לבה המחשבה הזרה להשפיל את צרפת עד המדרגה השניה בממשלת איירופא, כי גם אחרי אשר תְּסֻפַּחְנָה מדינות עלזאס ולאטרינגען אל ארץ אשכנז כבראשונה, לא תרד צרפת מכבודה הראשון, וגם אז תהיה ממשלה אדירה מהמדרגה הראשונה כבתחלה. לשוא דבר כל דבריו, כי שומע לא היה לו מאת הצרפתים ולא האמינו בכל דבריו הנאמרים באמת, והממשלה הפאריזית גמרה אֹמֶר לחַדש את המלחמה ביתר עז עוד, גם הֵשִׁיבָה את כל המָחרמים והמְברחים אשר הָחרמו ואשר ברחו מצרפת בימי הקיסר נאפאלעאן השלישי, לבעבור יעזרו להם במלחמה. בין האנשים ההם שבו כל הדבֵקים בממשלה הרעפובליקית אשר גֹרשו מצרפת בשנת תר״ט 1849, הלא הם לעדרו־ראָללין, לואי בלאַנק, וויקטאָר הוגאָ ועוד רבים כמוהם. גם בעלי ברית מלכי בית אָרלעאַנס התראו עוד הפעם בצרפת לעיני השמש וַיְקַוּוּ כי עת רצון היא להם להשיב את המלוכה לבית אָרלעאַנס. ואף כי שונים שונים היו דרכי כל האנשים ההם ונפלגו איש מרעהו בדעותיהם וּמַאֲוַיֵּי נפשם, אך בִּדְבַר השנאה והנקמה לפרוסיא דֵעה אחת וחפץ אחד לְכֻלָּהֶם, כי כלם היו מזי אש השנאה ולְחֻמי רשף הנקמה להאשכנזים מחריבי ארצם ושוסי נַחלתם, וכל אחד התחרה להראות את עֹצֶם שנאתו וְתֹקֶף נקמתו לאנשי חֶרמם ההם וַתֵּחָשֵׁב לו זאת לצדקה ולאות אמת כי אהבת ארץ מולדתו עצורה כאש בלבבו. גם הנביא הזקן שאַמבאָרד אשר קול מליו כבר נחבאו, השמיע

עוד

עוד הפעם את קולו ויעורר את הצרפתים לעשות מלחמות ונקמות באשכנז. אך כל אלה היו לא לעזור ולא להועיל, כי האשכנזים לא שָׂמו לבם אל כל שאונם והמונם, וברות גבורה ותחבולות מלחמה העפילו עָלות על מְרום הררי עֹז ובכל אשר פָּנו הצליחו.

§ 40. מלחמת המָצור סביבות סטראַסבורג ותלאותיה הנוראות בחדשי אויגוסט וסעפטעמבער. בארבעה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער ביום אשר שרי הממשלה היושבים בטורס הודיעו בו בספר גלוי לכל הצרפתים כי חלילה להם לקבל עליהם את אָפני שֶׁקט המלחמה אשר שָׂם ביסמאַרק לפניהם, בעצם היום ההוא נפלה בידי האשכנזים עיר אחת מערי המבצר אשר דָרש ביסמאַרק מאת ממשלת צרפת במהיר שֶׁבת כלי הנשק, הלא היא עיר הבצורה טול, העיר העתיקה והראשה במדינת לאָטרינגען, אשר כבר צָרו עליה גדודי ההערצאָג הגדול נְשִׂיא מעקלענבורג. עד שלשה ועשרים יום לחדש סעפטעמבער התיצבו אנשי המצב הנצורים בתוך העיר בעבי גבי מגנם לפני הצרים הצוררים עליהם וכגבורים משכילים נלחמו בם, אך ביום ההוא לא עצרו עוד כֹּחַ לעמוד לפני כדורי כלי התותח אשר ירו האשכנזים עליהם, ובראותם כי עוד מעט תִּבָּקַע העיר ויושביה יהיו לְשַׁמָּה, פתחו את שערי העיר לפני הַמְנַצְּחִים. העיר ההיא היתה דרושה מאד לחֵפץ האשכנזים, יען כי על ידה היתה לאֵל ידם לחַבר על ידי מסלות ברזל את נפות רהיין אל פאַריז מבלי שטן וּמִפְגָע. ובשבעה ועשרים לחדש סעפטעמבער פָּרצה השמועה בכל איירופא כי גם סטראסבורג הבצורה והעשויה לבלי חָת, נפלה בידי האשכנזים אחרי אשר לָחמה בגבורה נפלאה, והאשכנזים באו בתרועת נצחון בשעריה וירשו אותה וכל אשר בה. סטראַסבורג עיר ישָׁנה היא ועיר הראשה במדינת עלזאַס. נהר איל עובר בה וששים גשרים עליו, חֹתָם תָּבנית עיר אשכנזית לעיר הזאת וכל רואיה יַכִּירוּהָ כי בונֶיהָ ויושביה מִמֵּי אשכנז יצאו. העיר הזאת נודעת לתהלה ולתפארת בכל הארץ בגלל היכל הנוצרים אשר שֵׁם מינסטער נקרא עליו ואין עֲרוֹךְ אליו בכל היכלי התבל לְחֹסֶן וּלְגֹבַה. לפי משפט החכם סעבאַסטיאן מינסטער יֵאות לו שֵׁם "פֶּלֶא השמיני" מִפְּלְאֵי התבל אשר הם רק שבעה במספר. גבהו ארבע מאות ותשעים רגל, ובשבע מאות וחמש ועשרים מעלות יעלו עליו. ימי בנינו אָרכו מאה וששים ושתים שנה, וּבוֹנֵהוּ נודע למשגב בשם ערווין משטיינבאַך, אך בשנת ה'א ע'ח 1318 בעת אשר כִּלה רק את חצי הבנין הנפלא הזה, הלך לעולמו, ובטרם מותו מִלֵּא את ידי בְנוֹ לְכַלּוֹת את מִבנה ההיכל הזה. אך גם הוא לא האריך ימים עד תֹּם הבנין הלך בדרך כל הארץ, ואז נָטלה עליה בת ערווין הנודעת בשֵׁם סאַבינאַ

לבצע

לְבַצע את המלאכה הנשגבה הזאת, והיא הצליחה לְכְלוֹל את בנין ההיכל וּלְפָאֵר אותו בכל פאֵר וַעֲדִי עֲדָיִים עד להפליא. ומאז והלאה ינהרו אליו חכמי חרשים וכל יודע מבין טוב טעם בחכמת הבנין להתבונן על מִפְלְאוֹת מלאכתו ועל הֲדַר גְאוֹן עֻזּוֹ ותועפות מִגְדָלוֹ הרם והנשא אשר זולת הפיראַמיד הגדול כּעאָפּס בארץ מצרים אין גדול ממנו בכל מגדלי תלפיות תחת כל השמים. בעיר סטראַסבורג הֻלְלָה המציא יאָהאַן גוטענבערג בשנת מאתים לאלף הששי את מלאכת הדפוס אשר עשתה כנפים לכל דְבַר חכמת בינה לָעוּף מקצה השמים עד קצותם. לְפָנים נחשבה סטראַסבורג לארץ אשכנז ויושביה אשכנזים מִלֵדָה ומחזיקים בשפה האשכנזית ובכל דרכי אחיהם בארץ אשכנז, אך בְעָרמת מלכי צרפת ומזמתם הרבה נספחה העיר הזאת גם כל מדינת עלזאַס ולאטהרינגען לארץ צרפת (כאשר הודעתי כבר). בתחלה התעצבו יושבי העיר הזאת אל לבם ונפשם יָרעה להם כי נגזרו מאשכנז ארץ מולדתם ונפרדו מאחיהם האשכנזים, אך מעט מעט הַסְכֵּן הִסְכִּינוּ בְמַצָבָם הֶחָדש, ולאחרונה שמחו עוד ויעדו גָאוֹן וְגֹבַהּ כי שֵׁם צרפת צְבִי מַמְלָכוֹת נקרא עליהם, וּמִשְׁפַּל מדרגתם בדרכי המדינה התנשאו לָשֶׁבֶת עם נדיבי הצרפתים, ויבחרו בדרכיהם וילכו בכל הליכותיהם ויתאמצו בכל מאמצי כֹחם להיות אִתָּם לעם אחד. אולם בכל זאת לא עזבו עוד יושבי העיר את משפטי האשכנזים כָּלִיל ונשארו עוד בידיהם מנהגים רבים וחֻקים קרומים אשר הביאו אִתם מאשכנז ארץ מולדתם עד כי כל רואיהם הִכִּירוּם כי מִצוּר אשכנז הֻצבו וּמִמַקֶבֶת גערמניא נֻקָרוּ. אך מימי ההפכה הגדולה אשר התחוללה בצרפת אשר הָפְכָה גם את הליכות גלילות רהיין העליון והתחתון, נהפכו גם אנשי סטראַסבורג לאנשים אחרים ויעזבו גם את שארית הפליטה ממנהגי אבותיהם אשר נשארו עוד בידיהם מימי קדם וַיִּצָמְדוּ להצרפתים ולכל דרכי חייהם ויתחרו בכל עֹז להיות אִתם לְעַם אחד, גם גָאֹה גָאוּ ויתפארו מאד כי שֵׁם הצרפתים נקרא עליהם וכמוהם הולכים גם הם לאור ההשכלה וְלְנֹגַהּ בְּרַק הציוויליזאַציאָן. שני העמים ההם דִמְיוֹנָם כשני נְהָרִים אשר חָברו יחדו ללכת הליכות עולמם, אשר ימים רבים גם אחרי התחברותם יוָדע עוד על פי צבע מֵימֵיהֶם כי ממקורות שונים מוֹצָאָם, עד כי לאחרונה יתבוללו המים ויהיו לנהר אחד ועקבות מקוריהם עוד לא נודעו.

עוד בשביעי להדש אויגוסט ידעו יושבי סטראסבורג כי נִגפו הצרפתים לפני האשכנזים במלחמת ווערטה, כי פליטים ופצועים רבים התמלטו מהמערכה בעור שִׁנֵיהֶם ויבואו העירה ויגידו כי מגפה גדולה היתה בגבורי צרפת וִימִין האשכנזים רוממה. אך בכל זאת לא נפל לב הסטראַסבורגים ולא האמינו כי יבוא: יום אשר בו יבוא צר ואויב בשערי עירם הגדולה והבצורה במאד מאד. ובשלוח שר צבאות אשכנז איש עִתִּי

לדבר

לַדַבר על לב יושבי העיר כי יפתחו את שערי עירם לפניהם בשלום, השיב לו אוהריך שר המבצר דברים נמרצים (בעשירי לחדש אויגוסט) לאמר: סטראַסבורג עיר מבצר היא, ואנשי המצב אשר בתוכה כֻּלם גבורים, גם צידה עשו להם לימים רבים, ובזרוע חשופה והרב שלופה ילחמו עד נטף דמם האחרון את מלחמת ארצם וְעַמָם. ושר המבצר ההוא הֵקים את דברו וַיִּלָחֵם ברוח גבורה ובחֵרף נפש ולא הניח חרבו עד רֶדֶת חומות המבצר ונשברה זְרוֹעוֹ, וְלוּ היה בידו מספר רב מגבורי צרפת גם צידה לימים רבים, כי אז לא נפלה העיר בידי האשכנזים כל הימים, אך זולת צְבָא העם לא היו אז בעיר כי אם עשתי אלף איש חַיִל, גם צידה לא הֵבִינוּ לימים רבים ועל כן לא הצליחו וידיהם לא עשו תושיה. וסִבַּת הדבר היתה כי הצרפתים בכלל ויושבי סטראַסבורג בפרט האמינו אז בִּפְטוֹר הַמְדוֹן בין צרפת ואשכנז כי המלחמה ההיא תתחולל רק על אדמת אשכנז ושם תִּתֹּם, ולמה זה להם להרבות מספר אנשי המלחמה בעיר ולהכין בָּר וצידה רבה לימים רבים על לא דבר! אך עד מהרה נפקחו עיני הסטראַסבורגים לראות כי שגו מאד ברואה, ופתאֹם בא כשואה אֵידָם ורעתם מְהֵרָה מאד, ועוד בשלשה עשר לחדש אויגוסט באה סטראסבורג במצור. בראשונה צָרוּ עליה רק גדודי באַדען תחת פקודת הגענעראל ב י י ע ר ויתפשו בידיהם את הכפרים אשר סביבות העיר, הלא הם שילטיגהיים, בישהיים, הויזבערגען וקאֶניגסהאָפֶען, ובזאת הפרידו בין העיר ובין יתר הערים ולא הניחו לאיש צרפתי לבוא העירה או לצאת מתוך העיר. ובחמשה עשר יום לחדש אויגוסט הֵחֵלוּ האשכנזים לירות כדורי כלי תותח לתוך העיר וַתִּרְעַשְׁנָה חומותיה הבצורות ויושביה נבהלו ויתחלחלו מפני האש הנוראה אשר אָחזה בגגות הבתים וְשַׁמָּה שַׁמּוֹת איומות בעיר. אך כל אלה כאפס וכאין נחשבו עוד מול בלהות צלמות אשר התנפלו אחרי כן על העיר הנצורה הזאת. החכם פִישבאַך אשר נעצר בתוך העיר בימי המצור ההם יכתוב בספרו כי זֵכֶר ימי חדש אויגוסט וסעפטעמבער משנת תר"ל 1870 לא יָזוּח מלב הסטראַסבורגים לעולם. על גדודי באַדען הצרים על סטראַסבורג נוספו עוד גדודים רבים מִצִבְאוֹת פרוסיא וְהַמְנַצֵחַ על כל החיל העצום והנורא ההוא היה הגענעראל האביר איש חי רב פְּעָלים הנודע בשם ו ו ע ר ד ע ר אשר סִגֵּר את סטראסבורג מכל עֲבָרֶיהָ והקים עליה קיר ברזל סביב סביב וידו נטויה להרעיש חומות מבצריה בכדורי כלי תותח עד רִדְתָּן. אולם בטרם עשותו זאת שלח דברי שלום אל אוהריך שר המבצר וישאל ממנו לפתות שערי העיר לפני האשכנזים בשלום, כי חסה עֵינוֹ על העיר ועל כל יקרותיה ומה גם על היכל מ י נ ס ט ע ר צְבִי עֶדְיָהּ ותפארת עֻזָּהּ. אך השר אוהריך לא אָבָה, ולא שמע לו, ויתיצב לפניו בזרוע נטויה ואֹמֶץ לב כגבור משכיל. אז צוה הגענעראל ווערדער לכונן כל כלי התותח על העיר וְלִירוֹת

כדורי שחת על מבצריה, על מעונות אנשי חֵילָהּ, על בתי מסכנותיה ואוצרותיה ועל מצודותיה ומגדליה הגבוהים, ותהי צעקה גדולה ומרה בכל פִּנּוֹת העיר אשר כמוה לא היתה למיום אשר הֵחֵלּוּ בני האדם לְשַׁלַּח זיקים חִצִּים וָמָוֶת איש באחיהו ולהשאות ערים בצורות גַּלִּים נִצִּים. אחד מהסופרים הנאמנים אשר עיניו ראו את הַהֶרֶס וְהָאַבְדָן בעיר ההֻלְלָה ההיא, יקרא מנהמת לבו: „על שֶׁבֶר קריה נאמנה סטראַסבורג יִשָּׁבֵר כל לב, וכל בעל נפש מכל עַם ולשון ומכל בעלי דתות שונות יאנח במרירות על אסונה הנורא בימי רעה ההם”, אך בכל זאת הלילה לנו מֵחֲטוֹא אל האמת ולחרוץ משפט על האשכנזים כי אכזרים עריצים הם ואנשי משחית כאשר חָרְצוּ הצרפתים עליהם. כי באמת חפץ הגענעראל ווערדער להשלים עם העיר על אָפנים ידועים הדרושים לְחֶפצו. אך השר אוּהריך פְּקִיד סטראסבורג ענהו קשות כי לא יאבה ולא ישמע לכל דבריו, ואם יפרצו האשכנזים בְּחֶזקת היד לתוך העיר, אז יִשָּׂגֵב הוא וכל אנשי חילו בחומות המבצר ומשם יַמְטִר כדורי כלי תותח על ראשיהם עד כי יסופו יתמו ולא יִשָּׁאֵר בהם עד אחד. הצרפתים מִלאו פיהם תהלתו על תשובתו הנמרצה הזאת וַיַּמְשִׁילוּהוּ לשמשון הגבור אשר קרא ברוח גבורתו: „תמות נפשי עם פלשתים”! אך הגענעראל ווערדער התמרמר וַיִּמָּלֵא חֵמה על התשובה העזה ההיא ויוסף להרעיש את מבצרי בת סטראסבורג בכדורי כלי תותח הגדולים, וחללים רבים ועצומים נפלו יום יום בתוך העיר הנרעשה עד אפס מָקוֹם בכל בתי הקְבָרוֹת לקבור עוד את החללים ויעשו את הגן הגדול אשר בתוך העיר לִשְׂדֵה קְבָרִים ועד מהרה נמלא גם הוא חללי חרב מפה אל פה ונבלות האדם התגוללו ברחובות ובשְׁוָקִים ולא מָצאו קבר. איום ונורא מכל הימים האיומים והנוראים ההם, היה יום העשרים וארבעה בחדש אויגוסט. „ביום ההוא” יספר החכם פִּישבאַך, „ביום ההוא רָעמו כלי התותח ביתר עָז ובלי הפוגה וְרָעֲשׁוּ שמים וארץ. ובתוך הרעמים ההם המתגוללים בשאון: פחדים על כנפי המות, נשמע פתאם קול הצופים מראש מגדל מינסטער, קול זעקת שֶׁבֶר: „אש! אש! בית תפלה החָדש בוער באש”! וכמעט אשר התרוצצו אלפי איש לְכַבות את הבֵעֵרה, והנה קולות רבים אדירים קוראים מאחריהם: „עושו, חושו! כל בתי רחוב מינסטער בוערים באש להבה”! ואחרי חצי שעה נשמע קול המולה איומה, קול רבבות אדם: אש יצאה ברחוב בראָגלי! אש תוקד בהוץ היתומים! אש אחזה ברחוב קלעבער! אש! אש! אש מתלקחת בכל פִּנּוֹת העיר! אָבַדְנוּ כֻּלנו, אָבָדְנוּ! קולות אדירים מְשַׁבְּרֵי לב כאלה נשמעו בכל הלילה ההוא, כל העיר נהפכה למדורת אש ופני השמים אָדמו כְּדָם, ויהי קולות וברקים ורעמים ומַבּוּל אש אוכלה! בית אֹסֶף הציורים (געמעלדעמוזעאום) עם כל הציורים הנפלאים מעשה ידי חכמי חרשי ציירים עלה על המוקד בליל עֶבְרוֹת ההוא, בית התפלה החדש הבנוי לתלפיות עם

העגב

הֶעָנָב (אָרגעל) המְהֻלָּל אשר בתוכו ועם כל שכיות כספו וזהבו, בית עֵקֶד הספרים עם ספריו היקרים ועם הספרים אשר עודם בכתובים ואין עֲרוֹך לְחִין עֶרְכָּם, ועוד בתים גדולים כאלה מלאים משכיות יקרות וסגֻלות נפלאות, כֻּלָּם יחד היו לשרפה מאכולת אש ואין תמירתם עוד. חוצות ורחובות רבות נהפכו לְעִיֵּ מפלה וגלי אבנים וְתִלֵּי אפר, ונשאר בעיר שַׁמָּה ושאיה, חרבות והריסות וקברים! האזרחים אשר לא נִסּוּ לצאת לקראת נשק, התחבאו במערות אשר מתחת לבתיהם, ורבים מהם השליכו נפשם מנגד לְכַבּוֹת את התבערה הנוראה ולהציל שארית הפליטה מכל הֹסֶן העיר וִיקָרָהּ. הכּהֵן הראש אשר בסטראסבורג התנפל לפני הגענעראל ווערדער וּבְמוֹ פיו התחנן אליו להשיב ידו מִבַּלֵּע ומהשחית את העיר ומלואה. אך לשוא היה כל עֲמָלוֹ, כי השר אוהריך אשר בידו עתותי סטראַסבורג לא התרצה אל כל אָפני השלום אשר שָׂם הגענעראל האשכנזי לפניו. והגענעראל הִתְעַבֵּר עוד יתר הרבה מבראשונה ויוסיף להמטיר רבבות כדורי שחת על העיר האומללה, גם לא נתן את הנשים, הילדים והזקנים לצאת מתוך העיר להציל ממות נפשם, כי הוא כרת ברית את הרעב לעזור לו ללכוד את העיר, והנשים והילדים והזקנים אשר יציקם הרעב עד מָוֶת יציקו לאזרחי העיר לפתוח את שערי עירם לפני האשכנזים. כֹּה התחלחלה העיר בְּמְחִתַּת השחת ובלהות המותה גם ביום ששה ועשרים וביום שבעה ועשרים לחדש אויגוסט. ובכל זאת לא אבו ולא שמעו צבאות האזרחים וצבאות הממשלה להסגיר את העיר בידי האשכנזים ויבחרו למות מות גבורים על בָּמוֹתֵיהֶם מִטְּאֵת חרפת מְנַצְּחִים. גם אזרחי העיר בּוֹשׁוּ להוכיח לעיני הגבורים ההם כי יְרֵאִים וְרַכֵּי לב הם ולא הֵאִיצוּ בם לְהִכָּנַע לפני אנשי מלחמתם. אנשי העיר בָּחרו אנשים חכמים ורודפי צדק מקציהם וישימום לראשים וקצינים עליהם, והנבחרים ההם חגרו בעוז מתניהם לנהל את העיר האומללה בתבונות כפיהם, חָבשו פִּצְעֵי אנשי החיל הנפצעים במלחמה, סָעֲדוּ את החולים על ערש דְּוָי, נתנו לרעבים להם חֹק, עניים מרודים הביאו בית, חִזקו ידים רפות, נִחמו אבלים וכל אשר השיגה ידם לעודד ענוים ולעזור דלים עשו בכל לבבם ובכל נפשם. אפס כי מִדֵּי יום ביום רָבְתָה הרעה בעיר וְשִׁבְרָהּ הלך הלוך וגדול: הלחם הלך וחסור בעיר ומחירו עלה מעלה מעלה, החָלב והשֵׁכר תַּמּוּ נִכרתו כָלִיל. היושבים במערות ובמחִלות עפר הֶחבאו, התנודדו כצללים, כי חליים רעים דָּבקו בהם בשָׁאפם את האויר הַמָשחת העצור במערות הָצרות ההן, גנבים ועושי זמה מצאו אז עת רצון להם לשלות בגנֵבה ידיהם ולעשות מזמתם הרעה. ובכל זאת התגנבה תקוה חרישית בלבות הנצורים, כי הֻגַּד הֻגַּד להם מפי טופלי שקר כי צבא צרפת נצחו במלחמות רבות את האשכנזים וְחַיִל כָּבֵד יֵלֵך הלוֹך וקרב לְגָרֵשׁ את הנוצרים הַצָּרים על העיר וקרובה ישועתם לבוא.

ובין

41. § ובין כה וָכה כתן הגענעראל ווערדער את כלי מִשְׁחָתוֹ מתוך רהיין השמאלי על סטראַסבורג להשחיתה, וגדודי באַדען כוננו את כלי תותחיהם מתוך רהיין הימין על המצודה להָרסה, ומשני עֲבָרים עופפו אלפי כדורי שתת על העיר ועל מצודתה ויפוצצו את מְעונות אנשי החיל ואת האסמים ובתי המסכנות אשר בתוך העיר. ובאחרית ימי אויגוסט בנה הגענעראל ווערדער מְצוֹרים על העיר, הֵקים צריחים ושפך סוללות גדולות ונוראות אשר פִּיוֹת כלי תותחיהם פתוחים כשערי שאול ומרעימים וזורקים אש רָצַת על מבצרי סטראַסבורג. לשוא השתערו אנשי המצב משערי העיר ויתנפלו בחֵמה שפוכה ובגבורה נפלאה על הַמְצוֹרים והצריחים והסוללות ההן להָרסן ולהציתן באש, כי האשכנזים גָברו מהם ויכום ויכתום וילחצום לשוב אחור מבלי עֲשׂוֹת תושיה. בששי לחדש סעפטעמבער הִרבו מאד כדורי האשכנזים להשחית, לנתוש ולנתוץ ולהרוס בעיר הנצורה, ואש נִשְׂקָם נִשְׂקָה גם בבית המשחק הגדול אשר בתוך העיר, והמונים המונים מִדַלַּת העם אשר מבלי מחסה החישו אל הבית ההוא מפלט למו, היו לְבָרוֹת ללשונות האש וְאֻכְּלוּ כקש יבש או נהרגו ונחנקו תחת מַפֶּלֶת גג הבית וקורותיו ואבניו המְנֻפּצות, גם חומות המצודה (ציטאַדעלע) רָגְזוּ וַהִתְרַעֲשָׁנָה ממהלומות כדורי כלי התותח אשר הטילו גדודי באַדען ופרוסיא עליהן, עד כי רבו בקיעי המצודה ופרציה עָצֵמוּ. אנשי המצב התפרצו מהמצודה בסופה ובסערה וישתערו על האשכנזים פעם אחר פעם, גם צבאות האזרחים וחֵיל הנדָבות השתערו פעמים רבות בסערת גבורתם על אנשי מלחמתם; אך בכל פעם נִגפו לפני האשכנזים כאלו הוֹיָה בם יד ה' לְהֻמם ולאבדם בכל אשר יִפְנוּ. הן אמת כי הם היו מְתֵי מעט מול האשכנזים הרבים והעצומים מאד במספרם, אך לעומת זה היו גבורים עריצים ומְלֻמדי מלחמה יתר הרבה מהאשכנזים, מנשרים קַלוּ ומאריות גָברו, ואהבת ארצם וכבודה כאש מתלקחת בחֻבם, וכל אלה לא עמדו להם לנצח את אויביהם אך פעם אחת במֶשך ימי המלחמה הגדולה ההיא על אדמת צרפת.

42. § שמעו עמים את התלאות הנוראות אשר מצאו את סטראַסבורג המְהֻללה ואת חבלי המָות ומְצָרֵי שְׁאוֹל אשר סַבּוּהָ גם סְבָבוּהָ, ונכמרו רחמיהם עליה וַיָנוּדוּ לה ויתגרו בעֹז מתניהם להושיע לה ככל אשר תשיג ידם. בארץ שוייץ נקהלה קהלה גדולה מאנשי צדק ועושי חסד אשר התאמצו לְהַפְגִיעַ בהאשכנזים הצָרים על סטראַסבורג לחמול על האזרחים החלשים, העניים והזקנים, על הנשים ועל הילדים הנמוגים בזלעפות פחדי המות, ולתת להם רשיון לצאת מתוך העיר לשאוף רוח חיים. הדברים ההם הנאמרים באמת וצדק, מצאו מְסִלּוֹת בלבב ההערצאָג הגדול מבאַדען ובלבות שרי צבא פרוסיא, ויתנו רִשְׁיוֹנָם לשמונה מאות אזרחים אשר לא

הגרו

חגרו כלי מלחמה, לצאת מתוך העיר, גם לנשים ילדים וזקנים נתנו רשיון כזה, ואנשי החסד בני ארץ שווייץ אָספו אליהם את האֹבדים והאומללים ההם ויכלכלום וינהלום בלהם ושמלה ובכל המחסורים אשר יחסרו להם. בעת ההיא נודע להסטראַסבורגים אל־נכון כי סָפָה תמה ממלכת נאפאלעאן וכסאו מֻגר לארץ ועל משואותיו התכוננה ממשלה רעפובליקית, ונֹגַהּ בְּרַק תקוה התרוצץ בקרב לבבם וַיְקַוּוּ כי הממשלה החדשה ההיא תאזור אֱיָל וגבורה להפיץ אויביה ולהניס אנשי מלחמתה מפניה, ויוסיפו עוד להקשיח לבבם ולהתיצב בעבי גבי מגנם לפני הצרים הצוררים עליהם, והשר האביר אוהריך פְּקִיד המבצר, גם הפרופֿיסור דר' קיש אשר נבחר מיושבי העיר לראש ולקצין, חזקו את ידיהם וַיְפְּחוּ רוח אֹמֶץ בקרבם לתת כתף סוררת אל כל אָפני השלום אשר ישימו האשכנזים לפניהם, כי קרובה ישועתם לבוא וּפְדוּת נפשם לא תְאַחֵר. ויותר עוד הָיתה רוחם ונפשם דָרכה עֹז בהופיע פתאֹם האיש וואַלענטין בשערי עירם. האיש הזה היה אחד מְצִירֵי סטראַסבורג ומליציה והממשלה הרעפובליקית בָחרה בו לשימהו לְשַׂר וּלְנָגִיד (פראָפֿעקט) בנפת ;רהיין התחתון. ואז מצא וואַלענטין עֹז בלבבו למצוא נתיבה אל העיר הנצורה, עיר מולדתו, להיות מָגֵן לה בעת רעתה. מבלי מֵשִׂים הִתְחַמֵּק ויחלוק בין גדודי האשכנזים הצרים על העיר, וגם אהרי אשר ראוהו אנשי המשמר ויורו עליו זיקים וְחִצִּים הצליח לצלוח את מֵי הנהר וְלַחצות גליהם העזים עד אשר הגיע אל החוף השני בשלום, ואז נשא קולו אל שומרי חומות העיר לפתוח לו את השער ולהביאהו אל אוהריך שר המבצר. ובבואו לפני השר ההוא הוציא מגלת ספר מצלחת וכתוב בה כי־ שרי הממשלה הרעפובליקית הקימו אותו לְנְגִיד עָם בסטראַסבורג, וישמח בו השר אוהריך וַיְקַו כי בידו תִוָשַׁע העיר האומללה. והנָגיד החָדש הזה הורה בשם כל הרעפובליק ויהלל מאד את אנשי החיל אשר בעיר על עזוזם ואֹמץ רוחם וגבורתם הנפלאה בימי צר ומלחמה, ויבטיח נאמנה כי הממשלה החדָשה תמַהר להושיע להם ולחַלצם ממצוקותיהם. אולם גם הוא היה קְצַר יד להציל את העיר מִשְׁחִתוּתָהּ, ונהפוך הוא כי מאז בא העירה הֵרַע עוד לָעָם היושב בתוכה, כי האשכנזים הוסיפו להַרעים על העיר ביתר עז עוד מבראשונה, ויטילו רבבות כדורי שחת בתוכה בלי הפוגה עד כי רעשו חומותיה ונהרסו מגדליה, וַיִתְעַתְּדוּ לעלות המצודה בסערת מלחמה (בשבעה ועשרים לחדש סעפטעמבער). אז ראה השר אוהריך כי אפס כל תקוה ועוד מעט תִּלָּכֵד העיר ברעש וְהַמְּנַצְּחִים יתפרצו בשעריה בעֶברה וזעם ובחֵמה שפוכה ויעשו בה נקמות בחרב ובדם ואש, ועל כן הֵרִים נֵס לָבָן על ראש מגדל מינסטער לְאוֹת שלום, וכרגע נדמו כלי התותח וקולות רעמיהם חָדֵלוּ, ותחתיהם נשמעו במחנות האשכנזים קול תרועת ששון, קול ענות גבורה, ותגעש ותרעש הארץ לקולם. שלשים ואחד יום יָחוּ

האשכנזים

האשכנזים משתי מאות וארבעים ואחד כלי תותח גדולים על מבצר סטראַסבורג, ויותר משתי מאות אלף כדורי שׂרֵפה הֵטילו לתוך העיר הנצורה עד אשר פָּתחה את שעריה לפניהם. הגענעראל ווערדער עם יתר שרי הצבא הֵחלו לדבר דבריהם אל השר אוהריך וחבריו אֹדות אָפני השלום והאָפנים ההם יצאו עד מהרה לאור ונשאו בד בבד עם האָפנים אשר על פיהם השיבו האשכנזים את ידיהם מסעדאַן. על אנשי המצב וְחֵיל האזרחים אשר מספרם 17,111 גם 451 פקידי חֵילים (אָפִּיציערע) נגזרה להוריד את כלי נשקיהם מעליהם וללכת בְּתוֹך שבויי חרב לפני המנַצחים, כל כלי הנשק וכלי התותח עם כל הכבודה וְחֹסֶן המצודה נפלו בידי האשכנזים, גם אלף ושמונה מאות וארבעים ושלשה סוסים אבירים לקחו להם לשלל. שרי החילים אשר נתנו את כבודם לערבון כי לא יוסיפו להניף חרב על האשכנזים עד תֹּם ימי המלחמה, שֻׁלחו לחפשי ללכת אל כל אשר יהיה רוחם לָלֶכת, אך האנשים אשר לא נתנו את הערבון ההוא, הלכו בשביה עם כל השבויים לארץ אשכנז. אנשי המצב וצבא האזרחים וחֵיל הנדבות הֵרקו שֵׁן ויפיצו עֶבְרוֹת אפים בְּהִכָּנְעָם תחת תגרת ידי מְנַצחיהם, ובמגנת לב ונפש מרה התנצלו כלי נשקיהם ויציקום לרגלי שרי צבאות האשכנזים, ורבים מהם נִפְּצו את אֱזֵנֵיהֶם על הסלעים וימרטו את שערות ראשיהם מכאב לב ותבל נמרץ. והאשכנזים תפשו להם את העיר ומצודתה ויריעו תרועה גדולה ויעשו הִלולים. הנה כי כן היתה אחרית העיר הַהֻלָּלה והבצורה סטראַסבורג! כן נפלה נפלה עיר כלילת יֹפִי העשויה לבלי חָת ולא האמינה כי יבוא צר ואויב בשעריה! על נִפְלָהּ נָשַׁמּוּ כל העמים, וכל יודעי שְׁמָהּ שָׁערו שער וספקו כפים על מִשְׁבַּתֶּיהָ. אולם בכל זאת לא נגרע מכבודה מאומה וגם תריסותה הֵעִידָה על גבורתה ותפארת עֻזָּהּ, כי עד רגע האחרון לָחמה בכפירה בגבורה נפלאה, ובִמְתֵי מספר גבוריה הִפִּילָה רבבות. חללים בצבאות אנשי מלחמתה הרבים והעצומים טמנה במאד מאד. אשתוללו כל אבירי לב במערכות האשכנזים ומבחר גבוריהם התפלצו מרעם גבורותיה ועזוז נוראותיה, ואין קץ ואין חֵקֶר לכל מצוקות שְׁאוֹל וְחַתְחַתֵּי המות אשר עברו עליהם עד אשר הצליחו להוריד ממנה עֻזָּהּ, ולולי יד הרעב אשר הוָיָה בה וְחֹסֶר אנשי חַיִל בתוכה, מי יודע אם עָצרו האשכנזים ברבבותיהם כֹּחַ לִלְכּוֹד אותה כל הימים! וכל הערים הקרובות והרחוקות אשר מֵעבר לנהר דהיין רָגשו ויתאבלו על שֶׁבֶר בת סטראסבורג ועל מַפַּלְתָּהּ האיומה, והמון מֵעֵיהֶם ורחמיהם התרוצצו בקרבם לְחֶמלה על עֲניה ומרודה ויקראו נדבות ויאספו כסף רב להשביע אביוניה לחם, להלביש ערומים, לרפאות חולים, לְעודד נכשלים ולקומם נופלים. גם ההמונים הרבים והעצומים אשר נָהרו אליה מארץ אשכנז מכל הערים ומכל עֲבָרים להתבונן על משואותיה, התנדבו בְּיֹשֶׁר לבבם לעזור ולהושיע להאזרחים האֹבדים אשר רָשׁוּ וְרָעֵבוּ

במשך ימי המצור. אך למרות האהבה והחמלה ורוח הנדיבה אשר הראו האשכנזים לאחיהם הסטראסבורגים, לא אבו יושבי סטראסבורג לשבת עוד בעיר ולסור אל משמעת ממשלת אשכנז, ומרבית אזרחיה גם אזרחי יתר ערי עלזאס נסעו יצאו משם ויבקשו מנוח לכף רגלם בארץ שווייץ או בצרפת הדרומית. גם השר האביר אוהריך הרחיק נדוד וישם פעמיו ארצה שווייץ למצוא שם מרגוע לנפשו העיפה, וסופרי צרפת אשר בימי הצלחתו הרימו כבודו עד ראש כוכבים, המירו בימי רעתו את כבודו בקלון, פרעוהו לשמצה וישיאו עליו עון אשמה כי בגד בארצו ועמו ובאהבת בצעו הסגיר את סטראסבורג הבצורה ביד אויב, כי הצרפתים זה דרכם בימים ההם להעלים עיניהם מנגעי עצמם וחטאת נפשם מקור כשלונם ואסונם ולהעמיס חטאת כל העם על שכם איש אחד לשלח אותו המדברה לעזאזל —.

§ 43. אחרי אשר ירשו האשכנזים את סטראסבורג, הקם מטעם מלך פרוסיא הגענעראל־לייטענאנט פאן אלליך לשר ולנגיד על העיר (גובערנער). והגענעראל־מאיאר פאן מערטענס לנגיד ומצוה על המבצר ואנשי המצב (קאממאנדאנט), והגענעראל פאן ווערדער נסע יצא אז מן העיר בראש גדודי החיל אשר ברגליו לרדף לפניו את עלזאס הדרומית ממחוז שלעטשטאדט עד מחוז בעלפארד ולהפיץ את גדודי הצרפתים אשר התאספו ויתגודדו במעברות הרי הוואגעזים ויתגרו מלחמות ויעשו נקמות בצבאות האשכנזים. ואנחנו נעבור בדומיה על המלחמות ההן ועל הנאצות והשערוריות אשר עשו אז הצרפתים ואשר לא נעשו כמוהן בין העמים הנלחמים עד הימים ההם. גם לא נזכיר בזה את המלחמות העזות אשר קמו לפני זה בנפות הרי צרפת המזרחית, רק נעיף עינינו על המלחמות הגדולות והנוראות אשר התלקחו אז על מבצר מעטץ ועל פאריז הבצורה אחרי אשר צרו האשכנזים עליהן. הדורות אשר יבואו אחרינו, יתפלאו הפלא ופלא ויתמהו תמוה על עז רוח האשכנזים ועל אמץ לבם ורעם גבורתם במשך כל ימי המלחמות האיומות ההן, ובתוכם ישתומם לבם: הכח אבנים כחם אם בשרם נחוש כי עצרו כח לעשות גדולות ונוראות כאלה בארץ נכריה, ארץ אויביהם ואנשי מלחמתם המלאה לה מבצרים רבים אין מספר הנצבים לשטנה להם על כל מדרך כף רגל, אשר הצרפתים הלוהטים באש נקמתם קלקלו את הדרכים, נתשו הנתיבות, הרסו מסלות הברזל, שרפו המעברות והגשרים והבאיבו כל מסלול וארח באבני נגף וצורי מכשול ושוחות עמוקות. ואיך יכלו עמוד לפני עם נורא אשר זה שנות מאות רבות נודעו ליודעי מלחמה מאין כמוהם ויתנו חתיתם בכל אפסי ארץ, ואיך הלכו עוד מחיל אל חיל ומנצח אל נצח בכל המלחמות הרבות והעצומות ההן. איך מהרו להשלים תמיד את החיל הנופל במלחמה באנשי חיל חדשים לבקרים,

להביא ממרחק לחם ושמלה לרבבותיהם לאכול לשׂבעה ולמכסה עתיק, איך הלכו כל אנשי המלחמה כאיש אחד אל מטרה אחת ולא הטו אֲשֻׁרֵיהָם כמלוא השערה מן הדרך אשר הִתְוָה לפניהם שר שרי הצבא, ולא נודעו אף פעם אחת עקבות מרי גם קול תלונה דקה בכל אֲגַפֵּי צָבָא רב ועצום כזה. כל יודעי הליכות האשכנזים במלחמה הגדולה הזאת יתנו עֵדיהם כי זולת כביר כֹּחַ לבבם ואהבתם העזה לארץ מולדתם היו עוד יודעי טכסיסי מלחמה באופן נעלה מאד, ורוח עצה וגבורה נוססה בם עד להפליא. כי בעת אשר הצרפתים התגאו כי ידם רב להם במשפטי קְרָב וָלָחֶם אשר בידיהם מימי קדם, עשו האשכנזים חיל וילמדו תחבולות מלחמה חדשות טובות ומועילות מאד, ויאספו מְלוא חפניהם הליכות נפלאות לעשות על ידיהן גדולות ונוראות במערכה בשדה קטל אשר לא שערון הצרפתים הגאיונים ולא שָׂמו לבם אליהן. הצרפתים שָׂמו מבטחם על כלי נשק הטובים אשר להם ועל טכסיסי מלחמה אשר הנחילם נאפאלעאן הראשון ואשר הצליח לעשות על ידיהם גבורות נשגבות ולהרעיש קצוי תבל ואיי ים רחוקים, וגאות לבם לא נתנה אותם לצאת בעקבות עַם אחר אף אם הוא מיטיב צעד לרוח הזמן, ולא נתנה אותם לפקוח עַיִן כי טכסיסי מלחמת נאפאלעאן הראשון היו טובים רק בימים ההם וכבר אָבַד עליהם כלח, ועל כן כרעו ונפלו לפני האשכנזים אשר הלכו במסלה חדשה אשר סללו להם ברוח בינתם לרוח העת החדשה, ולא יכלו עֲמוֹד לפני טכסיסי מלחמה החדשים אשר בידיהם. וממלכת פרוסיא הנאורה היא היא סללה את המסלה ההיא ברוח חכמתה ורֹחב לבה, ובעקבותיה יצאו גם יתר מלכי אשכנז ונסיכיה אשר עזרו לה במלחמה הזאת. ומי לא יתפלא על מערכי לבב שר שרי הצבא הגבור המשכיל והנאור מאלטקע ועל מועצותיו העמוקות ותחבולותיו המְחֻכמות בכל משך ימי המלחמה הזאת? מי לא יפָאר את המְשטרים והסדרים אשר לאנשי החיל בשדה קְרָב ובקרב אהליהם? מי לא יהלל את החֻקים הטובים והמשפטים הישרים אשר שמרו רבבות אנשי המלחמה מבלי נטות צעד אחד על ימין או על שמאל? מי לא ירומם את מעשה הטעלעגראַפים אשר במערכה בשדה, את האסמים והאוצרות אשר מְזָוֵיהֶם מלאים בָּר ומפיקים מִזַן אל זן, את מסלות הברזל אשר עשו בידים מהירות ובהשכל ודעת, את בתי החפשית בעד החולים והפצועים במלחמה ואת הרופאים המשכילים אשר שָׂמו לילות כימים לחבש פצעים, לרַפא שֶׁבר ולהחיש עֶזרה ורפאות תעלה לכל שוכב על ערש דוי. ויותר עוד נאוה תהלה לאנשי החסד ונשי החיל אשר התנדבו להתענות בכל אשר התענו אנשי הצבא ויומם ולילה לא שבתו לסעוד את החולים על ערש דְוָתָם, להפוך משכבם בחָלים, לסמוך נופלים, לחזק ידים רפות, לנחמם

מיגונם

מיגונם ולחבש לעצבותם. וכל זה רק מאהבת אדם ואהבת חסד באופן נעלה מאד.

§ 44. בהיכל השר ראָטהשילד אשר בקרבת פאריז, היכל כְּלִיל יֹפִי וכל שכיות החמדה ומשכיות לבב, הוא ההיכל הנודע לתהלה בשם פֶּעריער, אשר בחדרי משכיתו ובגנת הביתן אשר לו הופיע רבות פעמים הקיסר נאפאלעאן השלישי בימי נִצְחוֹ והודו עם רעיתו הקיסרית ובנו יורש העצר ועם שריו הגדולים היושבים ראשונה במלכות, וַאֲדוֹן ההיכל המושל בְּמַכְמַנֵי הזהב הִשְׂבִּיעַ אותם שעשועים וכל תענוגות מלכים כידו הגדולה והרחָבה, בהיכל חמד ההוא שָׂם ווילהעלם מלך פרוסיא את מִשְׁכָּנוֹ בעת אשר אנשי צְבָאוֹ הביאו את פאַריז בַּמָּצוֹר. ומהיכל ההוא הֵרִיץ דברו אל שרי הצבא ופקידי החיל, גם שלח משם משפטי פיהו ודברי פקודיו אל פרוסיא ארץ ממלכתו, ולילה ויום שקד על מלאכתו כאיש מלא עלומים. אחרי כן עזב ככפיר רִבצו וירם פעמיו לעיר ווערסייל (Versailles) וישם משכנו בהיכל מלכי צרפת המתנוסס שם בהדר גאונו (בחמישי לחדש אקטאבער). בהיכל ההוא אשר לודוויג XIV מלך צרפת הוציא משם משפטו ושאֵתו לכל אפסי איירופא וכל המלכים והנסיכים נשמעו לו ונשאו מדברותיו, בהיכל ההוא אשר קירותיו הַמְּפֻזָּזִים נחפים בציורים נפלאים המציבים נֹכַח עיני הרואים מפעלות מלכי צרפת ודבר גבורותיהם וְחִין ערכם ומה גם מפעלות הקיסר נאפאלעאן הראשון ועלילות הקיסר נאפאלעאן השלישי, בהיכל ההוא הביא המלך הזקן והגבור ווילהעלם את ערש יצועו אשר שכב בה כל ימי היותו במערכה בשדה, בהיכל ההוא ישבו שרי הצבאות לַמְתִּיק סוד ולהביא עצה וגבורה לְרֶד לפניהם את גְאוֹן צרפת הרעפובליקית, בהיכל ההוא הֶחֱשַׂף השר ביסמארק את זרוע עֻזּוֹ בחכמת הדיפלאָמאַטיע והוכיח במועצות ודעת למלכי ארץ העומדים במעמד הבינים לבל יתערבו במלחמה ההיא בפֹעל כפים ובעִזוז וחיל, גם גִּלֵּל מֵעַל ממשלת פרוסיא את האשמות אשר הֶעמיסו עליה שונאיה ומקַנאיה, בשערי ההיכל ההוא באו שרי מלוכה ושרי צבא, שרי מדינות ושרי אוצָרות כבימי קדם, אך השרים ההם היו בני עַם אחר ונתנו הוד מלכות למלך ארץ אחרת. בְּשֶׁבֶת המלך בִּמְסִבּוֹ בהיכל עֹנֶג ההוא אשר כֻּלּוֹ אומר כבוד, לא שכח תַּגְזוֹת את האנשים אשר הֶערו למות נפשם על מְרוֹמֵי שדה וְהִנָּם מֻכִּים ופצועים ונמקים בחבורותם, וַיַּבְדֵּל חדרים רבים בהיכל ההוא לבתי חולים ויביא שם את החולים ואת הנפצעים להמציא להם מָזוֹר ולהשיבם לאיתנם. מהיכל ההוא יצאו כל הליכות המָצור וארחות המלחמות העזות על פאַריז הבצורה, וימי המצור נמשכו מאד והמלחמות התלקחו מיום ליום וּלְאֹם מִלְאֹם לא יאמץ ויד האחד לא גברה על מִשְׁנֵהוּ. בין כֹּה וָכֹה הוְיָה יד האשכנזים אנשי המלחמה בכל מְסִבֵּי פאַריז, בָּתֵּי מָשׂוֹשׂ אשר כאבני נזר

התנוססו

התנוססו סביבות העיר העליזה, נהפכו לְעִיֵי מפלה; גַנֵי חֶמד ופרדסי עֹנֶג המלאים עֲצֵי עֵדֶן וכל פרחי תפארה, היו לְשַמָה ושאיה; המַצֵבות המפֹארות והציונים הנפלאים אשר אין ערוך אליהם, נשברו והתפוצצו כאבני גִיר מְנֻפָּצות, וכל מחמדי בת עַיִן ושכיות החֶמדה וסְגֻלות יקרות מעשה ידי חכמי חרשים, חָרבו, נֶהרסו, נָשַמו ויחלפו כָלִיל. ולא יד האשכנזים לבד עשתה ההריסות והשַמות ההן לדאבון לב כל אנשי לבב, אך גם יד הצרפתים היתה במעל הזה, כי בשלשה עשר יום לחדש אקטאבער שלחו הצרפתים באש את ההיכל המהֻלל ס"ט קלוד (St. Cloud), אשר מלכים רבים ממלכי צרפת חָמדו יָפיו וְאִוּו לָשוּם משכן כבודם בתוכו, ומה גם הקיסר נאפאלעאן השלישי אשר בימי הודו וְעֻזו ישב בו פעמים רבות שבועות אחדים ושם הוציא ענינים נכבדים מדברי מלכותו לאור, ואת ההיכל ההוא המלא הוד והדר וכל סגֻלות מלכים שלחו הצרפתים באש לבל יפרשו האשכנזים אנשי מלחמתם את ידיהם בכל מחמדיו הטובים והיקרים, והאשכנזים התאמצו בכל מאמצי כֹחָם גם השליכו נפשם מנגד לְכַבּות את השרֵפה, כי חָסה עינם על סגֻלות חרשת המעשה מעשה ידי חכמי חרשים האצורים בהיכל מלך ההוא ואין עָרוך לִיקַר תפארת מלאכתן, אך הַצֵל לא הצילו כי אם מעט מזער, כאשר יציל הָרֹעֶה מפי הארי, וכל חֲמֻדות בת עַיִן אשר אין עוד תמורתן, היו לשרֵפה ולחָרבה. החֹרֶף ההוא בשנת 1870 הֵביא קֵרֶץ וכליון הרוץ על כל מְסִבֵּי פאַריז, נְאות השלום נָדַמו, כל מחמדיהם נָשַמו וכל חָסְנָם ויקרותיהם ספו תמו.

§ 45. מצור פאַריז. השר התרוץ טְרָאשו, שר הצבא ונְגִיד אנשי המלחמה בפאַריז, אָזַר גבורה ורוב אוֹנים לְהָצֵר את צעדי האשכנזים ולְהָדְפָם אחור מִקָרוב אל פאַריז לָשוּם עליה מָצור. מכל מבצרי העיר הֵרעימו הצרפתים בכלי תותח וישיאו מָוֶת על האשכנזים, גם התנפלו עליהם פעמים רבות מעיר מבצרם ובמלחמות תנופה נלחמו בם להפיצם ולנתוץ סוללותיהם וצריחיהם, אך האשכנזים לא חתו ולא נסוגו אחור ובכל פעם התגברו עליהם ויוסיפו עוד אֹמֶץ, סַבּו את פאַריז והקיפוה. חָנו כַדור עליה וישימו קיר ברזל בינה ובין יתר כל ערי צרפת, גם חפשו ומצאו את הטעלעגראַפים אשר עשו הפאַריזים מתחת לארץ ויהרסום, עד כי נגזרה פאַריז מיתר אחותיה ובנותיה ונותרה גלמודה כערער בערבה וְכַתֹּרֶן על ראש ההר. ואיירופא הנרעשה אשר עיניה נטויות וכלות לראות את אחרית המָצור הנורא ההוא אשר לא היה עוד כמוהו מיום הִוָסֵד פאַריז, השתוממה מאד בראותה כי ימי המצור יִמָשכו משבוע לשבוע ומחדש לחדש מבלי אשר תעשינה ידי האשכנזים תושיה להבקיע את עיר הנצורה אליהם ומבלי אשר נלאו הפאַריזים הנצורים מהתיצב בעבי גבי מגנם לפני האשכנזים האבירים.

המבצרים

המבצרים הנוראים המשתרעים סביבות פאריז ומלאים אנשי חיל מרי נפש, עָצֹר עצרו בעד האשכנזים מִגֶּשֶׁת אל חומות העיר לָשׂוּם כָּרִים על שערים ולירות בכלי תותח לתוך העיר, גם לעלות על המבצרים ההם בסערת מלחמה, לא עצרו כֹחַ, כי ראו מראש ונפשם ידעה מאד כי אין עז בידם להוריד מהם עֻזם כי אם אחרי שֶׁפֶך נהרי נחלי דם, וגם אז מי יודע אם חפצם בידם יצלח ואם לא ישפכו דמי רבבות אחיהם חִנָּם. על כן צִוה מלך פרוסיא לאנשי צבאותיו לעמוד הַרְחֵק מהעיר וממבצריה האיומים עד אשר יובאו מארץ אשכנז כלי תותח גדולים אשר כדוריהם יִיָּרוּ לְמרחוק ויקרקרו קירות המבצרים ערות יסוד עד צואר. אך ימים רבים עברו עד אשר הובאו כלי תותח ההם, כי הצרפתים קִלקלו את הדרכים, נָתְסוּ הנתיבות, הרסו את מסלות הברזל, שרפו את מעברות הנהרות, וכלי תותח הגדולים והכבֵדים מאד התנהגו בכבֵדות ובעמל רב מאד ויארכו הימים עד בואם למחוז חֶפצם. ובין כה וכה מצאו את האשכנזים תלאות רבות ועצומות מאד, הצרפתים המטירו עליהם כדורי מות בלי הפוגה ויפילו חללים רבים בקרב מחניהם, ובתוך מִטְּרות שחת ההם נלחצו האשכנזים לעבוד את עבודת המצור, לשפוך סוללות, להקים בחונים ולבנות מגדלים, לחפור הפירות ולעשות מנהרות ועוד רבות כאלה, גם רוח משחית נָשְׁבָה בם והביאה עליהם חליים רעים, דֶּבֶר הַוּוֹת וקֶטֶב מרירי. לאחרונה כאשר הובאו כלי תותח הגדולים אל האשכנזים והיתה לְאֵל ידם להטיל רבבות כדורי משחית על פאריז עד רְדֻתָּהּ, פסחו על שתי הסעפים אם יעשו כדבר הזה, כי הם ידעו נאמנה כי אם ישלחו ידם לְבַלַּע ולהשחית את פאריז, ירימו כל עַמֵּי איירופא במרום קולם על אשר נועזו לעשות כן לעיר כלילת יֹפִי, מִקְדַּשׁ ההשכלה והרשת המעשה ומקום משכן הציוויליזאַציאָן. ובאמת לא אָבוּ גם האשכנזים לְשַׁחֵת עיר וְאֵם ההכמה כפאַריז, ועינם חָסָה על היכליה הנפלאים, על מצבותיה המפֹארות, על ציוניה העתיקים ועל כל משכיותיה ושכיות חמדתה העומדות לנס עמים ואין על עפר משלן. וכבר הרעישו הצרפתים את לבות יושבי איירופא ויעירו חמתם על אשר הָרסו האשכנזים את כל מחמדי בת עין אשר התנוססו סביבות פאריז, ואיך יתגעשו ויתקצפו עד להשחית אם יעשו כן האשכנזים גם בעיר פנימה, הלא יתנום לפני וואַנדאַלים עריצי גוים והרשי משחית. על כן הואילה ממשלת פרוסיא לתת יד לנבחרי צרפת להתאסף בעיר הבירה להתיעץ על צפונותיהם, ואליהם תפנה ממשלת פרוסיא לשאת ולתת עמהם על אֹדות אָפני השלום, אך אם תוסיף ממשלת צרפת להקשות לבבה ולתת לכל אָפני השלום כתף סוררת, אז יצורו האשכנזים על פאריז עד אשר יִתֹּם הלחם מהעיר והרעב יַכביד אכפו על הפאריזים לפתוח לפני האשכנזים את שערי העיר. ובשמונה ועשרים יום להדש אקטאבער שלח השר ביסמאַרק מכתב גלוי לציר פרוסיא

הישב

היושב בלונדון גם ספר זִכָּרוֹן (רענקשריפֿט) הוציא השר ההוא לאור, ובדברים ברורים ונמרצים הודיע כי ממשלת פרוסיא נתנה ידה אל השלום, אך מושלי העם בפאריז האטימו אזנידם ומֵאנו להקשיב לכל אָפני השלום, ויען כן נלחצה ממשלת פרוסיא להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה, והרעות אשר תצאינה מהמלחמה ההיא תְּחוֹלֵלְנָה על הממשלה הצרפתית ומלך פרוסיא וכסאו נקיים.

§ 46. והממשלה הרעפובליקית בצרפת חִזקה ואִמצה לבבה ולא נָטתה מלוא השערה מן המשפט אשר תרצה לבלי תת להאשכנזים מִדרך כף רגל אדמה מאדמת צרפת ואבן אחת מאבני מבצריה במחיר השלום. כי הצרפתים האמינו באמונה שלמה כי עֹז ביד הרעפובליק החָדש לעמוד לפני מצוקי איירופא וגבורה בימינה להדוף מפניה כל אֵלֵי גבורים, כי לא נופלת הרעפובליק השלישית מהרעפובליק הראשונה אשר בשנת תקנ״ב 1792 ובשנת תקנ״ג 1793 התגברה על כל מלכי הברית אשר נועדו יחדו להכרית מארץ זִכְרָהּ. ובהאמינם בשוא ודבר כזב כזה, הרהיבו בנפשם תקוה עזה כי תרום ידם על האשכנזים וימינם תרעץ אויב והם על במותימו ידרכו. אפס כי חסר להם עוד גבר חכם בעוז, צעיר לימים ושגיא כֹּח ובעל לשון למודים אשר יאזר זיקות הַקְּרָב בְּקֶרֶב לב הצרפתים לצאת כאיש אחד חברים לקראת נשק עד אשר יצלחו לגרש מפניהם אויב. ואיש כזה נמצא להם בעת ההיא, הלא הוא האיש גאַמבעטאַ, איש צעיר לימים אשר לשונו כחרב חדה להדור בלבות הצרפתים בעלי הדמיון, דָּמוֹ בקרבו אש ונפשו גחלים תלהט ולא יֵחת ולא ישוב מפני כל. הוא שִׁוָּה לנגדו תמיד את עלילות הרעפובליקאַני הנערץ ראָבעספיערע לטובת הרעפובליק (אך לא את עלילות הרֶצח אשר עולל בימי ממשלת הבהלה —) ועז רוח ב״ט יוסט וקאַמיל דעמולין נֹכח פניו היו (אף כי תִעב את מעשה תועבותיהם). ויתמכר להציל את צרפת מרעתה ולהעלות נפשו עולה כליל על מזבח אהבתה. להוציא את מזמות לבו לאור, צר לו רחבי פאַריז, ויעל במגדל הפורח באויר (לופֿטבאַלאָן) ויעף וידא על כנפי רוח מֵעַל למבצרי פאַריז ויגיע לעיר טורס מִחוץ חפצו, ובהופיעו בעיר ההיא הֶחיה את רוח מלאכי העם ושרי הממשלה היושבים בתוכה וַיִּפַּח באפם נשמת רוח גבורה לעשות גדולות ונצורות. ותהי ראשית פעולתם להעיר ולעורר את גבורת הצרפתים לְהִקָּבֵץ יחדו להציל את פאַריז קרית מְשׂוֹשָׂם מיד האשכנזים הצרים עליה ולגרשם אחרי כן בְּלִיל מעל אדמת צרפת, אדמת קדשם. ושרי הממשלה נתנו ידיהם תחתיו וימהרו לְמַלא אחריו. והנה מהרה קל שלה גאַמבעטא הנאדר בכֹּח סגן המלחמה וסגן העם ספרים ביד הרצים לכל נפות צרפת ויצו לכל הצרפתים לצאת לעבודת הצבא מבן עשרים עד ארבעים שנה אין נקי, ואשר יְמָרה את מצותו עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ. גם שָׂם מס על הארץ בכל

הדרוש

הדרוש לחפצי המלחמה הגדולה ההיא. כל אשר היה בִּכֹחַ גאַמבעטאַ לעשות לטובת הצרפתים, עשה: הֵעִיר תשוקת הקרב בנפשות בחורי צרפת לצאת על האשכנזים בחרב נוקמת, הצית אש אהבת ארץ מולדת בלבות האזרחים, עורר תשות חשק להליכות הרעפובליק בין המון העם, ועוד רבות כאלה פעל ועשה גאמבעטאַ בלי הפוגה. על פיהו נהפכו כל רחבי ארץ צרפת למחנה אנשי חיל מְזֻיָּנִים ערוכים בַּכֹּל ליום קְרָב ומלחמה, על פיהו התעוררו בני העם לעשות את אשר לא השיגה יד אנשי הצבא לעשות: לטאטא את האשכנזים עוברי צרפת במטאטאי הַשְׁמֵד, להשיב את פְּאֵר עֹז פאריז כבתחלה ואת גאון יפעת צרפת כבראשונה. כסף תועפות הָיְתָה אותה אנגליא לצרכי המלחמה, וכלי נשק לרוב הובאו אליה מאמעריקא גם מאנגליא. כל ארץ צרפת (זולת פאַריז) נפלגה אז לארבעה ראשי מדינות (גענעראלגוּבערנעמענטס) אשר ראשי שרי הצבא ישבנו בתוכן ועל פיהם יסבו כל אופני המלחמה ואליהם ינהרו כל חיל צרפת המתנדבים ללחום את מלחמות ארץ מולדתם. שני מחנות אנשי חיל אשר שמות נהרות לאָאַר וסאָמע נקראו עליהם ירימו פעמיהם לפאריז לגרש מפניה את צבאות האשכנזים הצרים עליה, והגענעראל טְרָאשׁוּ עם גבורי חיליו יעזרו להם וישתערו מתוך מבצרי פאַריז על האויב עד כי יתלכדו יחדו ויעשו אֲגֻדָּה אחת לגרש את האשכנזים כָּלִיל מעל אדמת צרפת. ועל כן חגר טראָשו בעֹז מתניו להתחבר אל שני מחנות ההם ויתנפל שלש פעמים לשלש פאות שונות על האשכנזים. בפעם הראשונה התנפל עליהם בשלשה עשר יום לחדש אקטאבער לפאת דרומית, ובאחד ועשרים לחדש לפאת מערבית, ובשמונה ועשרים לחדש ההוא התנפל עליהם לפאת צפונית מזרחית וישיא עלימו כֹּבֶד מלחמה גם השחית בהם עם רב, אך בכל זאת גברו האשכנזים גם במלחמות ההן וירדפו את הצרפתים וילחצום לשוב אל המבצר כבראשונה, ומיום ליום קשתה ידם עליהם ויגרשום מכל המקומות אשר בכל גבול פאַריז. והפאריזים לא הִרְפּוּ ידיהם בכל מצוקותיהם ולא התרפו בעת צרתם, ובראותם כי אויביהם הרסו את הטעלעגראַפִים המחברים את פאַריז אל יתר ערי צרפת התחכמו והמציאו תחבולות אחרות להריץ אגרותיהם לכל אפסי צרפת על ידי יוֹנים מְלֻמָּדוֹת ועל ידי מגדלים הפורחים באויר אשר חכמי פאַריז כִּלְלוּ את מלאכתם ויעשום להיות דרושים להפציהם באופן נעלה מאד, וזולת מכתבים ואגרות נשאו המגדלים ההם גם אנשים נלבבים אשר עָפוּ מעיר הנצורה ליתר ערי צרפת לְאַזֵּר זיקות בנפשות הצרפתים לעזור ולהושיע ולהציל את עיר מעוזם וקרית משושם מיד האשכנזים הצרים עליה.

§ 47. אחרית מעטץ. אם לקול מַפֶּלֶת סטראַסבורג רָעֲשׁוּ כל אפסי איירופא ואַיֵּי גבורים שָׁמְמוּ על אחרית עיר הבצורה ההיא אשר יותר

ממאתים שנה עָמלו הצרפתים בה לעשותה לבלי חַת עד כי כל כלי מַפָּץ על תעצומות עֻזהּ יתפוצצו, הנה על מַפֶּלֶת מעטץ השתוממה אירופא יתר הרבה עוד, יען כי היא עלתה בתֹקף חָסְנָהּ ותועפות מבצריה וּמִגְדְּלֵי עֻזָּהּ גם על סטראַסבורג ועל כל מבצריה ומגדליה. ובנפול מעטץ ביד אויב, נפל גם לב גאַמבעטאַ ונפשו יָרעה לו מאד. כי הוא קִוָּה עוד כי המחנה הגדולה אשר התאספה על פיהו וְשֵׁם לאָאַר נקרא עליה, תעצר כֹּחַ לְשַׁבֵּר את זרועות אבירי אשכנז הצרים על מעטץ ואז יִלָּוֶה באַזען עם גדודי גבוריו אל המחנה ההיא וכֻלם יחד יטאטאו את צבאות אויביהם במטאטא השמד עד אשר לא יִוָּתֵר אחד מהם על אדמת צרפת. אך בטרם מצאו אנשי החיל החדשים ההם את ידיהם ובטרם הִשְׂפיקו להכין הַכֹּל ולהיות ערוכים בַּכֹּל למלחמה, הקדימום כבר גבורי האשכנזים וילכדו להם את מבצרי מעטץ. מערכי לב גאמבעטא היו לְשַׁמָּה כרגע וידי כל אנשי סודו רָפוּ, וישיאו עֲון אשמה על המאַרשאַל באַזען, ויתנוהו לבוגד בארצו ובעַמו, ויהלטו כי הוא נתן ידו לעוכרי צרפת וַיַּסְגֵּר בידם את מעטץ מָעוֹז לאָטהרינגען וראשית אונָהּ, כאשר השיאו עֲון אשמה כזה גם על הגבור המשכיל אוהריך נְגִיד מבצר סטראַסבורג בנפול העיר ביד צָר. אמנם כן כי יוכל היות אשר המארשאל באזען יְדִיד נאפאלעאן השלישי ואוהבו בנפש לא דָבַק בשרי מלוכה החדשים אשר לפי דֵעו לקחו להם בחָזקה קרנים לְמַגֵּר כסא הקיסר ולכונן ממשלת עָם בצרפת, ובהיותו סר וזעף אודות הדבר הזה, יִתָּכֵן כי לא שמר את עתותי הָרָצון להשתער מכל עֵבר ופאה על האשכנזים לגרשם מפניו או להתחמק מפניהם ולהתחבר עם ראשי גבוריו אל מחנה לאָאַר, אך זולת זאת עשה ככל אשר היה בכֹחו וגם יתר מִכֹּחוֹ לעשות, הִטָּה שִׁכמוֹ לשאת ולסבול תלאות עצומות בעיר הנצורה, השליך נפשו מנגד בהלָחמו ביום קְרָב, אסר את צבאות חילו בְּמָסורת מוסר אנשי לָחֶם (דיסציפלין) ועוד רבות כאלה פעל ועשה כאיש מלחמה וגבור משכיל, וכל אלה לא הועילו לו לעמוד לפני אנשי מלחמתו, ובכל פעם אשר התנפל עליהם בסערת גבורה, נשתה גבורתו ויד האשכנזים היתה על העליונה, ובראותו כי כליון חרוץ נחרץ עליו ועל כל אנשי חילו ואזרחי העיר וצפוים הם למשואות נצח בתגרת ידי האויב, הֶדבר, החרב והרעב באין מִקְוֶה, נִסָּה לשלוח דברי שלום אל מלך פרוסיא ויאמר להסגיר בידו את מבצרי בת מעטץ אם אך יאבה המלך לתת ידים לאנשי חֵילו אשר ברגליו לצאת מתוך המבצר עם כלי נשקיהם וצרורות חפציהם וללכת אל כל אשר יהיה רוחם ללכת והם יבטיחו נאמנה לבל יוסיפו להלָחם בחיל אשכנז מֶשֶׁךְ שלשה חדשים, ורק אזרחי מעטץ יוכלו לעמוד על נפשם ולהגן על עיר מבצרם. ככל הדברים האלה שלח באזען ביד ראש שלישיו הגענעראל באָיער (Boyer) אל מלך פרוסיא, אך דבריו שבו ריקם וכל עמלו נשאר מְעַל, כי

המלך

המלך וראשי שרי הצבא לא אבו ולא שמעו לו ולא התרצו אל אָפני השלום ההם רק כי יסגיר באַזען את נפשו ואת כל פקידי החיל עם כל אנשי צבאו ביד האשכנזים בְּתֹר שבויי הרב במלחמה, גם העיר והמבצר עם כל כלי הנשק וכל הכבודה יִסָגְרוּ בידי המנצחים לעשות בהם כטוב וכישר בעיניהם. ובשבעה ועשרים לחדש אָקטאָבער נלחץ באזען לעשות ככל אשר נטלו עליו האשכנזים, והיום ההוא היה יום צרה ותוכחה ונאצה לצרפת, יום חֹשֶך וצלמות מאין כמוהו, כי ביום ההוא נתנו שלשה מאַרשאַלים מראשי שרי צבאות הצרפתים לַשְּׁבִי עֻזָּם וצבי גְאוֹן עֶדְיָם ביד צר, המאַרשאלים ההם הלא המה: באַזען, קאַנראָבערט ולעבייף הגבורים המהֻללים ואנשי הַשֵׁם אשר בצרפת, ביום ההוא נפלו בשביה יותר מששת אלפים שרי חילים ומפַקדי צבא מלחמה, ביום ההוא הלכו שבי לפני האשכנזים בחירי חֵיל צרפת במספר 173,000, כֻּלם אמיצי לב ומְלֻמדי קְרָב וָלָחֶם, ביום ההוא באו ביד המנצחים דגלי צרפת ונשרי גבוריה עם כל כלי התותח וכל כלי הנשק וכל הכבודה אשר במבצר מעטץ. ביום ההוא באה עיר מעטץ וכל מבצריה בכף האשכנזים למורשת עולם. לפני בוא יום עֶבְרוֹת ההוא נראו מופתים בשמים ובארץ: אור־צְפוֹנִי נבקע ברקיע השמים וסער גדול התחולל על אדמת צרפת, שניהם היו כמבשרי רע להצרפתים למען ידעו כי נכון בידם יום חשך. ועל המאַרשאַל באזען יצא אחרי כן הקצף מאת שרי הממשלה הרעפובליקית ומאת מְרוֹם עַם צרפת על אשר הִתְמַכֵּר להסגיר את „בתולת" בת מעטץ ביד אויב ולא חגר שארית אונו להשתער בפעם האחרונה בכל סערת גבורתו על האשכנזים, ויציגו אותו בשער המשפט לפני שרי הצבא לתת דין וחשבון על המעל אשר מעל בארץ מולדתו ובבני עַמו. אך החכמים יודעי הליכות מלחמה נתנו עֵדיהם כי חף הוא מפשע ולא במֶרד ובמעל הסגיר את מעטץ ביד אויב, כי האשכנזים הרבים והעצומים עם כלי מַשְׁחֵתָם הנוראים הִקִּיפוּ את העיר ויתנו כדור עליה והלחם אָזַל מכלי אנשי הצבא ומכל העיר, ואם לא קִדֵם לפתוח את שערי העיר לפני הצר הצורר, כי אז ספו תמו כל הנצורים ברעב, ועין באַזען חסה על אנשי המלחמה גבורי החיל אשר הִבְלִיגוּ על רבבות תלאותיהם כגבורים עריצים עד יום האחרון, ונפשו יָרעה לה להמית עיר ואֵם באירופא בזלעפות רעב וסוף סוף תִפֹּל העיר ביד האשכנזים הצרים עליה. אמנם עוד הכמי מדינה אחרים נמצאים עד היום הטופלים על באַזען עֲוֹן אשמה כי בבגד ובמעל הסגיר את מעטץ בידי האשכנזים, ולא נודע עוד הדבר אל נכון, וימים הבאים ידברו. בנפול מבצר מעטץ חגג מלך פרוסיא חג הנצחון הגדול הזה, ואת בנו יורש העצר גם את בנו פֿרידריך קאַרל הֵרים לגרם מעלות „מאַרשאַלים" ואת הגענעראל מאָלטקע למעלת „גראַף" על הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות אשר הפליאו לעשות על אדמת צרפת.

ימי

§ 48. ימי מְצוֹר מעטץ נפלגו לשלש תקופות. התקופה הראשונה הֵחלה אחרי מלחמת שלשת הימים אשר התחוללה בקרבת מעטץ על שני עברי נהר מאָזעל ואשר אחריתה היתה מרה כלענה, כי המאַרשאַל מאַק מאַהאָן אשר יצא לעזור לבאַזען נאחז בסבך מלחמת סעדאַן ונשברה זְרועו וכל אנשי חילו וגם הקיסר נאפאלעאן נפלו שבי בידי האשכנזים, ובאַזען נִגַף אז גם הוא מגפה גדולה במלחמת שני הימים אשר התלקחה אצל נאָאַסעוויל (בשלשים ואחד לחדש אויגוסט ובראשון לחדש סעפטעמבער). התקופה השניה הקיפה את כל חדש סעפטעמבער, ובאזען השתער אז שתי פעמים על האשכנזים, בעשרים ובשלשה ועשרים יום לחדש ההוא, אך האשכנזים עוררו את גבורתם כפעם בפעם ויריעו אף הצריחו ובכל אשר פנו הצליחו ויכו ויכתו את הצרפתים וירדפום בסערתם וילחצום לשוב אל מסגרותיהם כבראשונה. אך בכל זאת לא רָפתה רוח באזען וצבא אביריו, ובשבעה ועשרים לחדש ההוא התנפלו פעם שלישית ממבצרם בחרב שלופה על צורריהם, ובפעם הזאת היתה מגמתם לקחת את האסמים המלאים בָּר אשר אצרו להם האשכנזים ואת עדרי הבקר והצאן אשר להם בקרבת המקום ההוא, ובפעם הזאת לא שבו הצרפתים ריקם כי עשו באויביהם הֶרג רב גם לקחו אנשים רבים בשביה גם עֵדר שְׁוָרִים נהגו ויוליכו לתוך המבצר להיות לְבָרוֹת למו, אך לגרש את האשכנזים מפניהם לא מצאו און להם גם בפעם הזאת, והאשכנזים הוסיפו עוד אֹמֶץ ויחזיקו את המשמר. התקופה השלישית הֵחלה מיום הראשון להדש אָקטאָבער אשר בו באה המחנה השניה ממחנות צבא אשכנז והתלכדה עם המחנה הראשונה הצרה על מבצר מעטץ, וביום המחרת (בשני לחדש אקטאבער) התחוללה המלחמה הכבדה מלחמת ס"ט רעמי, ובשביעי לחדש אקטאבער המלחמה העזה על יד (Woippy) אשר התעודדה תשע שעות רצופות והמאַרשאַל באזען אחרי הוּדְעו מַפֶּלֶת סטראסבורג ואחרי יָדְעו נאמנה כי קָצר קצרה ידו לָרוּץ גדודי אבירי אשכנז הצרים עליו על שני עברי נהר מאזעל וסוגרים עליו הדרך ואין מִקְוֶה עוד לְהִתְמַלֵּט מתגרת ידם, גמר אֹמֶר להסגיר את העיר והמצודה ביד אנשי מלחמתו, ונפשו ידעה מאד כי לא יִגָּרע מְאומה מכבודו ומכבוד אנשי צְבָאוֹ אחרי אשר סבלו תלאות אין מספר ומצוקות אין חֵקֶר במשך ימי המָצור ואחרי אשר נלחמו מלחמות רבות כגבורים משכילים, ואף גם זאת כי הרעב החל לשַׁלֵּח חִצָּיו הרעים בתוך העיר הנצורה, ומי יעמוד לפניו? גם יִתָּכֵן כי בהיות באַזען דָבֵק בנאפאלעאן בכל לבבו ובכל נפשו ומושלי הרעפובליק לא יָשְׁרוּ בעיניו, לא אבה לנסות בֹּחו עוד הפעם ולהשליך נפשות אנשי חילו מנגד אולי יצלח חֶפְצוֹ בידו להבקיע את חומות הברזל אשר הציבו האשכנזים סביבות מעטץ — כאשר האשימוהו כן הצרפתים ואולי צָדְקוּ בזה ממנו —. אולם אם לא נגרע

מכבוד

מכבוד באַזען בהסגירו את מעטץ בידי האשכנזים, אך כבוד אשכנז עלה בזה פלאים, ובספר מלחמות גבורי איירופא יִכָּתֵב הנצחון הזה זִכָּרון לדור אחרון, והכבוד הזה נחלת המחנה השניה מצבאות אשכנז היא, מחנה גבורי חיל מְלֻמדי מלחמה אשר כבר השפו את זרוע עָזם במלחמות ספיכערען, מאַר לאַ טור וגראַוועלאָט ויעשו להם שֵׁם, וכל הגדולות והנצורות ההם עשתה המחנה ההיא אשר חֻברה לה מאנשי חיל פרוסיא המזרחית, מאנשי חיל פּאָמערין, מגדודי וועסטפאַלען, בראַנדענבורג, שלעזוויג־האָלשטיין, זאַקסען, העסען־דאַרמשטאַדט ועוד גדודי אנשי חַיִל כאלה העומדים תחת פקודת הפרינץ פּרידריך קאַרל. על פי הנצחון הגדול ההוא שָׁב מבצר מעטץ מָעוֹז הצרפתים אל ידי האשכנזים כבראשונה אחרי אשר הֶחזיקו בו הצרפתים שלש מאות ושמונה עשר שנה וכפעם בפעם השתערו ממנו על ארץ אשכנז בסערת מלחמה. ואלה הם האָפנים אשר על פיהם הִתְרַצָּה הפרינץ פּרידריך קאַרל להדול מֵעֲשׂוֹת עוד מלחמה במעטץ הנצורה: 1) כל צבאות צרפת הצובאים במצודת מעטץ ובכל המבצרים אשר סביב לה, יִמָּסְרוּ בידי הפרוסים המנצחים בְּתֹר שבויי חרב במלחמה. 2) עיר מעטץ ומצודתה וכל מבצריה עם כל הָסְנה ויקרה וכל הכבודה אשר בתוכה יסגיר באזען בידי הפרוסים בתשעה ועשרים יום לחדש אקטאבער במועד הצהרים בשעה שתים עשרה. 3) כל כלי הנשק וכלי המלחמה, קְנֵי רֹבֶה, מְחִי קֹבֶל, כלי תותח, מיטרעלייזים, כדורי עופרת, אֲבַק שְׂרֵפה ויתר החפצים הדרושים לאנשי מלחמה, גם דגלי אנשי הצבא ונשריהם וכל אותות כבוד צרפת, יִנָּתְנוּ להפרוסים לעיני כל יושבי העיר כמשפט הַמְּנַצְּחִים במלחמה. 4) פקידי החילים (אָפיציערע) אשר יבטיחו על דִּבְרָתָם לבל יֵצאו מחומות מעטץ עד תֹּם ימי המלחמה בלי רשיון שר המצודה הפרוסי, לא יִמָּנוּ במספר שבויי חרב וישארו בתוך העיר עד כְּלוֹת המלחמה ואז ישובו איש איש לביתו. והגענעראלים ויתר נגידי הצבא אשר יכתבו ידם בכתב אמת לבל ישלפו חרבם על הפרוסים ולבל יעזרו לאנשי מְצוּתם בְּמֶשך ימי המלחמה ההיא, יוכלו לחגור חרב על ירך ולשאת כלי נשקם עליהם כבתחלה, ולא יחשבו גם הם במספר שבויי המלחמה. 5) רופאי אנשי החיל, בני חורים הם, אך עליהם החובה לפקוח עיניהם על בתי החפשית אשר החולים והפצועים שוכבים בתוכם לגהות מהם מָזוֹר ולהעלות להם ארוכה. אלה הם ראשי האָפנים אשר על פיהם כרתו הצוררים והנצורים אמנה להשבית מלחמות ולבלתי שאת עוד חרב איש אל רעהו בעיר מעטץ וגבולה סביב. אחרי אשר נֵאוֹת באַזען אל האָפנים ההם, עָרַךְ הפרינץ פּרידריך קאַרל אל אנשי חילו את הדברים האלה: „אנשי הצבא צבאות המחנה הראשונה והשניה! מלחמות רבות נלחמתם ונפתולי אלהים נפתלתם את אויבי ארצנו ותוכלו להם. שבעים יום צַרְתֶּם על מעטץ, שבעים יום הסגרתם את

בהירי

בחירי חיל צרפת בתוך המצודה עד אשר הסגירו לַשְׁבִי עֻזָם ואת העיר והמצודה נתנו בידנו. הגדלתם לעשות, ותעשו לכם שֵׁם כיום הזה, מאה אלפים ושבעים ושלשה אלף איש מראשי גבורי הצרפתים שביתם שבי בגבורות ימינכם, ובתוכם שוטרי ראש הקיסר אחוזי חרב מלֻמדי מלחמה, שלשה מאַרשאַלים ושרי צָבָא מהֻללים אשר שֵׁם להם בגבורים, חמישים גענעראַלים וששת אלפים אָפִיציערים. העיר הבצורה מעטץ העשויה לבלי חָת ולא נלכדה לפני כל גבורי חיל עד היום, נפלה בידכם, היא וכל החֹסן והיקר וכל החיל והכבודה אשר בתוכה. ואת הנצחון הגדול הזה עשיתם ברוח גבורתכם ואֹמץ לבבכם במלחמת שני הימים על יד נאָאַסעוויל וביתר המלחמות סביבות מעטץ בְּמֶשך ימי המצור. הֵא לכם תּוֹדָתִי המֻגָּשה מקרב לבי על גבורות ישע ימינכם ועל אשר הטיתם שכמכם לשאת ולסבול תלאות עצומות מבלי התאונן ומבלי סור מפקודות פקידיכם על ימין או על שמאל, אותות נאמנים הם לכם כי אנשי חַיִל אתם כיאות לבני אשכנז. המסלה הישרה אל הנצחון הגדול אשר יצא כיום לאור, סַלּוּ לפנינו המלחמות העצומות אשר נלחמנו בטרם הסגרנו את מעטץ על מַסְגֵר, כי רק על ידי המלחמות ההן באנו עד הלום, ועל ידי המלך אשר פניו הלכו בַקְּרָב בְלְוָיַת צְבָא גבוריו, גם על ידי אנשי הלב אשר הֶערו למות נפשם בהלחמם ביום קְרָב וימינם רָעצה אויב, הם המה פִּנּוּ לפניכם את הדרך להגיע אל מְחוֹז חפצכם לְשַׁבֵּר את זְרוֹעוֹת צרפת וּלְיַדּוֹת קרנות גבוריה בְיֵשַׁע אֵל מְעֻזנו. תוצאות הנצחון הגדול אשר יצא כיום על ידכם, לא יֵחָקֵרוּ וימים יְדַבֵּרוּ. ואתם גבורי החיל! הִתְעַתְּדוּ לעשות עוד גדולות ונצורות בימים יֻצָרוּ, והנני נותן את תודתי ואת ברכת שלומי לכל הגענעראלים ופקידי החילים ולכל אנשי החיל, שלום שלום לכם! עֲשׂוּ עוד חַיִל והצליחו בכל דרכיכם בימים הבאים! — .״ ואלה הדברים אשר דִבֵּר אז המארשאל באַזען באזני אנשי צבאותיו: ״אנשי החיל! בתגרת ידי הרעב נלחצנו לְהִכָּנַע תחת משפטי המלחמה ולתת לַשְׁבִי נפשנו ביד צָר. בספר מלחמות צרפת רָשׁוּם בכתב אמת כי לא אנחנו הראשונים אשר הסגרנו עֻזנו ביד אויב אחרי כי אָזלת יד ואין מִקְוֶה, גבורי צבאותינו אשר לחמו לְפָנִים תחת דגלי הגבורים המשכילים מאַסענאַ, קלעבער, גוּפִיאָן ס״ט קיר, עשו גם הם כמונו היום ובכל זאת לא נגרע מכבודם עד מה, יען כי כמונו לחמו גם הם באריות וכל אשר בכֹח בן אדם לעשות עשו עד הרגע האחרון אשר ראו כי אין מְבוֹת תוֹצָאוֹת בלתי אם להסָגר בידי אנשי מלחמתם כי אמצו מהם. הן אמנם כי אנשי מלחמתנו לא בגבורתם גברו ממנו ולא בכלי נשקם יכלו לנו, רק הרעב הכביד אכפו עלינו, הרעב אשר תחתיו שחחו אֵלֵי גבורים ולא יָכִילוּ עריצי גוים זעמו, ונחנו מה כי נתיצב בפניו? לְנַסּוֹת כֹּחנו עוד הפעם להתנפל בחרב על אנשי מלחמתנו, לָרוּץ גדודיהם ולצאת מן המֵצַר,

לא הרהבתי עוד בנפשי עז, כי ידעתי גם ידעתי כי ידינו לא תעשינה תושיה גם בפעם הזאת, יען כי הצרים הצוררים אותנו מסביב נצבים כעמודי ברזל וכחומות נחשת וזרועם חשופה וחרבם שלופה, וחלילה לי להוציא אלפי אנשי חיל כמוכם להורג על לא דבר, הלא גבורי כח כמוכם יוכלו להיות מחסה עז על צרפת בימים יצרו . . . . נשא נא איפוא ונסבול את אשר נָטַל קְשֵׁה ימינו על כל המונינו, נשא ונסבול כאמיצי לב בגבורים אשר השליכו נפשם מנגד במלחמות רבות ועצומות למען כבוד ארצם ובני עַמם עד כי באו מים עד נפש . . . עתה אוריד עֶדְיִי מעלי ואניח משמרת פקודתי, ובטרם אפָּרד מעליכם אַבִּיעַ לכם תּוֹדָתִי וְאוֹדְכֶם בכל לבב על אמונת רוחכם, על הגבורות הנפלאות אשר עשיתם בכל מלחמותיכם ועל אשר התעניתם בכל אשר התעניתי אני מבלי התאונן ומבלי סור צעד ארח מהדרך אשר שמתי לפניכם. אוֹדֶה בכל לבבי להגענעראלים האבירים, לכל פקידי החילים ושרי הגדודים ולכל אחד ואחד מאנשי החיל. במגנת לב ורוח נשברה הנני נפרד מעליכם, שלום לכם» ! — .

§ 49. ביום שמונה ועשרים להדש אקטאבער אשר התעתדו בו צבאות הצרפתים להוריד את כלי נשקם מעליהם ולהסגיר את מעטץ בידי האשכנזים, התחוללה מהומה ומבוכה בין אזרחי העיר, וקם שָׁאוֹן וסער גדול, ויתגעש וכי חרה להם עד מָוֶת על באַזען אשר נוֹעָז להסגיר את מעטץ מָעוֹז צרפת וראשית גבורתה ביד הפרוסים ולתת את כל גבורי החיל בחורי הצרפתים לַשְּׁבִי ולדראון. המונים המונים שִׁברו את דלתות הקאַטעדראַל ויאזרו זיקות זעם בלבות בני העם על באַזען ויתמכרו לעבור בַּשֶּׁלַח מִתַּת את קרית משושם ועיר מעוזם בידי עוכרי עַמָּם ומחריבי ארצם. מכל מִגְדְּלֵי בתי התפלות צִלצלו הפעמונים בהמולה ורעש כביום תַּבְעֵרָה, גם פעמוני בתי הקברות השמיעו קול פחדים כל היום וכל הלילה ההוא. שר המצודה חש להקים את הסערה לדממה, אך שלשה כדורי כלי רבָּה הרעימו על ראשו וכפשע היה בינו ובין המות, ורק בכח ידי שני גדודים נושקי נשק הצליח להפיץ את ההמון הרב מרחובות העיר, והעיר יָרְאה וְשָׁקָטָה. אך בבקר בהוָדע לאזרחי העיר כי אלף ענלות טעונות לחם נוסעות העירה להשביע נפשות יושביה הרעבים, ובשמעם עוד כי אנשי חיל אשכנז נתנו ברצונם הטוב את לחם אֲרֻחתם להצרפתים השבויים, רָפתה רוחם וחמתם שָׁכָכָה, גם צבא חֵיל האזרחים אשר בתוך העיר חָדלו רגֶז ויעמדו משתאים ומחרישים לדעת מה יֵלד יום. ובתשעה ועשרים יום לחדש בשעה הרביעית אחר הצהרים נסע באַזען בעגלת צב אל מחנה האשכנזים למסור את אנשי צבאותיו עם כל החיל והחסן והכבודה בידי הפרוסים המנצחים, ובעברו דרך עיר אַרס, פרצו הנשים משער העיר וַתַּקַּפְנָה את העגלה אשר הוא

יושב

יושב סְפוּן בתוכה ותצאינה קולן ותצעקנה: „צא צא בוגד! בליעל! מוג לֵב ועוכר צרפת! איה אנשינו אשר מְכַרְתָּ בזדונך? איה בנינו אשר הסגרת ביד אויב?“ ומרגע לרגע עלתה חמתם עד להשחית וַתְּעֲצֹרְנָה את העגלה ותתנפלנה על באזען להכותו נפש, ולולא חָש גדוד חיל פרוסיא לעזרתו כי אז קרעו אותו לגזרים. ביום השלשים לחדש אָקטאָבער נתנו גבורי צרפת ובחירי מְגִנֶּיהָ לַשְּׁבִי נפשם בידי הפרוסים המנצחים, והיום ההוא יום נאצה ותוכחה לצרפת מאין כמוהו מיום הִוָּסְדָהּ, יום אֵבֶל הוא להצרפתים וְזִכְרוֹ הנורא לא יָסוּף מזרעם עד אשר יָוָכְחוּ כי אבותיהם הֶעֱווּ דרכם וגמול ידיהם נעשה להם —. אחד מפקידי היל פרוסיא אשר עיניו ראו את כל אשר נעשה ביום הגדול ההוא, יספר כדברים האלה: בשעה הראשונה אחר הצהרים הופיע הפרינץ פֿרידריך קאַרל לעיני צבאות אנשי חילו הנצבים הָכֵן כל גדוד וגדוד על דִּגְלוֹ ומחכים על בואו. בְּהֵרָאוֹתוֹ הריעו אנשי הצבא תרועה גדולה ויקראו: „הידד“! קול גדול ולא יסף, והחצוצרות והתֻּפים הרעימו מכל עֲבָרִים וַתִּבָּקַע הארץ לקולם. כעבור שעה אחת נשמע קול שעטת סוס דוהר ואחד מִמְּרוֹם שרי חֵיל צרפת נִגַּשׁ אל הפרינץ פֿרידריך קאַרל ויגד לו כי צבאות הצרפתים הולכים הלוך וקרוב לתת לַשְּׁבִי נפשם. דומיה איומה השתרעה על פני כל ההמון הרב, ומרחוק נראו עקבות הצרפתים. המחנה הראשונה היתה מחנה הדראַגאָנים אשר להקיסרית אייגעניא, כלם אבירים ורמי קומה. אחריה באו גדודי הגאַרדע, פרשים רוכבי סוסים, בעלי פנים נזעמים וכבירי כֹּח. אחרידם בעלי נשק הכבדים, רַגְלֵי ופרשים. ואחריהם כל יתר צבאות החיל, הרגלים והרוכבים. חזיון חָדָשׁ ראינו אז בתוך חֵיל צרפת, חזיון גדודי הזואַפֿים בני אפריקא ובגדיהם עם שלל צבעיהם הזרים בעיני בני אירופא, ובתוכם ראינו גם אנשי מִדּוֹת אשר כגֹבה ענקים גָבהם וְחָסנם כאַלונים, רבים מהם היו אנשים באים בימים אשר הַשֵּׂיבָה זָרְקָה שערות לבנות בִּזְקָנֵיהֶם המגדלים, אך הם בריאי אולם ועטיניהם מלאים כֹּח עלומים. במנוחה שאננה ובעינים שחות עברו על פני צבאות האשכנזים, אך הִכָּרַת פניהם ענתה בם כי כְּאֵב אָנוּשׁ הוֹמֶה בחֻבּם וְהִרְפָּה שִׁבְרָה לבם על לֶכְתָּם שבויי חרב לפני אנשי מלחמתם. חָזוּת קשה מעירת תוגיון נפש חָזוּ עינינו בהִפָּרֵד גדודי חֵיל צרפת מאת פקידיהם ואיש איש מרעהו: בבכי וּנְהִי התנפלו אל פקידיהם וישקו את ידיהם, ובדמעות שליש נפלו איש על צוארי רעהו וישקו זה את זה נשיקות הפרידה, גם שרי החילים וּמְפַקְדֵי הצָבא נתנו את קולם בבכי ויבכו מנהמת לבם. קול יְלֵל נשמע מכל עֲבָרִים ודמעות גבורים ירדו כנהָרים, ואיך יִתַּר לב אנוש בראותו כי גבורי מלחמה בוכים בבי תמרורים ואנשי חַיִל מְיַלְלִים כילדים! להגדיל את תוגת החזיון הנוגה ההוא נפתחו עוד אֲרֻבּוֹת השמים וגשם שוטף וּמְטָרוֹת עז שטפו כנחלים בלי הפוגה וסער מתחולל נֵעוֹר

מירכתי

מדבתי ארץ בבל מאמצי כח, ועגני חשך וערפלי עלטה הליטו את פני רקיע השמים, דִמינו כי השמים הורידו בנחל דמעה על שֶׁבר בת צרפת, עָטו מעטה אֵבל ושק שָׂמו כסותם, ולעומתם יְיַלֵל הסער וְנָהָה נְהִי כי נפל משמים ארץ צפירת תפארת הצרפתית הַנָוה והמְעֻנגה —.

§ 50. הצרפתים האמינו כי בוא יבוא הפרינץ פֿרידריך קארל במרכבת כבודו ועטרת עֻזו ונצחו בשערי עיר מעטין כמשפט המְנַצחים, אך הוא בא בשלשים ואחד לחדש אָקטאָבער בגפו ובלי כל שָׁאון ותרועה בתוך העיר, ורק ראש שָׁלִישָׁיו הלך עמו, ואחרי צָקון להש בבית הקאַטעדראַל בֹּקר את בית הנשק, ולעת ערב שב אל אֹהל אפדנו במחוז קאָרני. והגענעראל צאָסטראָוו הודיע אז לכל האשכנזים את חִין ערך הנצחון ההוא: מספר הֵיל צרפת אשר לקחו אבירי אשכנז בשביה בלבדם את מעטין, היה 173,000 איש גבורי חיל מלֻמדי מלחמה ואמיצי לב בגבורים, ובתוך המבצר מצאו האשכנזים חמישים ושלשה נשרים ודגלים, חמש מאות וארבעים ואחד כלי תותח ובלי קְרָב גדולים וטובים, שמונה מאות כלי נשק כבֵדים הדרושים להָפֵץ המבצר ביום צר ומלחמה, ששים וששה כלי מיטרעלייזים, כשלש מאות אלף קְנֵי רֹבֶה, חרבות, חניתות וכידונים, שריונים וּמָגִנים, אוצרות אֲבַק שרֵפה וכדורי כלי תותח, ועוד כלים מכלים שונים יקירי ערך לאנשי מלחמה, ואין קץ לתכונה ולכל הכבודה אשר נפלה בידי המְנַצחים. ביום עשרים ושמונה לחדש אָקטאָבער בהִוָדע למלך פרוסיא את נצחון האשכנזים בלְבָדם את מעטץ, שלח דברי תודה ותהלה וברכה אל הפרינץ פֿרידריך קארל ואל אנשי החיל אשר ברגליו, גם הודיעהו כי הוא הֵרִים אותו לְתֹר מעלת גענעראַל-פֿעלד-מאַרשאַל, אותו ואת יורש העצר מפרוסיא. ובעצם היום ההוא עָרַך המלך דברי נגידים גם לכל אנשי החיל צבאות אשכנז הלא כה דבריו: „צבאות היל אשכנז! לפני שלשה חדשים בצאתנו למלחמה על האויב אשר התנפל עלינו על לא דָבר, הבטחתי אתכם, כי ה׳ אלהים יעזור לנו ויֵצא בצבאותינו לעמוד לימין צדקנו, הבטחון ההוא הנה זה בא. מיום אשר נלחמנו באויבינו בפעם הראשונה אצל ווייסענבורג עד היום הזה אשר נכבשה מעטץ הבצורה לפנינו, עשיתם מלחמות רבות ועצומות אשר זִכְרָן לא יָסוּף עד דור אחרון, ובספר מלחמות איירופא יתנוסס שמכם לתהלה ולתפארת עד בלי ירח. הנני מזכיר באזניכם את מלחמות וואָרטה וסאַארבריקען, את המלחמות הנוראות על יד מעטץ, את המלחמה הגדולה והעזה אצל סעדאַן, אצל בעמאָנט, סטראַסבורג, פאַריז ועוד מלחמות עזות ואיומות כאלה, ובכל פעם רמה ידנו, בבל פעם גָברנו על אויבינו הגבורים העריצים, ובכל פעם יצאנו מהמערכה בנֵזר תהלת הנצח והעוז. בצדק נוכל להתפאר כי עוד לא הצליחו המלכים

אשר

אשר לפנינו לעשות גדולות ונצורות בהלָחמם ביום קְרָב כאשר הצלחנו אנחנו בכל מֶשך ימי המלחמה הגדולה הזאת, ובכל אַות נפשי הנני מגיד לכם כי יָאות לאנשי חַיל כמוכם לנחול כבוד גבורים מנַצחים כהיום הזה. אתם מלאתם את כל הדברים אשר על אנשי המלחמה למַלאות, חשפתם זרוע עֹז במערכה בשדה וכאמיצי לב בגבורים נלחמתם במלחמות תנופה באויביכם, הטיתם שכמכם לשאת ולסבול ברוח נכון את כל התלאות אשר השתרגו עָלו עליכם, הִבְלַגְתֶּם גם על כל חֳלִי ומדוה ותשימו נפשכם בכפכם לעשות ככל אשר נָטלה אהבת ארצכם וְעַמְּכֶם עליכם — . ועתה בנפול מבצר מעטץ בידנו, עתה ספו תמו כל אנשי המחנה הנוראה אשר פָּגשה אותנו בחרב בראשית המלחמה. את הרגע הזה הקדשתי להודות לכם מראש פקידיכם עד הקטן אשר בתוככם, קחו נא את תודתי ההֲבאת לכם! ולכבודכם ולכבוד הנצחון הגדול על מבצר מעטץ הנני מֵרִים את בני יורש העצר מפרוסיא ואת הפרינץ פֿרידריך קאַרל אשר תחת דגליהם עשיתם את כל הגדולות במלחמה, לגרם מעלת גענעראל־מאַרשאַלים. את אשר יֵלד העתיד — הנני רואה במנוחת לבב, כי נפשי יודעת מאד כי לרגלי גבורי חַיִל כמוכם יֵצא תמיד הנצחון ויוליך לימינכם את דגל עֻזו, וכאשר הצלחנו בכל דרכינו עד היום, כן נצליח גם בימים הבאים» — .

§ 51. חברי הממשלה הצרפתית היושבים בטורס הודיעו את אָסון מעטץ להצרפתים בספר גלוי ויעמיסו את אשמת הרעה הגדולה ההיא על המארשאל באַזען, ואלה דברי הספר ההוא: «צרפתים! הָרִימוּ נפשותיכם והתיצבו הָכֵן להקשיב את הרעות הנוראות אשר פָּרצו כפרץ מים זדונים על ארץ מולדתנו; אך דְעוּ נא וראו כי יש עוד לאֵל ידנו לְהַלְאוֹת את כל התלאות אשר מצאונו ולהוכיח לעיני כל יושבי תבל מה גָדְלוּ מעשי עַם גדול אשר לא יהפוך בִּבְבוֹת נֵרוֹ וַאֲבוד נִירוֹ, אשר יתאבק עם משלחת מלאכי הזמן הרעים ועל בָּמוֹתֵימוֹ ידרוך וְיִתְעַל עָל. מעטץ הבצורה נפלה ביד אויב!!! הגענעראַל אשר גם אחרי מלחמת מעקסיקא בָטחה בו צרפת, הֵמִיט רעה על ארץ מולדתנו, רעה אשר מאה אלף גבורים לא יָכלו כַּפְּרָהּ. באַזען בָּגַד בארצו וְעַמּוֹ בֶגד בוגדים. הוא היה בקושרים עם האיש בּסעדאַן (נאפאלעאן השלישי) וכלי משחית בידו לְשַׁחֵת ולחַבל, הוא עָזַר לאויבי ארצנו וְשֹׁסֵי נחלתנו להבקיע את מבצר מעטץ אליהם, והוא הסגיר ביד אויב מאה ועשרים אלף אנשי חיל גבורי מלחמה, עשרים אלף פצועים וחולים, כל כלי התותח וכל כלי קְרָב ומלחמה, את דגלי צרפת ואת נשריה וכל אותות כבוד תפארתה ואת בתולת בת מעטץ העשויה לבלי חָת ולא בְעָלוּהָ עוד זרים עד היום הזה ובכל מבצרי צרפת מאין כמוה. קָצרה יד המשפט לעשות שפטים בְּבֹגֵד כזה, כי כל השפטים הרעים אין בם דֵי

אונים

אתים לשַׁלם לו כמעשהו. ועתה צרפתים! הביטו נא וראו את עמק התהום הנורא אשר הִפִּילָה אתכם ממשלת הקיסר נאפאלעאן השלישי לתוכו. עשרים שנה סָבלה צרפת על שכמה את כֹּבֶד משא הממשלה ההיא וכל מעיני הישועה ומקור החיים דָללו וחָרבו בתגרת ידה. צבאות חֵיל צרפת אָבדו תכונות בני עַמָּם ומבלי מֵשִׂים היו אך כְּלִי למעשה הממשלה ולַעֲבדות וסבלות האזרחים. ואף כי רוח גבורה נוססה בם וזְרֹעָם מִשְׁלָה למו לְהָגֵן בעד ארץ מולדתם, בכל זאת נתנו יד לרעת צרפת ולְהַוָּתָהּ באשמת ראש שרי הצבא באַזֶען הבוגד הזה אשר הִתְמַכֵּר לַעֲשות רְצון האיש מסעדאַן; ועוד לא חלפו שני חדשים ויותר ממאתים ועשרים אלף אנשי חַיִל סֻגְּרוּ ביד אויב. הנה באה העת לשוב ולהרים קרן לבני עַמֵּנוּ. בא מועד לחַדש אֱיָלוּתֵינוּ כקדם ולחסות בצֵל כנפי הרעפובליק, כי על פי הממשלה הרעפובליקית נגַבר חיָלים ונשוב להיות עַם גדול ורעה לא נראה עוד. על פיה תהי לאֵל ידנו לבער גם את שְׁחִתוּת הַמִּדוֹת מקרב ארצנו, להאיר אור ההשכלה במחשכי גְאוֹת ההמון הפרוע לשמצה, ולכל הצרפתים יהיה אור בכל מקומות מושבותיהם. בכל הרעה הנוראה אשר מצאתנו, לא נפל עוד לבנו ולא רפו ידנו, הננו עומדים הָכֵן לעשות ככל אשר תשיג ידנו, ולעיני השמש נִשָּׁבֵעַ לבל נִכָּנַע תחת ידי אויבינו כל הימים, ויעבור עלינו מה! כל עוד אשר יהי לנו מדרך כף רגל על אדמת הקדש, אדמת צרפת, נחזיק בכל עֹז ברגל כבודנו, דגל הרעפובליק הצרפתית. לנו הצדקה כי לא הֵסִבֹּנוּ במלחמה הזאת ולא חפצנו בה, ולאויבינו הָרֶשַׁע כי לא יֶחדלו מֵהִלָּחֵם בנו חִנָּם ולהָמִיט עלינו רעות עד אין חֵקר. גם איירופא כֻּלה יודעת כי צדיקים אנחנו וְאֹבְדִים בְּצִדְקֵנוּ, נתאושש נא איפוא, לא נחפוז ולא נערוץ ולא נשוב׃ מפני כֹּל, נחשוף נא את זְרֹעַ עֻזנו להראות לכל העמים כי עֹז לנו לַהֲדוֹף קָמֵינוּ בלי עֵזר מֵעַם אחר, וגבורה בידנו להושיע לארץ מולדתנו, להשיב לה את כבודה ותפארתה ולהושיבה על גפי מרומי איירופא כמאז להיות צבי לכל הארצות. תְּחִי צרפת! יחי הרעפובליק וכל המחזיקים בו! — . עד הֵנה דברי ספר הגלוי ההוא, ועל התתום באו שלשה שרי הממשלה הרעפובליקית היושבים בטורס, הלא הם כְּרֶעמְיוֹ, גלע־ביזוען, גאַמבעטאַ.

§ 52. כְּשָׁמעה צרפת מַפֶּלֶת בתולת בת מעטץ ותתחלחל וַתִּתְגָּעַשׁ וסערת חֵמה חדָשה התחוללה מקצה הארץ עד קציה, וביתר עָז רגזה וַתִּרְעַשׁ פאריז הנצורה, ומהרה קל התלקחה שלהבת עֶברה וזעם בקרבה ותתנור שארית הֲמוֹת לעשות מלחמות ונקמות בעוכרי עַמה ומחריבי ארצה. אך ידיה אסורות ורגליה לנחֻשתים הֻגשו, והיא כְּלוּאָה וסגֻרה ומסֻגרת בתגרת ידי הצר הצורר. ורק גאַמבעטאַ אשר נמלט מפאַריז כצפור מיד יוקשים ועל כנפי רוח מגדל הפורח באויר הגביה עוף עד טורס עיר מושב חַברי הממשלה

וצירי

וצירי העם, רק הוא באהבתו העזה לארץ מולדתו הִפליא עֵצה הִגדיל עלילה ויעש גדולות ונצורות להציל את צרפת מֵרָעַת רָעָתָהּ ולחַדש ימיה כקדם. כי בבואו בשערי עיר טורס מִהר וישלח ספרים לכל גלילות ארץ צרפת ובדברים נמרצים הִמְרִיץ את הצרפתים לעשות כֻּלם אֲגֻדָּה אחת לצאת בחרב נוקמת על אויביהם, וראשית דָבָר לגרש את האשכנזים הצָרים על פאַריז ולהַלץ אותה ממצוקותיה. בין יתר הדברים אשר כתב בספרים ההם, קרא גם את הקריאה הזאת: „עורו נא, צרפתים! והתעוררו כאיש אחד הברים להתנפל על עוכרי ארצנו מכל עֲבָרִים, חִגרו איש חרבו על יְרֵכוֹ להצמית כל צר ואויב מארץ מולדתנו! נפשי יודעת מאד כי לא יִתָּכֵן גם לא יֵאָמֵן כי המלאך הגואל את צרפת תמיד מכל רע יַסְתִּיר פניו ממנה בפעם הזאת ולא יוסיף להֵביטה עוד! לא יתָּכן ולא יֵאמן כי עַם גדול עצום ורב כהצרפתים יפלו פלאים בתגרת ידי חמש מאות אלף אשכנזים ולא יוכלו קום! נקומה נא איפוא כאיש אחד ללחום את מלחמות ארצנו ומולדתנו! יקר בעינינו המָותה מאשר תתפוצץ ארצנו העדינה וְתֵחָלֵק בחבל לעם נכרי“... כדברים האלה ועוד רבים כאלה דִבר גאַמבעטאַ מלהבות אש האהבה העצורה בקרבו לארצו וּלְעַמּוֹ, וּבְשַׂוּתוֹ לנגדו תמיד את הליכות הרעוואָלוציאָן הראשונה אשר חָלה בצרפת בְּעֱזוּז נוראותיה, האמין כי באַמצו כֹּחַ ובגַברו חַיָלים לעורר את רוח הצרפתים לצאת לקראת נשק כאיש אחד על אנשי מלחמתם, ישובו הצרפתים לעשות גבורות נפלאות כבימי קדם ההם אשר לָחֲצוּ את כל מלכי איירופא ויכלו להם, אך הוא שגה ברואה, כי הימים ההם נפלו כבר ולא ישובו עוד לעולם, הצרפתים ירדו עשר מעלות מגרם המעלות אשר עָלוּ אז, ויתר עַמֵי איירופא הֶעפילו עֲלות מאה מעלות על הררי עֹז כאז ועד עתה, ומה גם עַמֵי ארץ אשכנז אשר שפך עליהם מלך פרוסיא רוח חֲדָשָׁה, רוח גבורה נפלאה ויהיו לְנֵס גבורי החיל ולמופת לאנשי המלחמה באיירופא. אפס כי בכל זאת הצליח גאמבעטא איש המופת לְצָקֶת רוח עֹז וגבורה על הצרפתים אשר קצרה יד איש אחר זולתו לעשות ככה, ומכל גלילות צרפת נָדבו אנשי חיל המונים המונים לקול הקורא, חֵיל אזרחים וחיל נדבות, חֵיל אנשי מלחמה אשר נמלאו ימי צבָאָם, גם גדודי בעדואינים בני אפריקא פרשים רוכבי סוסים אבירים, ועוד גדודים הדשים לבקרים נקבצו ויאתיו ויהיו למחנה כבֵדה מאד אשר שֵׁם לאָאַר נקרא עליה. פני המחנה הזאת היו מועדות להשתער על האשכנזים הצָרים על פאריז ולהושיע לעיר הנצורה מידם, ואז יתחברו חיל פאריז אליה וכֻלם כאחד ישפכו כֹּבֶד מלחמה על האשכנזים עד אשר יגרשום מפניהם כָּלִיל. אך האשכנזים התאזרו עֹז וילחמו מלחמת מִשְׁנֶה בצבאות הצרפתים, ובגבורות ישע ימינם הצליחו להניס את חיל פאַריז המתנפלים עליהם כפעם בפעם גם לעצור בעד מחנה לאָאַר לבל יתפרצו בקרבת פאריז לעזור לאחיהם הנצורים. והנה

בעת אשר ידי גאַמבעטטאַ היו מלאות עבודה לאסוף אנשי חיל חדשים מכל אפסי צרפת, והשר הנאור טהיער נִסָּה עוד הפעם דַבר אל ממשלת פרוסיא אֹדות שֶׁקֶט המלחמה עד עת מועד, בעת ההיא הרימו בעלי הרעפובליק האדמה את נֵס המרד בפאַריז הנצורה ויחמסו מזמות על שרי הממשלה החדשה להדיח אותם משאֵתם ולחַדש את משפטי שנת תקנ"ג 1793 כבראשונה להוציא את חקי הסאָציאַליזמוס משנת ת"ר 1848 לאור ולהמיט על צרפת את ממשלת זדון, ממשלת הַבֶּהָלָה (טעראָריזמוס) כבימי המֶרד הראשון. נגידי העֵדה הרעה ההיא וקציניה היו בעלי זרוע רמה ומשפטים מעֻקלים אשר מגמת פניהם להרוס אֻשְׁיות חֶברת האדם ולהסיר גבולות עולם, מראשיהם היה האיש הנודע בשם פ ל ו ר ע נ ס אשר לפָנים היה פראָפּעסאָר בבית מדרש חכמת תולדות הטבע בפאריז ואביו היה חכם מהֻלל בחכמה הזאת. בעת אשר התפרצו היְונים יושבי אִי כרתים (קרעטאַ) מפני אדוניהם שלטון תוגרמא, עָזַר להם להִלָחם בצבאות השלטון, ואחרי אשר הכניעו התוגרמים את המתקוממים ההם, עָזַב את הָאִי ההוא ויבוא לעיר אַטהען, אך מושלי העיר לא יכלו נְשׂוֹא אותו בהיותו מתרחר ריב ומושך ידו את המורדים במלכות, ויגרשוהו מהסתפח בנחלתם ויָשָׁב ויבוא פאַריזה ויעורר גם שם רוח פְּרָצים, ועל ידו הֶחרה החזיק האיש הנמהר בלאַנקי אשר לקַח ענשו בפלילים פעמים רבות, האיש הפוחז כמים ועז הנפש ראָשעפֿאָר, הרעפובליקאַני הנודע לעדרו־ראָללין, הסופר והמליץ הדראַמאַטי פֿעליקס פיאַט, ועוד אנשים רבים כאלה, וְנִלְווּ אליהם הסאָציאַליסטים אשר בפאַריז, הרעמאַגאָגים, הרעפובליקאַנים מקצה האחרון, השׂונים והפריצים גם בעלי המלאכה הרבים אשר בעיר, ובכל המונם פרצו ועברו ברחובות העיר ויבואו עד בית מושב שרי הממשלה וישימו בבית האֵסור את השר האביר טראָשו, את יולעס פֿאַווער ואת יתר השרים מָגִני העם. אך השר פיקאַרד נמלט דרך פֶּתַח צר אשר בירכתי הבית ויאסוף אליו המון רב מחֵיל האזרחים אשר בפאַריז ובכֹח ידיהם הֵפִיץ את עֲדַת מרעים בעלי הפרצים ויוציא את שרי הממשלה להפשי. אמנם אף כי בפעם ההיא התפרדו פועלי אָוֶן ההם ולֹא הֵפִיקו זְמָמָם, לא נכחד קִימָם ולא נגדעה זְרוֹעָם כָּלִיל, ובסתרי חדרי משכיתם רָקְמוּ רֹעַ מעלליהם והיה במחשך מעשיהם, וַיַמְלִיטוּ בֵיצֵי צפעונים אשר בימים לא כבירים נבקעו שרפים מעופפים לחבל את פאריז —. שרי הממשלה התיעצו על צפונותיהם ויתאמצו לעמוד בפרץ לבל יוסיפו עוד הפריצים העריצים ההם לערוץ ארץ, וישאלו את פי העם היושב בפאריז אם יש את נפשם אל שרי הממשלה ואם יתנו להם יד לעזור להם בהליכות דרכם גם בימים יָצָרוּ. וביום השלישי להדש נאָוועמבער עמדו יושבי פאַריז לְחַוֹּת דֵעָם בדבר הגדול הזה, ויהי מספר האנשים המאנים בממשלה ההיא 62,638, אך מספר האנשים החפֵצים

בשרי הממשלה היה 557,976, ובכן נשארו השדים ההם על משמרת מִשְׁמַרְתָּם על פי רוב דֵעות והממשלה נכונה בידם. כי עוד לא אבדו הפאריזים עשתנותיהם, עוד לא הפריעו פרעות ולא הִטוּ אֲשֻׁרֵיהֶם מדרך השכל, ונפשם ידעה מאד כי אף אם גם בשרי הממשלה ההם נמצאו מִגְרָעוֹת וחסרונות, בכל זאת יתר שאת להם על עדת המתפרצים ההם החושבים לְהַשְׁאוֹת כל משפטי צדק משרשיהם ולמלאות את הארץ צלמות ולא סדרים כאשר היתה כן באמת בְּגִבּוֹר ידי פְּלוֹרענס ומֵרֵעיו הרעים בפאַריז.

§ 53. האשכנזים בכל מקומות מושבותיהם נִלְאוּ נשוא עוד את כֹּבֶד המלחמה וּבְצִפִּיָּתָם צִפּוּ ליום אשר בו תשוב החרב אל תערה, אך בְשָׁמְעָם כי באהל מלך פרוסיא יְדֻבַּר לְהַשְׁבִּית את המלחמה שבועות אחדים עד אשר יתאספו ראשי עַם צרפת להתיעץ על צפונותיהם, ובהִוָּדַע להם עוד כי המלך יתרצה להשלים עם הצרפתים על אֳפָנִים טובים לצרפת, להוכיח בזה כי חפץ שלום הוא וכי הוא עומד הָכֵן לעשות רצונם וּפֵשֶׁר דבריהם בדבר הריב אשר לו בהצרפתים, בשָׁמְעָם את הדבר הזה הֵרַע להם ויתעצבו אל לבם ויהיו כמתאוננים. אך בבוא אליהם הבשורה כי מלך פרוסיא הֵשִׁיב את שאֵלת השר טהיערס ריקם מלפניו, שמחו מאד. כי טהיערס הקשה לשאול מאת המלך לפתוח את שערי פאריז לפני יושביה להביא אליהם בָּר ולחם וכל המחסורים אשר יֶחסרו להם, ולדבר הזה לא התרצה המלך בְיָדעו נאמנה כי אז בהיותם שְׂבֵעים ללחם ולא יֶחסר כֹּל להם, יוסיפו לְהִלָּחֵם והמלחמה תִּמָּשֵׁךְ לאורך ימים. כי הצרפתים לא נִרפאו עוד מִגַּאֲוַת לבם ומאמונתם העתיקה כי רוממים הם מכל עָם ויתר שאת להם ויתר עָז על כל הלשונות, ויושבי פאַריז חלמו עוד בהקיץ כי סוף כוף תעז ידם ותרום ימינם על אנשי מלחמתם, וראשי המְדַבְּרים הוסיפו עוד לתת עֹז ותעצומות למחשבותיהם ולתקותם הרמיה, ויחזו להם משאות שוא ומדוחים להקשות את עָרפם ולהקשיח את לבבם, ויעירו ויעוררו בקרבם רוח עֹז וגבורה לַקְּרָב ולמלחמה. ובהיותם עוד סְגֻרים בין חומות פאַריז ולא ידעו עד מה מכל הנעשה בקרב הארץ, נקל היה לבעלי לשון ההם להפיץ שמועות שקר בעיר ולְהַזֵּק את ידי העם לקראת המלחמה. בשלישי להדש נאָוועמבער הודיע השר טהיערס לראשי העם כי כל עֲמָלוֹ להשבית את המלחמה נשאר מְעַל, ובדַבְּרוֹ הורידו עיניו דמעות ויאנח במגִנַּת לב, כי הוא בחכמתו ראה את הנולד ונפשו ידעה מאד כי מרה תהיה באחרונה. אך שרי הממשלה לא שָׂמוּ לבם לדבריו ולא פָּחֲדוּ ולא יָראו מהרעה הנוראה הנשקפת על צרפת ויוסיפו עוד לְהַכְבִּיד את לבבם ולהַחזיק עוד את המלחמה. הן אמנם כי יושבי פאַריז גם כל הצרפתים נכספו מאד לָשׂוּם קץ להמלחמה הזעומה ההיא ובכל אַוַּת נפשם עמדו הָכֵן להשיב להאשכנזים את הוצאות

המלחמה

המלחמה במיטב כספם, גם כסף מִשְׁנֶה חָפצו לשקול אל בית גנזי מלך פרוסיא אם יואיל לשוב בשלום אל ארצו, אך לתת להאשכנזים מְלוֹא שַׁעַל עָפָר מאדמת ארץ מולדתם, זאת לא אָבוּ ולא שמעו וַיַּעֲבוּר עליהם מָה! שרי הממשלה השמיעו במרום קולם כי אין כל צדקה למלך פרוסיא לעשות מלחמה בצרפת אחרי אשר התגבר על נאפאלעאן ויקחהו בשביה, כי רק הוא היה איש מלחמתו, רק הוא הריק עליו חרבו ולא הצרפתים, כי הם לא רָצוּ במלחמה הזאת אך לא יָכלו לַמְרוֹת את פי הקיסר ושריו ויועציו הרעים, ובנפול הקיסר בשביה הלא בזה תַמָּה המלחמה ודבר אין עוד למלך פרוסיא אל עַם צרפת, ולמה זה ועל מה זה יַקְדִּישׁ מלחמת דמים על אנשים אשר אינם אנשי מלחמתו? ואם הם אֹבִים עוד להשיב לו כסף מִשְׁנֶה בעד הוצאות המלחמה מה לו עוד? ומדוע ידרוש עוד מידם לתת לו שתי מדינות עדינות מארץ מולדתם שכר פעולת המלחמה אשר לא אָבוּ בה מראשיתה ועד הימים ההם? ועל כן התמכרו שרי הממשלה בצרפת גם כל עם הארץ לעשות מלחמות ונקמות במלך פרוסיא ובכל אֲגַפָּיו, לְשַׁבֵּר גְּאוֹן עֻזָּם ולגרשם כָּלִיל מעל אדמת צרפת, ויושבי פאַריז התמרמרו עוד ביתר עז על האשכנזים הצרים על עיר מָעֻזָּם ויגמרו אֹמֶר להלָחם בהם עד נטף דמם האחרון.

54 § ·. וגבורי חֵיל אשכנז סַבּוּ את פאַריז והקיפוה, ויצבאו עליה בעמודי ברזל וכחומות נחושה עד כי נגזרה מיתר ערי צרפת ותהי כערער בערבה וְכַנֵּס על הגבעה. אז האמינו כל עַמֵּי איירופא כי האשכנזים ימהרו יחישו מעשיהם לְיַדּוֹת עליה רבבות כדורי שחת מכל עֲבָרִים עד רֶדֶת חומותיה ומבצריה, אך לא כאשר הֶאמינו כן היתה, כי ימים רבים חָנוּ האשכנזים כַּדּוּר עליה ולא הרעישוה בכלי תותחיהם הגדולים רק ישבו תחתיהם בְּחִבֻּק ידים. בעלי דברי הימים ההם שערו השערות רבות ושונות על אשר יתמהמהו צבאות אשכנז מבלי הָחֵל להלָחם על פאַריז, אך כֻּלָּם לא הצילו מפיהם דְּבַר אמת. אולם הסופרים המהירים אשר התחקו על שרשי הדבר ההוא הוציאו לאור משפטם כי לא מִסִּבָּה מְדִינִית גם לא מֵחֶמְלָה רבה על פאַריז כלילת הַיֹּפִי וחֹתם תָּכְנִית גְּאוֹן כל צְבִי הֵשִׁיבוּ האשכנזים את ידם מִבַּלַּע ומהשחית את העיר כי אם בגלל אשר קֹצֶר קצרה עוד ידם לעשות כדבר הגדול הזה, כי הסרו להם עוד כ״י מַפָּצִים וכלי תותח גדולים ויתר כלי קְרָב ומלחמה הדרושים לְהִפָּצֵם, ועד אשר הביאו אותם מארץ אשכנז עברו ימים רבים מבלי עֲשׂוֹת מלחמה. ובין כה וכה החזיקו את המשמר, הֶאֱלִיפוּ את מספר אנשי החיל הצרים על העיר, הוסיפו לסגור אותה מכל עֵבֶר וּפִנָּה ולבלתי תֵּת לאיש לצאת ממנה או לבוא בשעריה ולהביא אֹכֶל נפש ליושביה, למען יִתֹּם הלחם מתוכה והרעב ישלח חִצָּיו

הרולקם

הדולקים ויפיצם בתוך העיר ויציק להנצורים וימריצם לפתוח את שערי עירם לפני אנשי מלחמתם. כי האשכנזים לא האמינו אז, גם כל איירופא לא האמינה עוד כי בני פאריז הרכים והענגים, האמונים עלי תולע והסכן הסכינו לאכול תמיד לחם חמודות, מעדנים ומטעמים, ולהתענג בכל תענוגות בני אדם, יעצרו כח לשאת זלעפות רעב ולהתענות ענות נוראה משך ארבעה חדשים בעיר הנצורה והסגורה. בימי מצור ההם תם הבשר מבתי המטבחים, בשר שורים ופרות, בשר אילים וכבשים ועתודים וכל בשר תאוה, ורק בשר סוסים נמצאו עוד ימים אחדים בבתי המטבח, ואחרי כן גז חיש גם הבשר המגֹאל ההוא מתוך העיר. עד מהרה פס לחם ליתן מאכל תאוה להצרפתים, מכל בתי האופים, ותחתיו נמצא רק לחם קלוקל בלול מקמח וסֻבים אשר יגרס כהצץ שִׁני האוכלים, ולאחרונה תם גם הוא מכל בתי העיר. מיום ליום גברה יד הרעב, נקיון שִׁנים וחֹסֶר כל גם בבתי נדיבים ועשירי עָם. למאות ולאלפים התגודדו ברחובות קריה לבקש פת לחם להשיב נפש, ולא מצאו; נשים עדינות אשר לא נסו הצג כף רגלן על מרצפת האבנים מהתענג ומרך, התרוצצו בשוקים להשיג עֻגַת שעורים לרעבונם, ובפחי נפש שבו לבתיהם ריקם; בעקב מזי רעב פרצו מחלות משבלות ודבר הוות וקטב מרירי ויצעידו יום יום המון רבה לעמק רפאים. לאחרונה אכלו בני פאריז את בשר הכלב, השקץ והעכבר, את בשר החתול והחפרפירות, גם את בשר האריות והנמרים, הדבים והזאבים ואת בשר כל פריצי חיות וטורפי טרף אשר בגן החיות (זאָאלאָגישער גארטען). ובבוא ימי הקר והכפור לא נמצא עצי שרפה בעיר להשיק את הבתים, ובני נדיבים ונשיהם ובניהם ובנותיהם חרדו מתגרת יד הקר העז בחֹרף ההוא, שניהם תצלצלנה, יצוריהם נקשו כאבנים עד אשר נלחצו לחטוב את כלי העץ אשר בהיכליהם, את השלחנות ואת הכסאות ואת המטות הכבודות ולהשיק בהם את התנורים. בעת רעה ההיא הוכיחו הצרפתים לעיני כל העמים מה עזה אהבתם לארץ מולדתם ומה עצום כח סבלם לסבול כל צר ומצוק למענה. למרות יד הרעב והקר והכפור הנורא החזיקו המשטר בכל פנות העיר לילה ויום, התנפלו על אויביהם ברוח גבורה, בצרו את המבצרים בלי הפוגה וישקדו על עבודת הצבא בכל עז ותעצומות כגבורים משכילים שבעים ללחם ומתרוננים מיין. כל יושבי תבל הראו אז לדעת כי לא במתת שקר יתהללו תמיד הפאריזים כי במדה ההיא אשר יתענגו בתענוגות בני האדם כרכים וענגים בימי טובה ושלום, במדה ההיא יתענו ויטו שכמם לסבול כל רעה וכל תלאה וזועה בימי צר ומצוק, ימי קרב ומלחמה, ולעמוד הכן כסלע איתן בלב ים סער. גם האשכנזים אנשי מלחמתם לא יכלו כחד תחת לשונם תהלת הפאריזים הנצורים ועז רוחם ואמץ לבם ורעם גבורתם בעת מצוקתם ההיא. גם

הגענעראל

הגנעראל טראָשו והשר המשכיל גאַמבעטאַ הפליאו אז את לבות יושבי אייראפא במעלליהם הגדולים ושקידתם הנפלאה במֶשך ימי מְצור פאַריז. טראָשו השתער כפעם בפעם על האשכנזים בחרבו הגדולה בתקותו לְפַנות דרך לפני צבאות גאַמבעטאַ הצועדים מצעדי גבר לעזור לאחיהם הנצורים בפאַריז ולעשות כֻּלם אֲגֻדה אחת לגרש את האשכנזים מעל גבול צרפת, וגאַמבעטאַ התאמץ בכל מאמצי כחו להביא את מַחנהו הגדולה, מחנה לאָאַר, אל גבול נהר סאָאָן להושיע להפאַריזים הסגרים והנצורים בחזקת ידי האשכנזים. אך שניהם שָׁגו ברואה, שניהם השפילו בעיניהם את עזוז האשכנזים ומועצותיהם וגבורתם למלחמה, לא התבוננו על יתר השאת ויתר העֹז אשר לצבאות אשכנז מְלֻמדי מלחמה אשר הסכן הסכינו לשאת כל תלאות הַקְרָב ברוח נכון ולשמוע בקול פקידיהם, על צבאות הצרפתים אשר, אף אם רותח בקרבם אש ונפשם גחלים תְּלַהֵט למלחמה, רֻבָּם חדשים מקרוב באו לעבודת הצבא ולא למדו עוד מלחמה גם לא נִסו לשאת ולסבול את כֹּבֶד מַשָּׂאָה ותתלאות הנוראות האחוזות בַּעֲקֵבֶיהָ, ופקידיהם גם הם רֻבָּם אינם מְלֻמדי מלחמה ודבריהם אינם נשמעים לאנשי החיל אשר תחת משמרת פקודתם. טראָשו וגאַמבעטאַ לא האמינו כי יהי כֹּח בצבא אשכנז לעמוד בקִשרי מלחמה בעת אשר עליהם לָצור על פאַריז ולעצור עוד גם בעד רבבות אלפי גדודי צרפת אשר יציצו כעשב הארץ מארבע כנפות הארץ להשתער עליהם מארבע רוחות השמים. גם לא שָׁעֲרוּ בנפשם את הָעֹז וְהָאֱיָל, את העצה והגבורה הכמוסות בצבא חֵיל פרוסיא לעולל נצורות ובצורות חדָשות לבקָרים אשר קצֹר קצרו ידי הצרפתים להתחרות אִתם. הן אמת כי גם בצרפת התאוששו כל בניה אשר כֹּחַ בהם לתפוש הרב בכף ויתנגשו לעשות מלחמה באויביהם עד כַּלּוֹתָם, ובפאת קֵדמה התגודדו דעמאָקראַטים, נָסִים וּמִבְרָחִים, פליטים וּנְדָחִים מכל העמים והלשונות ויתאספו תחת דֶגֶל הגבור הנודע גאַריבאַלדי ללחום בחֶברת הצרפתים את מלחמות הרעפובליק, אך בכֹּה לב ובמוסר עבודת הצבא היו נופלים מאד מהאשכנזים, ועל כן לא עשו ידיהם תושיה. הן אמת כי גם זולת האשכנזים הרבים אשר נפלו חללים בשדה קטל, ירדו עוד המונים המונים דומה בתגרת ידי הצרפתים אשר אָרבו להם בסבכי היערים, בסתרי ההרים, במסלות הברזל ובמעברות הנהרים, בכפרים ובחצרים, אך בכל זאת ידעו כל יודעי מלחמה כי כֹה כֹה תעז יד אשכנז ותרום ימינה על צרפת.

המלחמות על מבצרי צרפת הצפונית.

§ 55. בחָדשי שנת תר"ל 1870 האחרונים נהפך חֲצִי צרפת הצפונית לִשְׂדֵה קְרָב ומלחמה, כי מִנוף יוראַ עד התעָלה הגדולה (קאַנאַל) ומגבול בעלגיען

בעלגיען עד נָפַת לְאָאַר הֵרעימו כלי תותח לאלפים ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים רָגזו מפני המלחמות הנוראות אשר התחוללו בנפות ההם בין האשכנזים ובין הצרפתים . מבתּוֹת האשכנזים אשר לָכדו את מעטץ נשאר חֵלק אחד בתוך העיר תחת פקודת הגענעראל צאַסטראָוו בְּתֹר אנשי מַצָּב , והלק אחד מהם שָׂם פניו צפונה תחת פקודת הגענעראל מאַנטייפֿעל לצבוא על נפות פיקאַרדיע ונאַרמאַנדיע , לגרש את הצרפתים המתאַבּצים לְהַפריד בין צבאות אשכנז ובין דרך הים ולעצור בעד מחנה צרפת הדרומית מַהֲרִים פַּעֲמיה אל המִסִלה העולה פאַריזה , להיות ,זרוע לאחיהם הנצורים בתוך העיר . הלק שלישי מהם נלוה אל המחנה השניה אשר תחת יד הפרינץ פֿרידריך קאַרל , והלק רביעי הלכו להתחבר אל אחיהם האשכנזים הצרים על פאַריז . וגדודים רבים התגודדו וישימו פעמיהם אל המבצרים הבצורים אשר בצרפת הצפונית להוריד עֹז מבטחם , ואף כי צבאות הצרפתים הצובאים במבצרים ההם התאזרו גבורות רעם ויחרפו נפשם לָמות מות גבורים , בכל זאת נָשתה גבורתם מול גבורות ישע ימין האשכנזים , והאשכנזים תָּפשו להם את מבצר כאָאֶכָּאן (בששה עשר להדש אקטאבער) , את מבצר ווערדון (בשמיני להדש נאָוועמבער) , את מבצר דידענהאָפֿען (טהיאָנווילע) (בעשרים וארבעה להדש ההוא) , את מבצר האָם אשר לְפָנים היה נאפאלעאָן השלישי כלוא בתוכו (בעשירי לחדש ההוא) , את מבצר פפֿאלצבורג (בשנים עשר לחדש ההוא) , את מבצר מאָנטמעדי (בארבעה עשר לחדש דעצעמבער) , ואת מבצר מעציער (בשנה השניה ביום השני לחדש יאנואר) . כל הימים אשר התנוססו המבצרים ההם בְּשִׂיא הָסנם , היו לאבני נגף וצורי מכשול לפני האשכנזים וַיֵּצְרוּ צעדי אוֹנָם ויכשילום בהליכתם , ועל כן הגרו עֹז ותעצומות להבקיע אותם אליהם , ותפצם בידם הצלית כיד העצה והגבורה למלחמה הטובה עליהם , וילכדו את המבצרים ואת אנשי החיל אשר בתוכם נהגו שבויי חרב לארץ אשכנז , ושלל רב מאד מצאו במבצרים ההם : כלי נשק שונים , כלי תותח גדולים , אוצרות אֲבַק שרֵפה וכדורי עופרת , אסמים מלאים בָּר וכל אכל נפש , גם כסף וזהב ושמלות וכבודה רַבָּה . אפס כי ערי המבצר ההן אשר לכדו בהָזקת יד המלחמה , דללו והרבו מאד , בתים רבים גדולים וטובים נֶהפכו לגלים נִצים או היו לשרפה מאכֹלת אש , חוצות ורחובות נָשַׁמּוּ , שוָקים רחבי ידים אשר השתקשקו בהם תמיד מרכבות כבודות והָמו מרוב אדם ובהמה , היו למדבר שממה , נְאות השלום נָדַמּוּ , נֶאנחו כל עלזי לב ונהפכו כל פנים לירקון . רוב העשירים אָבדו עֹשֶׁר כבוד בתיהם ושאלו ודרשו מחרבותיהם ויהיו נודדים ללחם איה . מַהלות מְשַׁכּלוֹת דָבקו בעמי הארץ , גם מגפה פָּרצה בם ותצעידם המונים המונים לבור שחת . מכל ערי המבצר התעוררה ולא התגודדה רק עיר ב י ט ש המיוסדת על ראש סלע ועשויה לבלי חת , בכל מֶשך ימי המלחמה שָׁחקה לרעם כלי תותח

ומאיתן

ומאיתן מושבה המטירה אש ופחים על אנשי מלחמתה ולא נָתנה אותם לָגֶשֶׁת אל חומותיה הבצורה, וכן התנוססה בְּחֹסֶן ישועות עד אשר יָצא דבר השלום לאור, אך אז נָסבה לארץ אשכנז ותהי לאנשי מלחמתה למורשת עולם.

56. § מלחמות האשכנזים בנפות הוואָגעזים ובנפות יורַא היו כבֵדות מאד יתר הרבה מיתר המלחמות בכל נָפוֹת צרפת. אבירי המלחמות ההן היו אנשי החיל אשר תחת פקודת הגענעראל הגבור ווערדער, כי אחרי אשר לכדו האבירים ההם את מבצר סטראסבורג, הרימו פעמיהם לעלזאַס העליונה ושר צבאם ווערדער בראשם לְרַד לפניהם את גדודי צרפת הצובאים שם בחרב שלופה, להַבקיע אליהם את מבצרי שלעטטשטאַדט, ברייזאַך החדשה ובעלפֿאָרט ולהושיב אנשי משמר מאנשי חילם בנפות הוואָגעזים ויורא. אפס כי מספרם היה מצער ממספר גדודי הצרפתים אשר התמכרו לעשות מלחמות ונקמות באנשי מלחמתם עד נטף דמם האחרון, ויושבי תנפות ההם עמדו לימינם ויהיו זְרֹעָם לבקרים וישוטטו בארץ לְרַגֵּל כל מצעדי האשכנזים לארוב עליהם במסתרי היערים ולפרוש שחת רשתם ליד מעגליהם, גם הֵשַׁמּוּ את המסלות ויקלקלו את מעברות ההרים ויכרו שוחות עמוקות בכל מִדרך כף רגליהם. אך בכל אלה לא עצרו כֹח לעצור בעד מרוצת אבירי חֵיל אשכנז וְלָשׂוּם בריח ודלתים לשֶׁטֶף עֻזם. הגענעראל הפרוסי פֿאָן שמעלינג הקריב את אנשי חילו אל עיר הבצורה ברייזאַך החדשה, ואור ליום השמיני בחדש אקטאבער כונן את פיות כלי התותח מול חומות המבצר אשר בעיר ויפרץ בהן פרצים רבים, אך שר העיר הכביד את לבבו וימאן להסגיר את העיר והמבצר ביד אויב ובחֵמה עזה התנפל על האשכנזים וימטר עליהם אש ופחים. והגענעראל שמעלינג ראה כי טוב טוב לפניו לעזוב את העיר בעת ההיא ולפנות אל מבצר שלעטטשטאַדט הקרוב אליו, הציג גדוד גבורים לָצור על העיר עד שובו אליה שנית, והוא עם יתר אנשי חילו עלה על שלעטטשטאַדט וירעיש בגבורתו את חומות מבצריה. אך גם שר העיר הזאת הקשה את לבבו ולא אבה לְהִכָּנַע, ובשלוח אליו הגענעראל שמעלינג את מבחר שלישיו לשאול את פיהו על איזה אָפנים יתרצה להסגיר את העיר בידו, ענהו דברים קצרים ונמרצים: „האָפנים ההם יהיו כלי התותח". אז צוה הגענעראל שמעלינג להביא מסטראסבורג כלי תותח גדולים וכלי מַפָּצִים וכלי משחית לרוב. גם הסיע משם עוד גדודים רבים נושקי כלי נשק כבֵדים, ובליל שלשה ועשרים לחדש אקטאבער הרעימו גבורי חיליו בכל כלי התותח אשר בידיהם וַיַּדּוּ כַדּוּרֵי שחת על העיר ועל מצורתה הבצורה ויפרצו בהן פרץ על פני פרץ וישימו שַׁמּוֹת בַּאֲגַפֵּי אנשי המלחמה אשר בתוכן. אז ראה שר העיר גם שר המבצר ושרי החילים כי אָזלת ידם להתיצב לפני האשכנזים ואם יוסיפו להקשות את לבבם

לבבם צפוים הם וכל אנשי חילם אֱלֵי חרב ואת העיר לא יצילו, ועל כן נועצו לב יחדו לפתוח את שערי העיר לפני אבירי אשכנז ולתת לַשְּׁבִי עֻזָּם, וביום המחרת בשעה התשיעית התנוסס כבר נֵס לָבָן על תועפות המבצר ועל ראש המגדל העתיק אשר בעיר, ובעצם היום ההוא בשעה הרביעית אחר הצהרים יצאו הצרפתים מתוך המבצר ויציקו את אֲוֵנֵיהֶם לרגלי המנצחים ונפשם בשבי הָלכה ארצה אשכנז. מספר השבוים ההם היה מאה פקידי חיל ואלפַּיִם אנשי צבא נושקי כלי נשק שונים, ושלל האשכנזים אשר מצאו בתוך המבצר היה מאה ועשרים נשקי ברזל, אוצר אֲבַק שׂרֵפה ואסמים מלאים בָר ועוד חפצים רבים הדרושים לאנשי מלחמה. אחרי לְכוד הגענעראל שמעלינג את העיר הבצורה ההיא, שָׁב עוד הפעם אל ברייזאַך ההדשה ונלוו אליו עוד אנשי חיל חדשים במספר רב גם כלי קְרָב לָרוֹב ויביא את העיר במצור מכל עֲבָרֶיהָ, ועד מהרה ירה אלפי כדורי משחית על חומות המבצר ויעפיל עֲלוֹת על החומה בסערת מלחמה, אך גם הצרפתים הצובאים על סוללות המבצר התאזרו עֹז וגבורה וימטירו גם הם זיקים הצים ומות על גבורי אשכנז ותהי המלחמה כבֵדה מאד ודמים רבים נָהרו כנהרים. אולם לאחרונה נָשתה גבורת הצרפתים וימין האשכנזים רוממה עד כי בעשירי לחדש נאָוועמבער פרצו את חומות המבצר ויפילו מגדלי עֻזּוֹ, והצרפתים ראו כי אין עוד כל תוחלת ותקוה לעמוד לפני אנשי מלחמתם גבורי החיל, וימהרו וירימו נֵס לָבָן על ראשי הסוללות ועל ראש המגדל אשר בתוך העיר, והאשכנזים באו בחצוצרות ובקול שופר בשערי העיר וירשו אותה ואת מצודתה. מספר השבוים אשר נפלו בידם היה מאה שרי חילים והמשה אלף אנשי חיל, ושלל המבצר היה מאה ושמונה נשקי ברזל וכלי תותח, אֹסֶם אבק שׂרֵפה, אוצר בָּר וצידה וּכְבוּדָה רבה.

§ 57. אפס כי אחרי הנצחונות הגדולים ההם ועוד רבים כמוהם לא ראו עוד האשכנזים קֵץ וְתִכְלָה להמלחמה הנוראה ההיא, כי מחנה צרפת הנקובה בשם „מחנה המזרחית“ התיַצבה לשטנה להם ותהי לאבן נגף ולצור מכשול בכל הליכותיהם, ומלחמות חֲדשות לבקרים השתרגו על צואריהם וְהֵצֵרוּ צעדי אוֹנָם והצעירו מעשה נִצְחוֹנָם. המחנה ההיא נאספה לראשונה בעיר ליאָן על ידי הגענעראל קאַמבריאל הצרפתי אשר נפצע במלחמת סעדאַן, ואחרי כן נלוה אליה הגבור המשכיל גאַריבאַלדי עם גדודי המתנדבים וחֵיל הגאַרדע מכל נפות צרפת, גם חֵיל נְדָבוֹת מארצות איטליא, ספרד ופולאניא התחברו אל המחנה ההיא, ושני בני גאַריבאַלדי אשר שֵׁם האחד מענאָטי ושם השני ריקיאָטי גם קאַנציאָ התנו היו עליהם לשרי צבא ונגידי מלחמה. גם אנשים רבים מנגידי הדעמאָקראַטים נספחו אל המחנה ההיא ויהיו זְרֹעָה ביום קרב ומלחמה, ומהם האיש קלוזערעט אשר אחרי

שובו

שובו ממלחמת אמעריקא הצפונית משך ידו את הדעמאָקראַטים, האיש קרעמער יליד לאָטהרינגען חָבֵר לבעלי הרעפובליק העזים, האיש באָזאַק הויקע הפולאָני ואחֻזת מרעהו דאָמבראָוסקי אשר התערב עם המורדים בקיסר רוסיא ונחרץ משפטו להשתלח לסיביריען ובתחבולות ערמתו נמלט מצבי מיד ויברח צרפתה, ועוד אנשים רבים כמוהם אשר לבם כים נגרש וכל ישעם וחפצם להמיר הליכות עולם ובארץ צרפת מצאו אז כַּר נרחב להוציא את מזמתם הרבה לאור. המחנה המזרחית ההיא שלחה תמיד גדודים רבים מתוכה להקדיש על האשכנזים מלחמת נקם, כי בעלי המלאכה אשר בערי הנגב רשו ורעבו בימי רעה ההם וינהרו יום יום למאות ולאלפים להסתפח אל עבודת הצבא במחנה ההיא להחיות ברעב נפשם, ובהיותם דבֵקים באהבה עזה לארץ מולדתם לחמו כאריות להצילה מיד אנשי מלחמתה. חכמים וסופרים רבים התפלאו אז על גאַריבאַלדי וישימו בו תָהלה על אשר הוציא חרבו מתערה להושיע להצרפתים במלחמה הזאת, ויוציאו עליו משפט כי נלוזים מעשיו ודרכיו עקלקלות בפעם ההיא. כי אם עוד לפני הימים ההם הוכיח גאַריבאַלדי במלחמות איטליא כי רק במערכה בשדה מלחמה הוא מפליא לעשות כגבור משכיל, אך לא בהליכות המדינה ומשפטי העמים, כי בדברים כאלה העומדים ברום עולם הפאָליטיק קְצַר ראִי הוא ונופל מאד מהחכמים היודעים בינה לעתים וצופים ומביטים מה יֵלדו ימים יְצֻרו ומה יהיה משפט העמים בארצות מושבותיהם, הנה הוכיח זאת ביתר עֹז במלחמה הזאת וראו כל מֵטיבי רְאוֹת כי האיש הנפלא הזה בכל מִפְלְאוֹתָיו ועלילותיו רוכב הוא גם על מִפְלְשֵׂי עבי הדמיון וחולם חלומות אִידעאַלים בהקיץ אשר בעבורם יִתְעַלֵּם פעמים רבות מהליכות התבל כאשר הן באמת ואין לנטות מהן על ימין או על שמאל. כל יודעי דרכיו המה ראו כן תמהו מה זה היה להאדם הגדול הזה כי התהפך כחֹמר חֹתם ויעולל עלילות ההולכות מנגד לכל עלילותיו אשר עולל עד הימים ההם. הלא זה הוא האיש אשר עֶברתו שמורה נצח על הצרפתים על אשר סְפחו בחֶזקת היד את ניצצא עיר מולדת אבותיו אל ארץ מולדתם, ועתה הוא חָש לעזרת הצרפתים עַם עֶברתו במלחמותיהם אשר הם לוחמים בממלכת פרוסיא אשר היא עָזרה עזר רב לאיטליא לְסַפַּחַ אליה את וויניציא ולחַבר האיטַלקים המפֻזרים והמפֹרדים להיות לעם אחד ולְשֶבת שֶבת אחים גם יחד! הלא זה הוא גאַריבאלדי אשר לפני שנתים ימים שפכו עליו הצרפתים כֹּבֶד מלחמה ובכלי נשקיהם החדשים גרשו אותו מנפת קאַמפאַניא אשר ברומא המדינה, את בחירי אוהביו ורעיו הגירו על ידי חרב ואת שאריתם הסגירו אל ממשלת הכהנים אשר צָמתה בבור חייהם, ומקץ שנתים ימים הוא עוזר ומושיע ומגן להצרפתים ומֵנִיף חרבו הקשה על פרוסיא אשר הוציאה את איטליא מעבדות הכהנים לחֵרות ואשר הֵסירה מעליה את צבאות צרפת אשר שָׂמו

עלית

עליה משמר שנים רבות ואשר זאת היה כל ישע גאריבאלדי ואדירי כל חפצו כל הימים ! אך הוא גאריבאלדי אשר לשֵמַע צלצלי שֵׁם «רעפובליק» , «ודעמאָקראַטיא» נפשו נהלים תלהט ורוחו כנחל שוטף מבלי פְּנוֹת גם אל אהבת ארצו ומולדתו ואל חֻקות מִשְׁטְרֵי התבל , והוא בשָׁמעו לשֵׁמַע אֹזֶן את צלצלי שמע ההם הנשואים על כנפי רוח מארץ צרפת , מִהר וַיֵּדֶא כנשר לעזור להם במלחמה הזאת מבלי מֵשִׂים כי יעמוד לימין העם אשר הֵרַע לאיטליא ולוחם בעם אשר היה מָגֵן יִשְׁעָהּ . גם הצרפתים הוכיחו אז כי תהפוכות ומהפכות במגורם בקרבם , כי הממשלה הרעפובליקית בהתחברה לגאריבאלדי ולגבר עמיתו הנודע בשם באָרדאָנע ושונא בנפש את חֶבר הכהנים ואת כל הליכותיהם , הלא הֶעִירָה בזה את חמת כהני צרפת אשר פלגי מים לב העם בידם ולכל אשר יחפצו יַטוהו , ובלי עֶזרת העם הלא כל חֹסן הממשלה וכל תפארת עֻזה כמוה כאין . תהפוכות ופלגות כאלה ועוד רבות כאלה נמצאו אז במחנה צרפת המזרחית , אך בדבר אחד נִשְׁתַּווּ כלם , הלא הוא בְּדְבַר שנאתם להאשכנזים , ובדבר הזה שפה אחת ודֵעה אחת לְכֻלָּהֶם , וְכֻלם כאיש אחד חֲברים התנדבו ויתמכרו לגרש מפניהם אויב ולהשיב מלחמה בשערי ארץ אשכנז . על כן התלקחו מלחמות עזות בחדשי נאָוועמבער ודעצעמבער בארץ בורגונד העתיקה סביבות מחוז וועזול ומאָנטבעליאַרד , סביבות מחוז גראַיי וְדישׂוֹן בעת אשר הֵחל הגענעראַל פֿאָן טרעסקאָוו להביא את עיר הבצורה בעלפֿאָרד במצור , והמלחמות ההן המיטו רעות רבות והשיאו מות על האשכנזים , כי זולת הצרפתים אנשי המלחמה בשדה קטל גם זולת בני הנכר אשר נלוו אליהם ללחום את מלחמותיהם ומספרם רב ועצום ממספר חֵיל האשכנזים , היו האשכנזים צפוים עוד אל הרב אנשי המארב אשר ארבו להם במעברות ההרים ובסבכי היערים , ואשר ירו עליהם כדורי מָוֶת מחלונות הבתים וממארב הצריח , מנקרות הצורים וממחלות העפר ומכל הנעצוצים וכל הנהלולים . ואף גם זאת כי יושבי המקומות ההם רשו ורעבו והאשכנזים לא מצאו שם להם דֵי שבר רעבונם גם אם הִרבו במחירו , ומסלות הברזל ההרוסות בידי הצרפתים לא יכלו להביא ממרחק לחמם , גם הפרידו ביניהם ובין ארץ מולדתם . אמנם בכל זאת הלכו האשכנזים הלוך וְגָבוֹד וברעם גבורות לכדו ערי מבצר ומְצָדות בצורות ומה גם את עיר המבצר ד י ש ו ן (Diion) ועיר הבצורה ב ע ל פֿ אָ ר ד .

§ 58. בכל הנפות אשר בין הרי יורא ובין הבקעה הגבוהה לאַנגרעס , אשר עוד בימי יוליוס צאַזאַר התחרו שם הרומאים והגלים (גאַלליער) במלחמות תנופה , בכל הנפות ההן התלקחו מלחמות רבות וכבֵדות בין הצרפתים ובין האשכנזים במשך ימי חדשי נאָוועמבער ודעצעמבער , והאשכנזים היו

צפוים

צפוים אל חרב רעה, חרב שליטיה, ואל ירכתי בור נשיה, ולולי נָשתה גבורת בעלי הרעפובליק בצרפת הצפונית בתגרת ידי התגרות והקטטות אשר העירו הסאָציאַל־דעמאָקראַטים בערי ליאָן, מארסיילע, בורדאָ ועוד ערי מסחור וחרשת המעשה כמוהן, כי לולא זאת רמה אז יד צרפת אנשי המלחמה וחיל הנדָבות בהתחברם אל גדודי גאריבאלדי במחוז דעלאָ ואל עַמֵי עלוֹאֶם העליונה, ואז היה נכונים מידם ימי השֵׁך על האשכנזים, ומי יודע אם לא שָׁבוּ וילכדו להם את נפות נהר רהיין השמאלי ואם לא התנפלו על עוד נפות יפות וּפֹרִיוֹת כאלה בחרב ובדם ואש וישימו בהן שַׁמּות. הלא עינינו הרואות כי בהתנפל גדודי גאַריבאַלדי בעשרים להדש נאָוועמבער על מחוז שאַטילאָן אשר על נהר זיינע, הפילו בקרב מחנה האשכנזים מאה ועשרים איש בפעם אחת, ומהם שני שרי אלפים ושני פקידי חילים, גם שבעים סוסים וכלי נשק רבים היו להם לשלל. אות הוא כי מות ואבדון היו נשקפים על האשכנזים בארץ אויב ההיא לולי חָלק לב הצרפתים ועוזריהם בעת ההיא, אך חָלק לבם ופני ה׳ חִלְּקָם ויהי דרכם חשך והלקלקות. הדעמאַגאָגים, הסאָציאַל־דעמאָקראטים, הַשׁוֹנִים ובעלי הפרצים עם בעלי המלאכה יושבי ערי הנגב אשר בְּצוֹק העתים נשבר מַטה לחמם, שלחו רסן מפניהם ויתאמצו בכל מאמצי כחָם לפרוק על ממשלת הממשלה החדשה מעל צוארם ולכונן ממשלה אחרת כפי העולה על רוחם, וצבאות חיל העם נלחצו לעשות בהם מלחמה, ומלחמת אזרחים הלא אש היא עד אבדון תאכל. הן אמנם כי הצליח חֵפֶץ גאַמבעטאַ בפעם הזאת ובמועצותיו ותחבולותיו הִשְׁבִּיחַ סערת ים נגרש ההוא ויחשו גליהם הסוערים, ובעלי הקאָמונע אשר בעיר ליאָן גם הסאָציאַל־דעמאָקראַטים וכל אגפיהם שָׁבוּ ויסורו אל משמעת שרי הממשלה מָגִנֵי הארץ, אך רוח עריצים ההם לא עָבר כָּלִיל רק נֶחבא במסתר עד עת מְצוֹא, ובהגיע העת ההיא התפרץ ממחבואו ביתר עז עוד מבתחלה. בעיר ליאָן לא חדלו המתקוממים רֹגֶז, ומיום ליום השתובבו משובה נצחת עד כי באחרית השנה התגודד גדוד עזי נפש מעדת הסאָציאַל־דעמאָקראַטים על נפש ארנוד שר צבא חיל הגאַרדע הלאומית וַיְרַצְּחוּהוּ לעיני השמש במשפטם, משפט הדמים, אשר הקימו להם. ואף אמנם כי גאַמבעטאַ מִהר ויבוא בשערי עִיר ליאָן לדרוש את דְּמֵי הנרצח ויצלח לתפוש את ראשי מסבי הֶרֶצח ולהסגירם ביד מִדת משפט, אך סערת לב הפושעים הלך עוד הלוך וסוער, וקצֹר קצרה ידו להקים את הסערה לדממה. כל גבר שְׁתוּם עַיִן ראה מראש כי הצרפתים הנפלגים בדעותיהם לא ישיגו את המטרה בהלחמם עם האשכנזים אשר שפה אחת ודֵעה אחת לְכֻלָּהֶם. כי איככה יצלחו מגני העם להשיג את מטרתם בעת אשר אנשי חילם רחוקים במשפטי הדת והאמונה כרחוק מזרח ממערב? אנשי חיל גאריבאלדי והסאָציאַל־דעמאָקראַטים שונאים בנפש את כל הליכות הדת ואת

תבר

תבר הכהנים תופשי הדת ובשאט בנפש בוז יבוזו להם, והאֻבָּרים חֵיל ווענדעע העוזרים להם במלחמה הם דבֵקים בכל לבבם ובכל נפשם בדת הקאַטולית וקנאתם עזה כמות לכל מנהגי הדת ההיא ולכהניה ומוריה, וכמוהם הם גם אנשי חיל ברעטאַניע מקנאים עזים לדתם ולוהטים באש קנאתם עד להשחית, וגם שריהם ונגידיהם קַנָּאִים נמרצים הם מאד ומוליכים את העם שולל עד כי חשבו מזמה לחַדש את ימי "העלמה מאָרלעאַנס" ולהתעות את עַם תועי לבב במעשה תעתועים כזה לבעבור יגַברו חיָלים ללחום בשונאיהם, גם הבטיחו להפאַפסט כי אחרי אשר יגרשו את האשכנזים מעל אדמת צרפת, תעזור לו הממשלה הרעפובליקית לשוב אל עֻזו ואל ממשלתו כבראשונה להיות מושל גם בארץ מתחת ומשפטו ושאתו יוציא על גוים ועל ממלכות כבימי קדם. וצבאות לוחמים כאלה השונים בדעותיהם אֹדות הדת מן הקצה אל הקצה, לא יוכלו לעדור יחד במלחמה בלב אחד וכאיש אחד חברים ימים רבים. ואף כי בשנאתם ונקמתם להאשכנזים ישאו בד בבד וישאפו לִסְפּוֹתָם ולכַלותם, בכל זאת לא יָכלה אגֻדתם להתעודד לאֹרך ימים וסוף סוף נִתְּרָה האגֻדה עד כי הלכו בעליה אחֹרנית ויפלו ונכשלו ונוקשו ונלכדו. אפס כי בין כה וכה התחזקה המשׂטֵמה העזה בין שני העמים הגדולים ההם ועָלתה עד מְרום קִצה ולְאֹם מִלְאֹם התאמץ לעולל עלילות דמים אשר כל השומע יֵעָוֶה משמוע, כי גם האשכנזים אשר ימים רבים הבליגו על רוח נקמתם ולא מַדו פעולת הצרפתים אל חֵיקם, התמרמרו לאחרונה תכלית מרירות וילבשו נָקָמָה כְּמַדָם ובאכזריות חֵמה עשו שפטים רעים בהצרפתים הנופלים בידם, וַיִנָּקְמו בם בחרב רעה ובדם וָאֵש, ויעשו מעשה רֶצַח וּנְאָצוֹת נמרצות לחרפת עולם וּכְלִמַּת נצח למאה תשע העשרה הַמִּתְיַמֶּרֶת בכבוד ההשכלה והמתפארת באהבת האדם. ואם הצרפתים עָברו תורת הציוויליזאַציאָן וחָלפו חֻקות עַם נָאור להתעולל עלילות גוים עריצים באנשי מלחמתם, יש להם פתחון פה להצדיק את נפשם לפני כֵם משפט הַתּוֹלָדָה כי הם כאדם חטאו בְּחֹם לבם ואש לא נֻפח לְהֲמָה בחֻבם על קובעי נפשם ומהריבי ארצם אשר התנפלו עליהם בחרב מְלֵאה דָם, כי "הבא להורגך השכם והרגו" משפט חָרוץ לכל העמים. אך במה יצדיקו האשכנזים את נפשם לפני משפט התולדה אשר אין עִמה מַשׂוֹא פנים ולא תָּהֹן גם עַם חכם ונבון בְּהֶעָוֹתו ובעשותו מעשים אשר לא יֵעָשׂו? . . . .

§ 59. ובין כה וכה נסע יצא בחדש אקטאבער הגענעראל הצרפתי דע לאַ מאָטרוז עם גדודי חילו בחורי צרפת להשתער בחמת כֹּחו על האשכנזים הצרים על פאַריז ולגָרשם מן הארץ כיד הגבורה אשר תפעמהו, כי גבור מלחמה הוא הגענעראל הזה וכבר הֶראה את כֹּחו ואת גבורתו בעת אשר לחמו הצרפתים באפריקא ובאיטליא. ויהי בהִשָּׁמע דְבר מַסָּעו אל

יורש

יורש העצר מפרוסיא וימהר וישלח עליו את הגענעראל פֿאָן טאַנן עם גדוד הראשון מגדודי הבאַיערים ואת הגענעראל הפרוסי וויטטיך עם גדודי אשכנז הצפונית, ובעשירי לחדש אקטאבער נפגשו יחדו על יד מחוז אַרטענאַיי ועד מהרה התלקחה מלחמה כבֵדה ביניהם. מחוז אַרטענאַיי קרוב הוא לעיר אָרלעאַנס ורק מרחק שתי פרסאות ביניהן, והמלחמה התחוללה בחֵמה שפוכה מאד, הצרפתים לחמו כאריות כי נסך הגענעראל דע לאַ מאָטרוז נגידם רוח גבורה עליהם, אך בכל זאת נָשתה גבורתם לפני האשכנזים עד כי נלהצו לנסוג אחור אחרי אשר נפלו בהם חללים רבים ועוד רבים מהם לֻקחו בשביה. ביום המחרת הרימו האשכנזים את פעמיהם אל עיר אָרלעאַנס להוריד ממנה עֹז מבטחה, אך אז נודע להם כי אתמול ביום העשירי לחדש נלחמו רק באנשי חיל הֶחָלוץ אשר במחנה הצרפתים, אך מבחר אנשי החיל לא יצאו עוד לקראת נשק, וביום עשתי העשר התיצבו אנשי חיל ההם בעבי גבי מָגִנָּם ובסערת גבורתם לקראת האשכנזים. ובשעה העשירית לפני הצהרים הרעימו כלי התותח משני המחנות ויתאבכו גֵאות עשן ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים התפלצו. ואזרחי אָרלעאַנס בראותם כי כָלתה עליהם הרעה, נתנו ידם אל האשכנזים ויאמרו להסגיר את העיר בידם, ובשעה השמינית בערב נפתחו שערי העיר וגדודים אחדים ממחנה אשכנז באו לתוכה כמבואי עיר מְבֻקָּעָה, ויתר גדודי האשכנזים העלו נרות ולפידים על הַכִּכָּר אשר לפני העיר נֹכח מצבת «העלמה מאָרלעאַנס» ויריעו ויצריחו כגבורים מנַצחים. במלחמה הזאת נפלו שני אלפים צרפתים בשביה, ומספר החללים היה רב מאד, ויתר מחנה הצרפתים הנרדפים על צואריהם, נסוגו אחור וילכו אל עבר נהר לאָאַר השני. ובשלשה עשר לחדש אקטאבער הודיע הגענעראל פֿאָן טאַנן בספר גלוי לאזרחי עיר אָרלעאַנס כדברים האלה: «אזרחי צרפת! באַתי להקל את תלאות המלחמה אשר השתרגו עָלוּ על צואריכם ולְרַפאות את מַחַץ מַכַּתְכֶם ככל אשר תשיג ידי, על כן אבטח כי תשימו על לב להטות לבבכם אל אמרי פי הנאמרים באמת וצדק לפקוח עיניכם על דרכיכם לבעבור תואילו לתת יד ולהתחבר אל חֶברת אנשים חכמים אשר בקרבכם הדורשים שְׁלוֹם אמת וכורתים עִמָּנוּ אֲמָנָה. הטרם תדעו כי מֶמְשַׁלְתְּכֶם קִדשה על ארץ אשכנז מלחמה בלי כל סִבָּה ובלי כל משפט צדק רק בְקַלות דעת ובלב חֹרֵש און, והאשכנזים נלחצו להשיב מלחמה בשערי צרפת וילכו מחיל אל חיל ומנצחון אל נצחון ובכל אשר פָּנוּ הצליחו, וצִבאות חֵילְכֶם הֻכּוּ מַכָּה אחר מכה ונגפו מַגֵּפה אחרי מגפה וילכו הלוך ונמוג עד כי כמעט נשמדו וחלפו כָלִיל. והנה ממשלה חדשה קמה בצרפת, והאשכנזים קִוּוּ כי היא תַעֲשה שלום להם ולא תוסיף עוד לְהִלָּחֵם אחרי ראותה את הרעה הנוראה אשר הֵסַבָּה המלחמה הזאת. אך היא לא עשתה כן. ומדוע? יען כי אז תֵרד מעֶזרָה והצרפתים

לא

לא יסורו עוד אל משמעתה, ותתבל תחבולה להתעות את עם צרפת באמרה אליו כי לא תוכל צרפת לעמוד לפני אפני השלום אשר ישימו האשכנזים לפניה, ועל כן תוסיף עוד עשות מלחמה אף כי יבלע לה ולעם היושב עליה. ומה הם האפנים הקשים אשר ישימו האשכנזים המנצחים לפני צרפת המנצחת ואשר לא תוכל עמוד לפניהם? הלא הם דורשים רק להשיב להאשכנזים את הנפות האשכנזיות אשר היו תחת ממשלתם בימי קדם ואשר לשון האשכנזים מתהלכת עד היום הזה בעריהן גם בכפריהן, הלא הן נפת עלזאס ונפת לאָטהרינגען האשכנזית. האם לא צדקו האשכנזים בדרשם זאת מיד הצרפתים? האם לא דרשה כזאת גם צרפת לו היתה היא המנצחת? ידעתי כי ראשיכם ושריכם הגידו לכם כי מגמת פני האשכנזים המנצחים היא להשפיל כבוד צרפת עד שאול, אך שקר הם דוברים למען עורר רגשי נקמה בלבות ההמון להנקם בהאשכנזים. ונהפוך הוא כי לא האשכנזים רק שרי ממשלתכם יעשו זאת במשכם בחזקת היד את חיל אשכנז לחדור בחרב בלב צרפת להשחיתה תחת אשר עם אשכנז חפץ בשלום צרפת ולא יעלה על לבו לשבור גאון עזה ולהשפיל כבודה אם תעשה שלום לו. —

§ 60. והגענעראל מאָטערוז אשר נגף במלחמה נסע עם שארית מחנהו עד מחוז לא פֿערטע מעבר לנהר לאָאַר הרחוק בארבע פרסאות מאָרלעאַנס, ויחר בו אף גאמבעטא וישיא עליו עון אשמה כי לא השכיל לאסוף את כל אנשי חילו ולהציגם במערכה בשדה בפעם אחת, כי לו עשה כזאת, אז לא היתה מגפה באנשי החיל יותר מעשרת אלפים איש לפני אָרלעאַנס ובתוכה, ובחרות אפו בו קרע את משרתו מידו ויתנה להגענעראל אוירעל דע פאַלאַדין אשר עשה לו שם בגבורים גם הוא במלחמות אפריקא, קרים ואיטליא. ושר הצבא החדש הזה הזעיק אליו אנשי חיל מכל אפסי צרפת ויחשוב מחשבה גדולה לקחת מיד האשכנזים את כל המחוזות אשר לכרו על נהר לאָאַר וללכת אחרי כן בצעדי און עד פאַריז להצילה מיד האשכנזים הצרים עליה. אך בכל עמלו להסתיר את מסעו מעיני חיל אשכנז ולעשות במחשך מעשהו, נודע הדבר להגענעראל פֿאָן טאַנן וימהר לקדם פניו ולהכריעהו, אך לא יכול עשות הדבר כי אם אחרי עזבו את אָרלעאַנס, ויפקד את החולים ואת הפצועים בידי ראשי העיר ויבטח בי הם לא יקשיחו לבבם מהאומללים ההם ולא יניחום למוג בכאבם וחליים עד שובו אליהם. והגענעראל הפרוסי וויטטיך לחם עד העת ההיא על עיר שאַטאָדון, עיר בצורה מאד אשר אזרחיה וחיל הגאַרדע וחיל נדבות אשר תחת פקודת לפאָווסקי הפולאני נלחמו ברוח גבורה ובחמה עזה, אך לאחרונה התגבר הגענעראל וויטטיך וילכוד את העיר. ובצאת

הגענעראל

הגענעראל פֿאָן טאַנן מאָרלעאַנס לעשות מלחמה בשר הצבא אוירעל דע פֿאלאַרין , צוה הגענעראל הפרוסי ההוא לשוב אל מחוז שאַרטרעס ולהתחבר אל מחנה פֿאָן טאַנן לעזור לו במלחמה . בשמונה עשר לחדש אקטאבער השיג פֿאָן טאַנן את חיל אוירעל דע פאלאַרין על יד מחוז קולמיער ויתראו פנים במערכה בשדה , ובפעם הזאת היתה יד הצרפתים על העליונה , כי מספרם היה רב ועצום ממספר האשכנזים , גם לחמו ברעם גבורות ובשטף אף , עד כי נלחצו האשכנזים לנסוג אחור ולִפְנוֹת עֹרֶף לפני אויביהם . אך לא בִמְנוּסָה נסוגו אחור ולא במבוכה ומבוסה הפכו עֹרֶף אך הלוך הלכו בסדרים ובמשטר כמשפט אנשי צָבָא ובלהבות חרבותיהם פִּנּוּ לפניהם את הדרך עד בואם למחוז טוּרִי , מחוז חפצם , ושם התחבר אליהם הגענעראל וויטטיך . והנה אף כי באמת לא נוכל לחשב את הצרפתים לִמְנַצְּחִים גם בפעם הזאת , יען כי נפלו בהם אַלְפַּיִם איש על שדה המלחמה ומחיל אשכנז לא היה מספר החללים והפצועים רק אלף ומאה איש והמשים וארבעה פקידים , בכל זאת התעצבו שרי מלך פרוסיא וחכמי יועציו אדות הדבר הזה , ומה גם בשמעם כי גאֹה גאה גאַמבעטאַ בנצחון הצרפתים ויתפאר בראש הומיות בגבורת אנשי חילו . גם הבטיח את בני העם כי כאשר החלו האשכנזים לנפול לפני הצרפתים לא יוכלו להם כי נפֹל יפלו לפניהם ולא יוסיפו קום . גם הכהן הראשי מאָרלעאַנס אשר עד הימים ההם הֶראה אותות כבוד וידידות להאשכנזים , שָׂמח לאֵידם ויגל במפלתם , וימלא פיו תהלת הגענעראל אוירעל וזרוע עֻזו ביום קְרָב , ויחשב למשפט כי הגבור המשכיל הזה לא ישיב חרבו אל תערה עד אשר יתמו האשכנזים מארץ צרפת ולא ישאר מהם אף אחד . וגאַמבעטאַ הוסיף עוד לאסוף אנשי חיל מכל נפות צרפת , גם הלך אל מחנה אנשי המלחמה אשר בבריטאניא לעשות שם שלום בין באַרעטע ובין קעראַטרי שרי החיל אשר רבו בחזקה איש ברעהו , ולא נח ולא שקט עד אשר הִזְעִיק מנפות צרפת הדרומית והמערבית מכל חוגר חגורה ומעלה במספר רב ועצום וַיְצַו עליהם להתחבר אל מחנה לאָאַר תחת פקודת אוירעל שר הצבא אשר זרוע ברזל לו וִימִינוֹ נֶאזרת ברעם גבורות , וכֻלם יחד ברבבותיהם ובתעצומות עֹזם ישתערו על האשכנזים הצָרים על פאַריז לגרשם מפניה ולהסתפח אל צבאות חיל צרפת אשר בתוכה לעשות אֲגדה אחת להתנפל בסער ובסופה על יתר האשכנזים אשר בצרפת להשמידם ולכַלותם מעל פני האדמה . גאַמבעטאַ וכל חבריו קִוּוּ כי בפעם הזאת יצלח חָפצם בידם ולא יארכו הימים והצרפתים יריעו תרועת נצחון , יכריעו את אויביהם תחתיהם ועל בָּמותימו יִדְרֹכוּ . אך לא כאשר קִוּוּ גאמבעטא וּמְתֵי סודו כן היתה , וגם בפעם הזאת לא עשו ידיהם תושיה . כי בטרם מצאו הגדודים החדשים ההם את ידיהם , בטרם השפיקו לְהִצְטַיֵּד ולהכין כל המחסורים אשר יחסר להם , נסע יצא לקראתם ההערצאָג הגדול פֿרידריך

פרידריך פראנץ נְשִׂיא מעקלענבורג-שווערין, וַיֵּט ידו החזקה עליהם וַיַּכֵּם מכות חדרי בטן אצל עיר דרייא (Dreux) ואצל מחוז שאַטאָנייף (Chateauneuf), אצל עיר דיגני (Digni) גם ביער ס"ט זערמען (בשבעה עשר ובשמונה עשר לחדש נאָוועמבער), ובמחנה גבוריו סגר לפניהם את הדרך ולא נְתָנָם להתחבר אל מחנה לאָאַר, גם הִפִּיל על הגדודים ההם חִתַּת וּבֶהָלוֹת, כי כֻלָּם היו צעירי ימים אשר לא נסו עוד לעמוד במערכה בשדה קטל ולא לִמְּדוּ עוד ידיהם לַקְרָב ומלחמה, ובכן הופרה אז עצת גאַמבעטאַ ותקותו היתה לו למפח נפש. אך בכל זאת נאספו המונים המונים אל מחנה לאָאַר ויעמדו הָכֵן לפרוץ להם דרך עד פאַריז ולהשתער על האשכנזים הצרים עליה. ויהי בהִשָּׁמַע זאת למלך פרוסיא השוכן בעיר ווערסייל, צִוָּה להערצאָג הגדול ממעקלענבורג לאחוז דרכו לפאת קֵדְמָה להתאחד שם עם המחנה השניה אשר תחת דגל פרידריך קאַרל לבעבור תהי לְאֵל ידו להתיצב לפני מחנה לאָאַר וּלְהַכּוֹתָהּ אחור. ועד מהרה הֵרִים פרידריך קאַרל את פעמיו לַקְדֵּם את המחנה ההיא ולהכריעה, ובשמונה ועשרים לחדש נאוועמבער נפגשו גבורי אשכנז וגבורי צרפת אצל מחוז באָנ-לאַ-ראָלאַנד (Beaune la Rolande) ומלחמה נוראה מאד התלקחה ביניהם. מספר הצרפתים היה רב ועצום ממספר האשכנזים, ובכל זאת התאוששו האשכנזים ויתאזרו עֹז וֶאֱיָל וילחמו כגבורים משכילים, אך גם הצרפתים לָחֲמוּ ברוח גבורה ובחרף נפש בידעם כי מהמלחמה הזאת תוצאות הצלחתם ונצחונם או תבוסתם ואסונם, כי אם יצלחו להתגבר בפעם הזאת על אויביהם, אז יוכלו להציל את פאַריז וצרפת כֻּלָּה מתגרת ידי האשכנזים, אך אם לא תעשינה ידיהם תושיה, אז נָפֹל תִּפֹּל עיר הבירה וכל ערי צרפת ביד המְנַצחים. חללים רבים נפלו בשתי המחנות וַיְכַסּוּ את הבקעה הגדולה אשר לפני העיר, נהרי נחלי דָם נָהֲרוּ על כל עֲבָרִים, המָּוֶת לִהֵט בְּלַהַט חרבו המתהפכת את אגפי גבורי החיל כל יום עֶבְרוֹת ההוא עד כי לאחרונה התגברו האשכנזים, הֵרִיעוּ אף הִצְרִיחוּ, ויניסו ויפיצו את הצרפתים מפניהם, וישימו לְאַל את תקותם להתפרץ דרך עיר מאָנטענעבלאָ עד שערי עיר פאַריז. והצרפתים המֻכִּים נִסּוּ את כֹּחָם עוד הפעם לפרוץ להם דרך לפאת מערבית עד שערי פאַריז, אך האשכנזים התגברו עליהם גם בפעם הזאת במלחמה הכבֵדה אשר התחוללה ביניהם ביום השני לחדש רעצעמבער אצל לואַני (Loigny) ואצל שאַטאָ גוֹרִי. והנה אף כי יצאו האשכנזים מהמלחמות ההן בְּזֵר הנצחון ויעשו להם שֵׁם בגבורים, בכל זאת הרבו במחיר נִצְחוֹנָם, כי נפלו גם בקרב מחניהם חללים רבים ושמלותיהם מגוללות בדמים יקרים מבחורי בני עַמָּם מטועני חרב ומְדֻקָּרִים, גם הנשארים היו ברעה גדולה מאד, כי מְטַר סוחף ירד אז כמבול מים על הארץ עד כי נהפכו כל הדרכים לטיט יָוֵן וְיָוֵן מצולה ורגלי ההולכים הָטְבְּעוּ בבוץ ויתנהגו בכבֵדות,

והצרפתים

והצרפתים אָרבו להם וימיטו עליהם תלאות וזְועות, וקֹר וקרה וכפור עם גשם שוטף חליפות הֶלאו אותם וימררו את חייהם. ובעיר פאַריז הנצורה התחזק הגענעראל האביר טראָשו, ובתקותו כי עוד מעט יבוא מחנה לאָאַר וכל צבאות הצרפתים לעמוד לִימִינו לגרש את הצרים הצוררים אותם. התנפל פעמים רבות על האשכנזים בעת ההיא, וגאַמבעטאַ "אשר לשונו לשון אש וַעֲטו חוצב להבות" הרהיב בנפשות הצרפתים עֹז ויער ויעורר רגשי גבורה בחֻבם וַיַבְטִיחֵם נאמנה כי המלאך הגואל תמיד את צרפת מכל רע, אשר הַסְתֵר הִסְתִיר רגע קטן את פניו מהם, שָׁב להאיר אור פניו אליהם, ועליהם איפוא להתאושש ולְגַבֵּר חילים וְלָקוּם וְלֵאוֹר כי בא אורם כמקדם, ודבריו הנמרצים אִזרו זִיקות בנפשות הצרפתים עַיֵ הדמיון, והנה מהרה קל נֶהפך כל מְלוֹא רוחב ארץ צרפת למחנה אנשי מלחמה אשר לא היתה כזאת מתמול שלשום, כל אשר ידים לו לְמַד ידיו לקרב, וכל אשר כֹּחַ בו לתפוש חרב בכף התיצב בין פקודי החיל, צלצלי חרבות ורעם כלי תותח וקול שופר ותרועת מלחמה הרעישו כל קַצוי הארץ, וכאיש אחד חברים התעתדו כל הצרפתים להקדיש מלחמת תנופה על האשכנזים בני הנֵכר אשר התפרצו במקדש צרפת לחַלל גאון עֻזו. והאשכנזים אשר ראו כי התקוממו עליהם כל בני צרפת לגדע את זרועם ולהפיצם לרגליהם, התמרמרו מאד עליהם וְהָלְךָ רוח נקמתם ויעברו תורת האדם ויעשו בצרפתים שפטים נוראים בחרב ובאש ודם, ותזעק צרפת על השערוריות האכזריות ההן, וְהֵד זעקת חָמָסם נשמע בכל אפסי איירופא, ויהי על אשכנז קצף גדול —

60. § בעת אשר הִשְׂתָּעֲרָה המלחמה האיומה אצל לוּאַנִי, נסע ההערצאָג הגדול עם שני מחנות גבורים לפאת נגב, ועל יד מחוז אַרטענאַיי גם עוד אצל מקומות אחרים התעוררה סערת מלחמה בין האשכנזים והצרפתים, ואחרי שֶׁפך דמים רבים, רמה יד ההערצאָג הגדול וַיַּךְ את גדודי הצרפתים אחור ויתחבר אל צבאות הפרינץ פֿרידריך קאַרל לעזור יתרו במלחמה הכבֵדה אשר לפניהם. והנה עד מהרה התלקחה שלהבת המלחמה בכל תעצומות עֻזה על חוף נהר לאָאַר ועל יד היער הגדול אצל אָרלעאַנס, ארבעה ימים רצופים התעודדה המלחמה הנוראה ההיא ותלאות אין חֵקר מצאו את אנשי המלחמה, כי אֲרֻבות השמים נפתחו אז וּמִטְרוֹת עֹז נִתְּכוּ כנהרות ארצה, ואחרי כן הֵגִיחַ מִמְזָרִים קֹר וכפור מרבה להכיל, ולהט חרב המָות עָף כְּבְרַק שמים בין אגפי גבורי החיל וַיֶּרֶב חללים ויעצים הרוגים, ונהרי נחלי דָם נָהרו עד למרחוק, ותתגעש ותרעש הארץ ותהי לחרדת אלהים. לאחרונה התגברו האשכנזים ויצאו בעטרת תפארת הנצחון וילכדו שנית את אָרלעאַנס (ברביעי לחדש דעצעמבער). הן אמנם הרבו האשכנזים במחיר הנצחון ההוא, כי נפל בהם המון רב ועצום, עד

כי

כי רק מהבייערים לבדם נפלו במלחמה ההיא יותר משלשת אלפים איש, אך בכל זאת שמחו האשכנזים בנצחונם, כי כהנה וכהנה תאכל הרב אם אך לאחרונה יצאו אנשי המלחמה כגבורים מנצחים. כי האשכנזים הכו אז את מחנה לאָאַר מכה נצחת ויקחו ממנה שבעים ושבעה כלי תותח, ארבע אניות קיטור מלאות אנשי חיל ועשרת אלפים איש לקחו בשביה. מחנה לאָאַר אשר התפוצצה והפכה עֹרף לפני האשכנזים, החישה מפלט לה והתגודדה בלי כֹח לאֹרך נהר לאָאַר נכַח מחוז בלאָא וַתִּתְמַלֵּט בעור שִׁנֶּיהָ. ויהי כשמוע גאַמבעטאַ את המגפה הגדולה אשר נגפה מחנה לאָאַר, עלה עשן באפו ויחר לו עד מות, וישפוך כאש עֶברתו על אוירעל דע פּאַלאַדין, ויגולל עליו עָון אשמה ויחליט כי רק באשמתו היתה תבוסת המחנה ההיא שלמה, אז התנצל אוירעל את מִשְׂרַת שר הצבא מעליו ויעזוב את מחנה לאָאַר במגנת לב ובמפח נפש. וגאַמבעטאַ לָבַשׁ עֹז התאזר אף חִבל תחבולה חדשה להבל על האשכנזים ותגרת ידם, וַיַחץ את מחנה לאָאר הנשארה ואת הגדודים הרבים והעצומים אשר הֵרים תרועה מאת עם הארץ, לשתי מחנות, ויתן את המחנה האחת ביד הגענעראל הגבור בורבאַקי ואת המחנה השניה ביד שר החילים שאַנצי, וַיְצַו עליהם בְּמַפגיע להשתער על האשכנזים ולהדוף אותם מכל חבל לאָאַר ומכל המקומות אשר הם נֶחְתִּים. התחבולה ההיא עשתה בראשיתה את אשר יָזַם גאַמבעטאַ לעשות להאשכנזים, כי השרים האבירים אשר הפקיד על אנשי המלחמה, הרגיזו את האשכנזים העיפים והיגעים מרוב עבודה ומתלאות הדרך, וַיָצֵרוּ צעדיהם וַיִכְלְאוּם מִלֶּכֶת אל מחוז חֶפצם, גם שָׁפכו עליהם כֹּבֶד מלחמה עד כי כמעט נָטְיוּ רגליהם. אך לתקופת ימים אחדים נֶהפך האופן להצלחת האשכנזים, כי הפרינץ פרידריך קארל עזב ככפיר רִבְצוֹ וַיֵּדֶא כבעל כנפי נשרים וישג את בורבאַקי ואת מחנהו חונים על חוף לאָאַר השמאלי וַיֵט ידו עליהם וַיַּכֵּם מַכָּה רבה וילחצם לנסוג אחור ויתחבר אל ההערצאָג הגדול ויהיו לאגדה אחת לעדור במלחמה (מיום ששה עשר עד יום העשרים בחדש דעצעמבער). והשר שאַנצי נסע אז דרך ווענדאָמע למחוז לעמאַנס אשר בגבול נהר סאַרטהע, להַזק את ידו בגדודים החדשים אשר נאספו אל מחנה המערבית בקאָנליע, אך האשכנזים תחת פקודת השר באָלטענשטערן הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו וישפכו עליו כֹּבֶד מלחמה עד כי הלכו אנשי חילו הלוך והסור, רבים נפלו חללי הרב גם חללי רעב, ורבים סָפו תַּמו מתגרת יד הקֹר והכפור, למאות ולאלפים נִשְׁבּוּ וְהֻגְלוּ ארצה אשכנז, ושאריתם נֶהלכו כַּצֵל והיו כלא היו. הנה כי כן רָדפו הצרפתים וילבו תֻּמָּם עד אשר לא הִתיצב עוד איש בפני האשכנזים בכל נְפוֹת חֶבל לאָאַר, ומזמת גאַמבעטאַ מְתֵי סודו היתה לאפס וָתֹהוּ. לפרוץ עוד משם והלאה בחרב ובמלחמה, יען היתה מגמת פני האשכנזים, כי רק להפיץ את מחנה לאָאַר לבלתי קְרוֹב

אל

אל פאריז, שָׂמוּ להם למטרה, ואת המטרה ההיא הלא כבר השיגו, ומה להם עוד? והצרפתים היושבים בכל נפות לאָאַר נבהלו נחפזו מפני אבירי אשכנז וינוסו ויחישו אל ערי הנגב מפלט למו, גם את הפצועים והחולים הרבים נָשאו אִתם בימי החֹרף העז ההוא מדאגה ברבר פן לא ישימו האשכנזים עליהם עינם לחמלה ויעזבו אותם לָמוג בחֳליָם ובפצעיהם האנושים. פחד האשכנזים נפל גם על אמיצי הלב אשר בצבאות צרפת הָרגְלִים (מאָביל) עד אשר מֵאֲנוּ להתגרות מלחמה את האויבים הנוראים סהררי טרף, ורק ביד חזקה ובמוראים גדולים המריצום שרי החילים לצאת לקראת נשק. באחרית שנת תר"ל 1870 ובראשית שנת תרל"א 1871 רבו עוד מצוקות הצרפתים אנשי המלחמה ביתר עז וצרת נפשם הגיעה עד מְרוֹם קִצָּהּ, כי אז התפרץ החֹרף בכל תעצומות עֻזּוֹ וַיַּשְׁלֵךְ קַרְחוֹ הנורא כפתים, כפור שמים פִּזַּר כאֵפר, וְקֹר נמרץ הכריע את כל היקום תחת רגליו, אשר לא היתה כזאת בארץ ההיא מִשָּׁנִים רבות מאד. במקומות רבים כִּלְכְּלוּ גדודי האשכנזים את הצרפתים וינהלום בלחם ושמלה בראותם כי צפוים הם לָמות ברעב ובקֹרה ומושיע אַין בִּלְתָּם. אך גם האשכנזים, צבאות חיל פֿרידריך קאַרל וצבאות ההערצאָג הגדול אשר חָברו אז יחדו, גם הם התמוגגו ברעות רבות ותלאות נוראות בימים הרעים ההם בנסעם למלחמה על מחנה צרפת המערבית אשר תחת פקודת שאַנצי נְגִיד החיָלים. מיום הששי עד יום העשירי לחדש יאנואר תרל"א 1871 התחוללו מלחמות עצומות בין האשכנזים ובין מחנה צרפת המערבית אצל מחוז אַזע (Azay) ולאַ שאַרטער, אצל סאַרזש וראַזען לע רעטרו, אצל לאַמפראָן ואצל לאַ שאַפעל, ובמלחמות ההן נפלו מאדירי חיל אשכנז חללים רבים ויזובו מְדֻקרים על שדמות השלג והקרח ואין מְקַבֵּר להמה. הפצועים והחולים התהפכו במכאוביהם, וְנָמַקּוּ בחבורותיהם מֵאֶפֶס יד וּמֵחֹסֶר רופאים לְגַהוֹת מהם מָזוֹר ולרפאות מַחַץ מַכָּתָם. אנשי החיל נלחצו לעלות הרים מְכֻסים בשלג ולרדת בקעות ספונות בקרח נורא אשר על כל מדרך כף רגל שֻׁפְּכוּ אֲשֻׁרֵיהם ונדחו בחלקלקות, והצרפתים מגדודי חֵיל הַנְּדָבוֹת אָרבו לנפשם במשעול הדרכים ובסתרי ההרים, בסבכי היערים ובמַארב חֲצֵרים, עד כי בכל שעל ושעל הרגיזום וסגרו עליהם את הדרך ורק בחֹזקת היד ובמלחמה כבֵדה פִּנוּ האשכנזים לפניהם כל צעד וצעד מאבני נגף ההם. ואחרי כל המכשולים וְהַתַּחְתְּחִים ההם קָמָה עליהם מלחמה נמרצה לפני שער עיר לעמאַנס (בשנים עשר לחדש יאנואר תרל"א 1871) ורק אחרי כֹּבֶד מלחמה וְשֶׁפֶךְ דָּם פרצו שער העיר ויבואו בתוכה וגם שם לא הונח להם, כי אזרחי העיר עם אנשי המצב התיצבו לפניהם בשוקים וברחובות וילחמו גם בחֵמה שפוכה, גם בעד החלונות ירו עליהם כדורי משחית. ובגלל זאת

עגשו

עָנשו אותם האשכנזים ויעמיסו עליהם מס כָּבֵד ויקחו שבי ומלקוח וישללו שלל רב ועצום.

61. § ובין כֹּה וכה חִזקה התקוה וְאמצה את לבות יושבי פּאַריז בהבטיחה אותם כי עוד מעט יבואו אחיהם חיל מחנה לְאָאַר ומחנה המערבית ויגרשו מפניהם את האשכנזים הצרים על העיר. והתקוה העזה ההיא הרהיבה בנפשם עֹז להתנפל בראשית ימי דעצעמבער על צבאות האשכנזים הצובאים על פאריז, ובפעם ההיא עשו ידיהם תושיה יתר הרבה מאשר עשו עד העת ההיא, וְלוּא עָמדה אז ההצלחה לימין בורבאַקי ושאַנצי שרי צבאות מחנה לְאַאַר ומחנה המערבית ויפרצו להם הדרך עד שערי פּאַריז, כי אז באה תקותם ותקות הפאריזיר, ותוחלת האשכנזים אָבדה. כי עוד בחצי חדש נאוועמבער בִּצרו הפאריזים את תועפות מאָנט אַפְרַאן קִדמת פּאַריז ויעלו שם כלי תותח וּמְחִי קֶבֶל וכל כלי מַשחית לִירוֹת משם כדורי מָוֶת וְחִצֵי שחת על ראשי האשכנזים הצרים על העיר, והגענעראל דוקראָט נגיד אנשי המלחמה קָדַח אש הנקמה וַיְאַזֵּר זִיקוֹת הגבורה בלבות אנשי החיל המתעתדים להשתער על האויב, ומן סערת נפשו ורגשות רוחו קרא בחיל לאמר: „הנני נשבע בשם ה' נגדה נא לכל עַמִּי ולכל חיל הצבא כי שוב לא אשוב פאריזה כי אם אחרי הַבְרִיעִי צרינו תחת ידי או אחרי אשר יבריעוני הם לפי חרבם". ובשלשים לחדש נאָוועמבער התנפלו הצרפתים על האשכנזים בחֵמה עזה ובגבורה נפלאה בתקותם כי עד מהרה יחישו אחיהם חיל מחנה לְאָאַר ומחנה המערבית להיות זְרֹעָם ביום קְרָב וִימִינָם תְּרָעֵץ אויב. כל היום ההוא לחמו כאריות וגבורתם עָמדה להם כי הִפִּילוּ חִתִּית וישיאו מָוֶת על אויביהם גם הָדפו אותם ממקומות אחדים אשר התחזקו שם. גאַמבעטאַ הֵרִיעַ תרועת נצחון, גם כל יושבי פּאַריז האמינו כי ידם רמה ויתרועעו וימחאו כף, ואם קרבו אז בורבאקי ושאַנצי עם אנשי חילם לפני שערי פּאַריז כי אז היתה תבוסת האשכנזים שלמה. אך המושיעים ההם לא באו, כי כבר קִדם הפרינץ פְּרידריך קאַרל וההערצאָג הגדול ממעקלענבורג את פניהם ויכו את מחנה לְאַאַר ואת המחנה המערבית ולא נְתָנוּם לבוא פאריזה מְחוֹז חֶפצם, ועל כן היתה לְאֵל יד האשכנזים להכות את הפאריזים אחור ולקחת מהם עֶמדתם. כי ביום הראשון לחדש דעצעמבער באו גדודי אשכנז חדשים לעזור לאחיהם המֻכִּים והנסוגים אחור, וברבבותיהם התנגחו על הצרפתים הַמְנַצְּחִים, וביום השני וביום השלישי לחדש דעצעמבער נלחמו בם במלחמות תנופה ויחרפו נפשם על מרומי שדה קטל ולא שבו עד עשותם ועד הקימם מזמת לבבם, ויכו את הצרפתים אחור וילחצום לעזוב את המקומות אשר לכדו להם ולשוב פּאַריזה. אפס כי בדמים יקרים קנו להם האשכנזים את הנצחון ההוא, ויותר מארבעה אלף איש נפלו חללים ומְדֻקרים ומהם גם שרי חֲיָלים מאצילי שרי אשכנז, גם שבויי חרב במספר רב נפלו בידי

הצרפתים

הצרפתים, ותהי זאת נחמתם כי מהצרפתים נפלו יותר מששת אלפים איש לפי חרב, גם יותר מארבע מאות פקידי החיל ושרי גדודים הוצעו חללים במערכה בשדה ושאריתם הפנו ערף וישובו למקומם בפחי נפש.

§ 62. עודינה תכלינה עיני הפאריזים אל עֶזרת צבאות חיל הנגב, אך מעט מעט נפקחו עיניהם לראות כי צִפִּיָּתָם הבל ותושיה נדחה מהם, ובין כה וכה הוסיף החֹרף העז להשליך קרח נורא בחוצות קריה ובבתי מושב ועצים אַיִן גם גחלת לחמם אפס, עד כי קפאו כל בַּדֵי עור, כל הַשִּׁנַּיִם תְּצַלְצֵלְנָה מתגרת יד הַקֹּר, ובהיכלי נדיבים קִננו שלג וכפור. גם זלעפות רעב נִלְווּ עִם המציקים ההם, חֶסֶר וְכָפָן שלטו שלטת ופאריז הבירה נבוכה. אולם בכל זאת לא חדלו הפאריזים מַיַחֵל ולא אמרו עוד נואש, כי אף אם לא קָרבה אל נפשם גְאֻלָּה מפאתי נגב, הלא קרובה ישועתם לבוא מירכתי צפון וצפונית מערבית, מנפות נאָרמאַנדיא, ממחוזות אַרטאָאַ ופיקאַרדיא אשר העם היושבים שם גבורי חיל הם ופאריז היא עיר תהלתם וקרית משושם, מגלילות פּלאַנדערן המלאות מבצרים חזקים ויושביהן יחרדו אל טוב אחיהם הצרפתים וכל מזמתם לְרַוְחָתָם לישועתם, ומה גם כי חיל הנדָבות הרבים והעצומים המשוטטים בכל הארץ ההיא, מָרֵי נפש הם וגבורים עריצים ועומדים תמיד הָכֵן להשתער על האשכנזים בסערת מלחמה וחֵמה שפוכה. הלא שם נאספו גדודי צרפתים במספר רב עוד בחדש אקטאָבער בהשענם על מבצרי ליל וְאַמיאַן. בראשונה היה הגבור בורבאקי לשר צבאם, ואחרי אשר נסע משם למחנה לאָאַר מִלֵא מקומו הגענעראַל פּ ע ד ע ר ב גבור החיל ובעל מזמות אשר התיצב בעבי גבי מגניו לפני גדודי פרוסיא ויגרשם מפניו. הלא היו עוד בידם מבצרי לאַ פּער, ס"ט קווענטין, פעראָן ועוד מבצרים רבים אשר על ידם הֵנִיאוּ צבאות הצרפתים ההם את גדודי האשכנזים מהתחבר יחד למחנה גדולה ויש לאל ידם להחיש צעדי אונם ולבוא עד שערי פאַריז להפיץ את הצרים עליה ולהתחבר אל הפאַריזים אחיהם. אמנם האשכנזים אשר בשבע עינים התחקו על שרשי רגלי הצרפתים שקדו לילה ויום ויוסיפו אֹמֶץ ביתר עֹז מבתחלה עד כי ברוב עֲצותיהם וגבורותיהם למלחמה חָפצם בידם הצליח לְרַד לפניהם את צבאות הצרפתים ההם הצובאים בכל גבול נָפות נהר סאָמאַ. בתגרות רבות אשר התגרו בהם הצרפתים במקומות שונים, הִכּוּ אותם אחור כפעם בפעם, גם המלחמה הגדולה אשר לחמו בהם בשבעה ועשרים לחדש נאָוועמבער על יד עיר אַמיענס (אַמיאַן), היתה ידם על העליונה וילכדו את העיר ההיא גם תפשו להם את מבצר לאַ פּער ובכל אשר פנו הצליחו. מאַמיענס נסעו יצאו האשכנזים תחת פקודת הגענעראַל מאַנטייפעל ויבואו ארצה נאָרמאַנדיא, ארץ הראשה והעתיקה בצרפת

הישנה

הַיְשָׁנָה. וברביעי לחדש דעצעמבער הכו את הצרפתים מכות הַדרי בטן אצל מחוז פֿאַרזש ואצל מחוז בישי, והגענעראל הצרפתי רוען נלחץ לפתוח את שערי העיר הראשי והישנה אשר על נהר זיינע לפני האשכנזים, ולתקופת שלשה ימים (בתשיעי לחדש דעצעמבער) נלכדה גם דיעפּע עיר המרכולת ועיר החוף עם הֶפֶּה הטוב בידי האשכנזים, ואז נשבת סחר סוחרי ענגלאנד ואירלאַנד בעיר ההיא, גם אניות סוחר אשר להם נֶעֶצרו מעבור עוד ארחות נהר זיינע התחתון. במלחמות ההן מצאו האשכנזים שלל רב, כלי נשק ואבק שרפה וכדורי כלי תותה לרוב, גם לקחו המון צרפתים רבים בשביה, ועל הערים העשירות אשר הביאו תחת ידיהם הֶעמיכו מִּסִים כבדים ובכסף ענושים ההוא הֵכִינוּ בגדים חמים לאנשי החיל גם צדה עשו להם וימלאו את כל המחסורים אשר יחסרו למו. והצרפתים אנשי המלחמה נכו מכוכת חרב ולא הֵכִּנוּ, כי נפל פחד האשכנזים עליהם, ובבגדי עִדִּים והשופי רגל ונמוגים ברעב ונקשים בקור וקפאון הגיעו עד שערי עיר אַפֿער דע גראַס להַעצים את מכפר אנשי המלחמה אשר תחת פקודת הגענעראל בריאַנד. בכל מקום אשר דרכו כַּפּות רגלי האשכנזים נפלה על הצרפתים אימתה ופחד, ויותר עוד נבהלו נחפזו וָרֶטֶט הֶחזיקם מפני גדודי חֵיל הָאולאַנִים (אולאַנער) רוכבים קלים וחדים כזאבי ערב, עד כי רק לְזֵכֶר שֵׁם אולאַן התפלצו כאבותיהם לפָנים לְזֵכֶר שֵׁם קָאָזאַק. גם יושבי עיר אַפֿער דע גראַס התחלחלו ונבהלו מפני האשכנזים עד כי רפו כל ידים ולא קָם עוד רוח באיש מפניהם, ותהי מהומה ומבוכה בכל פִּנּוֹת העיר. לחַזק את ידיהם וְלָפַחַת רוח עֹז בחֻבם, העבירו שרי חיל צרפת קול ברחובות ובשוָקים כי זה מעט התנפלו צבאות פאַריז על האשכנזים הצרים על העיר ויכו באלפיהם וברבבותיהם, ואם יחושו צבאות צרפת הנפוצים בכל הארץ לעזור להם במלחמה, אז יַכּוּ את הצרים חֵרם וישימום כעפר לָדוש. ובאמת התנפלו הפאַריזים בעת ההיא על האשכנזים על פי טראָשו תחת פקודת שר החילים דוקראָט והאַדמיראַל לאַ ראָנסיער (בעשרים ואחד לחדש דעצעמבער), אולם אף אם לחמו כאריות ויתגרו שארית עֻזם ותעצומותיהם, לא עשו ידיהם תושיה, כי האשכנזים המטירו עליהם אש לוהט, זיקים חִצִּים ומות עד כי לא יכלו לעמוד לפניהם וישובו אחור מֻכִּים ופצועים והמונים המונים הוצעו חללים ארצה, גם המון רב נפלו בשביה. מהיום ההוא והלאה פחדו הפאריזים להתנפל ימים רבים על אויביהם הצרים אותם, גם לא הוסיפו עוד להרגיזם, כי ראו כי אָזלת ידם והצלחתם הסתירה פניה מהם ולא תוסיף להביטם וגאַמבעטאַ אשר דמו בקרבו אש וגחלים בערו ממנו, הוסיף עוד לקדוח אש המלחמה ולאַזר זיקות הגבורה בנפשות הצרפתים, ועל פיהו התאוששו גדודי החיל אשר בנאָרמאַנדיא לשפוך על האשכנזים כֹּבד מלחמה בסערת חֵמה וזעף אף. ובעת אשר הגענעראַל מאַנטייפֿעל כונן מבטיו על מחנה

גרפת

צרפת המערבית, הצליחו הצרפתים להשתער שנית על מבצרי האם, ס"ט קווענטין ולאַ פֿער וללכוד אותם בחזקת היד (משנים עשר עד תשעה עשר יום חדש דעצעמבער). גאמבעטא וחבריו מחאו כף וישמחו וירננו על הנצחון ההוא, אך רִנָּתָם היתה מקרוב ושמחתם עדי רגע, כי האשכנזים התגברו עד מהרה וישובו ויקחו את המבצרים ההם מיד הצרפתים ויַכּוּ אותם אחור ויניסום מפניהם. במלחמה ההיא לקח הגענעראל גאֶבען שש אניות אנגליות מיד האנגלים וַיַּטְבִּיעַ אותן במצולות מֵי נהר זיינע למנוע בזה את מעבר אנית כלי תותח צרפתית מִגֶּשֶׁת אל מחנהו. האנגלים הרימו במרום קולם ויזעקו חמס על החמס הזה, אך כאשר הבטיח ביסמאַרק לשַׁלֵּם בכסף מלא בעד האניות ההן (אף כי לפי משפטי המלחמה אין להאשכנזים לשַׁלֵּם אף גרה אחת) נחו שקטו האנגלים ולא שמו מכשול לפני האשכנזים במלחמותיהם.

63. § לסגור הדרך על מחנה צרפת הצפונית לבלתי קְרוֹב אל פאריז, פָּנוּ שנית הגענעראלים מאנטייפֿעל וגאֶבען מול אַמיענס וילחמו מלחמות רבות במתנה ההיא אצל אמיענס על יד נחל האַללוּ (אַללי) ועל יד מחוז אלבערט גם על יד מחוז באַפּאָם וילחצו את גדודי הצרפתים לשוב אחור אל מקומם הראשון ונבצרה מזמתם אשר יזמו להתחבר אל אחיהם בעיר פאריז. המלחמות ההן היו כבדות מאד ונהרי נחלי דם נהרו משתי מערכות הלוהמים. על יד נחל האַללוּ נלחמו הצרפתים כגבורים עריצים שני ימים רצופים (בעשרים ושלשה ובעשרים וארבעה לחדש דעצעמבער), ואחרי אשר שבו הצרפתים על עקבם בדרך אשר באו בה, מָנוּ האשכנזים את מספר החללים והפצועים בקרב מחניהם ויהיו מספרם יותר מתשע מאות איש גבורי חיל ומהם שלשים וארבעה שרי גרודים. גם אצל באַפּאָם נמשכה המלחמה שני ימים ושני לילות (ביום השני וביום השלישי לחדש יאנואר תרל"א 1871) ומשתי מתנות הלוהמים נפלו חללים רבים ועצומים, ולא נצחו אלה את אלה ולא נודע יד מי רוממה, ולאחרונה נפרדו בעלי המלחמה וילכו בדרכים שונים, הצרפתים לפאת צפונה והאשכנזים לפאת נגבה. ובעת ההיא לבש הגענעראל בענטהיים רוח גבורה וילכוד את מצודת ראָבערט לע דיאַבל ועוד מְצָדוֹת ומבצרים רבים. על פי מספר השבוים הרבים אשר נפלו במלחמות ההן בידי האשכנזים, נוכל לשפוט בצדק כי הצרפתים נלאו אז ונפשם עיפה להורגים ורק בתגרת ידי גאמבעטא ומרעיו נלחצו לצאת למלחמה. התקוה אשר שָׂחקה להם כי תעז ידם ותרום ימינם על אויביהם, הלכה הלוך והסור מיום אל יום, בחמישי לחדש יאנואר לכד הגנעראל האשכנזי זענדען את מבצר ראָקראָי באפס יד כמעט, ובעשירי לחדש תפש את עיר פּעראָנע עיר העתיקה אשר לפָנים לָקח שם קארל מבורגונד את המלך לדוויג XI בשביה וישם עליו

משמר

משטר, גם במלחמות ההן שבו האשכנזים שבויים רבים וישללו שלל רב מאד. אפס כי אחרי אשר נסע יצא הגענעראל מאנטייפעל אל המחנה המזרחית, קם הגענעראל הצרפתי פֿעדהערב ויתאושש, ורוח גבורה צָלחה עליו כבראשונה ויאסוף אליו אנשי חיל חדשים במספר רב וַיָשָׁב וילך נגבה להשתער על האשכנזים בסערת מלחמה. אך בראותו את צבא אשכנז הנצב קוממיות וביד רמה בין פעראָנע ובין אמיענס, לא ערב את לבו לתגר בו מלחמה, כי עצום הוא ממנו, וַיֵט מפניו וַיִשָׂגֵב בס"ט קווענטין. אולם הגענעראל גאֶבען אשר בעת ההיא הורַם לשר צבא על כל אנשי החיל אשר בצפון צרפת, יצא אחריו וישמור כל מצעדי רגליו, גבתשעה עשר לחדש יאנואר הקדיש עליו מלחמה על יד ס"ט קווענטין וילחם בו שבע שעות רצופות ויכהו מכה נוראה ונצחת עד כי נסו אנשי חילו במהומת מות והאשכנזים רדפו אחריהם בחרב ובדם עד שובם למקומם הראשון אשר יצאו משם ויתמלטו בעור שִׁניהם. עיר קווענטין וכל מבצריה נפלו בידי האשכנזים ואלפי שבויים הָגלו ארצה אשכנז. רע ומר מגורל השבויים במלחמה היה גורל הנָסים והנמלטים, כי הם התגודדו בבֵּדרות רדך בְּצוֹת הלקלקות בצנת שלג וכפור ברגלים יחֵפות ובבגדים קרועים ונפשם ברעב ובצמא התעטפה. הן אמנם כי גם את האשכנזים מצאו תלאות עצומות בימי רעה ההם ורבים רבצו תחת כֹּבֶד מַשָׂאָן, ורבים סבלו מכאובים אנושים וחליים רעים ונאמנים, אך הם קוו כי עוד מעט יֵצאו מהמלחמה הזאת בִּכְלִיל תפארת גבורים משכילים והֶלֶף ימי עֳנים ומרודם יְיַסְדוּ הצלחת ארץ מולדתם וְחֹסֶן ישועתה לאֹרך ימים, שְׁמָם יְכֻבַּד וזִכרם יְבֹרָך בפי כל בני עַמָם עד דור אחרון, והתקוה הזאת הרהיבה בנפשם עז, ובטוב לב הִטו שכמם לשאת ולסבול כל תלאה וכל זְוָעָה. להחיות רוח הצרפתים אנשי המלחמה, מִהר גאַמבעטא ויבוא אל גדודי המחנה הצפונית וכיד הלשון הטובה עליו דִבר על לבם וַיְחַזֵק את ידיהם הרפות. הגענעראל פעדהערב מִלא פיו תהלת גדודי המחנה ההיא אשר זה מעט החישו מפלט למו לטהוז קאַמבראי וְלִיל בנעלי עֵץ (האלץ שוהע) ובנקיון שִׁנַיִם ויפאר אותם בכבוד אמיצי לב בגבורים אשר לא יֵחַתּוּ מכל חַתְחַתִּים ולא ישובו מפני כֹּל. וגאַמבעטאַ הִלֵל בתוך קהל ועדה את פעלי הרעפובליק וַיְבַשֵׂר כי עוד מעט תעז יד צרפת על אויביה ואשכנז תִּשְׁפַּל עד שאול. אך מטיבי רְאוֹת הביטו לראות כי קָצֹר קצרה יד מחנה צרפת הצפונית להציל את פאריז מיד צָריה ואין בה כח להושיע לצרפת ממצוקותיה. המחנה ההיא הָלכה בלי חמדה לעדור במלחמה בידעה מראש כי ידיה לא תעשינה תושיה ולא תוכל לעמוד לפני אבירי האשכנזים אנשי החיל ומְלֻמדי מלחמה ולפני שרי צבאותיהם הגבורים המשכילים אשר נתנו חתיתם באפסי איירופא. רק גאמבעטא לבדו לא הביט חֲלוּשָׁה במחנה הצפונית ולא ראה עָיֵף וכושל בכל אנשי חילה ויוסף

לאסוף

לאסוף חילים חדשים לבקרים וַיַמְרִיצֵם לָרוּץ כגבורים ארח לבקוע בחזקת היד עד שערי פאריז לגרש צָרֶיהָ מפניה. ובעת ההיא פרצה מלחמה עזה אצל מבצר לאָנגווי אשר התנוסס עוד בחָסנו. והמלחמה ההיא נמשכה שלשה ימים רצופים. הצרפתים להמו כנואשים וישליכו נפשם מנגד ביום קרב, אך האשכנזים יָרוּ מבלי תותחיהם הנוראים כדורי שחת על המבצר ויפרצו בו פרץ על פני פרץ, הָרסו אָשיותיו וְעֵרוּ את שָׁתוֹתָיו, הפילו חללים רבים באנשי המצב ויעצימו הרוגיהם וילכדו את העיר ואת המבצר בסערת גבורתם, ובחמשה ועשרים יום לחדש יאַנואַר באו בשערי העיר בתרועת נצחון ויציבו מצב בתוכה ויהיו לאדוניה. אחרי לכדם גם את המבצר ההוא נכבשו לפניהם כל נפות צרפת הצפונית וגם פאריז הבירה היתה צפויה לְהִסָּגֵר בידיהם. אז הֵסַבָּה איירופא עיניה מצרפת הצפונית וַתְּכוֹנֵן כַּבָּטֶיהָ על המלחמות החדשות הַמִּתְעַתְּדוֹת להשתער בנפות צרפת המזרחית.

§ 63. והנה בעת אשר רָגזה צרפת ותרעש בתגרת ידי המלחמה הגדולה והנוראה הזאת, בעת אשר עיני כל יושבי איירופא היו נטויות על הליכות גבורי החיל בנפות זיינע, בגלילות סאָאָן וסאָמע, בעת ההיא והיתה חדשה בארץ אשכנז אשר אין ערוך אליה ואל תוצאותיה הנכבדות. החדשה ההיא יצאה לאור בלי כל שָׁאוֹן ורעש כי אם בשובה ונחת ובמועצות ודעת וַתְּהִי לְנֵס. כי בעת ההיא אשר ילידי אשכנז הדרומית חרפו נפשם על מרומי שדה קטל עם ילידי אשכנז הצפונית וכֻלם יחד התמכרו ללחום מלחמות ארצם ומולדתם ומלחמות כבודם וְחֵרוּתָם, בעת ההיא אשר נפל בין אנשי חַיִל ההם הקיר המבדיל בין שבט לשבט ובין דת לדת ויתאחדו יחד כאחים אהובים אשר מטרה אחת לכלהם, בעת ההיא נפקחו עיני כל האשכנזים היושבים בארץ אשכנז לראות כי באה העת לָשׂוּם העקוב למישור במשפטי ארצם ולחַבר את ארצות אשכנז הדרומית אל ארצות אשכנז הצפונית ולא תֶהֱיֶינָה עוד לשתי ארצות נפרדות ולשני עמים שונים ורחוקים זה מזה במשפטי המדינה. ומלכי אשכנז ונסיכיה אף כי האמינו כי ידם רב להם להיות כל איש שורר בארץ ממשלתו מבלי סור אל משמעת מלך אדיר וכביר כח מהם להיות עליהם כַּתְּרָה, בכל זאת ידעו בסֵתר לבבם כי בעת אשר תתחולל הֲפֵכָה גדולה באיירופא וסערת לב פושעים כים נגרש תסער בְעָזה להפוך כסא ממלכות, לא יעצרו כח להתיצב לפני הסערה ההיא ולהשביח שאונה והמונה, ועל כן אין טוב להם כי אם לתת יד אל מלך פרוסיא, מלך עזוז גבור מלחמה אשר הפליא לעשות תשועה גדולה לאשכנז, לתת יד אליו, ולהקימו על על כל נסיכי אשכנז ורוזניה, וּלְעַטְּרֵהוּ בעטרת תפארת קיסר אשכנז ולחַדש ימי הקיסריות בארץ אשכנז כקדם. ובחדש האחרון משנת תרל"א 1870 שָׁלחו מלכי באַייערן וווירטעמבערג ונסיכי באַדען והעסען את

סגניהם

סגנידם היושבים ראשונה במלכות אל ווילהעלם מלך פרוסיא השוכן בווערסיילע לברכהו בשלום ולקחת דברים עם השר ביסמארק המזכיר הגדול באשכנז הצפונית על אדות האפנים אשר על פיהם תתחברנה ארצות אשכנז הדרומית אל הצפונית בהליכות המלוכה ובמשפטי אנשי הצבא. ואחרי המתיקם סוד עם המזכיר הגדול ההוא, התרצו לראשונה סגני נסיכות באַדען והעססען אל האפנים אשר שָׂם לפניהם ויבואו במסורת הברית עם מלך פרוסיא. גם סגן ווירטעמבערג לא הרבה להַפציר באפנים ההם ויכתוב ידו גם הוא אל האפנים אשר בלעדם לא תקום הברית עם מלך פרוסיא. אך כגן מלך באייערן הקשיה לבבו ויאטם אזנו ולא אבה ולא שמע לכל דברי ביסמארק ועצמותיו, גם במינכען בירת ממלכת באייערן התיצבו ראשי העם לשטנה אל דברי הברית ההיא ויתחרו בכל עֹז להפיר את האחוה בין הצפון ובין הדרום. כי רבים מהם התמכרו אל הפאפסט ואל משפטי פיהו ולשׁכּים בצדיהם הדבר כי מלך פרוסיא המכחש בקדושת הפאפסט וכל קרושיו עמו יהיה עליון על כל המאמינים באב הקדוש, ודת הפראָטעסטאנטית תהי שלטת על דת הקאטולית בארץ אשכנז. ורבים מהם אשר קנאת הדת וקדושת הפאפסט לא נגעה עד נפשם גזרו אמר כי על פי דברי הברית עם פרוסיא יבלע לחֵרות אזרחי אשכנז הדרומית אשר הסכן הסכינו לשאוף רוח דרור ולהיות בני חורים בדרכי חייהם, ולמשא כבד ירבצו עליהם משפטי פרוסיא העזים וחקי אנשי הצבא אשר להם, הלא טוב טוב להם להיות בודדים במועדיהם מבלי מגן ומחסה עֹז כמלך פרוסיא מלתת צוארם לְעֹל אשר לא נסו בו מעודם. ימים רבים התיצבו האנשים ההם בעבי גבי מגנם לשטן אל הברית ההיא עד כי כמעט נואשו ממנה רבים מיודעי העתים ולא האמינו כי תקום וכי תהיה כזאת, גם רבים מעם הארץ דמו בנפשם כי יארכו הימים וְאָבַד חָזוֹן הברית ההיא וחדל לעולם. אך לא כאשר דִמו כן היתה, כי לאחרונה גברה יד האמת והנכוחה, וגם האנשים ההם נתנו ידם אל התאחדות אשכנז הדרומית והצפונית ואל דברי הברית עם מלך פרוסיא.

§ 64. אחרי הדברים האלה שלחו מלכי אשכנז ונסיכיה מלאכי פניהם אל מלך פרוסיא לווערסיילע לברכהו על הישועה הגדולה אשר עשה לאשכנז ולצֶקֶת לרגליו נזר הקיסריות לו ולבניו אשר ישבו על כסאו אחריו. וביום שבעה עשר לירח דעצעמבער תרל״א 1870 באו מלאכי אשכנז ובראשם הפראֶזידענט המהלל דר׳ עדואַרד שמשון בשערי עיר ווערסייל, וביום שמונה עשר לחדש הופיעו המלאכים ההם לפני הוד כבוד המלך וביראת הכבוד הושיטו לו את נֵזר קיסר אשכנז בשם כל נסיכי אשכנז ורוזניה והעם היושב עליה, והמלך קִבל מידם את הנֵזר לטובת ארץ אשכנז ולהצלחתה, להרים קרנה בכבוד ולעשותה לממלכה כבירה ואדירה לבל יוסיפו עוד בני

עולה להרגיזה ומפניה אויביה ירגזו. ואף כי קבל את נזר הקיסריות בשבעה עשר לחדש דעצעמבער, חָשך את יום הכֶּתר בְּתֹר קיסר ליום שמונה עשר לחדש יאנואר שנת תרל"א 1871. יען כי ביום ההוא הָכתר אביו זקנו פרידריך הראשון לפני מאה ושבעים שנה בכתר מלוכת פרוסיא בעיר קאֶניגסבערג וירה אבן הראשה לכל גדולות ביתו וליקר תפארת מלכות פרוסיא וְעֻזָּהּ ונִצחה. והיום ההוא אשר בו נאדר המלך ווילהעלם בִּכְבוד כתר קיסר אשכנז, יום נכבד הוא ומאד נעלה וְזִכְרוֹ לא יסוף מהאשכנזים כל ימי עולם, ויד ההשגחה העליונה עשתה זאת, כי בהיכל מלכי צרפת אשר בעיר ווערסייל, בהיכל אשר מימי ריסעליוו והלאה לא חדלו אדירי צרפת מְחַבֵּל תחבולות לְחַבֵּל את ארץ אשכנז וּלְנַבֵּל כסא כבודה, בהיכל ההוא אשר על קירותיו מתנוססים ציורים רבים דמות הנצחונות הגדולים אשר נצחה צרפת את עַמֵּי עֶבְרָתָהּ ומה גם את עם אשכנז, בהיכל ההוא נטה מלך פרוסיא את שפרירו (הויפטקוואטיר) ונדיבי עַמֵּי אשכנז ונסיכיה ורוזניה נאספו שם לָשׂוּם על ראשו עטרת תפארת קיסר אשכנז. בחצר ההיכל ההוא עָמדו גבורי חיל פרוסיא ההם אשר הציגו לראשונה את כפות רגליהם על אדמת צרפת ובסערת מלחמה לכדו את ווייסענבורג. הגבורים ההם עמדו על המשמר ובידיהם דגלי מלחמה אשר כדורי הצרפתים באו בם וּנְקָבוּם. ובתוך ההיכל פנימה התנוססו עוד דגלים רבים בידי אנשי חַיִל מכל קצוי אשכנז, ומלכים ורוזנים, שרי צבאות וסגנים ומלאכי גוים אדירים הופיעו שם בבגדי השרד לתת הוד קיסר אשכנז למלך פרוסיא וּלְשׂוּמוֹ עליון על כל הליכות המלוכה ומשפטי אנשי הצָבא בכלוא רֹחב ארץ אשכנז. אחד מהכהנים הראשים נשא מַדברותיו לכבוד הקיסר הֶחָדש ולכבוד היום הגדול ההוא, מזמור כ"א בספר תהלים היה הַצִּיר אשר עליו כַּבּוּ אמרי פיו, וברגשי לב בֵּרך את הקיסר ואת ביתו. ככלותו דבריו עלה המלך הזקן, אשר נמלאו לו אז שבעים וארבע שנים, על הבמה המפֹארה אשר בתוך ההיכל, וכאיש צעיר לימים אשר עטיניו מלאים עלומים הופיע בהודו והדרו לעיני האסֵפה הנאורה ההיא, וישא מַדברותיו ממרום הבמה ויאמר: „שמעו נסיכים, האזינו רוזנים וכל בעלי ברית אשכנז! אתם וכל מלכי ארץ אשכנז וערי החֹפש נתתם יד להוד מלך באייערן ותקראו אלי כֻּלכם לקחת מידכם את כתר קיסר אשכנז ולחדש את ימי הקיסריות באשכנז כקדם, ואני נתתי לכם תודה במגלת ספר על אשר בטחתם בי ותנחילו את הכבוד הגדול הזה לי ולבני אשר ישבו על כסאי אחרי, ועתה אביע לכם רוחי כי קִוְּתָה נפשי אל ה' ובשם קדשו בטחתי כי בקחתי את כתר הקיסר תהי לאֵל ידי להרים קרן ארץ אשכנז בכבוד ולהביא עליה ברכות טוב. והיום הזה ערכתי ספר גלוי לכל עַמֵּי אשכנז להודיעם כי קבלתי את נזר קיסר אשכנז מיד נסיכיה ורוזניה הנאורים, והנני מבקש את מַזְכִּירִי (השר

ביסמארק) לקרוא באזניכם את דברי הספר ההוא״. אז הוציא השר המזכיר את הספר ההוא מצלחתו ויקראהו, ואלה הם דברי הספר ההוא: ״אל עם אשכנז! אנחנו ווילהעלם מלך פרוסיא בחסד עליון, אנחנו מודיעים אתכם כי אחרי הקריאה אשר קראו אלינו מלכי אשכנז וערי החֹפש לקחת מידם את כתר קיסר אשכנז ולהנחילו גם לבנינו אחרינו כל הימים, לחַדש בזה את כבוד הקיסריות באשכנז כבימי קדם לפני ששים שנה, מצאנו חובה לנפשנו לשמוע בקול הקריאה ההיא וקבלנו את הוד כבוד קיסר אשכנז לטובת ארץ מולדתנו ובני עמֵנו, ונקוה לה׳ כי בהתחדש כבוד מלוכת קיסר בארצנו, יחדש לנו ה׳ ימי טובה, ארצנו תהי ארץ צבי ובה יתברכו עמים. ואנחנו יודעים מאד את החוב הקדוש הרובץ עלינו לעשותו ולמלאותו באמונה, ולבבנו סמוך ובטוח כי בישע אֵל למושעות תִּוָשַׁע ארצנו על ידינו ולא יוסיפו עוד אויבינו להרגיזה, ונפשנו חִכְּתָה לה׳ כי עַם אשכנז אשר חרף נפשו על מרומי שדה ללחום מלחמות ארצו וכבודו וחרותו, יתענג בימינו ובימי ממשלת בנינו על רוב שלום וישב שאנן ובטח בכל גבולי הארץ אחרי אשר זה שנות מאות רבות לא חָדלה צרפת להתנפל עליה בחרב ואנחנו נושאים רנה ותפלה לאֵל חי כי יואיל נא לאַמץ זרֹעותינו להגדיל את ארץ מולדתֵנו ולהאדירה לא על ידי נצחונות בקרָב ומלחמה כי אם על ידי שלום רב אשר יפרח בה, על ידי אור הדרור אשר יאר בתוכה ועל ידי הצדק והמשפט וכל מעגל טוב אשר ירעפו ישע וברכה בארץ״. ככלות המזכיר את דברי הקריאה ההיא, הריעו כל הנאספים תרועת מלך ויקראו: יחי הקיסר ווילהעלם לעולם! ובמקהלות שרו את השיר הלאומי (פֿאָלקס הימנע) וישובו לאהליהם שמחים וטובי לב. ומה יקר היום ההוא לעם אשכנז! יום זכרון הוא להם עד עולם, יום אשר בו התחדשה מלוכת אשכנז כנשר נעוריה ונֵזר הקיסריות צָץ על ראש קיסר חָדש. החלום הנעים אשר חלמו בני הנעורים בהקיץ כי יבוא יום אשר ממלכת אשכנז תשוב לקדמתה וגדול יהיה כבודה האחרון מן הראשון, החלום ההוא היה חלום אמת ויצא לאור ביום ההוא, והתוחלת הממֻשכה אשר יחלו מָגִנֵי אשכנז ליום אשר בו יתחברו כל שבטי האשכנזים וִיהיו לעַם אחד וְישבו שֶׁבת אחים גם יחד, התוחלת ההיא הנה היא באה ונהיתה בעֶצם תֻּמָּהּ ביום הגדול ההוא. כל עמי אשכנז תקעו כף ורגשי ששון התרוצצו בחֻבּם בכל עֹז, ויותר עוד שָׂמח ורחב והָמה לבבם כמו יין כי בעת ההיא אשר שָׁבה קיסריות אשכנז לָאור באור יקרות כבראשונה, בעת ההיא הלכו צבאות האשכנזים מנצחון אל נצחון בארץ צרפת וילכדו מבצרים נוראים ומְצָדות בצורות העשויות לבלי חָת ויעשו להם שֵׁם כשם הגבורים המשכילים בימי הצלחת הצרפתים ועזוזם ונצחם תחת ממשלת נאפאלעאן הראשון. גם ראשי עם באייערן בעיר מינכֿען אשר התיצבו בכל מאמצי כֹחם ויתתרו בכל אוֹנם להפיר את האחוה

באשכנז

באשכנז ולמנוע את כתר הקיסריות מטלך פרוסיא, גם הם בְּהִוָדַע להם כי כל מעשיהם תהו ומחשבותיהם הבל ובבר הַכתר ווילהעלם בכתר הקיסריות, נתנו ידם אל הקיסר החָדש הזה, ובעשרים ושנים לחדש יאַנואַר שנת תרל"א 1871 נתנו גם הם הוד קיסר למלך פרוסיא ולהתחברות עמי האשכנזים, וארץ אשכנז צָהלה ושמחה.

65. § ובעוד ידי חכמי הפאָליטיק וחכמי הדיפלאָמאטיע מלאות עבודה להוציא דְבַר התחברות האשכנזים לממלכה אחת גדולה ולתת עטרת קיסר אשכנז למלך פרוסיא, בעת ההיא לא הדלו צבאות חיל אשכנז מֵעֲשות מלחמה סביבות פאריז ובנפות צרפת המזרחית, ואף כי חסרו להם עגלות גדולות להביא מארצם את כלי המשחית הדרושים לחפצי המלחמה, גם מסלות הברזל נהרסו במקומות רבים והדרכים התקלקלו, בכל זאת יָעַץ השר האביר מאָלטקע מזמות ויחבל תחבולות עד כי הצליח להסיע מְחִזי קֶבֶל וכלי תותח גדולים ונוראים מארץ אשכנז ולהביאם עד מְחוֹז עיר פאַריז, וכלי תותח ההם עשוים במלאכת מחשבת לִירות כדורי שחת עד מֶרחק רב אשר לא יַאֲמֵן כי יסֻפר ולא עלה על לב הצרפתים כי תהיה כזאת. אז באו ימי הפקודה, באו ימי הרעה על פאַריז בכל נוראותיהם ושְחִיתותֵיהֶם, וצבאות האשכנזים אשר צרו עליה ימים רבים מבלי הַרְגִיזָה בכדורי כלי תותח, הֵחלו יַדּוֹת עליה כלי מָוֶת וכדורי בלע בלי הפוגה. כי בשבעה ועשרים יום לחדש דעצעמבער תר"ל 1870 הציבו האשכנזים לרגלי הגבעה הבצורה מאָנט־אַפּראָן שתים עשרה סוללות ועליהן שבעים וששה כלי תותח גדולים ואיומים מאין כמוהם ויטילו כדורים נוראים וְכִבְדֵי המשקל מאד על הצרפתים עד כי עוד בלילה השניה נלחצו הצרפתים לעזוב את הגבעה הבצורה ההיא ולנהוג אחור אחרי אשר נפלו מהם חללים רבים ועצוּמים, וגבורי אשכנז עלו בתרועת נצחון על ראש הגבעה ויציבו שם כלי תותחיהם. שמעה פאריז כי לכדו האשכנזים את מָעֻזָּהּ ואת מִבְטֶחָהּ וַיְגַלּוּ את מְסַך צרפת, וַתִּבָּהֵל וַתִּתְהַלְחַל מאד ותזעק בחבליה, ויתר הרבה עוד הִתְפַּלְּצָה ואימות מות נפלו עליה ביום תשעה ועשרים לחדש אשר אז שָׂמו האשכנזים מְתִי קֶבְלָם על שלשה המבצרים המזרחים אשר סביבות פאריז הנקובים בשמות ראָסני, נאָזאַנט ונוּאַזי, ומראש פסגת מאָנט־אַפּראָן יָרוּ עליהם כדורי משחית וירעישו את חומותיהם גם שָׂמוּ שַׁמּוֹת באגפי חיל הצרפתים הצובאים בתוכם. לשוא נִסָּה טראָשו להפיץ ספרים גלוים בתוך העיר לְחַזק את ידי אנשי החיל וְלָפַחַת בקרבם רוח אֹמֶץ, לשוא הבטיח את יושבי העיר כי שרי הממשלה מָגִנֵי העם לא יאבו ולא יתרצו להסגיר את העיר ביד האשכנזים, לשוא היו כל דבריו, כי כבר נבאש בעיני יושבי פאריז ולא האמינו עוד בדבריו ולא שָׁעוּ אל הבטחתו, וכותבי דברי הימים

ההלו

החלו לגולל עליו עון אשמה כי מתרפה הוא במלאכתו ויש את נפשו לבגוד בארצו ובבני עמו, וירימו במרום קולם על האנשים אשר בחזקתם התנשאו להיות מושלים בצרפת ואחרי כי קצרי יד הם ואין בהם כח להציל את פאריז מרעתה ולהושיע לצרפת אשר באה עד משבר וכח אין ללדת. ובחמישי לחדש יאנואר תרל"א 1871 הרעישו האשכנזים גם את חומות המבצרים הדרומים אשר סביבות פאריז, הלא הם מבצרי איסי, וואנוואר ומאנרוזש, ועד מהרה פרצו כדורי כלי תותח הנוראים פרצים רבים בתוך המבצרים ההם, גם במגרשי פאריז ופרוריה עפו הכדורים ההם ויתפוצצו ברעם וברעש. וגם בכל אפסי העיר רעשו הכדורים המשחיתים ויטילו מות ואבדון על כל סביבותיהם. מהומה ומבוכה ומבוסה הקיפה את עיר פאריז הבירה, כל גבר ידיו על חלציו וכל פנים קבצו פארור, כי לא האמינו עד כה ולא עלתה על לבם כי כדורי האשכנזים הצובאים על העיר במרחק רב יעופו על כנפי המות ויגיעו עד קצוי העיר לשום בה שמות; נוראות כאלה מיום ליום רבתה מהומת המות ובלהות שאול, בכל פנות העיר מתים ינאקו, ובראש המיות נפש חללים תשוע. כדורי האש הפגיעו בהיכל לוקסעמבורג, בבית תפלת ס"ט סילפיץ, בארמון פאנטעאן, ברחוב הנקוב בשם רי די באק, ובמקומות רבים הציתו הכדורים ההם אש תבערה בתוך העיר. למראה האיום והנורא הזה בערה חמת הפאריזים כאש מתלקחת על האכזרים העריצים אשר התפרצו בתוך עיר הערים ומקדש ההשכלה ביד הומצת וחללו את צפונה. גם השרים ומלאכי העמים האחרים אשר נשארו בתוך פאריז הנצורה, השמיעו במרום זעקת חמס על האשכנזים המשחיתים את העיר וידרשו מאת ממשלת פרוסיא לתת מבטח עז לבני הנכר מיתר ארצות איירופא הגרים בבירת צרפת לבל יבלע להם ולכל אשר להם. אך ממשלת פרוסיא השיבה אמריה למו כי היא העד העידה כבר לבני נכר ההם כי פאריז התעתדה להיות מטרה לכדורי כלי תותח וסערת מלחמה ולמה זה לא עזבו את העיר בהיות עוד לאל ידם לעשות זאת? גם ראשי המורים מבית מדרש החכמה בעיר דובלין באירלאנד התאוננו מאד על האכזריות ההיא אשר תעשה ממשלת פרוסיא לבני עמים אחרים היושבים בפאריז ושלמים הם את האשכנזים. על תוכחת מגולה הזאת השיב אחד מראשי המורים בגאטינגען תשובה נצחת וישם לאל את דברי השטנה ההם. הסגן יולוס פאווער השיא גם הוא עון אשמה על האשכנזים באמרו כי הם עשו במחשך את מעשיהם ובלי הגד מראש כי משחיתים הם את פאריז הרעימו עליה פתע פתאם בכלי תותהיהם ומחי קבלם נתנו בחומותיה ובבתי אזרחיה, וכן לא יעשה בין עמים נאורים. אך השר ביסמארק הצטדק לפני הסגן ההוא ויגל את אזנו כי כבר שלח ספר גלוי להפאריזים כי אם לא יפתחו את שערי העיר בשלום, יעלו עליה האשכנזים בסערת מלחמה ומהלומות כלי תותח עד

רדתה

דְּדָתָהּ, ואם הם האטימו את אזניהם משמוע, אֲשָׁמָם בראשם. גם הגענעראל טראָשו הביט און בממשלת פרוסיא וירשיע את אנשי חֵילה כי הם הציבו להם למטרה את בתי החסד אשר בתוך העיר וַיּוֹרוּ רשפי אש וכדורי בלע על בתי חִנוך היתומים, על בתי מחסה לַדַּלִּים ועל בתי החפשית וַיְרַצְּחוּ בהם המון אנשים ונשים וטף, זקנים והלשים, חולים ופצועים, וכל אשר עינים לו לִראות יתנו עֵדיהם כי לא במקרה ולא בשגגה רק בִּצְדִיָּה וּבְזָדוֹן עשו כדבר הרע הזה לַמְרוֹת כל חֻקי הצדק ומשפטי תורת האדם ודרכי מלכי איירופא הנאורים. על האשמה הזאת השיב השר האביר מאָלטקע אמרי אמת כי חלילה לְיַלְדֵי אשכנז האמונים על ברכי הציוויליזאציון ואהבת אדם מֵעֲשׂוֹת כדבר הרע הזה בזדון ובצדיה, רק בהיותם רחוקים עוד מפּאַריז והערפל כִּסָּה את עין הארץ, עיניהם לא תצפינה במרחק רב כזה ולא תחדורנה בתוך חֶשכת הערפל להבחין בין בתי החסד ובין יתר בתי העיר, ואחרי אשר יִמַּס הערפל והאשכנזים יקרבו אל העיר ועיניהם תראינה את אשר לפניהם, אז ישימו פְּדוּת בין בתי החסד ובין יתר הבתים וּפָסֹחַ יִפְסְחוּ עליהם אם אך ירימו הצרפתים נֵס לבן על ראשי כִּפּוֹת הבתים ההם לְאוֹת לבל תִּגַּע בהם יד כי קֻדשו למעשה החסד.

66. § ובין כה וכה הִרעימו האשכנזים על פאריז בבלי תותחיהם בלי הפוגה מבלי פְּנוֹת אל עב הערפל הפרוש למסך על פני רקיע השמים ואל שכבת השלג הרב אשר יספון את פני האדמה, ובכל יום ויום צעדו בצעדי און הלוך וקרוב אל שערי העיר וישימו בה הריסות נוראות וְשַׁמּוֹת והִרבה בכל פִּנּוֹתיה. הפאריזים התפלצו ויתחלחלו ואימות מות נפלו עליהם, אך שרי אנשי המלחמה גם ראשי העיר התאמצו בכל עֹז לְרַפְּאוֹת את שֶׁבֶר בת פאריז על נקלה ולהעלים מעיני יושביה את האסון האיום ואת הצרה הקרובה באין עוזר וּמְפַלֵּט. וּבְהִוָּדַע להם כי האיש הנפלא גאַמבעטאַ הִפליא עֵצָה וַיְחַבֵּל תחבולה עמוקה לְהָסֵב את פני המלחמה אל מקום אחר אשר רֶוַח והצלה יעמוד משם לפאַריז ותשועה גדולה לכל ארץ צרפת, הֵחֵל רוח התקוה לְפַעֲמם בכל תֹּקֶף ודמיונם הכביר השיאם לְדַמּוֹת כי עוד מעט תצמח אֲרֻכָתָם ותשועת נפשם מיד שונא, ובלשון מדברת גדולות העבירו קול בחוצות פאריז כי עד מהרה יְכֻלֶּה זעם, יֶאְפַס שֹׁד וְיִתֹּם רומס מן הארץ, האשכנזים יכרעו ויפלו למשואות נצח והצרפתים ידיעו אף יצריחו ובכל אשר יפנו יצליחו, כי אֵל נקמות הופיע וְנָקָם ישיב לְצָרֵי צרפת אשר בוססו את מקדשה מִקְדַּשׁ ההשכלה וְחִלְּלוּ את צְפוּנָיו. ובאמת יָעַץ אז גאמבעטא עֵצָה מַחְכְּמָה לְהַתִּיק את האשכנזים מִמְּצוֹר פאריז אל מזרח צרפת להביא עליהם מלחמת תנופה מִפָּנִים ומאחור ולהאביד קָמוֹס מֵהֶם. וראשי פאריז הֵאִיצוּ בהגענעראל טראָשו להשתער בפעם הזאת

עם

עִם כל אנשי הצבא על האשכנזים הצרים על העיר להפיצם לכל רוח ולהתחבר אל מחנה נאמבעטא, וישימו אשם נפשו כי על כן לא הצליח עד כֹּה להתגבר על צָרֵי פאריז יען כי לא התנפל עוד עליהם בכל המון אנשי המלחמה אשר תחת פקודתו כי אם בגדודים אחדים, ואם ישתער עליהם בכל גדודיו הרבים והעצומים בפעם אחת כי אז יָחִילוּ דרכיו וִימִינוֹ תרעץ אויב. ובכן כלה ונחרצה מאת הפאריזים ושרי החיָלים לעשות כן בתשעה עשר יום לחדש יאנואר, גם טראָשו התרצה לנסות כֹּחוֹ בפעם האחרונה ויריעו תרועה גדולה וַיַּזְעֵק את כל אנשי החיל אשר בתוך העיר ויפקדם ויערכם במערכות ויכן הַכֹּל אל המלחמה הגדולה הזאת, וביום המועד בבקר הַשְׁכֵּם יצאו כל צבאות פאריז בצלצלי תרועה וברעש קול תֻּפִּים משערי העיר ומספרם יותר ממאת אלף איש מָרֵי נפש ונושקי כלי נשק שונים. על אגף השמאלית הֻקם הגענעראל פִּינאָיי לשר צָבא, על אגף הימנית הגענעראל דוקראָט, וגבוה עליהם הגענעראל טראָשו נְגִיד כל אנשי המלחמה ושר שרי הצבא. ברעם וברעש ובסער וסופה התנפל הגענעראל פִּינאָיי עם גדודיו האבירים על מערכות האשכנזים אשר תחת פקודת הגענעראל קירכּבּאַך ויתגבר עליהם ויהרפם מִמַּצָּבָם וַיִּקַח מהם עֶמְדָּתָם, וְלוּא הצליח אז דוקראָט לְהַבקיע ולפרוץ לו דרך עד מחנה פִּינאָיי, כי אז חָברו כֻּלם יחד ויפיצו את אויביהם מפניהם, אך לַאָסוֹן צרפת לא עצר דוקראָט וחילו כחַ להחיש דרכם מפני המכשולים הרבים אשר לפניהם ולבוא לעזור לפִּינאָיי במלחמה הנוראה הזאת, ואחרי אשר לָחַם פִּינאָיי לבדו תשע שעות רצופות כגבור משכיל, גברו האשכנזים ממנו במספרם הרב והעצום ויחלשו אותו לפי חרב, וגם את דוקראט אשר אֵחר לבוא והֶעביר את המועד, הִכּוּ מכה גדולה מאד עד כי נלחצו הצרפתים לשוב אחור ולהתמלט וּלְהִשָּׂגֵב תחת הומות פאריז אחר אשר נפלו בהם כשבעת אלפים איש חיל. ואף אם גם במחנה האשכנזים היתה אז מגפה גדולה, כי נפלו מהם תשעה ושלשים שרי חילים ושש מאות ושלשים אנשי צבא, אך הם יָצאו בתרועת נצחון מהמלחמה וידם רמה, והצרפתים אשר מספר חלליהם היו רבים ועצומים מחללי האשכנזים יצאו מהמלחמה וידיהם על ראשם וינוסו מנוסת חרב ותקותם האחרונה היתה להם למפח נפש.

§ 67. ויושבי פאריז אשר שָׂמוּ בהמלחמה הזאת כִּסְלָם ויאמינו כי בפעם הזאת יצליחו אנשי צבאם ותבוסת האשכנזים תהיה שלֵמה, בשמעם את המגפה הנוראה אשר היתה באדיריהם, השתוממו ויהיו נפעמי רוח ונדהמים עד כי אבדו עֶשתונותיהם וילכו שולל וְנוֹאָשִׁים, ותרדמה גדולה ותמהון לבב נפלו עליהם. אך אחרי עֲבוֹר הבהלה הראשונה התעוררו מתרדמת אסונם ויעירו כל חמתם על טראָשו ויטפלו עליו גדופים ויתנוהו לבוגד בעמו ובן

ממר

ממר לארץ מולדתו. ובעת רעה ההיא לא נשאר לפני הפאריזים המתעלפים ברעב והצפוים אלי חרב כל תוחלת ותקוה כי אם להסגיר את עיר מעוזם ביד צר אם לשבט אם לחסד, אך טראָשו אשר נשבע לבל יסגיר את העיר בידי האשכנזים כל עוד אשר רוח חיים באפיו, התנצל את מִשְׂרָתוֹ הגדולה ויתן אותה אל הגענעראל פִּינאָיי. אפס כי גם אז לא בא עוד הַקֵּץ להמצוקות ולחבלי המות אשר השתרגו עָלוּ על פאַריז האומללה, כי אצילי העיר ואפרתיה ובני מְרוֹם העם הקשיחו עוד לבבם ויתנו כתף סוררת אל כל אָפְני השלום אשר שָׂמוּ האשכנזים לפניהם, עד כי לאחרונה בראותם כי באו מים עד נפש והייהם לשאול הגיעו, מחוץ תְּשַׁכֵּל אִבחת חרב, וְחִצי הרעב הרעים יפילו חללים רבים ועצומים מבית, ריב ומצה בין פלגות העם, מהומה ומבוסה ומבוכה ברחובות קריה, הברת הסאציאַל־דעמאָקראַטים כַּדֶּבֶר באֹפל תהלך לעשוק איש וביתו גבר ונחלתו, וגאַמבעטא וכל מגני הארץ ואנשי חילה קְצרי יד הם להציל את העיר ממות וּלְהַיוֹתָהּ ברעב ומה גם לְמַלֵּט אותה מיד צָר, אז ראו כל הפאריזים למגדול ועד קטן כי באה העת לפתוח שערי העיר לפני האשכנזים בשלום, כי אם יוסיפו עוד לעשות מלחמה יסופו יתמו הם ונשיהם ובניהם וטפם בחרב וברעב ובדבר ללא עזר לפאַריז קרית עֻזּוֹ וללא הועיל לצרפת משא נפשם. ובכן גמלה מעט מעט המחשבה גם בלבות שרי העיר ונגידיה לקחת דברים עם האשכנזים אֹרות אָפְני השלום באֹרח כבוד ולבל יגרע מצרפת כבודה ולבל תהי לָבוּז בעיני שכֵניה. וגם בפעם הזאת נבחר הסגן הנכבד יולוס פֿאַווער להיות צִיר שלוח מאת עַם צרפת לבקש שלום מיד האשכנזים, והאיש הזה אשר לפני ארבעה חדשים השמיע לכל יושבי איירופא כי לא יתן להאשכנזים מְלוֹא שעל עפר מאדמת צרפת ואבן אחת מאבני מבצריה, האיש הזה אשר כבוד צרפת יָקָר בעיניו מכל יְקָר וגאון עֻזּהּ מָעוז חייו, האיש הזה נלחץ להתרפס וְלַרְהִיב את האשכנזים לבקש מהם את השלום אשר חיי כל הצרפתים תלואים עליו, האיש הזה חִלָּה את פני ביסמאַרק לתת לו רשיון לִרְאוֹת פניו ולדַבר עמו תחנונים בעד ארצו ועמו. במגנת לב ורוח חֲבלה הֵרים פעמיו לעיר ווערסייל ויעבור בין מערכות צבא אשכנז עד בואו אל מְקוֹם משכן השר ביסמאַרק, וביום כ״ג וכ״ד יאנואר דִבְרוּ השרים ההם פנים אל פנים על דְּבַר השלום, וגאמבעטא דָרַשׁ דָרַשׁ מאת ביסמארק כי אנשי הַמַּצָּב הצובאים בפאריז לא יֵחָשׁבו לשבויי מלחמה בצאת השלום לאור רק יֵצאו מתוך העיר בכל כבוד אנשי חַיִל ובכלי נשקיהם וכל הַכְּבוּדָה אשר לרגלם ויתקעו יתדם באחת הנפות אשר לא באו עוד בידי האשכנזים וְהַבְטֵחַ יבטיחו לבל יריקו חרשים אחדים את חרבם על האשכנזים. השר ביסמארק וכל יתר שרי אשכנז היושבים ראשונה במלכות לא הִתְרַצּוּ אל השאֵלה הזאת רק גמרו אֹמר כי כל אנשי המלחמה אשר בפאריז יסגירו לִשְׁבִי נפשם אם לשבט או

לחסד

להסר כאשר עשו כן צבאות הצרפתים בסעדאַן ובמעטץ. בנפש נוגה ושֶׁבר רוח שָׁב יולוס פַאווער פאַריזה, וביום המחרת הָרים שֵׁנית פעָמיו לווערסייל ויוסיף לקחת דברים עם ביסמאַרק, ואחרי אשר התוכחו זמן רב נאות לו ביסמארק להשבית את המלחמה שלשה שבועות עד אשר יתאספו ראשי עם צרפת לַמְתִּיק סוד ולהתיעץ אם לעשות שלום להאשכנזים או להוסיף עוד הִלָּחֵם בם. ובשבעה ועשרים יום לחדש כּרת אֲמָנָה בין ממשלת אשכנז וצרפת לִשְׁבּוֹת מֵרִיב שלשה שבועות על פי האָפנים האלה: בפאריז ובנותיה תשקוט המלחמה מששה ועשרים יום לחדש יאַנוּאַר עד כְּלוֹת ימי הָאֲמָנָה, וביתר ערי צרפת מתשעה ועשרים לחדש עד תשעה עשר בחדש פֶּעברואַר, ובנפות קאָט ד' אָר, דובס, יורא וסביבות מבצר בעלפָאָרד לא תשקוט החרב עד אשר תחפוץ ממשלת אשכנז להשקיטה. מקום הַוַּעַד לראשי עם צרפת יהיה בעיר באָרדאָ, בְּמֶשֶׁך הימים אשר תִּשְׁבּוֹת המלחמה יסְגרו המבצרים אשר סביבות פאריז בידי האשכנזים. על חומות העיר לא יעמדו אנשי חַיל מְזֻינים, וכל צבאות הצרפתים אשר בעיר יֵחשבו כשבויי חרב במלחמה ולא יֵצאו משער העיר וחוצה גם לא יחגרו כלי נשק. חֵיל הנדָבות אשר התנדבו לעדור במלחמה, יתנצלו אֲזֵנֵיהֶם וישובו לבתיהם ולא יוסיפו עוד לצאת בצבאות הצרפתים. שנים עשר אלף איש מהגאַרדע הלְאֻמית ומהזשענדאַרים יכולים לשאת כלי נשקם למען תהי לְאֵל ידם לשמור את העיר מִפֶּרֶץ ומהומה. עֲדַת פאריז תתן מאתים מילליאָן פראַנק כסף ענושים לממשלת פרוסיא במשך ארבעה עשר יום. איש איש מיושבי פאַריז אל יָעוֹז להוציא מתוכה כל הֹסֶן וִיקָר לְהָנִים מפני האשכנזים, גם בְּנַפְשׁוֹ לא יוכל איש לעזוב את פאַריז בטרם ישיג רשיון מאת ממשלת צרפת ומאת ממשלת אשכנז. הן אלה קְצוֹת האָפנים הקשים אשר הטילה ממשלת פרוסיא על הצרפתים, ולעומת כל אלה נתנה אָרכה להצרפתים לקרוא עצרה ולאסוף ראשי העם לחרוץ משפט אם לשלום או למלחמה, גם הבטיחה לבל תפריע את הפאריזים מהביא לחם וְצֵדָה העירה.

§ 68. ממשלת צרפת כִּלכלה את דְּבַר הָאֲמָנָה ההיא במשפט ובמשטר מבלי מעצור ובלי שָׁאוֹן: המבצרים אשר סביבות פאריז נסגרו בידי האשכנזים ויבואו בם ויציבו מַצָּב בתוכם, והפאריזים יָראו ושקטו ולא התיצבו בפניהם. ההכנות הנחוצות לבחירת ראשי העם, נעשו בהשקט ובטחה, ואף הדעמאָקראַטים אשר הִשְׁתָּעֲרוּ ויתגעשו להפריע את הממשלה ממעשיה, לא עצרו כֹחַ להפיק את זממם, ושאונם וְהִתְרַגְּזָם עָלוּ בתהו. אך גאַמבעטאַ הֵעיר סער חָדש בארץ, כי הוא גָזר אֹמֶר לבלתי תֵת את האזרחים הנוהים אחרי ממשלת הקיסר לבוא בקהל הבוחרים את ראשי העם, בחָשבו למשפט כי הם יהיו לאבן נגף לממשלת הרעפובליק וְיִבְחֲרוּ באנשי גילם הדבקים

בקיסר

בקיסר נאפאלעאן השלישי. על הדבר הזה נתן השר ביסמארק בקולו ויאמר כי בעשות גאמבעטא כזאת יָפִיר את דברי הָאֲמָנָה אשר בין אשכנז וצרפת. ובגלל הדבר הזה הרימו שני שרים גדולים משרי הממשלה את פעמיהם לעיר באָרדאָ לְהָנִיא את מחשבת גאַמבעטאַ לבל יִפּוֹל מכל אָפני הָאֲמָנָה צרור ארץ. השרים ההם, הלא המה: יוליוס שמעון ועטינע אַראגאָ, הוציאו לאור משפטם וְהָגוּ את גאמבעטא מן המסלה —. ויושבי פאריז ראו את העגלות הטעונות בָּר וְצֵדָה וכל אֹכֶל נפש הבאות בשערי העיר במספר רב וַתְּחִי רוחם ויתרועעו וישירו מטוב לב. אולם בראותם כי היתה הָרְוָחָה, שכחו מַהֵר את מַצָּבָם הרע וברוב גאונם לא אבו ולא שמעו להתרפס וְלַרְהִיב את האשכנזים המנַצחים, ויוסיפו לשפוך בוז ולטפול עונות ופשעים על טראָשו, על גאַמבעטאַ ועל כל שרי הממשלה, וירימו במרום קולם כי לא גבורת האשכנזים רק רפיון ידי השרים ההם היה נסִבה לְמַפֶּלֶת צרפת והריסות פאַריז, כי לוּ לא היו השרים ההם נִרְפִּים גם בוגדים ובוצעי בצע כי אז לא עָבַר כל צר ואויב על הפאַריזים אמיצי הלב בגבורים אשר ארבעה חדשים רצופים סבלו זלעפות רעב וכל חבלי מָות וּמְצָרֵי שְׁאוֹל ורבבות כרורי כלי תותח וכל רשפי שחת וּבַלְהוֹת אבדון לא הרפו את ירם ולא הֵמַסּוּ את לבבם להשתוממות כל יושבי אירופא ואדיריה, ורק השרים הסוררים ההם עָקדו את ידיהם ורגליהם וימסרום ביד אויב לְרַאֲוָה בם וּלְהִשְׁתַּבֵּחַ כי כֹחם וגבורתם עשתה זאת. בשמונה ועשרים ותשעה ועשרים יום לחדש יאנואר באו האשכנזים אל המבצרים אשר סביבות פאַריז וַיֵּאָחֲזוּ בתוכם, והצרפתים התפשטו כלי נשקם וישובו פאַריזה. כל המקומות אשר בין המבצרים ההם ובין העיר היו מלאים מְנְהָרוֹת מְמֻלָּאוֹת אֲבַק שְׂרֵפָה (מינען), חפירות עמוקות סוללות וצריחים, מכשולים ותהתתים עד אשר אף אם הצליחו האשכנזים לעלות אל העיר בסערת מלחמה, נפלו מהם חללים רבים ועצומים עד אין חקר, ומי יודע מה היתה אחרית הדבר — וזאת ידעו הפאריזים נאמנה ועל כן לא אבו ולא שמעו אל כל אָפני השלום אשר שָׂמו האשכנזים לפניהם. אך לאחרונה בשלוח בהם הרעב את חִצָּיו הרולקים אשר היו בהם למשחית, שָׁחֲחוּ תחתיו גם אבירי הלב, ולהִמָּלט משחיתותיו נלחצו להסגיר את עִיר מְעֻזָּם קרית משושם ומשא נפשם ביד הצר הצורר אותם ומהם לרעב הנורא תוֹצָאוֹת.

מלחמת הים.

§ 69. כאשר נפלה ממשלת קיסר הצרפתים במלחמת סעדאַן, כן נפלה גם ממשלת הרעפובליק במלחמת פאריז, וימין האשכנזים רוממה. קץ המלחמה קָרַב לָבוֹא ולשוא חָגרו הצרפתים שארית אוֹנָם להוציא רגלם מרשת זו

טמנו

שמנו, וכל אשר עינים לו לראות ראו כי יתּם לריק גם יתר כּחָם ויוסיפו עוד רעה על רעתם. גם במלחמת הים לא עשו יד הצרפתים תושיה כבמלחמת היבשה וכל עמלם נשאר מָעל. האשכנזים היושבים על חֻפּי ים הצפוני חָלו בתחלה ורגזו מפני תנופת יד הצרפתים במלחמת הים וידמו בנפשם כי אסון נורא נשקף עליהם ואין מידו מציל, אולם עד מהרה הראו לדעת כי פָּחדו פחד לא היה פחד ולא אֻנה אליהם רָע. כי הצרפתים אֵחֲרוּ גם במלחמת הים את המועד, וְבַעֲבוּר המועד עָברה גם ישועתם ותוחלת אונָם אָבָדָה. כי לו השכילו לָרֶדֶת בהָחל ימי המלחמה בארצם וְכחָם היה חָדש עמהם, לו השכילו לרדת אז באניות לָחָם מלאות חַיל יָם בים הצפוני להרעיש בכלי תותחיהם הנוראים את ארצות הַחֳפִּים ההם, כי אז מצאו עוד גם עוזרים ותומכים רבים ועצומים בממלכות האָללאַנד ודאָנעמאַרק, כי שונאי פרוסיא נשאו אז ראש ונועצו לב יחדו לְקַצֵּץ את כנפיה וּלְשַׁבֵּר את זרוע עֻזָּה בקנאתם בהצלחתה וגבורת יֵשע ימינה, אך הצרפתים התמהמהו וַיְאַחרו את עת רָצון, ובעת אשר בא הגראַף בּוּעט פּיללימעץ סְגַן האַדמיראַל הצרפתי עם אניותיו בים הצפוני להחריד את מבוא הים הזה ואת נפות החוף, הכינו כבר האשכנזים סוללות כלי תותח וכל החפצים הדרושים למלחמה, ולא נתנו את אניות הצרפתים לָגֶשֶׁת אליהם למלחמה, וכבר פָּרצו אז צבאות גבורי אשכנז לארץ צרפת וילכו קוממיות מחיל אל חיל, וידי שונאי פרוסיא בארצות האָללאַנד ודאָנעמארק רפו ותשוקת אש המלחמה שָׁקעה בְּחֻבּם ולא שלפו חרב על הפרוסים המנַצחים. ציר הצרפתים, ההערצאָג פֿאָן קאַדאָר, בבואו לקאָפּענהאַגען בירת דאָנעמאַרק לְאַזֵּר שם זיקות המלחמה על פרוסיא, ראה כי שריה וראשיה קבלו אותו בלב ולב וַיָּבֶן כי אין עוד את נפשם לצאת לישע צרפת ולעזור לה במלחמותיה. ואף גם זאת כי ממשלת צרפת לקחה גדודים רבים מֵחֵיל הים ותספחם אל חיל היבשה ובזה גָרעה את מספר אנשי החיל הדרושים למלחמת הים, ואחרית המלחמה ההיא היתה כאחרית מלחמת היבשה. והגענעראל האשכנזי פֿאָגעל פֿאָן פֿאַלקענשטיין קִדם כבר את פני אניות צרפת ויסתום את פִּיוֹת הנהרים ואת חֻפֵּי ים הצפוני וים הקדמוני גם הציב סוללות קְנֵי רעם וּמְחִי קֹבֶל על החֳפִּים וישקיע במצולותיהם טאָרְאָפּעדים רבים ונוראים עד כי יָראו הצרפתים מִגֶּשֶׁת אל המקומות ההם לבל יְבֻלַּע להם ולבל יתפוצצו אניותיהם לרסיסים. וכל ימי הקיץ לא יכלו עֲשׂוֹת כי אם לחסום (בלאָקירען) את ערי החוף קִיל, ליבעק, סטראלזונד ושטעטין, ולתפוש בחזקת היד את אניות סוחרי אשכנז העוברות אָרחות ים הצפוני והקדמוני. אמנם לא לכָבוד הוא לצרפת כי רדפו אחרי אניות סוחר ההן ויתריסון לאוצר המדינה, יען כי כל מלכי אירופא התאמצו אז לבל יִשָּׁבֵת סְחַר הים לרגלי המלחמה ההיא ואניות הסוחרים תעבורנה שלום מבלי כל מפריע, וממשלת פרוסיא נתנה

ארבה

ארכה לאניות סוחרי הצרפתים ששה שבועות לשוב לארצם במֶשך הימים ההם מבלי כל שטן ומִפְגָע. סוף דבר כי קצרה יד סגן אדמיראל הצרפתי לגשת אל חֳפי הים ולהרגיזם, והאשכנזים אשר ידעו זאת הרהיבו בנפשם עֹז לרדת הים באניות כלי תותח עד קרבת צי האדיר אשר להצרפתים ולירות עליהם זיקים חצים וכלי מָות. גם האניה אשר שֵׁם גערמאניא נקרא עליה ואשר שָׁבָה אז מִמַּסָּעָהּ אל ציר הצפוני, גם היא עָברה שלום ארחות ים עד בואה לנהר ווזער (י״א סעפטעמבער), והנוסעים החכמים ואמיצי הלב שמעו אז בפעם הראשונה את דְבַר הנצחון הגדול אשר קנו להם בני עַמָּם במלחמת הצרפתים, גם הודיעו אז את הַתּוֹצָאות הנפלאות אשר הוציאו מהמסע ההוא, את החדשות והנצורות אשר מצאו בדרך הרחוקה והנוראה אשר חֵרפו נפשם לעבור בה. גם צי אדיר השני אשר שלחה צרפת אל ים הצפוני תחת פקודת השר פֿורישאָן, גם הוא לא עשה מאומה. והשר הַמְפַקֵּד צבא מלחמת הים ההיא בראותו כי אָזלת ידו להפיק את זממו, שב צרפתה, ושרי הממשלה היושבים בטורס ספחוהו אליהם אל אחת הכהונות. ובים הקדמוני אשר ירד שם סגן האדמיראל בּוּעט בצי אדיר בימי הבציר, גם שם לא עשו ידי הצרפתים תושיה. שתי פעמים התבוננו יושבי עיר קולבערג כי אניות מלחמה אשר להצרפתים הולכות הלוך וקרוב אל חוף הים, אך גם היא לא ראתה רע, כי גם עליה לא יכלו הצרפתים להמטיר כדורי כלי תותחיהם, ושר צבא צי אדיר ההוא חָלָה מחלה כבֵדה עד כי לא מצא השר החולה ההוא דרך אחרת לפניו כי אם לשוב ארחות ים הבאַלטי לארץ צרפת. הנה כי כן חלפה לה גם מלחמת הים מבלי עֲשות דָרֵם וְשַׁמּוֹת בערי אשכנז הצפונית היושבות על מבואות הים. אפס כי בכל זאת אָנוּ אניות צרפת נֵזק רב לאשכנז בהשביתן את סְחַר הים ובתפשם אניות הסוחרים אשר לפרוסיא ואשכנז הצפונית. אך במה נחשב הנזק הזה מול השֶׁבר הגדול והנורא אשר נשברה אז צרפת כֻּלָּהּ בתגרת ידי האשכנזים.

§ 70. אך עוד לא בא הַקֵּץ לשֶׁפך דמי אדם בצרפת, עוד נכונו להצרפתים ימי חשך והֶרג רָב ותבוסה נצחת יתר הרבה עוד מאשר היתה עד הימים ההם בגלילות לאָאַר, סאַרט וסאָם. כי בכתב הָאֲמָנָה להשבית את המלחמה עד עת מועד, הִתְנוּ האשכנזים לבל יַחד מבצר בעלפֿאָרט במספר יתר הערים והמבצרים אשר יֹשֶׁבֶת בהם קֶרֶב וְלָהָם, אך שם תוסיף עוד המלחמה להתחולל כבתחלה, כי האשכנזים ידעו נאמנה כי קרוב קץ המבצר ההוא לבוא ומימיו לא יִמָּשֵׁכוּ, על כן לא אבו למשוך את ידם ממנו בעת רצון כזאת. והשר יולוס פֿאַוֶוער נלחץ להתרצות אליהם גם בדבר הזה אך באופן כי אז לא תהיינה גם ידי בורבאַקי אסורות מֵעֲזוֹר להנצורים במבצר ההוא. וממשלת פרוסיא נאותה להאופן ההוא כי היא פקדה כבר

על

על הגענעראל מאַנטייפֿעל להגיח ממקומו ולהסיע את אנשי צבאו דרך מעברות הוואָגעזים עד אשר יתחבר אל הגענעראל ווערדער ושניהם יחדו ילחמו בבעלפֿאָרט מלחמות תנופה עד רִדְתָּהּ. ומבצר בעלפֿאָרט חָסֹן הוא ומתנוסס בתעצומות עֹז לבלי חָת מכל כלי קָבָל וכלי תותח. כי ידי אביר הטבע גם ידי אדם התאחדו בו לבַצר אותו ולעשותו מוצק כסלע כבד בלב יָם אשר לא יסערוהו גלים סוערים וכל מִשְׁבְּרֵי תהום רבה על חָסְנוֹ יתחטאו. ראשית גבורת בעלפֿאָרט היא מצודה נוראה בנויה על ראש סלע רָם ונשא ושִׂיאָה התנשא ברום שמונים רגל מֵעַל נגות המגדלים הרמים אשר בתוך העיר. במצודה ההיא נצבים אנשי מצב גבורי כֹח ואנשי חיל למלחמה ועל תועפות סוללות רבות מתנוססים כלי תותח נוראים אשר פיותיהם פתוחים כשערי שאול לירות זיקים חִצים ומות על כל הקרוב הקרב לעשות מלחמה זולת המצודה ההיא בנוי לתלפיות טירה נשגבה מאד אשר כל כלי מָצוֹר משחק לה ואשר כתר שרֵפה תקיא להבות אש מכל עבריה על כל צר ואויב אשר יָהִין לגֶשת אליה. גם מִגְדְּלֵי עֹז, בחונים וצריחים, מִנְהָרוֹת (מינען) וסוללות, שוחות ותעָלות, מכשולים ותהתהים ומוקשי מָות סַבּוּ את המבצר עד כי האמינו הצרפתים כי יִתֹּם לריק כֹּחַ האשכנזים וידיהם תקצֹרנה להוריד ממנו עֻזּוֹ כל הימים. אך האשכנזים לא כן יְדַמּוּ ונפשם דָרכה עֹז לעלות בבעלפֿאָרט ולקיצנה ולהבקיענה אליהם, ועוד בשלישי לחדש דעצעמבער תר״ל 1870 עלה הגענעראל טרעסקאָוו על העיר הבצורה ההיא וַיָּחַן כַּדּור עליה ויביא אותה במצור ותהי סֹגרת ומסֻגרת יותר משלשה חדשים, ובצאת שֶׁקט המלחמה לאור, הוסיפו עוד האשכנזים להלָחם עליה וביתר עֹז עוד מבתחלה, כי אז נטה הגענעראל האביר ווערדער את חרבו הגדולה עליה והגענעראל מאנטייפֿעל נסע יצא ממקומו לעזור לו במלחמה. וכבר ידענו את מפעלות ווערדער הגבור המשכיל ועלילותיו וגבורותיו בחדשי נאָוועמבער ודעצעמבער 1870 אשר התיצב בזרוע חשופה ובחרב שלופה בפני גדוד הצרפתים הנקובים בשם מאָבילגאַרדע ובפני גדודי המתנדבים הרבים והעצומים גם בפני גדודי גאריבאלדי וישב צור חרבם וירדפם ברעם גבורתו וכל ארץ בורגונד העתיקה נכבשה לפניו, ויהי לְנֵם. ימים רבים כונן איתן מושבו בעיר דישון (Dijon) וממנה הסתער כפעם בפעם ויתגר תגרות ־בות בגדודי צרפת בכל ימי הבציר ויכם אחור גם סגר עליהם הדרך ולא נתנם ללכת אל מחוז חֶפצם. ולאחרונה בהתאזר גאריבאלדי עצה וגבורה למלחמה והגענעראל הצרפתי קרעמער נִלְוָה עמו להרוף את האשכנזים מבורגונד ולהציל את בעלפֿאָרט מיד הצר הצורר עליה, גם אז נכזבה תוחלת צרפת, כי כבר קִדם ווערדער את פניהם ויעמוד הכן וערוך בַּכֹּל למלחמה. כי אחרי אשר הצליחו הלוחמים הצרפתים ההם להגיע לעיר נואיטס וַיִּשָּׂגבו בה גם העלו כלי תותחיהם על הגבעות אשר סביב לה

ויאמינו

ויאמינו כי רמה ידם ויכינם הושיעה למו, פרצו שני גדודי אשכנזים בְּחֵיל באַדען והפרינץ ווילהעלם והגענעראל גלימער בראשם ובגבורת גבורה הֶעפִּילוּ עָלוֹת על הגבעות אשר הצרפתים ואגפיהם נִחָתִים שם ויערכו עליהם מלחמה (בי"ח דעצעמבער תרל"א 1870) ואף כי לחמו הצרפתים ככפירים ויחרפו נפשם על מרומי שדה, גברו האשכנזים וַיִּגְּפוּם ויהדפום ממקום המערכה ויקחו מהם עֶמְדָּתָם. במלחמה ההיא נפלו מהצרפתים באלפַּיִם איש ושבע מאות איש לָקְחוּ בשביה, אך גם מהאשכנזים נפל רָב וַיִּרְבּוּ במחיר הנצחון ההוא: ארבעה וחמישים שרי חילים ותשע מאות אנשי צבא נפלו על במותיהם מחללי חרב, ומספר הנפצעים היה רב ועצום עד כי נהפכו כל בתי העיר לבתי חולים ואֶנְקַת האומללים כנאקת חלל הקיפה את כל העיר, גם הפרינץ האביר ווילהעלם נפצע במלחמה ושָׁלִישָׁיו נשאו אותו על כתף ממקום המערכה אל אחד הבתים להתרפאות מִמַּחַץ מַכָּתוֹ. אך בכל זאת יצאו האשכנזים מהמלחמה ההיא עליזי נצחון כגבורים משכילים, וגדודי הצרפתים נסוגו אחור בלב אנוש וַיִּכָּלְמוּ כאנשי מלחמה בנוסם במלחמה.

§ 71. אחרי הדברים האלה ראו האשכנזים תנועה גדולה במחנה צרפת הדרומית, דמות עַם עצום ערוך למלחמה, כי גאַמבעטא נִסָּה בפעם האחרונה להביא עצה עמוקה וגבורת רעם למלחמה וַיְמַלֵּא את ידי הגענעראל בורבאַקי להסיע את אנשי החיל אשר תחת פקודתו לפאת קדמה ושם יְקַבֵּץ את כל אנשי הצבא מכל מקומות התחנותיהם עד כי יהיה מחנהו גדול מאד ואז ישתער על האשכנזים הצָּרים את מבצר בעלפֿאָרט להכותם אחור ולהוציא את אנשי המצב אשר בתוך המבצר ממסגרותיהם, ואחרי אשר כָּלָה גרש יגרש את האשכנזים מארץ בורגונד, יתנפל מֵעֵבר לנהר רהיין אל גלילות באַדען העליונה ואל יתר גלילות אשכנז בחרב מלאה דָם וַיַּעֲשֶׂה להם באשר עשו הם לצרפת. ובעת ההיא יתגרו יושבי צרפת הצפונית והדרומית עֹז ותעצומות וברבבותיהם יסערו על האשכנזים הצרים על פּאַריז להפיצם ולרדוף אותם בסערתם ובסופתם יְשׁוּפֵם, ובכן יַכּוּ את כל צבאות אשכנז מכה אחת וְנִצַּחַת. והנה עד מהרה נָהֲרוּ חֵילֵי נְדָבוֹת מכל הערים והכפרים וַיִּסָּפְחוּ אל מחנה בורבאַקי לְמַלֹּאות את מספר אנשי החיל אשר נפלו במלחמה ולְהַעֲצִים עוד את מספרם יותר הרבה מבראשונה, והם הָרסו את מַעְבְּרוֹת הנהרות, נָתצו את מסלות הברזל וישימו עוד מכשולים רבים כאלה לפני האשכנזים לְהָצֵר צעדיהם ולהאביד מהם מָנוֹס ולסגור עליהם גם את מעברות נהר רהיין עד כי יִלָּכְדוּ בידי הצרפתים כצפרים האחוזות בפח. שמעו יושבי צרפת את עצת גאמבעטא וגבורתו למלחמת נקם, ויריעו תרועה גדולה, גם סופרי דברי הימים צָהֲלוּ קולם ויתקעו בשופר גדול כי קרובה ישועת צרפת לבוא ותבוסת האשכנזים לְהִגָּלוֹת. המחנה הגדולה אשר אסף

בורבאקי

בורבאקי ואשר נקראה בשם מחנה המזרחית, היתה באמת רבה וכבירה מאד ומספר אנשיה יותר ממאה אלפים וחמישים אלף איש, כֻלם מְזֵי אש לְחֻם ולְחֻמי רשף נקמה, ולוּ חִבל גאמבעטא את התחבולה הזאת לפני ארבעה או ששה שבועות ומחנה המזרחית עם מחנה הצפונית ומחנה לאָאַר התנפלו בעת אחת על כל צבאות אשכנז הצובאים בצרפת, מי יודע אם לא הצליח חֶפצם בידם לָרֶד לפניהם את אויביהם ולצאת מהמלחמה האיומה הזאת כגבורים מְנַצחים. אך לְאָסון צרפת חָלַק אז לב הצרפתים לְמַחלקות רבות ושונות, ומושלי העם נפלגו בְרֵעותיהם במשפטי המדינה והליכות אנשי הצבא עד כי הכאיבו את עצת גאמבעטא באבני נגף ויגדרו דרכיו בגזית ונתיבותיו בִּלֵעו, תחת אשר בין האשכנזים שָׂררה דֵעה אחת ומשפט אחד ולב אחד לְכֻלם וכאיש אחד עָדרו במלחמה. ואף גם זאת כי במחנה צרפת המזרחית היו אך חֲצִי האחד אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה וַחֲצִי השני חֶבר מגדודי המאָבילגארדע וחיל המתנדבים וּצְבָא העם אשר לא ידעו עוד מלחמה ולא לָמדו ארחותיה, וגם חצי הראשון היה קְבֻצת גדודים שונים ובעלי נשק שונים מבלי היות התחברות ביניהם ומבלי אשר הסכינו לשמוע בקול פקידיהם ושריהם החדשים והזרים להם. הגענעראל בורבאקי שר צבא המחנה המזרחית אף כי הוא באמת אמיץ לב בגבורים ומְלֻמד מלחמה ואחד ממבחר שרי הצבא אשר היו להקיסר נאפאלעאן השלישי, אך עוד לא נִסָה להיות נָגִיד ומְצַוה על מחנה כבֵדה ועצומה מאד כמחנה המזרחית לְקַשֵׁר אותה בקשר אמיץ אחד וּלְדַבֵּק את הגדודים הרבים והשונים בְּדֶבק טוב עד כי יתלכדו ולא יתפרדו ויתיצבו כמו נֵד ביום קְרָב ולְחָם. על פי גאמבעטא התחבר גאריבאַלדי להגענעראל בורבאַקי לעזור לו במלחמה, ומספר חיל גאריבאלדי היה בעת ההיא שמונה עשר אלף איש, איתן מושבו היה תמיד בעיר דאָלע וממנו פָּשַׁט בראש גדודיו לתגר מלחמה בצבאות האשכנזים, ואף כי חָזקה אז עליו מחלת הפודגרה עד כי פעמים רבות לא יכל לעלות על סוסו ויסע במרכבד, בכל זאת השכיל מאד לְפַקֵד צְבָאוֹ במלחמה ולהשליך נפשו מנגד ברוח גבורה כבימי קדם בהיותו עוד צעיר לימים ובריא אולם. ויהי בנסוע בורבאקי עם חילו הגדול „מחנה המזרחית„ להשתער בחמת כחו על האשכנזים הלוחמים על מבצר בעלפֿאָרט, עזב הגענעראל ווערדער כבפיר את עיר דישון לקדם את פני בורבאַקי בהרבו הלטושה וַיִסַע את אנשי חילו דרך שלשת ימים מבלי פנות אל כל המעצורים והתחתים אשר בדרך והפצו בידו הצליח להקדים בוא לפני בורבאקי אל מחוז חפצו. ובתשיעי לחדש יוני התלקחה מלחמה עזה אצל (Villersexel) (בקרבת גבול ארץ שווייץ) אך האשכנזים הכו את הצרפתים אחור כפעם בפעם. ובחמשה עשר עד שבע עשר להדש יולי התחוללה על יד בעלפֿאָרט מלחמה איומה ונוראה אשר התעודדה שלשה ימים רצופים, ובמשך הימים

ההם הצליח הגענעראל מאנטייפֿעל להגיע אל שדה המערכה לעזור להגענעראל ווערדער . בצרק יִדַמוּ האשכנזים את מלחמת שלשת ימים ההם אל מלחמת הטערמאָפּילאֶ הנודעת למשגב בספר המלחמות לכל העמים , כי שמות הגבורים ההם ושם שר צבאם וכל פקודי המלחמה ההיא יעמדו לנצח ויכָּתבו בספר דברי ימי עולם עד העולם כשם המלך העזוז והגבור לעאָנידאַס ושמות גבורי ההעללענים אנשי צבאו . במלחמה הזאת הוסיפו האשכנזים להוכיח לעיני איירופא את עזוז נוראותיהם כאשר הוכיחו במלחמת וואֶרטה . אחד מנכבדי סופרי אשכנז יַשגיב מאד את פְּעלי חַיל ווערדער וברֶגש עָז יפָאר וירומם את אֹמֶץ לבם בגבורים ואת עֱזוז רוחם ורעם גבורתם במשך שלשת ימי המלחמה האיומה אשר התחוללה בכל תעצומות עֻזה אצל העריקורט . אנשי חַיל ההם — אָמֹר יאמר — חָשפו את ימינם הנֶאזרת בגבורה והרפו נפשם למות על שרה קטל באופן נעלה מאד , אך לא בזאת לבד הפליאו עֲשות במלחמה ההיא , כי גם גבורי יתר העמים ומה גם גבורי צרפת יש לאֵל ידם לעשות כזאת בְּהִתְלַקַח שלהבת הָעֹז והנצח בחֻבם , אמנם בזאת הגדילו לעשות כי במשך שלשת ימי המלחמה ההיא היו רעבים וצמאים , נקשים תקפאים מִקֹר זקרח נורא , לא ראו שֵׁנה בעיניהם וחבלי מות אפפו אותם וּמְצָרֵי שאול הֶחזיקום , ובכל זאת לחמו כאריות , לחמו ברות עצה וברות גבורה , להמו כגבורים משכילים באנשי מלחמתם הרבים והעצומים מהם במספרם ומשליכים נפשם מנגד כאנשים נואשים הבותרים במות . כל השומע את התלאות הנוראות ואת המצוקות האיומות אשר מצאו אותם במלחמה הזאת , תצלינה אזניו , תסמרנה שערות בשרו ויעמוד משתאה ומשתומם גם יעמיק שאלה : הֲכֹחַ אבנים כֹּחַ האנשים ההם , אם עצמותיהם מטילי ברזל ועורקיהם אפיקי נחושה ? רוח עַם אשכנז אשר לא יחת ולא ישוב מפני כל , רוח אהבתו הנמרצה לארצו ולמולדתו , רוח סְבָלוֹ ומבליגיתו בכל אסונו ובכל תלאָה וְזַוָעה , הרוח ההוא נחה על אנשי חיל ההם בכל תֹקף והוא נתן להם עֹז ותעצומות לשאת ולסבול זלעפות רעב ורשפי צמאון תגרת יד הקרח והקפאון וכל בלהות תמותה שלשה ימים ושלשה לילות רצופים , ולאַזר בהם זיקות גבורה לעשות נוראות בשרה מלחמה באופן נפלא מאד . כל עַמֵי אשכנז עָמדו מרעידים ועיניהם נטויות ואזניהם קשובות ולבם התפעם בקרבם לדעת מה תהי אחרית המלחמה הגדולה והנוראה ההיא המתחוללת בשאן פחדים על יד בעלפֿאָרט , העריקורט ומעמפעלגאַרד , ובְלם תקעו כף ויריעו תרועת ששון בבוא אליהם הבשורה כי יְמִין בני עמם רוממה , ימין גבוריהם עשתה חיל ובורבאקי וצבאותיו נסוגו אחור למחוז בעזאנסאָן . הכבוד הגדול אשר נתנו האשכנזים להגענעראל ווערדער וַיְכַנוּ אותו בשם «מגן עזרָתם וחרב גאוָתם» יתן עֵדיו מה רב ומה נורא היה האסון הנשקף על אנשי חילו במלחמה ההיא וכי כפשע היה

ביניהם

בתיהם ובין כליון חרוץ ומשואות נצח. גם הקיסר ווילהעלם אָצַל מכבודו על ווערדער ויושט לו אות זכרון מזכרת כבוד על גבורתו הנפלאה. ככל הדברים האלה ידבר הסופר האשכנזי ההוא ועוד דברים רבים כאלה, אולם בכל זאת נפלו אז מהאשכנזים שמונים ושבעה שרי חילים ואלף ושמונה מאות וארבעים ושבעה אנשי חיל שולפי חרב ונושקי כלי נשק שונים, ותהי זאת נחמתם כי במחנה בורבאקי נפלו יתר הרבה עוד בערך חמש פעמים גם נלחצו לעזוב מקומות המערכה ולשוב על עֲקֵבָם אחור מבלי אשר עשו ידיהם תושיה.

72. § תבוסת מחנה הקדמוני (אָסטאַרמעע). בורבאקי השב מזמה לשוב מבעזאַנסאָן למחוז ליאָן להתרפאות שם ממכותיו האנושות עד כי תהי לאֵל ידו לחַדש את המלחמה ביתר עז מבראשונה, אך כבר עָבר המועד ונבצרה מזמתו, כי הגענעראל מאַנטייפֿעל עם שני מחנות גבורים, מחנה פאָממערען תחת פקודת הגענעראל פֿראַנזעקי ומחנה וועסטפֿאַלען תחת פקודת הגענעראל צאַסטראָוו, נסעו יצאו כבר להתחבר אל מחנה הגענעראל ווערדער ולהיות זרועו בהלָחמו ביום קְרָב בצבאות חיל בורבאַקי. ולפני מחוז דישון אשר עמד שם גאַריבאַלדי בראש חמשה ועשרים אלף איש בחור מהמתנדבים ללחום מלחמת הדרור (לפי דעם), הציג מאנטייפֿעל שני גדודים תחת פקודת הגענעראל קעטטלער לשמור עקבי גאריבאלדי ולהצר צעדיו לבל ימוש ממקומו בכל העת אשר המחנה הראשה תצעד מצעדי גבר להפריד בין גדודי גאריבאלדי ובין גדודי בורבאקי לבל יתאחדו ויהיו למחנה גדולה. ואז פרצו מחנות האשכנזים מבלי מפריע ויגיעו למחוז דאָלע ובזרוע נטויה לכדו להם את מסלות הברזל אשר יתפרדו שם לשלשה ראשים ולא נתנו להצרפתים להביא צידה ובגדים לגדודי בורבאַקי הנמוגים ברעב והנקשים בקרה (23—21 יאנואר). וגאריבאלדי אשר איתן מושבו בדישון ואשר בידו מבצרים אחדים וגדודי בחורים לחֻמי רשף התשוקה למלחמה, האמין כי מחנה קעטטלער הקטנה היא היא כל מחנה האשכנזים ואין זולתה במקום ההוא, וישתער עליה בסערת עֻזו ויתגר בה מלחמה ויתגבר עליה וַיַפֵּל בה חללים רבים ויריע אף הצריח ויתברך בלבבו כי זרועו מושלה לו וימינו רָעצה אויב. אך בעת אשר דִמָה כן בנפשו ובלשון מדברת גדולות דִבר באזני גדודיו דברי נגידים ויפאר אותם בכבוד גבורים משכילים לוחמי מלחמת הדרור ורודדי אֵילֵי גבורי התבל תתתיהם, בעצם העת ההיא דאו מחנות פֿראַנזעקי וצאַסטראָוו על כנפי רוח גבורה ויתחברו אל מחנה ווערדער וכאיש אחד חברים התנפלו על צבאות בורבאקי העיפים והרעבים והנקפאים בצנת קרח. אך בורבאקי יצק עליהם רוח עֹז ויתאוששו ויתגרו שארית אונָם ובמלחמות תנופה נלהמו

באויביהם

באויביהם מעשרים וארבעה עד עשרים ושבעה לחדש יאנואר. אפס כי לאחרונה נשתה גבורתם ונגדעה זרועם ולא קמה עוד רוח בהם להלחם עם שתקיף מהם. אז בא בורבאקי במצור ובמצוק ולא נשארה לו כל תוחלת ותקוה כי אם להסגיר לַשְׁבִי נפשו ונפשות כל אנשי חילו ביד האשכנזים אם לשבט אם לחסד כאשר עשה מאַק־מאַהאָן בעת באה פקודתו, או להחיש מפלט לו אל גבול ארץ שווייץ אשר יושביה עמדו מנגד בתור אנשי בֵינַיִם (נייטראַליטעט) כל ימי המלחמה ההיא. וגאריבאלדי לא ידע מכל אשר נעשה בצבאות בורבאקי ולבבו הָמה מִיֵין נצחון בהכריעו את גדודי קעטטלער לפי חרבו, ויותר עוד התרונן כגבור מְנַצֵחַ בהצליחו לקחת את דגל מחנה האויב ביום הֶרג רב, ודבר כזה לא נהיה עוד מיום אשר שלפו הצרפתים חרבם על האשכנזים במלחמה הנוראה הזאת. את הדגל ההוא לקחו בחורי גאריבאלדי במלחמה בקרבת עיר דישון אחרי אשר נפל נושא הדגל חלל, ואחרי אשר כל האנשים וכל פקידי החיל אשר שבו ויחזיקו בדגל ההוא נפלו איש אחר אחיו לפי חרב, ויתר פליטת הגדוד ההוא אשר עָיפה נפשם למות ואשר היו מכוסים בַּעֲנַן אֲבַק השרֵפה לא יכלו עוד למצוא את הדגל ויעזבוהו במערכה בשדה. אמנם לא להרפה תחשב זאת לגדוד פאָממערן ההוא, ונהפוך הוא כי אנשי הגדוד ההוא הֶראה עוזם וגבורתם כי לא נסֹגו צעד אחד אחורנית מפני אויביהם הרבים והעצומים מהם, כל פקידיהם נפלו, והם עדרו במלחמה ברוח עצה וגבורה, מימינם ומשמאלם התגוללו חללים ומדֻקרים, והם נצבו כמו נֵד עד אשר נותרו מְתֵי מספר ויתמלטו בעור שִׁנֵיהֶם. גם המלך ווילהעלם שָׂם אותותיו אותות לכבוד גדוד פאָממערן ההוא ויתן להם תשואות חן על גבורתם וחרף נפשם על שדה קטל, ותחת הדגל אשר אבדו בְּקֶרֶב ביום שלטון המות, שלח להם דגל אחר, ואת מאַנטייפֿעל צִוָה למסור בשמו את הדגל בכבוד והדר ובקול הצוצרות ותֻפים אל הגבורים ההם. ובין כה וכה הכו האשכנזים את חיל בורבאקי מכה נצחת, וגאריבאלדי אשר שמע את הדבר הזה, התנודד ויתעצב אל לבו ויעזוב את דישון ויתנצל את משרָתו מעליו, ואחרי אשר הכלימוהו שרי צרפת בעלי אסֵפה הלאֻמית ולא נתנו אותו לדַבר דבריו, שב אל קאַפּרעראַ אי מושבו, ובפעם הזאת לא נחמסו עקביו ולא נפצעו כבמלחמת אַספּראָמאָנטע, ותץ שנון לא פָּצַע את לבבו כביום קרב אצל מענטאַנאַ, אך עוד רע ומר מזה, כי בפעם הזאת הומַר כבודו בקלון, וְהֲדַר כבוד שמו הֻלל בפי המתכבדים בקלונו —. ובראשון להדש פֿעברואַר שבו הפרוסים וילכדו להם את דישון אחרי מלחמה קטנה, ואז ירדה מחנה צרפת האחרונה פלאים בכתר המדרֵגה, כר צִלָהּ מעליה וְכַצֵל בנטותו נֶהֱלָכָה, אשר לא האמינו כל אוהבי הצרפתים כי תהיה כזאת בפתע פתאֹם. כי הנה כבר ידענו כי בעת אשר נכתב כתב האמנה לפני שערי פאריז להשבית

את

את המלחמה עד אשר יתאספו ראשי עַם צרפת להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונותיהם אם לעשות שלום או להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה, בעת ההיא יצאו מכלל האמנה מדינות קאָט דע אָר, יוראַ ודוּב ויתר גלילות צרפת המזרחית, גם המלחמה על מבצר בעלפֿאָרט תרוץ-אָרחה כבראשונה, כי דבר אין לה ולברית אמָנה ההיא. ובעת אשר התרצה יולוס פֿאַוער אל האופן הזה, נעלם ממנו ולא ידע כי בתגרת ידי האשכנזים נפרדו גאריבאלדי ובורבאקי איש מעל אחיהו, וכי צבאות בורבאקי מתנודדים בעמקי יורא הספונים בשלג וקרח בלי לחם וצידה ובלי כסות בקרה, בלי מנעלים לרגליהם גם בלי נשק לפי מספר אנשיהם עד כי אין בהם כֹּחַ להתיצב במערכה במלחמה בפני אויביהם האבירים אשר לא יחסר כֹּל למו. ולפי אשר נודע אחרי כן, לא הודיע גאמבעטא בשפה ברורה למחנה צרפת המזרחית כי ברית אמָנה הפריזית לא תשתרע גם עליה, עד כי שרי צבאות הצרפתים האמינו כי בכל רחבי ארץ צרפת נשבתה המלחמה עד עת קץ. על כן התאוננו בתחלה שרי חיל המחנה המזרחית על האשכנזים וישיאו עליהם עָוֹן אשמה כי הפרו את בריתם ויתנו דמי מלחמה בשלום, אך לאחרונה נודע להם אל-נכון כי הפים האשכנזים מעון; אך לעומת זאת התמרמרו הצרפתים כי בגלל אשר נודע להם תֹּכֶן ברית האמנה ההיא אל-נכון אַחֲרֵי פעמי חיל בורבאקי ולא החישו צעדיהם להגיע למחוז חפצם לעיר ליאָן בעת הנכונה, ובעודם מתנהלים לאטם עברו המועד ויפלו ברעה, כי הקדימום האשכנזים ויבהילים פתאם בסערת מלחמה. משבעה ועשרים עד השעה ועשרים יום לחדש יאנואר התנפלו כל גדודי מחנות אשכנז על חיל בורבאקי ויכו בהם מכה נוראה וילחצום אל גבול ארץ שווייץ. במלחמה ההיא לקחו האשכנזים עשרה כלי תותח ושבעה מיטרעלייזים מיד הצרפתים, ארבעים אלף איש לקחו שבויי הרב ובתוכם שני גענעראלים וארבעים וששה שרי חילים. ביום השלשים לחדש יאנואר ולמחרתו התגעשה עוד סערת המלחמה והצרפתים הֻכּוּ עוד מַכּוֹת אנושות מאד, המונים המונים החישו מפלט למו מלהט החרב המתהפכת, וינוסו בשבעה דרכים אחרי השליכם את כלי נשקם מעליהם. כאלף וחמש מאות איש נפלו שבי בידי המנצחים, והללים ומְדֻקרים ופצועים לאין מספר כִּסּוּ את פני השדות הגדולים ורחבי הידים. גאמבעטא שמע את האסון הנורא הזה ויתפלץ, וישפוך עֶברה וזעם על בורבאקי, וישם אשם נפשו כי בְשָׁלוֹ כל הרעה ההיא, והוא הביא את צרפת עד ירכתי בור שחת בהתרַפּותו בעבודתו ולא כִלְכֵּל את דברי המלחמה במשפט כיאות לשר צבא גבור חיל אשר עיני כל בני עַמּוֹ אליו יְשַׂבֵּרוּ. החרפה הזאת שָׁברה לב בורבאַקי, גם נפשו ירעה לו מאד על שֶׁבר בת עַמּוֹ ועל מַפַּלְתָּהּ האיומה, ויחליט לטרוף את נפשו בכפו וְלָשׂוּם קֵץ להייו המרים ממות. אך כדור העופרת אשר כונן לפַלֵּח כליותיו

כליותיו ולבו, הֶחטיא את המטרה רק פָּצע מעט את ראשו, ואנשיו בשמעם את קול רעם כלי נִשקו, חרדו אליו החרדה ויגזלו את כלי המות מידו ויוליכוהו לעיר ליאון ושם התרפא מִמַּחַץ מכתו וישב לאיתנו, וגאמבעטא הביא על מקומו את הגענעראל קלינשאַנט וימַלא את ידו למלחמה. אך כבר סָר צֵל ההצלחה מֵעַל בת צרפת וכְעָב עָברה ישועתה, ואף כי התאזר הגענעראל קלינשאַנט עֹז וישתער בחמת רוח גבורתו על האשכנזים, נִגַף לפניהם מגֵפה גדולה מאד גם הוא כבורבאַקי, עד כי ביום הראשון להדש פֶעברואר נואש מתקוה ולא מצא לפניו דרך אחרת כי אם להסגיר לַשְׁבִי נפשו ונפשות אנשי חילו כבמלחמת סעדאַן. אך רע ומר היה הדבר הזה בעיניו ושהה לעפר נפשו לְשַׂמַח עליו אויב ולרמוס לארץ כבוד צרפת האחרון, ויבחר להחיש מפלט לו ולאנשי חילו אל ארץ שווייץ. אך נגיד שווייץ לא נֵאוֹת לו לפתוח שערי הארץ לפני אנשי חילו כי אם בהתנצלם את אֲזֵנֵיהֶם ובהסירם כל כלי המלחמה מעליהם בטרם יציגו כפות רגליהם על גבול ארץ שווייץ. ובכן ראתה איירופא מַראה מוּזָר ומַכאיב לב, מראה גבורי צרפת במספר חמשה ושמונים אלף מתנודדים כצללים לְהִמָּלֵט על נפשם בארץ אחרת, ונפשם ברעב תתעטף ובגדיהם בָּלִים ומטֻלאים ונגאלים ברפש וטיט. צרפת הגאיונה והמעטירה, התרפסה והרהיבה את שווייץ הצעירה להתביא אותה בסתר כנפיה ולהסתיר נִדָּחֶיהָ מרוח סֹעָה וסער. לפי עדות מכתבי העתים בארץ שווייץ מצאו תלאות עצומות אין חֵקר את מחנה צרפת ההיא אשר הֻתְּרָה אגֻדָתה והתפוצצה לפלגות רבות בלי משטר וסדרים לנוס לעזרה לארץ שלום. ימים אחדים עברו עד אשר עברה גבול ארץ שווייץ וכל המונה היו רעבים וצמאים, חשופי רגל ולבושי קרעים, כל גבר ידיו על חלציו כאנשים אנושים ונואשים, כל פנים קִבצו פארור ויצוריהם כַּצֵל כֻּלָם, וכל רואיהם הֶעלו על לבם את מנוסת מחנה צרפת הגדולה מארץ רוסיא ואת מַעבר נהר בערעזינא (בשנת תקע״ב 1812). ומי יוכל לשער בנפשו את צרות נפשות אנשי חַיִל ההם! מי יוכל לתאר באֹמר ודברים את שֶׁבר רוחם ומגִנת לבם? לפני שְׁנָתַיִם ימים היתה ארצם ארץ צְבִי לכל הארצות, ממנה פִּנָּה ממנה יָתֵד לכל שכיות התמדה ולכל יְקָר ותפארת האדם, גם נְגֹהוֹת אור ההשכלה נפוצו מתוכה לכל עַמֵי הארצות. מַלְכָּה מלך נאור ועליון לכל מלכי ארץ ואנשי צבאותיה מבחר גבורים ומלֻמדי מלחמה אשר נתנו חִתִּיתָם בארץ החיים. ערי מבצריה הרבות, העצומות והנוראות, העשויות לבלי חָת וכל רעמי כלי תותח משחק למו, התנוססו בְּשִׂיא חָסְנָם ותועפות תלפיותיהן עד כי לא האמינו כל מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב בשעריהן. ובעוד ימים לא כבירים נפלה נפלה ארץ צבי הלזו משמים ארץ, נפלה פלאים וּלְמַפַּלְתָּהּ אין חֵקר מלכה העַזוז והנורא נפל שְׁבִי ביד צָר, ושרי צבאותיו עם מחנהו הגדולה וכל כלי המלחמה הַיה

לבז ולשלל בידי הַמְנַצֵּחַ. כל מבצריהם תאנים עם בכורים אשר אם ינועו ונפלו לפי אֹכֵל, גם פאריז העדינה והמעטירה, מקדש צרפת ופאר עֻזָּה גם היא הורידה לארץ ראשה, התעלפה בזלעפות רעב, נָמוֹגָה והתעטפה כחלל ועוד מעט יריעו אויביה תרועת נצחון על גַּפֵּי מְרוֹמֶיהָ. הן כל אלה ועוד רבבות רגשי תוגה כאלה המכַלים עינים ומדאיבים נפש, רָגשו, התגעשו ויתרוצצו בלבות אנשי המחנה ההיא המתנודדים כצללים ונרדפים על צוארם לְהִמָּלֵט על נפשם ולבקש מַחסה ומסתור בארץ נכריה. עת צרה היא לצרפת! עת מהומת מָוֶת וְהִתְהַתֵּי שְׁאוֹל ואבדון! וכל יושבי אירופא דָּמו בלבבם כי מלאו ימיה, בא קִצָּה, נפלה ולא תוסיף קום — .

בעלפֿאָרט וראשי אָפני השלום מווערסייל.

§ 73. אחרי אשר תפשו האשכנזים את המבצרים אשר סביבות פאריז ואחרי אשר הֻכְּתָה מחנה בורבאַקי הגדולה ונפזרה לכל רוח, ראו כל מטיבי רְאוֹת כי בא הַקֵּץ למלחמת צרפת ואשכנז. כי איפוא ימצאו הצרפתים אנשי חַיִל חדשים כמספר החיל הנופל במלחמה לבעבור תהי לאֵל ידם לְחַדֵּשׁ עוד הפעם את המלחמה? הן אמת כי האיש הנפלא גאמבעטא לא התרפה גם בעת צרה ההיא ויתאמץ בכל מאמצי כֹּחוֹ להרים אנשי חיל חדשים מכל מדינות צרפת ולהשתער עוד הפעם על האשכנזים מכל עֲבָרים, ואולי עשה והצליח בפעם הזאת, אך ידי הצרפתים רפו ולא קמה עוד רוח בהם ונפשם עָיְפָה להורגים ולא האמינו כי יעמוד להם רֶוַח והצלה בפעם הזאת, וישמיעו במרום קולם כי אין את נפשם לעשות עוד מלחמה ולספות עוד חללים על רבבות חללי בת עמם, ויאיצו בגאמבעטא ובכל שרי הממשלה החדשה לבוא במסורת ברית השלום עם האשכנזים. ומשאלות לב העם אשר שָׁאלו פה אחד לעשות שלום נמלאו אחרי ימים מעטים. כי בעלי האספה אשר נבחרו על פי רוב דֵעוֹת העם להביא עצה ולעשות פליליה התאספו יחד בעשתי עשר יום לחדש פֿעברואר בעיר באָרדאָ ואף כי היו נפלגים בדעותיהם על דְּבַר הממשלה והליכותיה, היתה שפה אחת ודברים אחדים אֹדות השלום ויגמר אֹמֶר להשלים עם האשכנזים. ראש האספה ההיא היה האיש גרעווי (grévy) אשר נָטה אחרי בעלי רעפובליק ההולכים בדרך התיכונה ולא יפריזו על המִדה. אחרי אשר נועצו לב יחדו ארבעה ימים רצופים, הקימו ממשלה חדשה בצרפת, ממשלת שעה (פּראָוויזאָרישע רעגירונג). ואת האיש המהֻלל והמזכיר הגדול הנודע למשגב בשֵׁם טהיערס (Thiers) שָׂמוּ לראש ולקצין (פּרעֶזידענט) על הרעפובליק ימַלאו ידו עוֹ וָאֱיָל להוציא את דבר השלום למענהו, והוא מִנָּה סגנים חדשים

חדשים לְרדות על ידו ובהם היו גם השרים הנודעים יולוס פֿאַוער, פיקאַרד, שמעון (מזרע היהודים), לעפֿלאָ, ועוד אנשי שֵׁם וקרואי מועד באלה. ויהי כראות שרי הממשלה החדשה כי בעוד ימים מעטים יקיפו ימי המנוחה לכלי המלחמה ועוד לא השפיקו לְיַסֵד את אָפני השלום על מְכוֹנָם — כי לא ליום ולא ליומים המלאכה — פָּנו השרים ההם אל ממשלת פרוסיא ויבקשו פניה כי יִמָשכו ימי מנוחת המלחמה עוד שִׁבעים או שלשה. אך ממשלת פרוסיא לא חָפצה בזאת כי אם אחרי אשר יִפֹּל מבצר בעלפֿאָרט בידה, כי רק אז תמַלא את שאֵלת צרפת. אך אנשי המצב אשר במבצר ההוא הפליאו לעשות במֶשך ארבעה החדשים אשר שָׂמו האשכנזים עליהם מָצור, ובכל פעם אשר השתערו עליהם האשכנזים בסערת מלחמה, התיצבו בפניהם כגבורים משכילים וַיַכּוּם אחור, ועוד בליל שבעה ועשרים לחדש יאנואר הצליח ביד השר דענפֿערד נְגיד המבצר להתגבר על האשכנזים וַיַך בהם מכה גדולה גם לקח מהם כחמש מאות איש בשביה. אפס כי אחרי אשר גִבְרוּ האשכנזים חֲיָלים ויתפשו בחָזקת היד שתי מְצָדות סלעים מהמבצר ההוא (בששי לחדש פֿעברואר), ואחר אשר נגפו צבאות בורבאקי לפני אויביהם, לא נשארה עוד כל תוחלת ותקוה לְחֵיל בעלפֿאָרט, כי הצרפתים לא יכלו לשלות אליהם אנשי חַיִל חדָשים לעזור להם במלחמה, ומספר החיל אשר במבצר הולך הלוך וחסור יום יום, והאשכנזים קִוּוּ כי עוד מעט יתפשו את המבצר ויציבו בתוכו מַצָב כבכל המבצרים אשר תפשו בחרבם הגדולה. ויולוס פֿאַוער אשר נפשו ידעה מאד כי סוף סוף תִפֹּל בעלפֿאָרט ביד אויב ואין מִקְוֶה עוד, ראה כי אין טוב לאנשי המצב גם לאנשי העיר הנצורה אשר הם ברעה גדולה מאד כי אם לפתוח את שערי העיר לפני האשכנזים על פי האָפנים אשר ישים להמנַצחים ואשר לכבוד יהיו גם להמְנֻצחים. ופקידי חַיל אשכנז לא הפצירו ולא הקשיחו לבם אל האָפנים אשר שָׂם יולוס פֿאַוער לפניהם, כי גם האשכנזים סָבְלוּ תלאות נוראות במֶשך ארבעת החדשים אשר צָרו על בעלפֿאָרט, וַתִקְצַר נפשם בַּעֲמַל המלחמות העזות, בתגרת יד הַקֹּר והכפור אשר סִמְרוּ בשרם וַיַקְפִּיאוּ גֵוָם, גם חסר להם לחם חֻקָם ובגדים חמים ועוד רבות כאלה, ויותר עוד עגמה נפשם על החללים הרבים אשר נפלו בקרב מחניהם בחרב הצרפתים הלוחמים כאריות, וישמחו מאד בשָׁמעם כי יבוא הַקֵץ לכל הרעות האיומות ההן. ויולוס פֿאַוער שלח דברו אל דענפֿערד נְגיד המבצר לְהַסגיר את עיר בעלפֿאָרט והמבצר ביד האשכנזים, גם נתן לו ולכל אנשי המצב תּוֹדָה ותהלה על הגבורות ועל העוז וְהָאֱיָל אשר הפליאו עֲשׂוֹת במשך ארבעה חדשים רצופים. גם ממשלת אשכנז הִכִּירָה את הַגְדוּלוֹת אשר עשו הגבורים ההם וְהִתִּירָה ידם לצאת מן המבצר בכל כבוד אנשי צבא, איש חרבו על יְרֵכוֹ וכלי נשקו על כתֵפו ובתֻפים והחצוצרות וקול שופר. ובכן יצאו אנשי

המצב

המצב מבעלפֿארט, בששה עשר לחדש פֿעברואַר, ומספרם כאלף ושלש מאות איש כֻלם גבורים ואנשי חַיִל למלחמה. והגענעראל טרעסקאָוו בראש אנשי חילו באו אחרי כן בשערי העיר הבצורה ההיא ויתבצרו בתוכה. אז לא התיצב עוד כל שטן ומפריע להַמשיך עוד את ימי מנוחת המלחמה בין צרפת ואשכנז, אך בכל זאת לא נֵאותָה ממשלת אשכנז להשקיט את המלחמה לאֹרך ימים, ולא נתנה ארכה לשֶקט כלי הנשק כי אם ימים אחדים, ולתקופת הימים, אם לא יתרצו שרי ממשלת צרפת אל אָפני השלום אשר תשים לפניהם, תוסיף לעשות מלחמה כבתחלה. כי אף אם צָמאה נפש עַם צרפת אל השלום למען חייהם וחיי בניהם הצפוים אֱלֵי חרב, בכל זאת נמצאו אנשים בתוכם וראשי העם אשר אדירי כל חֶפצם לחַדש עוד הפעם את המלחמה. והעולה על כל חֲפֵצֵי קְרָבוֹת היה גאַמבעטאַ אשר אהבת צרפת היא חיי רוחו וכל ישעו וכל חֶפצו לגרש מפניה אויב ולהרים קַרנה בכָבוד כבראשונה. ועל ידו הֶחרו הֶחזיקו גם נבחרו עיר פאַריז וקציניה, כל הנוטים אחרי הרעפובליק האדֶמה גם צירי העם בני עלזאַס ולאָטרינגען ועוד רבים כאלה. גם הגענעראל שאַנזי בחר במלחמה בחָשבו למשפט כי עוד לא אָזלת יד צרפת להָניף על אויביה חרב נוקמת ולהכריעם תחת גבורתה. כי אָפני השלום אשר שָׂמָה ממשלת אשכנז לפניהם היו קוץ מכאיב וסִלון מַמְאִיר בעיניהם, ויותר עוד להרבות במחיר השלום גם בתת עלזאַס ולאָטרינגען לממשלת אשכנז לצמיתות עם מבצריהן הבצורות מָעוּזֵי צרפת כמאתים שנה. אך הממשלה החדשה והשר הנאור טהיערם בראשה התרו בכל עֹז אל מְחוֹז השלום אם אך שְׁלום כָּבוד יֶהִי, ואחריהם נָטוּ גם רֻבֵּי בעלי האסֵפה הלאֻמית. ובשבעה עשר לחדש פֿעברואר השיבו שרי הממשלה החדשה ושרי אסֵפה הלאֻמית את פני הנבחר קעללער אשר התיצב בעבי גַבֵּי מָגִנוֹ לבל יסגירו אבירי העם את עלזאַס ביד האויב במחיר השלום והרעפובליקים העַזים תמכו בידו בכל תֹּקֶף, כי הממשלה והאסֵפה היטיבו לראות כי אם לא יַרְבּוּ במחיר השלום ככל אשר ממשלת אשכנז דורשת מידם, תתלקח שלהבת המלחמה כבראשונה ואי אָבדה צרפת ובתשעה עשר לחדש פֿעברואַר בָחרו בעלי אסֵפה הלאֻמית בעצת יולום פֿאַווער תמשה עשר אנשים מאצילי שרי הממשלה לעזור להנשיא הזקן טהיערם ולהסגנים פֿאַווער ופיקאַרד הרודים על ידו, להוציא את דְבַר השלום לאור באופן אשר לא יחֻלל על ידו כבוד צרפת בעיני איירופא. רע ומר היה גורל השרים הנבחרים ההם בעָמדם לפני הגראַף ביסמאַרק בעיר ווערסייל להתאמץ בכל מאמצי כֹחָם לָשוּם קֵץ להמלחמה הנוראה הרֹבֶצֶת על צרפת העֲיֵפה והנהלאה. בלב אנוש ורוח נשברה נלחצו לתת במחיר השלום את המדינות העדינות עלזאַס ולאָטרינגען מְשׂוֹשׂ צרפת ותפארת עֻזָהּ, גם נֵאותו לשַלם בכף ענושים לממשלת פרוסיא בעד הוצאות המלחמה כסף רב ועצום אשר

לא

לא נשמע כמוהו מיום אשר נשא גוי אל גוי חרב, ולאחרונה נלחצו גם לתת לצבאות אשכנז לבוא בשערי פאריז בתרועת נצחון כִּמְבוֹאֵי עיר מבֻקעה. לשוא הִרבה השר הזקן והנעלה טהיערס לדַבר דברי נגידים באזני ביסמארק להטות את לבבו לְהָקֵל את ידו הקשה מֵעל צרפת האומללה, לשוא חתר בכל עֹז כי יובא דְבַר משפט השלום לפני מלכי איירופא וכאשר ישפטו הם כן יקום וכן יֶהִי, לשוא היה כל עֲמַל הנשיא הנָאור והנכבד ההוא, כי ביסמארק נצב כסלע איתן והוא ב א ח ת ומי ישיבנו, ולא אבה ולא שמע להשלים עם צרפת כי אם על פי האָפנים אשר שָׂם הוא לפניה, הלא הם: כי עלזאַס ולאָטרינגען עם כל מבצריהן תהיינה לממשלת פרוסיא לאֲחֻזת עולם, ולצרפת אין חלק ונחלה בהן לצמיתות; כסף ענושים תשלם צרפת לפרוסיא סך ח מ ש ה מ י ל ל י א ר ד פראַנק; צבאות גבורי אשכנז יבואו בתוֹר מנַצחים בשערי פאריז להַראות לכל הצרפתים ולכל העמים כי העיר הנצורה הזאת עיר מְנֻצחת היא בגבורות האשכנזים; מבצרי מעטץ וסטראַסבורג אשר בִקש טהיערס מאת ביסמארק להרוס אותם, לא יֵהָרְסו רק יבואו בכף ממשלת פרוסיא בעֶצם תֻּמָם להיות מחסה עז לפרוסיא מפני צרפת אם יוסיפו עוד הצרפתים לתגר בה מלחמה, גם מבצר בעלפאָרט אשר גַם אשכנז התניסס על תועפות מגדליו זה ימים אחדים, יִסֹּב לפרוסיא ככל מבצרי עלזאַס. אפס כי על אֹדות המבצר הזה התמרמרו שרי ממשלת צרפת וטהיערס בראשם, ולא התרצו להסגירו ביד אויב אף אם יופר בזה דְבַר השלום והחרב תורק מתערה כבתחלה, וממשלת אשכנז אשר עָיְפָה גם נפשה מִכֹּבֶד המלחמה נֵאוֹתָה להשיב את המבצר ההוא לצרפת וּלְסַקֵּל את דרך השלום מאבן נגף הזה. גם אֹדות שִׁלֻּמַת כסף הענושים התאחדו צרפת ואשכנז. צרפת נָטלה עליה לשַלם לאשכנז מילליארד אחד בשנת 1871, וארבעה מילליארד בְמֶשך שלש שנים גם בְמַרבית חמש למאה, ועד אשר תַּשְׁלִים את שֶׁלֶם הכסף יצבאו צבאות גדודי אשכנז בארץ צרפת ויושבי הארץ יכלכלום וינַהלום בלחם ושמלה. גם מסע הנצחון לפאריז שֻׁנתה ממשלת אשכנז לכבוד צרפת: לבל יתמהמהו האשכנזים בפאריז כי אם שני ימים ואחרי כן יצאו ממנה, ואף גם זאת כי לא יציגו האשכנזים כפות רגליהם רק בעֵבר המערבי בפאַריז עד גשר השלום (קאָנקאָרדיען בריקע). והשרים היושבים ראשונה בממשלת פרוסיא הואילו להדול כָּלִיל מהמסע ההוא אם אך יאותו שרי ממשלת צרפת לתת במחירו את בעלפאָרט לממשלת קיסר אשכנז, אך בפעם הזאת הגבירו שרי צרפת את יד התועלה על גֵאות לאֻמם ויבחרו לשאת את חרפת מסע הנצחון מהַסגיר את עיר הבצורה ההיא ביד המנַצחים. גם הִתְנוּ עם ממשלת פרוסיא לְהַתִּיר או ידי אזרחי עלזאַס ולאָטרינגען לבחור להם משתי הממשלות (פרוסיא וצרפת) את הטובה והישרה בעיניהם לְהִסְתַּפֵּחַ אליה ולתת להם ארוכה עד עת מוע

לעשות

לעשות כדבר הזה. על יסוד האָפנים האלה נוסדו בששה ועשרים לחדש פֶעברואר 1871 ראשי פרקי השלום (פראֶלימינאַרפֿרידען) בעיר מרסייל בין השר המזכיר ביסמאַרק ובין הסגן הצרפתי יולוס פֿאַווער, ועל ידיהם החזיקו בָאֵי כֹחַ צרפת וסגני אשכנז הדרומית אשר באו אז לווערסייל לתת ידם אל ברית השלום ההוא. ואז נתנה ממשלת אשכנז צָו להאריך את ימי שֶקֶט כלי הנשק עד יום הששי לחדש מאֶרץ, ועד היום ההוא ישיבו שרי האספה הלאֻמית בבאָרדאָ אל לבם אם להתרצות אל אָפני השלום או להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה. אז היתה עת רעה מאד להנשיא הזקן טהיערס ולבבו נשבר בקרבו להודיע לשרי האסֵפה את אָפני השלום אשר על ידם נגדעה קרן צרפת ונשברה זרוע עֻזה. ובשמונה ועשרים לחדש פֿעברואַר עלה הנשיא הנאור ההוא הבָּמָתָה לקרוא באזני האסֵפה את אָפני השלום. דומיה איומה שָׂררה בהיכל האסֵפה ושרי העם נצבו כמו נֵד באזנים קשובות ובלבות נפעמים להקשיב ולשמוע את אשר נגזר עליהם, והנשיא קרא בקול הרדה וברוח חֲבלה את הרעה הנוראה אשר נִתְּכָה על צרפת. אך פתאֹם קול מִלָיו נחבאו, פניו כפני מת חָוָרוּ. זרם דמעות פָּרַץ מֵעיניו, ולא עצר כֹחַ לְדַבר עוד דָבר, עד כי יתר דברי אָפני השלום השלים השר באַרטעלעמי דע ס"ט הילאיר. בעלי האסֵפה רגשו והתגעשו בשמעם את הדברים הנוראים ההם, והיום ההוא יום חשֶך הוא לעם צרפת, יום שואה ומשואה אשר לא היה כמוהו. אך אף כי ראשי בעלי הרעפובליק והאיש קווינעט והמליץ הנעלה וויקטאָר הוגאָ בראשם הרימו בְמָרום קולם ויתיצבו בכל תעצומות עוז לבלתי שמוע אל אָפני השלום ההוא אשר ישפילו את גְאוֹן צרפת עד שְׁאול, לא נשמע קולם ולא עשו פרי, כי רוב שרי האסֵפה הֵראו לדעת ונפשם יָדעה מאד כי אם ישליכו את השלום אחרי גֵום, אז אָבדה צרפת ואין מקוה עוד וַיִבחרו להטות שכמם לשאת ולסבול את כל אשר נטלו האשכנזים עליהם ויתנו ידם אל אָפני השלום. וביום הראשון לחדש מאֶרץ הודיעו שרי אסֵפה הלאֻמית כי החרב תשוב לתערה וְנִצָנֵי השלום נראו בארץ. וביום השני לחדש מאֶרץ הודיע הקיסר ווילהעלם על ידי הטעלעגראַף לרעיתו הקיסרית ולכל עם אשכנז כדברים האלה: „זה מעט כתבתי ידי אל השלום אשר אסֵפת צרפת נֵאותָה לו עוד ביום אתמול. הנה כי כן הצליח בידנו להוציא במֶשך שבעה חדשים נִצָחון נפלא כזה לאור! לאנשי צבאותינו נָאוה תהלה ותפארת על עֱזוּז רוחם ואֹמֶץ לבם כגבורים משכילים, על חֵרף נפשם על מרומי שדה קטל, על אהבתם הנמרצה לארץ מולדתם ועל כל מפעלותיהם אשר הפליאו לעשות בכל ימי המלחמה הזאת. עין בעין ראינו כי ה' אלהים צבָאוֹת יצא בצבאותינו, הצליח את דרכינו והוליך לימיננו עֻזו ונצחו, והוא בחסדו הגדיל לַעשות עמנו להוציא את דְבַר השלום למענהו לכבוד ולתפארת עַם אשכנז. לך ה' הגדולה והגבורה, הכבוד והעוז, ועל עַמִי תודָתִי וברכתי

מקרב

סקרב לב עמוק׃ — כה שָׁלמו ימי המלחמה הנוראה בין צרפת ואשכנז, מלחמה אשר אין כמוה בספר מלחמות התבל למיום אשר נשא גוי אל גוי חרב. שני לְאֻמים עצומים הֵריקו כל כלי מלחמותיהם והציבו כל אנשי צבאותיהם לְהִלָּחֵם איש ברעהו, האחד לבעבור יהיה עליון על כל עַמֵּי אירופא ויתן חִתִּתוֹ בכל ארצות גוים, והשני להיות מחסה עז על ארצו ועל מולדתו׃ לבל תתערב ממשלה אחרת בהליכותיה ולבל תסור אל משמעת מושל אחר זולת מַלְכָּהּ. וְעם אשכנז השליך נפשו מנגד וַיַעַש נוראות ונצורות בשדי קְרָב וַתָּעָז ידו וַתָּרֶם ימינו באופן נפלא מאד. עשרים מלחמות גדולות ומאה וחמישים ושש מלחמות קטנות נלחמו האשכנזים בצבאות צרפת ובכל פעם יצאו בתרועת נצחון משדה המערכה. ורק פעם אחת או שתים לחצום הצרפתים לעזוב את מְקום עֶמדתם בהיותם רבים ועצומים מהם במספרם וגם אז התאוששו עד מהרה וישובו אל מקומם ויהדפו את הצרפתים מִמַּצָּבָם ויקחו מהם שלל ומלקות. בכל ספרי המלחמות לכל העמים לא מצאנו כי נלחמו שתי מחנות במספר עצום ונורא כבמלחמה הזאת אשר אין עֲרוֹך אליה. על יד גראַוועלאָט לחמו בפעם אחת מאתים אלף ושבעת אלפים אשכנזים עם מאתים אלף ועשרת אלפים צרפתים; על יד סעדאַן מאתים אלף ועשרת אלפים אשכנזים במאַת אלף וחמשים אלף צרפתים. הן אמנם כי הצרפתים הגאיונים הֶחליטו כי לא בכֹח ידם ולא ברוח עצה וגבורה למלחמה התגברו האשכנזים עליהם כי אם בהמון מספרם הרב והעצום מהם, אך אין בפיהם נכונה, הלא אצל מאַר לאַ טור היה מספר האשכנזים אנשי המלחמה כארבעים וחמשים אלף איש בעת אשר מספר הצרפתים היה אז מאה אלפים וששה אלף, ובכל זאת הִכּוּ אותם האשכנזים ויהדפום מפניהם וַיַּמְרִיצוּ את באזען וחילו הגדול לשוב אחור אל עיר מִבְצָרָם. גם במלחמה האחרונה אצל אָרלעאַנס היה מספר האשכנזים רק כמאת אלף איש ומספר הצרפתים כמאתים אלף איש ובכל זאת גברה ידם וַיַּכּוּ את הצרפתים אחור, ואצל העריקור התיצבו רק כשלשת אלפים איש מבני פרוסיא ובאדען לפני מאה אלף צרפתים כל חיל בורבאַקי ויגפום מגפה גדולה ויפיצום ויניסום מפניהם. הן אמת כי גם מהאשכנזים נפלו חללי חרב במספר גדול מאד במלחמה הנוראה הזאת, רָוְתָה ארץ צרפת מדמי אביריהם ועפרה מחלב גבוריהם ידֻשַּׁן, ובכל פעם כבוא מספר החללים במכתבי העתים, הקיפה הזעקה את גבול אשכנז, בכל עיר ועיר מספד מר ובכל מדינה ומדינה נְהִי וקינה. כי לפי עדות סגן המלחמה נפלו אז ונפצעו מעם אשכנז במערכה בשדה קטל חמשת אלפים ומאתים וחמשים וארבעה שרי חילים (אָפִּיציערע), יותר ממאה אלפים ושנים עשר אלף פקידים קטנים (אונטעראָפִּיציערע) ואנשי צבא משומרי ראש המלך ילידי פרוסיא נפלו יותר משליש מספרם חללים ומדֻקָּרים, מגדודי בראַנדענבורג נפל כחצי מספרם בהלָּחמם ביום קְרָב

אצל

אצל מאר לא טור. ומגדוד הארבעים ושמונה נפלו ששים שרי חילים ואלף וארבע מאות תשעים ושבעה אנשי צבא. גם המונים המונים נפלו שבויי חרב בידי הצרפתים. הן אמת כי שֶׁבֶר גדול נשברה אז גם בת אשכנז בעֶברת המלחמה הזועמה הזאת, וימים רבים יעברו עוד עד אשר תחבוש גערמַניא לפצעיה הרבים ותתרפא מַמכּוֹתֶיהָ האנושות. אך במה נחשב שִׁברה מול השבר הגדול כים אשר נשברה צרפת אוֹיַבְתָּהּ? הארץ הלזו אשר לפני ששה חדשים היתה עוד ארץ חמדה וּצְבִי לכל הארצות, נהפכה כמהפכת סדום ועמורה, ערי מָעזה הורידו עֱנָן ונתפשו בכף אויביה, מבצריה הבצורים העשוים לבלי חָת, חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ, גם פאַריז מִקְדַשׁ הוֹדָהּ וּמְשׂוֹשׂ גאון תפארתה, פתחה שעריה לפני צָרֶיהָ ובאו בה זרים, גדודי עם לֹעֵז, וְחללו יפעתה וצפונות מקדשה. היש מספר למבחר בחוריה אשר נפלו חללי חרב במלחמה ואשר ספו תמו ברעב בקֹרה וקפאון, ואשר הוֹיָה בם יד הַדֶּבֶר והמַּגֵּפָה וכל משלחת מלאכי רעים? לאלפי אלפים ירדו כָרים לטבח ונפלו כעמיר מאחרי הקוצר, ולאלפי אלפים הובלו תחתיהם חֳדשים לַבְּקָרִים בתגרת יד הנוגש בם אל שְׂדֵה קטל ויפלו גם הם כאחיהם למשואות שְׁאול ואבדון, ועל מקומם הובאו עוד לאלפי אלפים בטרם למדו ידיהם לַקְּרָב ובטרם הֵריחו עוד ריח מלחמה ותהי גם אחריתם להכרית. כל רחבי ארץ צרפת נהפכו למחנה אנשי מלחמה וְלִשְׂדֵה קְבָרים והחיים לא יכלו לִמְנוֹת את מספר המֵּתים, כי אין להם מספר. גם מספר השבוים במלחמה הזאת איום ונורא הוא ואין בכל ספר מלחמות התבל משלו. כי מי ראה כזאת ומי שמע כאלה כי ארבע מאות אלף איש אחוזי הרב ואנשי מלחמה יפלו במלחמה אחת שבויי חרב ביד מְנַצְּחֵיהֶם כאשר נפלו הצרפתים במלחמה הזאת? יותר מֵחֱצִי מִסְפַּר כל צבאות צרפת לֻקחו בשביה, ואחרי אשר נלחצו להוריד עֶדְיָם מעליהם ולהתנצל חרבם וכל כלי נשקם, הֻגלו מארצם לארץ אויביהם ושם ישבו במְצָדות ובערי מבצר הָחבאו בעת אשר ארץ מולדתם תזעק זעקת מָוֶת, תלבש שק ותתפלש בְּעֵפֶר הריסותיה, תעש אֵבל יחיד על גֵזר תפארתה כי גז חיש ואיננו ועל בחירי בחוריה כי נפלו בחרב וְלֻקחו בשביה. אין חֵקר להשלל, הַבִּזָּה והמלקות אשר נפלו בידי האשכנזים המְנַצחים, יותר מששת אלפים ושבע מאות כלי תותח ויתר כלי מלחמה, מאה ועשרים דגלים ונשרים ועוד אותות גבורה וכָבוד, גם כל פְּאֵר צרפת וגאונה ושכיות חֶמדתה נדדו הלכו בגולה לארץ אשכנז. עשרים וארבעה מבצרים אשר נתנו חתיתם צפונה וקֵדמה יותר ממאתים שנה, נסבו לממשלת אשכנז, גם המבצרים הגדולים והנשגבים סטראַסבורג ומעטץ היו לה למורשה ולאֲחֻזת עולם גם למחסה עֹז מפני הצרפתים לבל יוסיפו עוד להתגולל ולהתנפל לגבול אשכנז. ממלכת צרפת הוכרה מגבירה וסר שבט המשרה ממנה ומשפטה ושְׂאֵתה לא תצא עוד על קַצְוֵי ארץ, ועל מְגִי מַפַּלתה הרוממה ממשלת פרוסיא

אתותה

אחותה הצעירה והקטנה ותהי לְגְבֶרֶת מַמְלְכוֹת גוים, ומלכה חטר מגזע הקורפירסט מבראַנדענבורג התעלה וישב על כסא כבוד קיסר אשכנז ולמַרבּה המשרה וְהָעֹז אין קֵץ. כּה נֶהפכו העתים ומסבותיהן, וכן שָׁנוּ הליכות התבל וקורותיה ולְאֹם מִלְאֹם יאמץ וְעַם על עָם יתגבר.

מסע האשכנזים לפאריז.

§ 74. הפאריזים שמעו כי האשכנזים מִתְעַתְּדִים לבוא בשערי עיר קדשם בְּתֹר גבורים מנַצחים, וַיִּחַר להם עד מאד ויתקצפו ויתגעשו ויתיצבו בעבי גבי מגנם לשטנה אל המסע ההוא. מכתבי העתים הרימו במרום קולם ויוכיחו בדברים נמרצים כי הרפּת עולם היא לצרפת אם יבואו עריצי עם לֹעֵז בשערי עיר קדשה בתרועת נצחון אשר לא כָבָתָ, ויתמרמרו בחמת רוחם על האשכנזים עזי הנפש אשר תִּפְלַצְתָּם וזדון לבם הִשִּׁיאָם לדרוך ברגל גאוה על „אדמת הקדש“, אדמת פּאַריז ולהשפיל עד שְׁאוֹל את כבוד צרפת במסע הרפה כזה. ואחריהם הֵחֵרה החזיק גם הגענעראַל טראָשו ויתן בקולו גם הוא על האשכנזים אשר יהמסו מזמות חמס להשכין כבוד צרפת לעפר ולעולל בבוץ קרני הודה במסע הזה. כי הפאַריזים גם מַרבית בני מְרוֹם הצרפתים הוציאו משפט מְעֻקל ויחליטו כי לא בחרבם וגבורתם לכדו האשכנזים את פּאַריז הבירה כי אם יד הרעב עשתה זאת, ולולי הרעב אשר שלח חִצָּיו הרעים ביושבי העיר לְבָלר, כי אז לא עצרו האשכנזים כֹּח להוריד עֹז עיר עָז וקריה בצורה כפּאַריז, ואין להם המשפט לבוא בשעריה כגבורים מנַצחים. ולא בִּדְבַר שפתים לבד אך גם בפֹעַל יָדַיִם התיצבו הפאריזים לשטן אל המסע־הזה, הציבו כלי משחית, שָׂמוּ מאָרבים ויטמנו מוקשים ליד מעגל לעצור בעד האשכנזים מַהָפִּיק את זממם. אך שָׂרֵי הממשלה אשר נתנו ידם אל המסע הזה, העידו ביושבי פּאַריז לבל ירהיבו בנפשם עֹז להפריע את מסע האשכנזים, כי יְבֻלַּע בזה אל השלום אשר עתידות צרפת כֻּלָּה תלואים בו. גם ספר גלוי שלחו שָׂרֵי הממשלה אל הפאריזים להזהירם לבל יוסיפו עוד לתת מכשולים לפני המסע ההוא, ואלה דברי ספר הגלוי ההוא: „דעו נא יושבי פּאַריז! כי זה מעט כתבנו ידינו אל ראשי אָפְנֵי השלום אשר הטילו האשכנזים עלינו, והאָפנים ההם יובאו אל שרי האספה הלאֻמית לְהַוּת דַּעַם ולחרוץ משפטם עליהם. על ימי שֶׁקֶט כלי הנשק ונוח מִמלחמה, נוספו עוד ארבעה ימים עד אשר יואילו בעלי אסֻפּה הלאמית לקבל את אָפְנֵי השלום ההם. כל אשר היה בכֹחנו לעשות ולהתקומם למסע האשכנזים עשינו, אך כל דברינו היו לריק ועמלינו נשאר מָעַל. אין מלה בלשוננו להביע את תוגיון נפשנו אֹדות המסע הזה, ואתם הלא תדעו ותאמינו איך נכסף נכספנו להסיר את החרפה הזאת מפּאַריז, אך האשכנזים

לא

לא נאותו לנו כי אם בּתת להם את בעלפֿארט כּפֹר המסע הזה, ואנחנו השיבונו להם אמֹרים כי פאריז תבחר לשאת עליה חרפת המסע מֵהַסְגִיר את העיר הבצורה בעלפֿארט ביד אויביה, גם תתנחם כי תרפתה תהי תמורת עיר מבצר אשר הגינו הצרפתים עליה כגבורים משכילים ימים רבים ולא הסגירוה ביד צרים. ועתה אתם בני פאריז! על אהבתכם לארצכם אנחנו נִסְמָכִים ועל בינתכם נִשְׁעָן גם השבענו אתכם בשם ה׳ לבל תפריעו את האשכנזים מִמַּסָּעָם בשערי עירכם, שְׂאוּ נא וסִבלו בדומיה את החֶרפה האחרונה הזאת, וִיהִי לבבם נכון ובטוח כי לא ישובו עוד ימי רעה כאלה ורב טוב צָפוּן לכם בימים יָצֻרוּ, כי אמנם יש אהרית ותשועתכם לא תְאַחֵר לבוא״ — . אך הפאריזים פסחו עוד על שתי השעיפים אם ישמעו לקול הקורא או יחדלו, ועל כן שלחה הממשלה עוד הפעם ספר גלוי לאזרחי העיר וכתוב בו כדברים האלה: ״יושבי פאריז! בטחנו באהבתכם הנאמנה לארץ מולדתכם ועל בינתכם אנו נשענים כי תאבו ותשמעו לעצת הממשלה הדורשת שלומכם וטובכם כל הימים. ודעו נא וראו כי בידכם עִתּוֹתֵי פאריז וצרפת כֻּלה, בידכם לְמַלֵּט את עיר הבירה ואת ארצכם וַעֲמָכֶם משחיתותם, ובידכם להורידם לבאֵר שחת ולהמיט עליהם הוָֹה נִצחת — . הלא לכם לדעת כי אחרי אשר נָשְׁתָה גבורתכם בתגרת יד הרעב עד כי נלהצתם להסגיר את המבצרים אשר סביבות פּאַריז ביד אנשי מלחמתכם, ואחרי אשר נִגּפו צבאותינו לפני אויבינו וַיִסֹּגוּ אחור מֵעֵבר לנהר לאָירע, לא נשארה לפני האספה הלְאֻמית דרך אחרת להציל את צרפת מכליון חרוץ כי אם לתתור אל דרך השלום ולבקשהו. מלאכי פְּנֵינוּ, מלאכי השלום חָגרו בעֹז מתניהם ויתאמצו בכל מאמצי כֹחָם לְהָקֵל את אָפני השלום אשר הכבידו האשכנזים על צרפת, אך לריק היה כל יגיעם, כי האשכנזים הקשיחו לבבם ולא אבו להפיל מהאָפנים ההם צרור ארצה. ואם הוסיפו עוד מלאכינו להתקומם להם, כי אז אספו האשכנזים את שלומם ממנו וַיְחַדְשׁוּ את המלחמה על ארצנו האֻומללה ואז אָפסה כל תקוה לנו, על כן נֵאוֹתוּ למֹרת רוחם ולדאבון נפשם אל ראשי אָפני שלום ההם, גם הגישו אותם אל שרי האסֵפה הלְאֻמית לראות מה יענו ומה יאמרו הם. אך ראשית דברינו אשר שַׂמְנוּ בפי מלאכינו היתה לדרוש מאת האשכנזים כי במֶשך הימים אשר יִתְוַכְּחוּ באי כֹחָם עם באי כֹח צרפת תשוב החרב אל תערה, כי למה זה יִשָּׁפכו בין כה וכה דמי אדם חִנָּם. אולם האשכנזים לא התְרַצוּ לנו בדבר הזה כי אם באופן אשר נפתח שערי פּאַריז לפני גדודים אחדים מִצִּבְאוֹת חֵילם והם יבואו בה וישבו בתוכה יום או יוֹמַיִם במקומות אשר יבחרו, ואחרי אשר יכתבו בעלי האסֵפה הלְאֻמית את ידם אל ראשי אָפני השלום, ישובו הגדודים ההם לארצם בשלום. ועתה אם תשימו אבני נגף ותעמדו לשטן אל המסע ההוא, אז יפרצו האשכנזים בזרוע המושה בשערי העיר אחרי אשר כל מבצריה

בידם

בידם נִתָּנוּ, ואז הלא ילכדו את העיר מִקָּצָה וישימו בה מָצָב לארך ימים, והונכם ורכושכם וכל שכיות חמדתכם מעשי ידי חכמי חרשים לא יהיו בטוחים מהיות לבז ולמשסה. ומפאריז תִּפָּתַח אז הרעה על כל ערי צרפת, כי האשכנזים יוסיפו אז לעשות מלחמה ברעם וברעש, וכל תלאות המלחמה עם כל חבלי המָות וּמְצָרֵי שְׁאוֹל היוצאים לרגלה, כתֻמם יבואו גם בנפות ההן אשר מֵעֵבר לנהר לאָירע אשר לא נגעה עוד בהן יד המלחמה עד היום וישימו שם שַׁמּוֹת עד הררי הפירעניים. ראו נא איפוא כי החיים והמות, השלום והמלחמה תלואים על מסע האשכנזים הלז, אַל נא תַקשו לבבכם כאנשי קְשֵׁי־לב ההם אשר העד העידונו בהם לפני שמונה חדשים גם השבע השבענו אותם לבל יתגרו בפרוסיא מלחמה, והם לא אבו ולא שמעו, וישיאו מָות ואבדן על צרפת וישפילוה עד שאול כהיום הזה! חוסו נא איפוא על עיר קדשכם ותפארתכם, על ארץ מולדתכם ועל בני עַמְּכֶם, והַטו נא שכמכם לשאת ולסבול בדומיה את החרפה האחרונה הזאת ואל תפריעו את מסע האשכנזים, כי ממנו תוצאות שלום ומקור חיים גם תקוה טובה לימים העתידים״. עד הנה דברי הספר ההוא, ועל החתום באו: טהיערס, פֿאווער, פיקאַרד.

75. § אצילי בני פאַריז וכל המשכילים בעם המפַלסים מעגליהם בפֶלס בינת אדם, גָמרו אֹמֶר לשמוע לעצת שרי הממשלה ולשאת בהַשקט ודממה את חרפת המסע ההוא, וַתְּהִי עוד זאת נֶחמתם כי החרפה הזאת תהי כפֶר עיר בצורה כבעלפֿאָרם, והאשכנזים לא יתקעו יתדם בכל רחבי פאריז, גם לא ישימו מִשְׁכָּנָם בתוכה רק יום או יומים וכאשר יחנו כן יסעו. וביום הראשון לחדש מאֶרץ התאספו גדודי האשכנזים לפני שער פאַריז, ושם הופיע גם הקיסר החדש ווילהעלם ויפקדם כמשפט אנשי צבא ויודה להם על גבורתם ועל אמונתם למלכם ולארץ מולדתם. ואחרי כן הרימו אנשי חיל ההם את פעמיהם ויבואו בשערי פאריז בתרועת נצחון ובחצוצרות וקול שופר ויעברו על פני מאָנט וואַלעריען, על פני קשת הגבורים (טריומפֿבאָגען) ומשם שׂמוּ פניהם אל שׂדוֹת אלישע (עליסאֶאישע פֿעלדער) ויתקעו אהליהם בחלק העיר אשר מצפון לנהר זיינע. בדרך מסעם הרגיזום המונים המונים מבני דַלַּת העם והאספסוף אשר בקרבם, אך האשכנזים לא שָׂמוּ לבם אליהם ויצעדו בצעדי און ובמערכות וסדרים עד המקום אשר נועד להם. הגדודים ההם היו מבחורי צבאות פרוסיא ותֵיל באַייערן עם פקידיהם ושריהם, גם יורש העצר מפרוסיא וההערצאָג הגדול מבאדען ועוד רוזנים ונשיאים רבים תבבדים נִלְווּ אל המסע ההוא. מה נפלא היה החָזון ההוא, חָזון אבירי אשכנז בתוך בירת צרפת! האשכנזים פשטו כלי מלחמתם ויעשו מהם צְבָרִים צִבָּרִים ואת כובעיהם (העלמען) תָּלוּ על ראשי כידוניהם וַיחנו כדור

סביבות

סביבות אהליהם, גדוד המחצצרים והמנגנים הריעו בחצוצרות וינגנו בכל כלי שיר, ורבבות עָם מבני צרפת סַבּוּ את חֵיל האשכנזים לחזות את המחזה החדש הזה. מכל פִּנּוֹת העיר נָהרו סוחרים רבים וישטחו סחורותיהם על פני הארץ לרגלי האשכנזים, גם סוחרי אֹכֶל נפש ויין ושֵׁכר נטו שם אהָלים. הלאה משם על חוף נהר זיינע השמאלי צבאו צבאות הצרפתים ואהליהם השתרעו במרחב רב עד למרחוק על שְׂדֵה מאַרס, ורק הגשר הנטוי על פני הנהר הבדיל בין האשכנזים ובין הצרפתים. רבים מכותבי העתים בפאריז העבירו קול אל בני העם ויאיצו בם לבל יֵצא איש מפתח ביתו בכל עת אשר יחנו האשכנזים בתוך העיר, לא ימכרו להם לחם ולא יושיטו להם כל דברי חֵפֶץ למען יֵשבו בדד כמָחרמים ומנודים אשר דָבר אין להם עם ארם, אך הצרפתים השואפים לחֲדָשות לא הבליגו על שנאתם העזה כמות אל האשכנזים וינהרו מכל עֶברים להתבונן בם, והתשוקה לְהִשְׁתַּפֵּר מִסְחַר סחורתם גָבַר על מַשטמתם וְתַאֲלָתָם לבני עַם לֹעֵז, ויביאו מַרְכולתם וְכִנְעָתָם וכל התפָצים הדרושים להאורחים החדשים וימכרום בכסף מָלֵא. ביום השני לחדש מאֶרץ באו שרי האסֵפה הלאֻמית על החתום על ספר הברית אשר ראשי אָפני השלום כתובים בו, וביום ההוא הגיע הספר ליד הקיסר ווילהעלם ואז צוה הקיסר לאנשי צבאו הצובאים בפאַריז לצאת מתוכה ולשוב לארצם, כי כן נדברו בָאֵי כֹּח צרפת עם ממשלת פרוסיא בְּהִתְוַכְּחָם ארות תְּנָאֵי השלום. וביום השלישי לחדש ההוא יצאו כל צבאות האשכנזים מתוך בירת צרפת, והמון יושבי העיר לא הרגיזום בצאתם כבבואם ורק קול המולה מְהֻלַּת העם נשמע כה וכה וּמִפִּתְחֵי פיהם התמלטו דברי עֶברה וזעם אתריך אשר קצֹר קצרה ידם לעשות בהם נקמות ככל אַות נפשם.

§ 76. האסֵפה הלאֻמית וראשי אָפני השלום. בשמונה ועשרים לחדש פֿעברואַר נועדו כל שרי הַוַּעַד הבאים במלאכות העם להתיעץ על צפונותיהם, ויתאספו בבית המועצה לשמוע מפי שרי הממשלה החדשה את ראשי אָפני השלום אשר קִימו וקבלו עליהם. השר הנָאור טהיערס נְשִׂיא הרעפובליק עלה הבָמתה ודומיה דקה פָּשטה בכל רחבי בית המועצה ואזני כֻלם קשובות וְלִבּוֹת כֻּלם מִתְפָּעֲמִים להקשיב ולשמוע כל הֶגה היוצא מפי הנשיא. אחרי רגעי דומיה פתח טהיערס את פיהו ויאמר: „הנה לשלום מַר לנו מָר — במרירות לב ותוגת נפש הנני להשמיע את אָפני השלום אשר העמיסה ממשלת אשכנז עלינו — אך לריק יגענו לְהָמִישׁ צוארינו מֵעֹל הקשה ומהיר החזקה הנטויה על ארץ מולדתנו — הה, יגענו באנחותינו וְתַם לריק כֹּחנו וכל עמלינו נשאר מָעל . . . .“ פה עָצר השר הנאור במלים, כי תם כֹּחו מִמְּגִנַּת לב וּמָעֲדוּ רגליו וּמְתֵי סודו עָזרו לו לרדת מהבמה ולעזוב את הבית, והאיש באַרטהעלעמי ס״ט הילליר עלה הבמתה לקרוא את ראשי

אפני

אָפני השלום באזני האסֵפה הלְאֻמית, ויען ויאמר: „ראשי תנאי השלום, הלֹא המה: 1) צרפת תתן לממלכת אשכנז במחיר השלום החֵלק החמישי מנפות לאָטרינגען, גם את מעטץ וטהיאָנוויל תתן לצמיתות להממלכה ההיא; זולת כל אלה תסגיר ביד אשכנז את מדינות עלזאַס לבד מעיר בעלפֿאָרט. 2) צרפת תשלם לפרוסיא חמשה מילליאַרדים פֿראַנק, מילליאַרד אחד בשנת 1871, וארבעה מילליאַרדים במֶשך שלש שנים. 3) אחרי אשר יקבלו עליהם בעלי האסֵפה הלְאֻמית את אָפני השלום, יֵצאו גדודי האשכנזים מפאַריז וממדינות אחדות אשר החזיקו בהן ומה גם מנפות המערב. אך ביתר מדינות צרפת יצבאו עוד צבאות אשכנז עד אשר תשלם צרפת את החמשה מילליאַרדים פֿראַנק. 4) לצבאות אשכנז ההם אין כל משפט לָשׂוּם מס על הצרפתים או לנגוע בכל אשר להם, ותחת זאת תכלכל אותם צרפת ותנהלם בלחם ושמלה כל ימי היותם על אדמתה. 5) לאזרחי עלזאַס ולאָטרינגען הבאים תחת ממשלת אשכנז, תִּנָּתֵן ארוכה עד עת מיועדת לבחור להם את הליכות עם צרפת ומשפטיהם או את הליכות ממלכות אשכנז ומשפטיה. 6) השבוים במלחמה יֵצאו לחפשי מיום אשר יצא דבר השלום לאור וישובו איש איש לארצו ולמולדתו. 7) יתר אָפני ברית השלום יצאו למעניהם בעיר בריסעל. 8) השלטון בנפות צרפת אשר צבאות אשכנז חונים בתוכן, יהי בידי שרי צרפת, ובכל זאת לא יוכלו להוציא כל דְבַר חֹק ומשפט מבלי חפץ שרי חיל האשכנזים פקידי הנפות ההן. 9) במדינות אשר לא תַציב בהן ממשלת אשכנז מַצָּב, שם לא יוכלו שרי צבאות האשכנזים להתערב בכל עניני מדינה ובכל דרכי הממשלה, רק הצרפתים ישלטו שם שְׁלטת כטוב וכישר בעיניהם. 10) בעלי האסֵפה הלְאֻמית יְחַוּוּ דֵעָם על אֹדות ראשי אפני השלום ויבואו על החתום אם יש את נפשם לעשות שלום בארץ". ביום הראשון לחדש מאָרץ התאספו שנית שרי הממשלה ושרי האסֵפה הלְאֻמית בבית הוַעד ועד מהרה הֵחֵלּוּ שרי האסֵפה לְהִתְוַכֵּחַ בחָזקה אֹדות ראשי אָפני השלום ונפלגו בדֵעותיהם, אלה הֵתֵרוּ ההזיקו במָעוז השלום, ואלה התמרמרו אליו בחמת רוחם ויהלטו להוסיף עוד עֲשׂוֹת מלחמה להציל את צרפת מהרעה הנוראה הנשקפת עליה מִשׁלום הֶרפה כזה. ואנחנו נעתיק בזה דברים קצרים מדברי בעלי אסופות ההם, כי נפלאים הם בתכונותיהם. בשעה שתים עשרה וָחֵצִי בצהרים נאספו השרים ההם בבית האסֵפה וישבו איש איש על מקומו לפי חִין עֶרְכּוֹ, ועל השֻלחן אשר לפניהם הובאו ספרי שטנה רבים אשר כותביהם קוראים חמס על השרים החפצים לקנות את השלום מאת האשכנזים במחיר עלזאַס ולאָטרינגען. אחד השרים עלה הַבָּמָתָה להוכיח ולערוך לעיני כל הקהל את משפטי אָפני השלום הנחוצים מאד לצרפת בעת צרה ההיא, בדברים נבוחים הוכיח ויאמר: כי אין דרך אחרת לפני הצרפתים לְהִנָּצֵל מיד האשכנזים כי

אם

אם לקרוע את עלזאס ולאָטרינגען מגבול צרפת ולהסגירם לממשלת אשכנז. «רע ומר עלינו המעשה הזה וְלבֵּנוּ להנָפות היפות ההן יזעק, אך עוד רע ומר מזה להוסיף עוד עשׂות מלחמה באויבינו ולאַבד על ידה את ארץ מולדתנו כָּלִיל — . בינת אדם תַמריצנו לתת עוז בעד עוז וְלִפְדות במהיר שתי הנפות ההן את כל נפות ארצנו ואת כל אחינו הצפוים אֱלֵי חרב . הלא לנו לדעת כי אם יסור מעלינו המות הזה — העם הנועז, עם אשכנז — אז תתנער צרפת מֵעֲפַר המות ותשוב לֵאור באור החיים כבימי קדם, כי אמנם יש תקוה לאחריתה ותוחלתה בוא תבוא אם אך נפקח עינינו ונשים עינינו על דרכינו לְסַקֵל כל אבני נגף ולהרים כל צורי מכשול, להתקן המְעֻות ולמנות החסרון — וכל אלה הָיֹה יהיו אם אך לא נשוב לִכסלה לְהִשָּׁעֵן על משענת הקנה הרצוץ, על נאפאלעאן וביתו, מְקור כל רעותינו — . ואם אָמֹר יאמר איש למנוע מחֵפץ אשכנז גם לא להתגרות עוד בה מלחמה כי אם להגיש מִשפטנו לפני כבאות מלכי אירופא והם יוציאו כאור צדקנו ומשפטנו כצהרים, אם כֹּה יאמר אחד משרי האספה הזאת, אז ישים על לבו כי עוד מעט יקיפו ימי שֶׁקט כלי המלחמה והחרב תצא כברק מתערה, ומבצרי בת פאריז נתונים נתונים כבר בידי אויבינו ונקל להם לפרוץ בשערי העיר ולהפשה ולהשתער משם על כל יתר ערי ארצנו וללכוד אותן, ואנחנו קִצרי יד להתיצב לפניהם, כי צבאות חֵילינו הֻכּוּ ונפוצו ונגדעה זְרֹעָם כאשר ידעתם כֻּלכם, ומה יעשו לנו אז מלכי אירופא? כי בטרם ישפיקו לָדין דיננו לְמָזור, יהיו כבר האשכנזים אדונֵי צרפת וְירוֹדְוּ יושביה תחת רגליהם — . בידכם אדונֵי הנכבדים! בידכם עתותי צרפת בעת רעה הזאת, בידכם לעשות שלום או לחַדש את המלחמה כקדם, אך זִכרו נא אדונַי כי אם תתנו אל אָפני השלום כתף סוררת ותוסיפו לשׂאת אל האשכנזים הרב מלחמה, אז תִּפֹּל פאריז ביד אויב באין מִקְוֶה להציל אותה מכף העריצים, וחרב ודם ואש וכל משלחת מלאכי שחת יעברו בכל רהבי צרפת להַשׁאות אותה גלים נִצים, ומידכם תהיה זאת, רק מידכם — . כי על כן זאת העצה היעוצה מאת שרי הממשלה לתת יד אל השלום, היא רק היא טובה וישרה ונכֹה השֵׂכל דרכה, ממנה תוצאות חיים ורב טוב צָפון בה לארץ מולדתנו ולבני עמֵנו — הה, לוּ אתם שומעים לעצת השלום אז נסיר מעלינו את הרעה הנוראה הצפויה על כֻלנו, וארצנו אשר הגיעה עד שערי שאול, השוב לקדמתה ומצתרים יקום לה חלד, קרנה תרים בכבוד ותהי צבי ממלכות תפארת גאון אירופא כבימי קדם» — . ככלות שר שלום זה את דבריו, עלה האיש הנודע קִוינעט הבמתה וישא קולו ויאמר: «אדונַי! הלא מודעת זאת לכם כי מעורי ועד היום הזה פִּניתי לבי להתחקות על שרשי דברי הימים לארץ אשכנז בכלל ופרוסיא בפרט עד כי נגלו לפני כל הליכותיהן ועלילותיהן וכל העתים אשר עברו עליהן, ועל כן יש לי צדקה

לשאול

לשאול את פיכם: האין לפנינו דרך אחרת להנצל מיד האשכנזים כי אם בדרך שלום ובמחיר רב ועצום מאד ככל אשר נָטַל האויב עלינו? כבוד עַמֵנו וארץ מולדתנו ותקותנו לימים יֻצָרו, הלא הם יורונו וילמדונו לְנַעֵר כפינו מִשְׁלוֹם בִּזָיוֹן וקלס כזה. זִכרו נא יְמוֹת עולם ודעו נא וראו כי עמים רבים אשר נפלו עמוק עמוק בתגרת ידי אויביהם יתר הרבה מאשר נפלנו אנחנו כעת, שָׁבוּ עד מהרה לאיתנם וְעָלוּ במעלות אשר ירדו בהתאוששם ובהתאזרם עֹז והעצומות ולא אבדו נצחם ותוחלתם כמונו היום... הטרם ידעתם כי פרוסיא תחתום מזמות על צרפת להמריצה לשלות יד רוצחת ולטרוף נפשה בכפה על פי אָפְנֵי השלום אשר שָׂמָה לפני שרי האסֵפה וציריה אשר בָחרה לה... ואיככה נוכל וראינו באָבדן עלזאס ולאָטרינגען הֹסֶן ישועות צרפת ומַחסה מָעוזה מפני צר ואויב? היש לנו משפט לאמר לאחינו בני ארצנו: היום אתם צרפתים ומחר תהיו אשכנזים! עלזאס ולאָטרינגען הן הֵנה הנפות היותר יפות בצרפת גם מְעֻזְנֶיהָ וראשית גבורתה, ואם הַסְגֵר נסגיר אותן בכף אויבינו, אז אָבדה צרפת, כי אז יפרוץ האויב בבקעת מאַרנע ובאפס יד יתפוש את פאריז לראשונה ואת יתר הערים לאחרונה — . ועל כן עלינו החובה לפנות עֹרֶף אל אָפְנֵי השלום אשר שָׂם האויב לפנינו, לבל יְבֻלַע לארצנו ולבני עַמֵנו».... כה דִבר האיש קווינעט ברגש ובקול עֹז, ואחדים מבעלי האסֵפה נתנו לו צדק ויקראו: «אין שלום! אין שלום תאמר צרפת לאשכנז» — . אך רבים וכן שלמים הֵריִמו במרום קולם וישאלו: «אך מה נעשה? מֵאַיִן יבוא לנו עֵזר מִצָר? הבו עצה! עשו פליליה»! — . אז עלה האיש באמבערגער ציר אזרחי מאָזעל על הבמה וידבר מתוך סערת רגשי לבבו אל שרי האספה וְהִשְׁבִּעַ השביע אותם לבל יאבו ולבל ישמעו אל אָפְנֵי השלום, כי מות ושחת ישיא שלום כזה על צרפת, וחלילה חלילה לאיש צרפתי להתרצות אליו, ורק איש כנאפאלעאן השלישי יוכל לנטות רעה כזאת על צרפת, רק איש כזה אשר שמו וזכרו ישארו לחרפות ולדראון עולם בספרי דברי הימים לכל העמים (קול הידד נשמע מכל פִּנות הבית). הדברים האלה הֵעירו חמה בלב אחד מצירי העם, הלא הוא השר קאָנטי אחד מיועצי הקיסר נאפאלעאן השלישי, ויתפרץ ויעל על בָּמַת המדַברים, וכרגע קם שאון והמולה בבית האספה, אלה קוראים בקול גדול: יוסיף נא האדון באמבערגער לדַבר, כי דבריו טובים ונכוחים, ואלה ישאו קולם: ידַבר נא האדון קאָנטי ונשמעה! עד כי לאחרונה גָבר ה' קאָנטי ויקרא: לא עת היא לנו לָרִיב בחָזקה על דברים אשר כבר נְגֹזוּ וְעָברו, ונפלאת היא בעיני כי לעת כזאת תשמענה אזני קול מחרף ומגדף עקבות הקיסר נאפאלעא אשר כמוני ככל בעלי האסֵפה נשבענו לו שבועת אמונים».... עוד לא כִלָה לדַבר והמולה גדולה התעוררה ברחבי בית האספה והמון רב נתן בקולו על קאָנטי ויפריעוהו מִדַבֵר עוד, ומַרבית הנאספים הרימו קולם ויקראו:

»קץ ממלכת נאפאלעאן השלישי בא בא! אין לנו חלק בנאפאלעאן ולא נחלה במשפחת באָנאַפּאַרט«! — . רק מְתֵי מעט רָעמו פנים אל הקריאה ההיא, אך יתר שרי האספה ומלאכי בני העם כלם פה אחד גזרו אמר להרים העטרה מעל נאפאלעאן השלישי ולהחרים אותו ואת בְּנוֹ וכל בני ביתו מגבול צרפת. ואחרי אשר הוסיפו עוד בעלי האסֵפה להִתְוַכח בהָזקה אֹדות אָפני השלום, עלה הסופר והמליץ המפֹאר וויקטאָר הוגאָ על בָמת המדַברים וישא מְשָׁלוֹ ויאמר: »שתים רעות עשה נאפאלעאן לצרפת, שתי פעמים שלח רֶצח בלב ארץ מולדתנו. הפעם הראשונה בשנת תרי"א 1851 והפעם השניה בשנת תר"ל 1870. במשך תשע עשרה שנה סָבלה צרפת על שִׁכמה חרפת הָעַבְדות אשר הֶעמיס נאפאלעאן עליה בתגרת ידו, וּכְדֵי בזיון וקצף הוא כי עוד יִמָצאו בתוכנו אנשים החפֵצים צִדְקוֹ וְנוֹהִים אחריו (כבר הוסַר ממלכותו! קָראו הנאספים, כָּלה ונחרצה הדבר ואין להשיב!). פּאַריז רובצת ברגע הזה תחת כלי תותח הפרוסים. פאריז תחכה עלינו בכליון עינים להוציא כאור משפט צִדקה ולהפיק זממה, ולנו הצדקה לעשות כדבר הזה, כי אנחנו התענינו בכל אשר התענתה היא בששה חדשים האחרונים, ואנחנו בָּאֵי כֹחָה וציריה ומליציה עלינו החובה להשמיע את רְצוֹנָהּ באזני שרי האסֵפה. פאריז התיצבה בעבי גבי מגנה ובמלחמות מָגֵן נלחמה חמשה חדשים בכל עַמֵי אשכנז עד כי השתוממה איירופא כֻלה וכל העמים התפלאו על אֹמֶץ לבה ותעצומות עֹז רוחה. בחמשה חדשים ההם רָכשה לה פאריז כבוד והדר יתר הרבה מאשר אָבדה בכל תשע עשרה השָׁנים אשר מָלך נאפאלעאן השלישי על צרפת. שלש מאות אלף בתי אָבוֹת התנדבו לעבוד עבודת הצבא ולשקוד על סוללות העיר לילה ויום מבלי פְּנוֹת אל זלעפות רעב, אל הקֹר והקרה הנורא ואל כל חַתְחַתֵּי המָות וּמְצָרֵי שאול. העיר הזאת המתנוססת בהדר גאונה כעיר רוֹמָה, הנאזרת בעֹז וָאֱיָל לסבול כל תלאה וְזַוָעה כעיר שפּאַרטאַ, העיר הזאת אשר לא נלכדה על ידי הפרוסים, היא היא מִלאה את יָדֵנוּ ותשים דבריה בפינו להגיד באזני האסֵפה הלאֻמית כי היא הולכת מנגד לאָפנֵי השלום אשר על פיהם תִּגָזֵר צרפת לִגְזָרִים ומבחר נפותיה תְּסֻגַּרְנָה בידי פרוסיא. פאריז תבחר בְּמָות מתת כבודה לכלמה, כי כבודה יקר בעיניה מחיים«. הדברים האלה ועוד רבים כאלה דבר וויקטאָר הוגאָ כיד רוח המליצה הטובה עליו וברות איש רעפּובליקי המתרוצצת בחֻבּוֹ כל הימים. אחריו הֵחרה החזיק האיש זעאַן ברוננעט ציר בעלי חברות אנשי המלאכה ויתאמץ להוכיח כי רק על ידי המלחמה תְּוָשַׁע צרפת, אך שומע לא היה לו וקול מליו נחבאו. והנאספים האיצו בהנשיא לחרוץ משפט השלום או המלחמה על פי רוב הֵעוֹת. אך אחד מראשי המדַברים בבתי הוַעד בפאריז ושמו מילליער קָפַץ על הבמה וַיְחַו דֵעוֹ גם הוא כי אין טוב לצרפת כי אם לחַדש את המלחמה כבקדם, וחמשה המיליאַרדים אשר תדרוש

פרוסיא

פרוסיא במחיר השלום, תוציא צרפת על המלחמה החדשה באויביה. גם קעללער, איש קאטולי מילידי עלזאַס, התיצב בזרוע נטויה על אָפני השלום וברגשי לב קרא כי שְׁלוֹם חרפה כזה לא תוכל צרפת לְקַבֵּל וַיַּעֲבוֹר עליה מה! — . אך הנשיא הנָאור טהיערס אשר עיניו למרחוק יביטו הוכיח ברוח הכמתו כי לא בדברים כאלה אשר ברוח הדמיון יסודם תִּוָּשַׁע צרפת, וכל חֲכַם לב אשר עיניו תחזינה מישרים יודע נאמנה כי קָצֹר קָצרה יד צרפת לעשות מלחמה אחרי אשר נשברה זְרֹעָהּ, ואם תוסיף עֲשׂוֹת מלחמה, אז תרוץ לבאר שחת. כל בעלי האספה חִוּו איש איש את דֵעוֹ, ואחרי אשר התוכחו עוד הפעם אֹדות אָפני השלום, מָנָה הנשיא את מספר הדֵעות, והנה חמש מאות וששים וארבעה אנשים נתנו ידיהם אל אָפני השלום, ומאה ושבעים בחרו במלחמה, ועל פי רוב הדעות יצא דְבַר השלום למענהו והרצים גם קַוֵי הטעלעגראף יצאו כברקים לְבַשֵּׂר את בשורת השלום בכל רחבי ארץ צרפת.

77. § בשורת השלום נשמעה מהרה קל בברלין והעיר צהלה ושמֵחה, ובשלישי לחדש מאֶרץ בשעה שתים עשרה בצהרים נהרו המונים המונים במספר רב ועצום אל היכל המלך ויעמדו צפופים לפני שער ההיכל, והמלכה אויגוסטא אשת הקיסר ווילהעלם הופיעה על המעקה עם בנות המלך ותקרא באזני כל הקהל את הטעלעגראַם אשר שלח הקיסר אליה לְבַשְּׂרָהּ את דְבַר השלום, הלא כה דבריו: „אל המלכה הקיסרית אויגוסטא בברלין. ווערסייל יום ב׳ בחדש מאֶרץ. זה מעט הקימותי בעֶצם ידי את אָפני השלום אשר התרצו אליהם עוד ביום אתמול בעלי אסֵפת לְאֹם צרפת בבאָרדאָ. הנה כי כן הצלחנו לבַצע את המעשה הגדול הזה אחרי נצחונות רבים במֶשך שבעת חָדשי המלחמה. הודות לאנשי צבאותינו וִיקָר וכָבוד בגלל רוח גבורתם וחֵרף נפשם כגבורים משכילים אשר אין עֲרוֹך אליהם. ה׳ אלהי הצבאות שלח לנו עֶזרו מקדש וָעַיִן בעין ראינו כי הוא הוליך לִימִינֵנוּ את זרוע עֻזו בכל מִדרך כף רגלנו, ועל כן היתה לאֵל ידנו להוציא שְׁלוֹם כבוד כזה לאור. לה׳ הנצח וההוד ועל צבאותינו וארץ מולדתנו ברכתי ותודתי! ווילהעלם". קול העם בְּרֵעוֹ נשמע למרחוק, קול תרועת ששון וצָהלה ורנה, ואחרי כן הֵרִיעוּ חצוצרות אנשי החיל ויזמרו וינגנו בכל כלי שיר, ומראש המצודה הרעימו כלי התותח מאה פעמים ואחד, ומתועפות המגדלים צִלְצְלוּ כל הפעמונים, ותגעש ותרעש העיר משמָחות וגיל. והקיסרית הופיעה פעמים רבות על מַעקת ההיכל, ובכל פעם בֵּרכה את העם בשלום, והעם הריעו לה תרועת מלך בקול המון חוגג. אחרי חג ששון הזה, אשר התחקה על שרשי נפשות החוגגים לאֹרך ימים, באו כל שרי הצבא וכל פקידי החיל אשר בעיר להיכל הקיסר ויברכו ברכת ההצלחה את הוד

הקיסרית

הקיסרית, וכל העם ושרי המלוכה שבו לבתיהם שמחים וטובי לב. אחרי הצהרים התאספו כל יושבי העיר אל בתי התפלה לשאת רנה ותודה לאֵל חַי על הָעֹז והנצח אשר נתן להקיסר. ולעת ערב הֶעלו אזרחי העיר רבבות נרות בכל הבתים והרחובות והשוָקים, ובכל עֵבר ופִנה יִרֹנֵן יִרָעע ולמרבה השמחה אין קץ.

§ 78. אחרי אשר כתב קיסר אשכנז ידו על ספר ברית השלום בשני לחדש מאֶרץ בשעה השניה אחר הצהרים, האיץ יולוס פֿאַווער הסגן התיצון להרעפובליק הצרפתית בממשלת אשכנז להוציא את צבאותיה מפאַריז כאשר הבטיחה נאמנה, והממשלה נָתנה צו כי למהר בשלישי לחדש מאֶרץ יעזבו האשכנזים את העיר, ובעצם היום ההוא בשעה השמינית בבֹקר החלו אנשי החיל לצאת את העיר ועד השעה העשתי עשרה לא נשאר אחד מהם בפאריז. המונים המונים מאזרחי העיר התאספו גם הפעם לראות את מסע האשכנזים, אך בפעם הזאת לא הרגיזום ולא חמסו עליהם מזמות נקם כבפעם הראשונה בבואם בשערי העיר, ורק מְתי מספר אשר לא יכלו להבליג על סערת חמת נקמתם חֵרפו מערכותיהם ועִפרו בעפר לְעֻמתם, אך האשכנזים עליזי גאוַת הנצחון לא שתו לבם אליהם ויצאו ביד רמה ובתרועה וקול שופר. גם מיתר ערי צרפת ונפותיה החלו צבאות אשכנז לצאת בעת ההיא, ורק בנפות אחדות נשארו עוד גדודי אנשי צבא לִצְבוֹא שם עד אשר ישַׁלמו הצרפתים את החמשה מילליאַרדים אשר נָטלה ממשלת אשכנז עליהם. בקרבת פאריז נקבצו באו ביום השלישי לחדש מאֶרץ גבורי פרוסיא ובאייערן נושקי כלי נשק כבדים ומספרם 28,953 עם 3025 סוסים, והקיסר ווילהעלם פָּקַד אותם ויאצל להם תודה ותהלה על אֹמץ לבם ורוח גבורתם במלחמה הנוראה ההיא. אחרי אשר כִלה הקיסר לפַקד את אנשי החיל, קרא אליו את ראשי שרי הצבא וידַבר אליהם את הדברים האלה: „כמוני תחושו גם אתם, אדונַי, את רגשי השׂשון המתנוססים בקרב לבי בשובי לראות את אנשי חילי שומרי ראשי אשר לָחמו כגבורים משכילים והשליכו נפשם מנגד על שְׂדֵה קטל ואשר יאתה להם תודה וְהַלֵל, ורוחי יציקני להודות להם ולהללם בעצם היום הזה. אפס כי גם רגשי יגון מתרוצצים בקרבי בראותי כי נפקדו מהם אנשים רבים גבורי חיל וכבירי כֹח, כי מלחמה איומה כזאת וגבורות גדולות ועצומות כאלה לא תצאנה לאור מבלי טְרוּף זְרוַֹע אף קדקוד. צבא הגאַרדע ראשית אוֹני הפליאו עֲשׂוֹת בהִלָּהמם ביום קְרָב כאשר כֻּוְתָה נפשי מאז וכאשר נוכחתי רבות פעמים, אך גם יתר אנשי צבאותי התחרו לחשוף את זרוע עֻזם וגבורות ישע ימינם. המעשים הגדולים אשר עשו במלחמה הזאת יִכָּתבו בספרי דברי הימים לכל העמים וכבודם יַחד עם כבוד הגבורים אנשי הַשֵׁם מעולם, כי הם הוציאו לאור את הנצחון הנפלא הזה ואת שְׁלום הכָּבוד אשר יוחק בעֵט ברזל ועופרת לָעַד למזכרת לכבוד ולתפארת.

ממעמקי לבבי הנני מגיש תודה ותהלה לאנשי חילי גבורי החיל ולכם ארוני שרי הצבא ונגידי התילים. אך ראש דבר עלינו לְשַׁבֵּחַ, להודות ולהַלל לה׳ אלהים צבאות אשר בָּחר בָּנו לכלי חֵפֶץ להַשלים חֶפצו על ידינו ולהוציא לאור מפעלים נשגבים לאותות ולמופתים בספר דברי ימי עולם כל ימי עולם. שלום לכם! חָיו בטוב! עוד מעט נשוב ונתראה בארץ מולדתנו.
הדברים האלה אשר יצאו מעמקי לב הקיסר חָדרו עמוק עמוק בלב השומעים וכאיש אחד הריעו פה אחד תרועה גדולה ויקראו: „יחי הקיסר לעולם„!.
אחרי הדברים האלה הֵרִים הקיסר פעמיו לשוב לארץ ממלכתו, ובחמשה עשר יום לחדש מארץ בשעה עשתי עשרה הופיע על מסלת הברזל על יד עיר סאארבריקען, שם קדמו פניו שרי המלוכה אשר בנפת רהיין וְעַם רב ועצום עד אין מספר, ואצילי העם הגישו לו זֵר זהב מעשה ידי חֲכַם חרשים לְאות נצח והוד, גם הקריבו להדר כבודו מכתב תודה ותהלה מעשה ידי סופר מהיר וכתוב בו כדברים האלה: „הוד מלך רב ושליט! קיסר גְדָל חסד, כביר ונָאור! תשובתך הוד מלכות מארץ האויב, תשובת עֹז ונצחון היא אין עֲרוך אליה. פַּעמי מרכבות עֻזך ונִצחך יְקַדְמוּ רגשות נפשותינו ורחשי לבב כל עַמֵי אשכנז: רגשות הפלא ופלא כי הִפלאת לְעַטֵר שְׂנות שיבתך בעטרת תפארת הגבורה כגבור משכיל על ימים אשר עֲטִינָיו מלֵאים עוד כֹּח עלומים; רגשות יראת הכבוד לחכמתך העצומה אשר סִכְּלָה את מועצות האויב וחִבלה את כל תחבולותיו; רגשי גָאון וגֵאות צדק על שרי צבאותיך אשר חֵרפו נפשם על מרומי שְׂדֵי מלחמה ובעמודי אש הלכו לפני אנשי הצבא לַנְחוֹתָם אל מְחוז הָעֹז והנצח; רגשי שְׂשׂון יֶשַׁע ועליצות נִצַחַת על התשועה והנצחון הנפלא אשר עשו גבורי אשכנז ל ב ד ם בלי עֵזר מֵעַם אחר וּזְרֹעָם הושיעה למו לְגַדֵע זְרוֹעות אויבינו וּלְיַדוֹת בעֹצם ידם את קַרנות מְשַׂנאינו. רגשות נפש כאלה יְלַוּוּ את מסע עֻזך הוד מלך מִקְּצֵה ארץ מולדתנו עד קָצֶהָ, אך אנחנו אזרחי נָפַת רהיין, אנחנו הקדמנו לשפוך רגשי לבבנו ל ר א ש ו נ ה לפני הֲדום רגליך. כי נפת רהיין היא ה ר א ש ו נ ה אשר השתער האויב עליה בהמון גדודיו העריצים תערובות עמים פראים, היא היתה הראשונה מול פני המלחמה העזה וְהִתְעַתְּדָה לגלים, אך גבורי צבאותינו אשר מנשרים קלו ומאריות גברו, הם הם מִלְּטוּ אותה מיד האויבים הנוראים, בזרוע עֻזם הִדפו אותם מגבול ארצנו גם רָדפו אחריהם בחרב שלופה עד לב ארצם ומולדתם ושם שפכו עליהם כֹּבֶד מלחמה וילכו מֵעֹז אל עֹז ומנצחון אל נצחון ויהיו לְנֵס. התשועה הגדולה הזאת תשועת עולמים היא לְנָפת רהיין, כי מהיום והלאה לא ילטוש עוד האויב את עֵין קנאתו לה, לא יעוז עוד לחמוס עליה מזמות חמס, ומעתה ועד עולם תתלכד ולא תתפרד עוד מארץ אשכנז, ויושביה יהיו לְעַם אחד עם כל אחיהם האשכנזים ומלך אחד יהיה לְכֻלם יחד. היטיבה נא ברצונך קיסר רם ונשא! לקבל

מידנו

מידנו את רחשי לבבנו ורגשי תודתנו אשר אנחנו מלאכי האזרחים מנפת רהיין מגישים להוד הֲדַר מלכותך ביראת רום כבודך״ —. הקיסר קִבל את זֵר הזהב ואת מכתב התודה באור פני מלך, ובשעה שתים עשרה בצהרים נָסַע לעיר פראַנקפֿורט אשר על נהר מאַיין. בכל המקומות אשר עָבר הקיסר היתה אורה ושמחה, ולמַרבה הכבוד וההדר אשר נתנו לו אין קֵץ. יושבי הערים והכפרים נָהרו בנעריהם ובזקניהם לֵאור באור פני הקיסר, המורים והתלמידיהם, בעלי החברות השונות עם דגליהם, המזמרים והמנגנים עם בלי זְמִרָתָם וכל איש אשר כֹּח בו להרים ידיו ורגליו אָצו רָצו לראות את מלכם הגבור והמושיע. הבחורים שָׁרו לכבודו שירי כבוד והבתולות פִּזרו לפניו שושנים ופרחים וכל הארץ צהלה ושמחה. כבוד מלכים כזה לא נעשה עוד לכל מלך ממלכי אשכנז, ובאמת יָאוּת לו כל הכבוד ההוא, כי הוא הגדיל לעשות גדולות ונצורות מכל מלכי פרוסיא וקיסרי אשכנז אשר היו לפניו. אמנם כל הַיְקָר והתפארת, ההוד והרוממות אשר הֶאצילו האשכנזים להקיסר בדרך מַסָעו, כשחק מאזנים נחשבו מול הכבוד וההדר אשר עשתה ברלין הבירה למַלכה הגדול והקיסר הנעלה הזה בשובו אליה לשכון בתוכה כבימי קדם. בשבעה עשר לחדש מאֶרץ 1871 הִתְעַתֵּד הקיסר להופיע במרכבת כבודו בשערי העיר, והעיר ההֻללה כָּללה את יָפיה וַתַּעַד עֲדִי עֲדָיִים כבלה כלילת יֹפִי לקראת דודה בעל נעוריה. כלפני שבעה חדשים אשר נהרו אז אלפי מאות איש לבָרך בשֵׁם ה׳ את מלכם מחמד עיניהם ומשא נפשם היוצא למלחמה על אויבי ארצו וְעַמו המתנפלים עליו בחרב שלופה, כן נהרו עתה כל העם מְקָצה לקבל הוד מלכותו בשובו מהמלחמה ההיא בצפירת חֹסֶן ישועות וגבור משכיל, ותחת אשר אז ב צ א ת ו היה אֵבל כבד ומגנת לב לכל העם היושב בפרוסיא, יצאו עתה לקבל פניו בצָהלת ורנה ושמחת עולם על ראשם. כגלי־יָם צָפו רבבות עָם בכל רחובות העיר אשר בתוכם יעבור הקיסר ממסלת הברזל עד היכל מלכותו, ועל הבקעה הישָׁרה לפני מסלת הברזל נצבו כמו נֵד המונים המונים לאין מספר ועיני כֻלם מיחלות לֵאוֹר באור פני הקיסר הנָאור. בכל מקום אשר עַין אדם צופיה התנוססו דגָלים בעלי צבעים שונים, עֲצֵי הָדר ופרחי ריח הֻצבו ונפזרו על כל מסלול ודרך, חֻפת כבוד מְרֻקמת רקמי זהב הוכנה באולם בית מסלת הברזל לכבוד הקיסר, ובירכתי החֻפה המפֹארה ההיא הופיעו דגלי כל ארצות אשכנז ושלטי גבורים אשר עליהם ינוצצו באותות זהב שמות פאַריז, סעדאַן, מעטץ וסטראַסבורג ערי המבצר היותר בצורות בכל מבצרי צרפת ועשויות לבלי חָת ובכל זאת תַּחַתּוּ וַיִלָּכדו ברעם גבורות האשכנזים. כל שרי המלוכה התאספו על יד מסלת הברזל לְקַדם את פני הקיסר, ומראשיהם ההערצאָג הגדול נשיא באַדען, השר הגדול ביסמאַרק, שר הצבא הנודע למשגב בשם וראַנגעל, סְגָנֵי פרוסיא היושבים ראשונה במלכות, שרי

הצבא

הצבא ושרי המדינות ועוד שרים רבים גדולים ונכבדים, וכֻלם חִכו אל פַּעמי מרכבות הקיסר, ורק הקיסרית עם הגבירה אשת יורש העצר נסעו לקראת הקיסר כברת ארץ רבה לבוא אתו יחד בשער ברלין הבירה. בשעה הרביעית אחר הצהרים הופיע הקיסר במרכבת כבודו ורבבות אלפי קולות הריעו לו תרועת מלך, תרועה גדולה ותרועת שמחה וַתִּבקע הארץ לקול התרועה. בכל הדרך ממסלת הברזל עד היכל המלך נָהרו המונים חַדלי ספורות וקול הידד הולך הלוך וחזק, קול הָמון חוגג ולא יָסף, ובהגיע מרכבת המלך ברחוב האלונים, התנגשו רבבות אדם ויהי לחץ נורא עד כי התנהגה המרכבה בכבֵדות בכל הרחוב הגדול ההוא עד היכל המלך. הקיסר בא אל היכלו ותרועת העם הקיפה את ההיכל והקיסר נראה אליהם פעמים אחדות ויברך אותם בשלום. מהרה קל האירו אוּרים ונרות ולפידים אין מספר את כל בתי העיר ואת כל החוצות והרחובות, צלצלי חצוצרות וכל כלי זמרה עָלוּ מכל פִּנות העיר, קול שָׁרים ושרות וקול מִצהלות עליזים מִלאו את השוָקים והרחובות ולמַרבה הששון והגילה אין קֵץ. בעשרים לחדש מאָרץ בשעה שתים עשרה וָחֵצי בצהרים קִבל הקיסר את ראשי בעלי פקודות העיר ואת מלאכי ערי המדינות בהיכל כבודו וידבר באזניהם כדברים האלה: „שערו נא בנפשכם, אדונַי, את רגשות נפשי בשובי לראות את פניכם בעיר הבירה ובמקום הזה אשר לפני שבעה חדשים נפרדתי מעליהם בלב נפעם. מי ערב אז את לבו להגיד מראשית אחרית דְבַר המלחמה עם צרפת? האיש אשר הרהיב אז בנפשו עֹז לנַבאות לנו את הנצחון הגדול אשר נָצַחְנו את אויבינו, האיש ההוא היה נחשב אז בעינינו לחוזה חֲזון לבו ומקסם שוא. ה׳ חפץ למען צדקו לעשות אותנו לכלי חֵפץ להוציא על ידינו את הדבר הגדול והנכבד הזה. והנה להגיד לכם את פְּעלי אנשי צבאותינו ואת דְבַר גבורותיהם וחֵין ערכם, אך למותר הוא, כי מי לא ידע בכל אלה? אך רוחי בקרבי תציקני להביע את תודתי הגדולה לבני עַמי בכל מקומות מושבותיהם עַל כל הטוב והחסד אשר עשו לאחיהם אנשי הצבא העודרים במלחמה. הלוחם מלחמת עַמו וארצו יוסיף אֹמֶץ בראותו כי אֶחָיו היושבים בעריהם ידאגו לו ומתנדבים לכלכל את אשתו ובניו אם אחרי שובו מהמלחמה לא יעצר עוד כח לנהלם בלחם ושמלה. ואני הנני משבח ומודה לאלהי חסדי אשר הביאני עד הלום, כי אנכי לא פִּלַלְתִּי לעלות בגרם המעלה אשר עליתי כעת, ורק יד ה׳ עשתה זאת. ואני תפלתי כי בטפחות ימי על הארץ יתן לי ה׳ עֹז ואיל לירות אבני הַפִּנָה למוסדות היכל שְׁלום אשכנז ואָשרה, וִידֵי יוצאי חלצי תבַצענה לִבנות כמו רמים את מקדש מלך ההוא —. ימים רבים עָמלתי לטובת ארצי ושלום בני עַמי ובישע ה׳ לא נשאר עֲמָלִי מָעל, ועתה נתאזר נא עֹז להגדיל עוד את הצלחת אשכנז ולהרים קַרנה בכָבוד והדר" --. בעשרים ואחד לחדש

מאָרץ

מארץ היתה האספה הראשונה בברלין אשר התאספו שרי המלוכה להתיעץ על צפונות ארץ אשכנז, והקיסר בהודו ובכבודו נשא מדברותיו על דְבַר הליכות האספה האשכנזית ההיא. ביום ההוא הורם המזכיר המהלל הגראף אָטטאָ פאָן ביסמארק־שאֶנהויזען לְתֹר מעלת נָשִׂיא (פירסט) על פעליו הרבים ועל עלילותיו הנשגבות לטובת ארץ פרוסיא להגדילה ולהאדירה ועל עמלו הרב לְאַחֵד את ארצות אשכנז לממלכה אחת רבתי בממלכות ונאדרת בכֹּה באופן נעלה מאד. בעשרים לחדש מאֶרץ נמלאו להקיסר שבעים וארבע שָׁנים לשני ימי חייו, וביום ההוא הוציא דְבַר מלכות מלפניו לתת אותות כבוד ותודה להנשים והעלמות בנות הצדק אשר התנדבו לחַבש פצעי אנשי הצבא הנפצעים במלחמה ולכלכל את מחלתם עד שובם לאיתנם, כי לכל אחת מהן נִתַן על פי הקיסר מטבע זהב וכסף לאות כבוד ותהלה ולמזכרת תודה על אהבת האדם אשר נגעה בלבן ועל החסד והאמת אשר עשו להחולים במֶשך ימי המלחמה הגדולה בצרפת.

79. § בעת אשר התעתדה אשכנז לָחֹג את חג נצחונה בשמחות וגיל ולאכול ולחוש מפרי הנצחון הנפלא ההוא, בעת ההיא התקדרו שְׁמֵי צרפת בענני זעם ועבי רעם יתר הרבה מבראשונה וסער חָדש התחולל על ראשה להפיל אותה לבאר שחת. ובפעם הזאת לא חָלוּ בה ידי אויביה בני עַם אחר, כי אם ידי אוהביה, ידי בניה, בנים משחיתים וזרע מרעים. השלום אשר יצא זה מעט לאור הֵעִיר רגשות שונים בלבות הצרפתים: אצילי העם ואפרתיה הנוטים אחרי הליכות המלוכה וחותרים בסֵתר לתת לה מַהְלְכִים בארצם, הרעפובליקים אנשי הַבֵּינַיִם (געמאֶסיגטע רעפובליקאַנער) ויושבי הכפרים והחצרים בצרפת תָקעו כף ויעלזו לקראת בשורת השלום, כי אף אם הרבתה צרפת במחיר השלום בְּתִתָּה כסף תועפות וזהב רב גם שתי מדינות עדינות במחירו, אך לְעֻמת זאת סרה היד החזָקה השלוחה בהם לַעבוד עבודת הצבא ולהשליך נפשם מנגד על מרומי שְׂדֵה קטל, חָדַל שֶׁפך דמי אדם רָב, אָפֵס הַמֵּץ, כָּלה שֹׁד, תַּמּוּ רֹמס מן הארץ, ופתח תִּקְוה נשקפה לימים יֻצָּרוּ, תקוה להתנער מעפר ולהרים ראש כבתחלה, עבודת האדמה תשוב לקדמתה והארץ תתן יבולה להַשביע לכל יושביה גם להַשביר בָּר לארצות אחרות, בתי המלאכה וחרשת המעשה ישובו לאיתנם להעשיר את בעליהם ולמַלאות את אוצרותיהם כבראשונה, החכמות והמדעים יפרצו בארץ לשם ולתהלה ולתפארת כבימי קדם, אלפי מאות שבויי מלחמה האובדים והנדחים בארץ אויב ישובו לארצם ולמולדתם וּבכֹּח ידיהם ותבונות כפיהם יוסיפו לתת עֹז ולהַפרות יֶשַׁע לבני עַמָּם, ושרי הממשלה ובראשם השר הנָאור טהיערס חֲכַם הרזים בחכמת המדינה ונשיא הרעפובליק, יביאו עצה ויעשו פליליה לְיַסֵּד את שלום הארץ על עמודים חזקים לכל ימים

לארך

לארך ימים עד כי ירום ַעם צרפת וְנִשָׂא וְגָבַהּ מאד כבשָׁנים קדמוניות. אך מחשבות שלום כאלה כמו זָר נחשבו בעיני רבבות ָעם מבני ַעם הארץ, טח עיניהם מראות נכוחות, טָפַשׁ כחֵלב לבם מהשכיל ולהבין לאחריתם, ותחת אשר יֵאות להם לתופף על לבביהם כְּשׁׁבֵי פשע וּלְהִתְוַדּוֹת על חטאות נפשם אשר נואלו ואשר חטאו, הֵרִימוּ הפוחזים ונמהרי הלב בָּמרום קולם על שרי הממשלה ויתנום לפני בני בליעל, רַכֵּי לב ובוגדים בארצם וְעַמָּם, ואליהם נִלְווּ בני הֵעדה הרעה הנקובים בשם סאָציאַל־דעמאָקראַטים גם בני דַלַּת העם בכל הערים הגדולות, וְכֻלָּם יחד נוסְדוּ כאיש אחד לְנַתֵּק מוסרות כל רב ושליט ולתת להממשלה החדשה כתף סוררת, ובפחזותם האמינו בשוא לְרַפּאות את מַחַץ מַכָּתָם האנושה בסמי מַרפא העתיקים, הלא הם: חֵרוּת מֻחלטת, הַשְׁוֹת קטן וגדול, אַחֲוָה וְרֵעוּת, ולא שָׂמוּ על לב כי סַמֵּי מַרפא ההם סַמֵּי מָוֶת הם וכבר הביאו עליהם רעות נוראות עד אין חֵקֶר עד כי כמעט נָמוֹטוּ כל מוסדי ארצם ויושביה רָצוּ לבאר שחת. בין האנשים אשר הלכו בְּמַלְאֲכוּת העם לעיר באָרדאָ לכונן שם סדרים חדשים בסדרי הממשלה, שָׂררה רוח מָדוֹן, חָלַק לבם ונפלגו דֵעותיהם, ויותר עוד פָּרַץ פֶּרֶץ רָחָב ביניהם בשלות הקיסר הַמּוּסָר נאפאלעאָן השלישי בטרם נָסְעוּ מווילהעלמסהאָהע לאנגליא ספר גלוי כָּלֵא כעס ושטנה על בעלי האַסֵפָה הלְאֻמית על אשר נועזו לקרוע את ממלכת צרפת מעליו ומעל יוצאי חלציו, ובעוֹז מלך שלטון דָּרַשׁ דָּרֹשׁ מאת הצרפתים לְחַוּת דֵעָם אֹדות הדבר הזה ועל פי רוב דֵעות יקום הדבר. הספר הזה שלח נאפאלעאָן בששי לחדש מאֶרץ והוא הֵעִיר מהומה גדולה בין מלאכי העם היושבים בבאָרדאָ, כי רבים נָטוּ אחרי נאפאלעאָן בתקותם כי הוא ישיב נָקָם וְשִׁלֵּם להאשכנזים שנואי נפשם ועוכרי ארצם. אך עוד רבים מהם לא אבו ולא שמעו אליהם ויתמרמרו מאד עליהם תכלית מרירות בידעם נאמנה כי לא האשכנזים רק נאפאלעאָן לבדו הביא הַקֶּרֶץ על צרפת ורק הוא אָשֹׁם אָשַׁם בכל הרעות והזוָעות אשר פרצו בארץ ויפרצוה פרץ על פני פרץ. בעיר פאַריז התחוללה מבוכה נוראה במקומות רבים, וצבאות העם (נאַציאָנאַלגאַרדע) אשר רֻבָּם מבני דַלַּת העם ובעלי מלאכת עבודה, השתובבו ולא הקשיבו בקול הממשלה והאַסֵפה הלאֻמית להתפשט אֲזֵנֵיהֶם וכלי נשקם מעליהם. כי בימי הרעה אשר צרו האשכנזים על פאריז ובאו מים עד נפש, הריםה הממשלה מכל פלגות העם אנשי חַיִל לְהָגֵן על העיר ולעזור לאחיהם אנשי המלחמה לגרש מפניהם צר ואויב. אנשי חיל ההם נקבו בשם צְבָא ָעם (נאַציאָנאַלגאַרדע) ובתוכם היו אלפי מאות איש מִדַּלַּת העם בעלי עבודה ובעלי מלאכות שונות, ובכל עת אשר התחוללה מהומה ומבוכה בעיר היתה ידם ראשתה בכל מֶרד ומעל, כי כל ישעם וכל חפצם רק בְּהָמֵר מִשְׁטְרֵי הארץ וּבְמוֹט סדרי הממשלה לבעבור תהי אז לְאֵל ידם לשלול שלל וְלָבֹז בז ולעשות זִמָּה בכל אַוַּת נפשם. ואנשי חיל ההם

קבלו

קִבלו שָׂכר טוב מאת הממשלה כל ימי המצור, ויאכלו וישתו ויפושו כעגלי מַרבק וישבו בחִבֻּק ידים ולא עזרו לאחיהם המתרפים נפשם למות על מרומי הסוללות ועל שְׂדֵי מלחמה. ובעת אשר התעתדו גדודי פרוסיא לבוא בשערי פּאַריז מפי המְדַבר באָפני השלום, לקחו להם האנשים ההם כלי תותח רבים ויביאום אל רְבָעֵי העיר אשר הם יושבים בתוכם ויחביאום שם באָמרם כי בְּתָם לבבם ובנקיון כפם הם עושים זאת להסתיר את כלי התותח מעיני האשכנזים הבאים לצבוא בפאַריז, אך באמת חָמסו מזִמה להחזיק בכלי משחית ההם כל הימים למען תהי לאֵל ידם למרוד במושליהם וּלְהָסֵב את הממשלה אליהם בעזרת כלי התותח אשר בידיהם. ובצאת דְבַר השלום לאור והאשכנזים יצאו מפאַריז ומיתר נפות צרפת אשר בפאתי דרומית ומערבית, האמינו שרי הממשלה כי בלשון רַכָּה ובדברים טובים יצלח חֶפצם בידם להטות את לבות צְבָא העם להסיר מעליהם את כלי נשקם ולהשיב לידם את כלי התותח אשר הצילו מעיני האשכנזים ולשוב איש איש אל מלאכתו ואל עבודתו כבראשונה. אך עד מהרה נפקחו עיני שרי הממשלה לראות כי הִתְעוּ בנפשם ושָׁגו משוגה רַבָּה, כי אנשי חַיִל ההם האטימו אזניהם ולא אבו ולא שמעו לכל דבריהם, לא התנצלו כלי מלחמותיהם ולא השיבו את כלי התותח ויתיצבו חֲמֻשִׁים וּמְזֻיָּנִים וערוכים בַּכֹּל למלחמה על שרי הממשלה. אז התאוששה הממשלה ותמַהר ותשלח ארבעים אלף אנשי חיל מְלֻמדי מלחמה בשערי פאַריז לעצור בעד רוח העריצים ולהשיב אחור ימינם מִבַּלֵּעַ, והשר הַגָּאוֹר נְשִׂיא הרעפובליק מִהר וישלח ספר גלוי לכל הָעָם היושב בפאריז להעיד בם ולמנוע אותם מֵהֵת ידם אל הפושעים והמורדים ההם. ואלה הם דברי הספר ההוא:

„אנחנו שרי הממשלה אשר בחרתם לכם ברצונכם הטוב, אנחנו פונים אליכם אזרחי פאריז, ועל בינת לבבם ואהבתכם הנאמנה לארצכם ולמולדתכם אנחנו נשענים כי תטו אלינו אזן קשבת. עיר מְעֻזכם רַבָּתִי בערים אשר רק על פי סדרים ישרים ומשפטים צדיקים תוכל לשכון בטוחה ושאננה מפחד אויב, היא כָעֵת מלֵאה פְרעות ומהומות רבות בתוכה. בנים סוררים אשר כִּזְבוּ לנו באמרם כי התנדבו להתיצב לפני הפרוסים בעת צר ומלחמה, נועזו לפרוק עֹל ולשפוך רוח ממשלתם על העיר. הם הקימו להם בֵּית חָבֵר (קאָמיטע) וידם נטויה להַמריצכם ולהכביד אכפם עליכם להיות להם לעבדים. רבים ועצומים מצבא העם שלחו רסן ויתפרצו מתחת פקודת הגענעראל האביר אוירעל דע פּאַללאַדין ומזמתם למשול ממשל רב בהזקת היד ולהדיח את הממשלה אשר בחרה בה כל ארץ צרפת. האנשים ההם אשר המיטו כבר עליכם צרות רבות ורעות עצומות, אשר אתם לבדכם בְּזָרְתֶם אותם ביום שלשים ואחד לחדש אָקטאָבער באוֹתם להתיצב בחרב שלופה נגד גדודי פרוסיא בבואם לַחנות יום או יומים בפאַריז, הם

הם

הם כוננו כעת פִּיּות כלי תותחיהם אשר בזוו להם לנתוץ ולנתוש את בתי העיר ולשרוף את היכליכם וטירותיכם אשר נשארו עוד אחרי המלחמה באויביכם, האנשים האלה מעוללים בעפר את קרני הממשלה החפשית ומשפילים אותה בעיני הצרפתים בראותם כי בעקב ממשלה כזאת יתעוררו מדנים בין אחים ומהומות ומבוכות רבות בין האזרחים — . אל תאמינו בדברי הסוררים והמורים ההם, שמעו שמוע אלינו דורשי שלומכם וטובתכם באמת ובתמים, ותחי נפשכם ותתענגו על רוב שלום. יד הממשלה אשר הֻקמה מטעם העם וברצונם, לא קצרה לקחת עוד לפני ימים אחדים את כלי התותח מיד הבוגדים ההם ולהסגיר את החטאים בנפשותם ביד מִדַּת משפט על אשר העמיקו שִׁחֵתוּ להביא מלחמת אזרחים בארץ אחרי אשר כמעט נחה שקטה הארץ ממלחמת עַם נֵכר, אך הממשלה לא עשתה כזאת לְמַען תֵּת ארוכה ליושבי פּאַריז הנתעים בשוא לְהִבָּדֵל מתועי לבב אשר התעום במעשה תעתועיהם. . . . למענם ולמען עיר הבירה וצרפת כֻּלה עלינו החובה לְשַׁבֵּר זרועות רשעים ההם בעֹז שלטון משפט, ואם נחכה עוד ומצאנו עון. להוציא את משפט חרוץ ההוא לאור, אָתאנו אליכם אזרחי פּאַריז אשר נֹכח התבונה דרככם ועיניכם תחזינה מישרים את אשר יֵלדו ימים העתידים. ולבבנו סמוך ובטוח כי תאַמצו זרועותיכם לעזור לנו בדבר הגדול הזה אשר הייכם וחיי כל אחיכם הצרפתים תלואים עליו. הִבָּדלו נא מעל עדת מְרֵעים ההם! שַׁקֵּץ תשַׁקצום ותעב תתעבום כי חֵרם הם, תושיע נא ימינכם להממשלה לבער הרע מקרבכם, ואז יִתַּמּוּ חטאים מן הארץ ולא יוסיפו עוד לערוץ ארץ בעריצותם ובזדון לבם, אז תתנער פּאַריז עד מהרה מֵעָפָר כִּנְעָתָהּ גם כל ערי ארצנו תשובנה לקדמתן ואור חדש עליהן יופיע. . . בָטחנו בחכמתכם ובינתכם, בטחנו באהבתכם הנאמנה לארץ מולדתכם כי תמַהרו תחישו מעשיכם ותתנו ידכם אל הממשלה לְשַׁבֵּר אויבים ולהַשבית עריצות עריצים לבעבור הביא ברכה וכל טוב אל עיר הבירה ואל כל רחבי ארצנו. . . . .

§ 80. קול הקריאה ההיא אשר קרא הנשיא טהיערס וכל שרי הממשלה באזני פּאריז, היה כקול קורא במדבר, כי המון העם ובראשם אנשי חילם בני בריתם השתובבו משובה נצחת, ובשבעה עשר לחדש מאֶרץ לקחו צבאות העם את החמישים וששה כלי תותח אשר היו ברחוב וואַגנעזען ויביאום אל רֶבַע העיר אשר הם נִתְּתִים בתוכו ויכתנו אותם לִירוֹת כדורי מָות על אנשי חֵיל הממשלה אם יתיצבו לפניהם להִלָּחם בם. במקומות רבים הקימו המורדים צריחים וּבָמות עץ (באַריקאַדען) לערוך משם מלחמה על עוזרי הממשלה, המונים המונים לאין מספר נתנו יד לפושעים ויעזרום, גם המון רב מצבאות חיל הממשלה התחברו אליהם ויתמכרו להיות זרועם

במלחמה

במלחמה. ובשמונה עשר להדש כוננו צבאות המורדים בית חָבר (צענטראַל־קאָמיטע) ויבחרו מבעלי החֶברה ההיא אנשים עזי נפש הדבקים בשטת הסאָציאַל־דעמאַקרטים והקאָמונע וישימום לשרים ונגידים, והם השמיעו בכל חוצות פאַריז קולם כי ספה תמה הממשלה מהמושלים אשר התנשאו ויחזיקו ברסן השלטון לא כַדָת, ותחתיהם יבואו מושלים חדָשים אשר יחַזקו את הרעפובליק בכל תֹּקף כרצון כל איש ואיש מאזרחי צרפת. ובכן באה ממשלת פאַריז ביד הזֵדים הארורים בעלי השִטה הארורה שִטת הסאָציאַל־דעמאָקראַטים ושטת הקאָמונים ומלחמת האזרחים פָּרצה כְשֹד מְשַדַי, ובכל המקומות אשר זה מעט לחמו צרפתים ואשכנזים כגבורים משכילים נלחמו כעת צרפתים בצרפתים איש באחיו ואיש ברעהו; בכל מבצרי פאַריז אשר זה מעט הלכו משם גבורי אשכנז וישובו לצרפת, הרעימו עוד הפעם רעמי כלי תותח וצרפתים ימטירו על צרפתים כדורי מָות ורשפי שחת; כל בתי משוש והיכלי עֹנג וכל שכיות החמדה אשר נשארו עוד סביבות פאַריז והאשכנזים לא עָשוּ בהם כָּלָה בימי המָצור, נֶהרסו, נִתְצוּ, נשרפו והיו לְהָרְבָה וּלְשַמָה בימי המלהמה הזועמה, מלחמת האזרחים; כל מעשי ידי חכמי חרשים, מצבות זכרון, פסילי אבן ויתר מַשכיות פאֵר מפעלות אמנים נפלאים אשר לא חָלוּ עוד בם ידי אויב בני עַם אחר, התפוצצו והֻכו לרסיסים על ידי כדורי הצרפתים המשיאים מָות ואבדן על צרפתים אחיהם. עתה נִחמו שרי הממשלה מָגִנֵי העם על אשר התמכרו לעשות כרצון הפאַריזים ולא שמעו בקול ביסמאַרק אשר דָרש דָרַש מהם כי יְצַוּו לצבאות העם להסיר את כלי נשקם מעליהם, כי לוּ הקשיבו לדברי חֲכַם הרזים בחכמת המדינה כהאיש ביסמאַרק, כי אז לא באה עליהם הצרה הזאת בתגרת ידי העריצים ההם. המשה ירחים התיצבו הפאַריזים כגבורים בפני האשכנזים הצָרים על העיר, שתי פעמים נוכחו לדעת משובת ההמון המורדים והפושעים, עַיִן בעין ראו כי בהתם כלי נשק בידי בעלי המלאכה מִדַלַת העם, יְשַנְנוּ בזה חרב פיפיות אשר תבוא בלבם ותגע עד הנפש, ובכל זאת התאמצו מליצי צרפת וּמְגִנֶיהָ בכל מאמצי כחם לבל יִקח מהרשי משחית ההם כלי מַשְחֵתָם, וראשית אָפני השלום אשר הִתְנוּ עם ממשלת אשכנז היתה להניח בידי צבאות העם את כלי הותהיהם ואת כל כלי נשקם כבתחלה, עד כי לאחרונה נפקחו פתאֹם עיניהם לראות כי הֵרֵעוּ את אשר עשו, אך אז כבר אֵחרו עת רצון. ובעשרים ושלשה להדש מאֶרץ התאונן השר האביר יולוס פֿאַווער באזני האסֵפה הלאֻמית בבאָרדאָ, ובמר נפשו קרא את הקריאה הזאת: רעה אחר רעה ופרץ על פרץ הֵרעו ויפרצו יושבי פאַריז, ותחת עלילות רָשע באלה תרגז הארץ, הניחו נא לי לשפוך מְרִי שיחי ומרירות רוחי. בעת אשר יגעתי הרבה מאד להוציא לאור את שֶקט כלי הנשק, נלחמתי שלשה ימים בלשוני וְנִחַר גרוני להטות את לבב ממשלת אשכנז לחַפץ אזרחי העיר להניח

בידי

בידי צבאות העם את כלי נשקם, ועתה הָראיתי לדעת כי נסכלתי ואשגה משוגה רבה, כי לו נעתרתי לחֶפץ מנַצחינו, כי עתה לא היינו בכל רע — הוה, ביסמאַרק ידע משפט בני עמֵנו יותר מאשר נדע אנחנו. . . . ואנחנו נעבור ברומיה על כל מעללי רֶצַח ועל כל התועבות הגדולות והנאצות הנמרצות אשר עָשו המורדים ומה גם בעלי הקאָמונע במֶשך ימי המלחמה הארורה הזאת, מלחמת האזרחים בפאריז, כי מלאכי שחת ההם הֶעמיקו שִחֵתו ושְאול חטאו ואין ספורות לעלילותיהם הרעות והנוראות. יָהורו פני הדור הנָאור הזה וכְלִמַת עולם תַעַט מֵאָה תשע העשרה כי בימיה נעשו מעשים כאלה אשר לא נראו ולא נשמעו גם בין עמים פראים ועריצי אדם הנוראים מהררי טרף. רק זאת נודיע בזה בדברים קצרים כי אחרי אשר הצליחו צבאות הממשלה להתגבר על צבאות העם במלחמות תנופה ובעלי הקאָמונע ראו כי אָזלת ידם להתיצב עוד במערכות קְרָב וְלָחֶם, אז עשו המשחיתים מעשים נוראים אשר לא עשו כן גם הוואַנדאַלים העריצים, כי העבירו קול גם הפיצו מכתבים אדומים בכל חוצות העיר כי יציתו אש בכל פִנות פאַריז וְיֵהָפכוה לְתֵל אֵפר וגלים נִצִים. ועד מהרה מִלאו בידיהם את אשר דִברו בפיהם ויבעירו אש בכל הבנינים המפֹארים והנפלאים המתנוססים בַמרומי קָרֶת, ומרגע לרגע התלקחה האש ותהי למַבול לְהָבות עד כי קצרו ידי רבבות אדם לכַבות את הבערה הנוראה ההיא. כה היה היכלים רבים אין עֲרוך אליהם לשרֵפה מאכולת אש בעת שלטון הרֶצח הזה: היכלי המלכים הנאדרים והנהדרים וכלילי הַיֹפִי, היכלי הסגנים וְהַחוֹרים, היכל שר השוטרים, מעונות אנשי החיל, הארמון הנשגב הנקוב בשם בֵית העיר (דאַס שטאַדטהויז), היכל לוקסעמבורג, היכל ראַיעל ועוד היכלי כבוד כאלה, וטירות וארמונות ובנינים גדולים ונפלאים נשרפו בידי המרצחים בעלי הקאָמונע. ובששה ועשרים לחדש מאַי שלחו הזידונים ההם את ידם גם בעַמוּד המפֹאר והמהֻלל אשר שֵם וועגדאָמע נקרא עליו, עַמוּד זִכָרון מַזכרת גבורות הצרפתים וגאון עֻזָם, עמוד אשר היה צבי תפארת פאַריז וצפירת עֶדְיָהּ, את העמוד הזה הפילו החטאים בנפשותם ההם ארצה ויפצפצוהו. אפרתים ושועים רבים אשר אסרו בעלי הקאָמונע בבית האסורים, גם את הכהן הגדול מאחיו מפאַריז הנודע בשם דאַרבאָיי, והכהן הנכבד בעיני בני עַמוֹ דאָגועררי, שפטו במשפט מות וימיתום בכדורי כלי תותח. עלילות רֶצח כאלה הֵעירו חמת נָקם וְשִלֵם בלבות אנשי חֵיל הממשלה בהתגברם על חֵיל העם וקציניהם בעלי הקאָמונע. ראשי אדם כראשי צאן טבחה נחשבו אז וְדָמיהם כמים המוגרים ארצה היו בעיני הנוקמים נקמת עַם צרפת מיד עוכריהם. אחרי אשר נשברה זרועות הקאָמונים ונגדעו קרנותיהם ישבו בוועדסייל כסאות למשפט, ושרי הממשלה חרצו שפטים נוראים על בעלי פרצים ההם אשר ידיהם דמים מלאו. כל עדת מרעים ההם וכל אנשי חברתם ובעלי בריתם אשר לא

החישו

החיים מפלט למו, הובלו למאות יום יום אל בָּמַת מַטבֵּחַ, אֻספו יום יום אסֵפה לבתי אסורים, שֻׁלחו ביד פשעם לארץ גזֵרה, נכלאו במצָדות ומבצרים לעבוד שם עבודת פרך. יותר משנה תמימה התעודדה נקמת הממשלה בזרע מרעים ההם, יותר משנה תמימה נמשכו ימי השפטים האיומים על המורדים והפושעים ההם עד אשר נחה שקטה פאַריז, תמו ערת הקאָמונים ונכרתו כל שוקרי און ורשעים עוד אינם.

שלום צרפת־אשכנז.

§ 81. בשוּם שָׁלמה המלחמה לפני שערי פאַריז, וראשי אָפני השלום החלו להכות שרש בלבות הלוחמים עד אשר גָמלו ויצאו לאור בוערסייל מְקום משכן קיסר אשכנז בעת ההיא. אפס כי נשארו עוד דברים רבים אשר לא התרצו אליהם הצרפתים ודברים רבים אשר לא נִרְצוּ האשכנזים להם. הדברים ההם הובאו לפני באי כֹח שתי הממשלות ההן אשר התאספו בעיר בריסעל להמתיק סוד ולהוציא דְבַר השלום כָּלִיל למענהו. אפס כי גם אז לא נשתוו בעלי האסֵפה ההיא בענינים אחדים ונפלגו בדֵעותיהם עד יום העשירי לחדש מאַי, כי אז נועדו השרים הגדולים ביסמאַרק ויולום פֿאַווער ועל פיהם יצאו כל דברי השלום לאור בעיר פֿראַנקפֿורט על נהר מאַיין, גם אדות שִׁלְמַת החמשה מילליאַרדים לעתים מְזֻמנים ואֹדות הגבול בין צרפת ואשכנז, מצאו אז השרים הגדולים ההם מסלה ישרה ויכתבו בספר ברית השלום, ועל החתום בא קיסר אשכנז וממשלת צרפת בעלי האסֵפה הלְאֻמית. »עוד זָכוֹר נזכור« יאמר הסופר המְהֻלל וועבער בספרו דברי ימי עולם, »עוד זכור נזכור את רגשי השמחה אשר התנוססו במשכיות לבבנו בהגיע בשורת השלום אלינו יושבי אשכנז, בנפש מלֵאה שְׂשׂוֹן יֶשע נשאנו תודה ותהלה להיושבי בשמים הַשָּׂם מִשְׁטָרֵי קדשו בארץ. בכל הערים והכפרים על אדמת אשכנז עָשׂוּ בני עמֵנו משתה שמָנים וְחַגֵי שמחה וישירו שירי נצחון בְּעֹז וחדוה, גם האשכנזים היושבים בארצות אחרות וּבְאִיֵי יַמים רחוקים התערבו בשמחתנו, ובכל מקום אשר דְבַר נִצְחוֹן אשכנז מגיע, אוֹרָה ושמחה, משתה ויום טוב, וכל אלה עֵדים נאמנים הם מה עזה אהבת ארצם ומולדתם בנפשות כל האשכנזים הקרובים והרחוקים ומה נאמנה רוחם לְמַלְכָּם הגדול אשר הגדיל ישועות אשכנז והאדירה באופן נעלה מאד. אחד ממכתבי העתים היוצאים באשכנז הדרומית לאור, כתב אז דברי נגידים בטוב טעם ודעת על דְבַר השלום הזה וליקרת ערכם נציגם בזה לעיני הקוראים, הלא כה דבריו: »היונה אשר שלחה אשכנז לראות הֲקַלּוּ מֵי מַבּוּל המלחמה, שָׁבָה אלינו וַעֲלֵה זַיִת בפיה לְאות שלום. רעמי כלי תותח וצלצלי פעמונים לא ישמיעו עוד קולם לקרוא אותנו למרומי שְׂדֵי קטל, אך מבַשרי שלום

הם

הם, מַשמיעי עֹז ונצח, גְדֻלה ותפארת. הנה אנחנו נצבים היום לפני תקופה חדשה בתקופת ימי עולם. בִּמֵי הַמַבּוּל, בימי המלחמה הנוראה הזאת, נמתו רבים ועצומים מבני עַמֵנו הנאהבים והנעימים וירדו בִּדְמֵי ימיהם דוּמָה. אך על ארצנו וְעַמֵנו עָלה נגוהות השחר וטללי אורות טַלֵיהָם להצמיה ישועות ולהפרות יֶשַׁע.... בלבות רבבות אלפי אחינו מתרוצצים רגשי תודה ותהלה לאֵל עליון אשר אִמֵץ את זרועותינו לְיַסֵד מוסדות שְׁלוֹם אמת בארצנו גם בארצות שְׁכֵנֵינוּ, לְאַחֵד את האשכנזים הנפלָגים לפלגות רבות, לְעַם אחד גדול ורב ועצום, וְלִירוֹת אבן הַפִּנָה לְחֵרוּת האזרחים והצלחת כל עַם הארץ.... בימי מלחמת הדרור (בעפֿרייאונגסקריג) בשנות תקע״ג, ע״ד, ע״ה (1815,1814,1813) אחרי אשר הצלחנו לְבְצוֹר רוח נְגִיד צרפת אשר הצרפתים יתפארו בו כי הוא הוליך אותם קוממיות בשערי כל ערי הממלכות באיירופא בתרועת הנצחון, אחרי אשר הצלחנו להכניע גְאוֹן הגבור העריץ ההוא, נשארו שַׁמוֹת והריסות רבות בארצות אשכנז, ומה גם באשכנז הצפונית, גם נפות הנגב בארצנו ירדו אז פלאים וידי עם הארץ מָטוּ, נפשם השתוחחה ורוחם נָבקה מפני היד השלוחה בם. אך בעת הזאת תשמח ארצנו ותגלנה עָריה על רוב שלום וישע רָב, הון ועשר פָּרַץ בארץ וַיֶחֱזַק ידי יושביה לכל מסחר וקנין ולכל מלאכת מחשבת ותרשת המעשה. ועלינו החובה להוסיף עוד אֹמֶץ לטובת ארצנו ובני עַמֵנו, לשקוד בידים חרוצות על כל מלאכת עבודה וכשרון המעשה... אשרינו מה נעים גורלנו ומה שָׁפרה נחלתנו בהתחבר כל עַמֵי אשכנז כאיש אחד חברים והושיע לנו ימיננו לעשות נפלאות גדולות במלחמה האחרונה הזאת. בני האפרתים והאצילים, בני האזרחים, בני האכרים ובני שכירי יום עדרו יחדו במלחמה, יחדו חרפו נפשם למות ויחדו הֵריִמו נֵס הנצחון. כי ה׳ אמר לְדֶבֶק אשכנז טוב, ורוהו קבצם לְשֶׁבֶת עֶבת אחים, ואת אשר התלכדו על פי ה׳, אַל יָעוֹז אנוש להפריד. ואם יעוז, לא יצלח חפצו בידו... נתחזק נא איפוא כֻלָנו כאיש אחד להחזיק במעוז שלום אשכנז ואַחדותה, איש את רעהו נַעֲזוֹר לזרוע זֶרַע האהבה והאחוה בקרב הארץ, ואיש אל אחיו נאמר חזק ואמץ לכונן הצלחת בני עַמֵנו לבל תִּמוֹט לנצח, וההצלחה ההיא יסודתה במלאכת עבודה והרשת המעשה בידים חרוצות ובתבונות כפים״....

§ 82. בעשרים ואחד לחדש מֶאֶרץ התאספו מלאכי כל ארצות אשכנז הצפונית והדרומית לקרית מלך רב ברלין לחוקק חוקים צדיקים ומשפטים ישרים לכל עמי אשכנז, להמתיק סוד ולהתיעץ על צפונות ארצם ומולדתם לימים יֻצרו, להביא עצה ולעשות פליליה איך ובמה יצלחו לשובב אליהם את אהבת בני עַמָם יושבי עלזאַס ולאָטרינגען אשר ברבות השָנים זרה רוחם לארץ אשכנז מקבת בור נֻקרו וַיִצָמְדוּ להליכות הצרפתים בני עַם נֵכר,

לקרוא נדבות ולמצוא לכסף מוצא לנהל בלהם ושמלה את אנשי החיל אשר עדרו במלחמה ויצאו ממנה בשבר יד או רגל או כל מום רע עד כי אין בהם כֹּחַ להביא לחם חֻקם וטרף לביתם, לכלכל את האלמנות והיתומים אשר בעליהן ואבותיהן נפלו חללים בהלָחמם ביום קְרָב, לתת אותות תודה ולשַׁלם שָׂכר טוב לשרי הצבא ונגידי המלחמה אשר עשו נפלאות כגבורים משכילים והקריבו נפשם על מִזְבַּח האהבה לארץ מולדתם ובני עַמָּם, ועוד דברים רבים הנחוצים לְיַסֵּד על פיהם שלום הממלכה האדירה, ממלכת אשכנז החדשה. ומעת ההיא והלאה חָברו יחדו השרים והיועצים הבאים בסוד בעלי ברית אשכנז ויועצי העם ומליציו עם שרי הקיסר וחכמי יועציו ובאי כֹּחַ פרוסיא, וכֻלם יחד יתאמצו בכל מאמצי כֹחַ לִבְנות את היכל השלום ואת אחדות ארצות אשכנז ורֶבק העמים היושבים בתוכה על פי תקונים נכוחים ומשפטי צֶדק וסדרים ישרים עד כי יִקָּדֵשׁ הקיסר בעיני כל העם וגם כל העם יֵשׁבו שאננים ובטוחים וְיֵלְכוּ לאור הדרור להגיע אל מְחוֹז הָאֹשֶׁר והכָּבוד. כל יודעי בינה לעתים נקל להם לדעת כי בְמֶשך שְׁנות מאות רבות היתה המלחמה הזאת המלחמה הראשונה אשר התעוררו כל עַמֵּי אשכנז לעדור בה כאיש אחד חֲברים מבלי עזרת עַם אחר מֵעַמֵּי איירופא, והם לבדם באֹמץ לבם ובעֹצם ידם וגבורות ישע ימינם הצליחו לעשות נוראות ונצורות במערכה במלחמה אשר השתוממו עליהן כל אדירי איירופא הן אמת כי גם בשנת תקע״ג 1813 ובשנת תקע״ד 1814 העירו האשכנזים את רוחם ועוררו גבורתם לערוץ את הגבור העריץ נְגִיד צרפת אשר הרגיז ארצות והרעיש ממלכות, אך אז לא פָעלו ישועות בקרב הארץ לבדם בלי עֵזר עמים אחרים, כי הם אף בהיותם הראשונים והרבים, היו בכל זאת רק עוזרים וחברים למלכי הברית אשר נועדו נוסדו יחד לְשַׁבֵּר זרועות נאפאלעאן הראשון ולהשיב את שְׁלום איירופא אל כַּנּוֹ כבראשונה. ואז יען כי האשכנזים לא נלחמו לבדם מלחמת חובה ההיא, על כן לא היה להם לבדם המשפט להוציא דְבַר השלום כאַות נפשם לטובת ארצם ובני עַמָּם, ורק למלכי הברית ולא למלך פרוסיא היה המשפט הזה כי הם הרבים ואחרי רבים להטות. הן אמת כי גם לפני המלחמה האחרונה הזאת עשתה לה פרוסיא שֵׁם עולם במלחמת שבע השָׁנים אשר חָשַׂף אז המלך הנָאור והגבור המשכיל הנודע למשגב בשם פרידריך הגדול, גם עוד ארצות אחדות על אדמת אשכנז הגדילו לעשות והוכיחו לעיני כל העמים כי להם זרוע עם גבורת רעם, אך המלחמות ההן מקצתן נשאו עליהן תבונות מלחמת אזרחים אשר נלהמו אשכנזים באשכנזים והשאירו אחריהן גם זכרונות עצב גם לא היו לעֵזר לְאַחֵד את עַמֵּי אשכנז להיות לְעַם אחד. לא כאלה חלק המלחמה האחרונה הזאת, מלחמת צרפת־אשכנז, היא עלתה על בְּלִמָה ויתר שאת לה ויתר עֹז עליהן, כי זולת אשר היא אחת מהמלחמות היותר גדולות בכל מלחמות התבל,

היתה

היתה עוד נסבה כי ארץ אשכנז אשר נפלגה לפלגות רבות ימים אין מספר, התלכדה לממלכה אחת רבת אונים, וְעַמֶּיהָ הנפרדים והרחוקים בהליכות המדינה כרחוק מזרח ממערב, נהיו לְעַם אחד ומשפט מדיני אחד וחֻקים אחרים לְכֻלם יחד. עד ימי המלחמה האחרונה הזאת לא נחשבו האשכנזים לְעַם אחד כי אם למראה עינים, כי ב א מ ת התפוצצו לעמים שונים ונפלגים, כי לא היה להם ראש א ח ד וְדָבָר אחד, לא היה להם גֵּדֶר ומרכז מדיני א ח ד (איין מיטעלפונקט), ורק בהגביהם עוף על כנפי הדמיון לִימוֹת עולם ושָׁנים קדמוניות, רק אז שָׂערו בנפשם את העֹז והמשרה, ההוד והתפארת אשר היו להם אז בהיותם גוי א ח ד בארץ אשכנז, וקרני אור אשר הופיעו מרורות עולמים ההם, לא חָדרו רק בחדרי לבב אנשים אחדים מבני עֲלִיָּה, ולא עצרו כֹחַ לשַׁלח אורם ונגה זרחם בלבות העם כֻּלּו להעירם ולעוררם להתאחד לְעַם אחד כמקדם. כה חָלפו עָברו תקופות רבות על האשכנזים הנפרדים והנפלגים מבלי כל תוחלת ותקוה לשוב לקדמתם כבימי עולם, והמליצים והמשוררים ותופשי החכמה והמדע באשכנז שגו ברואה בהאמינם כי חכמת סופרים (ליטעראַטור), ידיעות ומדעים וחרשת המעשה דֵי כֹחַ בהם לְמַלאות מקום א ח ד ו ת העם ולהגדיל תפארתו כתפארת עַם א ח ד בארץ. המשגה הזאת נספחה בקרב לב ראשי חכמי אשכנז אחדים אשר התנוססו בפרוע פרעות בהליכות המדינה בארץ מולדתם, והם היו הראשונים אשר הפיצו את הדעה הזאת התלויה על בלי־מה בין בני עמם. אך להצלחת אשכנז היו גם הם הראשונים אשר מבלי מֵשִׂים זָרעו את זרע האחדות בין עַמֵי הארץ, כי ברוחם הכביר ודעותיהם הנאורות ותעצומות עֹז חזיונותיהם האירו עיני האשכנזים ויעוררו רגשי אהבת לְאֹם בחֻבם ומהם היתה הסבה כי הֵחלו לתתור אל אחדות העם ואחדות ארץ מולדתם. עוד בשנת תרכ״ו 1866 התעתדה פרוסיא להיות גְבֶרֶת ממלכת אשכנז ולחַדש את ימיה כקדם, וכל חֲכַם לב בחכמת המדינה ידע נאמנה כי עֹז בידה וגבורה בימינה לעשות כדבר הגדול הזה. כי כל הימים אשר יד עסטרייך מָשלה באשכנז, אָבד כל תקוה לאַחדות אשכנז, יען כי עסטרייך קִצרת יד היא להוציא מִפֹּעַל רב ועצום כזה למענהו, וגם את פרוסיא לא הניחה לעשות כֹּה בקנאתה בה. אולם אחרי אשר שברה פרוסיא בשנת תרכ״ו 1866 את זרוע עסטרייך וגָדעה קרן עֻזָּהּ והסירה אותה מגבירה באשכנז, גם אחרי אשר יסדה את אֲגֻדת אשכנז הצפונית, באה ממלכת אשכנז רק אל פרוסיא, כי לה יאתה. אך בטרם צלחה מלוכת אשכנז בידה, קָפַץ עליה רֹגֶז נאפאלעאן השלישי ויתגר בה מלחמה בשנת תר״ל 1870 בתשעה עשר יום לחדש יולי, אמנם על פי המלחמה ההיא נכונה ממלכת אשכנז בידה ביתר עז עוד וכל נשיאי אשכנז ונסיכיה ועם הארץ נתנו כתר קיסרית אשכנז בראש ווילהעלם מלך פרוסיא, ומאז והלאה התאחדו כל עַמֵי אשכנז לְעַם א ח ד וקיסר א ח ד לְכֻלם. ומהעת ההיא והלאה

רמה

רמה קרן פרוסיא בהוד והדרי כבוד, בחֹסן ועֱזוז, בגאון ותפארת, ירום מנאפאלעאן מלכה ותנשא מקיסרית צרפת מלכותו. אוצרות כסף וזהב יותר מחמשה מילליאַרדים פֿראַנק באו לאוצר ממלכת פרוסיא, כלי תותח וכל כלי מלחמה במספר רב ועצום מאד נאצרו בבתי נשקה, ואין קץ לכל שכיות החמדה ומשכיות לבב אשר הובאו מארץ אויביה אל היכלי חמדתה וטירות משכיתה. התחכמות והמדעים, חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת התְעַלו וישבו על גפי מרומי קרת ביתר שאת עוד מבתחלה, ואף כי ידי הידיעות הַמְחַיות את בעליהן נָברו על המדעים אשר ברוח המליצה והשיר יסודם, בכל זאת לא חָדלו גם המדעים ההם מתהלך בארץ, עוד היום תעיר רוח השיר כנור נעים לשמח אלהים ואנשים בהוד קולה, עוד יתחקו חכמי לב אנשי רוח על הליכות התחכמות אשר ברוח רֶגש ובמלאכת הַיֹפִי יסודתם, עוד יציבו סופרי דברי הימים הזיונות דורות עולמים נגד פנינו למען הורות אותנו דעת לאחוז בדרכי מישרים ומעגלי צדק, ועוד יעמיקו גדולים חִקרי לב לחקור ולדרוש על רזי עולם ותעלומות מעשה בראשית להביא בלבנו יראת שדי ודעת מִפְלְאות פִּלְאֵי אֵל בשמים ובארץ. הנה כי כן עלתה פרוסיא פלאים ובין כוכבים שָׂמָה קִנָהּ. אך גם צרפת לא אָבדה נצחה ותוהלתה אחרי רדתה פלאים בסֵתר המדרֵגה, וראו כל עַמֵי התבל כי עַם פלאים הוא עַם הצרפתים. שֶבר על שֶבר השברה צרפת במלחמה האהרונה הזאת, ערי מָעֻזה הֻכּו לרסיסים, כל מבצריה נפלו, מבחר בחוריה ירדו לטבח ביום קְרָב. כל גבוריה ספו תמו בחרב, כסף ענושים רב ועצום אשר לא נראה ולא נשמע כמוהו בכל מלחמות ימי עולם נָטַל הַמְנַצֵחַ עליה לשַלם במֶשך ימים לא כבירים, ועוד רבבות תלאות וצרות רבות ורעות אפפוה ועד שערי מות ואבדון הטילוה, עד כי לא האמינו כל יושבי תבל כי תתנער מֵעָפָר שממותיה לארך ימים, ובכל זאת מִהֲרו בניה לקום ולשוב לֵאור באור החיים ביתר שאת עוד מבתחלה. בימים מעטים, בטרם יקיפו עוד ימי שִלְמַת כסף הענושים, שִלמו את חמשת המילליאַרדים בכסף מלא לממשלת אשכנז, באופן נפלא מאד חִיו אבני עריהם השרופות מערמת העפר, בָנו הנהרסות, חִדשו הַנְשַמות, שובבו נתיבות לשבת, השיבו את המסחור לאיתנו, הפריחו את חרשת המעשה וכל מלאכת מחשבת, הקימו את היכלי התחכמה והמדע כבראשונה וימַלאו את אוצר המדינה כבתחלה. ועד מהרה התנוססו בני צרפת על במתי האשר ביתר שאֵת עוד מבימי קדם, הצליחו גם עשו פרי הלולים בכל משלח ידיהם יתר הרבה עוד מהשָנים היותר טובות בִּפְרוֹחַ ההצלחה בארצם הברוכה ויציצו ֶישע והֹסן רב. עד הֵנָה דברי ימי שנת תר״ל—תרל״א 1870—1871, ימים אשר יהיו נזכרים בכל ספרי הזכרונות לכל העמים וזכרם לא יסֹוף מבני האדם עד שְנֵי דור ודור.